TUDOR MIHAIL
OŞTEANUL DE LA BAIA
(PINTEA VITEAZUL)

EDITURA TINERETULUI

Coperta de CHIRNOAGĂ MARCEL

CARTEA I
S-a născut un iobag

CUVÂNT ÎNAINTE

O doină difuzată arareori la posturile de radio, un basorelief al sculptorului Geza Vida şi câteva desene în cărbune, iscălite de pictorul Vasile Kazar – iată cam ce cunoaşte marele public despre viteazul Grigore Pintea (1670 – 1705). În schimb adepţii drumeţiei, care cutreieră munţii ardeleni, întâlnesc în peregrinările lor denumiri ca: Poiana Pintii, Masa Pintii, Peştera Pintii, Urma Pintii, Făgădăul lui Pintea etc. – toponime care atestă faima de care s-a bucurat şi se bucură încă peste Carpaţi conducătorul iobagilor români răsculaţi sub Francisc Rákóczi al II-lea (1703 – 1711). În cărţulii mici, îngălbenite şi ferfeniţite de vremi, au fost adunate de mâini pioase fiorıturile, doinele şi strigăturile ce preamăreau, la timpul lor, isprăvile de haiducie şi faptele de arme ale celui care a întruchipat o perioadă dorul de libertate al populaţiei româneşti din Transilvania.

Mai dai şi acum, uneori, peste horitori bătrâni ce cunosc pe de rost cântecele şi doinele anonime închinate lui Pintea, iar o seamă de istorici au consemnat în cronici scurta trecere pe acest pământ a lui Grigore Pintea şi însemnătatea ce a avut. Nicolae Densuşianu consemnează într-un studiu (Familia, anul 1883, pag. 311) că: „unul din cei mai însemnaţi români din secolul al XVII-lea a fost Grigore Pintea din Maramureş, patria lui Dragoş”.

Dar mărturia cea mai de preţ o aduce însuşi Francisc

Rákóczi al II-lea în memoriile sale (editura Thali Kalman, Budapesta 1872): „O veste prea plăcută m-a surprins căci Pintea, lotru făimos din Mezis (dar nu numai din Mezis, ci şi din codrul şi strâmforile din Sălaj, din munţii Răii Mari, ai Capnicuiui şi din Maramureş) de origine valah, ca să-şi dovedească credinţa ce-mi păstrează, tăbărâse sub murii (*zidurile*, *n.n.*) cetăţii Băii Mari”.

Cartea de faţă încearcă să reconstituie, din materialul folcloristic controversat şi din puţinele documente istorice ale vremii, viaţă şi faptele de oştean ale lui Grigore Pintea, căpetenia Vitează a răsculaţilor români din Ardeal, împotriva iobăgiei şi a dominaţiei tiranice a imperiului austriac.

Autorul

ÎNTÂMPLĂRI DIN MĂGOAJA

Măgoaja e un biet cătun din ţinutul Lăpuşului, aşezat pe domeniile grofului Sandor de Hollomezo. În dreapta satului, curg agale apele Lăpuşelului, aidoma cum curg zdrenţele de pe iobagi; * în stânga, spre depărtări, se iţesc gorganele unduite ale dealurilor. În sat, vieţuiesc – după cum stă scris în condicile castelanului – trei sute de suflete cu o sută douăzeci de fumuri. Fumuri… vorba vine! Mulţi iobagi n-au coceni pentru vatră câtu-i iarna de lungă şi geroasă. Din băgeagurile lor n-ai decât să aştepţi fumul cât îi pofti, că tot n-ai să zăreşti nimic. Au mai încercat unii să adune pe timp de noapte câte un gătejel de crengi uscate din pădurea grofului, dar or povesti şi morţilor ce-au pătimit. I-au prins gornicii, i-au legat fedeleş, iar în pivniţa de cazne au fost priponiţi de butuci cu lanţuri şi canoniţi în fel şi chip, după care Snitko i-a aninat în furci în afara porţilor castelului, de gândeai că-s rufe puse la zvântat, necum suflete de creştini.

La marginea gârlei, se-ntinde şoseaua: în jos, duce către Blaj, în sus, spre Târgul Lăpuşului. Iar pe şosea bântuie soldăţime: pedestraşi, călăreţi cu mustăţile răsucite burghiu, călări pe cai voinici şi graşi, cu şei moi care scârţâie sub şezuturi şi frâie din piele fină, galbenă ca şofranul. Încotro se tot vântură ticăloasa de soldăţime

austriacă, naiba ştie! Dar, pe unde trece, face prăpăd… După birşaguri puse de grofi, e a doua pacoste pe capetele bieţilor iobagi. Iar de te-o îndemna Necuratul să li te-mpotriveşti, atâta îţi trebuie: te-ai învârtit de colivă! Şi multe mai cer, arză-i-ar focul! Pentru cai, ovăz, pentru ostaşi, hrană şi pentru ofiţeri, băutură şi muieri… Iar după ce i-ai îndopat ca pe gânsaci, soldăţoii te mai iau la palme şi fac haz: „Când ţi-o naşte muierea plod la toamnă, să-l botezi Johann, c-aşa mă cheamă…” Şi ţinte râsete şi chicoteli…

Bisericuţa din vatra satului, cu turla ţuguiată, e tare înnegrită de vânturi şi ploi. Nici nu-i de mirare, după ce a înfruntat vremuiala de prin văleatul al paisprezecelea. Parohul Avram, om trecut de şaizeci, mai cârpeşte ici-colo bârnela mâncate de carii şi draniţa putredă, că e mai priceput la teslă şi gealău decât la meremeturile bisericeşti. Slujeşte pe amvon din an în paşte, când îi pică o nuntă ori vreun botez. Dar nunţi îs puţine; mai numeroase-şi îngropăciunile. Şi până s-ajungi la ţintirim, sub deal, frământând noroaiele, mai că-ţi vine să sud ui pe răposat că i s-a năzărit să-nchâdă ochii taman când drumu-i mai înglodat. Carte nu prea ştie popa, că n-are de unde. A fugit în tinereţe din sat să se mântuie de oaste şi. a nimerit la o mănăstire, în munţi. A argăţit acolo până i-a crescut barbă cuvioasă, după care l-au hirotonisit. De aceea mai greşeşte el uneori şi citeşte de maslu la botez şi de prohod la nuntă. Dar o să-l ierte domnul, că-l ştie ţăran prost şi-mpovărat de ani.

*

E o noapte de făurar şi s-a lăsat un geruleţ straşnic. Pe cer, o lună sticloasă luminează-n depărtări gurguielile Ţibleşului, învăluite cu o zeghe de omăt. Satu-i adormit: Doar în coşmelia lui Cupşa Pintea mai pâlpâie un opaiţ. Pe laviţă, geme înfundat Mălina, iar alături, pe un scăuieş cu trei picioare, veghează soru-sa Marie. Tatăl lor, ciobanul Irimie Costan, e de fel din Maramureş, adică din satul Dragomireşti, de unde au purces către Moldova Dragoş şi Bogdan de au devenit acolo domnitori. Unii spun c-ar fi

niscai cimotii. Mai ştii?

Bătrânul s-a pornit către Măgoaja de cum a fost vestit că Mălina stă să nască. A, încărcat asinul cu burduşele de brânză şi slană afumată şi s-a pornit la drum. Vor prinde bine acuşi, după te ginere-său Cupşa a lăsat gospodăria baltă şi s-a trecut în oştile curuţeşti ale lui Francisc Rákóczi, care se războieşte cu grofii ce s-au dat de partea labonţilor împărăteşti.

Calcă voiniceşte, apăsat, peste neaua plină de grunzi, sprijinindu-se în bâta noduroasă, ciobănească. Umblă după moaşă… Iuţeşte pasul, că-i departe până la capătul celălalt al satului, către bordeiul doftoroaiei aflat cam la margine, pe unde căsuţele-s împrăştiate fără socoteală» pe lângă ţarina insomnită sub veiinţa de nea. O potaie jigărită, cu ochii urduroşi, latră şi dă să-l înhaţe de nădragi.

Auzind lătrături, baba Glafira s-a aşezat în capul oaselor şi trase cu urechea. Gând i se ciocăne-n fereastră, întreabă cu glas piţigăiat, de gaiţă:

— Cine-i?

— Om bun, cumătră, om bun. Eu îs, Irimie Costan…

— Şi ce-ţi veni, rumâne, să trezeşti lumea în toiul nopţii? Ufff! Nici de hodinit nu mai ai răgaz…

— Opreşte bodogăneala, mătuşă – cată Irimie s-o molcomească. Fă, rogu-te, degrabă că naşte Mălina…

— Aşa stă povestea?

Doftoroaia şi-a tras pe ea cinci rânduri de fuste şi s-a încotoşmănit în broboadă, de i-au rămas afară doar nasul vânăt şi ochii de viezure, şi tropăie mărunt pe urmele lui Irimie.

Cam pe la primul cântat de cocoş, Mălina a scos un răcnet de fiară şi a leşinat. S-a auzit un scâncet slab, ca un miorlăit de pisoi.

— Freac-o tu cu oţet pe la tâmple, fată! Eu am să-ţi scald nepoţelul. Şi-i voinicuţ… ptiu, ptiu, să nu-l deochi…

Lăuza şi-a venit în fire. Doftoroaia luă boţul de copil înfăşat şi-l aşează lângă ea, rânjind din gura ştirbă:

— Leit tat-te, Mălină! O să crească falnic ca stejarul… Deschise apoi uşa cămării şi chiţcăi veselă: Fă-

teiicoa, bunicule! Dar cată şi o glajă de răchie, să cinstim, că-s frântă de oboseală…

După ce s-a luminat de ziuă, a venit şi popa Avram. A deschis ceaslovul şi-a-nceput să citească la capul copilului, să apere de duhuri rele.

— Cum îl botezaţi?

— Grigore, părinte – hotărî Costan. Ca pe răposatul tata.

— Fie şi Grigore, că-i nume de sfânt! – molfăi popa printre gingii.

Duminică, după slujbă şi botez, în catastiful bisericesc, fu trecut un nou suflet în turma iobăgească a castelanului Hollomezo: „Grigore, fiu drept al lui Cupşa Pintea şi ai Mălinei, născută Costan, botezat întru Domnul în ziua de 25 făurar, anul 1670 după Hristos, la Măgoaja, în ţinutul Lăpuşului…”

CAPITOLUL”.

NELINIŞTE LA CASTEL

Castelanul Sandor de Hdilomezo e mânios la culme. Şi proasta lui dispoziţie s-a mărit cu cât urgia de afară se-nteţeşte. E o vreme de nu te-nduri să laşi neadăpostit măcar un câine. Răpăie ploaia pe acoperiş, iar crengile fagilor izbesc în geamuri ca nişte degete răşchirate de fantome. Ghemuit în jilţul înalt, în odaia mare şi tristă, castelanul se-nfioară de câte ori un fulger sparge clădăraia de nori sau hăulesc în depărtări bubuituri înfricoşătoare, de parcă se prăbuşeşte Ţibleşul şi o ia de-a rostogolul la vale, prefăcut în mii de ţăndări.

Castelanul Sandor îşi strânge pe trupul firav haina de casă din postav, moale, vătuit, împodobită cu şnur de atlaz şi guler roşu, de catifea. Tremură… De frig sau de mânie, nici el nu-şi dă seama. Încă din toiul iernii, de prin februarie, descreieratul de Francisc Rákóczi I şi-a adunat o gloată netrebnică dintre iobagii de pe cele 681 sate şi 103 proprietăţi. A mai strâns în grabă şi nişte ţărani liberţişi a[1] pornit cu ei să-ntoarcă ţara cu susul în jos. Auzi! – se

1 Ţărani liberi. Au drept să aibă casă şi pământ, Singura lor dependenţă de feudal este plata dărilor.

indignează bătrânul magnat. Soţul Suzannei Loranfy, nobil până-n vârful unghiilor, fost principe al Transilvaniei, proprietar a un milion, nouă sute de mii de jugăre şi treizeci şi opt de cetăţi personale, să-şi iasă în asemenea hal din minţi, încât să-ngăduie tâlharilor săi, mai cu seamă spurcaţilor de valahi – nişte eretici buni de tras în ţeapă – să jefuiască spiţa lor nobilă şi să dea foc la castele şi moşii! Asta-nseamnă că nici pielea lui nu preţuieşte mai mult decât a unui hoţ de codru!…

Pesemne că anul 1670 a venit cu sfârşitul pământului, dacă nobili de vază pot ajunge la asemenea fărădelegi. Aşa spune şi preasfinţia sa contele Leopold Kollonics, arhiepiscop de Kalocsa. Şi, vorba lui, „dacă vrei să nu cârtească sărăntocii, să-i întâi robi, apoi cerşetori şi, la urmă, catolici. Aşa poţi stăpâni fără grijă turma prostimii!”…

Ei, dacă s-a răsculat cu patru ani în urmă Wesselenyi – un nobil scăpătat – şi s-a făcut frate de cruce cu şontorogul valah Tănase Todoran, fost în robia saşilor bistriţeni, se mai poate înţelege pricina: umblau golanii după căpătuială… Şi n-a fost prea greu să căsăpeşti o gloată pestriţă, fără arme, desculţă şi hămesită, şi să descăpăţânezi pe cei din frunte. Ba, din răzmeriţa asta, magnaţii s-au ales şi c-un câştig: şi-au întregit moşiile cu pământurile confiscate… Cu Rákóczi I, se schimbă socoteala: e puternic, are avere mare, căpitani şi, oricum, nu-i poţi face de petrecanie ca unui Wesselenyi oarecare. Şi jafurile se ţin lanţ de aproape un an.

Deşi vremea e încă destul de friguroasă, cu toane, primăvara n-o să-ntârzie… Ca mâine, poimâine, vor da copacii în muguri şi peste câmpii se va aşterne covorul verde al ierbii. Cum să se mai bucure un nobil de primenirea naturii, dacă unul din casta lor – şi încă din cei de frunte – aprinde-n ţară vâlvătaia răzmeriţei şi primejduieşte însăşi puterea magnaţilor, lăsată de la Dumnezeu? Şi oftează Sandor de Hollomezo din băierile inimii. Ce o fi ţintind nebunul? Coroana lui Apaffy? Tronul Ungariei? N-o să capete niciuna, nici alta. Şi pe bună

dreptate I Nici sultanul, nici împăratul de la Viena n-au încredere în el. Şi cum s-o ai faţă de un zurbagiu dement şi înfumurat? Mai ales că şade şi cu fundul în două luntre. Pe de o parte se ia la harţă cu otomanii, iar pe de alta, ar avea chef să izgonească şi ostile imperiale ale habsburgilor. Ar vrea ţâfnosul să rămână singur stăpân pe Transilvania, dar se va şterge pe bot! mai bine i s-ar mai tăia puţin din gheare, că merită…

Bătrânul închide ochii şi-ncearcă să re-nvie cele văzute de el în catedrala din Blaj, în 1661, când preasfântul arhiepiscop i-a aşezat lui Mihai Apaffy coroana de argint pe cap şi i-a dat înalta binecuvântare să domnească peste Transilvania. Da, îşi aduce aminte de toate cele petrecute în acea zi. Vizirul turc, înveşmântat numai în aur şi fireturi, trimis anume de sultan să înmâneze lui Apaffy caftanul domniei şi topuzul voievodal, a fost martorul unei pătăranii ruşinoase. Se afla în catedrală floarea nobilimii, cum se cuvine la asemenea ceremonie. Şi tocmai când festivitatea se apropia de sfârşit, zăludul Francisc Rákóczi 1 s-a pornit să zbiere ca un apucat şi să suduie-n gura mare, pomenind vorbe de ocsră nemaiauzite într-un sfânt lăcaş. Ba l-a şi ameninţat pe voievod: „Ai să mi-o plăteşti cu vârf şi-ndesat, netrebnicule 1 Te-nvăţ eu, momâie, să furi tronuri prin mişelie! Crezi că nu ştiu că ai burduşit Poarta cu pungi de galbeni şi daruri de preţ? Ba te-ai mai şi târât în genunchi şi ai lins ciupicii paşaleler să-ţi câştigi bunăvoinţa sultanului şi a divanului său. Şi, dac-ai izbândit, molâule, să nu crezi că va fi pentru multă vreme! Te-ai uitat în oglindă să-ţi vezi mutra de tembel? Nu eşti în stare decât să te-mbeţi ca un port şi să dregi ceasornice} Poporul are nevoie pe tron de un voievod adevărat, care să-i facă dreptate împotriva ăstora – şi arăta spre noi, castelanii – nu de un ceasornicar beţiv”.

Doamne, ce zarvă s-a n-ai stârnit!… Arhiepiscopul a fost cât p-aci să dea în apoplexie de supărare, iar vizirul s-a mistuit pe uşiţa de la altar, cum s-ar zice, cu coada-ntre picioare. E drept că Suzana Loranfy, cumnatul ei, Thokoly

şi alţi prieteni apropiaţi au căutat să-l potolească. Nu fiindcă l-ar preţui pe Apaffy. Dimpotrivă. Şi ei îl dispreţuiesc. Nu scapă niciun prilej să-l bârfească, trăncănind că e un netot sub papucul Anei de Bornemisza, o muiere afurisită şi intrigantă, care va purta fără doar şi poate nădragii voievodali. Şi mai ziceau ră Ana, după ce s-o Vedea împăunată cu o coroană domnenscă ce nu i se cuvine, va face tot ce-i va sta în puteri să nimicească neamul Rakoczeştilor, pe care-l urăşte de moarte şi-i pizmuieşte bogăţiile. Că tare ar pofti să pună ghearele ei hrăpăreţe pe toate moşiile lui Francisc…

Eh, vorbe, scorneli… Cu toate că gândeau şi ei la fel, l-au apucat pe Rákóczi de subsuori, să-l scoată din catedrală. Credeţi că s-a lăsat uşor nebunul? Nici gândi Din uşă l-a mai ameninţat pe Apaffy: „Tot de mâna mea ai să mori, nelegiuitule! Te prind eu o dată şi am să te leg de şaua calului, să mătur uliţele cu capă ţin a ta năroadă până te-i face zob…” Da, aşa i-a spus. E cutezător tâlharul, nimic de zis. Dar s-a pus rău cu toată nobilimea. Şi, dacă nu l-ar fi sprijinit împăratul, fiindcă-l ştie vrăjmaşul osmanlâilor, de mult i-ar fi stat capul acolo unde are şi picioarele…

Şi acum, poftim! au trecut doar nouă ani şi descreieratul nu se lasă: împresoară cetăţile ardelene cu gloata lui nespălată şi desculţă. Dacă el e neghiob, barem Suzana să fie femeie cu scaun la cap şi să-şi dea seama că din treaba asta chiar dânsa va ieşi mai păgubită. Gloata visează curmarea iobăgiei, împroprietărirea din trupul moşiilor şi cine ştie ce alte bazaconii care ar duce, fără-ndoială, la pieirea nobilimii. Dar asta n-o va îngădui niciun magnat şi cu atât mai puţin el, Sandor de Hollomezo I E hotărât să apere cu sabia fiecare jugăr de pământ în parte şi să lupte fără cruţare împotriva celor ce primejduiesc prerogativele nobiliare…

Câtă vreme răsculaţii îşi făceau mendrele dincolo de Tisa, bătrânul magnat era doar îngrijorat. Dar, cum răzmeriţa s-a întins ca râia peste întreaga Transilvanie, a început să se teamă şi e furios peste măsură. Tâlharii lui Francisc pradă castele şi spânzură magnaţi prin Sătmar,

Năsăud, Baia şi Maramureş; ba se zvoneşte că se-ndreaptă către Lăpuş, unde-şi are el domeniile. Şi cum să nu fie îngrijorat? Cu Francisc se are la cuţite dn mult. de când cu secularizarea moşiilor bisericeşti ale valahilor. Bine le-a făcut I Nişte eretici… Se închină la sfinţi păgâni şi nu vor cu niciun chip să intre în turma păstoritǎ de sanctitatea sa, Papa…

E drept că atunci, el, Sandor de Hollomezo, n-a pierdut nimic. Ba dimpotrivă… Şi-a întregit moşia cu nişte sate puturoase cum sunt cele valahe din Măgoaja, Chiveşti şi Căsoi… Ei, şi? Ce-i pasă lui Rákóczi? Parcă el, pentru moşiile sale, a tras cu sapa! Dar el, nu… A făcut un tărăboi de pomină în Dieta nobililor. Susţinea – nici mai mult. nici mai puţin – că măsura luată n-a fost altceva decât jaf şi prădăciune. Auzi, neobrăzare! Era invidios, ticălosul! El nu prea are iobagi valahi şi n-a tras vreun folos de pe urma confiscării averilor ortodoxe. Altfel… Fireşte, nimeni n-a luat în seamă vorbele sale necugetate. Ceilalţi nobili i-au spulberat acuzele. Şi pe bună dreptate… El, personal, i-a spus-o de la obraz lui Ferencz şi de atunci se duşmănesc. Oricum, să pretinzi că nobilii jefuiesc e infamie curată! Nu stă în caracterul nobilimii să jefuiască Ea îşi întregeşte pur şi simplu domeniile, mărind totodată banderiile de oşteni, ceea ce înseamnă – de fapt – că se întăreşte şi oastea ţării. Dar zăludul de Rákóczi, în loc să ia exemplu de la patriotismul nobilimii maghiare, umblă să răstoarne orânda statornicită de veacuri, îndeosebi aceea care glăsuieşte: „Rusticus praeter mercedem laboris nihil habet”. N-a încercat să schimbe această orândă, c-un veac şi jumătate în urmă, secuiul Gheorghe Doja? Şi cu ce s-a ales? Cu o coroană încinsă şi un tron înroşit în foc. Se visa şi el rege, umilul căpitan plebeu! Bine i-a făcut Verboczi! Aşa ar trebui să păţească şi descreieratul de Rákóczi. Doar că prea întârzie regimentele împărăteşti să-i spulbere hoarda de vagabonzi unguri, secui şi valahi – cei mai mulţi fugiţi de pe moşii nobiliare. Şi asta se pedepseşte cu ştreangul… Ce hram o fi purtând generalul Anton Caraffa? L-a numit cancelaria aulică guvernator militar şi nu face

nicio ispravă. S-o fi pricepând să mănânce broaşte şi şobolani, ca italienii lui, dar să nimicească răsculaţii nu! Şi bandiţii-şi fac de cap. A trimis şi el, Hollomezo, o parte însemnată din banderie să întărească ostile imperiale. Şi-s mulţi: aproape cinci sute de călăreţi unul şi unul, instruiţi chiar de fiii săi, Gyuri şi Pista. Iar căpetenia banderiei, Demeny Ianoş, deşi e doar nemeş fără importanţă, adică [2]aproape iobag, e căpitan isteţ şi cuţajos, care se descurcă de minune în daraverile războinice a dovedit vitejie mai abitir ca ofiţerii de carieră…

Castelul Hollomezo e aşezat pe vârful dealului Rohia, înalt cât o coamă de munte. Are ziduri groase, de piatră, cu neputinţă de clintit, iar turnurile crenelate sunt străjuite zi şi noapte de oşteni înarmaţi cu suliţe şi archebuze. Castelanul Sandor a poruncit, pe vremuri, să fie săpate în jur şanţuri adânci, pline cu apă. Porţile de stejar masiv sunt întărite cu drugi groşi de fier şi ar rezista oricărui asalt, chiar dacă năvălitorii ar folosi berbece de lemn, zdravene, ba chiar şi ghiulele de bombarde uşoare. Acuşi, când ochii tâlharilor sunt aţintiţi asupra castelelor şi moşiilor, bătrânul magnat e bucuros că a luat din timp măsuri de apărare. De i s-o năzări lui Ferencz Rákóczi să-i atace castelul cu strânsura de zdrenţăroşi să poftească va fi întâmpinat cu o grindină de suliţe şi săgeţi. Ba, la nevoie, cu smoală topită şi cu obuzele celor patru bombarde aşezate în turnuri. Şi îi va pieri cheful pe veci să mai dea năvală peste castele fortificate.

— Păcat că nu mă simt în puteri, ca altă dată – regretă moşul trosnindu-şi degetele subţiri şi descărnate ca ramurile copacilor putrezi. De nu *m-ar* ţintui pârdalnica de boală în casă, l-aş întâmpina în câmpie, să-i împrăştii lepădăturile. Iar lui, cât şi-o spune el cu înfumurare prinţ şi nobil, i-aş trage o sfântă de ciomăgeală, încât s-ajungă de râsul tuturor.

Dar castelanul Sandor e prea bătrân. A şi uitat de când a împlinit şaptezeci de ani şi, pe deasupra, îl chinuie

2 Iobag înnobilat, scutit de anumite îndatoriri iobăşjeşti.

cumplit afurisita de podagră. Picioarele i-a umflate ca doi butuci. Pe vreme de umezeală şi ger, felcerul i le-nfăşoară şi le oblojeşte ca la ologi. Cum ttracu să mai încaleci roibul, aşa beteag cum te afli, şi te ţii în şa mândru şi ţeapăn, ca odinioară?

La amintirea bătăliilor din trecut, când îngrozise păgânimea turcească, dând iama printre şalvarii osmanlâi, ochii îi sticlesc ca la pisici. Dar mii de înţepături îl readuc la realitate: podagra… Priveşte cu melancolie sabia grea, cu mâner de aur şi încrustaţii de safire şi opale, smulsă ca trofeu de la şoldul unui bey grăsan pe care l-a scurtat de tigvă. Eh… şi cum o mai rotea năprasnic peste căpăţânile vrăjmaşilor, secerându-le ca pe spice! Nu de florile mărului fusese poreclit „diavolul ghiaur”. Ca înfocat susţinător al împăratului de la Viena, sprijinise din toate puterile alungarea turcilor din Ardeal şi înscăunarea puterii austriece. Dar ce folos? Acuşi, abia se târâie pe lespezile reci, sprijinit în două bâte căptuşite la vârfuri cu periniţe de catifea. Şi starea asta e încă destul de mulţumitoare. Dar când îl apucă accesele, să te ţii: îl poartă slugile ca pe un leş netrebnic…

Castelanul e mohorât nu atât din pricina lui Rákóczi şi a gloatei sale nemernice; asta îl supără cât o pişcătură de ţânţar. La nevoie, va porunci să-i fie aduşi la curte iobagii în putere şi-i va pune la mânuitu! flintelor. Împreună cu cei aproape două sute de oşteni, câţi a oprit, din banderie, başca slugile şi rândaşii, poate să ţină piept şi unei armate de cinci mii de răsculaţi. Ba sşi pună pe goană…

Mai supărător e c-au început să umble vorbe de tot soiul cu privire la iobagii din satele aflate pe domeniile Hollomezo. Pare că şi-au luat nasul la purtare şi. nu mai respectă îndatoririle. Ca să afle cum stau lucrurile, şi-a trimis împuternicitul, pe Ianoş Szekely, să dea o raită prin sate. Şi prea zăboveşte nevolnicul! Apucă şnurul clopoţelului şi-l trage cu violenţă. După un timp, se iveşte valetul

Frantz, în livrea cu fireturi:

— Aprinde sfeşnicele şi vezi dacă s-a înapoiat Szekely!

— Domnul împuternicit a intrat pe poartă de un sfert de ceas, împreună cu ipistaţii şi grămăticul Fodor. Au descălecat şi s-au îndreptat spre cuhnie. Or fi flămânzi pesemne…

— Înştiinţează-l c-am poruncit să mi se-nfăţişeze fără zăbavă. Te-ai dus?

— Alerg, măria voastră 1

Szekely a deschis uşa masivă, păşind încet pe covorul sângeriu de Perşia, moale şi gros. I se părea că magnatul a aţipit. Se apropie uşurel, fără zgomot, cu boneta de catifea la subsuoară şi, abia când bătrânul se răsti la el cu un „Ei!?” rostit cu asprime, împuternicitul pocni din pinteni, duse mâna la garda sabiei şi se prezentă scurt, – milităreşte:

— Am venit la porunca voastră, măria ta!

— Ce se aude?

Szekely se foi o vreme, căutând să-ntârzie răspunsul, dar, cum simţi ochii castelanului aţintiţi către dânsul, sfredelitori şi răi, începu să bâiguie:

— Rău, Înălţimea Voastră. Iobagii nu mai ascultă. Am fost şi la Biieanda, şi la Calcău, şi la Măgoaja…

— Şi ce ispravă mi-aţi făcut? Dajdiile, după câte ştiu, nu le-aţi încasat de la crăciun. Mă rog, unde-s boii, viţeii, oile şi curcanii ce ni se cuvin?

— Se plâng, măria voastră, că n-au de unde să le scoată. Cică vitele şi orătăniile au fost luate cu ţidulă de rechiziţie. Ştiţi, au trecut p-acolb intendenţii măriei sale împăratul…

— Ce mă priveşte? Iobagii. ne datorează vite. Da ori ba? Atunci? Ce i se cuvine împăratului s-a luat. Foarte bine! Dar nu-i îngăduit ca magnatul, să iasă păgubit Pricepi?

— E limpede, măria voastră.

— Şi zilele de roboată? Când au de gând să le facă? Nu vezi, vine primăvara! ţi-ar fi pe plac să te-nham pe tine la jug, să-mi ari şi să-nsămânţezi cincizeci de mii de

jugăre? Să mi-i aduci legaţi pe cei mai colţoşi!

„— Am şi prins câţiva…

— Ai făcut şi tu o dată un lucru bun. Câţi ai adus?

— Opt.

— Puţini. Pe Cupşa l-aţi prins?

— Nu, Înălţimea Voastră. E fugit. Se pare că la răsculaţi. Dar i-a născut muierea un plod…

— Pe ăsta-l lăsăm să mai crească. Pune să-l caute pe bătrân 1 Unde ştii… Iar după ce ţi-o pica în laţ, să fie înfierat pe frunte. Aşa va fi mai lesne de dibuit, oriunde s-ar piti. Poftim! Robii mei în slujba răscoalei… Ăsta-i sfârşitul lumii, băiete! Aşa… Poţi pleca. Dar nu uita să porunc eşti lui Snitko ce are de făcut. Răspunzi cu capul, Ianoş, să n-avem vorbă!

Groful Sandor soarbe cu nesaţ din cana cu vin rubiniu, de Tokay, pregătit pe o tipsie de argint. Plescăie din buze, satisfăcut, privind îndelung jocul de culori ce se reflectă din carafa de cristal, sculptată măiestrit. Închide pleoapele. Vinul l-a încălzit. Ar fi poate nimerit să pâlpâie şi-n cămin un focuşor zdiravăn, iar buştenii încinşi să trosnească… Dă-i păcat să iroseşti bunătate de lemne. Ca mâine soarele-ţi va da căldură de pomană… Goleşte cana până la ultimul strop, îl obsedează dârzenia iobagilor. Ce naiba să mai născocească? O iau razna păcătoşii! E cu ochi şi cu sprâncene că-i aţâţă careva: Cupşa pesemne, sau alt nespălat din liota curuţilor. Altfel nu se explică… Dacă se cuibăreşte dihonia răzmeriţei şi pe domeniile lui, ce-i de făcut? Să fie catolici, încaltea, le-ar mai ţine câte o predică abatele Valentin, capelanul. I-ar domoli, poate, ameninţându-i cu afurisenia Papei sau cu flăcările iadului, ori i-ar îmbuna cu niscaiva indulgenţe pentru iertareş păcatelor. Păcăleşti lesne proştii cu asemenea petice de hârtie… Dar abatele, cu toate cusururile lui, se pricepe să-i îmbrobodească pe naivi. E mâncău, fustăreţ, dar ce-i al lui i-al lui: îşi cunoaşte meseria. Şi are un glas evlavios dihorul naibii, numai ceară şi tămâie. Că, de nu l-ai cunoaşte, ai crede că-n clipa ceea a pogorât din cer, de la un sobor de sfinţi, iar nu din iatacul în care a înghesuit o slujnicuţă

nurlie. Afurisit popă 1 Dar ce te faci cu valahii? Sunt păgâni, anticrişti şi urăsc de moarte clerul catolic. Numai ce zăresc un prelat, îl ocolesc pe departe, scuipă-n sân şi se crucesc, mârâind printre dinţi: „câinele papei…” Iar pe cei aleşi de ei ca popi nu te poţi bizui. Nişte zdrenţăroşi eretici… Când îi zăreşti cu bărbile neţesălate şi slinoase, te apucă greaţa. Nici n-ai la ce să te aştepţi din partea unor iobagi! S-or pricepe ei să ţină coarnele plugului, dar nu săbuchisească-n ceasloave. Şi în blestematele lor lăcaşuri păgâne, în loc să predice supunere şi umilinţă faţă de stăpâni, îndeamnă iobagii la răzvrătire! Să nu le pui foc lăcaşurilor şi să laşi bărboşii să se legene-n vânt, de capătul funiei? Aşa li s-ar cuveni…

Castelanul scutură clopoţelul din nou. De pe coridor se aud paşii târşiţi ai valetului.

— Unde-s domnişorii? Nu i-am văzut de la amiază!

Ca de obicei, Sandor vorbeşte răstit şi, din ochii şterşi, înceţoşaţi, încearcă să-l săgeteze c-o privire încruntată.

— Cred că-n apartamentele lor, Înălţimea Voastră. În curte, printre oşteni, nu i-am zărit. Şi pe o vreme ca asta…

— Pofteşte-i aici. Degrabă!

— Alerg, Înălţimea Voastră!

Tinerii conţi nu-s războinici din fire. Preferă viaţa tihnită, huzurul, când şi când o vânătoare cu gonaci şi şoimari, o femeiuşcă sprinţară şi un chefuleţ discret, fără să afle babacul. Doar când zăresc o carte îi apucă durerea de cap, necum s-o răsfoiască. Asta-i treabă de grămătici sau de alţi şoareci de bibliotecă, nu de nobili! La ce-ţi foloseşte învăţătura, când aştepţi o moştenire atât de însemnată? Şi nu va mai trece mult până ce babalâcul o să stea cu îngerii de taifas… Din pricina asta nici n-au primit să intre cădeţi în garda împăratului. Doar vântură-lume şi alţi pârliţi care n-au după ce bea apă aleargă după căpătuieli pe calea armelor. Asta i-au spus-o şi bătrânului care, de ciudă, era cât p-aci să se-nalţe spre ceruri. Holbase chiar ochii, ca de mort…

— Ce vrea de la noi?

— N-am de unde să ştiu – răspunse Franz cu demnitate.

— Bine, poţi pleca! – i-a poruncit Gyuri.

— Nu cumva să-ntârziaţi, domnişorilor, că tot pe mine mă ia la rost.

— Cară-te 1 Nu ne mai plictisi… Şi Gyuri bătu cu piciorul în podea, nervos. Când rămase cu Pista, îi zvârli o privire interogativă: Tu ce crezi?

— Că are iar toane. Când îl chinuie podagra, pe cine să-şi verse focul? Şi o să ne toarne un logos de două ceasuri, c-o să ieşim năuci…

— Ce să-i faci? – oftă Gyuri. Dacă-ţi place şunca, musai să ronţăi şi şoriciul… Să mergem!

Castelanul le-a întins mâna să i-o sărute, apoi îi privi cu răutate:

— Unde mi-aţi fost, pui de lele?

— Am cifitminţi Pista.

— Citit, hai? Ţara arde-n foc şi baba se piaptănă! Ştiţi că răsculaţii-s la doi paşi de castel? Se pare c-au trecut da Lăpuş…

Gyuri săltă din umeri, iar mezinul familiei îşi scobea tacticos unghiile.

— Desigur, vouă ce vă pasă? Vă lăfăiţi în lux şi dezmăţ l dar cui le datoraţi? Lui Sandor de Hollomezo! El a agonisit averea cu mintea şi sabia…

Gyuri a pufnit sub mustaţă. Bătrânul e ramolit şi târâie sabia doar ca să se amăgească. O zdrăngăne de pomană, ca pe un făcăleţ…

— Nu mă crezi, hai? Când eram de vârsta voastră, băgăm groaza-n duşmani. Tremurau iobagii şi înşişi comitele Csako şi arhiepiscopul Banffy îmi ştiau de frică. Şi-mi făceau pe voie… îşi dădeau seama că nu-i înţelept să te pui în proptă cu Sandor şi sabia lui. Da, da, o vedeţi? A făcut minuni la vremea ei 1 Mă-ntreb cu cine-ţi fi semănând voi, de aţi rămas mămăligi? De bună seamă cu neamul Folvary, al castelanei. Iar bunicul vostru după mamă a crăpat calic şi plin de datorii.

— Să lăsăm trecutul, tată! – căută Pista să-i intre în

voie. Doară nu toţi nobilii pot fi la fel de bogaţi…

— Nu, e drept. Dar de ce? Fiindcă unii-s la fel de molâi ca voi. Parc-au bragă-n vine, nu sânge albastru… Dacă eram şi eu croit pe calapodul vostru, nu moşteneaţi cincizeci de mii de jugăre: pământ gras ca untul, vii, livezi şi păduri… Le-am agonisit anevoie, cu trudă şi iscusinţă, cu diplomaţie şi, mai ales, cu sabia…

O tuse convulsivă i-a întrerupt peroraţia. Ochii i se bulbucară; vinele gâtului păreau gata să-i plesnească, iar pometii obrajilor, tăbăciţi ca o piele de iuft, căpătară un soi de roşeaţă vânătă.

— Ca mâine voi închide ochii şi voi hodini în cavou, alături de castelană. Ce se va întâmpla cu averea ce vi-o las, vă priveşte 1 Mă-ngrijorează doar partea Irenei, că-i destul de răsărită. Ar fi timpul s-o mărit… Cum s-o înapoia de la Viena, îi caut un soţ vrednic şi de neam… Barem s-o ştiu la casa ei! Şi nici cu ginerii nu-i azi vreo pricopseală; li se pare că-ţi fac o cinste deosebită dacă se culcă cu fii-ta şi că au tot dreptul să te despoaie…

— Irene se va descurca, tată! – interveni Pista. O să sucească capul vreunui filfizon galonat de la curte şi o s-o ceară fără pretenţii. Se zvoneşte chiar că lui Hollstein, aghiotantul împărătesei, i s-au aprins călcâiele…

— Credeam că Hollstein… împărăteasa… – insinuă Gyuri.

— Să nu faci aluzii porcoase la adresa împărătesei, nătărăule! – se-nfurie bătrânuh Asta-i crimă de lese-majestate…

— Ei, o împărătească îşi poate îngădui luxul să-şi schimbe amanţii după voie – răspunse Pista moale. Şi, oricum, povestea cu Hollstein s-a cam învechit. Poate că de aceea şi-a pus şi băiatul în gând să se strângă de pe drumuri. Şi cum ofiţeraşii ăştia sclivisiţi au minte cât o găină…

— Nu zău? Crezi că-s trântori ca voi! – îl repezi moşneagul. Îi aşteaptă cariere strălucite, fapte de vitejie, decoraţii… Pe voi cel mult ibovnicele…

„Nici asta nu-i de lepădat” – gândi Gyuri. Dar păstră

pentru sine reflecţia. Ochii bătrându-i străluceau de mândrie. Da, Irene îi seamănă: e frumoasă, deşteaptă şi curajoasa! Doar urmaşii ei să mai perpetueze glorioasa tradiţie a familiei şrsă-i păstreze blazonul cu cinste…

— Aţi instruit arcaşii?

— Cum să-i scoţi pe o vreme atât de afurisită? – se dezvinovăţi Gyuri.

— Socoţi cumva că-s de zahăr şi s-or topi? Doar n-am să-i hrănesc de pomană, ca pe orbeţi! De când lipseşte Demenyi, îşi fac de cap! Se-mbată ca porcii, umblă creanga şi se ţin după fustele slujnicelor. Astea de la voi le-au învăţat! Şi un lucru să vă intre în tărtăcuţe: un nobil care n-are cai focoşi în grajduri şi nu comandă o banderie de oşteni falnici e un papă-lapte, nu un magnat autentic. Şi-l poartă iobagii de nas cum le place…

— Dar avem legi, tată – protestă Pista.

— Legile împăratului sau ale voievodului sunt bune pentru negustori şi meşteşugari, n-au decât să le respecte! În ce ne priveşte pe noi, nobilii, ne întocmim legiuiri proprii, după placul şi nevoile noastre. Aici, pe domeniile mele, legea o făuresc eu! Sunt împărat, voievod jude şi tot ce pofteşti. Mie n-o să-mi poruncească nimeni 1 Am doar îndatorirea să dau ţării oşteni în caz de război şi să-i plătesc din punga mea. Atât. De rest nu dau nimănui socoteală…

— Poate să şi lupţi în fruntea lor… – îl ştirni Gyuri.

— Am făcut-o îndeajuns; acum vă vine vouă rândul îşi schimbă vorba: A, da, uitasem… Să fiţi pregătiţi. La începutul săptămânii viitoare veţi da o raită prin sate să adunaţi iobagii zdraveni. Trebuie să ne întărim banderia 1 Şi dacă ne-or împresura cumva tâlharii…

— Bine, tată. Ne putem retrage?

— Fie. Dar cu o condiţie: să nu mai chefuiţi 1 Ce Dumnezeu? Se apropie zile grele şi se cuvine să fim cu minţile limpezi…

Băieţii îi sărutară mâna cu buzele încleştate şi o zbughiră pe uşă. În vestibulul mare, împodobit cu tablourile strămoşilor – prăfoase şi scorojite – Gyuri îşi

împunse fratele cu cotul:

— Am zărit în Măgoaja, din fuga calului, o fetişcană grozavă. Am şi trimis un arcaş să-i dea de urmă…

— Ai aflat cine este?

— Da. Una Marie… Cumnata lui Cupşa Pintea, iobagul. Ar trebui s-o aducem slujnică la castel. Avem dreptul, nu-ncape vorbă 1 Numai să se-nvoiască şi babacul. Dar, după câte ai văzut şi tu, ramolitul n-o să ne facă pe plac…

— Nu te-nfierbânta, Gyuri, că t'reab. a-i mai anevoioasă decât ţi se pare – îl răcori Pista. Cunosc şi eu, fata. Nu ţine de moşia noastră. Taică-său e ţăran liber, cioban după câte am aflat, şi nici nu şade în Măgoaja, ci undeva prin munţi. Iar codana e venită la soru-sa pentru scurtă vreme…

— Asta n-ar fi o piedică I rânji Gyuri pofticios. O ridicăm într-o noapte cu câţiva oşteni călări. O să guiţe, de bună seamă… Dar, până s-o prinde de veste, nu mai avem nevoie de ea. Şi o trimitem frumuşel acasă. Ce zici?

— Să chibzuim. Mă tem c-o să dăm de bucluc…

— Laşule I Are dreptate moşul: eşti molâu!

Şi urcară scările-n grabă, săltând câte două trepte deodată.

CAPITOLUL I %; şi

DIN NOU ACASĂ

Era o după-amiază mehorâtă de octombrie. De pe câmpia rasă ca un cap pleşuv, se răspândea miros de bălegar. Croncăni graşi se repezeau săgetat peste lanuri, ciuguleau ici-colo grăunţe şi se băteau între ei cu ciocurile, apoi se depărtau, cârâind, către o rarişte cu pometul desfrunzit. De pe şoseaua noroioasă ce ţine tovărăşie apelor Strâmbei se zăreau către Gutin, până spre Capnic şi Băiuţ, mogâldeţe ce furnicau pe munte, cărând poveri grele; erau băieşii de la minele închiriate „verkeşilor" 1 de administraţia de stat. Pe marginea şoselei, umblau feriţi, pe lângă copaci, doi oameni în straie ponosite, cu cizmele căscate la boturi. Purtau pe spinări desage meşterite din raniţe vechi, soldăţeşti şi erau încinşi cu centuri cazone, de

piele, peste sumanele ferfeniţite.

După îmbrăcăminte şi înfăţişarea lor obosită cât şi după umbletul lor ţeapăn, sacadat, ghiceai de la o poştă că fuseseră oşteni. Aveau chici netunse, care nu mai simţiseră foarfeci de cine ştie când şi bărbi ţepoase. Privirile le erau speriate şi triste. Auziseră că regimentele austriece pârjoliseră satele valahe şi că au trecut prin sabie orice vieţuitoare întâlnită în cale. Se temeau că vor găsi vetrele pustii şi pe ai lor ucişi. Primul, Ilie Ratz, era lung, ciolănos şi bine clădit. Dar avea picioare strâmbe şi moi. Al doilea, Cupşa Pintea, era mic de statură, numai piele şi oase, ager în mişcări. Faţa lui, tăbăcită de asprimea vieţii de tabără şi de fumul canonadelor, era plină de creţuri mărunte ce se întindeau ca o plasă până spre ochii cenuşii, vioi, împrejmuiţi cu sprâncene groase. Avea privirea tăioasă şi un nas încovoiat, ca ciocul de uliu. Tăcură o vreme adânciţi în gânduri, până ce deslușiră primele aşezări la marginea Târgului Lăpuş. Mi

Patron; lua în arendă o mină şi dădea statului o cotă-parte din praful de aur.

jindu-şi ochii, Îiie Ratz spuse cu glas dogit, venit parcă din străfunduri:

— Uite colo, şogore! Ajungem în Târg…

— Vătţ. De acolo nu mai ai mult – încuviinţă Cupşa în şoaptă, din pricina oboselii. O iei de la biserică pe firul Lăpuşului, aburci dealul Răzoarelor şi gata Pitiritea voastră. Pe când eu, dragule, mai am de furcă… Şi nu-i lesne de umblat cu păcătosul de plumb în picior…

— Poate-i avea norocul să-ntâlneşti în drum un car şi un om cu suflet să te poarte un dărab…

— Grea treabă, şogore! – clătină Cupşa din cap. De mult nu mai au ţăranii care. Le-au găbjit pe toate intendenţii drăguţului de împărat, nu l-ar mai răbda pământul cu toată liota lui de galonaţi! La o adică nici nu prea mai aveau oamenii care prin ogrăzi, de când cu turcii. Iaca, batem drumurile de două nopţi. Văzut-ai cu ochii car de ţăran?

— E drept, n-am văzut. Gândeam că… mai ştii?

— Nu-i bai, Ilie. Până-n cele din urmă tot acasă oi nimeri. Apucă mâna cumnatului şi o scutură zdravăn: Îţi poftesc drum bun şi fără primejdii. Trag nădejdea să-i afli sănătoşi pe ai tăi.

— Să te audă cerul...

Cupşa îşi potrivi desaga pe spinare, strânse în palmă nuiaua de alun şi se pregăti de drum. Petrecu din ochi pe Ilie până se mistui în noapte, murmură un: „doamne, ajută!" şi porni pe cărăruie cu pas mărunt. Îşi făcuse socoteala că-n trei nopţi de umblet întins va ajunge la Măgoaja. De foame n-o să moară. Avea în traistă o pită, slănină şi ceapă – din grija cumnatului – şi punga doldora cu tutun. Iar în singurătate, luleaua ţi-e cel mai statornic prieten... Umblase o bucată bună; se apropia de Rohia. Lăpuşul bolborosea în albie, stârnit de vârât. Desluşi în depărtare bubuituri înfundate şi se ascunse în şanţ până o trece zgomotul. Tţ-opotele se apropiau; pe şosea călărea un grup de lăncieri austrieci, cu căciuliţe teşite şi plăcuţe agăţate de tunici, de un lănţug. „Jândarii..." oftă Cupşa. „Pacostea iobagilor!" Purtau atârnate de şei, la oblâncuri, bocceluţe ce aduceau prin beznă cu nişte mogâldeţe.

După cum aflase de la alţi pribegi, lăncierii împărăteşti vârâseră spaima printre iobagi. În starea de faţă, cel mai cuminte este să te fereşti din calea uniformelor împărăteşti. Se ghemui printre tufe până ce glasurile şi tropotul cailor se stinseră în depărtări. În zori, o croi peste ogoarele pârjolite, de teamă să nu dea peste „hoherii" nemţeşti. Ţinea să se strecoare în casă nevăzut. Dar, când ajunse. În capul satului, rămase mirat; nii se zărea fum pe băgeâguri, nici vreo mişcare în bordeie. „Ce o mai fi şi asta? / – gândi Cupşa. Nici urmă de om sau de vită... Umbla pe uliţă descumpănit. Trecu prin dreptul bisericii şi intră într-o doară. Era pustie... Se apropie de casa părintelui Avram şi se auzi strigat slab. Dar chemarea venea de aiurea: /

— Aici, în clopotniţă... – desluşi un glas sfârşit.

Urcă scările şubrede pe dibuite. Sus, pe un maldăr de boarfe, zăcea părintele oblojit la cap şi uscat ca o momâie:

— Cine eşti, omule?

— Eu, Cţipşa…

— Te-ai înturnat? – murmură părintele. Bine c-ai scăpat cu viaţă.

— Ce s-a petrecut pe aici, părinte?

— Multe1, fiule! Dar n-am putere să ţi le istorisesc. De trei zile n-am pus nimic în gură şi mi-s buzele uscate de sete.

Cupşa scoase din desagă bruma de pâjne ce-i rămase, slana şi porni c-un urcior la fântână.

— Hodină-te şi tu, Cupşo, lângă min). Ai fi ostenit… Ţi-oi istorisi toate mai încolo…

— Şi Mălina?!

— E sănătoasă! Dar nu-i aici…

După ce s-a trezit, Cupşa ascultă cu răsuflarea tăiată istorisirea parohului:

— Să fi fost acum o lună. Într-o noapte auzirăm tropote…

— Lăncierii austrieci?

— Nu. Oşteni din banderia grofului. În frunte, grofii tineri. S: au oprit la casa voastră. Era acolo şi socru-tău, Irimie. A căscat o ferestruică: „Ce poftiţi?” „îl căutăm pe Cupşa”. „Nu-i aici! Ştiţi doar…”

Ţineau morţiş să li se deschidă şi să cotrobăie peste tot. „Avem copil mic – i-a rugat socru-tău. Veniţi pe lumină”. Aş I Au vrut să spargă uşa. „Să căutăm fata!” – auzi bătrânul. Vorbise desfrânatul Gyuri. Că era aici; şi Marie, cumnată-ta. Aha, gândi, Irimie, asta poftiţi! făcu semn fetei să fugă prin spate, în vreme ce se ciondănea cu oştenii. Marie se pitise undeva pe câmp în vreme ce ei smulgeau uşa din ţâţâni. N-au găsit-o, vezi bine! Şi au luat pe ai voştri la bătaie… „Unde-i târfa?” – ţipa groful tânăr, ca scos din minţi. „Acasă, în Maramureş, unde să fie minţea Costan. „Deschide şi acolo, să vedem! Ne înşeli”… Şi s-au năpustit iar pe socru-tău. Dar satul se trezise, că eu trăsesem clopotul. Au alergat oamenii cu ce au găsit în grabă: furci, ţăpoaie, bâte… S-a încins o bătaie cruntă. Au rămas culcaţi, fără suflare: Vida, Tomeagă, Corşun… Alţi

betegiţi… Dar nici spurcăciunile grofului n-au scăpat tefere, l-au dat ai noştri jos de pe cai şi i-au buşit în lege. Şi groful cel tânăr, Gyuri, s-a pricopsit cu câteva ciomege pe spinare. Şi s-au dus… Eu am sfătuit oamenii să piară din sat pentru o vreme. M-au ascultat şi bine au făcut. A doua zi, au năvălit toţi slugoii de la castel, călări. N-au găsit pe nimeni… Au strâns vitele şi le-au dus la curte, au dat foc pe aici, colea…

— Şi dumneata?

— M-au legat burduf şi m-au dat pe mâna lui Snitko. Gândeam că nu mai scap cu zile. M-a canonit preţ. de o săptămână, să-i arăt încotro au fugit iobagii. Mi-e trupul o vânătaie şi capul cât o baniţă, fiule. Dar am batăr mulţumirea că ştiu oamenii la adăpost…

— Unde-i Mălina?

— Socot c-a luat-o socru-tău în Maramureş. Cu Gligore…

— Fiul meu? tresări Cupşa.

— D-apăi cum? Ai un fecior voinic, băiete, să-ţi trăiască şi acum ce ai de gând? C-aici, în sat, te dibuie şi îţi fac de petrecanie. Fugi, fiule I Chiar în noaptea asta. Şi Domnul cu tine! făcu o cruce peste Cupşa şi murmură o rugăciune.

— Plec, nu-i vorbă. Da mi-e că n-am să ajung. Am un plumb în picior şi mă târăsc anevoie…

— Te mai hodini pe undeva, mai întâlneşti oameni cumsecade… Dar nu zăbovi. Te-am ţinut într-adins până spre seară. Mă temeam să nu purcezi la drum pe lumină; era primejdie… Umblă iscoadele grofului câtu-i ziua de mare… Ia-o prin grădină şi ajungi degrabă pecâmp; noaptea-i întunecoasă şi nu vezi nimic la doi paşi. Taman bine să te strecori…

C AP, I T O *I*, *V*, *p*! FMI şfNlş

A PLECAT GLÂGORIŢA

În ograda pustie, Gligore se-nvârteşte descumpănit. Nu-i place. De când l-a adus mămuca în Măgoaja, şi-a pierdut rosturile. Acolo, la munte, cu bunicul, era tare bine. Parc-a fost un vis… Şi ochii lui mari, negri, sunt gata

să lăcrămeze. Se aşază pe prispă. Vântul îi zburleşte părul cârlionţat. Nici măcar un câine nu are; să se joace cu el… îi fuge gândul către căsuţa de pe deal, din Dragomireşti. Ce departe este… Şi bunicul s-a dus. A murit…

Avea doar trei ani când a închis ochii taică-său, Cupşa Pintea. Nu înţelegea încă ce înseamnă moartea. Ştia doar că tăicuţu* a plecat… Ei şi? Parcă bunicul nu pleca la munte, călare pe catâr? Dar lipsea ce lipsea şi venea înapoi. Cu desagii plini. Şi ce nu aducea? Câteodată, bunicul îl aşeza pe Zgâmboi, catârul, şi-l ducea la stână. La început îl înfricoşase totul, dar s-a obişnuit. Şi cu ciobanii mustăcioşi, cu tundrele flocoase, şi cu dulăii de stână, S-a împrietenit şi cu roata de mămăligă fierbinte, din care îmbuca pe săturate cu lapte şi brânză iute… Dormea afară, pe un ţol, acoperit cu zeghea bunicului, alături de Caraiman, dulăul, care se lăsa şi călărit. Era blând ca mioarele… Iar deasupra capului îi licărea luna şi sclipeau puzderie de stele… Bunicul îl adormea băsmind şi se culca apoi lângă el. Îi auzea prin somn sforăitul subţire şi se simţea ocrotit. Dormea până îl înţepa soarele în ochi… Pornea apoi să hoinărească în pădure cu Petrişor – un ciobănaş mai răsărit. Avea bâtă. Dar şi el avea… Culegeau mure, afine, dibuiau cuiburi de ciori şi le găbjeau ouăle, ba prindeau şi câte un căţelandru de lup…

Venea apoi iarna cu săniuşul, cu vicleimurile şi colindul… Toate s-au risipit într-o zi, ca şi când n-au fost Bunicul n-a mai venit acasă călare pe catâr, ci în căruţă, lungit, cu faţa galbenă ca turta de ceară. Îl muşcase un mistreţ… Şi zăcea… în casă erau cu toţii trist”. M.ăiâit ca şi tuşa Măriuţa plângeau. Bunicul nu mai istorisea basme, nici nu cioplea fluiere. Gemea… Într-o zi s-a dus să-i ureze „bună-dimineaţa!” cum făcea de obicei, după ce se spăla pe ochi. Că-i era tare drag… Dar bunicul nu i-a răspuns. Stătea lungit pe masă, în straie noi, cu pleoapele oblonite şi mâinile încrucişate pe piept. Mămuca, tuşa Manuţa şi alte femei hohoteau în năframe. De ce or fi fost cernite? Tuşa Măriuţa l-a luat de mână, l-a sărutat pe frunte şi l-a dus la o vecină, cumătră Safta: „Joacă-te cu Tudorel.

Bunicul e beteag…”

Nu, nu era beteag. Acum ştia: murise… Şi nici să meargă după carul cu boi nu l-au lăsat. Bunicul, aşezat într-o cutie, nu sufla. Stătea cuminte… Pe urmă toate s-au smintit din locul lor. Unchiul Sandu a plecat la stână cu tuşa Măriuţa; au luat şi catârul… El cu mămuca au mai rămas acolo o vreme, apoi au venit aici, la Măgoaja. Satul e urât, jalnic, casele sărăcăcioase, aproape surpate, unele afumate şi cu grinzile scrumite ca după un pârjol, iar ţâncii umblă în cămăşuţe scurte, trenţuite şi le curg mucii sub nas. Dacă ieşi pe uliţă c-o bucată de pită în mână, belesc ochii la ea de parcă n-ar fi îmbucat de trei zile. Da’ nu-i chip să te apropii de ei: sunt sperioşi ca puii de vrabie. Of! şi cât se zgâiesc la dânsul fiindcă poartă opincuţe, iţari lungi, sumănaş, precum şi un brâu cusut de tuşa Măriuţa. Iar pe cap are un clop mititel, cu streşinile lăsate-n jos, ca ciobanii. I le-a adus bunicuţul… Pesemne că-i lucru mare în cătunul ăsta amărât, dacă şi oamenii în toată firea holbează la el ochii cât cepele când trece pe lângă gardul lor. De aici încolo n-o să le mai poarte: cine să i le mai dea dacă s-a prăpădit bunicul? Şi e trist… A mai dat o raită pe lângă bordeiul lor golaş, după care a luat-o în jos, spre covăcia lui Martin baci. Doar acolo se simte mai în larg. Mămuca e mai toată vremea plecată la câmp şi se-ntoarce seara, frântă de oboseală. Nici fiertura nu mai are putere s-o pună la foc. O ajută el, că-i băiat măricel. A împlinit şapte ani…

Martin baci are braţe păroase, groase ca doi butuci, iar în palme, de le-ar închide, ar putea ascunde un pisoi fără să-l vatăme. E mânjit până peste urechi cu praf de cărbune şi, când are răgaz, dohăneşte din lulea.

— Iar ai venit, mânzule?

— Cum iar? N-am mai fost de ieri…

Martin râde. Îi place băiatul. E liniştit, aşezat, ba îi mai dă ajutor lui Fery, calfa lui. A învăţat să-i aducă la mână sculele. „Adă pila, dă-mi cuţitoiul”… şi băiatul i le găseşte cât ai clipi din ochi. Azi, Fery e plecat la stavă, să potcovească nişte cai.

— N-ai foc în vatră? – s-a întristat Gligore, după ce a inspectat covăcia până-n cele mai ascunse unghere.

— N-am, după cum vezi 1 De ce să prăpădesc degeaba bunătate de cărbuni? Costă scump… De lucru nu-i, oamenii n-au ce potcovi…

— Dar roata asta? Văd că n-are spiţă. Nici butuc…

— Ei, trebuie să fac întâi rost de şină, la târg. Pe urmă o meşteresc şi pe asta…

— Păcat. Şi azi…?

— Stăm cu burta la soare, cârlane. Dacă ai dohăni şi tu, ţi-aş umple luleaua şi am sporovăi ca doi moşnegi.

— Să-ncerc?

— Altă dată, râse fierarul.

Gligore se chinceşte pe o buturugă. Fără scântei în vatră şi cu foalele adormite, covăcia nu are haz. Barem dac-ar fi aici şi Fery, să mai spună câte-o snoavă… Martin tace, privind băiatul pe furiş, cu coada ochiului. Luleaua i s-a stins, dar nu bagă de seamă. Păcăne, îşi suge obrajii şi nu scoate fum., la vatra… îi e drag de băietanul ăsta mintos şi agei. Şi i se rupe inima când ştie că umblă mai toată ziua cu burta goală…

În sat, s-a stârnit hărmălaie. Să vezi o căruţă nouă, cu leagăn, zugrăvită, nu se întâmpla prea des. Şi iată că s-a oprit căruţa la coşmelia Mălinei lui Pintea. Două leliţe, gătite ca la oraş, se plimbă prin curte. Vizitiul bătrân a deshămat caii şi-i duce spre fântână, să-i adape. O droaie de ţânci au înconjurat căruţa, îi pipăie zugrăvelile, roţile date cu roşu, de parc-ar fi cine ştie ce minunăţie. Un flăcău smolit, care şezuse la stânga vizitiului, descarcă nu ştiu ce: un sac, o legăturică, ba şi o mială bălaie, încinsă la gât cu o funduliţă roşie. O despriponeşte de picioare şi îi caută loc. Până la urmă îi încinge o sfoară pe lângă fundă şi o leagă de un par. Ţâncii dau s-o hârjonească. Miala hehăie speriată şi zvârle din copitele mici, lucioase, parcă date cu smoală. Asta-i veseleşte grozav pe copii. Flăcăul negricios îi alungă şi leliţa mai tânără face haz. Cealaltă cheamă un băieţandru mai răsărit, îi întinde un covrig şi-l întreabă:

— Unde-i lelea Mălina?

Băiatul se smiorcăie, pipăie covrigul şi îngână printre dinţi:

— Hă… la sapă… Toţi îs acolo…

— Şi Gligoriţă?

— D-apăi ştiu eu? Poate la covăcie… Şi o zbugheşte pe portiţă, unde-l aşteaptă tovarăşii de joacă. S-au adunat pe la garduri şi câteva babe, iar un moşneag şi-a pus mâinile streaşină la ochi şi fluieră admirativ:

— Ăştia o dată cai. Boiereşti. Nici la stava lui Variassy nu le găseşti pereche.

Imre aleargă sprinten pe uliţă. L-a luat Ileana şi pe el, în taină, fără ştirea lui Ilie. O dată ca să-i facă fetii pe voie; al doilea că Nichifor, vizitiul, e bătrân şi nevolnic. Dacă s-ar afla noaptea prin pustă, poţi avea nădejde în Imre. Pe uncheş îl sufli, nu alta, şi dacă tabără peste căruţă vreunul din răufăcătorii ce bat drumurile şi potecile, ce se fac două femei singure? Când s-or întoarce îl lasă la marginea satului, de unde l-au luat şi n-o să ştie nici vântul, nici pământul… Că Nichifor tace, mormânt… Doar el l-a învăţat pe Imre cum să umble cu caii!…

— Gligoriţă, te caută cineva… Martin, care stătea în prag, vorbise ungureşte cu Imre. Apoi arătă către băiat, care ciocănea o bucăţică de tablă: „Asta-i I – râse el. Îl vezi? Aproape să-i dau foaia de calfă…”

— Pe mine? Şi veni către uşă, ştergându-şi mâinile de iţari.

— Doară nu pe mine! Au venit alde mătuşă-ta Ileana şi vară-ta, Brânduşa. Te aşteaptă acasă… încearcă să-l ia de mână, dar băiatul se smuceşte cu violenţă: „Nu-i nevoie. Cunosc drumul şi singur…”

— Ie-te-te!… râse Imre admirativ. Dar să ştii că eu nu înghit oameni…

Mătuşa Ileana? Nu-şi aduce aminte de ea. A venit pare-se o dată la Dragomireşti, de mult… Aducea puţin cu tuşa Măriuţa, dar era slabă ca un ogar. Şi urâtă… Ce o fi vrând de la el? – socotea Gligore în minte, umblând alături de flăcăul negricios, cu părul zbârlit ca de câine lăţos, de stână.

Ileana şi Brânduşa, aşezate pe prispă, unde au aşternut un ţol, aşteaptă venirea băiatului. Brânduşa l-a zărit de departe, lipăind mărunt pe lângă Imre şi s-a repezit la portiţă. Încearcă să-l ridice în braţe: „Dar greu eşti, vericule!…”

Gligore s-a zbârlit ca un arici. Ce i-o fi căşunat sfrijiturei să-l salte în braţe? Dar ce, el e un plod de ţâţă?

Să-i dea pace! îi îngăduie totuşi să-l la de mână. Fie, treacă de la el… Priveşte căruţa cu oiştea în sus, caii rotofei care mestecă grăunţe din traistele atârnate de gât, mieluşeaua priponită de par care-şi roteşte ochii blânzi – şi nu mai înţelege nimic. Ce or fi însemnând toate astea? Barem de-ar fi acasă şi mămuca…

Ileana îl sărută pe amândoi obrajii:

— Ptiu, ptiu, ptiu, să nu-ţi fie de deochii Eşti zdravăn ca un pandur…

Asta s-ar putea… Dar de ce l-a sărutat? Doar măicuţei îi îngăduie să-l sărute…

— Ştii cumva unde lucră Mălina, băiete?

Vorbise Ileana. Gligore săltă din umeri.

— Nu 1 Pe mine nu vrea să mă ia. Dar ştie nănaşa Floarea, de colea. Ni-i vecină… Riveica ei şi ginerele tot cu mămuca lucră. S-o-ntrebăm…

— Da Imre unde-i, Brânduşă? Ar fi nimerit să înhame caii şi să-i dea de veste că suntem aici. Dac-om sta s-aşteptăm când vine, de bună seamă că s-o însera. Şi ne-o apuca noaptea pe drum. Ai auzit ce-a spus taică-tu: „Să nu vă prindă noaptea-n pustă 1” Ştie el ce ştie…

— Nu dormiţi la noi, tuşă?

— Nu, dragă nepoate. Ne cam grăbim…

— Trimiţi căruţa s-o cate pe maica? Merg şi eu… Nu-i departe!

— O trimit. Dă-i mai bine să şezi lângă mine şi să mai stăm o ţârucă de vorbă. Vrei? Şi ca să nu-i dea timp să se împotrivească, schimbă vorba: Ţi-a fost drag bunicul Irimie?

— Oho! Mult de tot.

— Mi-a fost tată…

— Minţi 1 A fost tatăl măicuţei şi al tuşei Măriuţa…

— E drept. Dar suntem surori, Gligoriţă, şi am avut acelaşi tată: pe baciul Irimie…

— Va să zică şi tu tot de la munte eşti?

— Vezi bine…

— Cum mai e pe acolo, că eu nu mai ştiu…

— Nici eu. Vin din altă parte, din Pitiritea.

— De ce?

— Acolo-s măritată. Şed cu unchiul tău, Ilie. Ai auzit de el?

— Auzit. Şi de ce n-a venit cu tine dacă ţi-i bărbat? Vă lasă pe drum singure?

Ileana se topea de drag. Cu strânciocul ăsta de copil te-nţelegi de parc-ar fi un om în toată firea.

— Dacă vrei să umbli cu căruţa, te iau cu noi, acasă… Avem băiat mare; îi zice Anton. O să vă jucaţi…

— Ştii… Nu-i chiar atât de bine cu căruţa – se răzgândi Gligore la gândul că şi-ar părăsi mama. Parcă tot e mai bine călare pe caii potcoviţi de Martin baci… Şi acum am şi o mială…

— Avem şi acolo. Multe. Şi miei atâtica…

— Dar câini aveţi?

— Patru.

— Răi?

— Pentru străini. Dar tu ne eşti nepot şi s-or juca cu tine. Avem şi livadă, şi iaz, căluţi pe care să încaleci… Vii cu noi?

— Nu! Şi ieşi în ogradă să mângâie mieluşeaua. Mălina alerga într-un suflet. Nu-şi mai văzuse sora de ani şi aveau atâtea de povestit. S-au îmbrăţişat. După ce şporovăiră despre toate, Ileana îi spuse:

— Ştii la ce m-am gândit? Tu tot n-ai vreme de băiat şi: nici să-i dai ce-i trebuie nu poţi. Lasă-l o vreme la noi. Cât i-o plăcea. O să aibă de toate, să nu-i porţi de grijă! Doar e sânge din sângele nostru. Şi mi-e tare dragii venea greu Mălinei să se despartă de băiat. Atâta bucurie avea şi ea când se înapoia de la sapă, ori de a praşilă: Gligore. Dar nici să-l lase de capul lui, mai toată vremea, nu era o

socoteală. I-l mai ceruse odată, la Dragomireşti, dar atunci n-avea rost. Nu l-ar fi dat nici taica, să-l perpeleşti în frigare! Acum însă... Oricum, dacă nu i-o plăcea, Pitiritea nu-i peste lume. Îl ia înapoi. Numai să vrea băiatul. O să-l lase peste vară...

e A P I T O L V t V

DEPARTE DE CASA

Gligore s-a trezit când soarele era înălţat pe cer de o suliţă. Caii alergau în trap mărurtt pe drumeagul dintre lanuri, îndemnaţi cu blândeţe de moş Nichifor. Biciul nu-I folosea şi nici nu-i plăcea să chinuie animalele. Era de ajuns să şfichiuie o dată-n vânt ca cei doi bidivii s-o ia la goană, hurducând căruţa.

— Tuşico, mă laşi lângă cai?

Imre a întors capul şi-i face cu ochiul: „pofteşte!" Se dă deoparte. şi lasă loc în mijlocul stinghiei.»

— Du-te, băiete! Dacă-ţi place...

Imre l-a săltat pe braţe ca pe un fulg. Îl aşază, îi potriveşte dopul care s-a sucit niţel şi-l ţine după umăr cu braţul, fiindcă stinghia n-are rezămătoare. Băiatul priveşte spre vizitiul bătrân, să ghicească ce hram poartă. Unchieşul îndeamnă caii domol. Gligore îl priveşte pe sub streaşina dopului. Nichifor are mustăţile pleoştite, îngălbenite de tutun, ochii mijiţi sub sprâncene sure, stufoase şi mâini negre, bătătorite şi crăpate. I se pare că mâinile îi tremură puţintel pe hăţuri.

— E greu să mâi caii, nene?

— Dacă ştii, nu e...

— Eu mă pricep la cai – se făloşi Gligore. Martin baci mi-i dădea uneori să-i încalec, după potcovit.

— Nu zău? îl privi bătrânul hâtru. Şi de câte ori ai muşcat ţărâna?

Al naibii moşneag! De unde o fi aflat? Chiar alaltăieri a căzut şi s-a julit la un genunchi...

— Bade Nichifor, n-ai vrea să tragi o lulea? îl iscodi Imre.

— N-ar fi rău... consimţi vizitiul. Umblăm de cu noapte...

— Aşa ziceam şi eu. Dă-i băiatului hăţurile şi umple-ţi pipa.

Au ajuns în capul satului către asfinţit. Flăcău! coborî din căruţă.

— Pleei? – se întristă Gligore.

— Trebuie…

— Merg cu tine! Şi sări sprinten pe butucul roţii.

— Nu se poate – îl opri vizitiul. Tu mergi cu tuşica: eu am alt drum…

— Şi unde te mai pot vedea?

— Ai să afli, băiete! Aşa-i, bade Nichifor? Dar să nu spui acasă c-am fost cu voi.

— De ce?

— Odată îţi voi istorisi. Făgăduieşti?

— Da.

— Rămâneţi cu bine! Scoase de sub stinghie o straiţă, o zvârli pe umăr şi porni pe o cărare, la capătul căreia se zărea un iaz şi o casă pe marginea lui.

În spatele porţii înalte, solide, dulăii făceau o hărmălaie să asurzeşti. Săreau pe căpriori şi le râcâiau cu unghiile, mârâind şi scheunând. Caii s-au oprit singuri. Nichifor bătu în poartă cu codirişca biciului:

— Hei I Deschideţi…

— Aşteaptă! – se auzi un glas răguşit, ca un mormăit de urs. Am auzit…

În vreme ce Mitru, văcarul, ridica drugii, Gligoriţă căta să-şi întipărească în minte tot ce vedea. I se făcu deodată frică şi nu ştia de ce. Ilie, desculţ, aştepta în prag. Întrecuse iar numărul cănilor cu vin şi simţea că genunchii îi tremură uşor. Poarta se deschise scârţâind; dulăii se repeziră spre căruţă schelălăind şi scuturând co7;, p stufoase. Brânduşa săr sprinten? din căruţ? îi ajută Ilenei să coboare şi vru să-l ia pe Gligore în braţe. Dar băiatul se şi afla jos, încolţit de o potaie galbenă, cu ochii însângeraţi, care se repezise să apuce de fundul nădragilor. Sprijinit cu spatele de căruţă, băiatul zvârlea din opincă să alunge câinele întărâtat.

— Tâba, golane! îl izbi Nichifor cu biciul

Câinele se depărtă mârâind.

Brânduşa se repezi la Ilie. Ratz o sărută pe frunte:

— Ei, cum a mer «?

— Bine, tăicuţule!

Se apropie şi Glicheria de căruţă:

— Sărut mâna!

— Bună seara, Glicherio! – răspunse Ileana cu voiosie. Ia ajută-mi să duc pachetele astea în casă. Nu băgase de seamă că fata are ochii plânşi.

Bună casă. Socotită. Asta se vede la prima ochire.

— Tu eşti, Gligore? – se auzi un glas piţigăiat, care hârâia ca o morişcă. Întrebarea venise de undeva din fund. Gligore privi într-acolo. O arătare pirpirie se clătina pe picioare, cu priviri tâmpe şi faţa puhavă şi-l măsura din dreptul unei uşi deschise.

— Du-te şi dă-i bună seara, Gligore – îl împinse Ileana. E vărul tău, Anton…

Cum naiba s-a pricopsit cu atâtea neamuri într-o singură zi? Dintre toţi cel mai mult îi plăcuse flăcăul tuciuriu, care a plecat. Nici unchieşul nu-i de lepădat, deşi nu prea e darnic la vorbă. I-a dat doar hăţurile. Dar ce folos? Şi el s-a mistuit cine ştie pe unde…

— Ia fă-te-ncca, nepoate, să te văd şi eu.

Ilie şedea la masă, sprijinit de spătar, cu picioarele date în lături. Aveai degete noduroase la picioare, urâte şi încovoiate. Îşi umplu cana cu vin şi porunci răstit:

— Apropie-te 1 Sau aştepţi să te ridic pe sus?

Se apropie cam în silă. Ilie îl pipăi pe braţe, pe picioare, pe piept, de parc-ar fi preţăluit un viţel, la obor. Băiatul se smuci.

— Da, e bun de boi. Zdravăn. O să facă treabă… îţi place la noi?”

— De unde să ştiu? Abia am intrat…

Brânduşa râse. Şi Anton, pe pat, lălăia înveselit.

— E tare isteţ, tată 1 Ai să vezi…

— Are limbă cu ţepi! – mormăi Ilie ţâfnos. Ca taică-său. Dar îl dăm noi pe brazdă. Aşa-i, băietele?

— Nu mai zădărî şi tu băiatul, omule! – se mânie

Ileana. E obosit de pe drum, ne este foame… Şi tu, doamne… Ia vezi, Brânduşă, ce-i pe la cuhnie. Să ne aducă ceva de-mbucat. Se apucă să-ntindă o faţă de masă, aduse străchini, linguri, furculiţe şi căni pentru vin. Treci şi tu la masă, Antoane!

Glicheria aducea un castron cu ciorbă. În urma ei, Brânduşa purta pe o tavă ouă fierte, bucăţi de slănină şi pastrama de oaie.

— Scoate pâinea şi nişte poame, fată! – o-ndemnă Ileana. Văzu că are ochii plânşi. Ce-i cu tine, Glicherio?

— M-am lovit!

Şi zvârli o căutătură plină de venin către stăpânul ei, căre-şi vâră se nasul în strachină.

— Unde culcăm băiatul? se interesă Brânduşa „după ce sfârşiră masa.

— În cuptorişte. Avem o laviţă acolo – hotărî Ilie.

— N-ar fi mai bine cu Anton? – spuse Ileana. S-ar simţi bine amândoi. Şi paturi avem destule…

— Din parte-mi culcă-ţi-l şi-n spinare, dar toarnă vin în bărdacă!

S-a trezit a doua dimineaţă pe un aşternut moale. În stânga lui, pe un pat îngust, sforăia Anton. Încă nu se luminase bine în odaie; într-un colţ, ghici ceva care aducea cu un mânz. Nu se poate! Întâi că mânjii-s mai înalţi şi al doilea că nu stau nemişcaţi: nechează, Zvârle din copite… Asta pare mort, deşi are ochii deschişi. Curiozitatea îi dădu ghes să se apropie. Îl pipăi. Avea păr, e drept, dar stătea încremenit. Se trezise şi Anton.

— Lasă-mi calul în pace, că te pocnesc!

— Ptiu, cal… râse Gligore. E de cârpă… Mie-mi plac caii adevăraţi. Şi-i încalec… Chiar alaltăieri am dus unul la scăldat cu…

Dar îşi aduse aminte că Imre l-a rugat să nu-i pomenească numele prin casă şi tăcu…

— Hai, zi odată! Cu cine? Sau te fuduleşti?

— Cu Fery, calfa lui Martin baci, la covăcie. Cu el am fost.

— Şi ai umblat călare, nu minţeşti?

— Călare…

— Avem şi noi cai. Am să te-ncerc. Îi spun lui moş Nichifor. Dacă n-ai să ştii, te bat.

Să-l bată? Asta n-o crede. A tăvălit el băieţi mai zdraveni, nu ca beteagul ăsta. Dar n-are să se pună Ia-ncercare c-un neisprăvit.

— Nu mi-e frică!

— Am pumn tare! Să vezi…

Se rostogoli din pat, fugi către colţ, lângă calul ce-i privea cu ochii de sticlă şi începu să-i care la pumni. Gligore vru să-l dea la o parte cu mâna, îl împinse încet, dar Anton, care se ţinea şubred pe picioare, căzu pe lut şi se izbi la cap. Începu să bâzâie. Printre lacrimi îl ameninţă:

— Te spun eu lu’ tata!

Aşa i-a găsit Glicheria, când le aduse ligheanul cu apă.

— Ce-i cu voi?

— M-a bătut! – scânci Anton.

— Nu-i adevărat! El m-a bătut… Eu l-am dat deoparte. Şi s-a răsturnat…

Glicheria îl sculă pe Anton, îl scutură şi-l duse de mână lângă pat.

— Hai şi te-mbracă! Pe urmă să vă spălaţi pe ochi şi să veniţi la bucătărie. Am pregătit laptele… Dar să nu vă mai bateţi, că v-arăt eu la amândoi.

— Am să-l spun lui tata 1

— Ba n-ai să-l spui căte-ntorc cu funduri sus şi te învineţesc pe spate.

— Te spun şi pe tine 1

— Pofteşte! Nu mă tem de tat-tu nici cât de Colţun, dulăul. Şi dac-ar îndrăzni să ridice mâna la mine…

Anton o privi speriat. Ochii fetei scăpărau scântei şi-l îngrozeau. Nu, n-o să spună. Nebuna e în stare să-l omoare… Lui Gligore însă îi creştea inima. Asta da, odată fată (Era gata să bată din palme de bucurie. Anton scânci:

— Nu merg la cuhnie; adu laptele aici… Te urăsc!

— Tu vii, băieţele? Cum te cheamă?

— Gligore…

— Aşa… Ei, ce zici, Gligore? Vii cu mine?

— Vin, desigur. Să-mi trag nădragii, să mă spăl pe ochii…

Gligore se-mbrăcă în grabă şi fără să-l învrednicească pe Anton cu o privire, fugi în urma slujnicei. În cuhnie era cald. Pe sobă, abureau oale şi cratiţe, iar o leliţă unsuroasă, cu nişte câlţi de păr spălăcit sub bariş, învârtea un linguroi într-un ceaun. Era bucătăreasa Anuşca.

— Şezi colo, Gligoriţă – îl îmbie Glicheria şi-l duse de mână la o masă lungă, cu două bănci. Îl aşează într-un colţ, lângă o fetişcană subţirică, roşcată, cam de vârsta lui:

— Ăsta-i Piroş, fata lelei Anuşca…

Fetiţa cu nasul cârn îl măsură pe toate feţele, privindu-l galeş cu capul aplecat într-o parte:

— E băiat frumos, mamă I – şi-l mângâie pe păr.

Bucătăreasa o ameninţă cu linguroiul:

— De pe acum ţi se scurg ochii la băieţi, ticăloaso?

Glicheria se strâmba de râs. Turnând lapte în două căni mari, stropi plita care începu să sfârâie.

După ce isprăvi laptele, fetiţa scutură firimiturile de pe masă şi-l întrebă:

— Vii cu mine?

— Unde?

— În grădina de legume. Acolo muncesc eu…

— Şi tu munceşti? – se miră Gligore. Câţi ani ai?

— Şase… Şi mă cheamă Piroşca. Râse dezgolindu-şi dinţii mici, de şoricel: Gândeai că jupânul hrăneşte pe careva fără să-l slujească 7

— Du-te, băietele! – îl îndemnă Glicheria. Iar la prânz veniţi aici împreună să mâncaţi. Nu, Iele Anuşca? Vorbesc eu cu tuşă-ta să te lase. Vrei să mănânci cu Piroş?

Fata îi făcu semn să încuviinţeze.

— Da, vreau!

Piroş îl luă de mână:

— Haidem…

Copiii ieşiră.

A smuls o vreme buruieni de i s-au înroşit palmele şi simţea usturime. Căta la feţişoara de lângă el, cinchită pe

vine, încovoiată şi cu obrajii palizi.

— Nu te dor şalele?

— Ba da…

— Hodină-te o ţâră!

— Nu-i slobod! Dacă mă prinde jupânul Ilie că stau, mă trage de cozi…

A mai stat eţ cât a mai stat, până i s-a făcut lehamite: „Doar nu l-au tocmit cu ziua…” A lăsat-o pe Piroş la grădină şi a şters puţină. Porni către fund, unde se desluşeau mugete şi nechezături. Grăjdarul ţesăla o iapă vânătă, care întoarse gâtul lung şi privi curioasă băiatul, apoi îşi vârî botul în iesle şi începu să ronţăie. Gligore se plimba cu mâinile vârâte în buzunar, se oprea la toate stănoagele, parcă spre a face cunoştinţă cu fiecare animal în parte, iar pe cârlan, care-i plăcu ce! mai tare, vru să-l mângâie pe crupă. Se apropie de el, fără teamă. Dar cârlanul porni să fornăie, rânji botul şi arăta dinţii galbeni, mari.

— Fugi, diavole! – îl probozi unchieşul. Dă cu copita. Şi muşcă…

— Cum îi zice?

— Frunziş…

— Frumos nume! I se potriveşte, că-i arămiu. Cine l-a botezat aşa?

— Eu, cine altul?

— Aş vrea să mă-mprietenesc cu el.

— Ia de aici un pumn de fân şi dă-i-L Aşa s-o îmbuna…

— Nu-i duci la adăpat?

— Mai târziu.

— Tu unde dormi?

— În pod…

— Nu-mi faci şi mie loc? Nu-mi place să dorm cu Anton.

— Ţi-aş face cu dragă inimă. Că mi-e urât singur. Numai să vrea jupânul… Dar. acum şterge-o că ai să-ţi mânjeşti sumanul. Te-oi striga eu, când oi duce zmeii la iaz…

Cu partea bărbătească o nimerise prost Gligore. Unchiul îl privea chiorâş sau ca prin sită, iar Anton îşi dădea ifose şi-i făcea în necaz că mănâncă în cuhnie, la rând cu slugile. La drept vorbind n-are decât: lui îi place! Se simte mai bine acolo decât la masă lor, unde ar înghiţi cu noduri… Şi se poartă frumos cu dânsul: Glicheria, Piroş… Chiar şi bucătăreasa Anuşca, cea cu gură afurisită şi cu sudalma pe buze, îi păstrează mâncarea când se-ntâmplă să-ntârzie… Tuşa Ileana se simţea prost. Se înţelesese cu omul ei într-un fel şi a ieşit pe dos. Chiar de-a doua zi – după ce a aflat de ia Anton că se încăierase cu Gligore – Ilie a urmat îndemnul lui Nichifor şi a trimis băiatul să doarmă în pod, ca pe un rândăşel oarecare. Asta-i şi venea la socoteală! Să se deprindă plodul cu munca aspră, nu să creadă că l-a adus în huzur. Altfel îşi ia nasul la purtare şi uită că-i un pui de bogdaproste:

— Să-l pui la treabă, Nichifore, că plesneşte de sănătate! Dacă-l înveţi trândav, o să iasă un pierde-vară sau un ticălos…

Cum să pui la treabă un năpârstoc? Jupânu-i hain la suflet şi o să-şi primească pedeapsa cândva. Ba a şi început s-o primească… Fii-său mai mult se târăşte pe brânci decât umblă ca omul, deşi îl îndoapă ca pe gânsaci. Eh, Ilie, Ilie… Cum te-ai văzut cu chimirul plin, ai uitat c-ai fost şi tu iobag odată şi răneai bălegarul până-ţi ieşeau ochii din cap. Da mare-i Dumnezeu. Şi le vede pe toate…

— De ce nu-mi răspunzi? Ai amuţit?

— Dacă zici, aşa oi face, jupâne! E copil inimos şi-mi ajută pe cât îl ţin puterile. Dar nici să-i scoţi sufletul…

— Ba să i-l scoţi! Eu n-am muncit? Şi iacă, m-am înstărit binişor…

…Poţi să-i trânteşti în obraz că a sârâns banii cu japca, jăcmănind oamenii şi nu prin muncă cinstită? Nu poţi! Că-ţi arată poarta, cum i-a făcut lui Imre. Şi când te apropii de bătrâneţe, greu să te mai acinezi pe undeva. Doar să cerşeşti pe uliţi…

— Dă, aşa o fi…

— Unde-s opincile şi sumanul lui Grigore?

— În pod…

— Adă-le încoa! Să le păstrăm. Păcat să le rupă. E cald… N-are nevoie de ele! Eu am umblat desculţ până mi-au dat tuleiele. Chiar mai încolo…

Când *l-a* văzut Ileana în cămeşuţă şi izmene, desculţ, a luat-o cu leşin:

— Unde-ţi sunt opincuţele, băiete?

— Le-a luat unchiul…

Seara, în pat, după ce copiii s-au culcat, au pornit să se ciondănească pe şopăcăite:

— Cum poţi fi atât de câinos, omule? Maică-sa, care n-are după ce bea apă, i-a cumpărat opinci, să nu umble desculţ, şi lui le iei… Dacă ai de gând să te porţi aşa cu băiatul, îl duc înapoi. Că eu l-am luat. Nu ţie ţi l-a dat, ci surorii sale. Tu nu-i eşti neam, nici măcar străin. Eşti duşman 1 Da, asta eşti… Să-l crească Mălina cum o şti, nu să-l canoneşti tu, ca pe robi t

— Dacă faci una ca asta, te ciomăgesc, muiere! Tu să nu mă-nveţi cum să mă port cu el. Crezi că dacă fii-tu era zdravăn n-ar fi muncit? încă cum… Ce-i dacă am puţină avere? Cu vremurile astea, eşti la mâna oricui… Te ciupeşte care vrea. Şi odată ajungi calic. S-au mai văzut de astea! Cu braţele îţi croieşti drum prin viaţă. Aşa să ştii!

— Că tu tot aşa ai făcut! Ehei, uşor e douăzeci şi cinci la fundul altuia… Dar să nu schimbăm vorba. Ce gând ai cu Gligore?

Nu-i rău la grajd, nici în cuhnie. Nu te mai izbeşti de puzderia de neamuri ce ţi-au picat plocon pe neaşteptate şi te simţi mai puţin stingherit. Îi place de Nichifor. Ştie o seamă de poveşti, ca bunicul. Seara „când se caţără-n pod, gâfâind, aprinde un vârf de luminare şi se-ntind la sporoavă până simte că i se lipesc pleoapele. Are culcuş bun, din fân moale, Glicheria i-a adus pe ascuns niscai ţoluri pentru aşternut, o perinuţă fără faţă, iar Anuşca i-a făcut rost de o pătură. E cam roasă şi peticită – ce-i drept – dar tot se cheamă că-i acoperit… Şi caii-l cunosc. La-nceput, când cerca să intre într-o stănoagă, Nichifor îl probozea: „Nu intra pe la spate, diavole, că sperii calul! Şi

zvârle. Grăieşte-i barem ceva…” Acuşi, intră fără habar. Şi Mocanu, şi Harbuz, şi Sultănica îl privesc cu ochii blânzi şi coboară grumajii frumos arcuite, să le poată mângâia. Le dă şi zahăr. Piroş face rost, ea ştie de unde, şi i-l vî/ă în palmă când sunt în grădină: „Teşekl” „Am să-l dau la cai 1” „Nu, să-l mănânci tu. Ţie ţi l-am adus…” Dar parcă o ascultă? El n-are lipsă de zahăr şi Sultănica se bucură. Apucă bucata din palmă, o ronţăie cu plăcere, apoi îl priveşte şi râde. Da, râde ca o fiinţă. Alţi cai rânjesc… Doar cu Frunziş merge mai greu. E fudul şi nebunatic. Dă-i place. Are picioare subţiri, vânjoase, iar când îl duce la adăpat, de căpăstru, se zbenguie şi îi suceşte mâna.

Îi lipseşte mămuca, Fery, Martin baci şi flăcăul cela smolit, Imre. Altfel n-ar duce-o rău… Prin casă, nu dă cu săptămânile. Ce să caute acolo? Să-l vadă pe tontălău cum beleşte ochii răi? Anton mai dă uneori târcoale pe la grajd şi caută să-l ademenească: „Nu vrei să te joci cu calul? Mai am şi alte jucării…” Ducă-se la naiba cu calul lui de cârpă 1 El are cai adevăraţi. Şi nici nu vrea ca sucitului să-i sară ţandăra şi să-i care la ghionţi. Poate s-ar mânia şi el. Iar dacă-i tragi neisprăvitului o palmă, e în stare să urle trei zile.

— Unde-i Imre, bade Nichifor?

— Cu oile.

— Departe?

— Pe imaş, după moară.

— Aş vrea să-l văd…

— Ţi s-a făcut dor de el? Şi-l priveşte pieziş, pe sub streşinile sprâncenelor. Gligore tace.

— Lasă, băiete, de luni ducem caii la râu, să-i scăldăm. Poate dăm şi peste Imre… Apoi tace şi păcăne din luleaua spartă, cu căpăcelul înnegrit. Ar vrea să-l întrebe dacă-i îngăduie s-o încalece pe Sultănica, ori să se scalde şi el, dar unchieşul n-are chef de vorbă. Se ridică şi se-nfundă-n grajd. Oricum, va vedea şi satul, şi moara… De când l-au adus aici n-a ieşit după porţile astea înalte, ca de temniţă. Şi asta-l sâcâie amarnic. La Măgoaja tot satul era al lui. Umbla pe unde avea chef…

Noaptea către luni a dormit iepureşte. Abia aştepta să se crape de zi. De cum s-a zărit o geană de lumină, a început să-l îmboldească pe Nichifor:

— Scoală, s-a făcut ziuă…

— Ei, împieliţatule! Te grăbeşti?

— D-apăi cum?

Dar Nichifor n-avea zor. Îşi vedea pe-ndelete de treburi, ţesăla caii, rănea, strângea bălegarul în coşărci, de parcă nici n-ar fi fost vorbă să pornească la gârlă. A trecut şi Ilie p-acolo. A scotocit cu ochii peste tot, a tras cu degetul peste crupa cailor, să încerce dacă n-au praf, a mormăit hm… hm… şi, când a dat peste Gligore, l-a întrebat într-o doară:

— Ce-i cu tine, cârlane?

— Bine, „jupâne” 1 A apăsat într-adins pe cuvântul „jupâne”, să ştie matahala că el nu-l socotea neam, ci Stăpân. Şi chiar asta e! Ilie îl fulgeră cu privirea, gata, gata să ridice mâna lui grea. Dar s-a răzgândit. Poate fiindcă Nichifor stătea sprijinit în furcă, pe aproape. Se mulţumi doar să îndruge:

— Ţâfnos, ca neamul vostru de calici!

— Azi ducem caii la gârlă, jupâne – zise Nichifor.

— Ducem? Vrei să-l iei şi pe Gligore? Nu se poate!

— Dacă-i pe aşa, jupâne, adă-l pe Imre înapoi sau dă-mi alt băiat. Că eu singur nu răzbesc la opt căi. Iaca, mă ajută copilandrul, dar n-oi fi prost să pornesc herghelia la scăldat de unul singur.

— Bine, nu mai bodogăni, Nichifore! Toată ziua îţi tună şi-ţi fulgeră. Te-ai acrit, moşnege…

— Slugărind la dumneata, jupâne! Să nu uiţi…

După ce plecă Ilie, moş Nichifor clipi şiret:

— Dezlegăm caii, băiete!

— Pornim la gârlă?

— Doară, nu la stavă…

Gligore scoase un chiot haiducesc, îşi tufli clopul şi se repezi la stănoage.

— Nu te bolârtzi, copchile, c-acuşi te las aici…

Gligore călăreşte pe Sultănica. Are crupa scobită de

nu-ţi trebuie nici şa. Ţine de căpăstru pe Mocanu şi Hoţoman. Copitele cailor stârnesc praful pe uliţă şi o droaie de câini. Va să zică ăsta-i satul. Casele nu-s prea arătoase. Doar câteva par mai semeţe; cârciuma lui Rohrlich, curelâria

lui Schmidt, biserica papistaşă cu o livadă în care se pârguiesc poame de tot soiul, căsoaia parohială şi sfatul judelui. Celei alte-s joase, coşcovite, amărâte, taman ca la Măgoaja.

— Da unde-i biserica popii Vichentie?

— Colo…

Doamne, da mică-i… E cocoţată pe un dâmb şi are o turliţă ascuţită, parar fi o şpangă. Nici clopotniţă n-are. Clopotul e atârnat" de doi pari, în curte, şi se bălăngăne singur, stârnit de vânt… În depărtare se vede moara. Se aude un ticăit. şi orăcăitul broaştelor. Iazul morii îşi trage apa din Lăpuş, care susură sprinten pe prund le.

…

— Ho-o-o-o… Nu oprim ia iaz, moş Nichifor?

— Zi-i înainte, spre gârlă. Îazu-i adânc şi are mâzgă.

În uşa morii şade Hans. Poartă un soi de şalvari laţi şi un pieptar de catifea verzuie. Cămaşa o are descheiată; pe piept i se vede un smoc de păr arămiu. Pe obrajii buhăiţi îi atârnă nişte măturici ţepoase, iar sub nas are o pereche de mustăţi răsucite în vânt. Suge alene din pipă şi priveşte binevoitor la doi tinerei, în sutană, cu pălării de catifea, turtite ca străchinile, care dau cu undiţa după grind.

— Noroc, morarule 1

— Grüss Gott![3] molfăie Hans printre gingii.

Nichifor are chef să-l zgândăre, fiindcă ştie că-i sare muştarul dacă-l iei la vale o ţără.

— De ce laşi papistaşii să prindă peşte în iazul jupânului? Dacă-i spun?

— Verflucht! – suduie Hans cu necaz. Tu, slug buturos, ce te bagi? Ala, popi, om sfânt eşti… Şi peşt de la

3 Ce s-a intîmplat ?
Valahi afurisiţi 1

Herrgott vin[4]e…

— Ba de la Ilie. Şi dacă te-o prinde…

— …Ai ză mă sărute… La moară nu mesteci el, Donnerwetter!

Papistaşii, cu iţarii sumecaţi şi picioarele în apa verzuie, şi-au întors capetele:

— Was sagt ei?[5]

— Nichts! Ein bloder Kerl…[6]

Novicii îşi văd mai departe de pescuit. În găleată, se zbate un crăpcean cât mina. La o fereastră a ieşit Gertehen:

— Was ist Ios?

Nichifor îşi râde în barbă.

— Haidem, nepoate! Şi înfige călcâiele uşurel în burta lui Harbuz. Caii o iau la trap, de vale, unde scânteie-n soare apa gârlei.

E tare plăcut la scăldat. Caii fornăie, stropesc, simţi cum îţi curge apa în jurul ţurloaielor şi face băşicuţe mici.

— Eu săr în apă, unchieşule. Mi-e cald…

— Stai călare, împieliţatule, că nu eşti brotac!

— Vreau să mă scald…

— Şi să te duci la fund 1 Acuşi vin la tine…

Afurisită treabă. Să fii la gârlă şi să-ţi uzi doar picioarele… Dinspre imaş aleargă careva, cu sărituri lungi, de ogar. E Imre… Zbiară din depărtare:

— Sănătate, Nichifor baci! Ce mai faci, ţâncule?

S-a dezbrăcat într-o clipă şi umblă prin apă, până la brâu. Are piepţii laţi şi braţele groase, tuciurii. Îl ridică de pe Sultănica şi-l afundă în gârlă. O dată, de două ori…

— Imre, diavole, ai grijă! – ţipă Nichifor de pe mal.

— Vezi-ţi de lulea, moşule, nu te vârî în treburile noastre. Aşa-i, Gligore?

— Ighen!

— Ştii ungureşte? – râde Imre şi-şi dezgoleşte dinţii albi, frumoşi.

---

4 Dumnezeu.

5 Ce zice ?

6 Nimic. E un prost

— M-a învăţat Piroş… x

— Asta-i fain. Te pricepi şi la înot se pare…

— Îhî…

— Hai după mine!

Pas de te ţine după găligan. A tras apa de două ori cu mâinile cât lopata şi uite-l colo… Dar Imre se întoarce.

— Înoată voiniceşte, uite aşa…

Vrea să-l ţină pe sub burtă, dar Gligore se zbate:

— Lasă-mă! înot şi singur.

Plescăie din braţe şi picioare, dar apa-l trage la fund. Ei drăcie… A şi înghiţit o vadră de Lăpuş. Strănută. Imre l-a apucat de chică şi-l ţine în picioare.

— Vezi că te lauzi, Gligoriţă? Fă aşa!…

O dată, încă o dată… Da. Parcă merge… Şi are mai mult spor decât înotând ca broasca. Dă-i greu…

— Dacă vii mai des pe aici, ai să te-ntreci cu peştii! a goană, băiete, să vezi. Aşa… Acum să scoatem caii la mal.

— Şi apoi r

— O să ne prăjim la soare…

Imre s-a lungit pe burtă şi mestecă un pai în gură:

— Te-mpaci cu Nichifor baci?

— Da.

— Şi cu Brânduşa?

— N-o prea văd…

— Nici eu. Şi oftează. Te-aş ruga ceva, Gligore.

— Spune.

— Uite, am scris un răvaş… Scormoni în buzunar şi scoase o hârtie mototolită. Vrei să i-l dai? Dar să nu te vadă nimeni. Nici moş Nichifor. E mai bine…

— Da’ unde să-l ţin, că straiele mi-s acolo, lângă uncheş?

— Ţi-l dau când om trece dincolo. Dacă ştii să păstrezi o taină…

— Ştiu.

Na, ronţăie alunele astea 1 Le-am cules în pădure pentru tine. Îţi dau să ai şi acasă…

Gligore sparge alunele cu dinţii, ca puii de veveriţă şi le zdrobeşte între măsele. Imre îl pune mâna pe spate, o

mână caldă, fierbinte şi-l mângâie.

— O duci greu 1 Ţi-e dor de mamuca?

Da, îi este dor. Şi o visează noaptea. Şi de Imre îi este dor. Îl iubeşte. Dar acum, că-l simte aici, nu-i mai pasă de nimic.

ÎN TINDA, LA POPA VICHENTIE

De sân Petru, a venit şi Mălina la Pitiritea. Cu vreo două săptămâni înainte Ilie a devenit blajin şi zâmbăreţ. L-a ciupit pe Gligore de obraz, a chemat croitorul să-i ia măsura pentru o bundiţă, i-a dăruit o pereche de nădragi de-ai lui Anton, destul de arătoşi, i-a dat o cămăşuţă înflorată, cusută de Ileana şi s-a dus la popa Vichentie, să se-nţeleagă cum şi când să-l trimită la învăţătură. Îi era teamă pehlivanului că Gligore s-ar putea plânge maică-sii şi ea să-l ia înapoi la Măgoaja. Ba, într-o seară, I-a scos de la grajd şi l-a adus în „spais”, odaia de mijloc, unde mâncau. L-a îmbiat cu de toate, spre bucuria Ilenei. După cină, Ilie l-a trimis pe Anton la culcare şi a stat cu Gligore de vorbă, „de ia om la om”.

— De ce mă ocoleşti, băiete? Noi îţi vrem binele, ai văzut doar… Mâncare ţi se dă destul şi la timp?

— Da.

— Aşa ştiam şi eu. Dar de una nu-s mulţumit: mănânci la cuhnie şi dormi în podul grajdului, cu Nichifor. Crezi că faci bine? Mă-ndoiesc. Loc ai berechet în casă şi eşti de-ai noştri. S-ar cuveni să stăm împreună. Şi la slugi, oricum, prinzi obiceiuri rele. Ori ţie îţi trebuie creştere aleasă. Poate să ajungi cândva om de soi, „domn”. De-aia te-am şi adus aici. Să zicem că nu prea te-mpaci cu Anton; Poate că-i aşa. Îl ştii cum e: firav. Şi are toanele lui; ce să-i faci? Dar poţi dormi fain frumos pe cuptorişe, în aşternut curat. Iar de ai vreo nemulţumire, grăieşte, băiete 1 Tuşa Ileana şi eu, care-ţi sunt unchi drept, aici suntem. Ţi-om face pe voie…

Gligore îşi aţintise privirea în podea, descumpănit. Nichifor îi zvârlise într-o zi, în treacăt: „Chiar de ţi s-o părea vreodată că jupânu-i blând, nu te-ncrede prea lesne. E şiret ca un vulpoi bătrân. Şi pentru tot ce face are

rosturi şi temeiuri pe care e greu să le descurci…” Aproape că-i venea să-i dea lui Nichifor dreptate; prea s-a îmblânzit Ilie de la o zi la alta…

— Zi şi tu ceva; nepoate – ÎI îndemnă Ileana cu bunătate. Că te ştiu vorbăreţ…

— Dă, ce să zic? îs mulţumit şi n-am ce mă plânge. Dar una v-aş ruga: lăsaţi-mă să dorm la grajd. Îmi place de badea Nichifor şi de Anuşca neni… Aici, în casă, mi-ar veni peste mână.

— Fie şi aşa, consimţi Ilie. Îi voi spune Mălinei c-aşa ţi-a fost pe plac şi pace bună. Dar la popa Vichentie socot c-ai să te duci?…

— Merg.

— Atunci e bine. Înseamnă că ne-am înţeles.

Dădu pe gât o bărdacă plină şi plescăi din buze satisfăcut.

— Şi, zi aşa, nu vrei să dormi aici? oftă Ileana. Văzând că băiatul nu răspunde, îl mângâie pe păr şi-l luă de mână: Te duc la Nichifor. Dă bună seara unchiului…

Gligore îngăimă grăbit un „săru’ mâna”. În tindă, Ileana îi vârî în mână o băsmăluţă:

— Acadele… ştiu că-ţi plac. Dă-i şi lui Nichifor să ronţăie…

Şi-l însoţi până la uşa grajdului. Băiatul urcă scara pe dibuite:

— Dormi?

— Nu. Te aşteptam…

— Ţi-am adus cofeturi de la tuşa Ileana.

— Ău praznic, botez, nuntă, ori ce le-a venit?

— Nu ştiu…

— Hm… Şi-a vârât cotoiul ghearele-n teacă; dar asta nu ţine…

— Ai zis ceva, unchieşule?

— Nimic. Ţi-am pregătit culcuşul. Dormi, băiete! După ce Gligore se dezbrăcă, îl înveli cu scoarţe, mai moşmondi pe acolo până ce-l văzu adormit, apoi îi scutură bundiţa şi pantalonii şi-i agăţă în cui. Stătu un pic să vegheze somnul băiatului şi coborî scările tiptil. Străbătu

ograda şi porni întins către cuhnie, că-l chemase Anus. Ce-o fi având să-i spună la ceasuri târzii? îl aşteaptă, desigur, că vede lumină. Chioru se repezi să-l mârâie, îl mirosi şi îi sări cu labele în piept:

— Ţâba, că mă umpli de tină I

Odăiţa în care şedea Anus, lipită de cuhnie, are doar o masă şi o laviţă, pe este doarme cu Piroş. Întunecoasă, c-o fereastră cât podul palmei şi cu lut pe jos. Dar Anuşca a împodobit-o cu ştergare, cusături pe pereţi, o icoană şi nişte străchini smălţuite. Mână de gospodină… Boarfele ei şi ale fetei stau aninate de piroane, în dosul uşii.

— Şezi pe laviţă, Nichifor. Uite şi răchie, dacă pofteşti.

— Nu strică. De unde o ai?

— Bea şi nu-ntreba multe!

Apoi îi povesti pentru ce l-a chemat. Ghiujul de Ilie i-a pus gând rău Glicheriei. Când Ileana fusese plecată la Măgoaja, a-nghesuit fata în hambarul de porumb şi dacă n-ar fi fost voinică de felul ei… L-a zgâriat pe faţă, I-a muşcat de deget şi a zbughit-o pe uşă. De atunci, îi aţine calea; se ţine scai de fustele ei…

— Da’ eu ce pot face?

— Să chibzuim. A mai nenorocit el pe Marişca, fata văduvei Andriş. Ţi-o aminteşti? Era Cam sărăcuţă cu duhul. Când i-a ajuns burta la gură, maică-sa a târnuit-o, să afle care-i făptaşul., Dar fata a tăcut. Doar mie mi-a spus. După ce a fătat plodul, l-a zvârlit în puţ. Şi a fugit. Nimeni nu-i mai ştie de urmă…

— Poveste veche… Acu-i vorba de Glicheria…

— Întocmai. Şi m-am gândit că… Ce-ar fi s-o peţim cu Mitru, văcarul? Amândoi îs tineri, săraci… Dac-ai vrea, îi năşim noi. Eu, vădană, dumneata, uncheş; le încropim ceva şi gata. Poate or avea şi jupânii obraz. Aşa, dacă i-o fi nevastă şi nu-i dă Ilie pace, vorba ceea: „Din cozonacul tăiat nu se cunoaşte”. Dar se păzeşte ea şi singură, iar Mitru nu ştie de şagă…

— Toate bune. Să zic că noi vrem. Dar Glicheria?

— Mă ascultă. Vorbeşte tu. cu Mitru şi dacă s-o

învoi…

— Îl pândesc în zori. Şi de-o încerca să umble cu şoalda, îi măsor spinarea cu ciomagul…

— Aşa să faci – râse Anuşca. Şi-i pomană mare, să ştii. N-aş vrea s-o văd batjocorită; ar fi mare păcat…

— E drept. Dădu pe gât răchia din ceaşcă şi se grăbi către grajd. Lăsase băiatul singur…

E slabă măicuţa. Şi îmbătrânită la faţă. Gligore o măsoară pe furiş, cât timp ea-i ţine capul în poală şi-i trece prin chică palmele asprite de muncă. În odaie, se mai află şi tuşa Ileana:

— Te canoneşte rău Stupul?

— Aidoma ca pe toţi. Doar n-o să m-aşeze în capul mesei! Şi-a tocmit şi vechil. Cică plăteşte dajdii grele grofilor tineri… Da' nu-mi prea vine să cred. Înalţă mereu acareturi şi se umflă ca un cimpoi…

Ileana oftă şi se mustră în gând: „Parcă Ilie-i mai breaz”?

— O duci bine aici, feciorasule? – întrebă Mălina.

— Îhî…

De ce s-o mai supere şi cu necazurile lui.

— L-am tocmit şi la popa Vichentie, Mălino, să-l înveţe carte… sări în vorbă Ileana.

— Asta-i bine. Că noi, în Măgoaja, nici duhovnic n-avem. De când a plecat popa Avram…

— Nu s-a mai întors?

— Nu. Abia-şi târâia ciolanele, bietul. Şi după câte a pătimit…

Zilele cât a stat mămuca în Pitiritea i-au părut sărbători. Toţi îi vorbeau frumos, dormea pe cuptorişte, cu Mălina, şi Ilie nu-l lăsa în grajd. Când i se făcea dor de uncheş, trebuia să se furişeze până la el după dejun, când Ilie se odihnea. Şi Anton se purta mai omenos, muştruluit pesemne de taică-său. Nu-i mai scotea limba şi nici nu-l înghiontea pe ascuns, cum avea obiceiul. Cât priveşte pe Brânduşa, ea-l avea drag pe Gligore. Mai cu seamă de când îi aducea în taină scrisorile de la Imre. Îi vâra bileţelul în palmă, cu iscusinţă, fără să bage nimeni de

seamă şi ştia să tacă. Nu-i spusese nici măcar lui Nichifor despre asta, cu toate că nu-i ascundea nimic. Doar îi făgăduise flăcăului smolit, care-i cioplea fluiere din soc şi-l învăţa să înoate.

Mălina a rămas la Pitiritea o săptămână încheiată.

— Să-l asculţi pe unchi-tău, băiete – l-a povăţuit înainte să plece. Îţi vrea binele şi se poartă frumos cu tine. Nu vezi ce ţoale ţi-a dăruit 1 Şi la şcoală te mână… Ce mai vrei?

Şi asta fu totul. Mălina a întors capul să-şi cuprindă feciorul într-o ultimă căutătură drăgăstoasă şi s-a şters cu năframa la ochi. Căruţa a mai duruit o vreme pe uliţă, apoi tropotul cailor s-a stins într-un zvon nelămurit…

Seara, după ce mănâncă la cuhnie, ca de obicei, Piroş îl apucă de mână:

— Îţi pare rău c-a plecat?

— Nu-i treaba ta 1

Se miră singur ce aspru îi vorbise. Dar prea cată să i se vâre în suflet. Şi se ţine după el ca un căţel spăsit… Parcă stă să-l tot pândeas că Şi asta nu-i place. Piroş s-a îmbufnat:

— Eşti un băiat rău; nu te mai iubesc!

— Atâta pagubă!

Gligore se depărtă şuierând, cum făcea şi Imre. Dar ce folos? Sunetele îi ieşeau din beregată ca un sâsâit de gânsac. Pe când Imre… Eh, când s-o apuca el să-ţi fluiere, se opresc şi mierlele din cântat să-l asculte. Porni către casă. Deseară se va culca tot pe cuptorişte. Fără badea Nichifor, i-ar fi tare urât în pod, iar Mitru, care-i ţine locul, e urâcios. Şi doarme în altă parte. A mai dat totuşi o raită pe la grajd, a mângâiat-o pe Sultănica şi a hrănit-o cu zahăr, a trecut la stănoaga lui Frunziş să-l scarpine după ceafă, că-i place, apoi s-a îndreptat spre cuptorişte. Nu-l văzuse nimeni. S-a dezbrăcat în grabă, cu gând să se scoale-n zori şi să-l roage pe văcar să ducă la gârlă caii. Nu mai fusese cu ei de-o săptămână. Se va scălda în Lăpuş, va sta lungit cu Imre, la umbra sălciilor, iar până s-o întoarefe, seara, poate l-o găsi şi pe Nichifor acasă.

Dormea adânc. Se simţi scuturat şi deschise ochii.

— Te-ai învăţat cu năravi, hai? Pe cuptor, ca moşnegii? în loc să ai grijă de cai în lipsa lui Nichifor?...

Ilie duhnea a băutură şi se clătina pe picioare.

— Ce, dac-a fost maică-ta aici, ţi-ai luat-o în cap? La mine munceşte fiecare; nu sufăr trântori!

Gligore şi-a strâns lucruşoarele tăcut şi a dat să treacă pe lângă Ratz. Dar acesta îi suci urechea şi râse batjocoritor:

— Aşa, pui de nemeş, la grajd...

Băiatul fugi în picioarele goale şi urcă repede scara podului. Era întuneric, pustiu, foiau gângăniile, dar asta nu-l supăra. Îl ustura urechea şi avea obrajii încinşi de mânie. Se trânti pe paie şi plânse cu sughiţuri până la ziuă. Dacă ar fi barem şi unchieşul, i-ar veni mai lesne. Parcă-l aude: „Ei, băiete, şi-a vârât cotoiul ghearele în teacă, dar să fii cu băgare de seamă...”

Din seara când unchiul îl gonise din casă, trecuse aproape o lună şi toamna era pe sfârşite. Gligore dădea pe acolo numai când avea scrisoare de ia Imre. Dar ieşea rar; nu mai scălda caii să nu răcească. Auzi că jupânul se pregăteşte să plece la Pesta, cu neisprăvitul de Anton. Treaba lor! E drept că vedea forfotă prin casă, dar nu-i păsa. Într-o zi, Ilie veni la grajd:

— Hai cu mine la popa Vichentie...

— Nu merg!

— Ce face? Nu vrei să-nveţi?

— Ba vreau. Dar oi nimeri şi singur...

— Să nu te-mbraci în pielea dracului, copile, că-ţi arăt eu acuşi 1

Ridică mâna, gata să-l lovească. Gligore îl înfruntă: „Dac-o îndrăzni, îi trag un picior...”

Mitru se afla pe aproape. Îl privi urât pe Ilie:

— Mai domol cu mâna, jupâne! Ţine-o la locul ei...

— Zi, nu mergi cu mine? – se prefăcu Ilie că n-aude pe grăjdar. Bineee. O să te ducă tuşa Ileana.

Şi porni târşindu-şi picioarele.

*

La popa Vichentie, în tindă, se adună la două zile o dată vreo zece plozi. Unii-s mai răsăriţi, alţii de vârsta lui Gligore. Părintele scoate bucvarul, – îşi petrece după urechi sfoara ochelarilor, se aşază pe un scăuieş şi începe să-şi dăscălească elevii.

Ţâncii se smiorcăie, se hlizesc, îşi dau coate şi bodogănesc pe nerăsuflate, ca papagalii, ce-i învaţă popa. Ce le tot împoaie capul sfinţia sa cu drăcoveniile astea? Ar da mai bine cu praştia după vrăbii, sau ar umbla după cuiburi de ciori, să le găbjească ouăle. Doar n-o să ajungă dascăli în strană, că n-au căpiat! Tot la plug or să trudească… De ce să-şi piardă vremea fără rost? Şi plănuiesc între ei: „Nu mai venim!” Părintele asudă, gâfâie, mai croieşte un ţânc cu nuieluşa, dar vede că n-o s-o scoată la capăt cu neisprăviţii ăştia. Prea s-a cuibărit iobăgia în sufletele lor, de mici! Singurii care ascultă şi învaţă sunt Toader al lui Crăciun poteraşul şi Grigoriţă. Dar, cu două rândunele, greu să faci primăvară…

Grigore se împacă bine cu Toader, deşi e mai vârstnic: a trecut de doisprezece ani. Îi aduce lui Toader pită uscată cu untură şi capătă de la el praştii, cârlige pentru undiţă, rime… Pornesc împreună de la şcoală, deşi n-au acelaşi drum. Toader îl petrece însă o bucată. Trec mereu prin spatele bisericii papistaşă, unde se află livada, plină de pomet. Şi ce de mai poame atârnă pe crăci! Prune tomatice, brumate, mari cât pumnul, pere gălbiii, zămoase, şi mere cât harbuzul, roşii ca focul.

— Ce zici, Grigore? Nu ţi-ar da inima brânci >

— Dă…

— Ce faci pe-nserat?

— N’ca…

— Poţi veni aici? Sperietorile-s la rugăciune şi livada-i goală. Sărim pârleazul…

— Pot. Că unchiu-i plecat la Pesta, cu Anton.

— Te aştept. Dar bagă de seamă, nu trăncăni! Dacă află careva, ne strică rostul…

Grigore făcu o droaie de planuri. Îşi va umple sânul cu poame şi va împărţi la toţi: întâi lui Nichifor şi lui Imre,

apoi Anuşcăi şi lui Piroş, Glicheriei şi chiar Brânduşei. Să se vadă ei în livada papistaşă…

Umblă tiptil, pe lângă ostreţe şi caută pe Toader din ochi. Băiatul şade cinchit în şanţ şi duce degetul la buze:

— Ssst! Stai colea. Catiheţii mişună. Dar s-o trage clopotul şi s-or duce ca turma, să pască pe Jezuş Maria… Stii să te caţeri?

— Oho!

— Fain. Îţi îndesi buzunarele, sânul, restul scuturi jos. Eu am să te păzesc…

Au stat ei aşa preţ de un ceas, până când papistaşii, cu mâinile împreunate în mânecile largi ale sutanelor şi cu capetele plecate, se-ndreptau grăbiţi spre capelă. Ieşeau ca gândacii din chilii, din livadă, de pe aleile pline cu frunze veştede, spâni la faţă ca ridichile şi cu privirile aţintite în gol. Toader sări primul din şanţ. Se apropie de gard, iscodi să vadă dacă n-a rămas vreunul, de sămânţă, şi-i făcu semn lui Grigore: „Vino!” îi ajută să se caţăre, înghemuindu-se, apoi se aburca şi el, lăsându-se pe vine în lăstăriş. Dar i se zbuciuma inima în piept. Dacă pun scapeţii laba pe ei… El, oricum, e mai zdravăn. Ar răbda o chelfăneală. Grigore însă… Eh, n-o să-i prindă…

— Urcă-te, băiete! Şi fă degrabă, să nu zăbovim. Pân-or ieşi lăcustele, să fim departe.

Grigore s-a căţărat în copac cât ai clipi din ochi, cu sprinteneală de pisică. Îl scutură şi perele cad jos. Înfulecă una şi-şi umplu buzunarele.

— Ajunge! Să mergem şi la prune…

Socoteala din târg se potriveşte arare cu cea de acasă. Poate de aceea pater Nicolaus, capelanul, nu se afla la slujbă. Ieşise din casa parohială să ia aer în livadă, înainte de cină şi se aşează pe o bancă. I se păru că aude un foşnet neobişnuit:

— Gine-i acolo?

Grigore a îngheţat.

— Coboară 1 – îi şopti Toader. Să umblăm chinciţi pe vine, printre copaci. Şi iute! N-o să ne vadă moroiul…

Dar paterul şi dăduse alarma. Până să dea fuga

novicii şi grădinarul, băieţii săriseră gardul, dar Nicolaus, cu un retevei în mână, le tăie drumul ieşind pe poarta mare şi porni să-i fugărească:

— Hoţii! Răuber!

Cu toată osânza ce-i atârna pe burtă, alerga destul de iute. Nu ca Toader, fireşte. Băiatul fugea de-i sfârâiau că-l Câiele şi sătenii, pe la garduri, făceau haz. Ar fi putut sări să-l prindă, dar nu se clinti unul. Gonea şi Grigore, dar, obosit de atâta căţărat şi îngreunat de poamele din sân, era cât p-aci să fie prins. Toader se opri din fugă. Îşi văzu prietenul în primejdie, făcu un ocol, ajunse în spatele papistaşului şi-i puse piedică, îmbrâncindu-l. Paterul căzu în nas, se-ncurcă în poale, înjură ca un rândaş şi se răţoi la săteni:

— Verfluchte Walachen! 1 Brindeţi-i! Crijania foastră de păgâni 1

Iobagii se retrăgeau în coşmelii, hohotind, amuzaţi de păţania paterului. Băieţii se aleseseră doar cu spaima… Din seara aceea, livada fu păzită cu străşnicie de novici, dar nici ei nu mai treceau pe acolo; o luau prin arătură. Vestea se răspândi cu iuţeală şi, cum pater Nicolaus îşi scrântise şi un picior, ceru judelui să deschidă anchetă şi să-i prindă pe vinovaţi. Umblau jucuţeii pe la fiecare casă, luau copiii la întrebări, dar fiecare jura că nu ieşise pe uliţă în seara aceea; şi jura drepţi Doar la Năstase Crăciun nu le dădu în gând să întrebe. Era doar poteraş, om al legii şi fiu-său, Toader, e băiat aşezat, la locul lui. Să-şi închipuie că un ţânc de o şchioapă, Grigore, ar fi unul din făptaşi? Asta n-ar fi crezut-o jucuţeii pentru nimic în lume 1 Şi fiindcă cercetările se-mpotmoliseră, paterul adresă o filipică vicarului catolic din Blaj, cerând ca toţi iobagii români din Pitiritea să fie biciuiţi până i-or da de gol pe făptaşi. Filipica ajunse la maiorul Pongratz, comandantul militar al garnizoanei.

— Au furat odoare bisericeşti?

— Nu!

Ceva din averea sfinţiei sale?

— Nici.

Când s-a lămurit că-i vorba de nişte poame, maiorul făcu haz.

— Nu, zău, popii ăştia prea se cred atotputernici 1

Şi, cum el era reformat şi nu-i avea pe catolici la stomac, porunci scribului:

— Răspunde-i domnului Vicar că pretenţia paterului Nicolaus e nesăbuită. Să bagi un sat întreg în sperieţi pentru câteva mere, e caraghios 1 Garnizoana are alte treburi decât să păzească roadele din livezi şi domnul prefect s-ar mânia grozav dacă militarii imperiali s-ar vârî în asemenea daraveri mărunte. Iar ca încheiere, pune că ni s-a recomandat să nu stârnim nemulţumiri în sate, spre a nu întâmpina greutăţi la aprovizionarea trupelor. Şi iscăleşte-mă pe mine…

Cu acestea, incidentul fu închis. Doar învăţăceii popii Vichentie se-ntrebau cine-or fi fost cutezătorii, iar părintele îi luă la rost:

— Or fi tot dintre papistaşii lor şi ne cată nouă pricină.

Toader şi Grigore fluturau câte un surâs nevinovat, al cărui înţeles nu-l pricepea nimeni…

— Nu ţi se pare că am făcut o treabă haiducească? – spuse într-o zi Toader, când se despărţeau.

— Aşa cred. Şi nu ne rămâne alta decât să ne legăm fraţi de cruce, ca haiducii.

— Cum? – deschide Toader ochii mari, trupţi.

— Mi-a spus Fery, calfa lui Martin baci… Kupem un husoş de aramă în două, găurim fiecare jumătate şi o purtăm la gât, cu o sfoară. Asta înseamnă că ne vom apăra unul pe celălalt până la moarte. Juri?

— Jur 1

— Şi, când om ajunge haiduci, ne înţepăm la mână şi ne-nfrăţim sângele. Abia atunci se cheamă că suntem fraţi cu adevărat…

— S-a făcut!

Şi Toader se socotea haiduc de pe acum…

VISURI SPULBERATE

Plecarea lui Ilie cu Anton, la Pesta, schimbase toată

orândniala gospodăriei. Treaba se împuţinase. Pentru o vreme, scăpaseră de corvoada „pune-te masă, scoală-te masă”. Când nu-i acasă bărbatul, să-l slujeşti cu de toate, femeile mănâncă pe apucate. Aşa vor face şi ele. Restul timpului şi-l vor petrece cosând la zestrea Brânduşei. Şi vor fi zile spornice…

Argăţimea răsufla uşurată. Scăpase o vreme de ochii răi, de cicălelile şi de bruftuiala jupânului Ilie. Nu se simţea lipsa stăpânului în ogradă. Dimpotrivă. Mergeau toate mai cu rânduială. Fiindcă Ilie mai mult încurca treburile şi vâra slugile în spaime. „Doamne! De s-ar răsturna poştalionul cu ei sau să le aţină tâlharii calea…” se ruga Glicheria în gând. Prinsese şi Nichifor o ţâră de glas, iar Grigore fluiera fără habar: era lăsat de capul lui. Două, trei ceasuri în tinda bisericii, apoi o zbughea spre gârlă unde îl aştepta Imre cu oile. Şi, acolo, trai, băiete…

Învăţăceii popei Vichentie se răriseră. Vreo patru s-au lăsat păgubaşi, iar pe Toader îl trimisese taică-său la gimnaziul din Aiud. Prietenul i-a făgăduit că vine de crăciun în vacanţă şi or avea destulă vreme pentru sporoavă. Un singur lucru îi tăinuise Toader: că ar vrea să-l ia la Aiud, să umble şi Grigore la o şcoală adevărată. Dar nu se grăbeş» Să vadă întâi cum stau lucrurile pe acolo, dacă mai sunt %: un libere, după care va ruga pe tata să facă cele de trebuinţă. Să stăruie pe lângă cei mari, că are trecere ca slujbaş domnesc! Şi nici jupân Ilie nu poate ţine băiatul cu sila. N-are niciun drept! L-a tocmit slugă? Nu! îi plăteşte simbrie? Nici pe atât! Aşadar… Cât priveşte pe Mălina, o mamă e bucuroasă să-şi ştie feciorul la şcoli mai înalte. La drept vorbind, ce folos trage ea dacă Ilie îl ţine la grajd, ca rândăşel? Niciunul… Tata îi va face pe voie; nu se poate altfel. Un singur băiat are şi îi va împlini vrerea, chiar de s-ar face luntre şi punte.

Nici scrisorile dintre Imre şi Brânduşa nu-şi mai aveau rost. Tinerii se-ntâlneau la lăsarea nopţii şi Ileana nu voia să le stea în cale. Era mai cuminte să se prefacă a nu şti nimic. La drept vorbind, Imre e băiat inimos, harnic şi i-ar fi Brânduşei un bărbat mai nimerit decât vreun ofiţeraş

stricat… Ăia jinduie averea, s-o toace prin cârciumi, cheâuind cu muieri desfrânate. După asfinţit, Brânduşa alerga la capătul grădinii, unde Imre desprinsese din cuie două scânduri. Se strecura prin spărtură, pe câmp, unde erau feriţi de lume. Nimeni nu trecea pe acolo… Flăcăul o lua de mână, uneori o cuprindea după mijloc, chipurile să-i ajute să sară peste vreun şanţ, şi umblau printre ţarini fără să bage de seamă că ceasurile trec. Şi aveau atâtea de vorbit…

— Mi-ai dus dorul, Imre?

— Umblam ca năuc… Parcă nu ştii?

E drept. Ştia. Dar te bucură să le auzi repetate… S-ar simţi bine culcuşită la pieptul lui, lat cât un dulap. Dar i se ivea rar prilejul. Prea era sfios flăcăul…

— La ce te gândeşti, Imre?

— La tine…

— Păi sunt colea, lângă tine 1

— Acum da. Cum s-o întoarce însă jupânul… Nu te-am zărit luni de zile, din primăvară-şi m-am vânturat adesea prin împrejurimi. Se zvonea că umblă să te mărite. Cu un ofiţer. Dacă s-ar fi întâmplat una ca asta, poate că aş fi pus mâna pe un drug şi…

— Încă nu mi-e în gând de măritiş, Imre. Şi, când o fi la adică, am să iau pe cine-mi place…

— Da’ cine-ţi place?

— Am să văd atunci… şi clipea ştrengăreşte.

Mai ai ceva de zis? Nimic. Aştepţi… O fată subţire, cu avere, are, oricum, dreptul la un trai mai omenesc, nu la viaţa pe care o duce el, ca cioban. E drept că nu-i iobag; de pacostea asta a scăpat. Dar ce folos? E orfan şi sărac. Toată averea lui e alcătuită dintr-o pereche de nădragi peticiţi, o cămaşă flendurită şi cizmele astea puchinoase. Ptiu! Şi amărăciunea-l roade pe suflet, cum rod carii lemnul bătrân…

Ilie s-a înapoiat la Pitiritea aproape de crăciun. Singur. Îl lăsase pe Anton la Pesta, deşi n-avea prea multe nădejdi că-l vor înzdrăveni doftorii. Era scuturat de gălbinaşi, precum copacii de frunze, toamna, şi se socotea

în drept să dobândească ceva în schimbul lor… Vremea petrecută la Pesta – aproape două luni – i-a deschis ochii. Şi poftele… De bună seamă că se putea trăi boiereşte. Cu o condiţie: să ai chimirul plin… Acum ştie ce-i rămâne de făcut. Nu se va mai lăsa amăgit de milogelile datornicilor. O să-ntoarcă foaia şi va fi necruţător. Nu eşti la zi cu capetele şi dobânda, îţi scoate boarfele la mezat. Fără şovăire. Ai luat, plăteşte!

Dimineaţa a făcut obişnuita inspecţie prin ogradă. A certat-o pe Anus că face risipă la cuhnie, de s-a pitulat biata Piroş sub masă, l-a ocărit pe Mitru că vitele ar fi slabe…

— Nu le-ai îngrijit, asta-i!

— Dacă-i aşa, treci de le îngrijeşte, jupâne! – l-a înfruntat Glicheria. Poate te pricepi mai bine ca noi…

„Mama ei de muiere!” Parcă-i mai afurisită de când s-a măritat, iar Mitru se uită urât la el. Îşi pipăie vâna de bou, atârnată la încheietură. S-o încerce? N-ar fi nimerit din prima zi… Ai naibii argaţi! Umbli în straie nemţeşti, cu biciuşcă şi nu te respectă. Dar şi când s-o porni să-i croiască. O să le vină minţile la cap!

În grajd, Nichifor şi-a scos căciula:

— Bine ai venit, jupâne!

Ilie a mârâit ceva, drept răspuns. A trecut pe la stănoage:

— Ce-i cu Frunziş de şchioapătă?

— S-o fi pălit azi-noapte, că-i tare neastâmpărat şi zvârle.

— Sau l-o fi deşălat Grigore?

— De unde! Băiatul nu l-a încălecat niciodată. Nu-l las…

— Oblojeşte-l, Nichifore! Ochii din cap şi Frunziş!…

— Bine… Grigore! Adă, dragule, o cârpă curată şi alifia ceea de pe grindă…

Grigore coborî sprinten scările podului. Zărindu-l pe Ilie, se-ncruntă o clipă. Aproape că-l uitase.

— Sărut mâna…

— Cum o duli cu popa Vichentie? înveţi?

— Da.

— Şi nu-ţi mai vezi de treabă, la grajd…

— Ba mi-e de mare folos, jupâne – se amesteca ’Nichifor. Şi-i tare harnic…

— Nu-l mai lăuda. Ştiu cât îi poate osul. Are sânge de trântor în vine…

Pe Grigore a început să-l urască de-a binelea. Creşte neobrăzatul de parcă l-ai uda cu stropitoarea. Aproape să-l întreacă pe grăjdar.

— Îţi merge bine, după câte se vede. Te-ai îngrăşat…

— Dă… Parcă am vreo vină?

Îi vine să-l buşească de pământ. Plesneşte de sănătate! Iar Anton al lui, nevolnic… pe un pat de spital… Dumnezeii ei de viaţă! De vină e muierea… Azi va avea cu ea o răfuială. Să bea doar câteva bărdace cu vin, să mai prindă inimă. Iese din grajd şi se îndreaptă către cămăruţa din spatele cuhniei. Nu-i arde de hamuri; dar trebuie să-şi numere banii. Descuie, propteşte uşa cu un drug, scoate lădiţa de fier de sub maldărul de curele vechi şi vântură încetişor aurul în palme. Îl aşază apoi grămezi, grămezi, câte cincizeci. A naibii treabă. A cheltuit la Pesta aproape patru sute de galbeni; o avere…

— Musai să-i pună la loc şi chiar mai mulţi de s-o putea. Cu boala lui Anton o să mai aibă de furcă. Doftorii ăştia, arză-i-ar focul! îs ca sacul fără fund; oricât arunci în ei, nu se cunoaşte. Îţi storc bănişorii şi nici măcar c-un „mulţumesc” nu te alegi…

Nu-i plac ochii Brânduşei. Prea îi sticlesc. Şi cântă de te asurzeşte. Ce-o fi veselia asta pe capul ei? Nu-i a bună… Pare o mânză în călduri. Va trebui s-o supravegheze de aproape. O spionează din ochi, umblă după ea: nimic… Ei, drăcie…

E seara. Ilie, la masă, cu picioarele lăbărţate, bea cană după cană. Parul i-a asudat şi-i cade pe frunte, năclăit. Pe un scăuieş, lângă vatră, Ileana împleteşte un ciorap, învârtind andrelele. Când şi când scormoneşte jarul cu vătraiul şi pune un lemn pe foc.

— Unde-i Brânduşa?

Deşi cu mintea împăienjenită, Ilie a băgat de seamă că fata lipseşte de vreun ceas şi mai bine.

— De ce nu răspunzi? Unde-i Brânduşa?

— Dacă nu s-a culcat, o fi pe la cuhnie. Mai stă şi ea de vorbă cu Anuş. Dac-ar fi după tine, ar amuţi… Şi vru să se scoale.

— Stai locului! Mă duc eu s-o caut…

Ieşi în curte. La cuhnie, lumina era stinsă. Bătu la uşă;

— Brânduşa e aici?

— Nu.

Câinii se ţineau după el. Îi alungă. Totul era tăcut în ogradă. Se culcaseră oamenii, vitele, orătăniile… „Unde s-o fi vârât parşiva?” În pat nu era… Îi fierbeau creierii în cap: de mânie şi de vin. Se aşternuse pe jos un strat de omăt afinat, în care cizmele i se înfundau până la carâmbi. Intră în grădina să-şi mai dezmorţească picioarele şi să se răcorească. Umbla cu paşi mari, măsuraţi, până ajunse aproape de gard. Parcă auzi se şoapte şi un râset de femeie. Cine o fi? Se apropie tiptil. Dar izbi cu vârful cizmei un căzănel de tablă, îngropat în zăpadă. Înăbuşi o-njurătură: „Fir-ai…” Un tropot de paşi; o nălucă se îndepărta pe câmp… Dac-ar fi avut flinta la el, ar fi tras. Şi nici luna nu-i pe cer, să poată desluşi cine-i fugarul… Din două sărituri, fu lângă uluca de unde auzise glasurile. Brânduşa, cinchită pe vine, mai mult moartă decât vie, aştepta. Ce? Nu ştia! Să fugă n-avea cum: nici unde. Lângă uluci era tată, iar Imre ajunsese departe…

— Tu erai? Pastele şi dumnezeii mă-tii de târâtură! Cu cine ai fost? Spune că te omor! O ridică de păr în sus şi o buşi de pământ. Cu cine?

— Şi-şi-sin-gură…

— Mai şi minţi, stricato! Ce-s eu, orb?

Şi începu s-o târască prin grădină, de păr.

— Îţi arăt eu!

Brânduşa ţipa, câinii, speriaţi, porniră să latre şi slugile deschideau uşile cu fereală:

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic! Cară-te de la uşă, puturosule!

Auzind glasul stăpânului, argaţii se dădeau după uşor şi-şi făceau semnul crucii:

— Apăr-o, doamne!…

Brânduşa nu mai ţipa; înlemnise de spaimă. Se julise şi picioarele îi sângerau; ciorapii îi erau ferâeniţă. Se târa anevoie şi căzu buştean.

— Faci pe moarta, hai? Ilie o apucă de subsuori: Te-nvăţ eu" minte să te-nghesui cu hăndrălaii!

Ileana a ieşit în prag. Văzând că Ilie târăşte îata. şi, crezând-o moartă, scoase un ţipăt şi se repezi către ea:

— Piei de aici, scorpie! – o-mbrânci Ilie. Ai ştiut…

În casă, zvârli povara pe laviţă, apucă vâna de bou, aninată de scaun şi începu să lovească, ieşit din minţi. Vâna şuiera şi Brânduşa era toată plină de sânge. Ileana o acoperi cu trupul şi urla:

— A* s-o omori, descreieratule!

Încercă să-i smulgă cravaşa. Dar era prea slabă, iar Ilie, întărâtat, nu mai vedea unde şi în cine dă. Ileana simţi usturimea şâichiului de parc-o ardea, dar nu se dădea în lături. Barem să scape fata…

— Nu mai da, nebunule, nu mai da! ţipă Ileana o vreme şi leşină. Brânduşa gemea slabii dureau braţele. Gemetele încetaseră. Femeile zăceau sleite, ca moarte. Se dezemetici o clipă şi începu să le zgâlţâie. Zvârli cravaşa cât colo şi cu mers îngreunat, de beţiv, porni către cuhnie:

— Du-te şi vezi ce-i cu muierile alea, Anuşcă 1 îmi pare c-au leşinat… Luă un pumn de omăt şi se frecă pe frunte şi pe tâmple, să-şi vină în fire. Se târî greoi spre prispă şi se aşează pe lut, cu capul în palme: Cu ce ţi-am greşit, doamne, de mă pedepseşti atât de crunt? Anton beteag… Brânduşa o stricată…

Anuşca şi Glicheria, care trecuseră pe lângă Ilie fără să-l bage în seamă, încercau să aducă femeile în simţiri. Le-au dezbrăcat. Erau numai vânătăi şi pielea crăpată, prin care mustea sângele. Le-au spălat întâi cu apă rece şi le-au oblojit, acoperindu-le cu plăpu. mi şi velinţe; apoi le-au frecat cu oţet pe obraji, pe tâmple şi pe ceafă. Încetul cu

încetul şi-au revenit.

— Unde-i. tâlharul? – întrebă Ileana cu grai sleit.

— Lasă-l dracului 1 E pe afară… – sudui Glicheria. Nu mai vorbi că ţi-e greu… Anuşco! Să le fierbem nişte vin cu scorţişoară… Brânduşa gemea şi se văita întruna.

Ilie ieşi din odaie, îşi turnă două căni cu vin una după alta, trase cizmele, zvârli flinta pe umăr şi tolba după gât, şi propti pe vârful capului pălărioara verde, ca un găzdoi paşnic ce pleacă după vânat. Nici nu făcuse trei paşi, că poarta se deschise şi Hans, morarul, îi striga din depărtare, gâfâind:

— Jupân Ilii, ăla Imre cu oi… fugit… sara…

— De unde ştii?

— Lăsat oi singur la moară… flămând… trimite cineva ăipă crij la ele. Eu ocubat; n-ai vreme…

— Va să zică" aşa. Presimţise tâlharul… Nu mai avea rost să vânture coclaurii. N-o să-l mai afle. Să scrie jalbă şi să-i pună copoi pe urme nu-i nimerit o să se lăţească vorba despre cele petrecute şi nu-i vine la socoteală. Ducă-se I

— Bine, domnu' Hans. Întoarce-te la moară. Trimit eu pe cineva… Porni către fund. Un ţăran mărunţel chitea cu furca o claie de fin: Nicolaie I

Omul se propti în furcă:

— Porunca, jupâne!

— Imre a spălat puţina…

— Oare? Argatul zâmbi pe sub mustaţa pleoştită, întorcând capul.

— Da. Şi-s oile singure. Să pleci într-acolo, pe imaş. Cere Anuşcăi să-ţi dea hrană până sâmbătă: nişte slană, brânză, mălai… De. duminică le-om băga în ţarc; tot a venit iarna… Să se-ntoarcă în casă şi să audă cum gem muierile? La ce? Tot mai bine după vânat. Dacă i-o pica vreun iepure în bătaia flintei, cu atât mai bine. La înapoiere, se va opri şi pe la cârciuma lui Rohrlich. Mai vezi un om, mai schimbi o vorbă şi afli câte ceva…

Grigore îl pândea printr-o crăpătură a grajdului. Aştepta să-l vadă plecat, Aflase isprava de az-noapte şi căuta prilej să intre în casă, la femei. Dar se ferea să dea

ochii cu nesuferitul de jupân. De aici încolo s-a zis. Îl va ocoli… După ce-l văzu plecat, se repezi într-acolo. Şi-i veniră lacrimi în ochi. Îngenunche lângă patul Brânduşei şi mângâie velinţa. Cu ochii vineţi, umflată, parcă nu mai era cea de altă dată. „Cum poate fi un suflet atât de hain – gândi el – să pocească o mândreţe de fată I Trebuie că-i diavol, în om!”

— Te doare, verişoară?

Brânduşa deschise ochii cu greutate şi zâmbi dureros. Băietanul are suflet. Netotul de Anton s-ar fi bucurat. Urăşte pe toată lumea, ca taică său…

— O să treacă, Grigore, nu plânge… Scoase de sub plapumă o mână oblojită şi acoperi mânuţa mică de pe macat.

— Nu plâng, da-mi pare rău. Să ştii că odată am să-i pedepsesc pentru fapta asta.

— Cred, eşti un băiat inimos, şi tare în ar fi bucurat să te am de frate.

— Fereşte-te şi tu, Grigore – grăi tuşa Ileana. Ilie a bolânzit. Cată să nu-l mânii până i-o trece…

— Bine…

Asta n-a mai fos1 crăciun, ci săptămâna patimilor. Femeile boleau şi Ilie bea până cădea sub masă. Vedea că n-are cum să ducă la capăt ce plănuise. Şi nici pentru ce. A strâns avere cum s-a priceput, fără să ţină seama de alţii. Pentru cine? Neobrăzata i-a spus-o pe şleau: „Mă mărit cu cine-mi place”! auzi? Cu cine-i place… Poate cu Imre? Şi hohoti tâmp: „Mai bine s-o ştiu doi coţi sub pământ decât în braţele secuiului…” Toate i se pun de-a curmezişul; căpitanul Csontos îi făgăduise că-l va încuscri cu groful Berkesy, dându-i de ginere pe Gyula – nepotul castelanului – şi n-a ieşit nimic… Ba chiar şi familia i se împotriveşte. Dar aur tot va strânge; pentru sufletul său. Îi dă dracului pe toţi şi va pleca să trăiască la oraş I Poate chiar la Oradea. O să vândă totul cu preţ bun, iar Ileana n-are decât să cerşească! S-a săturat de ea. Sunt la oraş atâtea muieri frumoase… Doar să le faci cu ochiul şi să te baţi peste chimir. Iar el să-şi prăpădească zilele alături de o

scoabă acrită? Doar nu-i nebun!

Nici nu mai dă prin iatac. A lăsat femeile pe seama Anuşcăi. El nu se mai bagă. Muierea-i ca mâţa. O buşeşti de zici că şi-a ieşit din piele şi ea n-are habar. Miorlăie oţârâ, îşi scutură blana şi se ridică de parcă n-ar fi păţit nimic. N-au nici pe dracu'! Se prefac… Nici prin ogradă nu mai are chef să treacă. Toată argăţimea e pornită şi l-ar zvârli în iaz c-un pietroi de gât, dacă l-ar prinde la strâmtoare. Mai bine să umble pe la datornici, prin sat. Şi să bage florinaşii în lădiţă. Acolo, în lădiţa ceea îi bate a doua inimă. Şi-şi petrece mai toată vremea în cămăruţă.

Pe uliţe, copiii au pornit cu colindul. Se desluşesc glasuri subţirele şi râsete. Câte unii, mai inimoşi, ciocănesc şi la poarta lui Ilie. „Primiţi colindători?" Nu le răspunde nimeni; îi latră doar câinii… Şi pornesc mai departe, drăcuind. De la un ochi de geam, din pod, Grigoriţă urmăreşte cu invidie gloata de copii. Tare ar vrea să umble şi el cu colindătorii. Dar nu-i voie să ieşi noaptea. Ce păcătoşenie!

A treia zi de crăciun, Ilie porunci să i se pregătească sania.

— Unde mergem? – mormăi Nichifor. Dacă-i pentru drum lung, îi înham pe Mocanu şi Hoţoman.

— Plec singur. Înhamă-i I

Când să pună căpestrele pe cai, grăjdarul văzu că unul e rupt. N-o să se apuce să-l cârpească-n zi de sărbătoare, că nu-i păgân să-i dea jupânul alt căpăstru întreg, că are destule în cămară. Şi-l mână pe Grigore!

— Cere-i tu. Vezi că-i colea, după cuhnie, în cămăruţă.

Băutul fugi într-acolo şi intră fără să bată. Pe vine, cu lădiţa deschisă, Ilie boldi ochii la el:

— Ce cauţi aici, spurcăciune? Mă iscodeşti, hai? Te-a pus Ileana?

— Un căpeţel… – îngână băiatul îngrozit.

— Îţi dau eu căpeţele, mincinosule! – şi sări în picioare. Îl scutură ca pe un nuc: Cine te-a pus să mă pândeşti? Grăieşte

— Nimeni. Badea Nichifor, un căpăstru…

— Stai că te Nichiforesc eu!

Şi porni să-i îndese la ghionţi. Mâniat, mai mult pentru acuză decât de pumnii înghiţiţi, Grigore săltă piciorul şi-l repezi la întâmplare. Îl izbi în boaşe. Ilie se strâmbă de durere şi puse mâna pe o curea din grămadă:

— Dai în mine, hai? Asta-i prea de tot!

Şi-l pocnea fără alegere. Să vadă ei, netrebnicii, că Ilie-i stăpân aici! Dacă şi puiul ăsta de bogdaproste se repede la el, înseamnă că nu-i mult până la răzmeriţă. O să-i stâlcească pe rând, dacă vor îndrăzni… Grigore, lungit pe spate, tremura uşurel. Ilie scuipă într-acolo, luă un căpăstru şi-l duse la grajd:

— Na! Trage sania în faţă. Mă duc să-mi pun cojocul…

Îl avea în cămăruţă. Târî băiatul ca pe un leş, îl propti de uluci şi-ncale magazia. Poate că-ngheaţă dracului!…

— Da unde-i băiatul, jupâne? – întrebă Nichifor, dându-i hăţurile.

— Vrei să-ţi păzesc odorul? Dă-l păcatului de nebleznic!

Şi ieşi cu sania pe poarta larg deschisă.

Îngrijorat, Nichifor începu să strige:

— Grigore! Grigore! şi-l căută pretutindeni. Dădu peste el, chircit, lângă magazioară: Ce-i cu tine, ftăcăiaş?

— M-a bătut rău…

Nichifor simţi un junghi. Îl luă pe braţe şi-l duse în odaia Anuşcăi. Cum îl văzu, bucătăreasa dădu un ţipăt:

— Şi pe el?

— După cum vezi… Hai să-l aşezăm pe laviţă.

Îi dezbrăcată. Anuşca dădu fuga după oţet şi începu să-l frece. Cureaua lăsase dâre vineţii pe spinarea băiatului.

— A turbat de-a binelea, jupânul! De ce s-o fi agăţat de el?

— Nu ştiu. Îl trimisesem după un căpeţel şi l-am găsit aproape fără simţire.

— Trăsni-l-ar sfântul de hapsân! Şi pe Grigore?

Piroş era dusă la Glicheria. Când s-a înapoiat, dădu cu ochii de Grigore, întins pe laviţă. I se tăiară picioarele:

— Vai de mine 1 A căzut?

— Da, în labele jupânului 1 – sudui Nichifor, cu obidă.

Ca să-i mai treacă năduful, aprinse luleaua. Fetiţa holba ochii mari către laviţă, pregetând să se apropie. Îşi strivi apoi sfiala: Fie ce-o fi 1 Se aşeză pe lut, la capul laviţei şi-l mângâia cu privirile. Avea o apăsare ciudată pe coşul pieptului şi lacrimile îi împânzeau vederea. „Pesemne că-l doare, dar nu se vaită…" Şi era mândră de Grigore. Dacă l-ar fi avut la îndemână pe jupân Ilie, l-ar fi zgâriat pisicile… Mai feriţi, către uşă, Nichifor şi Anuşca şopăcăiau pe-nfundate:

— Lasă-l aici, Nichifore, o zi, două, până s-o pune pe picioare…

— Ba-l iau sus, cu mine. Să-l am sub ochi. Îl îngrijesc eu, nu te teme, mai dihai ca mumă-sa. Întâmplarea de azi îmi va fi de învăţătură, să-l păzesc… Şi, de s-o mai încumeta vreodată jupânul să-i atingă un fir de păr, apăi să ştii, Anus „că fac moarte de om. N-am strivit o gâză de când mă ştiu, dar aş fi în stare să-i răsucesc ticălosului custura în piept, fără milă…

Când eşti voinic şi tânăr, boala te ocoleşte. La fel şi cu Grigore. două zi, pe-nserat, s-a dat jos din culcuş. Îl mai ustura spatele, e drept, şi-l dureau picioarele. „O să treacă"… îşi spuse el. Dar ce nu va trece niciodată, e ura împotriva lui Ilie. Asta nu se vindecă! Era o ură fără seamăn, care-i zbuciuma pieptul – un sentiment noU, pe care încă nu-l încercase. Singurul om pe care nu-l suferea fusese Îiie; dar acum îl ura şi s-ar fi bucurat să-l ştie beteag, ba chiar mort. Jos, în grajd, caii nechezau. Se apropie de scară. Voia să coboare, să-şi mângâie prietenii.

— Ai vreme şi mâine, băiete – îi aţinu calea Nichifor. Mai eşti, încă şubred…

— Mâine plec, nene 1 Nil mai rămân aici o clipă…

Nichifor desluşi atâta nestrămutare în căutătură băiatului, încât tresări:

— Încotro?

— Acasă, la mămuca. Dacă mai rămân, poate că-mi vine să-l ucid. Şi ar fi păcat pentru tuşa Ileana şi Brânduşa…

Nichifor rămase gânditor. Atâta răzvrătire în sufletul unui copil nevinovat? înseamnă că băiatul pricepe mai multe decât a lăsat să se-nţeleagă şi cunoaşte câinoşenia jupânului faţă de toată lumea. Ga să-l încerce, îl zădărî:

— Şi zici, copile, c-ai cuteza să dai în unchi u-tău? –

— Am şi dat! – şi ochii îi străluceau de mândrie.

Va să zică asta a fost… Dacă-i aşa, Grigore n-o să mai aibă trai cu hapsânul. Şi l-ar canoni mai abitir ca pân' acum, ori l-ar ciomăgi de câte ori i-ar fi pe plac. Să-i ţină parte e greu. L-ar goni jupânul ca pe Imre. Cine să aibă apoi grijă de băiat? Glicheria? Anuşca? Sunt muieri… Iar Mitru îşi vede de-ale lui. Oftă:

— Pare-se că n-avem încotro, băiete., Să ne pregătim de drum…

— Vii cu mine, bade Nichifor?

— Doar n-am să te las pradă lupilor! Şi, la drept vorbind, când omu' nu-i leneş, agoniseşte un dărab de mămăligă oriunde. Ce mi-i Pitiritea, ce mi-i Măgoaja? Tot un drac! Dacă pofteşti, pornim şi la Măgoaja: …

Grigore i se anină de grumaz:

— Eşti bun, bade Nichifor, ca bunicu'… Da să ştii că nu-i tot un drac; vei dormi la noi, c-avem loc; şi ne-om hrăni cu ce s-o găsi…

Nichifor coborî scara, spre grajd, să nu bage băiatul de seamă că i s-au umezit pleoapele. „Te-ai zărghit, moşnege!" – se probozi de unul singur. Iei toiagul pribegiei de dragul unui năpârstoc… Dar altcum nu era chip. Fără Grigore, ograda şi grajdul, culcuşul şi toate rosturile nu le-ar mai răbda; necum ochii bulbucaţi şi răi ai jupânului. Slujba de grăjdar nu mai preţuieşte nicio ceapă degerată. Parcă ştii când i se năzare ceva lui Ilie şi te zvârle în drum? E mai nimerit să plece de bunăvoie. Şi cum i-o fi norocul…

Pe-nserat, Nichifor, Anuşca şi Glicheria avură de lucru până peste cap. Femeile coseau două trăistuţe pe măsura lui Grigore, iar unchieşul umplu desagii cu bruma

de ţoale. Veni apoi rândul merindelor. Şi nu se zgârceau femeile: cârnaţi, slană, cepe dulci, o pită mare, proaspătă, o sticlă cu răchie şi un burduşel de caş fură aşezate cu dichis în desagi. Drumu-i lung şi foamea-i rău sfătuitor. Dac-o face tărăboi jupânul, nu-i bai. Ţipă el şi aşa, fără pricină. Barem să fie ele cu cugetul împăcat că fugarii au de toate. Că tot vor fi departe pân-o prinde jupânul de veste…

— Pornim călare? – întrebă Grigore, în vreme ce unchieşul lega traistele la gură.

— De unde cai, băiete? Ai jupânului? Atât ne-ar lipsi! Asmute pe urmele noastre o haită de jăndari şi ne pomenim legaţi burduf. Nu, flăcăiaş 1 Răzbim şi pe jos. Încălţări avem – har domnului – şi, c-un dram de noroc, om găsi poate şi „sanie să ne poarte un dărab. Timpu-i prielnic; cum dă zăpada, boierii mână argaţii şi robii la pădure, să le încarce lemn13. Socot că ne-om cocoţa şi noi pe vreo teleguţă. Dar, până gât eu aici, fii bun şi fugi de mulţumeşte Glir ieriei şi Anuşcăi. Nu face s-o iei din loc fără ca ele să ştie…

— Mă duc.

— Opreşte-te şi pe la Piroş. Poate ai să-i spui ceva? şi-i clipi şiret din ochi.

— Ce să-i spun?

— Deh, ştiu şi eu? V-aţi avutără ca fraţii…

— Dar tuşa Ileana? Brânduşa?

— Să nu le stârnim. Au ele năcazuri destule. Şi, odată plecat, sănt-ţi pese ce laşi în urmă. E bine, băiatule, să priveşti mereu înainte, nu îndărăt 1 Vin apoi de te culcă, să fii hodinit în zori, când ne-om aşterne la drum…

Noaptea se-ngână cu ziua. Pe bolta cerului pălesc ultimele stele. Nichifor şi Grigore, cu desagii pe umeri şi cuşmele îndesate până peste ochi, străbat ograda prin spatele grajdului.

Cei doi drumeţi sparg pojghiţa cristalină ce acoperă zăpada. Pomii, desfrunziţi, sunt plini de chiciură deasă şi de ţurţuri strălucitori. Grigore trage în piept, cu nesaţ, aerul proaspăt de dimineaţă şi se bucură. Se îndreaptă

către casă şi are în picioare o pereche de cizme pe măsură, noi-nouţe, primele pe care le poartă. E un dar din partea lui Nichifor, de Anul nou. Le-a poruncit din vreme pantofarului Bucur, fără să-i spună băiatului. El n-are suflet apropiat şi doar n-o să ia cu el, în raclă, bănuţii agonisiţi din simbrie! Când a văzut cizmuliţele, Grigore a holbat ochii. Parcă nu-i venea să creadă: – Ale mele?

— Eu aşa socot. Că mie nu-mi încap – a râs unchieşul.

Răsplata a căpătat-o pe dată. Băietanul i-a sărutat mâna şi avea atâta strălucire în priviri, încât ţi se topea inima de dragul lui.

— Îmi-îngădui să-ţi zic: bunicule? Că tot n-am bunic…

— Spune-mi cum pofteşti, băiete, dar nu te opri.

Şi iată că Grigore înfundă cizmele cu carâmbii creţi pe unde-i neaua mai groasă. Are obrajii înroşiţi, ca o piersică dată-n pârg şi i-ar veni să gonească de fericire. Ar fi vrut să-şi ia rămas bun şi de la Imre, sau să-l înduplece să vină cu dânşii. Nu l-a aflat. Parcă l-a înghiţit pământul…

— N-am să-l mai văd nicicând, bunicule?

— Eu socot că da. O să audă el cumva de la Glicheria sau Anuşca încotro ai pornit şi o să te calce într-o bună zi…

Dac-ar veni mai curând… Aşa, cu mămuca, badea Nichifor şi Imre ar trăi laolaltă şi s-ar simţi fain. Că-s fiinţe bune la suflet, nu ca Ilie…

— Satul a-nceput să se trezească. Latră câinii…

— Să ne grăbim, copile. E mai sănătos să fim în câmp înainte de s-o lumina…

— N-ai vrea să trecem şi pe la Toader, bunicule? zicea că se-ntoarce de crăciun, în vacanţă… Şi tare aş pofti să-l văd. Cine ştie când oi mai avea prilej 1

— N-ar fi nimerit, copile. Taică-său, Năstase, e poteraş domnesc. O să afle c-ai fugit de la unchi-tău şi…

— Dacă? Nu fug, bunicule; plec! Am stat acolo cât am vrut şi mă-ntorc acasă. Nu-i, drept? Cine ce are cu mine? Nu-i datorez nimic. Pentru blidul de hrană i-am trudit de ajuns! Nu mi l-a dat de pomană. Dreptu-i?

— Ar fi, copile? Dar dreptatea săracilor a mâncat-o lupii; şi, când ai vreo pricină cu bogătanii, tot tu ieşi cu

vină… Eu zic să te laşi păgubaş, băiete, să nu se işte vreun pocinog…

— Nu se iscă, bunicule, crede-mă. Casa lor e afară din sat. Întreabă dumneata de el; eu n-am să m-arat. Dacă-l găsim pe Toader, bine; de nu, ne vedem de drum.

— Fie şi aşa…

Grigore a rămas în urmă, iar Nichifor a ciocănit cu bâta la poarta lui Crăciun. Poteraşul a ieşit în prag:

— Cine-i?

— Om bun. Dacă-i cumva pe acasă feciorul dumitale, Toader, am să-i zic o vorbă din partea lui Grigore.

— Grigore?… Aha… Trebuie că-i nepotul lui Ilie. Am auzit despre el. Stai o ţâră că vin cu băiatul. Şi intră în casă.

— Toader fugi către portiţă, o deschise şi măsură pe unchieşul necunoscut:

— Vii din, partea lui Grigore?

Nichifor clipi şiret.

— Nu vin din partea lui, ci cu el. E colea, după stogul cela de paie.

Toader şuieră ca pe vremuri, la şcoală. Îi răspunse un chiot vesel şi alergă într-acolo:

— Măi Grigore, măi… Şi-l strânse în braţe. Uhu… Eşti îngheţat de tot! îi smulse desagii de pe umăr. Vino 1 Ai să şezi la noi până mă-ntorn la gimnaz, după bobotează…

Îl luă de braţ şi-l trase după sine.

— Stai, Toadere, că nu merge aşa. Sunt c-un uncheş; mergem împreună, acasă, la mămuca. M-am abătut pe la tine să-mi iau rămas bun…

— Îţi dau eu rămas bun de n-ai să-l poţi duce – şi-i tufli c-o palmă căciula peste nas. Eşti oaspetele meu; şi unchieşul de asemenea. Hai în casă, fără vorbă multă…

Îl târî aproape după el. Grigore râdea:

— Ho, nebune, că vin 1 Dar nu mă trage ca pe-un hoit…

Se temuse că acolo, la gimnaziu, Toader să nu-şi schimbe firea. Bine că se-nşelase! A rămas acelaşi…

— Nu-ţi mai dau drumul, frate, până nu plec. Aşa să

ştii 1 Mai bine te leg de un par… Tata va fi bucuros; maică-mea aşijderi. Că le-am tot vorbit despre tine…

Ajunseră la portiţă:

— Pofteşte-n casă, unchieşule!

— De ce să vă stingheresc, flăcăiaş? Ştii zicala: „Călătorului îi şade bine cu drumul…”

— Să intrăm, bunicule – îl îndemnă şi Grigore, luându-l de mână.

— Ţi-e bunic?

Nichifor râse:

— Aşa vrea el să-mi zică…

— Am să-ţi zic şi eu la fel. Dar să nu mai degerăm pe afară. Pofteşte…

Toader e în al şaptelea cer. Dacă-l are pe Grigore alături, va petrece o vacanţă fără cusur. De i-ar fi frate, nu l-ar îndrăgi atât. În orele de clasă şi în dormitorul rece, tot la el se gândea: „De-ar fi şi Grigore aici…”

— Te pricepi să facem un buhai, Grigore?

— Nu!

— Păcat. Am umbla cu pluguşorul prin sat…

— Mă pricep eu, băiete – intră în vorbă Nichifor. Dacă aveţi vreo piele de oaie, nu-i treabă grea. Meşterim un polobocel, îi trecem păr de cal la mijloc şi gata… Dar pe Grigore nu-l sfătuiesc… Mai nimerit e să stea ferit. Lumea îl ştie plecat; plecat să fie…

— Aşa-i cuminte, bade Nichifor – încuviinţă Năstase. Şi nici ţie nu-ţi îngădui, Toadere, să umbli cu cerşitul! Eşti ditamai liceanul; nu şade frumos…

Trecuseră două zile pe nesimţite. Seara, băieţii sporovăiau până li se-nchideau pleoapele.

— E greu la gimnaz, Toadere?

— Ai să vezi…

— Cum să văd?

— Te iau cu mine…

— Eşti nebun?

— De fel. Am şi vorbit cu tata. Scoatem ţidulă de la popa Vichentie c-ai isprăvit patru clase…

— Cum să scrie părintele minciuni? N-am decât un an de carte; să zicem încă o jumătate: din toamnă până-n crăciun…

— Eh, parcă înveţi mai mult în patru! Face tata cerere, iscăleşte prefectul de încuviinţare, apoi vicarul şi gata; intri cu mine. Şi unde ţi-o fi greu, ne descurcăm împreună.

— Ce-nvăţaţi acolo?

— De toate: latineşte, istorie, matematică, nemţeşte, ungureşte, religie… că dascălii-s popi. Dar să spui c-ai trecut de 10 ani. Câţi ai pe de-adevăratelea?

— Merg pe nouă…

— Or să te creadă, că eşti bine zidit. Şi-om scoate-o noi într-un fel la capăt…

Îi place cartea lui Grigore. Imre îi făcuse rost de o cărţulie cu chipuri, pe care o răsfoia serile, la opaiţ. Păcat că era scrisă în nemţeşte; dac-ar fi fost ungurească, o mai buchisea el… Pe unde o fi umblând. lunganul? Poate că n-are unde-şi culca capul. Iar el şade la căldurică, are hrană bună, se dă pe săniuş… Da ce-o să zică mama? S-o lase singură? Numai dac-o vrea ea…

A treia dimineaţă, după prânzul cel mic, s-au strâns bărbaţii la sfat.

— Ştii ce i s-a năzărit feciorului meu, unchieşule? Să-l ia pe Grigore cu el, la gimnaz…

— S-ar putea?

— Să-ncercăm. Tu vrei, băiete?

— Vrea, de ce să nu vrea? – i-o luă Toader înainte. Fă numai dumneata cele de trebuinţă, la Lăpuş. De rest, îngrijesc eu…

— Da ştii că nu se primesc la gimnaz feciori de iobagi? Cum s-o-ncurc?

— D-apăi că n-ar trebui s-o încurci de fel, domnu’ Năstase – grăi Nichifor. După câte povesteşte băiatul, taică-său a căpătat hrisov de nemeş de la măria sa Franciso Rákóczi. Aşa-i, copile?

— Aşa zice mămuca…

— Dac-aveţi hrisov, merge. Dar trebuie să-l înfăţişez

prefectului şi vicarului…

— Dacă-i pe aşa, pornim la Măgoaja: eu Cu Grigore. Tot vrea s-o vadă pe maică-sa şi să capete încuviinţarea. Şi ţi-l aducem – glăsui Nichifor.

Poteraşul nu se-nvoi.

— Merg şi eu cu domniile voastre. Împrumut căruţa lui T'oma Blându, cal am şi, dacă ne aşternem în zori la drum; până seara ajungem… E bine?

*

Mult s-a bucurat Mălina când şi-a văzut feciorul. Dar, n-a ţinut-o bucuria prea mult. Abia a venit şi o să plece din nou. La Aiud…

Pentru câtă vreme?

— Cam şase ani, leliţă – o lămuri Năstase Crăciun. Dar ai să-l ai acasă de paşti, vara pe două luni… Dacă l-ai da la stăpân, crezi că l-ai vedea mai des? Acuşi, rogu-te, cată hrisovul cela de nemeş. Mi-e de trebuinţă la Aiud. Altfel mă tem că nu l-or primi la gimnaz. Îl poţi găsi lesne?

— De bună seamă. Da eu-s sărmană; pălmaşă la Stupul. Dac-o trebui plătit acolo, n-am niciun florin. De unde să scot? Nici să vând n-am ce…

— Nu te-ngriji, femeie! Ce-o trebui pun de la mine. O să-mi pară că am doi feciori la şcoală şi gata socoteala, îmi scot eu paguba, nu te teme. Când o ajunge Grigore domn, o să mă răsplătească într-un fel. Iar de nu, mi s-o recunoaşte fapta-n cer…

Domn! Dacă i-ar fi poteraşului gura aurită… Şi răposatul taică-său, Irirriie Costan şi bietul Cupşa, tot aşa ziceau: să-l vedem domn… S-ar putea? Mai ştii? E isteţ Grigoriţă. Şi dacă i-o sta capul la carte… O s-o ducă ea greu ăştia şase ani, dar altminteri ce scofală? Tot nu l-ar lăsa să slugărească…

— Îl ţii minte pe dumnealui?

— Cum de nu. Îi vizitiul…

— Nu, mămucă 1 E bunicul meu, să ştii…

— Aşa bunic, fără să te doară pântecul – râse Nichifor blajin – e o socoteală. O toană de-a lui…

— Nu-i rău, bade. Tot nu i-a rămas bunic şi-mi pare

că te-a îndrăgit…

— O să stea la noi, mămucă. Şi nu ţi-o fi urât cât oi lipsi.

Năstase Crăciun, grăbit, a pornit spre treburile sale:

— Pregăteşte-i ceva rufărie, leliţă – o îndemnă el înainte de a da bice cailor. Dacă l-or primi, îi fac eu rost de uniformă. Că-i trebuie şi lui Toader. Să fie gata de bobotează şi rămâneţi sănătoşi!

— Să te răsplătească cerul pentru fapta dumitale, domnule! – şi Mălina duse un colţ de năframă la ochi.

Nichifor a rămas de vorbă cu Mălina, în preajma vetrei; Grigore a pornit în „inspecţie” prin sat. Parcă arăta mai calic decât îl ţinea minte. Alături, la nănaşa Floarea, nici hornul nu fumegă. Seamănă cu o casă părăsită. Împinge portiţa de nuiele şi sfrăbate o potecă prin zăpadă. În bordei, linişte. Deschide uşa cu fereală.

— Bună ziua.

— Ha? Nănaşa, ghemuită într-un ungher, şi-a dus mâinile streaşină la ochi. Nu vede cine a intrat, că-i aproape beznă. Care eşti acolo?

— Eu, Grigore al Mălinei…

— Aha… Te-ai înturnat la mumă-ta? Bine ai făcut. Şezi colea… Şi îi întinse un măr, zbârcit ca faţa ei: Mănâncă 1

— Da nenea Dumitru unde-i?

— Nu ţi-o zis muica? N-o hi avut răgaz. L-or dus jucuţeii la gherlă…

Cu câteva nopţi în urmă, l-au ridicat jandarmii. Stăvarul Variassy reclamase că i s-a furat un armăsar şi susţinea că făptaşul trebuie să fie musai Dumitru Liţă, fiindcă trecuse de două ori pe lângă stavă în ziua cu pricina. Omul s-a jurat pe toţi sfinţii că nu şi-ar apropia niciun capăt de aţă din avutul altuia, dar jucuţeii, pe care Variassy îi ospătase şi le aninase de şei, la plecare, câte o plosca borţoasă de palincă tare, l-au burduşit pe moşneag şi l-au legat fedeleş:

— Unde-i armăsarul, tâlharule?

Moşul, cu sânge la gură şi la nas, le zvârli o

căutătură plină de venin:

— Iaca, l-am înghiţit. Cu copite cu tăt. Scoateţi-mi-l din burtă şi daţi-l hoţomanului de Variassy. Că doar el ştie să fure cai şi să-şi sporească stava…

— Râzi de noi? – se mânie jucuţelul mai înalt, cu mustăţi fioroase. Lasă, ai să spui şi cât lapte ai supt la ugerul mumă-ţi, după ce te-om pune la cazne.

Afară, jucuţelul îl apucă de plete şi-l scutură zdravăn, rămânând c-un smoc de păr în laba lui păroasă:

— Dacă sufli vreo vorbă că ai fost bătut, îţi venim de hac. Pricepi? Ţi-om pune ouă răscoapte la subsuori şi te-om canoni până ce te vei spovedi tatălui ceresc…

Toate acestea le povestea nănaşa Floarea, cu obidă, ştergându-şi lacrimile c-un colţ de fustă.

Plecă amărât de la nănaşa. Se îndreptă glonţ către covăcie. Martin baci, încărunţit şi mai încovoiat decât îl ştia, se opri din ciocănit:

— Grigoriţă!… Lăsă barosul din mână şi luă băiatul în braţe: Da voinic te mai făcuşi I se aşează apoi pe un butuc, scoase luleaua de la brâu şi o ciocăni pe genunchi: De Fery nu întrebi?

— Nu.

— Ai aflat?

Grigore lăsă capul în pământ.

— Asta-i tot o ispravă de-a Stupului. Cum se arată unul mai dârz, i-o coace. Fery s-a ciorovăit cu el la plata unor potcoave şi ticălosul a trimis după el hingherii împăratului. L-au smuls noaptea, din aşternut, ca pe vecinul vostru Pătru… E rău să ai vreo tărăşenie cu bogătanii 1 Da’ tu ai venit de sărbători? Te-mpaci cu Ilie?

— Nţţ…

— M-aş fi mirat I Nici el nu-i mai breaz ca Stupul. Să ştii de la mine, copile: pofta de arginţi te face neom, fiară…

Să te fereşti de bogăţie, ascultă aici, că-ţi vinzi sufletul diavolului. Mai bine sărac şi curat…

— Nu ţi-e greu la covăcie, Martin baci?

— Nici în groapă nu ţi-e uşor, Grigore. Că şi acolo ai doi coţi de pământ peste tine. Da’ de ce-ntrebi?

— Am adus un uncheş; a plecat şi el de la Ratz. Gândeam ca…

— Ce-i de meserie: dulgher, rotar, potcovar?

— Ştie de toate, Martin baci – se-nsufleţi băiatul. Şi-i cumsecade: pâinea lui Dumnezeu. Eu îi spun „bunicule”…

— Taci! Şi unde se află?

— O să stea la noi.

— Dă… Poate să cădem la-nvoială, dacă-i om de înţeles. Treabă nu prea este, că oamenii jinduiesc după un sfănţug şi văd cum arată un florin la faţă din an în paşti. Socot însă c-om scoate cât de trebuie pentru două guri, dacă ştie şi el să strângă cureaua la nevoie. Are muiere, plozi?

— N-are.

— Aşa? Văduvoi ca mine? Asta nu-i rău. Când ai prăslitură, înjuri de mama focului: or îţi vezi copchiii slugi sau ţi-i ia la oaste. Şi rămâi cu focul în suflet. Dar ni-i da şi tu o mână de ajutor, băiete, când om fi la greu…

— Nu cred. Mi-e că intru la gimnaz, în Aiud. Aşa-i vorba…

— Pfiu… – fluieră Martin surprins. Te pomeneşti că te văd şi cărturar. Rău n-ar fi, Grigore. Dacă ştii carte, greu să ţi se anine belciugul de nas şi să te pună oricare să joci cum îi place, ca ursul ţiganului… Dacă ai putinţă, băiete, învaţă! Ne-o prinde bine şi nouă cândva…

Se ridică de pe buturugă, luă un cărbune, aprins din vatră, îl îndesă cu unghia în lulea şi-i făcu semn cu ochiul:

— Nu îmbuci ceva? Uite traista. Ţi-o aminteşti?

— N-am uitat-o şi nici nu uit. Am ţinere de minte…

— Asta-i bine, copile! Nu uita prietenii, dar mai cu seamă vrăjmaşii. Pe ăia să-i ţii minte până la judecata de apoi!… Păcăni din lulea, îşi frecă genunchii umflaţi de reumatism şi se sculă greoi: Acu să mai robotesc o ţârâ. Am de gătat nişte pârdalnice de potcoave…

— Îţi ajut şi eu, Martin baci.

— Dacă vrei… Apasă pe foaie să-nteţim focul, Grigore, că-mi faci mult bine; m-am cam betegit de picioare. Am ajuns un hârb…

Multă vreme nu s-a auzit în covăcie decât răsuflarea foalelor şi clinchetul barosului…

Imre n-avusese de gând să dea bir cu fugiţii. Îşi închipuise că Ilie n-o s-o scarmene rău pe Brânduşa; nădăjduia că fata se va ţine tare şi nu va da taina lor în vileag. Nu se temea pentru el; l-ar înfrunta oricând pe jupânul, ba iar şi culca dintr-un pumn. Dar tocmai asta nu voia: să supere fata. Oricum, e tătâne-său…

De când dăduse bruma, aducea seara oile la moară, unde le adăpostea peste noapte de ger şi de lupi; găsise un şopron gol, îi întărise uşorul cu nişte piroane, iar cei doi câini ciobăneşti păzeau pe afară, aşa că putea fără grijă să dea o fugă până-n sat să-şi vadă mândra, ori să doarmă în tihnă, nu iepureşte…

Întâmplarea din seara ceea îi smintise oarecum socotelile. Ştia că de aici încolo Ilie îşi va fereca fata şi n-o s-o mai vadă, iar pe el îl va duşmăni aprig. Nu-i păsa, că tot nu s-ar învoi să-l aibă ginere, iar ca s-o fure, înseamnă să vrea şi ea. Chiar atunci, încotro s-o ducă? I-ar trebui bani şi numai la oraş îi poţi câştiga. O să plece pentru o vreme, iar dacă Brânduşa-l are drag, o să-l aştepte de bună seamă…

Hotărârea o luă pe drum şi intră în casa morarului, să-i spună că el va lipsi o zi, două, ca să-l înştiinţeze pe Ilie. Îi părea rău că nu poate vedea pe Nichifor şi pe Grigore, dar nu mai avea răgaz. Îi ardea pământul sub picioare…

— Chind pleci? – îl întrebă morarul, nedumerit.

— În zori, domnule Hans. Mă reped la Blaj, că am un unchi acolo, cu dare de mână. Poate îmi dă nişte ţoale, că umblu în zdrenţe. Jupânul nu mi-a plătit simbria pe trei ani din urmă.

— Te ce nu faci „răclămaţ”. Eu cunoşti şucuţel Steinhardt. Bot spune la ei… Este prieten…

— Degeaba, domnule Hans. Tot jupânul i-ar da dreptate. Ce dovezi am?

Gertehen, grăsana morarului, boldea la Imre ochi de viţeluşă amorezată. De mult îi plăcuse flăcăul, mai cu seamă că-l văzuse din spatele perdelelor, într-o zi, când

ieşea din iaz după ce se scăldase. Pieptul lat, picioarele şi braţele lui muşchiuloase, ca de Wotan, îi tulburaseră multe nopţi.

Bărbat că el nu găseai lesne în Pitiritea. Hans e un tontălau. Dacă are bere şi luleaua, uită de nevastă. Cât priveşte papistaşii, nu se pricep la cele lumeşti, deşi-s pofticioşi ai naibii. Dar să simţi şi tu că te strânge unul în braţe de-ţi pârâie oasele, pune-ţi pofta-n cui…

— Tacă pleci, Imre – spuse grăsana, tai la tine te mâncare. Precătesc timineaţ…

— Danke schön, kuss die Hânde…1

— Ioi, Hans, tumnealui ştii şi nemţeşti… Wir miissen îhm helfen…2

— Schön gut, schön gut3, încuviinţă morarul alene. Şi pentru oi, cer eu om de la jupân, muine – întregi el într-o ungurească stricată.

Imre adormi greu, cu gândul la Brânduşa. Abia aţipise, când simţi paşi în şopron.

— Cine-i?

— Ssst! Eu, Gertehen…

Morăriţa se opri lângă aşternutul ciobanului, apoi se „culcuşi lângă el:

— Adus merinde şi zece florini. Tu băiat ştramm! Place la mine… Era frig în şopron şi grăsana, înfierbântată, îl cuprinse în braţe pătimaşă: Oh, liebling! Să fine repete-napoi…

În zori Imre ocoli satul, cu inima tristă şi cu gura coclită de sărutările nemţoaicei. Dar nu o luă în jos, către Blaj. Minţise. N-avea pe nimeni acolo. Voia să i se piardă urma. Şi porni hotărât în sus, cu gând să se oprească la Baia. Auzise că se găseşte de lucru în băi şi că oamenii-s plătiţi binişor. Alese o cale cu înconjur, pe Valea Chioarului, să nu dea prin Lăpuş, unde-şi are jupânul oamenii lui. Ziua umbla prin vâlcele şi poiene desfrunzite, urmărit de urletele lupilor flămânzi, ce se apropiau de aşezări omeneşti să caute hrană. De om le era teamă, ştiindu-l duşman. Se piteau după muşuroaie, cu ochii injectaţi şi răi, urlând prelung la vederea arătării cu ţundră ciobănească,

care ţinea în pumn o bâtă aidoma cu drăcoveniile vânătorilor, ce scot flăcări pe ţevi şi le ciuruiesc blănile. Noaptea cerea găzduire la vreo colibă mai îndepărtată de vatra satului şi, când era întrebat încotro se-ndreaptă, numea şi el

Mulţumesc frumos, sărut mâna.

2 Trebuie să ajutăm.

1 Bine, bine...

un cătun din munţii Gutinului, unde se-ntorcea acasă, chipurile, până se desprimăvărează. Explicaţia era îndestulătoare, mai ales că flăcăul avea o privire deschisă, cinstită, iar portul îi adeverea spusele. Se mulţumea cu puţin Imre: un locşor unde să nu-l sufle vântul; mânca din traistă şi în zori mulţumea de găzduire şi-şi vedea de drum.

În a cincea zi de umblet, se apropie de Unguraş, o comună din preajma Tăuţilor. În zare, se profilau Măgura Mare şi vârful Ulmoasa de pe munţii Gutinului, deşi vremea era ceţoasă. Casele ţuguiate de chirpici, sărăcăcioase, cu pridvoare, aparţineau băieşilor de la minele Firiza şi Săsar, din apropiere. La încrucişarea şoselei cu cea care duce la Sătmar, drumeţul zări un han de ţară. Însera. Imre era bucuros să găsească o ciorbă fierbinte şi un pat. Dormise încălţat, pe unde apucase. Poate că se va hodini şi el o noapte, la căldură. Îşi pipăi chimirul şi faţa i se însenină. Florinii nemţoaicei îl vor scoate din încurcătqră. Zări în iopron câteva căruţe cu ulubele-n sus; dinspre grajd, se auzeau tropote şi-fornăit de cai. Deschise uşa şi dădu: „Bună seara 1” în zgomotul din han, vorba lui nu fu auzită şi nu-i răspunse nimeni. În mijlocul odăii se aflau trei mese lungi, cu bănci pe ambele laturi; peste vatra plină cu oale şi cratiţe de lut străjuia un opaiţ, altul era aninat lângă tejghea, iar al treilea lumina chior un gang ce ducea pesemne spre odăile de dormit. Fumul de mahorcă şi de seu îl înţepa în ochi şi zărea ca prin negură chipuri de oameni răsfiraţi ici, colo, pe la mese, sau bând în picioare, la tejghea. Se aşează într-un colţ, dădu jos ţundra şi se descoperi, îşi netezi părul cu degetele răşchirate şi răsuflă adânc. Aburii de pe plită îi

gâdilau nările… Câţiva muşterii îl măsurară din priviri şi, dându-şi seama că-i străin, îl lăsară în plata domnului, văzându-şi mai departe de băutură. Îl zărise şi hangiţa, o femeie durdulie, iute şi sprintenă. Se apropie de el:

— Ceva de băut, domnule? Am o palincă tare ce te-ncălzeşte pe inimă. Uiţi că ai călătorit pe ger…

— Fie… Dac-aţi avea şi ceva fierbinte… o ciorbă… un gulaş…

— Este, cum să nu fie? Sony 1 Adu un şip de palincă – strigă ea către tejghea. Un băietan mai răsărit, de vreo opt ani, îi răspunse:

— Îndată 1

— E fiul meu, mă ajută; că-i greu singură…

— N-ai bărbat, hangiţei?

— Am, dar boleşte… Eşti grăbit sau mâi aici peste noapte?

— Dac-aţi avea vreun loc, ar fi bine.

— Pentr-un flăcău de omenie se găseşte. Îţi pregătim un pat, dar mai înainte să-ţi săturăm foalele…

Imre sorbea cu plăcere ciorba iuţită cu paprică, rupând pâinea cam tare. Mestecă bucăţile de carne de berbec între măselele puternice, apoi trase mai aproape blidul cu gulaş. Hangiţa aduse o ulcică de vin şi un cănceu de lut, îmbiindu-l:

— Bea, flăcău, îţi scoate frigul din oase! îl întrebă.» Ungur?

— Secui…

— Cioban, după câte văd…

Imre încuviinţă:

— Pleci acasă, de Anul nou? Şezi departe?

— Prin părţile Bicsaduluirăspunse el, cam înciudat că muierea vrea să le ştie pe toate.

Hangiţa îi turnă vin în cană şi se depărtă grăbită. Imre căzu pe gânduri. Îşi potolise foamea, vinul era straşnic, dar sta în cumpănă încotro s-o apuce la ziuă. La stânga, era Baia Sprie, mai sus, Capnicul, la dreapta, Băiţa şi Herja – tot băi cunoscute, pe unde s-ar putea aciua. Numai să nu-i ceară \jreo ţidulă, că n-are…

De afară, se auziră tropote şi glasuri. Uşa se deschise şi intrară patru zăplani cu bunde scurte, cizme grosolane, cuşme înalte şi brâie late, din care se căscau, ameninţătoare, capetele pistoalelor. Cel mai înalt strigă tunător:

— Marghiti Ospătează-ne iute, că ne grăbim! Adă şi vin cât te lasă inima, că stăm în şa de az noapte.

— Aţi grijit de cai? – întrebă hangiţa peste capul muşteriilor.

— I-am băgat în grajd şi le-am dat traistele cu grăunţe. Acuşi fă bunătate şi hrăneşte armăsarii! Şi râse gros, ca dintr-o butie spartă. Roti apoi privirea prin han şi se opri asupra lui Imre: Acolo, fârtaţilor, că-i loc! Se poate? – şi-i aruncă lui Imre o căutătură aspră:

— Slobod! Că doar nu-i hanul meu – răspunse flăcăul, fără să se lase intimidat de cei patru mustăcioşi ce păreau bine cunoscuţi pe aici, deoarece mesenii rămaseră cu ochii pe ei.

Hangiţa şi băiatul începură să care la masă oale burduhănoase cu vin, căni, talere cu bucate şi două pâini de casă.

— Adă şi ceapă! Multă… mormăi cel mai înalt şi plesni hangiţa peste crupă cu o palmă grea, nespălată. Apoi o ciupi de piept şi făcu haz: Eşti cea mai gustoasă bucăţică de aici, Marghit. Dar azi n-am vreme de hârjoană: ne grăbim!… Mai trec eu zilele astea, fii pe pace…

— Porcule 1 – se indignă hangiţa.

— Ce-aş mai da cu râtul sub fustele tale 1 – şi-şi răsuci mustaţa cu trufie. Aşa grăieşti cu Aladar, spaima ţinutului? D-apăi că nu şade frumos. Tovarăşii lui râdeâu cu oarecare sfială. Se vedea că se tem de lungan şi îl respectă.

— Să te ia toţi dracii 1 – şugui hangiţa. Eşti un mitocan 1 Nici nu ştii cum să te porţi c-o femeie cinstită…

— Auzi, Pali? Cinstită… Ai mai văzut muiere cinstită de când s-o prăpădit mumă-ta? – rânji lunganul. Ia, zi…

Cel căruia i se adresase chihoti uşurel:

— Aşa vine vorba, dar pe muieri să nu le crezi nici

dacă iau jeratic în gură.

Noii veniţi clefăiau lacomi, sorbeau cu poftă vinul din căni şi mormăiau câte un cuvânt, la răstimpuri. Lunganul, c-un hartan de berbec în mână şi cu gura plină, porunci unuia mai tinerel, smead şi saşiu:

— Ai crăpat de-ajuns 1 Ia-ţi picioarele la spinare şi vezi dacă-i linişte pe afară. Caii au lăsat urme pe zăpadă şi ne putem trezi cu oaspeţi nepoftiţi…

— Aş! – îl contrazise altul mai bătrâior, care şuiera ca un gânsac din gura ştirbă, fiindcă-i lipseau dinţii din faţă/ Ninge. Şi urmele-s acoperite. Făr' de asta „cocoşii" [7]trebuie că ţin ibovnicele-n braţe la ceasurile astea târzii…

— Oricum, Fodor, paza bună trece primejdia rea… Tu, Sandor, înşeauă caii; gătăm şi noi curând.

Tinerelul ieşi pe uşa din spate şi lunganul cântări o vreme din ochi pe Imre. Apoi se răsti la el:

— Ştii că eu sunt Aladar; Aladar Benko?

— Dacă zici…

— Ai auzit de mine?

— Nu.

— Cum se poate? Doar n-ăi fi picat din lună, ciobane! Pe unde ai hălăduit de n-ai aflat numele meu?

— La Pitiritea, în jos…

— Auzi, Fodor? P-acolo nu ne ştiu. Ar trebui să le dăm şi ălora bineţe într-o zi. Sunt bogătani prin satul vostru?

Imre tăcea.

— Vorbeşte, ţângăule, sau ţi-ai înghiţit limba?

— Nu sunt ţângău, bade, ci om în toată firea. Şi te poftesc să-mi vorbeşti cuviincios – izbucni flăcăul înciudat. Că eu tot aşa ţi-am vorbit.

— Laca-na – râse Aiadar înveselit. Dar ştiu că nu te laşi călcat pe bătătură! încotro mergi?

— Treaba mea!

— Poate că-i şi a mea. Îmi plac feciorăşii aprigi 5 văd că ai şi trup călit… Ţi-aş putea da un sprijin. Ai slujbă?

— Mă duc să caut una, ca băieş…

— Ţi s-a urât cu ciobănia? Poate să ai dreptate…

7 Jandarmii maghiari.

Trudeşti un an şi te alegi cu două oi şi trei sfânţugi. Dar nici la baie nu-i mare scofală! Ciopleşti în piatră până-ţi ies ochii din cap, îţi ciuruieşti bojocii cu praful de piatră şi, până la urmă, te alegi cu brăduţul la creştet. Spune-i şi tu, Fodor, că doar ai înghiţit papara asta!

— Aşa-i cum spune Aiadar – încuviinţă ştirbul. În baie mi-am lăsat dinţii şi tinereţea…

Lunganul îi turnă o cană din vinul său:

— Bea, tinere, şi să fim prieteni! Cum te cheamă?

— Imre.

— Şi mai cum?

— Nu ţin minte! Nu ajunge? V

— Ba da. Uneori şi numele de botez ţi-e de prisos când n-ai după ce bea apă. Eu, flăcăule, te-aş povăţui, spre binele tău, să nu intri la baie. Cum te văd arţăgos din fire, mi-e c-ai s-ajungi la sfadă cu vreun meşter neamţ. Şi ştii ce o să se-ntâmple? Te înhaţă caraula şi înfunzi temniţa!

— Pe mine n-or să pună mâna, bădie!

— Nu, că ai iarba fiarelor! – rânji Aiadar provocator. Află, băiete, că au găbjit ei şi pe alţii „mai ai dracului ca tine. Şi eu am păţit-o, pe vremuri, când mă socoteam, ca tine, buricul pământului. Nu-i vorba, am şters eu puţina într-o bună zi. Dar numai în codru am găsit linişte şi adăpost. Acum suntem o ceată şi căutăm soţi aprigi şi netemători. Ce-ar fi să ni te alături?

— Cu ce vă-ndeletniciţi, mă rog dumitale? Că aşa, fără să ştiu…

— Eh, ciupim şi noi o ţărucă din osânza bogătanilor, că altfel ar plesni de năduf. Şi-i uşoară treaba: floare la ureche… Dacă vii la noi, în ceată, frate Imre, într-un an, doi îţi umpli chimirul. P-ormă dacă ţi s-o urî cu binele, n-ai decât să te acinezi în vreun sat iobăgesc şi să faci „sluj” în faţa grofilor. Îţi iei şi muiere şi-i torni o droaie de plozi, de să-ţi împânzească bătătura… şi-i mai umplu o cană cu vin. Ce zici?

Imre nu se dumirea dacă are de-a face cu haiduci, ori cu tâlhari de drumul mare, care se-nmulţiseră al naibii în ultima vreme. Dar orice ar fi ei, omul îi vorbise fără

ascunzişuri. Îi mai surâdea şi ideea că va aduna banii lesne. Ar lua-o pe Brânduşa, chiar dacă s-ar împotrivi Ilie şi s-ar statornici cu ea în vreun cătun din munţi, să trăiască neştiuţi, în tihnă. Nici viaţa de codru nu-i de lepădat. Nu-ţi porunceşte nici vântul, nici pământul, ai cal, flintă, pistoale-n brâu ca Aladar, şi chiar de te-ar paşte vreo primejdie…

— Şi dacă m-aş învoi, bade, cum facem?

În clipa ceea intră smeadul, zorit:

— Se aud nişte tropote în depărtare, hatmane 1 Am lipit urechea de pământ.

— Te pomeneşti I… – sări Aladar în sus. Caii-s înşeuaţi?

— Mai întrebi?

— Marghit, socoteala!… şi zvârli câteva hârtii pe masă. Strânge totul de-aici, iar de te-or călca jăndarii, n-ai văzut nimic… Ne-am înţeles? Se scularǎ cu toţii. N-am cal şi pentru tine, băiete, îi spuse lui Imre. De altfel, noi avem nişte treburi în noaptea asta. Dar de vrei să mă-ntâlneşti, treci pe la făgădăul din Blidari. Ai să găseşti acolo o jupâneasă tânără, Rozalia. Spune-i doar atât: Să-mi dai vin în plosca încondeiată. Ajunge, dar să nu te-audă nimeni.

Şi o zbughi pe uşă, în urma celorlalţi.

Peste vreo săptămână, călare pe o iapă sură, Imre îşi începu ucenicia haiducească.

„Pesemne că Dumnezeu a vrut aşa – se ogoia singur – altcum nu mi-ar fi îndrumat paşii către hangiţa din Unguraş, unde l-am întâlnit pe Aladar…”

Închisoarea fără gratii

Gimnaziul calvin din Aiud e un amestec de mănăstire şi cetate. Când a fost zidit, prin veacul al XIV-lea, slujea drept mănăstire unui ordin de franciscani hirsuţi şi intoleranţi, veniţi din Saxonia şi din ţara Şvăbească. Pârjolită în câteva rânduri de năvălitorii turci şi tătari, a fost reclădită sub formă de cetate, cu ziduri groase, porţi masive, turnuri de pază şi chilii zăbrelite de jur-împrejur. Când religia calvină, îmbrăţişată apoi de ungurii şi secuii din Ardea], a fost recunoscută oficial în Dieta întrunită la

Turda, în 1557, i-a fost atribuită şi fosta mănăstire franciscană. Cu timpul, cam prin mijlocul veacului al XVII-lea, a luat aici fiinţă un gimnaziu pentru feciorii de nobili, de armatişti, meşteşugari şi neguţători de credinţă calvină.

Acolo, în faţa acestui gimnaziu, a poposit într-o dimineaţă de ianuarie, în 1779, după sfârşitul vacanţei de iarnă, sania care aducea doi. elevi: primul, Toader Crăciun, venit din toamnă, al doilea, Grigore Pintea, înscris cu întârziere, la stăruinţa lui Năstase Crăciun. Acesta dădu jos din sanie sacii cu grâu şi secară, pături, cearşafuri şi saltele – precum şi două lădiţe în care se aflau merinde şi rufărie pentru şcolari. Toader îl luă pe Grigore de mână şi-l trase în curte:

— Să vorbeşti ungureşte, auzi? Că se fac foc profesorii dacă le răspunzi în nemţească sau valahă. Dacă te-i poticni, spune-le… Mai bine taci, am să-i lămuresc eu.

S-a prezentat la cancelarie! – au înscris în nişte condici şi l-au dat în primire unui „frate” îngrijitor – un călugăr cu barba roşcovană de ţap şi chior de un ochi:

— Du-l la baie, frate Miklós; după aceea să-l spovedească abatele Szomlo, apoi însoţeşte-l în dormitor. Azi va face rugăciuni, să-şi cureţe sufletul de păcate…

Despărţit de Toader, Grigore se simţea descumpănit, străin. Pe coridorul întunecos şi rece, fratele Miklós îl înghionti uşurel şi chihoti pe-nfundate:

— Nu te speria, Gyurica 1 Diavolul nu-i atât de negru pe cât e de zugrăvit. Dacă ai cumva şi o glajă de palincă, în loc de rugăciuni o să ne ţinem de snoave. Iar la baie îţi uzi mâinile şi obrazul, că te văz curăţel. Dar dacă aşa-i rânduiala, n-avem încotro. Zici ca ei şi faci ca tine.

Îi mai venise inima la loc şi când se văzu din nou în dormitor, alături de Toader, răsuflă uşurat.

— Ce-i cu palinca aia? behăi fratele. Ia s-o vedem la faţă 1

— Am adus – îl linişti Toader – v-am făgăduit doar. Apoi privi în jur: Nu suntem singuri…

— În sutana mea încape şi un poloboc – râse fratele. Ad-o numai încoace. Stau eu paravan, să nu se zgâiască şi

alţii. După ce înfundă sticla într-un buzunar adânc, mormăi pe nas: Vobiscus domini… – şi le puse în mână o carte de rugăciuni: Uitaţi-vă prin ea până sună clopoţelul pentru masa de prânz. Eu am nişte treburi. Vin apoi să vă ascult… – şi iar clipi din ochi, ca bufniţa.

Prima oră de şcoală era religia. Dascălul, un popă slăbănog şi deşirat, învârtea ochii ca apucat şi lovea cu o nuieluşă în catedră. Dar să te fi păzit sfântul s-o încerce pe mina ta: umblai trei zile cu palmele roşii.

— Tu, ăla noul, cum te cheamă?

— Pintea Gyuri.

— Aşa… Pintze… Ia spune care-i cea mai sfântă religie?

— Calvină… îi şopti Toader.

— Calvină, sfinţia voastră 1

— Bine, băiete. Ştii de ce? Fiindcă ea se ridică împotriva ereticilor papistaşi, care-s ticăloşi, desfrânaţi şi necredincioşi. Iar slujba o ţin în latineşte. Prea sfântul nostru episcop spune despre ei că „netrebnici sunt aceia care sluljesc slujba dumnezeiască în limbă străină, neînţelegând-o, cum face papa de la Râm, cardinalii şi papistaşii săi, precum şi călugăriţele lor anticriste şi preacurvare… Nici reformaţii din tagma călugărului răzvrătit, Martin Luther, de se numesc luterani, nu” preţuiesc mai mult decât ceilalţi în faţa cerului. Aşa să ştiţi, neghiobilor I Toţi sunt păgâni ca valahii, jidovii şi osmanlâii cu semiluna. Să-i urâţi ca pe satana şi să preamăriţi sfânta noastră lege calvină, amin 1”.

Îşi şterse fruntea cu o basma, entuziasmat de scurta şi înălţătoarea predică ce o ţinuse „mucoşilor”, apoi îl întrebă pe Grigore:

— Ştii „Ave Maria”? Spune-o cu glas tare!

Băiatul se sperie. Habar n-avea de ea.

— Ţi-o suflu eu – şopti Toader. Trage cu urechea la mine şi grăieşte răspicat.

Grigore repeta cuvânt cu cuvânt, prinzând din zbor şoapta vecinului de bancă.

— Vorbeşti cam prost maghiara, Gyuri! – se răzbeli

dascălul, învârtind nuielușa deasupra capului. Nu eşti ungur?

Toader ridică grăbit două degete.

— Acum te-au apucat nevoile, puturosule, când se recită „Ave Maria”?

— Nu, sfinţia voastră, voiam să spun că… şi sembujoră la faţă că o sfeclă.

— No, spune, loază, ce te ocoşeşti?

— …Că Gyuri a trăit într-un sat de olahi. De aceea…

— E limba strămoşilor tăi, boule! E ruşinos s-o stâlceşti în asemenea hal…

„Multe mai pătimeşti dacă ţii cu tot dinadinsul să-nveţi carte” – gândea Grigore. Mergi în fiecare zi la slujba din biserică, faci rugăciuni înainte de masă, când te culci şi te trezeşti, îţi înapoi capul cu psalmi şi catihete, freci podele, cari apă la bucătărie în locul fratelui de jurnă şi atâtea altele. Îi plăcea doar când îl trimiteau la grădină sau pe ogor. Acolo nu-l dădăcea nimeni şi muncea cu drag. Duminica îi scoteau în târg, în şiruri de câte patru, cu cartea de rugăciuni sub braţ. Abatele Szomlo mergea în frunte, ca măgarul în faţa turmei. Se bălăbănea pe picioarele scurte şi-şi sălta semeţ burduhanul. Îi plimba într-adins prin faţa consistoriului catolic, ca să crape de ciudă papistaşii că n-au gimnaziu la Aiud. Ei au şcoli superioare doar la Braşov şi Sibiu, unde s-au strâns nemţii ca iepurii la varză.

La sfârşitul lui iunie, plecau în vacanţă, pentru două luni.

— Vino la noi, Grigore – îl rugă Toader. Om petrece fain; la scăldat, la joacă…

— Ce-s nebun? Să dau iar peste jupân Ilie? Gârlă avem şi aici, iar mămuca mă aşteaptă…

S-au despărţit în capul Măgoajei, îmbrăţişându-se ca doi fraţi buni, şi căruţa trimisă de Năstase se topi într-un nor de colb…

Cu o taşcă vânătorească pe umăr, în care vârâse claie peste grămadă cărţi şi caiete de şcoală, cu şăpcuţa p-o sprânceană şi cu mâinile înfipte în buzunare, Grigoriţă

păşea ţanţoş prin mijlocul uliţei şi fluiera bucuros. Învăţase să fluiere ca mierla, haiduceşte, cu tremurături şi întortocheri, iar când vâra două degete-n gură scotea câte un şuierat de să trezească şi morţii din raclă. Nu ca Imre, desigur. Mai are mult până să-l ajungă... De prin curţi au ieşit, la fluieratul său vesel, capete de leliţe de felurite vârste. Leliţele scuipă-n sân, să nu-l deoache; ţâncii îşi scociorăsc nările şi ţuguie buzele admirativ, luându-se după el. E cel dintâi copil măgojan îmbrăcat în uniformă de liceu şi faptul e comentat în fel şi chip. Cu escorta de prichindei după el, Grigore se opreşte în uşa covăciei. E sâmbătă după-amiază şi focul din vatră s-a stins. Martin baci ţine un cuţitoi între genunchi şi ciopleşte spiţe. Pe nas poartă o pereche de ochelari cu ramă de fier, legaţi după urechi c-o sforicică. Pesemne că nu mai vede bine; altă dată nu-i purta. Potcovarul îşi saltă privirile peste ochelari, îl măsoară lung şi zbiară încântat:

— Grigoriţă, bată-te norocul! Parc-ai fi un pui de baron.

Băiatul îi sare de gât.

— Bine ai venit sănătos, „ştudentule” 1 Câtrămâi acasă?

— Până-n toamnă. Da unde-i „bunicul”?

— Nichifor? Vă pune gard la ogradă, flăcăiaş. E om harnic şi priceput. Cum a gătat lucrul în covăcie, s-a repezit să trebăluiască în gospodăria voastră.

— Aşa? Mi-e degrabă să-l văd. Şi o luă la picior, urmat de droaia de copilaşi.

Mălina mătura ograda c-un târn de nuiele. Curtea era pe jumătate îngrădită cu leţuri vechi şi, din loc în loc, erau săpate gropi ca de cârtiţă. Când văzu alaiul, cu feciorul ei în frunte, Mălina scăpă târnul din mână şi se lăsă moale pe un butuc:

— Grigoriţă!

— Mămucă 1

Băiatul se repezi în braţele maică-sii.

Femeia îl strânse la piept şi lacrimi senine, de bucurie, izvorau din ochii ei Ce nu mai aveau strălucirea

de odinioară:

HHHHHH

— Cum ai dus-o printre străini, sufletul maichii? Şi-i săruta mâinile şi tunica, în neştire.

— Bine, mămucă. Dar voi? Unde-i badea Nichifor?

— Bunicul tău, băiete, să nu uiţi! În fiecare seară, tot despre tine aduce vorba. Acum îi la alde Petraş, să mai facă rost de leţuri. Nu ştiu cum s-or fi învoit între ei, că mie nu-mi spune. Zice că o casă de nemeş care-i „nobil armatier" trebuie musai îngrădită. Auzi, Gligoriţă? Te văzui şi nobil, să nu-ţi fie de deochi. E greu la gimnaz?

— Câteodată. Ne descurcăm însă…

Când a dat cu ochii de băiat, lui Nichifor nu i-a mai fost aminte de gard. Se-nvârtea în jurul musafirului, îl măsura, îi scotea şapca roşie şi i-o punea din nou pe cap, mânciru ca un curcan înfoiat. Parcă el venea de la gimnaziu, nu Grigore…

A doua zi, duminica, Martin baci prinzi la ei. După ce Mălina ieşi să clătească blidele, Martin baci şi Nichifor porniră să tâlcuiască pe-ndelete. Grigore, cu capul sprijinit în palme, asculta graiul lor. Aproape că uitaseră de el…

— Parcă nici groful nu era mai al dracului decât Stupul, Nichifore! De bine, de rău, îi făcea iobagului parte de un jugăr de pământ şi primea a noua parte din bucate, iar biserica ne mai lua şi ia din zece părţi una; groful îi mai dădea drept la imaş, lemne de foc din pădure şi îl apăra în faţa judecăţii.

— Dar şi câte îndatoriri avea iobagul, vai de păcatele sale!

— Asta-i drept. După câte ştiu eu, fiindcă am iobăgit cu barosul nu cu sapa, îi datorai pe an 208 zile de roboată clăcăşească ori 104 cu vitele; îi aduceai un car cu lemne din pădure, dădeai un zlot pentru fumărit, doi claponi, uh calup de unt şi douăsprezece ouă la fiecare sfânt Dumitru şi îi mai torceai şi trei ocale de lână dacă aveai mai multe suflete în casă. Başca, la 30 de iobagi groful primea un viţel sau treizeci de groşiţe, iar de-şi nuntea cumva o odraslă, îi aduceai şi plocoane: patruzeci şi opt de creiţari,

un miel, o vadră cu vin…

— Mult al naibii – oftă Nichifor.

Dar acum de când Stupul e mare şi tare peste moşia lui H6 llomează, e şi mai rău: nu-ţi dă pământ, lemne, nimic. Şi-ţi ia cât pofteşte! Trudeşti din zori în noapte, iar cârd vine vremea culesului, te mânjeşte acolo cu trei măji de făină, cât să-ţi ajungă până-n crăciun, dacă n-ai şi plozi de hrănit…

— Pe urmă rabzi! – grăi Nichifor încreţindu-şi fruntea.

— Rabzi, meştere strică şi drege de frică 1 – îl luă Martin în zeflemea. Că altceva nu-ţi rămâne. Şi-a tocmit şi vechil, ticălosul de cârciumar. Adică i l-au dat plocon pe Szekely, administratorul, grofii cei tineri. Chip şi seamă să le păzească drepturile. Dar teamă mi-i că? loţomanii-s înţeleşi între ei: pe o parte jupoaie iobagii, pe alta păcălesc pe grofi. Că-s păsări călătoare tinereii: dau pe aici o zi-două, toamna, să-şi primească arenda şi habar n-au de socoteli; privesc la catastife ca mâţa-n calendar…

Lui Grigore i se-nvârteau în cap felurite gânduri. De ce să trudească oamenii pe veresie, fără plată? Şi să mai dea pe deasupra toate câte le-a înşirat Martin baci… Cine o fi scornit orânda ticăloasă şi cum o rabdă iobagii? Grofi… bogătani, ce pacoste pe bieţii săteni 1

— Şi de nu vrei să le munceşti de pomană? – iscodi băiatul pe fierar.

— E vai de capul tău, băiete 1 Atât aşteaptă birăii, fişpanii şi jăndarii. Oare Dumitru al nănaşei tale Floarea, de ce socoţi c-a fost ferecat cu lanţuri de mâini şi de picioare?

— Din pricina stăvarului!

— Aş Asta a fost aşa, de ochii lumii. Dar altul fuse baiul; n-a voit să iasă la câmp; ginere-său, aşijderi… Ştii acuşi de ce zace la ocnă Dumitru şi Pătru a fost prins cătană?…

Peste odaie se lăsase o tăcere grea, mocnită. Fiecare îşi rumega gândurile, fără să le dea glas.

Pe timpul vacanţei, Grigore a mai ajutat-o pe maică-

sa la câmp şi cele două luni au trecut pe nesimţite. Toader a venit să-l ia şi în drum spre Aiud îi dădea veşti din Pitiritea:

— Vară-ta, Brânduşa, nu mai e în sat. Se zice c-a trimis-o taică-său la Oradea şi c-o mărită acolo; ciobanul n-a mai dat semne de viaţă…

„Cine ştie pe unde o rătăci Imre?” – gândi Grigore întristat. Dac-ar fi aflat că-i şi el plecat, şi-ar fi închipuit că s-a înapoiat la Măgoaja, unde să-l poată căuta. Dar aşa…

— Da cu beteagul ce se mai aude?

— Nu-i acasă.”).

— Aha… Pesemne că tot la Pesta îl ţine. Şi ceilalţi?

Toader nu ştia nimic despre sănătatea mătu şi-i, cu atât mai puţin cum o duce bucătăreasa, Glicheria sau Piroş. Se zvonea prin sat că intrase dihonia în gospodăria lui Ratz, iar ţăranii se bucurau de nenorocirea lui, că prea fusese hapsân şi ciufut.

— Ai mai învăţat ceva în vacanţă, Grigore?

— De fel. I-am ajutat mămucăi, la câmp. rDa tu?

— Am fost cu mama la târgul de vară, în Zalău, m-am scădat în Lăpuş… Socot că nici alţii nu s-au omorât cu-nvăţătura. Om avea vreme la gimnaz. Am şi două glaje cu palincă pentru fratele Mikios.

— Îi duc şi eu una.

— Fain, Grigore. El ne-o scoate din încurcătură…

A doua zi, după ce vicarul sluji în capelă un „Te Deum” elevii plecară încolonaţi spre clase. Se strigă catalogul. Când îi veni rândul, Grigore îşi auzi numele stropşit: „Pintze Gyuri”… Strigă „prezent!” şi-i dădu lui Toader cu cotul:

— Cum îţi place?

— Dă-i dracului şi lasă-i să-ţi spună cum vor! Parcă pe mine nu mă strigă Fodor Karacsony? Şi ce-i cu asta? Cum isprăvim gimnaziu! anină m în cui numirile ungureşti…

În vara ce a urmat, Stupul îşi văzu slugărimea sporită. Şi, ca de obicei, făcuse târg bun. Dându-şi seama că foştii argaţi ai lui Ilie din Pitiritea – Anuşca Pongratz şi

fetica ei, Piroş, precum şi Glicheria cu Mitru – ţin morţiş să rămână-n Măgoaja, se lăsă greu în scări: „Eu de argaţi nu prea duc lipsă. Dar fiindcă bătură-ţi atâta drum, iacă, o-ţi ajuta pe cei vechi”.

— Ce simbrie ne daţi? – întrebă Mitru aspru, cum îi era vorba.

— La văcari le dau câte 15 florini pe an şi un rând de haine; femeile s-or mulţumi cu câte zece, iar fetişcana va căpăta cinci… De hrană şi aşternut nu veţi duce lipsă. Dacă vă-nvoiţi…

— Ilie ne plătea mai bine, domnule! – izbucni Anuş.

— N-aveţi decât să rămâneţi acolo, că doar nu v-am tras de mânecă. Eu atâta pot da. Cui îi place, bine, cui nu, să-şi vadă de drum! Nu-i supărare…

Au rămas. În vacanţă, Grigore îi găsi laolaltă şi se bucură. Erau prieteni. Îi alinaseră suferinţele cât a fost slugă la „unchiul” Ilie. În prima seară, căsuţa Mălinei se dovedi neîncăpătoare pentru oaspeţi. Se-nghesuiau care pe un scăuieş, pe laviţă, sau de-a dreptul pe lut, ca să stea de sporoavă cu un cărturar, cam scurt în ani, e drept, dar oricum, tot Cărturar…

— Ce se mai aude prin Pitiritea, Anuşca neni? – o descusu Grigore.

— Urât şi pustiu, copile!

— Fuge sluta de urât 1 – şugui Nichifor cu haz.

— Ia-n vezi] unchieşule, se oţărî Anus, c-acuşi îţi zic una de ocară 1 Unde te-a iertat Dumnezeu de bărbăţie, batjocoreşti muierile, hai?

— Pesemne că l-ai încercat, surată, şi-i cunoşti beteşugul – hohoti Martin gros.

Mălina se supără:

— Nu vă e ruşine să îndrugaţi măscări, oameni buni? Sunt şi copchilaşi printre noi…

— Care copchilaşi? Grigore-i zdravăn cât un pandur – o zădărî Martin – iar pe Piroş o măritǎm la anu’. Aşa-i, fetică?

Piroş se făcu stacojie.

— Cu ce te-ndeletniceşti la Stupul, Anus neni?

— Bucătăresc la cârciumă şi Piroş mă ajută…
— Dumneata, Glicherie?
— La vaci, ca şi acolo…
— De Imre ştiţi ceva?
— Nimic. Parcă l-a înghiţit pământul…

Piroş se mai înălţase o lecuţă. Dar tot slăbănoagă rămăsese şi pistruiată ca un ou de bibilică.

— De-ai şti cât te-a mai blestemat Ilie – ciripi fata. Zicea c-ai şters puţina ca un hoţoman – şi chihoti în pumni. Da nouă ne-a fost urât fără tine… şi-l învălui într-o privire caldă, duioasă.

— Dar aici n-o să vă fie urât? zâmbi Grigore. Că mai am cinci ani de gimnaz…

— Oricum, tot vii pe-acasă şi te-om vedea – răspunse Piroş cu jumătate gură. Pe când acolo…

După sân Petru, Grigore se pregăti de drum. De astă dată nu mai aşteptă căruţa lui Toader; Stupul îi făcuse cinstea să-l ducă la Aiud cu coşia lui, spoită în verde. Ţinea să nu se aibă rău cu băiatul. Mâine, poimâine isprăveşte şcoala şi l-ar lua pe lângă el să-i ducă socotelile, că-s multe şi încâlcite.

Grigore zâmbea în sinea lui, gândind cum o să caşte gura Toader când va afla că s-a şi călătorit spre Aiud, fără să-l aştepte. O să se supere? Nici gând! Se iubesc mai dihai ca fraţii de sânge… Toader se ţine de ca umbra; nu-l slăbeşte o clipită. Împreună-s în clasă, în dormitor, la câmp; umblă alături când îi scot duminicile pe străzi, periaţi şi ferchezuiţi de se holbează la ei toate puştancele şi spun şotii, pe şopocăite, în timpul slujbei, în capelă”.

Anii trec, chiar când îţi petreci vremea* la Aiud, într-o închisoare fără gratii. Şi iată că se apropie vremea să dea examenul de „matură” şi să capete certificatul de absolvire. Grigore se descurca binişor în latină şi nemţească, ungurească o cunoştea „ca pe apă”, era tare-n socoteli şi îţi putea mâzgăli din memorie harta imperiului austriac. Dar ce învăţase cu mai multă, râvnă era istoria Ardealului, cu năvălitori şi paşale, cu nume de nobili şi generali care au supt de veacuri sângele ţărănimii. Un

lucru-l mira: Cum de nu se pomenea în orele de istorie despre răscoala lui Rákóczi I-iul, din 1670? Ori răscoală avusese loc; nu-ncape îndoială t Luptase doar şi taică-său în rândul răsculaţilor, ca sutaş de cavalerie, a fost ciuruit de plumbi şi din asta i s-a tras şi moartea… După câte se vede, şi cărţile de istorie măsluiesc adevărul…

De prin luna lui Florar, împreună cu Toader, învăţa pe brânci. Nu-i era teamă că n-or şti să răspundă, dar se gândea că Năstase Crăciun cheltuise mult să-i ţină la şcoală şi nu era îngăduit să se facă de ocară. Peste câteva luni avea să-mplinească 15 ani: îi dăduseră tuleiele şi era înalt de nu-ncăprea pe uşă. De Toader ce să mai vorbim? Mergea pe optsprezece şi era bărbat în toată regula; putea să-şi răsucească mustaţa dacă nu i-ar fi ras-o fratele bărbier, la baie…

— Tu ce ai de gând, frate Grigore?

— Mă-ntorc la ai mei. P-ormă oi vedea. Dar tu?

— Dacă mi-o face rost tata de bursă, plec la Buda, ia facultate.

— Şi de n-o capeţi?

— Tata zice să intru la cădeţi.

— Să te faci ofiţer? Îţi place?

— E frumoasă uniforma, Grigore…

— Poart-o sănătos, băiete! Eu, unul, ştiu că n-am s-o îmbrac. N-am de gând să fiu câine de pază împăratului şi grofilor 1

Când s-au apropiat de Măgoaja, băieţii au mai rămas multă vreme de vorbă, în marginea şanţului. Fiindcă li se făcuse foame, ciupeau din merinde.

— Am să-ţi scriu, Grigore! Des… Şi dacă mi-o fi bine la Buda, vin să te iau pe sus. Nu scapi atât de lesne de un frate de cruce…

— Nici nu vreau 1 – râse Grigore.

Şi-au luat rămas bun când soarele a ajuns la asfinţit. Grigore s-a înfundat pe uliţa satului, purtând lădiţa pe umăr. S-a oprit în dreptul covăciei. Martin baci se hodinea pe un butuc; Nichifor cioplea o bucşă de roată. Când îl zări, unchieşul zvârli cuţitoiul şi trase un chiot ca la nuntă:

— I-i-i-i, pârdalnice! Te-ai lungit ca o prăjină. Gătat-ai gimnaziul?

— Gătat.

— Cu ţidulă?

— Se putea altcum?

Nichifor îşi saltă căciula:

— Apăi mă-nchin ţie, domnule nemeş şi cărturar vestit!... Şi-i făcu o plecăciune.

— Îţi râzi de mine, bunicule?

— Nu, nepoate; am grăit, adevărul. Eşti întâiul cărturar din neamul şi din satul tău. Şi ţi se cuvine cinste şi laudă...

Grigore se aşează lângă Martin baci şi-i puse o mână pe genunchi, cum făcea şi altă dată. Fierarul îi acoperi mâna cu palma înnegrită de tăciuni.

— Bine că nu mai pleci, băiete. Mă temeam să nu vii cândva şi să găseşti covăcia goală, iar pe Martin în deal, sub o cruce...

— Da ce-ţi veni? – şi Grigore îl cântări din ochi.

Îmbătrânise. Şi răsufla greu...

— Tuşeşte ca o clopotniţă spartă – mârâi Nichifor. Şi nu lasă ticăloasa de lulea din bot, oricât l-aş probozi...

— Nu-i de vină luleaua – grăi fierarul moale. Năduful vine din altă parte: de la fumăraia din covăcie. Şi asta se lecuieşte cu alifie de ţintirim... Dar până una-alta, scoate, Nichifore, glaja de pe grindă. Să cinstim întoarcerea flăcăului nostru. Iar tu, băiete, nu fi mâhnit! Nu pleacă Martin baci pe drumul fără de-ntoarcere până nu ţi-o pune pirostriile pe creştet. Eh... eu mi-s osul dracului şi, oricât de şubred ţi-oi părea, sunt călit ca fierul de potcoave...

— Laudă-te gură I – sudui Nichifor, dar las-o mai moale cu palinca, meştere. N-am chef să rămân stăpân peste magherniţa ta...

Mălina era în al şaptelea cer. Nu-şi mai găsea loc de bucurie; umbla forfota, punea masa, dădea pe la cuptor unde se cocea pâinea şi se perpelea o puică-n tigaie, curăţa aşternutul... Deh, de aici încolo nu va mai sta cu inima zburată că Gligore pleacă din nou. 11 va avea mereu

sub ochi, să-l îngrijească după cum se cuvine… Seara făcură masă mare, la care chemară şi pe cei din Pitiritea. Nichifor, hâtru şi înveselit, o aşeză pe Piroş la stânga lui Grigore. Şi când săltă cănceul să-i ureze bun venit, închise un ochi:

— Ce ziceţi, cinstiţi oaspeţi, nu-i asta o păreche ca din basme? Făt-Frumos şi Roşcovana…

Piroş se-mbujoră ca macul şi scăpă lingura din mână, iar Grigore, scos din fire, îl repezi pe uncheş:

— Îţi arde numai de drăcovenii, bunicule 1 Şi la vârsta matale…

— Are dreptate flăcăul – îi luă parte Martin baci. Dracu' a mai văzut mire la cinş pe ani?

— Da' nici nu sunt mulţi ca Grigore Pintea; ăsta o dată flăcău! Parcă-i croit pe calapodul lui Imre. Tu nu l-ai cunoscut, Martine, şi-i păcat… Dar ăştilalţi… Aşa-i, Mălină, că era un ficior „stramm"?

— Dă…

— Era, Mălină, era. Şi ţinea la fi-tău ca la ochii din cap.

ÎN SLUJBA STUPULUI

Chiar de-a doua zi Grigore ieşi la câmp, în locul Mălinei. Stupul, careaflase că s-a întors „cărturarul", îl căută pe tarla. Flăcăul îşi scoase pălăria:

— Bună ziua 1

— Bună 1 Şi descălecă. Se-nvârti pe postaţă şi dădu din cap aprobator. Te pricepi. Mai bine ca taică-tău, fie-i ţărâna uşoară 1 El nu prea se-ndemna pe ogor. Îi plăcea să mânuiască flinta, nu cormana. Dar ştii… aş avea o vorbă cu tine. Nu vrei să vii la amiază pe la noi? Nici nu-mi cunoşti gospodăria…

— Şi munca de aici?

— Dă-o încolo 1 Sunt ei destui s-o facă. Doar nu ţi-ai tocit coatele, la gimnaz, pentru coasă şi praşilă. Astea lenveţi şi fără carte. Ştii ce? încalecă calul meu şi aşteaptămă acasă; dă-l unui băiat de grajd să mi-l aducă. Pânatunci am să umblu pe jos. Tot vreau să-mi dezmorţesc picioarele… Şi zâmbi mieros… Ori poate nu ştii să

călăreşti?

Grigore râse înveselit:

— Să nu ştiu? Poftim 1 Şi se avântă în şa, unde rămase ţeapăn de parc-ar fi crescut acolo.

— Bun. Poţi pleca, tinere…

Grigore stârni colbul pe uliţa satului şi câinii din ogrăzi, gonind ca o nălucă. Vântul îi şuiera pe la urechi-şi ochi nedumeriţi urmăreau vârtejul stârnit de cal şi călăreţ. Opri la curtea Stupului, lângă grajd şi dădu frâul unui băiat cam de vârsta lui, smead şi cu ochii spălăciţi, de gânsac:

— Cum îţi zice?

— Sava…

— Eşti grăjdar?

— Îhă…

— Uite, a poruncit stăpânu-tău să-i duci murgul la câmp.

Străbătu apoi ograda. În faţă, era cârciuma; la tejghea, stătea Varvara, nevasta Stupului. De fapt ea se ocupa cu dugheana; Traian avea alte daraveri, cu grofii, şi dădea p-acolo abia seara. Grigore intră în cârciumă, prin tindă. Varvara crezu că-i vreo slugă nouă, văzându-l în cămaşă şi izmene:

— Ce vrei?

— 11 aştept pe domnul Stupul…

— La ce?

— Nu ştiu. M-a trimis cu calul lui. Pesemne că are vreo treabă cu mine, altcum n-avea rost…

Din atitudinea mândră a flăcăului şi după vorba; lui cioplită, ca de oraş, Varvara ghici că n-are de-a face cu un argat de rând. Fără voie îl întrebă pe un ton politicos:

— Cine eşti?

— Grigore Pintea, doamnă.

I-a zis doamnă… Se cunoştea că-i băiat mai de soi.

— Apăi fă bunătatea şi şezi colo, la o masă. Dac-a zis Traian că vine, nu zăboveşte mult. Vrei cumva un pahar cu vin, o gustare…?

— Nu, mulţam… şi se aşează la o masă, mai spre fund,

scoţându-şi clopul.

La ceasul cela de dimineaţă, cârciuma era goală. Varvara îşi căuta de lucru, clătind căni şi deţuri într-un căzănel cositorit şi arunca priviri piezişe spre flăcăul care privea pe fereastră. N-o fi cumva „studentul” de care s-a făcut atâta zârvă-n sat? S-ar putea... Dar de ce o fi umblând în izmene, ca un iobag de rând? Şi pare băiat isteţ, dezgheţat.

— Ai urmat la gimnaz... flăcăule? Era gata să-i scape din gura „domnule”, atât respect îi impunea. Dar cum să domneşti cu una, cu două, un fecior căruia abia îi dau ţuleiele?

Nu trecu mult şi se ivi Stupul:

— Aici eşti? Pofteşte cu mine în odaie, iar tu, Varvară, pregăteşte-ne ceva d-ale gurii şi o cană cu vin. Pe dumnealui ai, să-l vezi mai des; va fi de-al casei... Şi-i arătă drumul. Odaia avea scoarţe pe jos, masă cu scaune de oraş, dulapuri, glastre cu flori şi, în colţ, un fel de măsuţă ca în cancelaria abatelui din Aiud – biroul. Stupul îl pofti să şadă, apoi îl privi în ochi: Ştii de ce te-am chemat?

— Dacă-mi veţi spune...

— Uite, dumneata eşti băiat cu carte. Nu face să-ţi iroseşti vremea la muncile câmpului. Şi nimeni nu-ţi cere aşa ceva 1 Aş avea nevoie de un ajutor la socoteli, un soi ide diac, acolo... Nu-s prea destoinic la socoteli şi am de ţinut răboaje felurite: cu datornicii, cu argaţii, cu iobagii grofilor şi chiar cu măriile lor... Dac-ai fi băiat cu scaun la cap, decât să dai cu sapa în locul Mălinei...

Grigore zâmbi cu-nţeles. Pricepuse de la bun început ce urmărea Stupul, dar nu voia să-i dea răspuns înainte de a sta de vorbă cu ai lui. La drept vorbind, n-avea chef să se-nfunde cu nasu-n hârţoage, mai cu seamă în hârţoagele Stupului, care canonea pe maică-sa şi ciomăgea pe mulţi iobagi de parte bărbătească, fără zgârcenie, de câte ori i se părea că nu trudesc atâta cât i-ar fi lui pe plac. Hotărî să facă pe prostul, ca să afle ce-i umblă cârciumarului sub căciulă:

— După câte pricep, aţi avea nevoie, de un grămătic?

— Cam aşa…

— Şi credeţi că eu?…

— Întocmai! Uf! Da greu pari de cap. Şi ai doar carte destulă…

— S-o întreb pe mama…

— Cum? Fără mâni-ta nu s-ar putea?…

— Se zice mama dumitale, domnule, nu mâni-ta – se oţărî Grigore.

— Fie şi aşa, dacă-ţi place…

— Nu, fără încuviinţarea ei, nu fac un pas 1

— Întreab-o şi pace! – se-nvoi cârciumarul, morocănos. Credeam că stau de vorbă c-un flăcău în toată firea, nu c-un ţânc…

În seara aceea, se ţinu sfat mare în casa Mălinei. L-au chemat şi pe Martin baci… Strânşi în jurul mesei, suceau pe toate feţele propunerea Stupului:

— Eu socot că n-ar fi rău să şezi o vreme grămătic la Stupul – fu de părere covaciul. Ţi-o da terfeloagele pe mână şi trag nădejdea să nu mai fim încărcaţi la socoteli ca pân-acuşi. Că-i hoţoman de n-are pereche. Nu ştiu cum o-ntoarce şi-o suceşte, dar, de-i rămâi dator un husoş, îl plăteşt întreit şi tot îţi mai cere…

— Drept ai grăit, Martine! – încuviinţă Mălina. Ne păcăleşte al naibii cu zilele de roboată. Tu ştii una, el o ţine pe-a lui şi-ţi vâră catastit în ochi. Chiar dacă te-ai jura, ori să iei anafură-n gură, tot pe-a lui rămâne.

Grigore asculta cu ochii mari, miraţi. Bănuise şi el ceva de soiul ăsta, dar n-a fost sigur. Cine să-i spună? Când a plecat la Ilie era prea micuţ, iar în anii de gimnaziu, în vacanţă, nu i se povesteau tărăşeniile cu Stupul – poate ca să nu i se amărască şederea-n Măgoaja. Acuşi e sigur: dacă şi mămuca adevereşte…

— Dacă-i atât de necinstit, ce rost are să-i slugăresc? – protestă Grigore.

— Tocmai d-aia – râse Martin fără veselie. Dacă-l laşi singur, face ce vrea. Aşa, cu un om de-al nostru în coaste, o să-i vină mai anevoie să ne-ncarce la răboj.

— Tu ce zici, bunicule?

— Ce zice Martin şi maică-ta. Vâră-te-n vizuina vulpii, dacă vrei să-i cunoşti traiul!

— Da cât să cer simbrie?

— Cere-i mult! – îl povăţui Martin baci. Şi ţine la preţ. Dacă prinzi hoţomanul la-nghesuială, plăteşte că n-are încotro! Şi după cum se vede treaba, îi crapă buza după un grămătic. Să-ţi dea o sută de florini pe an, că are de unde şi nu dă dintr-al lui.

— Să-ncerc…

— Încearcă! Şi ai să izbuteşti… Chiar dacă ţi-o rupe ceva, tot o să-l usture la ficaţi.

Povaţa îi plăcu lui Grigore. Poate că-n felul ăsta nu s-o învoi cârciumarul. Şi-o să scape de corvoadă. N-are chef să zacă-n odaie, şi să umple catastifele cu cifre. Cu atât mai puţin îi place bogătanul, care, după câte a auzit în seara asta, făcuieşte iobagii. Nu-i de ajuns că-i canoneşte peste puteri?

A doua zi, cam spre prânzişor, Grigore şedea pe acelaşi scaun, în faţa Stupului. Nu-i venea la-ndemână să se târguiască cu cârciumarul şi nici zâmbetul ăstuia mieros şi privirea care te ocolea nu-i erau pe plac. Dar dacă l-au sfătuit… 1

— Ei, te-ai hotărât? A încuviinţat Mălina?

— Dacă ne-om învoi…

— Află, înainte de toate, c-oi scade Mălinei zilele de roboată. Şi-a luat deci grija de-a munci la câmp l o să-şi poată vedea de gospodărie…

— Asta-i de la sine înţeles. Dar simbria?

— Vrei şi simbrie? – păru Stupul surprins.

— Altfel cum? Doar n-oţi crede s-aveţi grămătic de pomană?

— Cum pomană, flăcăiaş? – se zborşi Stupul.

— Da. Fiindcă după câte ştiu, mama, ca femeie, vă datorează doar 104 zile de roboată pe an, iar anul are 365

zile. Nu înseamnă să slujesc restul timpului fără plată? Fainã socotealã…

Văzând că Stupul face feţe-feţe şi tace mâlc, Grigore a prins inimă:

— Aşa nu merge, domnule! Poate c-ai socotit să dai peste un netot. Vezi însă că şi netotul poate fi uneori isteţ… Şi râse înveselit.

Piroş intră cu o tavă pe care purta două blide, un hartan de friptură, pâine, o solniţă, cana cu vin şi două căncee. Când îl zări pe Grigoriţă şezând la masă cu stăpânul ei, râzându-i în faţă de parc-ar fi prieteni de când lumea, fu cât p-aci să scape tipsia din mâini.

— Ce beleşti ochii ca viţeaua, fată? – o bruftui cârciumarul. Lasă tava jos şi vezi-ţi de treburi 1 Noi avem de vorbit…

Fâstâcită, Piroş se retrase da-ndărătelea şi bâjbâi mult, pe la spate, să găsească clanţa. Ajunsă în tindă, o zbughi glonţ spre cuhnie, să-i vestească maică-sii noutatea.

Prea-i mintos flăcăul, nu tontălău cum i se păruse ieri. Şi asta-l cam supără pe Traian. Un băietan sigur pe sine e anevoie să-l struneşti şi el nu duce lipsă de mânz buiac. Ai de unde să scoţi unul mai breaz? Ferit-a sfântul 1 Băieţii cu gimnaz trag la oraş, spre mărire… Se văzu nevoit să schimbe tactica. Turnă vin. În căncee şi înşfăcă un picior de pui, începând să-l înfulece. Cu gura plină îl îmbră:

— Îndrăzneşte, nu te sfii… Şi ciocni cănceul: e vin de Arad. 11 ţin pentru zile mari şi îl aduc pe masă doar când vin grofii la mine… Bea, să capeţi puteri! Dar să venim la ale noastre. Am un vraf de condici şi mă-mpleticesc în ele. Dacă ai şti s-o scoţi la capăt, n-o să-ţi meargă rău. Îţi voi plăti şi simbrie, de bună seamă.

— Cât?

— Eu ziceam că… douăzeci de florini pe an… Slugile primesc mai puţin, iar dumneata, cum vine vorba, răscumperi şi zilele de roboată ale Mălinei. De aici încolo nici capul n-o s-o mai doară! Eşti mulţumit?

Lui Grigore îi zumzăiau în urechi, ca un roi de albine, cuvintele lui Martin baci: „Cere-i mult şi ţine la preţ…”

— Nu! Şi se sculă să plece. Nu mă las prostit cu douăzeci de arginţi…

— Stăi! – se spăimi Traian. Unde fugi? Te-oi înţoli ca

pe un grof 1 Nu şade frumos ca un grămătic de casă mare să umble flendurii îţi poruncesc un rând de haine cu găitane, că se pricepe Flax la cusut; cizme să ţi se potrivească am, vei primi hrană din belşug şi poţi încăleca orice cal din grajd, afară de Pusztoş. Ala e al meu… Te-nvoieşti?

— Nici gând, domnule! Cât vă plătiţi argaţii, vă priveşte; dacă trebuie să vă gospodăresc avutul, şi asta vreţi după câte pricep, atunci se schimbă socoteala…

— Te-i pricepe, batăr?

— Veţi vedea… Dar nu stau fără o sută de florini.

Oare nu s-a avântat prea sus? Ei şi? Covaciul i-a-ndemnat să ţină la preţ şi poate că-n felul ăsta scapă de bogătan. Acum, dacă s-a pornit, fie ce-o fi…

— O sută? – se săltă cârciumarul în scaun, speriat. Niciun jucuţel nu primeşte atât.

— Dacă… Eu înţeleg să muncesc, domnule, dar să m-aleg cu ceva. Se cuvine să ajut şi mamei, că destul m-a hrănit! Dacă vi se pare mult, nu-i bai. Mă-ntorn pe ţarină, muncesc zilele statornicite maică-mii, după care mi-oi vedea de treburi. Este?

— Nu, că te şi înţolesc!

— N-am trebuinţă I Hainele mi le-oi plăti şi singur: din simbrie…

— Să fie şaizeci – oftă Stupul din rărunchi.

— Optzeci, fără un sfănţug lipsă – o ţinu, Grigore pe a lui. Dacă vi se pare mult… Şi se sculă din nou.

— Fie… – consimţi Stupul cu părere de rău. Acuşi poţi să-mi dai mâna…

— Nu aşa, domnule. Vorba gboară. Să aşternem frumos pe hârtie, că doar am condei. Om iscăli amândoi şi înseamnă că-i treabă cinstită şi fără cârcotă.

— Bine… – scrâşni Stupul mărunt, văzând că altfel n-o scoate la capăt cu flăcăul căpăţânos. Treci colo. Ai cerneală de boz, hârtie, pene de gâscă aşijderi… Scrie!

Grigore trecu la mesuţă şi întocmi zapisuj. Însemnă banii ce i se cuvin pe an, c-un scris rotund şi sigur. Întregi apoi în josul hârtiei: „grămăticul nostru, domnul Grigore

Pintea, se va bucura de slobozenie în zilele de duminică şi sărbătorile…” Iscăli în stânga şi-i întinse contractul spre semnare. Traian buchisi anevoie, deşi scrisul era citeţ. Urmări cu ochii rândurile şi-şi arcui sprâncenele a mirare:

— Cum, adică? N-ai sădai pe-aici în zilele de sărbători? Dacă se ivesc niscai socoteli şi trebuie făcute fără zăbavă?

— Fiştecare om are drept la o zi de hodină. Doar păgânii lucrează şi-n sărbători… sau robii, că sunt siliţi… Cum eu nu-s păgân, nici rob…

„Dacă mi-o pomeni cumva că-i şi nemeş, îl plesnesc!” – îi fulgeră bogătanului prin minte. Dar se stăpâni. L-ar pierde…

— Văd că n-ai trecut hainele. Dar eu tot ţi le dau 1 Iscăli cu slove chinuite, pătă zapisul şi-i întinse mâna: Acuşi că ne-am înţeles, Grigore, să fie-ntr-un ceas bun! Mâine fă bunătate şi vino la slujbă pe la şapte…

— Nu Grigore, ci domnule Pintea – se-mpotrivi noul grămătic. Suntem deopotrivă domni; să n-avem vorbă… Pe nume îţi strigi argaţii! Şi-i dădu mâna cam în silă.

Stupul deschise uşa şi ţipă către dugheană:

— Varvară 1 Femeia intră ştergându-şi mâinile de şorţ. Dumnealui este domnul Grigore Pintea, grămăticul nostru. Adu-i, rogu-te, de dincolo cizmuliţele galbene şi două cămăşi înflorate. Ţi le-o potrivi mama, că nu mai e vreme să le dăm la cusut. Tu, Varvară, adună condicile şi catastifele pe cea masă, să-i fie dumisale la-ndemână. Şi poartă de grijă să nu umble flămând, grămăticul, cât o sluji la casa noastră…

— Să fie cu noroc, domnule 1 – rosti Varvara şi-l scutură mâna cu putere. O să ne înţelegem… Iar gura i se-ntinse într-un zâmbet pofticios.

— Un lucru am uitat, domnule Pintea – întregi crâşmarul. Mâine, fă bunătate şi vino cu alte straie. Socot că le mai ai pe cele de la gimnaz? Până sâmbătă nădăjduiesc să fie gata şi cele noi. Am să-l zoresc pe Flax… Ce culoare să fie postavul?

— Cenuşiu-deschis, bărbate, ca pentru flăcăii chipeşii

Ţi-ar place? Da’ ce mai stau să-ntreb? O să-ţi vină grozav, domnule… Şi Varvara ieşi să aducă cele cerute de Stupul.

— Aşa… – îşi frecă mâinile cârciumarul – o făcurăm şi p-asta. Dacă oamenâi-s de-nţeles, se împacă până la urmă… Acuşi dacă-ţi pofteşte inima, poţi pleca. Treci pe la grajd şi cere-i lui Sava un cal. Vă cunoaşteţi de ieri…

— De bună seamă…

— Aşa… Să te-nsoţească pân-acasă şi s-aducă înapoi calul. După-amiază poţi trece şi pe la Flax, să-ţi ia măsura… Mâine tot cu Sava ai să vii. Am să te aştept! a şapte…

Sava călărea alături de Grigore şi-l măsura pe furiş. E frumuşel – nimic de zis. Şi se ţine mândru în şa. Dar poartă straie ponosite, ca ale lui, cam de bogdaproste. Ce i-o fi căşunat jupânului să-l poftească-n odaie, să-l ospăteze şi să-i dea pe deasupra cal şi însoţitor? Te porneneşti că nu-i un fitecine, că Stupu-i ţâfnos cu sărăntocii şi-i sare iute arţagul. Ar vrea să-l descoasă, dar se sfieşte să se dea în vorbă cu tinerelul.

— De mâine suntem ortaci, Sava! – se-ntoarse Grigore către grăjdar.

— Vii la grajd?

— Nu, râse Grigore, la condici, grămătic…

— Aha… – scutură din cap argatul. Mă bucur, domnule…

— Nu-mi spune „domnule”, Sava 1 Zi-mi pe nume: Grigore. Doar jupânul tău şi cucoana m-or domni până le-o veni ameţeala, c-aşa mi-e vrerea.

Grăjdarul chihoti. Îi plăcea flăcăiaşul. Şi-i îndrăzneţ…

— Ziceaţi să vă iau şi mâine?

— Stupul a zis, nu eu. Şi parcă-i mai bine călare decât să vânturi colbul în picioare – râse Grigore. Dar să vii înainte de şapte…

— Am înţeles 1

În zi de lucru, satu-i cam golaş. Iobagii-s plecaţi pe holde. Acasă rămân bătrânii, betegii şi prăsiitura măruntă. Din ogrăzi se holbau la ei babe şi moşneguţi, iar prichindeii ieşeau la portiţă să se minuneze de caii graşi,

bine hrăniţi. Când ajunseră-n dreptul covăciei, Grigore struni frâul. Descălecă sprinten şi legă frâul de o stinghie:

— Dă-te şi tu jos, băiete. Îl cunoşti pe Martin baci? Dar pe unchieşul Nichifor?

— Îi cunosc, vezi bine 1 Doară ei ne potcovesc caii…

În odaie, pe mesuţă, condicile stăteau vraf. Grigore se aşează pe scaun, încercă pana, deschise o condică şi începu să adune cifrele datornicilor. Mai tot satul e, ra trecut în catastif, afară de părintele Avram, de Mălina şi încă vreo câţiva iobagi, care nu se bucurau pesemne de încrederea crâşmăriţei. Erau trecuţi şi Martin baci, Nichifor, ba chiar şi Dumitru al nănaşei, de zăcea la ocnă… Piroş se prelinse pe uşă. Avea în mână o cană cu lapte cald, iar de sub şorţ scoase un colăcel:

— Ţi l-a făcut mama, e dulce…

— Prea mă răsfaţă, fetico – râse Grigore. Mi-e să nu prind osânză, ca jupân Traian.

— Tu şi osânză… chihoti Piroş. Fugi că mor de râs. Deveni apoi serioasă: Ştii că tare ne-am veselit, cu mama, că vei sta aproape de noi? Spune-mi ce-ţi place şi-ţi vom găti. Nu trebuie să afle cucoana. Să-şi vadă de muşterii!

Să tot fi trecut de zece când uşa se deschise din nou. Din prag, Varvara îi dădu bineţe:

— Ţi s-a adus prânzişorul, domnule Grigore? îngăduie-mi să te strig pe numele de botez, ca să nu te simt străin. La drept vorbind ţi-aş putea fi soră mai mare.

— Cum credeţi dumneavoastră, doamnă…

— Nu te superi?

— Nu.

— Şi prânzişorul?

— Mi s-a adus lapte…

— Numai atât? O să cert bucătăreasa. Trebuia să-ţi pregătească şi niscai ouă, o bucată de şuncă… Să capeţi puteri 1

— N-o certaţi. Îmi ajunge! Nu-mi place mâncare grea de dimineaţă. Un pahar cu lapte… atât 1

— Bine…

Varvara nu-l mai văzuse din ziua trecută. Aşa, cu

hăinuţa de licean, cu vipuşcă la pantaloni şi cu părul cârlionţat revărsat peste frunte, nu mai semăna cu puiul de iobag de ieri. Era frumuşel foc.

— Ce faci acolo?

— Scot lista datornicilor din cârciumă. Mi-a poruncit domnul Traian…

— Dumitale n-o să-ţi poruncească Stupul, tinere grămătic 1 – râse Varvara provocător. O să te roage…

Aproape că se lipi de spatele lui. Grigore se trase cu scaunul mai aproape de masă, spre a mări distanţa dintre el şi cârciumăreasă.

— Ce-ţi pofteşte sufleţelul la masa de prânz: o ciorbiţă, un piept de pui, clătite?

Grigore se ridică în picioare şi se depărtă către colţul mesei:

— Luaţi loc 1

— Mulţam, n-am vreme. Poate c-au venit ceva muşterii şi pe slugi nu te poţi bizui. Văzându-l cumsencruntă, întregi cu grabă: „Voiam să zic… adică… se lasă lesne înşelat. Pivnicerul e un năpârstoc, unguroicuţa-i fragedă; o tragi lesne pe sfoară… Dar lasă… de dumneata oî avea eu grijă; să n-ai de ce te plânge!”

Muierea asta înfigăreaţă îl supăra. Scuipă şi ieşi în curte. Porni către grajd. Sava rănea bălegarul:

— O scoţi la capăt, „aghiotantule”?

— Socot că dumitale ţi-o fi mai greu prin atâtea hârţoage. Doar să te uiţi la ele u te apucă durerea de cap.

— Nu ştii carte?

— Cine să mă fi-nvăţat? Grăjdarul, caii? – şi înfipse furcoiul, cu năduf, într-un morman de paie ude şi urât mirositoare.

— Am să te-nvăţ eu. Şi socoteli…

— Oare? Nu mă păcăleşti?

— Nu-mi stă în fire. Fac rost chiar astă-seară de un bucvar de la părintele Avram. Iar de mâine, fecioraş… Stăpânul tău se odihneşte după-masă?

— Aşa cred…

— Fain! În vremea asta îţi voi fi dascăl. Vrei?

— Mai întrebi?

Şi Sava îşi tufli căciula de bucurie.

Iarna, iobagii şed mai mult în jurul vetrei. Şi-n acest an, spre pacostea lor, a fost o iarnă cu zloată şi neaua s-a aşternut groasă, înainte de soroc. Arare vezi om pe uliţă. Iobagii zac mai mult întinşi: caută să-şi hodine oasele şi-şi amăgesc foamea. Trec zile întregi până ce Martin deschide covăcia. Ce să facă acolo? urlă crivăţul printre scânduri şi muşterii nici de leac. Prins de treburi, Grigore nu mai află ce se petrece prin sat. Din primăvară şi până acum vine seara călare, schimbă două, trei vorbe cu Mălina şi Nichifor şi se culcă; cifrăraia îi seacă şi creierii. Intră, dădu bună seara şi-şi descălţă cizmele. Nichifor era pământiu la faţă.

— Ce ai, bunicule?

— Ştii că Martin boleşte?

— Nu, ce-a păţit?

— I s-or umflat genunchii. L-a tras baba Glafira, l-a uns c-o alifie, dar nu se-nzdrăveneşte. Parcă-l înţeapă mii de ace…

— Să mergem la el…

— Acuşi? Noaptea? Să-l lăsăm să se hodine. Mâine…

Martin baci e luminat la faţă. Are doi prieteni la căpătâi şi parcă l-au lăsat şi durerile. A sorbit ciorba de pasăre, a ciugulit carnea şi a îndesat luleaua. De tutun a dus lipsă, nu de mâncare, că-i învăţat să postească şi-n zile de dulce. Pufăie cu nesaţ, până-l îneacă tusea.

— Tabacul o să te vâre-n raclă, Martine – îl mustră Nichifor.

— Mai bine tabacul, frate Nichifor, decât un grof sau stăpânul lui Grigore. Cum vă-mpăcaţi?

— Parcă-i musai să te-mpaci cu el?

— Aşa mai înţeleg… Ţi-a amintit unchieşul despre jeluirile consătenilor?

— De bună seamă 1

— Ştiut-ai de nemulţumirile lor?

— Nici cât negru sub unghie.

— Aşa gândeam şi noi, băiete 1 Dar ne temeam să nu

te-mbrobodească Stupul. Că-i meşter la d-alde astea…

— Ferit-a sfântul 1 Dar socotelile iobagilor pe anul ce-a trecut le-a făcut cu Szekely. Condica cu zilele de roboată n-am văzut-o cum arată la faţă. I-am spus şi bunicului…

— Nici că se putea altfel 1 Se ferea tâlharul să-i afli matrapazlâcurile… Ţi-am mai spus-o şi altă dată: nu te-ncrede-n bogătani 1 Ţi-ar scoate şi cenuşa din vatră… Dacă te-am îndemnat să-i fii grămătic, am făcut-o cu gândul să aperi într-un fel drepturile iobagilor măgojeni, fraţii tăi. Prea se zbat în multe nevoi 1 Eşti încă tânăr, Grigore, şi multe îţi mai rămân de-nvăţat, deşi ai carte destulă. Ai împlinit şaisprezece?

— În luna lui Făurar…

— Mulţi înainte, băiete 1

Au rămas aşa de sporoavă, până s-a întunecat. Peste noapte se porni o ninsoare deasă de te-nfundai în omăt până-n brâu. Când. s-a trezit în zori, Grigore încercă să deschidă uşa. Zadarnic. Era întroienită… A ieşit pe fereastră, cu Nichifor, să croiască pârtie. Sava i-a adus calul, ca de obicei.

— Afurisită vreme, Grigore!

— Da I Păcat de bietele dobitoace; se canonesc…

În ziua ceea Stupul nu era în apele lui. Primise citaţie de la Cluj, să se-nfăţişeze la judecata lui Dumitru Liţă:

el, stăvarul Endre, poate şi alţii… Cum să porneşti la drum în plină iarnă? Ger, lupi… Sanie are, flintă de asemenea… O să ia cojocul şi pâslarii, iar Mitru o să-l întovărăşească. Are pumni cât maiul şi poate ţine piept la cinci tâlhari deodată. Nu-i vorbă, n-or bântui ei chiar pe asemenea viforniţă, dar tot e cuminte să fii pregătit. Tare ar fi rămas acasă, la căldură… Da să nu răspunzi la chemarea judelui, îţi poate căşuna necazuri.

Aleargă din dugheană la grajd şi înapoi, supraveghind pregătirile: caii să fie potcoviţi – şi va înhăma patru Li sanie – hamurile trainice, grăunţe de ajuns pentru o săptămână, merinde, o ploscă plină vârf cu palincă şi alta cu vin din ăl bun: când va simţi înţepăturile

gerului, o duşcă zdravănă o să-i scoată amorţeala din oase… Varvara se foieşte pe lângă cuhnie. S-au copt la ţăst trei pite mari cât roata carului; doi claponi sfârâie în cuptor, şunca şi cârnaţii au umplut o desagă; în cealaltă sunt chitite rufe de schimb, ciorapi groşi, obiele, ştergare şi un calup de săpun.

— Cât ai să lipseşti, Traiane?

— Dumnezeu ştie! Pe o vreme ca asta, afurisită, ştii când pleci. Drumu-i greu, întroienit… M-oi grăbi eu, nu-i vorbă, dar slabă nădejde să fim înapoi înainte de duminică. Tu stai cu ochii pe slugi şi scrie mai puţin pe răboj. Sărăntocii or să dea năvală când or afla că-s plecat. Nu te lua după muierile ce se văicăresc! Sunt viclene… Ţin florinii înnodaţi în basmale şi vor să târguie pe datorie…

— Mă descurc eu.

Sania a ieşit pe poartă în sunet de zurgălăi. Încotoşmăniţi în cojoace, Stupul şi Mitru păreau doi urşi ieşiţi din bârlog. Fulguie rar. Grigore fluiera printre dinţi, privind fulgii de omăt ce se aşterneau alene în ogradă. Ieşi apoi şi se-ndreptă spre grajd. Sava ţesăla pe Hoţoman. Luă poziţia de drepţi, salută cu palma întinsă, apropiată de căpăţâna tunsă chilug şi dădu raportul:

— Efectivul, domnule căpitan…

Grigore izbucni în râs:

— Măi pârdalnice, te joci de-a cătănia?

— Dacă mi-s „aghiotant”…

— De mâine eşti şcolar. Stupul m-a lăsat slobod câteva zile. Rămân acasă. Mâine nu mai vii în zori; te aştept pe-nserat şi o să te ascult la lecţii. Dacă nu răspunzi cum se cuvine, îţi trag o mamă de urecheală…

— Vin. S-ar putea altfel?

Masa i-a adus-o Varvara. S-a aşezat pe un scaun alături:

— Pe vremea asta nu prea vin muşterii… – a căutat să-şi justifice prezenţa. Grigore înghiţea cu noduri, simţindu-se privit cu insistenţă de Varvara. Bea şi o cană cu vin. Pe frigul ăsta te înviorează…

— Mulţam. Mai am de lucru şi vreau să am capul

netulburat. Şi împinse cana cu mâna.

Varvara oftă:

— A plecat Traian şi la noapte o să-mi fie urât. N-ai vrea să dormi aici? Mă tem să rămân singură…

— Păi o aveţi pe Anuşca, pe Piroş, argaţii…

— Ce sprijin să-ţi dea femeile la caz de nevoie? Şi argaţii dorm departe. Până să-i strigi, te omoară tâlharii, dacă le-o veni cheful să te calce… Zău aşa, dormi aici. Ţi-om pregăti culcuş fain… Ce să mai frământi neaua până-n sat pe viforniţa asta? Om mai sporovăi seara şi o să-mi treacă urâtul…

Grigore se împotrivi.

— Nu pot, doamnă. Întâi că n-aş rămâne o noapte sub acoperişul domnului Traian fără încuviinţarea dumisale…

— Nu fi prost 1 De unde să afle? E departe…

— Şi în al doilea rând, soţul dumitale m-a învoit până se întoarce. Aşa că nu vă fie cu supărare, plec acasă, la mama…

Ieşi îmbufnată. Grigore se mai învârti de câteva ori prin odaie, ieşi pe uşa tindei strivind sub tălpi omătul gros şi ajunse la grajd:

— Înşeuează caii, Sava, pornim…

Flăcăul aduse şeile, strânse cataramele chingilor şi scoase caii din stănoagă:

— Sunt gata 1

Îşi îndesă cuşma pe frunte şi încălecă sprinten. Începu să fluiere încet, lovind murgul cu palma. Din dugheană, Varvara privea cum caii se îndepărtează la pas, pe uliţă, şi-şi muşcă buzele de necaz. Ar fi avut chef să-l pălmuiască, ori să-l calce în picioare. Întoarse privirile către roşcovană şi-şi vărsă necazul pe ea:

— Ce şezi ca o cloşcă, leneşo? Strânge mesele, spală cănile şi deţurile, c-acuşi se-ntunecă. Şi o să se umple prăvălia de muşterii…

Peste tihsân, primăvara, Martin baci a închis ochii. I se umflaseră picioarele şi căpătaseră o vineţeală urâtă. Niciun leac nu-i fu de folos. L-au dus la ţintirim lăcrămând.

Părintele zvârli peste raclă primul bulgăre de ţărână:

ceilalţi făcură la fel, apoi se înapoiară trişti în sat, să-i facă praznicul după datină. Dar nimănui nu-i ardea de mâncare. Şi-au muiat buzele în vin, au luat câte un pumn de colivă şi s-au împrăştiat îndureraţi. Nichifor se văzu singur în covăcie şi magherniţa îi părea pustie. Îi lipsea voia bună şi graiul înţelept al fierarului. Se pricepea la potcovit; o va scoate într-un fel la capăt. Dar tare ar fi vrut să plece departe, să nu se mai simtă înconjurat de tristeţe. Unde? Că-n afară de Grigore nu i-a mai rămas nimic…

De cum s-a topit zăpada, jandarmii au început să scoată oamenii cu de-a sila pe ogoare. Gărvasie şi Indrieş, care boleau, cerură să fie păsuiţi. Dar „cocoşii” nu voiau să ţină seamă de cererea lor; i-au târât pe sus. Iar pe Dirasim, care plecase la Lăpuş să târguie un godac, l-au ciomăgit de zace. Vestea a ajuns şi la urechile lui Grigore, care aţinu calea Stupului:

— Am aflat că jandarmii dumitale canonesc pe iobagi…

— Şi ce te priveşte?

— Mă priveşte că-s consătenii mei!

— Pesemne că ei te hrănesc şi-ţi dau simbrie? – râse Stupul cu răutate. Dacă nu vor să muncească, ce să le fac?

— Să porunciţi jandarmilor să se poarte mai omenos 1 Altcum nu mai stau nici eu la condici. Am să fac la câmp zilele mamei şi gata!

— Cum rămâne cu zapisul? Ai iscălit, nu?

— Pentru un an şi au trecut aproape trei…

Stupul îşi ieşi din pepeni şi se repezi la el, zgâlţâindu-l de piept:

— Ascultă, calicule, să nu-mi umbli cu nasu-n vânt 1 Te-am cocolit, te-am hrănit, ţi-am dat simbrie şi cal, ca la domn. Asta ţi-e recunoştinţa?

Grigore îi mătură mâinile şi-l îmbrânci uşurel, de se clătină bogătanul până se sprijini de masă.

— N-am calicit la uşa dumitale, înţelegi? Şi nu-ţi voi îngădui să-ţi baţi joc de mine, nici de iobagi 1 Crezi că nu ştiu cum i-ai înşelat anii trecuţi la socoteli? Dacă nu-ţi bagi minţile-n cap, ai s-o păţeşti urât. Şi caută-ţi, rogu-te, alt

grămătic…

Îl fulgeră c-o privire plină de ura şi ieşi trântind uşa. Stupul, încă ameţit de lovitură, coborî în cârciumă şi ceru nevestei o cană cu vin.

— Parc-am auzit ceartă, bărbate? Cu cine erai?

— Cu nebleznicul de grămătic I Şi-a luat-o în cap 1 Dar îi scot eu gărgăunii de sub clop, n-avea teamă…

— De mult voiam să-ţi spun, bărbate – insinuă cârciumăreasa – că Grigore-i neobrăzat. Dac-ai şti ce ochi dulci îmi făcea la-nceput… Dar l-am repezit. de i-au mers fulgii şi mi-a dat pace.

— A cutezat?

— Dacă-i fiul lui Cupşa Pintea. Ce naşte din pisică…

Stupul dădu cănceul pe gât, aproape sufocat de mânie.

Multe i-ar fi trecut cu vederea lui Grigore, dar ocara de a râvni la muierea lui n-o să i-o ierte până-n ziua de apoi. Uneori intrase la bănuieli şi îl frământase gelozia. Dar se ogoise, fiindcă grămăticul îşi vedea de socoteli. Cu toate astea, bănuielile lui avuseseră temei… Acuşi, că a auzit din gura nevestei, era sigur că nu s-a înşelat. Şi rumega în gând cum l-ar putea pedepsi, ca să se răcorească, iar nebleznicul să-l ţină minte până-n raclă. Varvara îi veni în sprijin c-o indignare plină de viclenie:

— Ce-ar fi dacă l-ar duce jăndarii la oaste? E destul de zdravăn şi ar fi taman bun de husar. În felul ăsta ne descotorosim de el… Dă-le jăndarilor câte o ploscă de vin şi doi florini de cap, că-l poartă legat de funie până la Blaj. De acolo-i lesne…

Piroş, dintr-o firidă, ascultase vorbele lor ţinându-şi răsuflarea.

— Ai dreptate, femeie! – încuviinţă Stupul. Mă duc să-i chem…

Piroş fugi în cuhnie:

— Mamă! Jupânul vrea să-l mâne pe Grigore la oaste…

— De unde ştii?

— Am auzit. S-a dus să caute jăndarii.

— Fugi de-l vesteşte 1 E aici?

— Nu! L-am văzut pornind pe uliţă…

— R Ia-te după ei; dac-o întreba cucoana de tine, îi îndrug eu ceva…

Piroş o luă la goană, prin spatele curţii. Alerga desculţă printre mărăcini, însârigerându-şi picioarele. Dar nu simţea. Numai să-l găsească până n-o fi prea târziu 1 inima-i bătea să-i spargă pieptul. Ajunse istovită la Mălina:

— I Indei Grigore?

— Nu-i acasă. A plecat în zori. Ce-ai cu el?

— Lasă, îţi spun mai târziu. Mă duc să-l caut la covăcie. Şi fugi de-i sfârâiau călcâiele. 11 găsi stând la sfat cu Nichifor. Căzu pe o laviţă, gâfâind:

— F-f-f-ugi, Grigore, jupânul a asmuţit jăndarii pe urma ta! Vor să te ducă la oaste…

Grigore încruntă sprâncenele:

— Mulţam, Piroş! Te voi răsplăti pentru fapta ta. Acum du-te înapoi şi spune-i lui Sava, în taină, să stea de vorbă cu badea Nichifor. O luă de umeri şi o duse până la uşă.

— Ce faci acuşi, Grigore!

— O iau la sănătoasa, unchieşule, că n-am chef de oaste! Vezi c-am avut dreptate când n-am vrut să intru la bogătan? Dar dac-ai zis dumneata şi Martin baci, fia-i ţărâna uşoară!… Acuşi, fiindcă i-am trântit în obraz că nu mai vreau s-aud de tâlhăriile sale, poftim, umblă să mă ferece…

— Şi dacă te-or găbji?

— În codru? Greu… De-aş avea şi cal… Uite Ce te rog: eu am să stau pitit între sălcii, peste Lăpuşel. Roagă-l pe Sava să-mi facă rost de un cal. De unde o şti… Dacă poate… Să mi-l aducă la noapte… Să fluiere cum l-am învăţat. Până la urmă – râse Grigore – tot răul cu binele lui: plec în haiducie, cum plănuisem încă la Pitiritea, cu Toader. Mai bine slobod între fiarele pădurii, decât în oastea stăpânirii. 11 îmbrăţişă: Rămâi cu bine, bunicule! Şi să ai grijă de mămuca. Eu m-oi descurca şi am să-ţi dau de veste… Apoi o tăie prin arătură, până la gârlă. Se descălţă

şi trecu apa, se lungi între sălcii şi trase un pui de somn, să prindă puteri pentru la noapte.

Nichifor se hotărâse într-o clipită. Va pleca cu Grigoriţă. N-o să-l lase singur în desişul codrilor. E mare şi voinic, e drept. Dă-i va fi urât... Iar el s-a săturat de covăcie până-n gât. Stinse cărbunii c-o găleată de apă şi trase uşa după el. Ajuns acaşă, îi povesti Mălinei tărăşenia).

— Uite, îţi las şi ţie douăzeci de florini, Mălină...

— Ba păstraţi-i voi, tătucă. O să vă prindă bine. Unde-i băiatul?

— La adăpost, nu te teme. Mă duc să tai un clapon; pregăteşte tu nişte slană şi ceva primeneli în desagi...

N-a trecut un ceas şi jăndarii năvăliră în ogradă:

— Unde-i grămăticul?

— La o ujbă, la Stupul – răspunse Nichifor în locul Mălinei, care tremura ca piftia. A plecat de dimineaţă, ca de obicei...

— Nu-i acolo şi avem treabă cu el 1 Nu l-aţi ascuns cumva?

— N-are nicio vină pe suflet. De ce să-l ascundem?

— Minţi, porc bătrân 1 – urlă jandarmul ce părea căpetenia şi-i repezi un pumn de căzu grămadă, iar căciula îi sări cât colo. E aici!

— Păcat să ridici mâna asupra unui bătrân fără vină, domnule – grăi Nichifor moale. Cât priveşte băiatul, căutaţi-11

Jandarmii cotrobăiră peste tot şi plecară furioşi. Nichifor se sculă, şterse cu mâneca sumanului un firicel de sânge ce i se prelingea la colţul gurii şi agrăi pe Mălina, care hohotea în basma:

— Ai văzut? Mai e de stat aici?

— Duceţi-vă cu Dumnezeu, tătucă! Şi cerul să v-ajute...

În timp ce Mălina pregătea desagii şi îşi înăbuşea suspinele, Nichifor se plimba în jurul covăciei, aşteptându-l pe Sava. Flăcăul veni după asfinţit, pe furiş, şi-l trase înăuntru.

— Mi-a povestit Piroş… Unde-i Grigore?
— La loc sigur, băiete.
— Pleacă?
— Da. Şi i-ar trebui un cal…
— Am…
— Nici doi n-ar strica…
— Îl însoţeşti?
— Aşa ma bate gândul…
— Încotro?
— Ştiu eu pe unde om nimeri?
— Mă luaţi şi pe mine?
— Dacă vrea Grigore…
— O să vrea, unchieşule! Pun prinsoare. În felul ăsta vă pot face rost şi de cai. Îi scot din grajd la noapte, că n-o să mai am de dat cuiva socoteală…
— N-o să te simtă careva?
— Cine? Grâjdar e Mitru şi nu doarme în grajd. Chiar dac-ar şti, n-o să-i umble gura, că ţine la mine…
— Dacă-i aşa, băiete, fă cum crezi că-i mai nimerit.
— Unde să-i aduc?
— Peste Lăpuşel. Dar fii cu ochii-n patru! Să nu te dibuie jândarii, că-l caută pe Grigore…
— Fii pe pace, bade Nichifor. Mă pricep eu… Şi se mistui prin arătură.
Înainte de miezul nopţii, Grigore auzi tropote de cai. Inima i se făcu mică şi o simţi în gâtlej. Două mogâldeţe se apropiau călare şi, cum cerul era întunecat, fără lună, nu le-a recunoscut. Un şuierat subţirel, ca de mierlă, îl făcu să tresară: Sava… Caii trecură gârla şi Grigore ieşi din ascunziş.
— Tu eşti, Sava?
— Eu.
— Cu cine?
— Cu badea Nichifor. Pornim cu toţii…
— Ai şterpelit caii Stupului?
— Îhî… râse băiatul. Ţi-am adus pe Murgilă. Ştiu că ţi-e drag.
— Ia mai lăsaţi sporoava, nepoţilor, şi s-o luăm din loc

– porunci Nichifor. Dacă gonim cu nădejde, până la ziuă om fi în codrii Strâmbei. Acolo suntem la adăpost. Ne-om petrece ziua într-un desiş…

— Şi p-ormă?… – întrebă Sava.

— Ai să vezi I – i-o tăie scurt Grigore. Acum se cheamă că suntem în afara legii: eu am plecat de la stăpân fără voie şi fug de oaste, tu ai furat caii… Suntem haiduci, asta-i!

— Haiduci? urlă Sava şi zvârli clopul în vânt.

— Taci, nătângule, că ne aude lumea! – îl probozi Nichifor. Până la haiducie, şterge-ţi caşul de la gură…

Grigore încălecă şi porniră cu toţii galop, prin arătură, să nu lase urme pe unde au trecut.

— Ţi-e foame? – îl întrebă Nichifor. Umblă pe la dăsăgile atârnate de oblâncul tău. Vei găsi de-ale gurii.

— Lasă, unchieşule, când om. fi la adăpost… Se aplecă pe grumazul calului, şoptindu-i la ureche: Acuşi să te văd, Murgilă, dacă ai boi de cal haiducesc… şi-l zădărî cu botul cizmelor.

În urma lui, Nichifor, ţinând strâns dârlogii, cânta încetişor:

Frunză verde de secară, *Colea despre primăvară* când *se-mbracă codrii iară*, *Au pornit haiducii-afară*; *Au lăsat cetăţi şi sate* că *sunt pline de păcate*…

— Ce cânţi acolo, bade Nichifor? – îl agrăi Sava ajungându-l din urmă.

— Primul nostru cântec haiducesc, băiete I

Sfârşitul cărţii I

CARTEA A II, a în haiducie

C A P I T O L U L X

LA ADĂPOSTUL CODRULUI

Fugarii au gonit până-n zori, ocolind drumurile bătătorite. Pe şosele bântuiau poteraşi călări. Dacă i-ar fi iscodit cumva încotro se-ndreaptă, greu ar fi găsit răspuns demn de crezare. În frunte, călărea Nichifor. Cunoştea bine ţinutul, ca unul ce-l cutreierase pe vremea când argăţea la stava lui Mezei, din Botiza. Sava călărea la spatele lui Grigore, încheind şirul. Au făcut doar scurte

popasuri, la răscruci sau fântâni, să adape caii. Pe Grigore îl ustura pielea, frecată de oblâncuri şi straiţe. Parcă mii de albine îi înţepau pulpele; când cobora, abia se ţinea pe picioare. Călărea pentru prima dată o noapte întreagă şi nu era deprins. Nichita şi Sava n-aveau habar: fuseseră aproape crescuţi pe cai… Spre zori, din spatele gorganelor de pe Ţibleş, pâcla nopţii fu sfârtecată de o geană de lumină. Struniră frâieie pentru un ultim popas în câmpie. Aveau să se-nfunde curând în desişul codrului, cam de pe locul unde coteşte apa Strâmbei.

— Cunoşti pădurea, unchieşule? – întrebă Grigore. Găsim în ea vreun adăpost potrivit, o vizuină mai ferită, de care să nu dea ochii orice drumeţ?

— Câte pofteşti, nepoate 1 Răbdare 1 Să ajungem şi ai să te-ncredinţezi…

Sava tăcea şi molfăia printre dinţi un fir de iarbă. Cu cât lăsau Măgoaja în urmă, îşi dădeau seama că drumul e fără întoarcere. Furase caii, şeile, traistele cu ovăz… Dacar cădea în ghearele Stupului, apăi de bună seamă că l-ar hărtăni. De aici încolo, vrea, nu vrea, e nevoie să se statornicească în haiducie, alături de Grigore. Unde-o să doarmă, cu ce se va hrăni şi care-i va fi îndeletnicirea, nu ştie să prevadă. Nici nu-i treaba lui, de altfel 1 Are o căpetenie căreia-i datorează ascultare – cum făcuse şi-n Măgoaja… I-a poruncit să-i aducă buiestraş? L-a văduvit pe jupânul de trei, nu de unul I Unchieşul e de asemenea priceput… El se mulţumeşte cu slujba de „aghiotant”. Dar „căpitanul” nu l-a mai strigat aşa de aseară şi nici nu l-a zădărit c-o vorbă de duh, cum avea obiceiul. De bună seamă că-i şi el cătrănit… Parcă-i uşor să-ţi laşi bătrâna şi să porneşti ca huhurezul, printre văgăuni? El, batăr, e orfan. N-a lăsat în Oraviţa lui picior de neam. De când se ştie, s-a trezit copil de pripas şi a slugărit oricui, pe un blid de mâncare. Dar cu Grigore se schimbă treaba: e umblat pe la şcoli, ştie carte cât trei arhierei la un loc şi aduce la chip cu grofii… De ce s-ar plânge el, Sava? De aici încolo e haiduc şi n-o să-l mai burduşească niciun soi de Stup! Se apropie de Grigore şi săltă în şa, la rând cu el.

— Tot la Măgoaja ţi-e gândul, căpitane?

— Tot. Dar te-aş ruga să-mi răspunzi la două întrebări: întâi de ce-mi spui „căpitane”, şi-n al doilea rând, cum ştii încotro gândesc?

Sava ţuguie buzele:

— Păi dacă eu mi-s „aghiotant”, comandirul musai să fie căpitan; cât despre Măgoaja, ziceam şi eu aşa…

— Nu te mai frământa, băiete; or să lase toate bine 1

— Mă temeam ca Stupul… jândarii…

— Lui Stupul îi trimit vorbă că, de-o cuteza s-atingă un fir de păr la ai noştri, îl căsăpesc ca pe-un berbec. Şi

— Să-şi vâre minţile-n cap! Că-i şi fricos al naibii…

Sava râse fără veselie:

— Astea-s vorbe-n vânt, căpitane! întâi că n-ai pe cine trimite la el; şi, ca să te-ncumeţi a intra în sat după toate câte s-au petrecut, ar trebui să ai ceată numeroasă… De te-ar împinge păcatul să te abaţi pe acolo singurel, te-nhaţă pe dată…

Grigore îl măsură cu surprindere: „ie-te-te… Ştii că are dreptate? Judecă sănătos…” N-ar fi bănuit. Fecioraşul, după cum se arată, are cap nu doar pentru a sprijini căciula… şi îl mulcomi.

— Om vedea noi, Sava! întâi să găsim adăpost şi să ne rostuim într-un fel oarecare…

Urcau pe un drumeag de munte, printre tufani. Vietăţile pădurii începeau să se mişte. Nichifor struni dârlogii şi întoarse calul.

— Pe unde ne aflăm, bunicule?

— Unchieşul roti privirea în jur:

— Munţii ce-i vezi colo, spre dreapta, sunt ai Rodnei; drept înainte, am ajunge la Vişeu; la stânga, avem Budeştii şi Capnicul… După câte-mi pare, suntem prin preajma Botizei. Să cotim către soare-apune. Musai om da peste o baie veche lăsată-n paragină, aproape de Băiuţ. Putem dura în ea sălaş grozav, ferit de ochi iscoditori…

— Încap şi caii?

— Oho! – râse unchieşul cu tâlc. O stavă-ntreagă, băiete, şi tot nu-i dai de urmă…

Cărăruia se îngustase. În stânga, după desişul de goruni, se căsca o prăpastie; jos de tot, într-un soi de căldare înecată în verdeaţă, se răsfirau sătucurile de pe Valea Capnicului, pe care le ocoliseră noaptea, cu fereală, şi săltau sprinţare apele Copilnicului, scânteind în lumina zorilor ca pietre nestemate. Bătuseră cale de şapte sau opt poşte bune şi, chiar de-ar fi dat Stupul de veste să fie urmăriţi fugarii, de bună seamă că poterele n-ar putea să-i dibuie pe coclaurii ăştia, în vârful fibleşului, între gorganele sure străbătute de vinişoare arămii. Se apropiau de baia lăsată-n părăsire şi stâncile, scrijelite pe vremuri de dalta şi ciocanul băieşilor, stăteau mărturie că muntele purtase cândva, în măruntaie, bulgări preţioşi de minereu, pe care proprietarii şteampurilor îi prefăceau în fier şi aramă. Totul arăta părăginire… Cărările, neumblate, te-ncredinţau că prin hăţişuri rătăcesc poate cerbi, capre negre sau alte sălbăticiuni ce cată adăpost de plumbii ucigători ai vânătorilor. Nu întâlniseră suflet de om.

— Am ajuns! – răcni moş Nichifor, descălecând.

Grigore şi Sava făcură la fel.

— Să deschingăm şeile, băiete – hotărî Grigore. S-or hodini şi bietele dobitoace, că destul şi-au scos sufletele 1

— Le dăm şi grăunţe, unchieşule? – întrebă Sava în timp ce trebăluia cu Nichifor pe lângă şei, aşezându-le în aşa fel, încât să slujească drept rezemători.

— Nu, băiete! I-om priponi şi-i lăsăm la iarbă. Cât îs osteniţi de drum şi înfierbântaţi, s-ar îngreuna. Nu le dăm nici apă până nu s-or zvânta cum trebuie 1

— Apă? De unde?

— Nu desluşeşti un susur? Sunt pârâiaşe ce izvorăsc dintre steiuri. Dac-am avea o găleată…

— N-ar fi mai nimerit un jgheab? Parcă se adapă mai cu poftă…

— Ai gândit înţelept, flăcăiaş!… E şi sănătos. Apa-i rece, gheaţă… Dac-o tragem în jgheab, se încălzeşte peste zi şi nu se-mbolnăvesc dobitoacele.

Grigore se plimba cu mâinile-n buzunare, să se mai dezmorţească şi fluiera încetişor, printre dinţi, cântecul ce-

i plăcea lui Imre. Cam la vreo sută de paşi mai spre vârf, se căsca o boltă nu prea înaltă, ce se-nfunda în inima muntelui.

— Asta ţi-i baia, bunicule?

— După cum se arată! Aici vom hodini la noapte.

— N-ar fi rău să cătăm cum e pe dinăuntru… Mi-e că s-au cuibărit jivine şi-i primejdios. Ei, dac-am avea flinte, ori barem o pereche de pistoale…

— …am înfuleca la amiazi vânat fript – glumi unchieşul. Până una, alta, să ne aşezăm colea.

Întinse o frântură de scoarţă şi scoase merindea, învăluită în pânză de bumbac: slană, brânză, cârnaţi, cepe roşiatice… Despică o pâine în patru sferturi şi dădu la iveală un şip de răchie tare, ungurească.

— Trage un gât, Grigore! Să vezi cum te dezmeticeşti! Îţi scoate moleşeala din oase şi te îmbie la mâncare.

— Parcă aminteai ceva despre vânat, unchieşule? Se găseşte? – agră Sava.

— Eu aşa socot. Pe vremuri era berechet! De ce-ntrebi?

— Că v-aş face eu rost…

— Cum, împieliţatule? – îl împunse Nichifor cu degetul.

— Lesne. Ştiu să fac laţuri şi să pun capcane…

— Lasă-le pe mai încolo! – i-o scurtă Grigore. Acu-i vremea de ospătat. Şezi colea, lângă mine!

Mâncau în tăcere.

— Măi cârlane! Ce-ar fi să iei tâlvul de colo şi s-aduci o ţâr de apă? Ştii unde-i izvorul? în spatele băii părăsite.

— Asta de unde ai aflat-o? – se miră Grigore.

— Ehei, flăcăiaş! Oare nu colo, în baie, mi-am frânt cele ciolane sub povara sacilor cu bulgări, când eram de anii tăi?

Sava sări în picioare, apucă tâlvul şi se repezi către locul arătat de Nichifor. Se înapoie cu el plin de apă limpede şi rece, de-ţi clănţăneau dinţii-n gură după ce o sorbeai. Tâlvul trecu din mână-n mână, după care Grigore

zvârli o căutătură spre caii ce păşteau pe-ndelete, alegând firele de iarbă mai coapte:

— Ce ziceţi? N-ar fi bine să-i curăţăm un pic?

— Asta lasă-mi-o pe seamă, căpitane! – zâmbi Sava. Eu mi-s grăjdar de meserie, pe când unui comandir peste haiduci nu-i şade bine…

Grigore ar fi vrut să protesteze, dar i se-nchideatt pleoapele şi-i dogorea pielea pe picioare. Îşi trecu de câteva ori palmele peste pulpe.

— Ustură? – clipi Nichifor cu înţeles. Ţâpă frumuşel nădragii şi ţi-oi da însă te ungi. Dă jos şi cizmele, Grigore, să te hodini omeneşte. Nichifor făcu semn lui Sava să vină după dânsul şi se-ndreptară spre cai, să-i frece cu şomoioage de iarbă. După ce se depărtară, îl agrăi încetişor: Am luat cu mine bărdaşul, tesla, gealăul, ciocan şi cuie. Când o în găta cu buiestraşii, începem să meşterim jgheabul.

— Ţi-ai adus toată covăcia? – râse băiatul.

— Nu mai face pe isteţul, copile! – se zborşi unchieşul. Când ai sorocit să-ţi duci traiul în singurătăţi, printre jivine, e cuminte să ai de toate la-ndemână. Aici n-ai unde târgui, nici vecini să te-mprumute! Ar fi bine să cioplim şi nişte măciuci. Prind bine la nevoie… Ţinte avem; le-om ghintui zdravăn şi se cheamă că tot avem scule de apărare.

În vreme ce unchieşul, ajutat de Sava, dulgherea jgheabul şi cojea crengi groase de tufan tânăr, pentru ghioage, Grigore fu deşteptat de bocăniturile bărdaşului ce trezeau ecouri tremurătoare în liniştea codrului. Îi găsi după bocănituri şi vru să le dea o mână de ajutor.

— Lasă, căpitane, o scoatem şi singuri la capăt – îl îndepărtă Sava.

— Şi eu să stau cu braţele crucişe?

— De ce? Mergi să ne vezi sălaşul, Grigore I – îl îmbie Nichifor. Îţi las cinstea să alegi unde ne-om adăposti caii şi să ne culcuşim ciolanele peste noapte.

— Dac-aşa ţi-e vrerea, bunicule, se-nvoi Grigore, te ascult.

Şi porni către gura băii, ce se căsca într-un fel de boltă. Scobitura din baia părăsită urca pieptiş, întâi drept, după care se răsfira în trei galerii mai strâmte spre apus, miazăzi şi miazănoapte. Din tavanul căptuşit cu mâzgă verde, jilavă, musteau stropi rari, ce se prelingeau pe pereţii înnegriţi. În afară de câţiva lilieci orbecăind de colo-colo, nu întâlni alte lighioane. Pesemne că nu le plăcea să-şi dureze vizuini în baie… Din loc în loc se deschideau firide – unele mai largi, cât odăile, altele mai înguste. Alese una cu două despărţituri. În cea mare încăpeau caii; în cealaltă, mai micuţă, vor adăposti şeile şi-şi vor dura culcuş. Firida era aşezată cât se poate de nimerit: cam pe la mijlocul galeriei. Dinspre gura boltită răzbea o dâră de lumină şi nici prea departe nu era. Ieşi afară şi se aşternu pe treabă. Tăie bălăriile cu cuţitul; reteza ca o coasă… Strânsese maldăre de verdeaţă şi de frunze, pe care le căra cu braţul şi le risipea peste cele două despărţituri. Când socoti că aşternutul e destul de gros, încât să nu mai răzbată umezeala, coborî:

— Gata culcuşul, fârtaţilor! Nici grofii nu se hodinesc mai straşnic în ietacurile lor aurite…

— Dar pentru cai? – clipi des Nichifor.

— Şi pentru ei. Ne-ar trebui însă o stinghie ceva mai groscioară, de care să-i priponim.

— Om face-o şi pe aia, dacă zici, că nu-i mare scofală – încuviinţă unchieşul.

— Tu, Sava, hai de-mi ajută să car la vizuină traistele şi şelăria. Adică ce mai… Adăpostim şi caii…

— Numai să nu-şi strice vederea de-ntunecime – sengrijoră băietanul.

— Aş! – râse Nichifor. Pe-ntuneric dorm mai liniştiţi, iar uneori i-om ţine şi pe afară.

Grigore apucă dârlogii lui Murgilă… În urma lui, Sava ducea de frâie pe Suru şi Ciacâr. La-nceput caii s-au cam speriat de bolta întunecată şi nechezau jalnic, cerând parcă îndurare. I-a mulcomit însă vorba blândă a lui Grigore şi zahărul. După ce s-au obişnuit, păşeau pe Lespezile galeriei fără habar.

Vreme de trei ceasuri încheiate au îngustat apoi bolta, astupând-o cu bolovani întăriţi cu muşchi. Nichifor pregătise şi câţiva buşteni, uniţi prin stinghii, încropind un fel de poartă ce astupa intrarea. Puteau, aşadar, să se îndepărteze de vizuină, fără teamă, că ar fi ameninţată de oameni sau jivine. Proptiră poarta de boltăj îngrămădiră în faţa ei crengi uscate şi, când coborâră de vale, spre gârlă, Sava privi înapoi şi fluieră admirativ:

— Pfiu… Nici că se cunoaşte. Fainã treabă!

— Ehei, băiete – se bucură Nichifor – să vezi peste vreo trei zile, când s-o prinde muşchiul de bolovani. Mi-e că nici noi n-om nimeri ascunzişul lesne…

— Avem ovăz pentru cai? – se interesă Grigore.

— Nu prea. Ar trebui să mai tăcem rost. Oi cobor! într-una din zile să târgui u» sac… – zise Nichifor. Aşezări îs destule pe aproape: Strâmba, Telciu…

— Şi bani de unde? Doar n-ai de gând să prazi vreun om sărman?

— Nici pomeneală! Aveffl şi gologani, băiete; ascultă ici – şi-şi sună şerparul. Auzişi? Cincizeci de florini noi-nouţi. Pentru o vreme ne scot la liman. Da’ nici prea multe grăunţe nu le-om da I Iarba-i grasă, şi, după câte-mi pare, mai mult or trândăvi.

— Nu se ştie! – i-o întoarse Grigore evaziv. Caii trebuie totuşi bine hrăniţi! Să fie în stare să alerge pe nerăsuflate…

În seara aceea, n-au atins uscăturile… Nichifor şi Grigore pescuiseră din vreme opt păstrăvi măricei, cu pete aurii, iar Sava, cu praştia-n mână, zări pe un copac cârduri de găinuşe ce se pregăteau de noapte şi piroteau cu pleoapele oblonite. Bang 1 şi o găinuşă i se rostogoli! a picioare în vreme ce restul zburară înfricoşate. Plecă să-şi întâmpine soţii, răcnind din depărtare:

— Avem – friptură, boieri mari!

— Şi noi peşte! îi răspunse Grigore. Berechet să ne umflăm burţile…

Merseră împreună până către izvor. Acolo, Nichifor scociorî o gropniţă, o umplu cu apă şi o acoperi cu crengi

şi frunze.

— Ce faci, bunicule?

— Se miră Grigore.

— Fierb apă să jumulim găinuşa. Altcum nu-i putem smulge penele.

Dădu foc cu amnarul şi cremenea; reteză apoi gâtiţa păsării şi o vârî în apă. Îşi aprinse luleaua şi, în vreme ce sugea cu nesaţ, începu să cioplească o frigare.

— Multe mai ştii, bunicule! – se minună Grigore.

— Deh, nevoia te-nvaţă, nepoate!

Peştii fripţi şi găinuşa rumenită gâdilau plăcut la nări.

S-au aşezat la masă. „Aghiotantul” înfuleca lacom. Când gustă şi din vin, scoase un chiot:

— Dac-aş fi ştiut că-i atât de fain în haiducie, m-aş fi târât aici de-a buşelea, pe când eram un spârcioc…

— Lasă, dai tu şi de greu, băiete! îi potoli unchieşul veselia.

Dar Sava nu credea. Slobod, fără stăpân să-ţi poruncească, cu cal înşeuat şi să te hrăneşti cu vânat ales – nu cu zeamă de urzici, ca la Stupul şi să te sature cu ghionţi – oricâte greutăţi şi primejdii te-ar paşte, face să lenduri. Simţea alături pe „căpitan” şi era încredinţat că, avându-l ca pază, nu i se poate întâmpla nimic rău.

Înnoptase. Doar foşnetul frunzelor stârnite de vânt sau un ţipăt răguşit de buhă mai tulburau tăcerea. Urcau fără zor, spre ascunziş. Era o noapte cu lună plină, luminoasă.

— Ne-ar fi prins bine un opaiţ, ori nişte luminări – şopti Grigore mai mult către sine, după ce proptiră poarta şi umblau pe-ntuneric, către culcuş.

— Poate-oi găsi în sat… – răspunse Nichifor.

Sava se culcuşi lângă cai, într-un colţ şi adormi pe dată.

S-au trezit în zori, au luat caii de căpestre şi au ieşit pe tăpşan. Nichifor încălecă pe Ciacâr, fără şa, şi porni către satul cel mai apropiat.

— Dacă te-o opri vreun poteraş, ce-ai să-i îndrugi? –

întrebă Grigore îngrijorat.

— Mă descurc eu, nepoate, fii pe pace! îi spun că duc calul la stava lui Mezei, în Botiza. Şi poate să mă descoase cât o pofti, că-l în fund eu…

Trecuseră aproape două săptămâni. De hrană n-aveau a se plânge. Flăcăii se scăldau în gârlă, ademeneau în cârlige bibani şi plătici, prindeau iepuri şi păsăret în capcane şi laţuri, iar din bănetul păstrat la chimir de Nichifor, se irosiseră abia trei florini. Fără astâmpăr nici hodină, unchieşul întărise \căpeţelele, dresese frâiele şi căpestrele, peticise desagii şi meşterise un ciubăr pentru adăpat caii, două donicioare – să păstreze la orice vreme apă proaspătă, fără să mai bată drumul la izvor – şi un puţinei să ţină brânza nedospită. Împletise cercuri din răchită, ca mocanii, şi scobise din soc trei talere şi linguri de lemn. Bătrânul şi Sava erau bucuroşi peste aşteptări; nu şi-ar fi dorit altă viaţă. E drept că unchieşul ciulea urechile la cel mai slab zgomot şi trăia cu sufletul la gură, să nu dea poteraşii peste ei. I-ar fi cules ca din oală că n-aveu flinte să se războiască împotriva gonacilor crăieşti…

S-au scurs în felul acesta două luni şi se porniră ploile – dese la munte către sfârşitul primăverii. Stăteau mai toată vremea ciuciţi în bârlog şi bucătăreau în despărţitura ce le slujea de lăcaş. Ieşeau doar la gârlă, când se zvânta pe-afară, să care apă cu doniţele; flăcăii umblau după vânat şi pescuit, dar se-napoiau adesea cu mâna goală, iar unchieşul scotea caii la iarbă noaptea, să nu stârnească gornicii cu nechezatul. Grigore era tare amărât: nu-i plăcea viaţa de trândăveală şi de schimnic. Altfel îşi închipuise haiducia. Umbla încruntat şi vorbea rar. N-auzeai la dânsul râset, nici vorbă de duh. Unchieşul căzuse pe gânduri. Într-o seară, după cină, pe când Sava sforăia încetişor în colţul său de lângă cai, Nichifor aprinse un capăt de luminare şi se apropie de Grigore:

— Să ştii că nu-mi placi 1 Văd că numai îţi tună şi-ţi fulgeră. Ce-ai păţit?

— Nimic, ştii bine 1 Dar m-am leşuit de trândăvie. Dacă mai zac mult aşa, nu ştiu ce se-ntâmplă…

— Şi ce socoţi să facem?

— Orice, bunicule 1 Să scoatem nasu-n lume! Nu vreau să rămânem pitiţi pe vecie. Am pornit în haiducie? Apăi s-o facem! Că decât în vizuină, ca ursu, mai bine diac la vreo canţălărie, că tot se cheamă că eşti între oameni.

— Să pornim, dac-aşa ţi-e voia – oftă Nichifor. Dar gânditu-te-ai cum şi încotro? Că, fără ţidulă la mână, dacă te-ncolţesc gornicii şi poteraşii, ce te faci?

— O să chibzuim, bunicule, dar aşa nu se mai poate!

— Bine-ar fi să nu ne pripim.

Şi începu să aştearnă culcuşul pentru noapte. Nu voia să amărască flăcăiaşul, dar i se păruse în mai multe rânduri că aude paşi în jurul sălaşului. Dacă i-or fi dibuit pândarii?

După o vreme, glia s-a zbicit. Grigore s-a trezit în zori şi n-a mai avut răbdare să stea, la-ntuneric. A ieşit pe nesimţite şi a luat-o pe potecă să-şi dezmorţească ciolanele. Aerul tare şi mirosul pătrunzător al fructelor de brad îl îndemnau să respire adânc. Rupse o crenguţă de brad şi mestecă în gură seva amăruie şi proaspătă. Nu şi-a dat seama că se depărtase binişor de sălaş şi nici n-avea chef să se înapoieze curând: viaţa de cârtiţă nu-i pria… Soarele porni să dogoare. Îşi scoase bundiţa şi o atârnă pe umăr. Ciripitul păsăretului şi foşnetul dulce al pădurii îi purtau paşii în neştire. Se trezi într-un luminiş. „Am să mă hodin o ţâră…” – îşi spuse el. Se întinse la umbra unui tufan bătrân şi-şi încrucişă braţele sub cap. Adormi. L-a deşteptat un zgâlţâit puternic. Miji ochi şi zări o matahală bărhoasă, înţolită în straie verzi, de pădurar:

— Ce cauţi aici, tinere? Nu ştii că-i proprietatea grofului Szecseny şi nu-i voie să intri fără autorizaţie? Eşti cumva braconier?…

— Eu, braconier? – râse Grigore acru.

— De unde vii? Ai acte?

— N-am, că-s tânăr. Am plecat de acasă, de la Hideaga – minţi Grigore – să trec peste munte la Ardusat, unde şade bunicul. M-oi fi rătăcit pesemne…

— …Sau eşti vreun fugar de la cătănie? Mai ştii

Scoală! Te duc la jandarmerie, în comună, şi or vedea ei ce hram porţi…

Grigore privi piezişdacă nu-i rost să şteargă puţina, dar pădurarul ghici intenţia băiatului şi-i puse pe braţ o mână grea:

— Haidem, că n-am vreme de pierdut!

Avea puşcă, centura plină de cartuşe şi, dacă ar cerca să i se împotrivească, ursul l-ar doborî dintr-o lovitură. Se mustră în gând că s-a depărtat peste măsură de vizuină, cu toate că unchieşul îl prevenise. Era însă prea târziu… Nu-i rămânea decât să se descurce prin viclenie.

— Încotro ne-ndreptăm?

— Nu departe. Colo, jos, vezi căşile cele? E Cehul Să vaniei… Şi groful are castelul acolo.

— Ce-ar fi să mă duci la castelan? Poate că…

— Dacă ţi s-a urât cu viaţa – râse pădurarul – cere-mi să te iau la grof. Când i-a încăput pe mână vreunnat care i-a încălcat domeniul fără învoire, apăi află de la mine că n-a ieşit cu oasele-ntregi. Nu, flăcăiaş! Te-oi preda jândarilor. Ăştia-s mai omenoşi, iar de n-ai minţit, te-or slobozi nesmintit… Şi se cheamă că mi-am făcut şi eu datoria. Altfel o păţesc…

Au ajuns în târguşor aproape de căderea serii. La o adică, jandarmii nici n-aveau lăcaş propriu. Şeful de post, Dudaş, un beţivan fără pereche, îşi făcuse cartierul la cârciuma lui Bandi şi ocupa o odăiţă în fundul curţii. Şi negustorului îi venea la socoteală, deşi „cocoşii” beau pe veresie. În schimb, se simţea ocrotit. Care tâlhar ar îndrăzni să-l calce noaptea, sau ce zurbagiu s-ar încumeta să nu plătească, ştiind că trei jandarmi se află în preajmă? O pivniţă părăsită, care da într-o hrubă, slujea drept închisoare pentru deţinuţi. Avea chepengul gros şi, ca să fie mai sigur, când prindea „o păsărică în colivie”, Dudaş! astupa c-un butoi plin cu murături, fiindcă n-avea încredere în lăcate. Zicea că încuietorile-s făcute pentru oameni cumsecade…

Când au intrat în odăiţa prost luminată de un opaiţ,

Dudaş, descheiat la tunică şi cu părul năclăit, era adâncit să dea gata rămăşiţa dintr-un urcior. După ce plescăi din buze şi-şi şterse mustăţile cu dosul mânecii, agrăi pe gornic:

— E feciorul dumitale, Lacsi baci?

— Aş 1 – râse gornicul. L-am prins în pădure, fără acte. D-aia l-am adus…

— Aha, eşti tâlhar de codru 1 – şi-i aruncă o privire fioroasă.

Deşi speriat, Grigore îl înfruntă cu seninătate:

— Sunt fiu de gospodari, domnule! Am făcut gimnaziu… Puteţi întreba în Hideaga de… (şi căută un nume potrivit, unguresc. Ştia tă jăndarii nu cruţă pe „olahi”, chiar dacă n-au nicio vină) … Szomlo… fu primul nume ce-i veni în minte – ce! al abatelui din gimnaziu.

— Bine, om vedea 1 Toţi ticăloşii mint că-s domni. Şi dacă n-ai spus adevărul, să ştii, cârlane, că-nfunzi ocna. Şezi colo, pe scaun! Eu am treabă cu dumnealui…

Ieşi cu gornicul şi suci cheia-n broască:

— Ce facem cu ăsta, Lacsi baci? Pare băietan de treabă.

— Aşa cred şi eu. Tine-l şi dumneata vreo două nopţii, pune un subaltern să ancheteze şi dacă n-o afla nimic rău…

— Dar faci cinste?

— Fac! Şi intrară-n cârciumă. Gornicul porunci un crug cu vin şi o gustare. El bău puţin:

— Ştii… trebuie să întocmesc un raport. Iar dacă ţi l-am dat pe seamă…

— N-avea grijă! Care ajunge-n „pensionul” meu şi n-are gânduri curate s-a zis cu el!

S-au despărţit târziu, către zece seara, când vagmistrul Bihary veni să-i ceară cheia, să se culce.

— Au pornit împreună. Încins de băutură, Dudaş aproape că uitase de Grigore. Când îl zări, se răsti cu asprime:

— Ce cauţi aici?

— Dumneavoastră m-aţi încuiat – şi-şi strânse fălcile

spre a înăbuşi un căscat. Era târziu, iar el pica de oboseală după atâta umblet.

— Aha! – se dumiri şeful de post. Ce ziceai c-ai furat?

— Nimic, domnule!

— Minte 1 – răcni Bihary ca să-şi dovedească zelul. Nu vedeţi, domnule brigadier, că are priviri de tâlhar?

Şi-i repezi un pumn de-i învineţi un ochi.

— De ce dai, domnule? – protestă Grigore.

— Aşa-i – mormăi brigadierul în fumul beţiei. Cine ţi-a îngăduit? Aici poruncesc eu!

Vagmistrul scrâşni din măsele de ciudă:

— Am înţeles, să trăiţi! – dar îşi spuse că s-o răzbuna el pe neobrăzatul din colţ, când or fi singuri.

— Du-l la beci! – porunci Dudaş tare. Îi spuse apoi în şoaptă: Să nu mai dai în el; te pomeneşti că spune adevărul. Cică are gimnaz şi taică-său e gospodar de vază în Hideaga. Mai ştii? Dacă n-are vină şi ne reclamă la căpitan, odată ne trezim cu zece zile de arest…

Bihary îl apucă de braţ şi îl târî pe un coridor întunecos, dar tot îi înfundă câţiva ghipnţi, să se răcorească:

— Asta ca să-ţi ţii altă dată pliscul!

Deschise chepengul şi lumină scara c-un fănăraş, apoi îl trânti cu zgomot şi îl astupă cu butoiul. Grigore nu vedea nimic şi umbla pe orbecăite. Auzea doar chiţăituj guzganilor şi un zgomot pe care nu-l putu desluşi: un soi de scârţâit ca de roţi la morile de apă. Pipăi cu mâinile peretele umed şi mucezit, căută un culcuş şi căzu într-un somn greu, fără vise, cu bundiţa la căpătâi. Peste noapte i se păru că aude zornăit de lanţuri şi gemete. Crezu că visează… S-a trezit la o tuse puternică, ce aducea cu hodorogeala de butie spartă:

— Cine-i acolo?

— Da’ tu cine eşti? – şi lanţurile zornăiră din nou.

— Îmi zice Szomlo. M-au arestat az-noapte…

— Ai furat, ai ucis?

— Nu! M-a găsit pădurarul rătăcind prin pădurea grofului Szecseny…

— Atât? câţi ani ai?

— Merg pe douăzeci.

— E Cu caşu la gură, va să zică? Tutun ai?

— Nu fumez.

— Pastele şi grijania!… – sudui ferecatul. Credeam c-oi avea noroc. Dă-te mai încoa, să te văz, că eu sunt prins în belciuge…

Grigore se apropie. Se obişnuise cu întunericul şi desluşi un zăplan cu barbă roşcovană şi mustăţi zbârlite:

— Dar dumneata?

— Eu? Eh… Mi se urâse cu binele…

N-avea încredere în băietan, să-i istorisească ce are pe suflet. Dacă-i cumva o iscoadă trimisă anume să-l tragă de limbă? Că lor nu le-a spus nimic… D-aia l-au şi ferecat de mâini şi de picioare… Să-l mai încerce o zi, două, p-ormă… Se mulţumi să-i spună că a băut peste măsură şi că s-a luat la harţă cu nişte oameni, în cârciumă.

— Şi?

— Mi-e că am înţepat vreo doi cu brişcă… Prea bine nu ştiu, că eram cam afumat. Da’ nici uşor nu le-a fost să mă priponească 1 – râse el ca un lătrat. Au sărit vreo zece pe mine, anafura lor de ticăloşi 1 Să scap de aici şi să-mi pice unul în labă… N-ai vreun coltuc de pită? Mi-e foame…

Avea. Luase în buzunar un călcâi de pită şi o bucată de slană, cu gândul să-şi astâmpere foamea dac-o ajunge târziu la vizuină. Le dădu deţinutului:

— Mănâncă!

— Bogdaproste, flăcăiaş 1 – şi înfulecă lacom. Mie-mi zice Csordas… Gyula Csordas… Secui…

La prânz li s-au adus două străchini cu zeamă de urzici şi câte o jumătate de pâine. Grigore lăsă mai toată ciorba mâncăului hămesit, care ducea anevoie lingura la gură, din pricina cătuşelor.

Seara nu căpătau nimic. A doua dimineaţă îl iscodi pe Bihary:

— Nu-mi daţi drumul?

— Mai rabdă, băiete 1 Pleacă mâine şeful la Hideaga şi dacă ţi s-or adeveri spusele…

După ce auzi trosnetul chepengului, Grigore oftă…

— Ce-i, flăcăiaş? Nu-ţi vine la socoteală? – îl iscodi Gyula.

— Nu, că i-am minţit. Nu-s de acolo, ci din Măgoaja. Am fugit de oaste… Dac-ar afla…

Deţinutul îl sfredeli cu privirea:

— Ştii să-ţi fereci botul?

— Ştiu.

— Dacă spui o vorbuliţă, mori de mâna mea. Te prinzi?

— Mă prind.

— Bine; cum îţi zice pe numele mic?

— Gergely – îşi traduse Grigore numele pe ungureşte.

— Aşa… Află că şi eu stau la fel de prost ca tine. Nu mă doare capul de cei înţepaţi; n-au nici pe dracu'! Dar altu-i baiul: mi-s haiduc… Auzit-ai de Aiadar Benko?

— Nu.

— Cum se poate? I s-a dus faima ca de popă tuns. Eu sunt soţ de-al lui, măi Gergely! Şi dacă m-or lua juzii la-ntrebări, mi-e să nu afle şi haţ! – făcu un semn la gât. Dacă n-aş avea păcătoasele astea de fiare, ar fi floare la ureche. Pe jândar îl amuţesc c-un pumn. Şi să dai sus chepengul nu-i mare scofală…

— Vezi însă că ai cătuşe…

— Nici ţie n-o să-ţi meargă la oaste ca-n rai. Ar fi o cale de scăpare dac-ai vrea, flăcăiaş…

— Vreau – strigă băiatul, cu o licărire de nădejde-n ochi. Spune degrabă cum!

— Cată mai încolo. Vezi că trebuie să fie pe undeva căciula mea. Am avut grijă s-o iau cu mine şi s-o zvâii departe…

— Şi dac-o găsesc?

— Ad-o şi ai să vezi!…

Grigore căută în genunchi o bucată de vreme, că era beznă către hrubă:

— Uite-o!

— Pipăie! Sim + i ceva tare?

— Da.

— Ad-o aici! Rupse căciula cu dinţii şi dădu la iveală o pilă subţire, aproape nouă. Dacă izbuteşti să-mi pileşâi cătuşele, ne luăm valea…

Grigore se apucă de treabă, cu râvnă. De s-ar vedea scăpat… I-e ruşine de uncheş şi de Sava că s-a lăsat prins ca un neghiob. Ciulea când şi când urechile, să nu vină careva.

— Începe la o mână, băiatule, că, dac-o slobozim, restul las-pe mine… – îl sfătui Csordas.

Şi pila scârţâi toată după-amiaza şi întreaga noapte. Când mâna dreaptă îi fu liberă, deţinutul pili mai departe, punându-l pe Grigore de pază. Ca să nu-i vină chef jandarmului să se apropie de el, se prefăcea că doarme când se aducea zeama de urzici. Cât să fi trecut pân-a izbutit să se descotorosească de lanţul de la glezne, sfârşit cu o ghiulea? Nu-şi dădea seama. În întunecimea ceea pierduseră şirul zilelor. Când se văzu slobod, începu să-şi frece picioarele învineţite, apoi încercă să păşească, ţinându-se de perete şi sprijinit de Grigore. După câtva timp umbla fără ajutor.

— Eu mă pitesc în spatele scării, băiete 1 – îl agrăi Gyula. Când o ridica chepengul, ţine-l de vorbă…

Aşteptă până „cocoşul” se depărtă bine şi, cum avea şi mâinile ocupate cu străchinile, îi fu lesne să-l strângă în braţe. Bihary vru să zbiere, dar Grigore îl ameţi c-un pumn.

— Bine făcuşi, Gergely 1 – încuviinţă Csordas. Aţ pumn greu… Dar să ne ferim de tărăboi. Strânge-l tu cu centironul de picioare şi cată dacă n-are vreo armă. Ne-ar prinde grozav…

Grigore îi scotoci prin buzunare:

— Are doar o custură…

— Ia-o 1 E bună şi aia… Urcă-te acuşi binişor, rogu-te, şi cată dacă-i lumină de zi.

Se întunecase. Grigore îi făcu semn:

— Vino!

S-au strecurat prin ogradă, tiptil, au sărit o ulucă şi au tăiat-o peste un Ian nearat, să nu-i latre câinii pe uliţe.

Au ajuns la marginea satului şi s-au aşezat să-şi tragă sufletul.

— Iacă şi codrul 1 – arătă Gyula spre o linie întunecată ce se zărea în depărtare.

— Ce-ai de gând?

— Îmi văd de drum, bădie.

— Hm… Nu-i chibzuit. Până la urmă te-or înhăţa… Vino mai bine cu mine, în haiducie, la Aladar… Acolo, batăr, suntem mulţi…

Bărbosul nu-i inspira încredere. Aducea c-un tâlhar, iar se îşi făcuse altă părere despre haiducie. Nu, nici pe un nehieş nu-i poate lăsa de izbelişte, nici să renunţe la cele plănuite.

— Nu pot 1 Mă aşteaptă acasă…

— Deh, flăcăiaş… – rânji Gyula, aspru – ţine-o dară pe mâni-ta de poală până ţi-or trece juvăţul de gât. De una-mi pare rău: eşti zdravăn de boiul tău şi nu prea te temi. Ar ieşi un haiducel fain din tine… Nu te pot sili, de buna seamă. Porneşte în drumul tău, dar pe ferite. Că de nu ne-am fi întâmplat împreună, nu mai ştergeam puţina; câtu-i lumea. Şi norocul nu-ţi iese prea des în cale…

Şi-au. strâns mâinile şi s-au despărţit, Lui Grigore îi tremurau picioarele de slăbiciune. Flămânzise în cele câteva zile cât stătuse în pivniţa umedă. Simţi nevoia să doarmă, dar nu s-a îndurat: noaptea umbli mai ferit…

În vizuină era trist, ca după o înmormântare. Unchieşul se ţinea tare şi jelea pe-nfundate, doar când rămânea singur. Pe unde nu l-a căutat? Se temea să nu se fi năpustit vreo jivină asupra lui Grigore şi… Dar n-au găsit urme: nici el, nici Sava. Să fi pornit flăcăul înapoi spre Măgoaja fără să-l înştiinţeze? Grigore-i copil înţelept, nu se vâră în gura balaurului! Ce-or face ei? Să se întoarcă? Nici gând 1 Dar şi de haiducie i s-a lehametisit de când a pierit Grigore. Ar lăsa şi caii baltă şi s-ar tocmi ţăpinar undeva, prin munţii Rodnei, dacă l-ar însoţi şi Sava. O să mai adaste până lunea şi p-ormă s-o sfătui cu rândăşelul…

Cam pe la furca nopţii i se păru că aude ciocănit în portiţă. „Ei, vedenii”… – îşi spuse unchieşul şi se-ntoarse

pe partea cealaltă. Dar ciocănitul stăruia… Se ridică de pe aşternutul de frunze, apucă ghioaga şi se furişă către ieşire. Nu l-a trezit pe Sava, că dormea tun. Ascultă o vreme, apoi simţi inima-n beregată. Dacă nu-i înşală auzul şi n-are vedenii… Dar strigătul se-nteţi:

— Unchieşule, eu mi-s, Grigore!

Nichifor se năpusti vijelios spre portiţă. Nu încape îndoială: el e! I-ar recunoaşte glasul şi de pe alte tărâmuri… Dădu deoparte pietroaiele şi bulumacul ce sprijinea uşiţa şi-l primi în braţe:

— Bine că te văz sănătos, nepoate 1 îmi luasem nădejdea… Pe unde mi-ai rătăcit?

— Dă-mi întâi ceva de mâncare, dacă aveţi, că-s lihnit. Apoi ţi-oi istorisi. Caii se foiau în stănoage şi Sava se trezi:

— Ce-i acolo, bădie Niciiilor?

— Nimic, dormi…

Îi dădu să mănânce, îi aşternu culcuşul…

— Nu vrei să-ţi povestesc?

— Nu, că şi mâine-i zi… îţi trebuie hodină!

Îi văzuse ochiul învineţit şi obrajii traşi…

Grigore s-a înzdrăvenit curând, dar stătea ursuz şi morocănos. După ce i-a auzit păţania, unchieşul nu l-a mai certat. Ce rost avea? Bine că-i slobod… Peste câteva zile, Grigore aduse vorba din nou:

— Să scoatem nasu-n lume, bunicule, că aşa, ascunşi ca iepurii, n-om mai face haiducie câtu-i hăul. Ne trebuie şi niscai ţidule, să nu pătimim şi altă dată.

— Să scoatem – încuviinţă unchieşul fără chef. Dacă zici tu… Dar te-ai gândit în ce fel?

— De bună seamă. Întâi, vindem caii…

— Să-i vindem? – holbă unchieşul ochii.

— Precum ţi-am zis. Ăştia ne pot da de gol. Dacă prindem pe ei preţ bun – şi mă bizui pe dumneata că eşti priceput – luăm alţii mai ieftini. Iar cu banii ce ne-or prisosi facem rost de acte, de flinte şi pistoale. Aşa putem umbla pe unde ni-i voia… Apăi nu uita că-n haiducie îţi trebuie ceată – vorba lui Sava – şi vreau să alegem câţiva

soţi…

— Poate-i găsim înşiraţi pe sfoară, la iarmaroc – şului bătrânul. Eh, băiete, un soţ de haiducie nu-i ca un mânz, fcă-l cauţi la dinţi. Trebuie să-l cântăreşti bine, altfel te yinde, ca Iuda…

— Cum o fi, nu mai stau 1

— Nu păstrăm sălaşul?

— Ba da. Aici ne vom adăposti la nevoie şi ne-om ţine catrafusele. Vorba-i unde putem desface caii?

— De asta îngrijesc eu. Când zici că pornim?

— Eu zic să pornim mâine, către seară, fără şei. Le lăsăm aici. Cu caii înşeuaţi batem la ochi. În zori ne-om despărţi şi ne întâlnim apoi la un loc anume statornicit, după ce te vei descotorosi de cai.

— Aşa să fie, băiete 1 Nici nu s-ar cuveni să umblăm pe lumină. Porţi şi haine de orăşean…

— Va trebui să le lepăd, că mi-au adus numai ponoase. Iar în haiducie nu-i loc de spilcuială.

C A P I T OLUL X I

ALARMA ÎN MĂGOAJA

Când Stupul a descoperit, la ziuă, că i-au pierit din grajd trei dintre cei mai buni cai, odată cu Sava, făcu spume la gură. Îl strigă pe Mitru. Văcarul se apropie greoi, după cum îi era felul:

— Ce s-a întâmplat az-noapte?

— De unde să ştiu, că nu dorm în grajd?

— Da cine să ştie, dacă nu grăjdarul? Şi-l zgâlţâi de piept…

Mitru îl apucă de încheietura mâinii, până i-o învineţi:

— Să nu mă atingi, jupâne, că-i de rău.

— Mai şi ameninţi, hoţomane? Te-ai fost înţeles cu tâlharul de Sava şi cu înfumuratul de grămătic 1 Le-ai înlesnit fuga 1

— Întâi, jupâne, să nu zbieri la mine – Şi boldi ochii de-l trecură pe cârciumar răcorile. Al doilea, m-ai tocmit ajutor, nu uita. Aşa ai şi zis: „Ai să le dai o mână de ajutor grăjdarilor!” Ţii minte? Când i-ai făcut vânt lui Moisa, l-ai

lăsat mare şi tare pe Sava. Eu am stat pe la vacr cu Glicheria. De cai nu răspund…

— Sigur 1 Nici usturoi n-ai mâncat, nici gura nu-ţi miroase. Dacă nu-mi scoţi caii de unde ştii, ocna te mănâncă 1

— Ai mai vârât dumneata la ocnă oameni nevinovaţi, dar într-o zi s-o sparge urciorul… Asmute jăndarii pe mine, dacă socoţi nimerit. Ştiu că m-or canoni. Dar la judecată o ieşi p-a dreaptă, că juzii n-au orbul găinilor. Iar după ce m-or slobozi din ocnă, s-a zis cu tine! (începu să-l tutuiască în focul certei, fără să bage de seamă). Chiar de-ai pune o sută de jăndari de pază, tot de mâna mea mori! Mă ştiu nevinovat în faţa lui Dumnezeu şi de ţi-i bate joc de mine fiindcă te simţi tare pe avere, tot îţi vărs maţele-ntr-o zi. Şi scapă iobagii de o lipitoare. P-ormă, n-au decât: să mă judece după dreptate şi să mă spânzure; voi mm îi cu cugetu-mpăcat 1

Era atâta înverşunare în glasul văcarului, încât Stupul se-ngrozi. Dăunăzi, îl luase-n furci Nedelea Pasca; iobagii cârteau că le-a adus poteraşi în cârcă, a mai venit povestea cu Dumitru Liţă, ieşit din ocnă nevinovat, dar stâlcit şi beteag – şi se ştia că el asmuţise pe Variassy împotriva iobagului – iar acum, poftim! grăjdarul îl ameninţă pe faţă că-l va ucide. Hotărât lucru, se urzeşte ceva împotriva lui! Era gata să chen-e poteraşii, dar se răzgândi. Va trebui să chibzuiască cu Varvara. Orice pripeală ar fi adâncit prăpastia între el şi iobagi. Şi, aşa, cu patru jăndari de căpătuială, care ţin flintele ca pe ciomege, adesea fără plumbi pe ţeavă, nu face mare ispravă. Tremură şi ei pentru pielea lor de când Vamoş a fost prins într-o noapte. L-au burduşit în lege şi l-au despuiat de ţoale, pe care le-au zvârlit în gârlă. După aia, prinde orbu, scoate-i ochii…

— Aş vrea să cred, Mitrule, că n-ai amestec în tâlhăria asta! Nu-ţi cât pricină – ferit-a sfântul! – şi am de gând să te fac grăjdar plin dacă se dovedeşte că n-ai minţit.).

— Eu nu mint, jupâne, să ştii!

— Deh… Anchetă tot s-o face şi fugarii vor fi prinşi. Or să spună tot, fii pe pace. Iar dac-o ieşi pe spusa ta, îţi măresc simbria…

— Mulţam.

— Da’ nu-i frumos să ameninţi cu moartea pe cel ce-ţi dă hrană şi aşternut. Numai pentru asta şi tot ai înfunda temniţa pe vreun an-doi…

Noaptea, în pat, Varvara îl surchidea:

— Eşti un tont! Da, asta eşti! De ţi-ar trage şi izmenele de pe fund, ai înghiţi-o! Tu nu vezi că totul a fost pus la cale dinainte? Bucătăreasa, fii-sa, Mitru şi GI. icFieria – toţi as din Pitiritea, iar nebleznicu! de grămătic a stat acolo, la unchi-său, câţiva ani. E cu ochi şi cu sprâncenei Ţi-a căutat pricină să-ţi poată făcui dobitoacele. Chiar şi covaciul cela care şedea-n gazdă la Mălina a şters puţină. Pun capul de n-o călări unul din caii noştri. Şi în rabzi… Mâine ţi-or da şi c-un par în cap, iar tu ai să le zici: „bogdaproste!” Şi începu să bâzâie: „Cu cine m-am măritat, doamne!”

Călărind spre Baia, ceata lui Grigore s-a oprit a doua zi, în zori, în capul satului Unguraş. Caii, plini de spume şi nu îndeajuns hrăniţi, dădeau semne de oboseală.

— Mergem mai departe, căpitane? – întrebă Sava.

— Pe lumină, tustrei, ar fi necugetat. Şi caii ar trebui hodiniţi. Numai dac-am avea unde trage…

— Este! – confirmă Nichifor la hanul lui Deâzo… Acolo găseşti de toate: şi nutreţ pentru animale, şi hrană, şi odaie de dormit… Numai să-l mai ţină el, că n-am trecut pe aici de pe când eram flăcău.

— Să-ncercăm… – îşi dădu Grigore părerea. Dar cred că-i mai cuminte să ne despărţim şi să ajungem pe rând. Porniţi înainte, eu am să vin pe jos. Ne-om întâlni acolo ca din întâmplare şi-om încerca să luăm odaie împreună. Dacă s-o putea… De nu, om vedea ce-i de făcut.

— Stăm o zi sau cât o fi nevoie, până s-or hodini caii şi-or prinde puteri. Pe urmă să-ncerci să-i vinzi… Sunteţi oameni de stavă, se-nţelege! Caii îi aduceţi de departe, cumpăraţi de stăvar. De unde?

— Din multe locuri, băiete. Să zicem din Cărei… din Sărmăşag…

— Fie Cărei… Pe tine, Sava, o să te strig Alexandru. N-ai să uiţi? Şi pe uncheş, Niculaie…

— Acum, stăvar Niculaie, ia bidiviii de dârlogi şi porneşte către han. Vin şi eu după voi…

Nichifor îl luă deoparte şi-i îndesă în palmă câteva bumăşti:

— Nu se ştie cum s-or suci lucrurile şi n-ai un chior în pungă. Ţine zece florini…

Grigore zăbovi într-adins vreo două ceasuri pe câmp, s-ajungă pe când soţii se vor fi rânduit la han. În felul acesta, cine ar bănui că s-au cunoscut dinainte? Intră în han, dădu „bună ziua i „pe ungureşte, cu voce tare, şi se aşează pe un capăt de bancă. Sony, băiatul hangiţei, era singur în dugheană. De când i se prăpădise omul, Marghit bucătărea înainte de amiazi, ajutată de-o femeie din sat. Până la dejun se descurca Sony în prăvălie, cu rarii muşterii ce se abăteau pe la han. Băiatul ieşi din spatele tejghelei:

— Tesek, paranesolni?

— Aş îmbuca ceva, băiete, pe repezeală „că vin de la drum.

— Doriţi nişte scrob, cârnaţi, brânză?… Prânzul nu-i încă gata…

— Adă-mi ce crezi şi umple o oală cu vin.

Lăsă desaga sub masă şi dezbrăcă bundiţa. Hainele cenuşii, de la Stupul, îi făceau silă. Va trebui să le schimbe. Cu ele poate fi lesne recunoscut…

Băietanul aduse oala cu vin şi un cănceu de lut, porni către cuhnie şi strigă în gura mare: „un scrob cu patru ouă şi o porţie de brânza!” Marghit, cu faţa încinsă de dogoarea plitei şi cu părul strâns sub un bariş plin de pete, scoase capul:

— Pentru cine?

— Pentru dumnealui, de colo…

Grigore, necăjit că nu-şi văzuse soţii, căzuse pe gânduri. Se întreba cu îngrijorare: „N-or fi păţit ceva?” Ar

fi vrut să iscodească băiatul dacă nu se află în han doi drumeţi veniţi de dimineaţă cu trei cai, dar ar fi însemnat să se dea în vileag. Nu… Nichifor – adică Niculaie – e prea isteţ ca să fie înfundat cu una, cu două…

Marghit zvârli o privire fugară către musafir şi văzând că are de-a face cu un domn tânăr, de oraş, frumos şi chipeş, îşi trase iute capul înapoi. Porunci femeii ouă ochiuri, nu scrob cum ceruse Sony. Scrobu-i pentru ţăranii de rând, nu pentru oameni subţiri. Intră în casă, schimbă testemelul şi-şi încinse şorţ curat, cu horbotă, puse un şerveţel pe o tipsie, solniţa cu sare şi boia, un călcâi de pită, o bucată de caş şi talerul cu jumări. O purtă singură şi ură „bun venit” musafirului.

— Nădăjduiesc să vă placă, domnule…

— Cât mi-e de foame, hangiţo – râse Grigore înveselit – de mi-ai da şi pietre încinse, aş zice că-s cea mai gustoasă friptură.

— Rămâneţi mai mult la noi, domnule?… şi-l privi întrebător.

— …Csontos îmi zice – minţi Grigore, alegând la întâmplare un nume de-mprumut, cel al căpitanului din Pitiritea. Barem nu-i nume de popă…

— …Csontos… Dacă luaţi prânzul şi cina, vă pregătesc ceva fain. Ne place să mulţumim oaspeţii şi ne pare bine că ne-aţi cinstit hanul…

Căuta vorbe alese, prinse de la domnii care poposiseră pe la han şi, cum avea ţinere de minte, le folosea cu îndemânare.

— Când dau călătorii de o gazdă ca dumneata – îi răspunse Grigore în glumă – e cu neputinţă să plece nemulţumiţi.

— Aşa nădăjduim şi noi… Ei, domnule, cât trăia soţul meu, nu se afla han mai renumit în tot ţinutul. S-a prăpădit, Dumnezeu să-l ierte 1 Acum facem şi noi ce putem…

— Şi faceţi cum se cuvine… Gustă din ouă: Faine! Şi vinu-i bun…

— Ne pare bine; ospătaţi sănătoşi!

Plecă şi se întoarse curând, să strângă tacâmul:

— Mai poftiţi Ceva? O cană cu vin?

— Nu, mulţam… Aş lua-o prea de dimineaţă. E vreme şi la prânz.

— Poate vreţi să vă spălaţi, ori să vă hodiniţi…

— Da, n-ar strica…

— Rămâneţi şi la noapte? Aş schimba aşternutul…

— Aşa-mi pare. Mai am cale de ajuns până la Sătmar. Şi, după ce te-au hurducat căruţe şi cai, e plăcut să dormi o noapte într-o casă de gospodari…

— Poftiţi după mine. Urcă vreo cinci trepte şi deschise

— Uşă: Aici!

— Îmi pare că-i odaia dumitale…

Marghit râse:

— Ne bucură să hodiniţi în patul nostru; mai avem odăi, dar paturile, ştiţi… se perindă mulţi călători… Gare trece spre Baia, sau vine de către Seini ori Bicsad, înnoptează la noi. Şi ce mi-am zis? Unui domn ca dvs., musai

— Se cuvine o odaie mai arătoasă…

— Şi dumneata?

— Nu-mi duceţi grija! Se întoarse cu o cană plină cu apă, luă un lighean de tablă şi-l aşeză pe un scăuieş. şi scoase din scrin un săpun cu iz de mirodenii şi un ştergar înflorat. Simţiţi-vă ca la dumneavoastră acasă, domnule Csontos. Ne veţi face mare bucurie… Când coborâţi pentru masă, vă rog să mă strigaţi. Îmi zice Marghit…

— N-am să uit.

Se cam fâstâcise hangiţa. Îi plăcea domnişorul subţirel şi înalt. Trebuie că-i şi voinic… Ce să-i gătească la prânz? Se va sfătui cu Roszi…

Grigore şi-a scos cizmele, surtucul, s-a spălat cu săpun şi s-a frecat cu prosopul până i s-a înroşit pielea pe trup. S-a trântit apoi pe crivat şi a zâmbit ştrengăreşte: „Mă tem că la noapte am să dorm pe apucate”…

Grigore a coborât târziu, când forfota în dugheană era în toi. N-a trecut pe la Marghit, fiindcă voia înainte de

toate să-şi întâlnească soţii. Erau acolo, spre fund… S-a îndreptat ca din întâmplare spre masa lor:

— E voie?

— Pofteşte – i-a răspuns unchieşul, zâmbindu-i tainic. Noi suntem pe isprăvite…

Marghit se şi înfiinţase, dichisită într-o rochie de duminică şi cu cizmuliţe de safian, galbene:

— Avem gulaş de pui, domnule, şi o friptură de raţă pe varză călită, pregătită anume… – şi-l privi în adâncul ochilor. O să vă placă 1 Vă dăm şi plăcinte cu magiun… Ce porunciţi?

— Ce crezi dumneata 1 Eşti o gazdă pricepută.

Marghit porni spre cuhnie, dar se întoarse pe călcâie:

— Şi ca băutură?

— O cană cu vin 1 Da mai mare…

— O răchie înainte, o şliboviţă…?

— Nu, mulţam.

— Cum doriţi…

Aduse cele poruncite. Grigore mânca şi arunca priviri piezişe către tejghea, unde zări un „cocoş” bând palincă, sprijinit în coate. Nichifor urmări privirea lui Grigore şi înţelese că nu-i nimerit să intre-n vorbă. Pe Sava, însă, îl frigea pe limbă şi era gata să spună ceva. Unchieşul observă şi-l călcă pe opincă:

— Ia de bea, flăcău. Şi nu mai căsca gura la domnul! Poate că s-o supăra…

Jandarmul sporovăia cu Marghit, care se căznea să scape de el şi stătea cu ochii pe domnul de la oraş. Încălzit de băutură, „cocoşul” se aplecă peste tejghea:

— Azi eşti urâcioasă, Marghit 1 Dac-am fi singuri te-aş strânge de mijloc… şi făcu un gest să se apropie. Hangiţa se feri:

— Ţine-ţi labele acasă, Tamaş 1 Vrei să mai bei, îţi dau, dar poartă-te cuviincios Dacă nu…

— Ţi-ţi-ţi! – se minună jandarmul. Ai intrat în călugărie? Păcat… Ţi-ar sta mai bine sub o claie de fân 1 Şi-şi răsuci provocător mustaţa.

Marghit roşi de indignare. Beţivul ăsta nu-i dă pace

de când a venit în comuna, ca şef de vagmiştri. Se crede grozav!

— Domnule Tamaş I îţi spun pentru ultima oară să nu fii obraznic 1 Am brevet, plătesc la timp dările şi n-arn nimic cu stăpânirea. Hanul e deschis oricui se poartă cuviincios şi plăteşte cinstit. Cui nu-şi cunoaşte lungul nasului îi trântesc uşa. Scurt!

— Da arţăgoasă mai eşti azi, mieluşico I Alte muieri ar fi bucuroase să le caut vecinătatea. Iar tu…

— Am să te reclam la Baia, prefectului, dacă nu-ţi vezi de treabă! îi întoarse spatele şi plecă la cuhnie, strigând: Sony. Vezi dacă mai vrea domnul Tamaş ceva şi fă-i socoteala!…

Jandarmul se mai foi o vreme şi mârâi către băiat;

— Scrie pe cont; am să plătesc la simbrie!

Zvârli flinta pe umăr şi ieşi ţanţoş: „Te prind eu la înghesuială, târfo!” – r îşi zise el pe uliţă – şi porni spre crâşma lui Bardosz, la celălalt capăt al satului, unde avea credit mai însemnat.

— Sunteţi de aici, domnule? – îşi luă Nichifor inima-n dinţi, după ce s-a călătorit „cocoşul” arţăgos, care-l spăimise. Mai ales de când cu pătărania lui Grigore, să nu-i vadă-n ochi!

— Nu, călător…

— Şi noi. Ducem nişte cai la stavă. V-am ruga, fiindcă ne-am nimerit vecini, să ciocnim un cănceu. Dacă nu vă este cu supărare. Băiete, umple tilcica 1

Grigore râse:

— Nu aşa, oameni buni. Oala mea e plină. Luaţi de aici! – şi le turnă în căncee: Noroc 1

— Să vă dea Dumnezeu 1 Mie-mi zice Niculaie; ăsta-i ajutorul meu, grăjdarul Alexandru.

— Să fiţi sănătoşi şi drum bun 1 Când plecaţi?

— Socot că mâine-n zori, dac-or fi caii hodiniţi. Că-i aducem de departe, din Cărei…

Vorbea cu glas tare, fiindcă ceilalţi muşterii de la mese ciuleau urechile.

— Aha…

Dar asculta oarecum distrat. Marghit mai trecu pe acolo, aduse încă o oală cu vin, fără să i se ceară şi privea înciudat pe ţărănoi. Ăştia-s ca râia 1 Se bagă-n sufletul omului şi el, bine crescut, în loc să-i repeadă cum s-ar cuveni, bea cu ei…

Masa se goli cu încetul. Când vecinii se sculară, Grigore îi şopti lui Nichifor:

— Am să ies pe-nserat pe uliţă. Să mă aşteptaţi…

Unchieşul încuviinţă c-un semn şi ceru să plătească.

Făcu apoi o-nchinăciune umilă:

— Vă urez drum bun, domnule, şi vă mulţumim de cinste. Poate că vă mai întâlnim deseară…

— Poate…

Cum îl văzu singur, Marghit se aşeză lângă el:

— Acum, că forfota s-a domolit o ţâră, îmi pot îngădui şi eu o clipă de hodină. Muncesc din zori… Nu vă supăraţi f

— Dimpotrivă, îmi face cinste! Poate vrei să guşti şi dumneata din vin? Ori cârciumarii au pentru sufletul lor soiuri mai bune? – glumi Grigore.

Marghit se ridică şi aduse un cănceu:

— La mine, domnule Csontos, oaspeţii de seamă primesc tot ce-i mai bun… Turnaţi-mi, vă rog! Bău puţin: În sănătatea dumneavoastră şi trag nădejde să nu ne ocoliţi data viitoare. Mai doriţi plăcintă?

— Nu, m-am săturat. Şi un han ca al dumitale, doar proştii îl ocolesc. De câte ori voi avea prilejul, din Sătmar…

— Acolo locuiţi?

— Da. Am să fac popas la hanul dumitale.

— Veţi fi bine venit chiar şi-n toiul nopţii, domnule Csontos. Noi, aici, avem de-a face cu oameni de rând. Sembată, vorbesc necuviincios, ba uneori se şi-njunghie. Când avem prilejul să primim un domn de la oraş, cărturar, cum sunteţi dumneavoastră de bună seamă, uităm o clipă de mojici. Chiar adineauri, vagmistrul Tamaş… un mitocan… dar i-am retezat-o 1 E greu, domnule, fără bărbat…

— De mult eşti văduană?

— Se-mplinesc doi ani.

— Da merge hanul, după câte-mi pare…

— Nu mă plâng. Dacă scot mâncarea, dările *şi* plata oamenilor, sunt mulţumită. Îl sfredelea cu privirea şi se trase lângă el: E plăcut să vorbeşti c-un om de seamă, Ştiţi, am nişte încurcături… îmi pare că m-au încărcat jucuţeii la plată. Eu nu mă pricep. Şi v-aş ruga pe dvs. să vă uitaţi prin hârtii…

— Acum?

— Nu, deseară. La nouă închidem. Nu îngăduim beţivilor să-şi lungească cheful la noi. N-au decât să bea! a Bardosz! Aici e han de călători, nu lăcaş pentru dezmăţaţi. Şi, cum spuneam, dac-aţi binevoi…

— Am să-ncerc…

Se ridică şi ieşi pe uşă, urmărit de privirile hangiţer o luă în sus pe uliţă, până aproape de capăt. Cercetă biserica secuiască şi casele arătoase ale unor negustori de viteş

şi verkeşi, apoi se-nfundă în ulicioare strâmbe, cu bordeie povârnite şi copilaşi desculţi, în cămeşuţe scurte, întocmai ca la Măgoaja. Era sat mare, cu vreo două mii de suflete, dar şi aici se vedea că sărăcimea o duce la fel de greu ca aiurea, deşi nu era comună iobăgească, ci de ţărani urburari – băieşi în minele statului şi în cele particulare. Făcu ocolul satului şi se întoarse la han prin spate, luând-o către drumul pe care venise dimineaţa. Nichifor şi Sava îl aşteptau tolăniţi pe iarbă. Se opri:

— Ce-i povestea?

— Am aflat câte ceva; nu ne-am pierdut vremea de pomană. Preţ bun se poate căpăta spre Ardusat ori Seini- Dar se pare că bântuie pe acolo tâlhari – unul Benko şi soţii lui. Ne-am socotit să pornim în zori, iar seara să poposim în Tăuţi. Se zice că-n Şeini se află o stavă unde nu te-ntreabă de ţidule pentru cai… Toate astea le-a rostit Nichifor pe nerăsuflate.

— Odaie aveţi?

— Da, lipită de grajd. Sava o să doarmă la cai. E mai cuminte…

— Aşa socot şi eu. Cât crezi c-o să zăboviţi?

— Să zicem trei zile…

— Azi e luni. Cu alte cuvinte, joi… Unde ne-ntâlnim?

— Mai bine vineri. Aici în niciun caz! Drumul de mijloc ar fi Măgheruş. Dacă ai să fii vineri în zori la capul satului, e cel mai nimerit. De nu, pe vremea prânzului la han…

— Cât preţuieşte un cal de-ai noştri?

— Trei sute de florini pe puţin. Dar la stavă…

— Ai să vezi 1 Mă bizui pe voi. Poate că nu ne-om vedea deseară. Am să iau cina în odaie…

Şi-au luat rămas bun. Grigore porni singur către han. La tejghea, se afla băiatul. Îi făcu semn cu mâna şi urcă scările.

— Dacă duceţi lipsă de o luminare…

— Nu-i grabă. Încă nu s-a-ntunecat.

— Să vi-o aduc când s-o întoarce mama? Tot nu pot lăsa prăvălia goală…

Grigore anină surtucul în cui, îşi scoase cizmele şi se lungi în pat, după ce dădu la o parte velinţa. Îl ajunsese oroseala de peste noapte. Poate că-l moleşise şi vinul, că era cam tare. Până la cină avea câteva ceasuri bune: poate aţipi. T

Marghit îl privea cum doarme. Respira uşurel ca un prunc şi părea mai frumos aşa, liniştit. Se bucura că-i va servi cina târziu, după ce va trage obloanele. În cuptor sfârâia o găină grasă, iar din măruntaie fierbea într-o ulcică supa. Va mai pregăti nişte clătite cu dulceaţă, câteva ulcele de vin, după care poate să ciocăne şi voievodul în obloane, că tot n-o să-i descuie. Aşa-i regula hanului: cine soseşte după ora nouă seara, n-are decât să doarmă în ogradă, la grajd, în car, unde pofteşte De-ale gurii se şterge pe bot…

Pe Sony îl trimisese mai devreme în cuhnie, să ia cina. Trase cu băiatul obloanele, puse drugii, stinse opaiţele de pe grindă şi cel care ducea pe coridor. Lăsă aprinsă doar luminarea din marginea tejghelei.

— Tu nu vii, mamă? Că mi-e somn…

— Culcă-te! Eu am să mai deretic pe aici şi oi spăla cratiţele.

Băiatul îi ură noapte bună. Marghit scotoci în tejghea, chiti bumăştile şi le legă într-o basma, vârî mărunţişul într-o cutie de tablă şi cătă procesul-verbal şi celelalte hârţoage întocmite de jucuţei, să le arate domnului Csontos. Cu luminarea în mână trecu la cuhnie, ridică poditul oalei, trase tava cu friptură şi o aşeză pe plită, apoi urcă scările, potrivindu-şi din mers şorţul şi zulufii sub. testemel. Grigore mai dormea. Îl zgâlţâi binişor:

— Domnule!… Simţindu-l cum tresare, îl mângâie peste braţ: E aproape noapte; aţi dormit de ajuns…

Grigore se săltă în capul oaselor, se frecă la ochi şi-i zâmbi:

— Ai dreptate! în patul dumitale se moleşeşte omul…

— Mă duc să v-aduc bucatele. Până viu, dacă nu vă este. cu supărare, aruncaţi-vă ochii pe hârtii

— Pană, cerneală, ai?

— Da, colo, pe scrin…

După câteva ore de somn, se simte bine dispus. Şi-l bucură că după atâtea necazuri, frunzăreşte hârtii şi acte ca un paşnic grămătic. Asemui actele întocmite cu Cele din anul trecut şi văzu că femeia nu se-nşelase: fusese încărcâtă cu aproape trei sute de florini.

— Ei? – îl privi Marghit întrebătoare, aducând o tavă.

— Îmi pare c-ai avut dreptate.

— Ştiam. Cu cât m-au încărcat?

— Trebuie să mai socotesc o dată, să nu greşesc. În orice caz, e vorba de sute de florini. Am să-ţi scriu şi o pâră către Arjucuţie, să revadă scriptele.

— Nu-i grabă; mâine… Gustaţi supa, că se răceşte!

— Şi dumneata?

— Am să vă privesc.

— Nu se poate 1 Pun prinsoare că n-ai luat nimic în gură pentru cină…

— Ştiţi… eu… seara… protestă Marghit.

— …Vei fi oaspetele meu. Fii bună şi mai adă un taler, sau, de nu, ia totul înapoi…

— Vai de mine! Să rămâneţi flămând?

Ieşi în grabă. Aduse talerul şi o oală cu vin roşu, înspumat. Se aşezară la masă. Marghit împărţi supa, îşi luă două-trei linguri, iar din friptură gustă dintr-o felie de pulpă. La băutură, în schimb, nu se făcu de ocară. După clătite aduse o tabla cu nuci prăjite. Alunecă vinul mai straşnic – constată ea. Încălzit de băutură, Grigore deveni duhliu:

— Ştii să pregăteşti mese, hangiţo, încât, de-ar af Ja craiul din Buda te-ar răpi şi te-ar pune ispravnic peste sufragii…

— Nu râdeţi de o biată. vădană, domnule Csontos. Nu ştiu de ce, dar nobilii au obiceiul să ia prostimea în bătaie de joc.

— Întâi că nu sunt nobil, hangiţo – râse Grigore – apoi nici dumneata nu faci parte din prostime. Un negustor stă pe aceeaşi treaptă cu slujbaşii statului I

— Dacă ziceţi dumneavoastră… Da’ nu mai gustaţi din vin?

— După câte văd am dat gata două oale. Nu ajunge?

— O să dormiţi adânc.

— Nu mi-e somn… – zâmbi Grigore, cu zâmbetul ce înnebunise cândva pe Varvara Stupului.

De astă dată îi făcu plăcere s-o vadă pe hangiţă îmbujorată. Ea se trase mai aproape – chipurile să-i poată turna în voie – şi-i propti mâna pe genunchi. Grigore i-o acoperi cu palma şi simţi cum tremură.

— Nu ţi-e bine?

— Nu… ba da… Atât de bine nu mi-a fost de mult…

— Nu te scoli în zori? Parc-aşa spuneai… – o zădări Grigore.

— De obicei, da. Azi însă-i zi mare pentru mine…

— Adică noapte, vrei să zici…

— Da, noapte… Face să stau trează. Se sculă brusc: dumneavoastră vă puteţi dezbrăca. Eu am să strâng de la masa şi trec să văd dacă băiatul doarme…

— Să trag zăvorul? – zâmbi el maliţios.

— Iştenem 1 Nu sunt hoţi în casă…

— …poate de inimi…

— …şi mai aduc o ulcică plină. Dacă vi se face sete mai încolo…

Ziua trecu fără întâmplări deosebite. Doar că Marghit îl petrecea cu ochi de îndrăgostită. După dejun, când ieşi să-şi dezmorţească picioarele, îşi spuse n gând: „O treabă tot am făcut; am găsit o gazdă credincioasă la caz de ananghie. Hangiţa îi place mult, şi, pe deasupra, pare şi femeie isteaţă. La nevoie, poate să-i ducă ştiri, să-l îndestuleze cu merinde în taină, plătind, fireşte I – dar, de cumpăneşti bine lucrurile, un om mai simte nevoia şi de un suflet apropiat…

Se înapoie pe-nserat. Opaiţele nu erau aprinse. Zări un singur muşteriu la o masă – un ins înalt, arămiu la faţă, cu o barbă de trei zile şi cearcăne vinete în jurul ochilor. Tresări: Imre Dar se feri să fie recunoscut. Se aşeză la o masă mai depărtată şi porunci o ulcică. Marghit i-o aduse în grabă şi-i umplu cănceul:

— A fost frumoasă plimbarea? O să dormiţi bine…

— Da, o să dormim… glumi Grigore… Schimbă apoi vorba: Cunoşti pe omul de colo?

Pe Marghit o cuprinse un tremur. Acum s-a găsit să pice tâlharul ăsta! Nu poate suferi în han pe Aladar şi tâlharii săi I şi să-i tulbure unul tihna taman când era în găzduire un domnişor ca Csontos, e prea de tot…

I-a şi spus-o de la obraz, mai devreme, dar Imre a privit-o rugător:

— Nu stau, zău, hangiţo 1 O şterg de cum s-o lăsa seara; acum e primejdios: pot să mă dibuie jăndarii.»

— Şi dacă intră vreunul în prăvălie? – i-o întoarse Marghit îngrijorată. NU vreau să am supărări din pricina voastră 1

Îi vorbise aspru. Iar la întrebarea tinerelului voinic şi mlădios, pe care îl pierdea din ochi, răspunse cu ocolişuri:

— Ia, un călător oarecare… Nu şade mult r o să-şi vadă de drum…

— Aşa? Şi Grigore păru să piardă interesul pentru vecin.

Când se aprinse opaiţul, Imre rămase cu ochii

pironiţi pe el. Tremura. Îi venea să chiuie de bucurie: „Grigore!” Dar călătorul bine îmbrăcat îl privise ca prin sită. Aducea – e drept – cu băietanul din Pitiritea, dar era înalt şi boieros. Nu, ăsta nu-i Grigore! Şi totuşi… Când îl văzu că se ridică şi se îndreaptă spre ogradă, se luă după dânsul:

— Domnule!

— Ce pofteşti?

— Voiam să vă întreb dacă… V-am asemuit c-un băiat din Pitiritea. Eu sunt Imre…

— Da? Pe mine mă cheamă Csontos. N-am trebuit nicicând prin satul de care vorbeşti…

Şi asta era o măsură de prevedere; după atâţia ani, poţi ştii ce gânduri macină „smolitul?”

Imre îl măsura lung, aproape mângâietor. Atâta asemuire e de necrezut! Dar tânărul vorbea o ungurească fără cusur şi purta straie ce-i stăteau ca turnate – mai ales după ce Marghit le călcase, în timp ce el se hodinea.

— Eu, domnule… pot avea încredere…?

— Vorbeşte! îl somă Grigore cu asprime.

— Sunt… sunt urmărit de poteraşi…

— Ai furat? Ai ucis?

— Fac parte din ceata lui Aladar Beriko… Poate aţi auzit… Acum, dacă vreţi, mă puteţi denunţa…

— Nu sunt caiafă, omule şi ce pofteşti de la mine?

— Umblu fugărit de trei zile; n-am un husoş în buzunar… Nici palinca n-am cu ce-o plăti.

Grigore îi întinse doi florini.

— Fine! Şi ce ai de gând să faci?

— M-am săturat de haiducie! Vreau să intru la vreo baie; să muncesc cinstit…

— Asta-i cuminte! Uite: oi încerca să te ajut. Te-aş sfătui să pleci fără zăbavă, înainte de a da ochi cu Tamaş. Aşteaptă-mă lângă Satul Nou. Vin mâine într-acolo. Poate-ţi vom găsi o întrebuinţare…

Imre se repezi să-i sărute mâna.

— Nu sunt duhovnic! – îl respinse Grigore aspru. Du-te; nu mai pierde vremea! Peste noapte poposeşte în vreo

pădure sau vâlcea…

— Şi palinca, domnule?

— O plătesc eu hangiţei. Ia-o pe lângă uluel.

Tot ce făcuse Grigore avea un tâlc. Întâi, nu-i venea la socoteală să stea sub acelaşi acoperiş c-un om căutat de potere; urmăritorii ar putea intra pe nepregătite. Dacă cercetează pe fiecare, nu-i gata pocinogul? în al doilea rând, ca Imre să nu dea cuiva în vileag că-l cunoaşte… I-ar strica rosturile… Aşa, ca Csontos, poate veni oricând la han, fără teamă. Dacă Marghit l-ar bănui de teapa lui Imre, poate i-ar trânti şi lui uşa în nas.

Seara o petrecu aidoma cu cealaltă. Doar că de astă dată, Marghit închise dugheana mai devreme, să nu i se năzare lui Imre a cere adăpost pentru noapte. N-avea chef să fie călcată de potere, nici de Tamaş. Cu obloanele trase n-are niciun bai. Şi-i rămâne vreme să şadă mai mult cu tânărul pe care-l îndrăgise ca o zăludă.

Dimineaţa, Marghit umbla cu ochii umflaţi de plâns. Pregătise în desaga lui Grigore merinde să-i ajungă pe o săptămână. Când îi aduse cafeaua, îl găsi îmbrăcat şi ferchezuit.

— Gata! zâmbi Grigore.

— Gata… ştiu… V-am pregătit ceva pentru drum.

— Mulţam, Marghit! Cât îţi datorez?

— Să-mi datoraţi? – ridică hangiţa ochii înlăprămaţi. Eu vă datorez. Totul… Doar că mi-aţi furat veselia, ca un căpcăun… şi zâmbi cu amărăciune.

— Nici aşa nu se poate! Mâncare, băutură, odaie…

— Poate şi dragoste, nu? De ce vreţi să mă înjosiţi la despărţire, domnule Csontos?

— Nu te supăra. Credeam… îţi voi aduce un dar când mai vin pe aici.

— Se poate dar mai mare decât să veniţi? De-aici încolo, ştiu ce-o să se-ntâmple: voi sta cu ochii pironiţi pe ferestre. Şi dacă vă veţi îndura să vă ţineţi de cuvânt şi să mai daţi pe la noi, mă tem să nu mor de bucurie… îi sărută mâinile şi fugi din odaie.

— Rămâi cu bine, hangiţo! strigă el când trecu prin

dreptul cuhniei. Îi răspunse Roszi. Marghit nu se afla acolo. Cinchită pe un butoiaş, în ogradă, muşca testemelul să nu urle de jale…

CAPII 01» ULX ÎI O ÎNTÂLNIRE NEPREVĂZUTĂ

Nichifor şi Sava au călărit o vreme ţinând pe Murgilă de dârlogi. După ce trecură de Baia Mare şi se aflau aproape de Tăuţi, cam pe la ceasul prânzului, se încrucişară cu o trăsurică uşoară, trasă de o iapă sură, parcă stropită. Vizitiul, un ins mătăhălos şi sângeriu la faţă, opri brişcă şi-l agrăi pe cel vârstnic:

— Noroc bun I

— Să trăiţi!

— Încotro cu caii ăştia? îi ai de vânzare?

— Nu, îi duc la stavă, la jupânul – repetă Nichifor cele puse la cale cu Grigore.

— Nu cumva la Rettegy, în Şeini?

— Acolo. Suntem la stava lui – minţi uncheşul.

Negustorul se dădu jos, cântări caii cu ochi de expert, pipăindu-i la dinţi şi la încheieturile picioarelor:

— Sănătoşi… De unde i-aţi luat?

— I-a cumpărat jupânul de la Cărei…

— Ascultă, moşule – îl îmbie negustorul – nu vrei să bem o glajă cu vinars la Tăuţi? Aş avea ceva de vorbit cu dumneata…

— Nu pot, să-mi fie cu iertăciune. Am întârziat. Trebuia să fim de ieri la stavă…

— Hm… bombăni străinul nemulţumit. Dacă-i aşa, fă bunătatea şi descalecă. Am să-ţi spun două vorbe, dar să nu… – şi făcu semn către Sava. Noi suntem oameni în toată firea; şi băietanul…

— Puteţi vorbi fără teamă – îl asigură Nichifor şi lunecă de pe Ciacâr. E ajutorul meu…

Străinul îi trecu o mână după spate:

— Hai şi-om face câţiva paşi… După ce se depărtară binişor, străinul grăi ca pentru sine: I-aş cumpăra; îmi plac…

— Vorbiţi cu Rettegy. Poate cădeţi la-nvoială – făcu Nichifor pe prostul.

— Doar n-oi fi bolind 1 – râse negustorul. E pişicher, dar nici pe Gyula nu-l vâri în cofă cu una, cu două… De la tine vreau să-i cumpăr, pricepi?

— Nu 1 Dacă nu-s ai mei…

— Da bine, măi omule 1 – se supără negustorul. Îţi vorbesc limpede. Sunt geambaş de meserie şi ştiu ce-i poate osul stăpânului tău. Rettegy e hoţ de cai, nu stăvar. Şi nu-i păcat să-nşeli un hoţoman…

— Treaba lui ce este 1 Pe noi ne plăteşte şi-l slujim…

— Să zicem c-au tăbărât peste voi tâlharii lui Aladar Benko…

— Doar n-om fi morţi 1 – protestă Nichifor.

— Eh, nu mai face pe voinicosul I Când te trezeşti cu pistolul în piept, nu te mai gândeşti la gloabele lui Rettegy. Eşti bucuros să-ţi scapi viaţa. Doar n-ai chef să te călătoreşti în rai I?…

— Nu pricep ce vrei de la mine I – ridică Nichifor din umeri, deşi mirosise că-i rost de o afacere bună. Umbli să cumperi cai; asta ţi-i meseria! Dar dacă eu n-am de Vânzare, de ce să ne pierdem vremea?

Negustorul zâmbi amuzat de naivitatea unchieşului, dar ochii îi sticleau cu şiretenie:

— Eşti nătărău, bade, zău aşa! Văd c-ai îmbătrânit fără să-ny eţi nimic… Îţi propun o afacere bănoasă şi fără pic de primejdie: îmi laşi caii, ţi-i plătesc cinstit, după învoială, şi am plecat. Peste două zile, nu-i recunoaşte nici mama lor… Voi vă legaţi cu câte un curmei, colo, în vâlceaua ceea şi ţipaţi că v-au prădat hoţii. O să vă dezlege careva…

— Şi? – îl privi Nichifor cu aceeaşi naivitate simulată.

— Ei… îndrugaţi vreo poveste cu Aladar şi ceata lui I Ce mai, v-au prăduit caii… Puteţi face şi reclamaţie la jude sau la solgăbirău Or să vă creadă… Aţi poposit pe undeva?

— Azi-noapte, la hanul din Unguraş…

— La Marghit? Fain o să dea mărturie; grăjdarul la fel… Şi e limpede ca lumina zilei; noaptea aţi avut caii; în zori nu…

1 Administrator de plasă

— Şi cât mi-ai da? – îl iscodi Nichifor într-o doară.

— Să zicem cinci sute de fiorini. Cu ăştia scapi de sărăcie…

— S-o lăsăm baltă – hotărî unchieşul. Nu-mi mânjesc obrazul pentru asta! Zici că-l cunoşti pe Rettegy? Crezi c-o să se lase lesne păcălit? Hehei 1 E-n stare să ne vâre ia ocnă pentru restul zilelor. Şi, dacă-i vorba să-mi pun pielea-n saramură, înţeleg să trag un folos. La drept vorbind, bidivii ăştia preţuiesc şase sute de florini pe cap cu cehii-nchişi. Iar dumneata vrei să-i iei de pomană. Sandor! – strigă el către Sava – hai şi ne-om vedea de drum!

— Stăi! – se-mpotrivi geambaşul. Stăvarul nu-i prost, dar nici să scape asemenea târg nu-i venea la socoteală. Ofiţerii crăieşti umblă cu limba scoasă după cai de şa; ar prinde pe ei două mii fluierând… Să-ţi număr opt sute şi bate palma!

— Fără patru sute bucata nu, pleci cu ei, jupâne! – se încăpăţână Nichifor, simţind că geambaşul a prins „cârlig” de cai. Cunoaşte el la oameni…

— Să nu fie nici pe a ta, nici pe a mea: îţi dau o miişoară – se hotărî geambaşul cu regret.

Nichifor se-ndreptă către cai, fără să se uite înapoi:

— Umblă sănătos, jupâne! Şi, vezi, nu mai sporovăi despre cele ce mi-ai grăit, că dăm de dracu’ amândoi… Când fu gata să-nlalece, Gyula îl ajunse din urmă:

— Gândeam că numai Rettegy e pungaş! Dar văd că şi stăvarul îi seamănă… Vino să-ţi număr banii! Se retraseră spre şanţ şi geambaşul scoase de la piept un purcoi de bumăşti. Îi numără în palmă 120 de hârtii de câte zece: Eşti mulţumit? Iată-te şi bogat! Vrei să te leg?

— Nu-i nevoieX Mă descurc eu… înnodară căpestrele cailor de spatele şaretei.

— Nu mă cunoşti, nu te cunosc! – îl povăţui geambaşul sărind în brişcă. Şi dispăru într-un nor de colb.

Nichifor îl zgâlţâi pe Sava de umăr:

— Am încheiat un târg grozav, băiete! O să se bucure „căpitanul” tău.

— N-ar fi bine, vistiernice, să ne repezim până-n Baia şi să târguim pistoale?

— Asta ne mai trebuie şi câte o cocoăşă-n spate – râse Nichifor cu haz. Nu, flăcăiaş... Pornim către Măgheruş. Şi, de ne-o întreba careva ce căutăm acolo, oi spune că mă-ndrept cu feciorul meu spre Blidari, să luăm o pereche de boi. Cum – târgul se ţine sâmbăta, n-avem grabă... Acum haide să-mbucăm ceva într-o crâşmă, că geambaşul fuge ca un bidiviu ardeiat sub coadă...

După cum rămăseseră înţeleşi, Imre aştepta cu nerăbdare pe tânărul ce semăna leit cu Grigore. Aşa, pe jos., nebărbierit, n-o să-l bage vreun poteraş în seamă, chiar de l-ar întâlni. Umbla totuşi ferit, pe drumeaguri, ocolind oamenii.

— V-am aşteptat... îi ieşi smolitul în cale, după ce Grigore se depărtase de căruţa ce l-a adus.

— Ai făcut bine. Ai îmbucat ceva de când...?

Imre îi arătă florinii neschimbaţi:

— N-am avut unde...

Grigore căuta din ochi un loc ferit, după nişte tufe şi-i făcu semn:

— Vino după mine 1 Se aşeză, scoase trei ouă răscoapte, brânză, tăie o halcă de slană şi un coltuc de pită din proviziile Marghitei şi-l îmbie scurt: Mănâncă! Aşteptă până să gate, apoi îl întrebă: Ai vreo armă la tine? Un pistol...?

— N-am...

— Înseamnă că tot ai o ţâră de cap. De ce te holbai la mine, în han?

— V-am mai spus: aduceţi grozav c-un băietan din Pitiritea.

— Nu cumva Grigore Pintea?

Secuiul tresări:

— De unde ştiţi? Că n-am rostit niciun nume...

— Fiindcă eu sunt, Imre I După cum tu eşti „smolitul”.

— Va să zică aşa... Eram sigur... Mă bucur, domnule? Tare... De când ţineam săli venea să se repeadă la el şi să-l

strângă-n braţe, că-i fusese dor. Dar îl pironea ceva pe loc. Şi prea îl ţinea la depărtare. Îl privi doar lung, cu admiraţie.

— Dacă voiai să afli despre soarta mea, era lesne: treceai prin Măgoaja; ţi s-ar fi spus totul… Dar să lăsăm asta. Spune-mi: cum ai ajuns în ceata lui Benko?

— Am fugit. În seara aceea…

— Ţin minte. Ilie o. zvântase pe Brânduşa în bătăi…

— Întocmai. Şi avea năcaz pe mine. Mă văzuse cu ea… Ce era să mai aştept? Să mă dea pe mâna poterei? Am pornit încotro m-au dus ochii. La Unguraş, în han, a venit şi Aiadar, cu patru soţi. M-a îndemnat să intru în ceata lui, că mă umple de bani. Colcăiam de năduf împotriva lui Ratz, eram amărât din pricina fetei, n-aveam îeţcaie-n pungă fiindcă nici simbria nu mi-a dat şi mă frigea dorul de răzbunare… Şi uite aşa…

— Pe Ilie l-ai mai văzut?

— Nu.

— Nici pe vară-mea?

— Nu mai e în Pitiritea. Cică s-ar fi măritat pe undeva. Eh, dacă m-ar fi avut drag…

— De unde ştii că nu te-a avut?

— M-ar fi aşteptat!

— Şi dacă a silit-o taică-său? îl ştii doar cât e de câinos!

— Asta-i drept. M-am luat însă cu altele şi nu m-am învrednicit să mă abat prin Pitiritea, Poate că-i mai bine aşa. Ieşea cine ştie ce pătăranie… Şi, cum spuneam, Aiadar mi-a dat cal, aveam la brâu două pistoale, călcam doar aşezări de bogătani şi totul mergea strună. E drept că Benko îşi oprea partea leului; noi ne mulţumeam cu ce-i pica printre degete. Îmi ajungea pentru hrană, băutură, ba am mai pus şi nişte florini deoparte…

— Unde?

— La o muiere pe care o cunosc; în Medieşul Aurit. E colo… Şi punctă cu degetul murdar spre munţii din stânga, învăluiţi în aburi. Dar mă tem să dau pe la ea… Mai ştiţi să înotaţi?

— N-am uitat! Zi mai departe.

— De la o vreme, Aiadar s-a înfumurat. Se socotea mai tare decât stăpânirea şi-şi făcea de cap. Noi i-am spus…

— Care noi?

— Ei, soţii… Eram vreo doisprezece… Dar n-a vrut să ţină seama. Jăcuia şi pe săraci! Le lua vitele când le dibăcea singure la o răspântie, chefuia în făgădăuri şi scotea cuţitul din carâmb…

— A ucis?

Imre oftă.

— Da eu nu m-am băgat. Vuia pretutindeni… Şi ţinutul a fost împânzit cu oaste, potere şi jăndari. L-am sfătuit să se potolească o vreme până o-ncera zarva. Credeţi că ne-a ascultat? Aşi Dacă ne-am fi adăpostit în codru… Dar

Aladar a ţinut morţiş să dea încă o lovitură: „Ne umplem de galbeni, fraţilor 1” – aşa s-a lăudat. Voia să atace castelul grofului Sziklay, în Telciu…

— Nici mai mult, nici mai puţin… – clătină Grigore din cap.

— Pe lângă că ograda era burduşită cu oşteni – că-i şi colonel groful – mă tem să nu-l fi vândut careva…

— Nu cumva eşti tu ăla?

— Nici eu nu sunt caiafă, domnule Grigore! – i-o întoarse Imre cu mândrie. Era noapte. Lăsasem caii într-o rarişte, sub paza unuia, Gyula, şi ne-am apropiat tiptil, pe la spatele castelului, că zicea Benko: „Pe acolo-i mai lesne de pătruns…”

— Şi?…

— Am dat de bocluc. Ne-au împresurat… Doamne 1 Ce grindină de plumbi s-o abătut asupra noastră… Răpăiau ca tobele. I-am văzut pe Istvan şi Fodor răsucindu-se în urlete… Nu era chip să te apropii de ei! Aladar a fost găurit în burtă… Nu ştiu ce s-o mai fi întâmplat cu el! Mi-am dat seama c-or să ne culce până la unul, că erau mulţi… Am căutat să scap: m-am târât prin iarbă ca o şopârlă, până spre rarişte; Gyula o ştersese cu caii… M-am

înfundat în codru, ca o fiară hăituită de gonaci şi am rătăcit vreo săptămână, până am ieşit din urzeala urmăritorilor. Ziua mă ascundeam în copaci. Umblam doar nopţile, pe-ntuneric. M-am gândit să mă adăpostesc la Marghit o vreme, că o cunosc...

— Bine?

— Eh, dădeam uneori pe la han. Aproape că m-a zvârlit pe uşă. Poate ai băgat de seamă... Drept să-ţi spun, domnule Grigore, m-am săturat de haiducie ca de mere acre!

— Cum te-ai săturat – râse Grigore – dacă nici n-ai haiducit? Ai fost tâlhar sadea 1 N-am dreptate?

Imre se-ntunecă la faţă şi schimbă vorba:

— Ce face Nichifor baci?

— Ai să-l vezi. De aceea te-am chemat aici. Dar. să ştii că haiduci adevăraţi vom fi noi 1 *r y*

— Voi?... holbă Imre ochii, neîncrezător.

— Da, noi, precum ai auzit I Preget să te iau printre voinicii mei, deoarece te-ai dat la rele. Nu ţin să am printre fârtaţi oameni cu mâinile pătate de sânge I Noi vom pedepsi; nu vom prăda fără alegere 1

— Îţi jur, domnule Pintea, că mă ştiu curat la cuget!

— Hm... Om vedea... Uite ce să faci: îţi mai dau. trei florini... Vezi de-ţi dă barba jos şi spală-te. Caută o gazdă în feala. Acolo-vin mulţi după lucru; at să te pierzi printre ei. Cunoşti vreun han mai retras?

— Da, e unul chiar la intrarea dinspre Baia Sprie. JI ţine tot un secui: Polgar...

— Bine. Noi om ajunge acolo pe sâmbătă... Să ne aştepţi...

— Oi face cum porunceşti!

Era atâta autoritate în spusele lui Grigor. e, încât nici nu-i trecea prin minte să nu-l asculte. Asta, / da... e căpitan din naştere, nu ca înfumuratul de Aiadar. Dacă s-o fi curăţat, n-a avut decât ce a căutat...

Se ridică în picioare şi vru să se depărteze.

— Dă mâna aici, Imre – şi Grigore i-o întinse pe a sa. Uite că te cred. Altfel... Imre i-o scutură cu putere

„emoţionat: O să fii mulţumit de „smolitul”... Şi ochii i se umeziră.

— Asta rămâne de văzut... îşi zvârli desaga pe spinare şi o luă prin mijlocul şoselei, fluierând.

„Cântecul meu... – murmură Imre, petrecându-l cu privirea. Mult se schimbă oamenii în zele ani... L-am lăsat copil şi îl regăsesc ştram şi fălos, ca un cap de oaste. Pesemne că şi eu m-am schimbat... Da tot m-a recunoscut „Gligore”...”

*

Când a dat cu ochii de Grigore, Nichifor jubila.

— Avem chimirul plin! Am vândut caii la preţ bun: o mie două sute...

— Sunt bucuros. Dar să nu ne irosim vremea. După ce om îmbuca, n-ar fi rău să ne repezim la Baia.

— Ce să facem acolo?

— Ai să dai de un prieten...

— Care?

— Ai răbdare! Şi vreau să-mi cumpăr alte straie...

— Asta-i nimerit.

— Tu ce mai zici, Sava?

— Mă bucur 1 – chicoti „aghiotantul”. Ne-am îmbogăţit peste noapte...

— Tu, stârpitură? – se stropşi la el Nichifor. Ăştia-s banii cetei; şi vistiernicul nu va cheltui o leţcaie fără poruncă lui Grigore. Nu-i zici „căpitane”? Dacă-i aşa, îi datorăm ascultare.

— Nu vă sfădiţi – râse Grigore. Avem altele de făcut... Ştiţi cumva unde am găsi patru căluţi mai ieftini?

— Patru? – se miră Nichifor.

— Câţi ai auzit!

— Dă... Se află prin apropiere o stavă, la Şeini. Dar aud că stăpânul – unul Rettegy – e mare pişicher. Mă bate gândul să găsim la târg nişte cârlani. Noatenii-s mai ieftini şi-i poţi struni după plac.

— Te pricepi, bunicule?

— Doar n-am păscut porcii! râse Nichifor. Azi e zi de târg la Blidari; dar nu cred că mai ajungem la vreme.

— Şi în altă parte?
— Să-ntrebăm la Baia
— Bine zici 1
Când l-a zărit pe Nichifor, Imre l-a îmbrăţişat:
— Nu „te-ai schimbat, Nichifor baci…
— Ba m-am schimbat: la nume. Îmi zice Niculaie… Şi tu ai să te numeşti altfel! Cum să-l botezăm, Grigore?
— Lajos. Că Imre e deocheat. Şi acum să golim câte un cănceu pentru botezul „finului”.
Ceru de mâncare şi o odaie pentru toţi. Hangiul se miră: „Ce o fi vrând domnişorul de vrea să doarmă cu slugile?”
— Poate-i culcăm în altă parte? – sugeră Polgar.
— Sunt oamenii mei, jupâne – îl contrazise Grigore autoritar. Şi, când plecăm la drum, împărţim hrana şi aşternutul…
— Cum doriţi… – şi porni săltând din umeri. Fiecare boier cu „ţicneala” lui. Ăstuia îi place să-i duhnească a opincă. N-are decât!…
A doua zi, duminică, Grigore a târguit o pereche de nădragi înguşti, pentru cizmă, o cămaşă de in şi un cojocel de aba. Va păstra numai bundiţa, că d-astea poartă mai fiecare ţăran cu dare de mână. Vârî hainele noi în traista pe care Sava o purta pe spinare. Se va schimba în drum, când vor părăsi Baia.
— Încotro? – ceru Sava lămuriri.
— Spre Bicsad – sugeră Nichifor. Marţea e târg acolo…
— Nu-i rău – aprobă Grigore. Dar n-aş fi de părere să mergem cu cârdui. Eu îl iau pe Sava; Niculaie va porni cu Lajos. Ne-om întâlni în Bicsad…
Nichifor îl luă deoparte:
— Am bani mulţi la mine. Şi Imre… cum să zic?… a trăit printre tâlhari…
— Nu face el una ca asta, vistiernice! Oricum, dă-i aici. Opreşte-ţi pentru drum, s-aveţi de cheltuială…
— E mai cuminte. Şi unde pui că-i luat la ochi. Dacă ne prind împreună şi găsesc florinii? Or să creadă că i-am

fost părtaş la rele. Aşa, vorba ceea, un călător a întâlnit altul şi fac o bucată de drum laolaltă, să le treacă urâtul…

— Fie cum zici, unchieşule! Fă-i o ţâră de mustru, să priceapă. Şi nu-l scăpa din ochi!

— Las' ipe mine! L-am ţinut în chingi şi când l-am avut rândăşel, la Ratz. Atunci nu-mi ieşea din voie. Îl strunesc din nou, fii pe pace I îl văd potolit…

FĂ-TE FRATE CU DRACUL PÂNĂ TRECI LACUL

Grigore adastă la marginea şoselei vreo căruţă de ocazie, să-l ducă la Medieş. Ar plăti… Trece un docar boieresc, minat de o cocoană ţanţoşă. Pare încă tânără. Poartă macferlan s-o ferească de colb, cizmuliţe din safian cafeniu şi mănuşi de piele. Trage de hăţuri şi opreşte armăsarii înspumaţi

— Aştepţi pe cineva, tinere?

— Nu. Adică de fapt, caut o căruţă în drum spre Medieş…

— Până la Şeini pot să te iau. De acolo om vedea. Poate-ţi dau cal şi-nsoţitor. Urcă 1

Grigore sadei în stânga cocoanei şi tace chitic. Se cunoaşte că-i boieroaică. Femeia îl fură cu coada ochiului şi nu se dumireşte. O fi târgoveţ? O fi de la ţară? După straie pare şi una şi alta…

— De ce taci? N-ai limbă? Gândeam să-mi ţii de urât.

— Nu îndrăznesc. Nici nu mă cunoaşteţi, doamnă…

— Sunt baroana Sziklay. Acasă mi se spune Clari. Dumneata?

— Mă numesc Csontos: Martin Csontos…

— Aha… Eşti din Baia?

— Nu.

— Şi ce cauţi la Medieş?

— Am acolo un moş. Nu l-am văzut de mult, de când am isprăvit gimnaziul. E bătrân şi dacă nu s-o fi prăpădit între timp…

„Va să zică a fost şi la gimnaziu" – gândi Clari. Pare băiat de condiţie, că şcolile mai înalte nu-s de nasul ţărănoilor şi ăstora li se zăvorăsc porţile. Bine le face! Şi aşa te-nţelegi anevoie cu ei, iar unii uită Că-s şerbi şi nici

„sărut mâna” nu mai auzi de la ei., – După câte pricep, eşti de la oraş. De unde?

— Din Zalău.

— Aşa? Atunci cunoşti desigur pe colonelul Şteinbardt, comandantul regimentului. E coleg cu Andraş, soţul meu”.

— Din vedere, doamnă”.

— Îşi mai căneşte părul? – şi râse înveselită. Adică ce să mai cănească? A rămas aproape chel… Dă-i. băiat de viaţă, „şarmant”… Ştie să curteze femeile! Şi, la vârsta lui, a rămas un „dansator care ia înainte oricărui tânăr. Iar taci?

„Parcă ai loc să mai strecori o vorbă de atâta turuiala – îşi spuse Grigore înciudat. Naiba l-a pus să se urce în docar?

— Ce v-aş putea istorisi, doamnă, ca să nu vă plictisesc?

— Orice: despre Zalău, despre dumneata… să ne treacă vremea…

Ca să nu dea loc la bănuieli, Grigore vorbeşte. Îndrugă verzi şi uscate despre oraşul pe care-l ştie doar de pe hartă şi îşi spune că, dacă baroana l-ar cunoaşte, îl prinde cu şoalda.

— Cum o duce fişpanul Gabor? Da fiică-sa, Ibolya? Aşa-i că-i fată frumoasă?

— Ştiţi, eu… cu domnişoarele de neam… nici nu se uită la un biet pârlit…

„E modest” – îşi zise Clari, deşi e frumuşel foc. Eh, dacă ofiţeraşii ce roiesc în jurul ei şi-i fac curte, chipurile, ar fi atât de drăguţi ca tinerelul ăsta, nu şi-ar mai încăpea în piele. Şi aşa umblă înfoiaţi de gândeşti că-s curcani. Minte au taman cât o curcă şi, dacă se gudură în jurul crinolinei ei, la baluri, o fac în nădejdea că poate va pune o vorbă pentru ei la Andraş, iar Sziklay îţi poate face lesne rost de o avansare: e puternic; să fii aghiotantul guvernatorului Loewenburg nu-i puţin lucru…

Clari e înaltă cât un dragon şi lipsită de farmec. Ştie să călărească, să ţină de scurt vechilii de pe domeniu, să

cravaşeze iobagii şi argaţii… Calităţi ce nu-ţi câştigă dragostea bărbaţilor. Nici măcar pe a lui Andraş… El se învârte la curtea guvernatorului printre fete nurlii, tinere, şi pesemne că le cântă şi madrigaluri… Asta-i marea ei amărăciune: Andraş o ţine departe… îi convine s-o ştie la Şeini sau la Telciu, ca pe un vătaf credincios şi să-i ceară mereu bani. E geloasă… Dar o baroană are demnitatea ei! Deşi e prietenă cu contesa Loewenburg şi ar putea găsi oricând prilejul să se repeadă la Sătmar, nu o face. Să nu bârfească muieretul că se ţine după coada bărbăţului. Şi nici moşia nu o poţi lăsa pe seama slugilor: te fură… Se despăgubeşte şi ea cum poate: şi-a ales prietene mai tinere, ca Yoii de la care vine, ia parte la reuniuni de femei, îi place să mănânce zdravăn şi să bea un păhărel cu rom… Păcat că se îngraşă. Dar parcă altfel, mai slabă, avea înrâurire asupra bărbaţilor? Nici pe Andraş nu l-ar fi prins în leasă dacă n-ar fi fost bogată, iar el îndatorat la cărţi până-n gât. Zestrea ei a salvat domeniul de la Telciu! Altcum, i-l vindeau cu darabana…

— Şi de la Medieş, tinere, încotro? – îl întrebă ea autoritar. La o carieră te-ai gândit?

— De bună seamă! Tata nu-i prea bogat şi, oricum, nu-i frumos să trăieşti pe spinarea bătrânilor. Mă bate gândul să intru în administraţia de stat. Dacă s-ar putea…

— Nu-ţi place la Sătmar? O uniformă nu ţi-ar sta rău. Eşti chipeş, bine făcut, ai şi carte… Dacă ai vrea… Soţul meu e om cu trecere acolo: aghiotant personal al generalului conte Loewenburg… Ai auzit de el?

— Nu. Şi nici după uniformă nu mă dau în vânt…

— Păcat. Ai face carieră… Dacă ai avea grijă de Andraş şi m-ai ţine la curent despre el, ai avansa repede… Oricum, tot îţi voi da o recomandaţie către guvernator. Suntem prieteni şi o să mă servească…

— Vă mulţumesc, doamnă, şi nu voi uita gestul dumneavoastră nobil…

— Să lăsăm asta… Ţi-am cerut însă ceva în schimb; să-mi dai cât mai multe veşti despre Andraş. El e neglijent: se poate îmbolnăvi…

„Ce dracu’ i-a căşunat boieroaicei?” – îşi muşcă Grigore buzele. Doar n-am să mă fac iscoadă să-i păzesc bărbatul; să şi-l păzească singură! Pe de altă parte, să fii angajat la guvernământ nu te mai doare capul: ai acte în regulă, o situaţie civilă neîndoioasă şi nu te mai temi ele Stupul sau de vagmistrul Bihary. Cui poate să-i treacă prin minte că Martin Csontos, de la guvernământ, nu-i altul decât „fugarul Pintea? Ca să pui mâna pe o asemenea hârtie, merită să te faci frate cu dracul! Şi, după ce o trece puntea, vede el…

— Ei, ce zici, tinere? încheiem convenţia?

— Să mă mai gândesc…

— Nu-i vreme! Acuşi ajungem la Şeini…

— Sunteţi din Şeini?

— Nu. Acolo am o moşie de zestre. O vizitez rar… Castelul îl avem în Telciu. Am petrecut o săptămână la prietena mea Yolanda, fata contelui Herbertstein. Trebuie să-l ştii: e consilier imperial şi erai al minelor din Baia Mare.

— Îl ştiu – minţi Grigore din nou, fără să-i Facă plăcere.

Când au ajuns pe deajul Şeinilor, soarele apunea după muntele Gutin, învăluind ţinutul într-o zeghe de un roşu aprins.

— Conacul e colo, după deal I Sper că vei primi invitaţia să rămâi la conac peste noapte? Nici n-are rost să pleci pe-ntuneric. E şi primejdios. Dimineaţa îţi dau un cal din grajd şi un rândaş să te însoţească. Dacă ai de gând să stai mai mult în Medieş, o să aducă el caii înapoi.

— Sunt cam grăbit, doamnă. Dacă s-ar putea…

— Nu l nu se poate I Noapteafăcută pentru odihnă, domnule Csontos, nu ca să goneşti bezmetic prin codru 1 Şi, după ce mi-ai ţinut de urât în călătorie, nu te pot lăsa să pleci flămând…

În zori, călare pe un cal al baroanei şi cu scrisoarea de recomandaţie în buzunarul de la piept, Grigore gonea către Şeini. În urma lui, bătrâna Kati şopti lacheului în livrea:

— E un tânăr bine crescut, Otto. Ai văzut? Mi-a dat şi mâna la plecare…

— Nici nu-i cârpănos – atestă lacheul, care ţinea strânşi în palmă cei doi florini lăsaţi de funcţionarul”.

erariului din Baia.

*

Medieşul Aurit e un sătuc băieşesc, aninat pe o coastă de munte, cu căsuţe lipite de stânci. Satu-i sărac, cum sunt cele valahe ale moţilor, unde n-ai loc să cultivi un petic de pământ. Munte şi pădure… Totul aparţine baronului Sandor Karolyi. Unii săteni în putere sunt scoşi cu de-a sila la tăiatul lemnelor, câte şase luni pe an; bătrânii fac roboată ca paznici şi gonaci la vânătorile grofului, iar nevestele şi fetele ţes la războaie tot pentru castelan. Liberi sunt doar băieşii-urburari de la mina statului şi câţiva secui, care se îndeletnicesc cu păstoritul. Toate acestea le-a aflat Grigore de la Şari Molnar, ibovnica lui Imre. Femeie voinică, energică, îşi hrănea cei trei copilaşi cu laptele de la două capre, pe care le ţinea în bătătură. Omul ei, Mişka, e plecat cu turma şi se înapoiază abia pe la începutul iernii.

Când străinul a descălecat, Sari începu să dârdâie. Pesemne că-i aduce o veste proastă… Poate că-i slujbaş al castelanului: are cal bun, înşeuat şi poartă straie de târgoveţ. Dacă i s-a întâmplat ceva lui Mişka? Grigore se apropie de femeie, dădu bună ziua şi-şi scoase clopul:

— Dumneata eşti leliţa Şari Molnar?

— Eu.

— Am o scrisoare pentru dumneata.

— De la cine? – căscă Şari gura. Că Mişka nu ştie carte.

— Nu ştiu cine-i Mişka de care vorbeşti, dar scrisoareade la Imre…

Asta-i şi mai rău 1 E ibovnicul ei de vreo şase ani şi Gyuri îi seamănă al naibii. Ba şi Steffy aduce puţin cu el. Imre i-a picat într-o seară în casă, pe neaşteptate. I se speriase calul de un lup şi şi-a trântit călăreţul. Cu piciorul scrântit şi cu jupuituri peste tot, secuiul a zăcut *a* ea

câteva zile. Calul l-au prins bătrânii a doua zi, păscând liniştit într-o poiană... Muierea singură mai toată vremea, secuiul arătos... deh... se-ntâmplă... Imre s-a dovedit cumsecade. I-a dat bani să târguie din Sătmar de-ale gurii, câteva sculuri de bumbac şi ce i-o mai trebui, să ţească niscai pânză pentru cămeşuţele zgâmboilor. Că umblau despuiaţi...

— De unde atâta bănet? – s-a speriat Şari. N-ai urs cumva, să mă vâri în belea? Imre i-a îndrugat ceva şi a liniştit-o.

— Citeşte 1 o îndemnă Grigore binevoitor.

Şari privi peste hârtia mânjită cu litere grosolane; nu înţelegea...

— Ce scrie?

— Are nevoie de bani şi de cal... Mi-a dat şi un semn, iată-l 1 Scoase năframa din buzunar; Imre o avea în dar de la Şari şi o dăduse lui Grigore, ca semn de recunoaştere.

— De ce n-a venit singur? Şi ochii căutau speriaţi la omul din faţă. Dacă nu-i mai place de noi, nu-i cu supărare 1 Ori...

— Nu-i ce crezi, femeie. E încolţit de potere. Se teme! Dar mi-a spus" din gură... N-ai citit?

— Fii dumneata bun şi tălmăceşte-mi, că nu-s tocmai pricepută în cele cărturăreşti.

După ce ascultă conţinutul, oftă:

— Ei. să vină sănătos când o putea! El a agonisit florinii; să-i folosească după cum o crede că-i sunt de trebuinţă...

— Opreşte o sută pentru copii I

— A zis el?

— Da – clipi Grigore din ochi. Aşa nu vă fi îngrijo ratăcă nu l-o mai vedea... Calul unde-i?

— La un şogor, în sat. Are fecior de oaste şi spune la toţi Că-l trimite la husari, cu cal. Am să i-l cer... 11 luaţi chiar astă-seară? N-ar fi nimerit să umblaţi noaptea, prin pădure, cu doi cai. Nu ştii peste cine dai... Poftiţi în casă. Poate vă e foame...

— Mulţam. Aş vrea să ajung în zori la Sătmar. Nu-mi

duce grijă; nu păţesc nimic! Câte ceasuri fac până la Sătmar?

— Dacă goniţi, în trei ceasuri sunteţi acolo…

Sătmarul îşi merită nGmele. Este un sat mare… Constatarea o făcu Grigore umblând pe uliţe, să găsească o croitorie mai arătoasă. Dughenele cu surtuce şi iţari aşezaţi pe tarabe sau aninaţi de cârlige nu-i inspirau încredere. Intră pe uliţa crăiască şi se opri în faţa unei vitrine din care se zgâiau la el două manechine de ceară, îmbrăcate după ultima modă de la Viena: cu pălării cât burlanele. Negustorul ieşi în prag:

— Să vă dau un rând de haine din postav de Lipsea Dacă nu vă place, nu cumpăraţi…

După ce încercă mai multe surtuce cu pulpane lungi, alese unul cafeniu, pantaloni scurţi, ciorapi, pantofi de lac, scobiţi, cu catarame şi un laibăraş tărcat, cum e portul slujitorilor de rang mijlociu. Se întoarse la han cu pachetul sub braţ.

Când părăsi cârciuma, hangiul îi ieşi în întâmpinare, cu spinarea îndoită. Acum vedea că are de-a face c-un domn de rang.

— Care-i porunca, mă rog dumneavoastră?

— Să-mi înşeueze calul murg! E departe până la palatul guvernatorului?

— Cum treceţi podul, în inima târgului. Vă-ndreaptă oricine…

Era aproape de ceasurile zece când struni frâul în curtea palatului. Un oştean cu flinta pe umăr îi ţinu scara şi-ntrebă pe cine caută.

— Am o scrisoare pentru excelenţa sa, domnul guvernator. Aş vrea să i-o înmânez personal…

— Oşteanul ţinu calul de dârlogi, până veni un servitor în livrea:

— Vi-l duc la grajd, domnule, apoi vă voi conduce…

Fu îndrumat către o sală de aşteptare destul de sărăcăcioasă, cu bănci de-a lungul pereţilor, unde aşteptau câţiva militari în uniforme, doi inşi ce păreau negustori, o

doamnă mai vârstnică şi una tânără.

Dintr-o odaie ieşi un căpitan subţirel, cu mustăţi lungi şi un cioc de ţap.

Ofiţerul conduse galant pe cele două doamne până la uşă, apoi se întoarse către Grigore:

— Domnul Csontos, dacă nu mă-nşel?

— Chiar el – şi Grigore se sculă în picioare.

— Îmi daţi voie să mă prezint: căpitanul baron de Veress, din garda imperială. Şi iar zornăi ceremonios din pinteni: Excelenţa sa regretă că nu vă poate primi azi. Are consiliu. V-a fixat audienţă pentru mâine la ora nouă…

— Şi scrisoarea?

— A citit-o, domnule 1 De aceea v-a şi acordat audienţă de pe o zi pe alta. Unii umblă cu săptămânile… şi întoarse capul spre cei doi negustori. O clipă, vă rog 1 Deschise altă uşă. Bohrmann, condu pe domnul…

Cel chemat, un sutaş. bătrâior, cu păr cărunt, îndeplinea slujba de scrib. Căpitanul luă poziţie de drepţi, fără să-i întindă mâna şi rosti c-un zâmbet mieros:

— Vă aşteptăm pe mâine. Sper să nu ne-o luaţi în nume de rău… Se întoarse pe călcâie şi dispăru pe uşa din fund.

— „Încă o zi prăpădită!” – gândi Grigore când se văzu din nou călare. Îi părea rău să piardă atâta vreme şi era îngrijorat de cele ce s-or fi petrecând la ascunzătoarea din munţi. Dar o dată aici, ţinea să încerce… Hoinărind ziua prin târg, aflase o seamă de noutăţi: întâi că la Blaj, în primăvara acelui an, 1690, fusese înscăunat de turci, ca prinţ domnitor, Emeric Thokoly, soţul de-al doilea al Elenei Zrinv şi tatăl vitreg al tânărului prinţ Ferencz Rákóczi II. Venise din Muntenia însoţit de oastea domnitorului Constantin Brâncoveanu şi, după trei bătălii norocoase ia Turnul Roşu; Zărneşti şi pe câmpia Lugojului, alungase armatele austriece de sub comanda generalilor Anton Carăffa şi Wolfgang Rebutin de Bussy. şi ajunsese la Blaj, unde s-a încoronat principe al Ardealului. Ţăranii, meşteşugarii şi negustorii din cetăţile Ardealului de jos, până spre Cluj, trecuseră de partea noului principe.

Schimbarea bucura oarecum pe iobagii comâni, deoarece, înainte de năvălirea austriacă, turcii nu făceau deosebiri religioase între locuitorii Ardealului: îi socoteau pe toţi „ghiauri”, fierbând în aceeaşi oală pe catolici, calvini, luterani şi ortodocşi… Pe când austriecii, după directivele Papei de la Roma, dezlănţuiseră prigoană şi silnicie spre a-i sili pe valahi să treacă la catolicism. A doua noutate era că trupele imperiale, întărite cu douăsprezece regimente de cuirasieri şi dragoni, trimise de împărat de la Viena, în frunte cu generalii Dietrich Glockelsberg şi Wilhelm Herbeville, se pregăteau să alunge oştirile turce şi muntene, să prindă pe Thokoly şi să repună în drepturi, pe tronul Ardealului, pe minorul Mihai Apaffy…

„Schimbarea stăpânilor, bucuria nebunilor” – îşi zise Grigore. „Nici unii, nici alţii nu vor face dreptate iobagilor români!” Văzuse în ziua aceea că Sătmarul geme de pedestrime şi călăreţi austrieci; stătu de vorbă cu doi oşteni, pe care-i cinsti într-o cârciumă şi află încotro se îndreaptă: către Cluj şi Alba Iulia… Şi mai află ceva: că-n bătălia de la Zărneşti pieriseră, odată cu puzderia de soldăţime austriacă, groful Mihail Teleki şi românul Constantin Bălăceanu, iar generalul baron Donath von Heisler fusese făcut prizonier de turci. „Eh, ce mi-e ciocanul austriac sau nicovala turcească?” gândi Grigore, în drtăm spre han. Doar după ce Ardealul se va descotorosi de cotropitori şi grofii vor spânzura în furci, va scăpa şi iobagul de robie…”

două zi porni pe jos, iar la ceasul sorocit fu întâmpinat de acelaşi căpitan:

— Excelenţa sa vă aşteaptă!

Contele Loewenburg era gras, mărunt, purta favoriţi după moda austriacă şi un dolman albastru cu găitane de aur şi eghileţi de fir, ce se scuturau la fiece mişcare. 11 primi în picioare, să nu fie nevoit să-l invite să şadă şi se plimba prin odaie cu mâinile la spate, cercetându-l mereu, în trecere. Se opri la spatele mesei de scris şi rosti cu voce dogită, spartă, într-o maghiară ca vai de ea:

— Ne-ar trebui un – tâlmaci. Eu vorbesc prost

ungureşte…

— Nu cred să fie nevoie, excelenţă, răspunse Grigore pe nemţeşte.

— Vorbeşti germana? – se însenină guvernatorul. Ausgezeichnet 1 Şezi!

Dispoziţia i se schimbă ca prin armec. Îi oferi un trabuc, aprinzând şi el unul.

— Mulţumesc, excelenţă, nu fumez…

Şi asta făcu o impresie bună asupra guvernatorului.

— Dar un Schnaps bei? Se apropie de un dulap, din care scoase o sticlă şi două păhăruţe. ProSit! 3 Dădu rachiul pe gât c-un gâlgâit scurt şi plescăi satisfăcut din limbă. Ce mai face castelana Clari? Apropo, soţul ei, baronul, este în misiune la Viena; întâmpină câteva regimente… Se sculă c-un tic nervos şi continuă să se plimbe prin odaia mare, cu mobile puţine. Grigore vru să se ridice, dar generalul îi făcu semn cu mâna: Şezi I Tentrebam de Clari… Ce mai spune? Când vine la Sătmar?

— Am stat puţin de vorbă cu doamna baroană, excelenţă…

— Aha! Dumneata eşti protejatul Yolandei… Ei, şi ea e fată drăguţă! şi râse gălăgios, cu tâlc. Îl cunoşti, desigur, pe contele Herbertstein, consilierul intim… Foarte priceput… Se mai plimbă puţin şi se reaşează în jilţ: Ce să facem cu dumneata? Recomandaţia e călduroasă, dar ştiu eu…? Alte limbi cunoşti?

— Puţin latina; germana o ştiu bine, matematicile…

— Aha… Scrie Clari că eşti băiat cu carte. La ce gimnaziu ai umblat?

— În Aiud. Pot aduce şi diploma…

— Fugi încolo! – râse contele Loewenburg. Noi n-avem nevoie de diplome, ci de oameni destoinici! rămase pe gânduri: Dac-ai vrea să intri în armată, ar fi simplu… Ofiţeri ne trebuie! Nici n-ai avea nevoie de şcoală şi ai pune tresele de locotenent. Ai fi bun de dragon. Eşti bine clădit, înalt… ai un metru optzeci?

— Cred că mai mult, deşi nu m-am măsurat de la gimnaziu.

— Aşa cred şi eu… Pregătim o campanie în Ardealul de jos şi dumneata, ca ungur, ne-ai folosi. Ofiţerii noştri, de regulă, ştiu franceza sau italiana. Şi se descurcă greu… Ce zici?

— După cum mi-am luat îngăduinţa, s-o rog şi pe doamna baroană Sziklay…

— Nu ştiu ce să mă fac cu dumneata. Aici, în guvernământ, nu angajăm funcţionari civili. Şi cum nu vrei să intri în oaste… Poate Mickes…

Trase de un şnur şi apăru căpitanul:

— La ordin, excelenţă!

— Trimite o trăsură după domnul prefect! Am nevoie de el, grabnic… N-ai vrea să treci în odaia de alături până vine? – se adresă lui Grigore. Poţi lua şi sticla… Şi-i făcu cu ochiul. Mă aşteaptă nişte ofiţeri pisălogi. Au simţit în aer praf de puşcă şi le lasă gura apă să-i trimit în Boemia sau Croaţia, unde să-şi târâie săbiile pe uliţe, să curteze fetele şi să danseze „lăncier”… Dar îi satur eu! Dacă porţi uniformă, trebuie să fii şi viteaz! N-am dreptate?

— Perfect, excelenţă!

— Păcat… Ne-am înţelege şi i-aş face lui Clari hatârul, încât s-ar bucura şi nevastă-mea. Sunt prietene la cataramă, în sfârşit, ceva tot o să izbândim. Te chem eu, domnule Csontos…

Grigore aşteptă mai bine de un ceas într-un salonaş cu fotolii capitonate. Răsfoi un album cu vederi din Viena şi Karlsbad, privi pe fereastră la oamenii ce treceau grăbiţi, la ofiţerii călări ce intrau şi ieşeau din curtea palatului. Fu chemat într-un târziu.

— Dumnealui este tânărul de care ţi-am vorbit! Faceţi cunoştinţă…

Groful Mickes, un ins înalt, adus de spate, uscăţiv, cu o mustaţă răsucită-n vânt, avea ochii mici, înfundaţi în orbite şi un nas coroiat, de bufniţă. Purta un gheroc lung, de modă franţuzească, cu revere late, acoperite de mătase stacojie şi o pereche de pantaloni strâmţi ce scoteau în evidenţă picioarele strâmbe, de fost cavalerist. Se exprima destul de greoi în germană şi duhnea a rachiu. Era limpede

că nu dăduse de ruşine sticla guvernatorului…

— Va să zică dumneata eşti minunea… – zâmbi. prefectul cu ironie decentă. Hm… Ştii că nu arăţi rău? Pesemne că obţii lesne scrisori de recomandaţie, craiule! Câţi ani ai?

— Douăzeci şi trei – adăugă Pintea trei ani la cei douăzeci ai săi, să pară mai copt.

— Bărbat în toată firea – constată Mickes. O să te-nvârtească domnişoarele la cadril până ai s-ameţeşti. Aşteaptă să înceapă balurile…

— 3Nu prea dansez… ştiţi…

— Foarte rău! Să-nveţi. Un tânăr de lume trebuie să fie şi un călăreţ desăvârşit… încaleci?

— De mic copil, domnule conte.

— Asta-i bine!… Să mânuiască sabia fără cusur şi să curteze sexul frumos… Iar dacă nu dansezi… Dar avem noi grijă 1 Excelenţă – se adresă guvernatorului – permiteţi-mi să vă răpesc pe tânărul Adonis. O să-i găsim o întrebuinţare, pe măsura cunoştinţelor sale şi a interesului ce-i purtaţi…

— Duceţi-vă! – aprobă contele Loewenburg, binevoitor. Şi maidaţi-mi de ştire…

— În trăsură, prefectul începu să-l descoasă. Vorbeau ungureşte şi-i venea mai uşor. Îi plăcu răspunsul la fiecare întrebare, precis, neşovăitor:

— M-am gândit… N-ai vrea să-mi fii secretar? Am un scrib ramolit, dar nu preţuieşte doi husoşi. E tobă de carte, nimic de zis. De l-ai vedea cum umblă… E şleampăt de-ţi vine rău şi trage la măsea. Ar fi bun să-ntocmească citaţii, că-i şiret, dar mă compromite. L-aş da la o cancelarie, să zgârie hârtie şi să strice penele de gâscă. Un tânăr prezentabil ca dumneata… Ai face carieră! Nu m-ar mira să i se aprindă călcâiele vreunei fetişcane zălude şi să te văd cu castel şi titlu nobiliar… S-au mai întâmplat de astea!

Propunerile contelui Mickes îl stânjeneau.

— Eu credeam altceva… Sunt tânăr şi mi-ar fi plăcut să colind, să cunosc lumea, să învăţ… N-aş vrea să stau de

pe acum lipit de scaun…

— Cum doreşti! Te pricepi la socoteli? Nici nu se poate altfel! Ar mai fi un loc: cel de consilier pentru aprovizionare şi transport…

— Ce funcţie e asta?

— Grozavă! Alergi până-ţi iese limba de-un cot. E tocmai ce-ţi place. Vei conduce secţia care aprovizionează trupele imperiale staţionare în Ardeal – hrană, furaje, efecte militare – vei controla gestiunile băneşti ale percepţiilor şi vei organiza trimiterea sub pază a birurilor încasate. Îţi alegi oameni, ţi se dau arme, cai, trăsură… îţi vom da o împuternicire în acest scop. Şi vei cutreiera toată ţara. Poate să ajungi uneori chiar la Buda şi la Viena, după treburi. Îţi convine?

— Nădăjduiesc să pot face faţă…

— Dacă te bucuri de încrederea excelenţei sale, n-am nicio grijă 1 De fapt, treaba o vor face alţii. Dumneata să-i alegi, să-i struneşti şi să-i supraveghezi. Nu-i greu…

Ajunşi la prefectură, Mickes porunci unui odăjaş să-l cheme pe secretarul Pegri. Bătrânelul, cu părul vâlvoi şi ochelari pe nas, intră târând după el caftanul pătat:

— La ordin 1

— Stai de vorbă cu dumnealui, Pegri. E domnul Csontos, noul consilier administrativ. Explică-i cum merg treburile! întocmeşte-i şi paşaport… Să aibă acte în regulă. Din ordinul excelenţei sale, guvernatorul…

— Am înţeles 1

Şi Pegri se retrase d-a-ndărătelea.

Se înapoie după vreo jumătate de ceas împreună cu Grigore. Purta sub braţ o mapă în care se aflau împuternicirea şi paşaportul. Mickes le semnă, aplică un sigiliu cu ceară şi făcu secretarului semn. Acesta ieşi.

— Când ai de gând să-ţi iei slujba în primire, domnule Csontos? Ar fi bine s-o faci cât mai curând. Ţi-am încredinţa şi câteva sarcini urgente…

— Aş prefera de la 1 mai… Ştiţi, nu sunt pregătit… M-aş repezi până-acasă, la Zalău…

— De ce? Dacă ai nevoie de bani, poftim, îţi dau un

bon la casierie şi primeşti cât îţi trebuie.

— Mulţumesc, Înălţimea Voastră, bani am. Dar vreau să-mi aduc rufărie, haine, cărţi…

— Cum pofteşti! – încuviinţă Mickes, cu o umbră de supărare în glas. Vei primi un cal şi două pistoale. Treci prin păduri şi mişună tot felul de netrebnici…

— Am cal, domnule prefect.

— La asta m-aşteptam. Când ai de gând să pleci?

— Dacă s-ar putea, chiar azi…

— Azi în niciun caz! Iei deseară cina cu noi. Unde ai tras?

— La hanul lui. Korondy…

— Hm… strâmbă din nas prefectul. Pentr-un consilier administrativ nu-i tocmai potrivit. Lasă… până te-ntorci, îţi facem rost de o locuinţă; primeşti de la mine o jupânească şi un rândaş…

— N-aş vrea să vă supăr, excelenţă.

— Nicio supărare! Trebuie să-ţi păstrezi rangul… Şi unui burlac îi vine greu să se gospodărească singur. Am trecut şi eu p-aici în tinereţe, la Buda… Dă şi pe la maiorul Pongracz, să-ţi elibereze pistoalele şi muniţia. Sau ştii ce? Le iei mâine, înainte de a pleca.

La cină, prefectul avea ca invitaţi pe fişpanul Karolyi cu soţia, şi pe Grigore. De-ai casei erau şase: el cu nevasta, cele două fete – Ibi şi Yoli – bărbatul ultimei, maiorul Kurt Bohm – un tirolez înţepat – şi o mătuşă bătrână, surdă ca un clopot, căreia trebuia să-i zbieri la ureche, într-un corn, ca să te-nţeleagă anapoda.

Pe-nserat, Grigore trimise la călcat hainele noi, că le luase cam boţite de la prăvălie. Şi ţinea cu tot dinadinsul să pară un tânăr din tagma lor. Nu din orgoliu. Nu cunoştea acest sentiment. Dar citise în ochii prefectului un soi de neîncredere, iar secretarul îl sucise cu întrebările pe toate feţele, încât ţinea să spulbere prin ţinută orice armă de bănuială.

Se pieptănă la un ciob de oglindă, îşi încălţă botforii de lac şi, înainte să-şi tragă vesta înflorată, auzi tropăit pe scări. Hangiul bătu la uşă. Era însoţit de un valet în livrea:

— Înălţimea Voastră 1 A sosit careta domnului prefect…

— Să aştepte I Sunt gata curând…

Acasă la prefect fu întâmpinat de un majordom care-i luă pălăria şi o purtă ca pe un trofeu până la un cuier, din coarne de cerb. O luă înainte, ţeapăn de parc-ar fi înghiţit un baston, deschise o uşă şi pronunţă grav:

— Par ici, monsieur!

O fată cu o rochie largă, plină de creţuri, îi dădu buna seara:

— Sunt Ibi…

Semăna leit cu taică-său: aceiaşi ochi mici, negri, acelaşi nas adus, mai puţin pronunţat ca al bătrânului, şi părul negru cum l-o fi avut de bună seamă şi Mickes în tinereţe.

— Csontos 1 – se prezentă Grigore scurt, sculându-sei în picioare.

Fata îl luă de braţ, fără fasoane, şi chicoti uşurel:

— Ştiam; mi-a povestit tata…

Îl conduse în salonul de primire, unde se aflau băbuţa surdă şi mama fetei – Ştefania. Grigore le sărută mâna ceremonios şi luă loc alături de bătrână, la invitaţia ei:

— Cum îţi zice, filfizonule? – şi-i apropie cornul, v-Martin Csontos…

— Mareu Bontoş?

— N-am auzit… Ai sânge albastru?

Grigore îşi privi instinctiv mâinile. Ibi strigă în cornul mătuşii:

— Uită-te şi dumneata!

Surda clătină din cap fără să priceapă. Intrară apoi Yoli, cu maiorul de braţ, şi Ibi făcu prezentările. Mickes apăru înţinută de seară, cu sabie, ca protejatul contelui să vadă că el e cel puţin la fel de nobil ca guvernatorul, deşi e doar prefect. Rămase cu privirile aţintite pe Grigore şi îl bătu pe umăr:

— Pişicherule! Arăţi destul de bine în hainele astea. De ce vrei să pleci acasă?

— Sunt singurele, Înălţimea Voastră. Şi cred că nu-mi

ajung. Nici aşa, să umbli într-o singură piele…

— Se poate – încuviinţă baronul şi ieşi în întâmpinarea familiei Karolyi, care păşea pragul.

Grigore mai sărută o mână înmănuşată şi suportă un nou examen, necruţător, cu lorgnonul, după care Piroş se adresă baroanei Mickes:

— Nu seamănă a nemţoi bădăran…

Yoli roşi, iar maiorul Bohm tuşi să-şi ascundă stinghereala.

— Am greşit cu ceva? – se fâstâci contesa. Vă cer iertare!

Era de altfel renumită pentru gafele ei în societate.

În timp ce slugile pregăteau masa, Ibi se apropie de Grigore:

— Sper că ai să te simţi bine la noi. Şi nu te supăra de cele îndrugate de gâsca lui Karolyi: e proastă de dă în gropi…

— Nici n-am remarcat, domnişoară…

— Cu atât mai bine! îţi îngădui să-mi spui Ibi… Ştii să dansezi „lăncier” şi „cadril”?

— Nu prea…

— Nu face nimic. Ai să-nveţi cu profesorul meu; e uşor… la toamnă încep recepţiile şi balurile… Şi ne face plăcere să dansăm cu unguri de-ai-noştri, nu cu pintenaţii austrieci… Sst! Să n-audă Kurt, că iar îl apucă tusea… Apropo! Cum o găseşti pe Clari Sziklay?

— E o doamnă destul de prezentabilă…

Ibi hohoti:

— Doar atât? Dacă te-ar auzi, ar crăpa de ciudăi Deşi e cât un hipopotam, strânge în jurul ei toţi ofiţeraşii nemţi. Ce să facă nenorociţii? E nevasta aghiotantului, prietenă cu Adelaida Loewenburg… Iar ofiţerii ştii cum sunt: pentru o tresă ar fi în stare să curteze şi o momâie… Ce să ţi-o mai descriu; o cunoşti doar.

— În treacăt. Am văzut-o o singură dată.

— Şi toi ţi-a dat recomandaţia… chihoti Ibi. Când Clari dă ceva, trebuie să aibă temei. În fond, nu mă mir că te-ai învârtit de recomandaţie. E prietenă cu Yolanda

Herbertstein şi pesemne c-a fost rugată. Eşti protejatul lui Yoli? Pardon! Sunt indiscretă… E fată drăguţă, nu contest. Dar o să plece la curtea lui Leopold ca domnişoară de onoare şi o să te lase mofluz…

— Pe mine? se miră Grigore.

— Nu mai face pe naivul! Şi pe dumneata…

În timpul cinei, cum e protocolul, s-au schimbat puţine cuvinte, după care domnii s-au retras în salon, să fumeze, iar doamnele au rămas să bârfească între ele, ca de obicei.

— Ni-l confişti şi pe domnul Csontos, papa? strâmbă Ibi din nas, nemulţumită. Voiam să-i cânt la clavecin…

— Mai târziu, baroană! Deocamdată avem de discutat afaceri importante de stat…

— Lasă, cunosc eu „afacerile" tale importante, papa. Ai să-l ţii la taroc până după miezul nopţii…

— Azi, domnişoară baroană, nu jucăm – râse Mickes. Ai cuvântul meu de nobil – şi se înclină cu ceremoniozitate hazlie, sărutându-i mâna.

Maiorul s-a ridicat într-un târziu:

— Mâine în zori, avem exerciţii şi ţi-aş cere îngăduinţa…

— Am înţeles, cătană! Slujba înainte de toate. Domnii or să te scuze… Bea-ţi cafeaua şi marş la culcare!

După plecarea lui, prefectul închise un ochi:

— Îmi pare bine că-i de faţă şi fişpanul. Să te opreşti la Baia şi să te-nţelegi cu Haller. Vreau să ştiu cum stă cu baterea talerilor de aur! Că la sfânta Marie trebuie să vărsăm rata a doua: treizeci şi cinci de mii… Treci şi pe la Herbertstein, că-l cunoşti. E doar în interesul lor, că-s nemţi! Mi se rupe inima când mă gândesc cât bănet prăpădim să ghiftuim austriecii, dar vorba lui Pegri: s-a semnat convenţia, trebuie s-o respectăm! Vlăguiesc Ardealul şi îngrăşăm o liotă de soldăţoi împărăteşti…

— Tot sărăcimea plăteşte oalele sparte 1 – constată Grigore cu îndrăzneală.

— Aşa crezi dumneata, tinere 1 – protestă Karolyi. Prostimea e obligată să plătească biruri – asta-i normal!

Dar de nu s-ar ivi atâtea angarale, cerute de Leopold şi cancelaria aulică, în buzunarele cui ar intra venitul? Ale nobililor, vezi bine 1 Acum pricepi care-s adevăraţii păgubaşi?

— Sandor are dreptate! – întări Mickes. Am însă o rugăminte la dumneata: vei avea de-a face cu magiştri, perceptori şi jucuţei: să le pui piciorul în prag 1 Dacă nu încasează dările, rămâne vistieria goală… Şi iar ne săpuneşte Loewenburg. Nu uita, tinere: eşti consilier administrativ! Vei avea sprijinul autorităţilor, dar să faci treabă. Că altfel iar am de furcă cu Loewenburg. Şi eşti omul lui…

— Mă voi strădui, Înălţimea Voastră.

A doua zi, dimineaţa, Grigore intră la un armurier:

— Aveţi arme de vânzare?

— Doar cu aprobarea domnului prefect… ridică neamţul mâinile. Însemn de neputinţă.

— Sunt consilier administrativ! – şi zvârli pe tejghea împuternicirea parafată.

— În cazul acesta, se schimbă situaţia – deveni prăvăliaşul amabil – alegeţi…

Grigore puse deoparte şase pistoale şi două durdiţe cu ţeava scurtă, să ocupe loc mai puţin în sacul de călătorie.

— Mi-ar mai trebui ceva pulbere şi plumbi pentru pistoale…

— Se găseşte Trimitem nota la prefectură?

— Nu. Plătesc pe loc. Cât face?

— În total două sute optzeci de florini.

Grigore numără banii:

— Fă-le pachet şi să ajungă la hanul lui Korondy, pentru domnul Csontos. Dar fără zăbavă 1 într-un ceas mă călătoresc…

A călărit o zi şi o noapte, fără întrerupere. Făcea doar popafeuri scurte, la vreo cârciumă, să-mbuce pe repezeală şi să hrănească roibul. Era dornic să-şi revadă soţii şi să afle dac-au ajuns la şatră nestingheriţi. Cei din Baia să-l mai aştepte! A doua seară, intră în pădurea Ţibleşuiul.

Tropotul calului stârni pe Nichifor din bârlog. Se furişă afară, cu măciulia ghintuită – singura armă pe care o aveau. Se piti după un copac gros, hotărât să sară-n spinarea călăreţului – dacă o fi vreun poteraş. Dar zărindu-l pe Grigore, trase un chiot, şi-l dădu jos de pe cal într-o îmbrăţişare.

— Eram tare îngrijoraţi de soarta ta!... Bine, că te văd sănătos... Ce veşti aduci?

— Bune.

— Asta-i calul lui Imre? Pare de soi...

— Cal de tâlhar, ce vrei? – râse Grigore. Ce-i pe la voi?

— Linişte şi pace.

— Noatenii?

— Îi strunim şi se-ngraşă. Ai cam întârziat...

— Treburi, ce să-i faci!

Nichifor apucă roibul de dârlogi şi sui cu el spre şâtră. Muşchiul se prinsese frumos între bolovani; aproape că nu se mai cunoştea intrarea...

Auzind zgomot, Sava şi Imre ieşiră din despărţitură:

— Ura! Căpitanul! – zbieră băiatul şi se repezi la Grigore, care strânse-n braţe.

Sava privi calul cu ochi plini de admiraţie:

— De unde l-ai învârtit? Fain! Şi ce şa socotită...

— Îţi place? E al smolitului...

— Grozav! Acuşi avem patru şei şi tot atâţia cai; se măreşte stava...

Imre se apropie. Aşteptă să-i întindă căpitanul mâna:

— Cum a mers?

— Uite-ţi calul 1 Ce mai întrebi?

— Sari... ce face?

— Îţi trimite sănătate... şi florini...

— Sava, pregăteşte de cină I Ce stai cu gura căscată? Tu, Imre, du calul în grajd că-i doar al tău şi aşterne-i pentru culcuş – îi zorea unchieşul. L-ai hrănit?

— Da. E sătul...

— Atunci e fain. A mai rămas niscai vânat, Sava?

— Este. Şi plosca-i plină...

— Hai să ne ospătăm musafirul! Poate că ne-o istorisi şi de ce-a întârziat peste măsură… – clipi unchieşul cu şiretenie.

— După cină, vistiernice!

La lumina slabă a luminării, s-au aşezat tuspatru roată, sprijiniţi de şei. Sava înfuleca grăbit, să termine cina. Era dornic să audă noutăţile aduse de căpitan. Fu însă trimis la cai şi se mulţumi să tragă cu urechea, prinzând doar frânturi din cele vorbite.

— Am cunoscut şi pe baroana din Telciu – privi Grigore către Imre, cu-nţeles. Mi-a împrumutat şi un cal…

— Unde-i, că nu-l văd? – se miră unchieşul.

— Ei, mi l-a dat până la Sătmar. L-am înapoiat…

— Bine ai făcut 1 încuviinţă unchieşul. Cu grofii e mai bine să n-ai de-a face. Doar să te încrucişezi cu vreunul pe uliţă şi tot poate să iasă prost. Dar nu ne-ai spus încă de ce ai întârziat…

— Iată…

Şi Grigore istorisi ce a izbândit la Sătmar. Ceilalţi ascultau cu mirare, aproape uimiţi. Iar când Grigore le flutură pe sub ochi paşaportul şi împuternicirea, încremeniră de-a binelea. Unchieşul, barem, nu-şi revenea din uluială.

— Consilier administrativ… – murmură vistiernicul, c-o undă de amărăciune-n glas. Asta-nseamnă, băiete, că drumurile ni se despart şi s-a zis cu haiducia! – oftă Nichifor.

— Nicidecum! – râse Grigore, văzându-şi soţii plouaţi. Hârtiile astea ne vor înlesni să adunăm o oştire de voinici! Ia priviţi colea… Desfăcu sacul şi scoase pistoalele şi cele două flinte scurte. Credeţi că mi le vindea negustorul dacă nu-i arătam hârtiile? Nici pomeneală.

Imre le cercetă ca bun cunoscător:

— Avem şi plumbi?

— Avem…

— Lata-ne dară şi cu pistoale – grăi Nichifor cu extaz. De acuşi va pica mai lesne vânatul. Ştii, cu capcanele…

— Ehei – râse Grigore cu-nţeles – va fi nevoie să

aşezăm capcane şi pentru jivine în două picioare şi să vânăm ticăloşi. De arme fac eu rost. Ne trebuie însă flăcăi să le mânuiască. Aud că umblă recrutorii să strângă oaste şi-i prind pe-ai noştri cu arcanul. Trebuie să le dăm cumva de veste…

— Merg eu, căpitane 1 – se oferi Imre.

— Nu, tu rămâi! Să te mai uite poteraşii. Va pleca unchieşul. Sfaturile unui bătrân sunt ascultate. Bani avem deocamdată: ai tăi. Scoase din buzunar purcoiul: Ţine-i, vistiernice! Trase şi marama: Uite, ţi-a înapoiat-o Şari. Zice să fi fereşti ciolanele…

— O îi având nevoie de ei e – râse Nichifor.

— Nu şugui, baci! se oţărî Imre. Am nimerit la ea cu picioarele vătămate şi zdrelite peste tot. Dacă nu m-ar fi doftoricit, p-acolo mă prăpădeam…

— N-ar fi fost mare pagubă! – îl împunse unchieşul

— Lăsaţi sfada 1 – se supără Grigore. Gât priveşte florinii, smolitule, ţi-i întoarcem până la unul – fii pe pace I

— De asta-i vorba, căpitane? Dacă-ţi pot fi de folos…

— Nu mie, frate, ci iobagilor!

— Şi cum ai să-i întorci bănişorii? – îl hârâi Nichifor, De unde ai să-i iei?

— Ei, unchieşule, dac-om izbuti ce pun la cale, om avea cu ce hrăni o ceată întreagă. Să văd întâi cum stau lucrurile pe la Baia…

— Şi cai? – se interesă Imre. Că haiducul pedestraş e ca o rimă; se târăşte…

— Cai? – hohoti Nichifor cu gura ştirbă. I-om lua cu „împrumut” la stăvari… Că la atâta ne-om pricepe noi!…

— Poate şi de la armata austriacă… întregi Grigore cu tâlc.

— Da ce-or să zică grofii din Sătmar dacă speli puţina? Or să te caute… – se-ngrijoră Nichifor.

— De ce s-o spăl? – zâmbi Grigore. Am să-i slujesc… pe limba mea. Şi dacă n-or fi mulţumiţi, treaba lor! Ce zici, bunicule, te ţin balamalele să faci un „spaţir” cu mine, pe lună?

Nichifor înţelese că Grigore are să-i încredinţeze o

taină şi se ridică:

— De ce să mă tem, Grigore? Acuşi, dac-avem şi pistoale…

Se plimbară pe sub copaci şi Pintea îi expuse un plan amănunţit:

— Ne trebuie oaste, vistiernice, nu ceată. Să ne faci rost de încă un sălaş! Cei noi veniţi să nu ne ştie ascunzătoarea: poate că-i dă unuia ghies să trăncănească, ori o fi de-a dreptul iscoadă. Să ne aşteptăm la orice… Până una-alta, e mai bine să nu fiu cunoscut. Le spui, desigur, că Grigore Pintea-i căpetenia – cum mi-ai zis adineauri – dar cum arăt la faţă s-o afle la vremea cuvenită. Deocamdată-s consilier administrativ, mă cheamă Csontos şi voi umbla prin ţară pân-oi rostui ce ne trebuie. Aici, dumneata porunceşti! Voinicii pe care-i vei primi, dă-i pe seama lui Imre: se pricepe. Bani pentru cele trebuincioase aveţi deocamdată…

— Nici n-avem lipsă, nepoate I Hrană găsim. Doar ceva făină, luminări, unsoare pentru hamuri şi flinte…

— Sălaşul vezi să fie cât mai depărtat de aici – continuă Grigore. M-am gândit la munţii Rodnei… Acolo-s mocani de-ai bunicului Irimie Costan şi-s oameni dintr-o bucată…

— Nu cunosc locul pe-acolo…

— Am să caut eu…

— Când porneşti?

— Dacă nu aveţi nevoie de mine, chiar mâine. Am multe de făcut…

e A P! T O L U L XIV

PINTEA HAIDUCUL, CONSILIER ADMINISTRATIV

Monetăria din Baia, singura din imperiu unde se băteau taleri de aur cu efigia împăratului Leopold, era păzită cu străşnicie. Fără permis nu intrai pe porţile înalte, de fieriar pe zidurile groase, din loc în loc, caraule cu dinte încărcate iscodeau dintr-un fel de chilioare. Călare, Grigore pocni cu pintenii în portiţă. Se deschise o uşiţă, tăiată în mijlocul porţii, pe care scoase capul un stegar – şeful pazei:

— Ce doriţi?

— Să vorbesc cu baronul Haller...

— Cine sunteţi dumneavoastră?

Grigore descăleca şi-i întinse hârtia. Stegarul îşi aruncă ochii pe ea şi descuie poarta cu plecăciune:

— Poftiţi, domnule consilier 1 Aici vă rog. Domnule Kuntze! Domnia sa e consilier de la Sătmar. Îl caută pe domnul baron.

— Ocupaţi loc! – îl pofti secretarul. Merg să vă anunţ. Numele domniei voastre?

— Martin Csontos.

— Prea bine!

Baronul Haller e un vienez mărunt şi. astmatic. Judecător la Viena ani îndelungaţi, s-a văzut bombardat viceerar la Baia, cu câţiva ani în urmă, subordonat contelui Herbertstein von Hellenbach, care poartă şi titlu! de „consilier imperial intim”. Deşi fusese înnobilat şi cu o funcţie înaltă, Haller blestemă ceasul când a fost exilat în pustietatea asta ardeleană, unde are de-a face cu verkeşi vicleni, cu băieşi rău mirositori şi cu maiştri aurari bavarezi, beţivi şi impertinenţi. Dar n-are încotro... Când îţi ordonă împăratul... Tânjeşte după slujba lui tihnită de odinioară, berea şi cârnaţii vienezi, plimbările din Prater în trăsurica trasă de un cal... A lăsat la Viena soţia, o fată şi doi băieţi, iar aici se simte descumpănit. Cu atât mai vârtos cu cât şeful său direct, Herbertstein, e sever şi-i face şicane. La intrarea lui Grigore, Haller îşi potrivi pe nas ochelarii cu arc: avea vederea scurtă:

— Kuntze m-a informat că...

— Poftiţi documentele!

Îl îndemnă cu un gest să şadă.

— Csontos? Ungur dacă nu mă-nşel?

— Exact.

— Vorbiţi totuşi germana destul de curgător; asta-i rar la naţiunea dumneavoastră.

— Nu chiar atât de rar pe cât vi se pare, domnule baronîi întoarse Grigore împunsătura.

— Hm… Poate… Şi cu ce vă pot fi de folos?

— Mie? Cu nimic. Guvernatorului însă şi imperiului austriac…

„Cam ţâfnos tinerelul!” – gândi Haller.

— Aş putea să ştiu cum staţi cu baterea monezilor?

— În ce scop?

— Excelenţa sa, domnul guvernator, are nevoie urgentă de o primă tranşă din cei 35.000 taleri de aur. Poate sunteţi informaţi că se află pe drum încă 12 regimente imperiale…

— Parc-am auzit ceva la cazino…

— Nu-i comanda cumva berbanţii de Glockelsberg şi Herbeville 1 îi cunoşti?

— Nu. Dar mă interesează aurul…

— De asta se ocupă „şeful”. Pe el îl ştii? Nu?

O să mergem împreună! Eu am pe cap treburile administrative: cota de aur-praf de la verkeşi, plata salariilor, cheltuielile de întreţinere, hrana şi solda ofiţerilor de pază… Fleacuri! De baterea monedei răspunde Herbertstein. Înţelege-te cu el 1 Aş mai vrea să-ţi dau un sfat, dacă nu te superi: nu-ţi pune toate la inimă. Eşti tânăr, profită de viaţă… Nici dumneata, nici eu nu vom schimba firea lucrurilor. Ia-o mai domol! Altfel poţi avea neplăceri. Are vreun rost? Primeşte-ţi leafa şi fă atât cât trebuie…

— Adică?

— Nimic!

— Regret, domnule baron, că nu pot primi sfaturile dumneavoastră pline de bune intenţii. Îmi voi duce sarcinile-până la capăt, sau voi demisiona. Am de controlat încasările magiştrilor perceptori, transportul impozitelor la Satu Măre, în sfârşit…

— Unde locuieşti?

— Nicăieri. Abia am ajuns…

— Încartiruirea intră în atribuţia mea. Sună: Kuntze, comunică la cazino să pregătească o cameră pentru domnul consilier Csontos. Şi să tragă trăsura la Scară: mergem la Herbertstein 1

Secretarul ieşi să execute dispoziţiile.

— Contele nu lucrează aici? – se miră Grigore.

— Aş 1 E „consilier financiar intim” şi are biroul acasă. Ţine de poate pe contesă şi pe scumpa lui Yolan 1

— Pare că nu sunteţi în raporturi prea bune…

— Dimpotrivă! Excelente… – râse Haller sarcastic, şăltându-şi burticică. Doar că ne vedem din an în paşti. Şi e mai bine aşa…

Străbătând uliţele în trăsură, cei doi şedeau în câte un colţ, pe perne, tăcuţi. O singură dată a căutat Grigore să intre în vorbă cu Haller:

— S-ar putea vizita minele verkeşilor? Mă interesează…

— N-ai decât! Am să ţi-l dau pe Kuntze însoţitor… Eu nu mă bag în gropile lor împuţite! Prefer să-mi aducă la Baia pulberea de aur ce ni se cuvine…

Contele Heinrich Ademar von Herbertstein und Hellenbach, consilier financiar intim al împăratului Leopold 1, avea un arbore genealogic ilustru. Un străbun şi-a început cariera ca hoţ de cai şi a sfârşit-o făcând contrabandă de vite la graniţa cu Polonia, altul, abate la Insbruck, a fost caterisit de consistoriul cardinalilor catolici, biciuit în piaţa publică şi lapidat de cetăţeni, deoarece „pregătise” fetiţele de 12 – 13 ani pentru comuniune într-un mod cu totul laic, (unele au şi rămas gravide) – obicei neprevăzut în canoanele catolice – iar tatăl său, zaraf de vază, fusese cămătarul personal al răposatului Ferdinand al III-lea, tatăl actualului împărat. Cu asemenea ascendenţă ilustră şi cu averea lăsată de zaraf, nu i-a fost greu să ajungă-prim consilier financiar al lui Leopold 1 şi să i se încredinţeze funcţia de erai al bogatelor mine de aur din Baia Mare, Baia Sprie, Capnic şi Lăpuş, precum şi aceea de administrator general al primei monetării europene în care se-băteau taleri de aur cu efigie împărătească. Soţia lui, Hermine, avea o origine mai puţin aleasă: tatăl ei, Johann Hâbig, a luat-o de jos ca simplu piuar şi a ajuns, la bătrâneţe, fabricantul de pâslă şi fetru din păr de iepure, ale cărui pălării erau purtate de

capetele celor mai înfierbântaţi războinici şi gentilomi, începând cu cei din ducatele prusiene, granzii de Spania, marchizii duelgii din Franţa şi Flandra şi sfârşind cu urmaşii cavalerilor saxoni, care invadaseră cândva insulele britanice. Fiica lui, Hermine, damă de companie a nefericitei prinţese Charlotte, care a murit nebună la o mănăstire de carmelite, a primit titlul de baroană. Francisc Herbertstein a cunoscut-o în anturajul curţii şi s-au căsătorit. Naşi le-au fost cardinalul Viotti – nunţiul papal – şi însuşi împăratul Ferdinand. Gurile rele susţineau că fiul lor, Wolfang Ademar Konrai – care a avut imprudenţa să se lase căsăpit pe câmpiile valone la 27 de ani, cu trei zile înainte de a-i fi sosit avansarea! a gradul de căpitan şi crucea cu briliante, semăna cam prea bătător la ochi cu bătrânul împărat – ceea ce n-a ştirbit de fel stima de care se bucura contesa Hermine în cercurile înalte vieneze. Dimpotrivă…

Soţul, fireşte, habar n-avea despre aceste cancanuri de curte şi, după ce a primit vestea dureroasă că fiul său s-a jertfit ca un erou pe câmpul de bătaie, şi-a revărsat dragostea părintească asupra Yolandei – pe atunci în vârstă de nouă ani. Nutrea ambiţia să aibă cea mai bogată moştenitoare din imperiu – ceea ce reuşise în parte, odată cu preluarea administraţiei aurului – şi să se încuscrească eventual cu familia domnitoare, printr-uhul din prinţişorii sau ducii de a treia şi a patra spiţă, care mişunau pe la Schönbrunn.

La Baia şi-a clădit un castel pe o colină, afară de hărmălaia vulgului, şi nu primea, de obicei, unguri. Excepţia o făcea doar la cererea imperioasă a Yolandei, care, la cei douăzeci de ani ai săi, ajunsese un soi de tiran în casă. În faţa capriciilor ei, se plecau toate voinţele; chiar şi aceea a prinţului maior von Lichtenstein – un ofiţeraş neghiob, înrudit vag eu împărăteasa, care-şi ceruse mutarea la Baia de dragul ochilor albaştri ai fermecătoarei Yoli. Bătrânul conte îl socotea logodnic neoficial, în timp ce fata îl folosea drept curier şi bufon…

Fericirea contelui Herbertstein a fost umbrită într-o

zi, cu trei ani în urmă, când episcopul de Kalocsa, Kollonitch – un popă sârb, destrăbălat, ajuns cu ajutorul fustelor cancelar aulic şi prim sfetnic al împăratului – i-a trimis pe cap un spion, pe mărunţelul Haller, ca viceerar. Judecătorul ăsta şters, bombardat baron prin matrapazlâcurile cancelarului-popă, nu i-a plăcut de fel. Prea îşi bagă nasul în toate, făcând pe nevinovatul! Bănuieşte rostul acestei numiri: cardinalul-cancelar, fustăreţ şi chefliu, îşi clădise la Viena palat somptuos, întreţine slugărime, carete aurite mai dihai ca cele împărăteşti, aduce covoare din Buhara, cristaluri scumpe de Boemia, mătăsuri din Franţa şi săbii din Toledo, dă ospeţe mai fastuoase ca cele de la curte şi încarcă cu daruri şi bijuterii gâsculiţele de neam pe care le alege ibovnice. Avea deci nevoie de taleri numeroşi, care să întunece strălucirea curţii şi să ţină sub papucul eclesiastic pe Leopold, pios la culme, dar nătâng şi neputincios. Cum îl cunoştea bine pe Herbertstein, care învârteşte finanţele pe deget şi, fără îndoială, îşi face parte grasă din aurul scos de băieşi, i-a vârât în coaste pe Haller. Ce urmăreşte popa şi neînsemnatul magistrat o ştie bine: să strângă dovezi împotriva sa – chiar ticluite la nevoie – şi să le aducă plocon împăratului, spre a-l mătura din erariu. După care, Kollonitch, cu omul său de paie, Haller, să-şi vâre mâinile până-n coate în aurul băimărean. Dar are şi el un cuvânt de spus: în materie de finanţe nu-l întrec mulţi şi curtea, fiind mereu la strâmtoare de bani, tot la el apelează – deşi împăratul se cam teme de blestemele cereşti ale prelatului – cancelar. Dar vorba ceea: „Până la Dumnezeu te omoară sfinţii!” Şi sfinţişorii ăştia sunt daţi naibii t au nevoie de taleri strălucitori, cu zimţi. Iar peste taleri, el, Herbertstein, e mare şi tare. De aceea, i-a şi tăiat-o râtos şobolanului de judecător, cum a pus piciorul în Baia: „Dumneata te vei ocupa de treburile administrative şi cota de praf ce ni se cuvine din arenda verkeşilor l în monetărie n-ai ce să te amesteci!” S-a făcut foc parşivul de Kollonitch şi a iscat tărăboi la Viena. Dar un serviciu de masă aurit şi câteva bijuterii de preţ, cizelate de aurarii

din subsolul n-onetăriei, au astupat gura augustului suveran. Oricum, el ştie că Herbertstein dă şi afurisitul popă sârb ia cu nemiluita – de la morţi şi de la vii…

O vreme cancelarul Kollonitch s-a înfruptat din veniturile celor 42 diocese eclesiastice pe care le păstorea şi din averile mănăstireşti. Dar de câtva timp i-a înţărcat şi bălaia asta. Papa Inocenţiu al XI-lea l-a convocat, în 1693, în faţa consiliului cardinalilor, unde a fost scuturat în lege pe motiv că iroseşte fără socoteală talerii catolici din diocesele sale, în loc să-i verse în vistieria Vaticanului, spre veşnica slavă a creştinătăţii apostolice. Şi, dacă n-ar fi jurat – pe toţi sfinţii că pe viitor nu va lipsi măcar un sfănţug din socotelile canonice, l-ar fi caterisit fără doar şi poate. Aşa încât s-ar fi lins pe bot şi de postul de cancelar, şi de influenţa pe care o exercită asupra slăbănogului împărat al Austriei. Îi mai rămâneau deci cutia milei şi daniile enoriaşilor, pe care abaţii grămătici uitau, din zăpăceală, să le treacă în condici şi le trimiteau servili prinţului apostolic de la Viena. Dar, pentru nevoile sale nemăsurate, aceste slabe pomeni îi ajungeau pe o măsea. De aceea şi-a pus ochii pe Baia Mare şi încearcă, prin Haller, să-şi reaurească blazonul şi să-şi umple lada pustiită. Vezi însă că şi Haller se dovedeşte nevolnic. A făcut o alegere nefericită; baronul e prototipul neamţului mărunt, al cărui ideal este să-şi umfle burta cu bere, să sugă din lulea şi să-şi aştepte pensia în tihnă.

Din cauza suspiciunilor, contele Herbertstein îl ţine pe Haller la distanţă şi-l priveşte fioros. La drept vorbind e şi el un neamţ cu tabieturi, aflat sub papucul Herminei şi al Yolandei. Dar acest secret, pe care îl comentează slugile, nu străbate prin zidurile groase ale singuraticului castel… Când Brauch, secretarul său particular, i-a anunţat vizita lui Haller însoţit de un „domn”, erariului mai să-i vină rău: „Ce naiba o mai fi vrând de la mine? Pesemne că şi-a adus întăriri: vreun maimuţoi al cancelarului…” I-a primit rece, distant, fixându-l pe Haller ca pe o ploşniţă nesuferită:

— Cu ce-ţi pot fi de folos?

— Vi-l prezint pe domnul Csontos, consilier

administrativ, trimis de excelenţa sa, guvernatorul…

„Csontos? N-o fi sârb de-ai lui Kollonitch?” – gândi contele şi îi ură înţepat:

— Fii binevenit I Apoi îl întrebă pe negândite: Sârb, croat…

— Nu, ungur I

— Aşa? Figura i se mai însenină. Cu ce rostoe la noi?

— Monetăria…

— Hm… în cazul acesta, prezenţa baronului Haller nu-i necesară. Nu se ocupă de monetărie…

— M-a informat, excelenţă 1

Haller se înclină, jenat:

— Pe mine mă scuzaţi; am o groază de treburi…

— Nu te reţinem, baroane! – surâse contele ironici

Rămas cu Grigore, Herbertstein îl măsură din cap până-n picioare. „Curăţel flăcău…” gândi el. Se proţăpi în faţa vizitatorului şi-l străpunse cu o privire cercetătoare: – De mult îl cunoşti pe Haller?

— Exact de o oră, excelenţă.

— Dar pe Kollonitch?

— Aud pentru prima oară acest nume!

— Cum? – se miră contele – n-ai aflat despre arhiepiscopul-cancelar imperial?

— Vă mărturisesc cinstit că nu – afirmă Grigore cu modestie. Noi, ardelenii, cunoaştem pe cei ce ne cârmuiesc, arareori oamenii de seamă din Ungaria şi aproape de fel pe marii sfetnici ai împăratului.

— Şi cum ai ajuns la amicul meu Loewenburg?

— Prin bunăvoinţa contelui Karolyi – răspunse Grigore pe ocolite şi un zâmbet îi flutură pe buze: „Dac-ai şti că guvernatorul mă crede protejatul tău…”

— Poftim, ocupă loc, tinere! – şi-i arătă un fotoliu în faţa biroului. Se aşeză şi-ncepu să-nvârtească un cuţit de tăiat hârtie. Va să zică aşa… consilier administrativ… Suntem deci „colega”.

— Cum? – se miră Grigore.

— Foarte simplu, eu, consilier administrativ,

dumneata, guvernamental; eu, bătrân, dumneata, tânăr; eu cobor, dumneata urci… Suntem aşadar două extreme. Şi extremele se ating…

„Ce dracu' mă fac cu papă-lapte ăsta? – gândi contele supărat. Pun prinsoare că n-a împlinit 25 de ani. Ce gânduri o avea?" Trase de şnur. De după perdele apăru un fecior:

— Hans, două şvarţuri fierbinţi! După ce ieşi valetul – se scuză cu haz: Poate că nu eşti obişnuit cu băutura asta specific vieneză, dar, cum ne războim cu turcii, ar fi caraghios să le bem cafelele! Nu găseşti?

— Ca amator mediocru, mă tem că nu le deosebesc gustul – îi răspunse Grigore mieros.

Contele încruntă din sprâncene: „Ştii că nu-i dobitoc de fel? Mi-a trântit-o, pe ocolite, că nu ne poate suferi! la fel ca pe otomani… Sau poate că nici nu-şi închipuie ce răspuns deştept mi-a dat. Că ungurii, de felul lor, sunt greoi şi nesăraţi".

După ce bău şvarţul, contele îl iscodi:

— Ţi s-au dat instrucţiuni?

— Da. Să urgentez trimiterea la Sătmar a 10.000 de taleri.

— Pentru?

— Vistieria stă cam prost cu încasarea dărilor. Şi vin însubsistenţă încă 12 regimente imperiale…

— Am fost informat…

— Asta-i împuternicirea mea: să organizez transportul şi paza…

— Da, da, e bine; mişună tâlharii prin păduri. Să iei toate măsurile şi câţi oameni crezi că-ai nevoie 1

— Furgon metalic aveţi?

Trei. Dar nenorocirea-i alta. Mă tem că nu avem moe nezi bătute. Să-l întreb pe Brauch. Sună: Care-i situaţia în monetărie?

— Cred că avem vreo patru mii, excelenţă…

— Puţin! Cât timp ne-ar trebui ca să strângem 10.000?

— Cam două săptămâni…

— Mulţumesc! Ai auzit? – punctă cu cuţitul contele, după plecarea secretarului. Două săptămâni. Ai vreme să cunoşti Baia, să te plimbi… O, idee îi străfulgeră prin minte: „Ce-ar fi să-l înfunde pe Haller? El controlează magiştrii şi perceptorii din comitat. Dacă l-ar însărcina pe Csontos cu treaba asta? I-ar mai trage păcătosului o pernă de sub şezut…”

— Asta-i o misiune – cum să zic? – neînsemnată pentru un consilier administrativ. Alte sarcini nu ţi s-au încredinţat?

— Desigur! Aprovizionarea şi furnizorii, controlul fiscal…

— Perfect! Până vor fi gata monedele, poţi lua o trăsură şi să dai o raită prin comitat. Stăm cam prost cu dările şi Haller se mişcă greu… l-ai lua şi o belea de pe cap. Să stai de vorbă cu magiştri, primari, juzi şi perceptori, să te uiţi prin scripte şi să le pui piciorul în prag. Îţi dau puteri discreţionare!

— Nu-i suficientă împuternicirea din Satu Mare?

— Nu, că Loewenburg nu-i cunoscut pe aici. Alege trăsura, caii, vizitiul…

— Prefer să umblu călare. E mai rapid…

— …dar obositor!

— Sunt obişnuit, Excelenţă I

În drum către Bicsad, Grigore căuta un loc ascuns – vreo peşteră sau un luminiş printre stânci – unde s-ar putea adăposti o ceată de voinici, cu cai şi arme, ferită de privirile nechemaţilor şi de mirosul copoilor austrieci. „Cu haiducia nu ajungi departe!” – cugetă el. Ca să birui, îţi trebuie oaste… Fârtaţi or găsi ei. Umblă zvonul că recrutorii gonesc după cătane, mai ales în aşezările iobăgeşti, „Şi care-i nebunul să se dea legat pe 16 ani? Nu-i mai nimerit în codru? Fără-ndoială 1”.

N-a găsit ascunzătoare pe plac. Poate o întâlni una mai sus de Bicsad. Dar nu-i vine la socoteală: prea e în coasta Telciului şi baronul Andraş comandă regimente… Să pata cumva soţii lui aidoma lui Aiadar? Ferit-a sfântul S-o sfătui cu unchieşul; Nichifor cunoaşte codrii ca punga lui

de mahorcă. O să găsească el ascunziş, de bună seamă… Trece prin Telciu fără să se oprească. Nu vrea s-ajungă târziu la Bicsad şi călăreşte la pas prin pădurea din Borcut. A rămas la Bicsad o zi şi a făcut ceva treabă. Dar nu-i de ajuns! Vrea să-l mulţumească pe erai şi să-i câştige încrederea. Are nevoie… înainte de a poposi în Baia, va mai trece pe la câţiva magistraţi perceptori. Dacă n-or avea hârţoagele în ordine, le va trage o scuturătură zdravănă. Asta-i este pe plac! Ei adună dări la arendaşi, verkeşi, meşteşugari – oameni cu dare de mână. N-au de-a face cu iobagii: grofii au cu ei de-a face; şi vechilii… Şi îi storc ca pe rufe! Parcă grofii n-au obligaţii către stat? Să plătească! De o găsi vreo neregulă – fiindcă perceptorii se tem de grofi şi-i lasă în pace – o să trântească un raport de-o merge fulgii! Asta va fi prima lui satisfacţie!… Nu s-a oprit în Tăuţi, să nu piardă vreme. Călări mai departe. Când fu să intre în Blidari, zări pe câmp, după şanţ, lângă hanul din capătul satului, un pâlc de flăcăi legaţi între ei de mâini, cu funii. Ca vitele… Stăteau tolăniţi pe iarbă, osteniţi şi plini de praf. Îi străjuiau cătane bătrâne, cu flinte vechi şi spăngile ruginite. Grigore struni frâul lângă un sergent mustăcios, cu straie Boţite. Părea să fie căpetenia străjii.

— Ce-i cu flăcăii ăştia?

— Nu-i slobod să spun! Cine sunteţi dumneavoastră? Grigore scoase împuternicirea. La vederea ei, vagmiştri. Îl îşi îndreptă centironul şi tunica:

— Recruţi, să trăiţi…”

— Încotro îi duceţi?

— La Sătmar…

— Să poposim colea, în han, c-am flămânzit… Ce rost are să vorbim pe şosea? O luă înainte, descălecă, priponi calul de copac, în faţa hanului şi strigă: Jupâne!

Deşca venea pe urmele lui. Din dugheană ieşi o femeie mătăhăloasă, cu nasul borcănat.

— Ce-i porunca?

— Aveţi cu ce potoli foamea unui drumeţ? Adică doi…

— Şi privi către sergent.

— Se găseşte! Poftiţi înăuntru…

— Nu se poate! – protestă sergentul. Am consemn…

— Adu-ne o masă afară, hangiţo, că-i de ajuns de cald, ceva de-ale gurii şi o oală cu vin.

— Se poate… – încuviinţă hangiţa şi plecă, legănindu-se ca o raţă leşească, pe picioarele cât doi bulumaci.

Un argat aduse o masă şi o bancă:

— Faţă n-avem!

— Nu facem nazuri! râse Grigore. Aşa-i, domnule?… nici nu ştiu cum îţi zice…

— Kratofil.

— Ceh?

— Nu, austriac din Boemia… Minţea.

Sergentul înfuleca lacom; se vedea că-i flămând. Grigore îi turnă vin în cănceu, ciocni cu el, dar abia-şi muia buzele.

— Nouă ni se dă hrană rece… – se justifică sergentul, stingherit: şuncă râncedă şi brânză mucegăită…

— Pricep… Mănâncă şi bea pe săturate: eşti oaspetele meu.

După ce ostaşul păru sătul, Grigore mai porunci o oală cu vin.

r. Fumezi?

— Da. Dar am isprăvit tutunul…

— Adă şi patru pacuri de tutun! – comandă Grigore. Dădu ostaşului un pachet, care-şi răsuci o ţigară groasă, cât degetul şi pufăia cu nesaţ. Îşi mângâie. bărbuţa roşcovană şi-l privi recunoscător. Vinul îi dezlegase limba şi-l făcuse voios. Grigore îl descosea iscusit şi sergentul nu-i ascundea nimic. Avea doar în faţă un slujbaş înalt… Îi istorisi cum recrutorii au prins, flăcăii pe câmp, în aşternut, la cioplitul lemnelor, prin Maramureş…

Din pălăvrăgeala „cătanei nu-l interesau decât cele ce putea afla despre cei prinşi:

— Treceţi prin Baia?

— Nu, de ce să ocolim? Scurtăm drumul prin munţi, pe la Firiza. Dar trebuie să pornim: s-or fi hodinit răcanii…

O luară pe jos. Grigore ducea calul de dârlogi.

Desluşi o frântură de cântec:

Of! *Că m-ai lăsat*, *mămucă*, *Să mă prindă*, *să mă ducă*; *Şaişpee ierni să stau plecat*, *Cătană la împărat*... Când mi-o*r da aus*w*eis la* m*â*n*ă*, *Dr*ag*a mea o* ţi b*ă*tr*â*n*ă*, fără *eu* o*i* f*i* z*bârcit, Tă*i *ca* m*ă*ru*l put*r*ezit...*

Flăcăul cânta încetişor, cu jale, c-un glas tărăgănat, pe care-l cunoştea bine, din copilărie. Era graiul bunicului Irimie şi al ciobanilor din Maramureş, sfătos şi moale. Se apropie de el:

— De unde eşti, flăcău?

— Din Săcelul maramureşean – răspunse feciorul în româneşte.

— Vorbeşte ungureşte, flăcău, că nu te pricep! – îl repezi Grigore, deoarece vagmistrul trăgea cu urechea. Mulţumit, paznicul se îndepărtă.

— O ţigară, boierule! – îl rugă cel prins. Aş trage un fum să-mi treacă năduful...

— Ţine! Şi-i dădu un pachet. Păstrează-l! Cum îţi zice?

— Petrişor...

— Şi mai cum?

— Lupul...

— Lupul ai zis? – tresări Grigore năpădit de amintiri.

— Aşa...

— Ce meserie aveai?

— Cioban... La stâna lui Bucur, în Rozavlea...

— Ai cunoscut pe Irimie Costan?

— Baciul Irimie? Cum de nu... cumsecade rumân! Ei m-o învăţat ciobănia. De-acuşi, sapa şi lopata: în slujba împăratului...

— Nu ţi-i toarne?

— Când eşti necăjit, nici mâncarea nu-ţi prieşte. Ne-a umflat la stână. Eram cu ăla de colo, Breba n...

— Stai o ţâră. Se apropie de vagmistru: Am o rugăminte la dumneata, domnule Kratofil. E acolo un băietan flămând...

— A» ai flămânzi or fi cu toţii; că nu-i ducem la nuntă...

— Aş vrea să-i dau unuia să-mbuce; ăl de am vorbit cu el. Că doar nu m-oi pune să-i satur pe toţi…

— Daţi-i, coane 1 Cine vă-mpiedică?

— Aşa, între ceilalţi, o să-i stea îmbucătura-n gât. Fii bun şi dezleagă-l, să-l duc la han…

Vagmistrul stătea în cumpănă. Pare să fie bun la suflet, ca cei din Boemia sa părintească, nu hain la nemţii. Şi pe el l-a ospătat, i-a dat tutun, dar tot se codeşte: e împotriva regulamentului.

— Dacă fuge, excelenţă? M-am nenorociţ 1

— Îl iau pe seama mea, nu te teme I Şi-i vârî în palmă un florin. Cum simţi foşnetul hârtiei, vagmistrul se muie. Da s-aveţi grijă; valahii-s tare şireţi…

— Ţine-mi calul zălog – râse Grigore.

— Hei, Rudich 1 – ţipă vagmistrul. O Cătană deşelată, gheboasă, veni pe fugă:

— Ordonaţi?

— Dezleagă pe ăl de colo…

— Îi daţi drumul? – se sperie straja. Să plece?

— Nu, boule! îl ia domnul peste drum, la han, să-i dea ceva de crăpelniţă.

— Înţeleg 1 Şi eu să-l păzesc… râse tâmp străjerul.

7Păzeşte-o pe mă-ta şi fă ce ţi-am poruncit! apoi se adresă lui Grigore, după plecarea neamţului: V-am făcut pe plac, Înălţimea Voastră, fiindcă vă ştiu inimos. Da să nu vă-ncredeţi în valah. Odată o ia la sănătoasa şi eu în fund ocna. C-am scris ţidulă de primire pentru el…

— Chiar dacă-i dau cu ăsta pe la nas? – râse Grigore şi scoase din buzunar pistolul militar. Dacă face un singur pas, îl împuşc în picior şi-i piere cheful să mai fugă câte zile o avea!

— Aşa mai merge… – se mulcomi vagmistrul. Am încredere.

Petrişor se apropie, urmat de străjer. Ce-o mai fi vrând cu el domnişorul spilcuit? A primit tutunul, i-a zis „bogdaproste 1” Ajunge!

— Spuneai că ţi-e foame! – se răsti la el Grigore pe ungureşte. Vino să mănânci ceva la han. Dar să nu dea

dracu’ s-o iei la sănătoasa, că te găuresc! Priveşte ici… Şi-i flutură pistolul pe sub nas. Ia-o înainte! După ce s-au depărtat binişor, încât nu mai puteau fi auziţi de paznici, Grigore îi vorbi româneşte:

— Nu te întoarce, Petrişor 1 Eu sunt, Grigore… nepotul baciului Irimie Costan. Mă aducea şi pe mine la stână, ţi-aminteşti? Eram atâtica…

— Grigoriţă… şopti ciobanul cu extaz, fără să-ntoarcă privirile, cum i s-a poruncit. Cu dumneavoastră colindam pădurile şi culegeam afine şi mure?

— Cu mine! Şi prindeam căţelandri de lupi…

— Da erai micuţ. Şi acum… îmi părea mie că aduci cu cineva şi nu ştiam de unde să te iau… Grigoriţă Pintea… Eu îţi ziceam pintenogu, că erai ţanţoş. Şi iată-te domn!

Intrară în curte.

— Şezi colo, Petrişor, să-ţi poruncesc ceva de-ale gurii. Dar să nu vorbeşti româneşte cât e cineva pe aproape. E mai sănătos! Nu holba ochii, am să-ţi lămuresc eu de ce, când ne-om mai vedea.

— Ne-om mai vedea oare?

— Fără doar şi poate, băiete, şi chiar des…

Intră în han şi ceru de mâncare. Nu-l stârni cu întrebări şi-l lăsă să ospăteze în tihnă. Îi turnă şi vin:

— Bea de aici…

— Mulţam…

— Bani ai?

— De unde? Că m-au luat de la oi…

— Ţine 1 Ia şi tutunul ăsta: să aveţi… Toţi îs români?

— Toţi…

— Câţi sunteţi?

— Douăzeci şi opt…

— Vreţi să scăpaţi de cătănie?

Ochii ciobanului luciră:

— Dacă s-ar putea, domnule Grigore…

— Se poate şi acum, ascultă: treceţi prin Gutin; am aflat… Aşa cum umblaţi, cu popasuri… Noaptea ce faceţi?

— Dormim! Că destul ne rupem ziua ciolanele!

— Înseamnă că până la Vama faceţi pe puţin trei zile.

Bun! lată ce se va petrece: vor tăbărî peste voi haiducii…

— Ferească-ne cerul! – şi-şi făcu cruce.

— Ba să nu te ferească, bolându-le I Is oamenii mei, pricepi?

— Aha… se dumeri ciobanul…

— Asta-i! Tu dă soţilor de veste, pe ascuns. Pe care-i cunoşti mai temeinic…

— Păi toţi îs maramureşeni d-ai noştri…

— Cu atât mai bine! Când veţi auzi călăreţi şi pocnete de pistoale, apucaţi flintele străjerilor. Nu, pomeni de numele meu, băiete, că ai strica totul…

— Şi p-ormă… – îl privi ciobanul nedumerit. Ce-om face? Că dacă ne-om întoarce la că-şi, tot un drac îi ne prind iar 1

— Ei, n-o să vă întoarceţi şi pace bună 1 Loc în codru-i berechet!

C… A P I T O L U L XV

haiducii lui pintea

Nicicând n-a alergat murgul atâta. Grigore îl oprea doar cât să-l adape la o fântână şi săi de a grăunţe. Aplecat peste coamă, îi şoptea la ureche:

— Iute, Vifor! Arată-mi că eşti cal de haiduc…

Dobitocul nu cunoştea graiul, dar ştia că trebuie să gonească, fără să fie îmboldit. Şi alerga fără istov. Îşi iubea noul stăpân şi presimţea că-i grăbit. Au trecut ca vântul prin Firiza şi Ferneziu, au ocolit Baia şi Tăuţii, înfundându-se în muntele Ţibleşului. În zori, Pintea a ajuns la ascunzătoare. Portiţa era proptită pe dinăuntru cu pietroaie; n-a putut s-o urnească. Bătu cu pistolul, cu cizma, dar abia nechezatul murgului fu auzit de soţi. Nichifor se apropie şi privi printr-o crăpătură:

— Grigore I

Cât ai clipi, Sava şi Imre alergară, luară pietroaiele-n braţe şi făcură loc. Deschiseră portiţa; Sava apucă murgul de căpăstru.

— Curăţă-l, „aghiotantule”, lună şi du-l afară, la iarbă. Să fie hodinit pentru la noapte.

— Iar pleci?

— Cu tine.

— Atunci e fain 1

Rămase cu Nichifor şi Imre.

— Eşti năduşit, Grigore! – constată unchieşul. N-ai vrea să te hodini o ţâră şi să-ţi schimbi rufele? îmi pare că n-ai închis ochii toată noaptea…

— Aşa-i! Dar n-am vreme.

Şi le istorisi cum I-a întâlnit pe cioban şi pe ceilalţi feciori prinşi, ce s-a sfătuit cu Petrişor şi unde trebuie să le iasă în întâmpinare. Imre-şi frecă mâinile:

— Se adună oastea, căpitane!

— Dac-om izbuti să-i slobozim… – încuviinţă Grigore cu îndoială.

— Se poate altfel? Las-pe noi 1

— Altu-i necazul, smolitule! Aici n-aş vrea să-i aducem. E ascunzătoarea noastră, a căpeteniilor, şi nu trebuie s-o ştie alţii. Iar pe soţi nu văd cum să-i pitim altunde…

— Ştiu eu, căpitane 1

— Spune, Imre 1

— Aveam noi o peşteră, pe crestele Rodnei, către Borşa. E loc pentru o oaste-ntreagă 1 Cam umed, e drept, că musteşte apa din izvoare lăuntrice; dar sunt şi locuri uscate, mai către fund. Asta ne-a fost primul adăpost, cu opt ani în urmă, când m-am însoţit cu Aladar. N-am mai dat pe acolo de mult; ne-am statornicit prin Capnic. Era mai aproape de şosele umblate…

— Tâfhari de drumul mare! – mormăi Grigore înciudat.

— Ei, şi dumneata…

— Lasă, nepoate – glăsui Nichifor împăciuitor. Ce a fost a trecut. Vorba-i ce facem amu?

Grigore le expuse planul de atac.

— Da flinte, cai?

— Le-om da, când o veni vremea. Întâi să deprindă viaţa aspră, de codru, să ştie umbla feriţi din calea gonacilor şi a poteraşilor.

Au călărit toată noaptea. Au descălecat de trei ori, la

izvoare, să adape caii şi să-şi potolească setea. Atârnaseră de oblâncuri traistele cu merinde şi grăunţe, la brâie aveau pistoalele, iar Imre şi cu Sava, care învăţase repede să mânuiască flinta şi se dovedeau buni ţintaşi, purtau pe după grumaji, de-a curmezişul, cele două durdiţe scurte. Sava nu-şi încăpea în piele. Călare pe Sălbăticuţa, cu pistoalele înfipte-n cingătoare şi flinta care-l băteape spinare, s-ar fi luat de piept şi cu voievodul. Acu-i va arăta căpitanului ce-i în stare. A doua seară, când au ajuns către Vama, l-au trimis pe Sava, fără cal şi flintă, în cercetare. Ceilalţi descălecară. Atârnară trăistuţa cu boabe de grumazul cailor şi se aşternură să îmbuce. Sava îşi luase o taşcă de călător, în care avea merindea şi la fund pistoalele. El se va hrăni în mers… Au băut apă din plosca unchieşului, apoi s-au lungit sub copaci.

Se făcu ziuă, amiazi şi nici urmă de Sava. Intraseră la gânduri: Dac-o fi păţit ceva? Abia pe la asfinţit veni băiatul, voios şi proaspăt de parcă s-ar fi dat jos din aşternut: I-am aflat! M-am ţinut pe urma lor şi ştiu unde vor. Înnopta…

— E departe? – întrebă Imre.

— Călare ajungem iute 1 Să nu ne grăbim. Dăm peste ei când străjile or fi toropite. Şi sunt ca vai de mama lor; bătrâni şi osteniţi… N-or să ne dea prea mult de furcă.

Totul s-a petrecut mai lesne decât şi-a închipuit Grigore. Când au auzit tropote de cal, pocnete de pistoale, chiote şi răcnete, străjerii s-au înfricoşat. Dădură să apuce flintele, dar fură înhăţaţi şi înghesuiţi între flăcăi. Erau opt, cu Kratofil nouă, şi flintele luau foc doar dacă le făceai temeneli… Da’ ce să mai vorbim de flinte? Nici n-au ajuns la ele… Pe când arătările călări pocneau din puşcoace, de nic; nu-ţi venea să te mişti…

— Cine face un pas, îl găuresc! – tună Imre pe ungureşte, cu vocea lui groasă, ce stârnea ecouri în codru şi-ţi ridica părul vâlvoi.

Unul, mai bătrâior, luă custura şi tăie legăturile flăcăilor:

— Aşa, nepoţii tatii, acuşi sunteţi slobozi, ca jivinele

de pe aici.

Petrişor se dădu pe lângă cai, să-l vadă pe Grigore. Nu-l recunoscu în straiele de ţară şi cu funinginea pe obraz.

— Grigore… Unde-i Grigore? – întrebă pe unul cam de o seamă cu el.

— Lasă, ai să afli 1 Până una-alta, pune mâna să cetluim paznicii…

— Şi ce faceţi cu ei?

— Piftie de străjerii – hohoti Sava. Ce să facem? Le luăm flintele, le lăsăm ceva merinde să nu crape de foame şi până la ziuă i-or afla gonacii crăieşti, să-i sloboadă.

— Să le îndesăm şi câte-o cârpă-n gură, să nu chiţăie? întrebă Imre pe şoptite.

— Nu! – se opuse căpitanul. N-au decât să urle dacă au chef. O să se creadă că-s lupi. Şi pân-la ziuă om fi departe.

Kratofil – singurul care uriaşe – zăcea ca un buştean, legat fedeleş, cu mustăţile pleoştite. Careva dintre flăcăi îl miruise ia ţeastă de adormise ca un prunc. Ceilalţi roteau ochi sperioşi, muţi de spaimă. Imre descălecă şi trecu pe la fiecare:

— Cum te cheamă?

— Samii…

— Ungur?

— Secui…

— D-al meu, va să zică… Ascultă, frate Samu, – te sfătuiesc spre binele tău: vino cu noi. Dac-ai scăpat răcanii, tot la ocnă nimereşti sau într-un laţ de funie. La noi vei fi slobod. Îţi dăm hrană, culcuş, foi de tutun să dohăneşti! şi, câteodată, duminicile sau la zile mari, palincă sau o bărdacă de vin. Te prinzi? Dar bagă-ţi bine în scăfârlie: îţi jur pe sângele meu de secui că de-i vrea să ne vinzi, ca Iuda, îţi vărs borhotu-n drum şi crăpi fără spovedanie. Alege, că noi pornim… Patru s-au hotărât: doi secui şi doi sloveni.

— Ce dracu’ faci cu ei? – se minună Grigore…

— N-ai zis că „vrei oaste? – îi şuşoti smolitul. Apăi ăştia-s cătane vechi şi le-or trage un mustru pe cinste.

— Dacă fug?

— Da’ ce, eu mi-s mort? Pun capul chezaş…

— Numai să nu ţi-l pierzi! Restu-i treaba ta. Ţi-am dat flăcăii în seamă, fă din ei oşteni neînfricaţi!

— Aşa oi face, căpitane! Pornim?

— Fără zăbavă! Să fiţi departe la ziuă…

Trecură zece zile până ce consilierul administrativ Csoatos s-a înapoiat din inspecţia făcută în ţinut. Descăleca în curtea cazinoului, dădu pe Vifor în primire unui grăjdar şi, urmat de un slujitor, porni spre. odaia lui.

— A-ntrebat cineva, de mine?

— Nimeni, Înălţimea Voastră!

— Bine. Adă-mi cerneală, pene şi hârtie mai bună. Am de scris un raport.

Întocmirea raportului, pe şase coli, l-a ţinut treaz până spre miezul nopţii. Era bucuros; depusese toată strădania ca Herbertstein să fie mulţumit. A doua zi, pe la zece, porni călare spre castelul contelui, fără să treacă pe la Haller., Erariul îi arătă acelaşi fotoliu, din faţa biroului. Grigore aşteptă să se aşeze contele, scoase de la piept raportul împăturit şi-l puse pe masă:

— Binevoiţi a-i răsfoi…

— L-a mai văzut cineva? Ai fost pe la Haller >

— Nu, excelenţă! M-am înapoiat ieri pe-nserat, – am scris raportul până târziu şi mi-am spus că dumneavoastră…

— Ai judecat ca un om de stat. Te felicit! Dar şezi, omule, altfel mă obligi să stau şi eu în picioare! La vârsta mea… îşi mângâie favoriţii: Un Kummel bei? Merge grozav cu o ţigară… Îi turnă un pahar. Ţigări ai acolo; eu fumez trabucul meu… Despături raportul, luă un lorgnon de pe masă şi urmări rând cu rând. Mormăi de câteva ori: Hm… hm… şi se uită lung la Grigore: Cam îndrăzneţ, dar plia de inventivitate! Bun raport… Să-l citească nobilii din ţinut, te-ar trimite direct la spânzurătoare! Poate c-ar avea dreptate… şi râse maliţios. Dar ştiu că o să se bucure

Haller! Am să-i dau cu raportul în cap şi am să-i trag o săpunealâ... De când îl tot îndemn: Mişcă-te! Că impozitele nu intră singure în vistierie şi perceptorii dumitale sunt nişte ticăloşi, buni să le tragi câte douăzeci şi cinci de beţe! Crezi că s-a sinchisit? Aş! E în a şaptea lună şi-i face rău să umble cu trăsura. Schweinehund! Pe când dumneata, abia venit l[8]a Baia, fără obligaţii în această direcţie, la rugămintea mea...

— Mi-am făcut datoria, excelenţă! – încercă Grigore să înlăture laudele.

— Te-nşeli, tinere 1 Ai făcut mai mult; de zece ori mai mult! Ai călărit aproape două săptămâni, ai înghiţit praf, ai mâncat prost şi ai dormit Dumnezeu ştie cum şi mi-ai adus un raport cum n-am citit. de când am venit din Viena. Şi sunt câţiva anişori de atunci... În timp ce Haller şi trântorii săi clocesc! Ştii ce mi-ai adus aici, domnule consilier?

— Un raport...

— Nu, un act de acuzare. Îi întinse mâna peste birou: Îţi mulţumesc! Şi te invit la masă...

— Sunt măgulit, excelenţă! Nu merit laudele cu care mă copleşiţi. Dar aş avea o rugăminte...

] – Poftim! Dacă-mi. stă în puteri, cu plăcere...

— Aş îndrăzni, dacă se poate... să amânaţi invitaţia cu câteva zile. M-aş repezi-până la Zalău să-mi iau ceva din garderoba personală.

— Se aprobă! – râse erariul voios. Cu o singură condiţie: să mai bem. un un Kummel în cinstea raportului. Şi să te întorci curând! N-am nicio grijă cu privire la pază. Va fi bună! Ai mână liberă. Cum te întorci, alege-ţi însoţitorii, afmfele... Tâlârii sunt gata!

— Vă mulţumesc.

— Şi eu, tinere t Dacă toţi slujbaşii înalţi ar fi ca dumneata, ne-am plimba toată vremea... Şi, ca să-ţi arăt că ştiu să răsplătesc serviciile ce mi se fac, află că luna viitoare vor fi bătuţi şi ceilalţi 25.000 taleri. O să facă Loewenburg ochii cât cepele, dar îţi va da o recompensă. Ţi s-au fixat indemnizaţiile?

8 Porc de dine. - . ■'■■

— N-am discutat cu domnul baron Mickes.

— Eşti modest. Deci nu ţi s-a fixat leafa la Sătmar?

— Nu.

— Perfect. Vei primi cincizeci da taleri lunar! Treci pe la casierie să-ţi ridici banii pentru luna în curs…

— Nu-i prea mult? – se sperie Grigere Cincizeci de taleri pe lună, adică o mie de florini, era o sumă pe care n-ar fi câştigat-o la Stupul nici în zece ani, ca grămătic.

— Ceilalţi, dinaintea dumitale, primeau douăzeci şi cinci, dar îi luau de pomană. Pe când dumneata îi meriţi cu prisosinţă… Mai doreşti ceva!

— Dadă-mi îngăduiţi să mă retrag…

— Drum bun 1 Cred că pe vineri eşti aici 1

— Nădăjduiesc 1

Contele sună:

— Brauch 1 Fii bun şi condu-l pe domnul consilier guvernamental…

*

Cu talerii în buzunar, Grigore cumpără din prăvălii daruri pentru Marghit: o bluză. Înfloratã, cizmuliţe de safian cu carâmbi scurţi, roşcaţi şi un testemel brodat, de Lipsea. Porni chiar în acea după-amiază. Ardea de nerăbdare să ştie că flăcăii au ajuns cu bine şi c-au fost aşezaţi la loc ferit. Lăsase calul în voie, să nu-l obosească. Alcătuise amănunţit planul atacului pe care îl vor da furgonului cu aur. Primul transport, cu cei zece mii, îl va conduce el şi va ajunge cu bine la Sătmar; la al doilea, care va purta restul de 25.000, va căuta să fie altunde şi soţii vor tăbărî peste însoţitori, îi vor uşura de bănet şi se vor întoarce prin munţi, la ascunzătoare. Vor avea cu ce hrăni o oaste şi să-i cumpere arme. Cine ar bănui că Csontos, consilierul care se află departe, cine ştie unde, e amestecat în această lovitură nemaipomenită? Nimeni, de bună seamă! Doar să izbândească… Dar trebuie flinte şi pistoale. Câteva duce în traistă, dar nu ajung. Va mai târgui la Sătmar câte or fi de trebuinţă…

A ajuns la marginea Unguraşului după ceasurile zece. Hanul era oblonit. A ocolit prin spate şi a ciocănit uşurel în

fereastra întărită cu gratii de fier. Marghit are somnul uşor; s-a trezit şi s-a apropiat desculţă de fereastră. Vru să-ntrebe: „cine-i?”, dar cum luna bătea peste călăreţ, strigă îmbujorată:

— Aşteaptă...! Acuşi deschid... Trase cioboţelele, o fustă şi descuie uşa din spate: Martin! Grigore descălecase. Hangiţa i se repezi în braţe: Nu m-ai uitat! Asta-nseamnă că eşti de-al nostru, din popor. Nobilii n-au ţinere de minte; ba chiar ocolesc o muiere care...

— Lasă, Marghit, mi-e degrabă...

— Nu rămâi?

— Nu pot. Dar ţi-am adus daruri...

— Dacă nu stai barem până la ziuă, ia-ţi darurile şi du-te cu Dumnezeu! N-am lipsă de ele...

— Mai rămân un ceas-două... – zâmbi Grigore. Se bucura că hangiţa e la fel de prinsă şi c-ar intra în foc la îndemnul lui.

Toate erau frumoase şi alese cu gust: cizmuliţele, iia, testemelul... Din ochii hangiţei izvorâră două lacrimi curate, feciorelnice, mai mult de jale decât de bucurie. Cine ştie cărei fete de neam îi va fi hărăzit feciorul ăsta mai mândru decât voievodul. Nu l-a văzut pe voievod – e drept. Nu ştie cum arată la-nfăţişare. Dar chiar dacă ar coborî din ceruri, nu poate fi mai chipeş şi nici mai bun la suflet ca domnul Csontos, căruia i se lipesc pleoapele.

— Plângi?

— De bucurie, dragule! Întinde-te, rogu-te, să te-nvelesc... Şi-l mângâie pe braţe, în timp ce Grigore răsufla liniştit. Îl sărută pe pleoape şi se retrase pe vârful picioarelor.

Grigore ajunse pe-nserat la ascunziş. Nichifor şedea după un bolovan, ia adăpost şi păcănea din luleaua stinsă. A ţiit capul abia când s-a încredinţat că nu-i un străin. Se vedea că-i îngrijorat. Trăsăturile i s-au luminat la vederea căpitanului:

— Tragi din lulea, unchieşule? Dacă eram poteraş?

— Nu vezi că-i stinsă, Grigore? Doar n-oi fi zălud. Mai dohănesc eu în codru, la adăpost de priviri iscoditoare, dar

nu în pragul sălaşului…

— Ai vreo veste de la Imre şi flăcăi?

— Niciuna. Îl aşteptam pe Sava; şi mehenghiul nu se zăreşte.

— Trebuie să pice. Nu cred să fi întâlnit vrăjmaşi; i-am însoţit şi noi o bucată, până-n munţii Maramureşului. Acolo-s feriţi; doar mocani să fi încrucişat pe poteci…

Intrară pe galerie, proptiră uşa cu bolovani şi se-nfundară în firidă. Unchieşul pregăti calul pentru înnoptat şi-i luă pe Grigore de braţ:

— Hai să-ţi arăt sălaşul 1 Acolo vei locui singur…

— Astă-seară dormim împreună, unchieşule 1 – hotărî Grigore. Am să-l văd mâine… Scoase din buzunar o pungă şi i-o dădu: Ţine 1

— Ce-ai aici?

— Douăzeci şi cinci de taleri, vistiernice; jumătate din simbrie 1

— Atâta bănet?

— Dacă-s dregător de soi… – râse Grigore. Ascunde-i 1 Să-i cheltuieşti cu socoteală, până om avea alţii…

— Socoţi să-i avem?

— Te îndoieşti?

Sava i-a trezit în zori, pocnind cu durda. Au alergat a portiţă şi când au dat-o la o parte, s-au îmbrăţişat. Se revedeau după prima ispravă haiducească…

— Unde mi-ai umblat, împieliţatule? – îl scutură unchieşul cu drag. Ne laşi să ne perpelim, hai?

— Ştii că ai haz, vistiernice? – se-nfoie Sava. Acum se cheamă c-avem oaste şi trebuie s-o rânduim. Avem o peşteră, căpitane, lux I

— Cătanele ce zic? – se interesă Grigore.

— La-nceput erau îngrozite. Da i-a luat Imre cu duhul bâândeţii şi i-a îndopat cu de toate.

— Şi, cum spuneam… – continuă Sava istorisirea, turuind vesel – s-au dat şi cătanele pe brazdă. Nu tu goană, nu tu pumni, te scoli boiereşte… Ne-am pus pe treabă: aşternuturi defrunze, loc pentru cai, o groapă să îngem vânatul… Doar de pită ducem lipsă. Dar zice Petre că de-o

coborî în sat ia el, aduce făină fără bani. Gând or afla românii că feciâi-ii au scăpat de oaste…

— Ba să stea în peşteră! – statornici Grigore.

— Aşa a zis şi Infe…

— Foarte cuminte! Poate că jăndarii bat satele cu gândul că s-or întoarce flăcăii. Şi dacă pun laba pe vreunul, l-or canoni să dea în vileag ascunzătoarea. Tot dumneata, unchieşule, să grijeşti de făină şi mălai.

— Flăcăii zic să crească şi oi…

— Păi, da, om face şi stână – se supără Grigore.

— N-ar fi rău – îşi dădu. Sava părerea. Loc de păşunat e berechet; noaptea le bagi în peşteră şi avem urdă şi caş…

— Asta om hotărî mai spre toamnă, după ce s-or statornici temeinic – se-mbună Grigore. Mai de preţ e să ştie a trage cu pistolul şi flinta…

— I-a şi pus Imre, ce gândeşti? Da zice că i-ar mai trebui niscaiva plumbi.

— Are unchieşul; o să vă dea…

— Cum adică? Sava rămâne cu ei? – mormăi Nichifor şi scuipă cu năduf. Tu încaleci buiestraşul şi umbli să tenvârţi printre grofi, Sava colo… şi eu să stau ca o cucuvaie-n pustietatea asta? Nici aşa nu-i drept!

— O săptămână, două, aşa va merge! N-avem încotro, unchieşule. Până s-or da flăcăii pe brazdă. I-om căta p-ormă lui Imre alt ajutor; poate ciobanul, dacă se va dovedi isteţ…

— Uitasem – hohoti Sava şiret – tot întreabă de căpiţanul Pintea, să-l cunoască la faţă şi se dau de ceasul morţii unde s-o fi mistuit „harapul”.

— Duceţi-i şi voi cu vorba! Chiar aşa curând n-or să mă vadă. Nu ţinsă mă cunoască la faţă; afară de Petrişor, bineînţeles… El ştie să-şi ţină gura încleştată.

— E drept, ştie! – încuviinţă Sava.

Sava a primit o nouă sarcină: să ducă la peşteră două săculeţe cu plumbi. Rămaşi în doi, Grigore şi Nichifor s-au îndreptat către gârlă, să pescuiască. Desculţ, cu joarda undiţei în mână, Grigore privea cum unchieşul se

depărtează tiptil, se opreşte la pândă în faţa unui pietroi., unde apa face bulboane, zvârle undiţa şi, curând, un păstrăv argintiu se zbate în vârful cârligului. Îl pizmuia pentru meşteşugul pescăresc; el nu prinsese decât doi peştişori cât degetul… Nichifor a chitit peştele într-o paporniţă de nuiele, împletită de e}, apoi s-a apropiat de Grigore. Căpitanul, lungit cu faţa în sus, asculta şipotul sprinţar al apei. 7.

— La ce te gândeşti, nepoate? (

— La multe… întâi, la lăina pentru flăcăi: ar fi nimerit să le facem rost de câţiva saci. N-ai vrea să te repezi în Maramureş? La Rodna sau în Vişeu găseşti câtă pofteşti. Ia-l şi pe Sava: el cunoaşte drumul la peştera voinicilor.

— Aşa om face, Grigore 1 Da' tu…?

— Stau o zi, două să mă hodin şi pornesc spre Baia. Am lăsat treburile baltă… Bine că-mi adusei aminte: fă-mi rost de ceva hârtie, cerneală de boz şi pene…

— Boz găsim în codru cât pofteşti 1 11 strivesc şi-ţi fac o cerneală de să scrii cu ea şi drăguţului de-mpărat…

— Fie…

— Da parcă te mai roade ceva, nepoate?

— E drept. N-avem cai pentru voinici. Şi nu ştiu cum am face…

— Eu ştiu; la fel cu stăpânirea: îi luăm de… „rechiziţie" la stăvari. Nu rămân ei în pagubă, fii pe pace 1 Păcălesc pe alţii. Totu-i să dibuim unde-i ţin, că p-ormă alegem ce ne-o fi pe plac. Unde mai pui că-n luncă nu-s potere, nici jăndari.

— Grijeşti de asta; bunicule?

— Musai, că eu mi-s stăvarul 1 Ti iau pe Imre şi Sava.

— Asta nu merge I Unul trebuie să rămână la peşteră: Sava 1 Ia-l pe Imre, pe cioban – Petrişor – şi pe celălalt, ortacul său. Pare că-i zice Breban… Sunteţi de ajuns patru?

— Berechet 1 Cu opt pistoale facem doisprezece…

— Da-ntâi să faceţi rost de făină; p-ormă…

— Tu ce-ai de gând, nepoate?

— Ţi-am spus doar: mă hodini o şi-mi văd de drum.

Nu vă stricaţi rostul pentru mine; porniţi chiar mâine, în zori. Ia şi bani pentru făină.

— De bună seamă 1

— Socoţi s-avem caii până mă-ntorc?

— Lipseşti mult?

— Ei, două săptămâni tot o să treacă…

— Dă… vreme ar fi destulă. De s-ar potrivi toate” „după voia mea…

Grigore se află – de două zile la Baia. A tot umblat să cunoască rostul târgului, unde-s porţile de ieşire şi cum sunt păzite, întipărindu-şi toate în minte. A prânzit şi a cinat la birturi de mahala, îmbrăcat în port ţărănesc – iţari de aba şi bundiţă – iar noaptea a dormit la hanul

lui Polgar. S-a amestecat printre poporeni,[9] a cinstit cât oamenii şi le-a ascultat păsurile. I-au prins bine cele auzite, deoarece în vremea din urmă trăise departe de oamenii de rând. A băut la mese cu băieşii, a cinat cu ţăranii veniţi cu carele… îi iscodea pe departe şi afla ce se petrece în satele valahe de pe Someş, din Maramureş… Ştirile cele mai de preţ le-a căpătat de la un călugăr bătrân, Terentie, care bătea satele ca diac de ceasloave şi bucoavne şi jelbar pentru iobagii români. L-a ospătat, i-a dat să bea cât a poftit şi, cum călugărul flenduros şi hămesit n-a păstrat măsura, şi-a descărcat sacul aproape fără să-i ceară.

— Dacă te vânturi atâta, cuvioase, ştii de bună seamă Ce se petrece prin satele noastre…

— Cum să nu ştiu, fiule? Dă-i rău… S-au umplut aşezările iobăgeşti de cătane străine. Şi n-au suflet, nici credinţă! Pradă, făcuiesc, necinstesc muieri şi fete, ucid…

— Juzii săteşti nu spun nimic?

— Ce să zică, vai de mama lor! Nu-s tot iobagi? Dac-ar deschide gura, le-ar face şi lor de petrecanie. Grofii se bucură, vezi bine; bogătanii aşi jderi… Parcă mai sufla vreun iobag? Nici gând şi, de cârteşte vreunul, haţ! îl spânzură-n furci…

— Dar preoţii?

9 198

— Nici lor nu le dau păgânii ascultare. De când s-au spurcat alde mitropolitul Atanasie – trăsni-l-ar sfântul şi maica precista! – şi a trecut la papistaşi cu cei 38 de arhimandriţi ai lui, botezându-se „uniţi” – uniţi cu Sarsailă, flăcău I – e rău şi de preoţi. Au fost alungaţi din bisericuţele noastre; cică nu mai e slobod să ţină credinţa din strămoşi…

— Şi nu slujesc nicăieri?

— Ba, socot c-or sluji pe unde apucă: în câmp, în vreo casă de iobag… Dă-i pârăsc papistaşii şi o pat: deopotrivă cu iobagii… îşi şterse mustăţile zbârlite de cotoi şi oftă.

Toate aceste ştiri neliniştitoare îi mânau gândurile către Măgoaja. Nu mai ştie nimic despre maică-sa, de Piroş, de Glicheria… L-or boci poate ca pe mort… Trebuie să le dea de veste! Prin cine? Poate o citea Petrişor; pe el nu-l cunoaşte nimeni în sat… îşi luă rămas bun de la călugăr, care-i mulţumi cucernic şi-l blagoslovea:

— Să-ţi ajute Cel de sus, fiule, că porţi cinste feţelor bisericeşti şi te doare de suferinţa poporului! Terentie, cu barba colilie, neţesălată, făcu cruci în urma flăcăului darnic care-i lăsase în palmă două bumăşti.

Grigore a ajuns la cazino pe-nnoptat. S-a urcat în odaie fără să dea cuiva de veste. Lepădă hainele ţărăneşti, aprinse opaiţul, şi zări pe masă o pereche de mănuşi de piele ce acopereau un plic parfumat. 11 deschise. Înăuntru era un carton cu o coroniţă în stânga. Pe el, Yoli scrisese cu litere mari, citeţe: *„Ştiu tot. Eşti de două zile în Baia şi n-ai dat pe la noi… Să-ţi fie ruşine! Trec mâine să te iau la călărie. Aşteaptă-mă la orele opt.*

„Contesa Herbertstein”.

Asta-i lipsea… „Vezi să nu 1” – îşi zise Grigore şi suflă în opaiţ. Se sculă în zori, îmbrăcă hainele de slujbaş, îl scoase pe Vifor din grajd şi atrase atenţia argatului:

— „Dacă mă caută cineva, spune-i că am treabă la băile verkeşilor; mă întorc după-amiază… Smuci uşurel frâul şi vorbi murgului: Hai, Viforel, să scăpăm de muieri…

Galopă aproape trei ceasuri până la Baia Sprie şi se opri lângă şteampurile învârtite de băieşii valahi cu bărbi

ţepoase şi slabi la faţă. Îi străjuia câte un neamţ bărbos, cu luleaua între dinţi. Stătu de vorbă cu băieşii, pe ungureşte, apoi se opri la gropile de unde se aduceau, cu sacii, bulgării de minereu ciopliţi cu dalta. Chemă pe verkeşi, le arătă împuternicirea, notă numele lor şi-i întrebă când şi cum duc erariului sau lui Haller cota de praf aurifer cuvenit statului.

— Na, schön… îi [10]explică unul Maxner. Sâmbătă la Baia Sprie… Fine acolo Haller şi Kuntze, sau Kuntze singur. Are cântar, cântăreşte… şi asta-i tot, mo rok formos…

— Da' de unde ştiu ei cât aur aţi scos? Că trebuie să predaţi un sfert, dacă nu mă-nşel?

— Da, trebe… Avem asta… Băcher… registru… Scrie tot acolo… Noi Kaufmann cinstit este, nu-nş[11]dăm din Behorde…[12]

Acelaşi răspuns îl primi de: la alţi verkeşi. Se gândea ca dacă voinicii săi ar da o raită într-o sâmbătă prin Baia Sprie, n-ar pleca cu mâinile goale. Dar asta mai târziu, când or avea cai şi pistoale. Se întoarse la Baia aproape către seară şi se opri la castelul erariului, prăfuit cum se afla. Dădu în primire pe Vifor unui grăjdar şi intră la secretar:

— Se poate vorbi cu excelenţa sa?

— Cred că da, domnule consilier. E alături, în biroul său. Mă duc să vă anunţ…

Contele îl primi cu mustrări:

— Pe unde-mi hoinăreşti, tinere?

— Am dat o raită pe la minele verkeşilor. Voiam chiar să vă raportez…

— Raportează-mi mai bine cu ce ai supărat-o pe Yoli! Tuna şi fulgera la prânz! zicea că… dar mai bine să ţi-o spună dumitale. Iei masa deseară la noi!

— Sunt venit de pe drum… prăfuit…

— Nu face nimic! îţi dau trăsura, te schimbi şi vii

10 Frumos.

11s Negustor.

12 Administraţie.

înapoi. Am trimis să te caute şi la cazino… După cină, om discuta despre verkeşii dumitale – dacă ai să-mi comunici ceva de soi – dar, mai cu seamă, să pregătim transportul talerilor. La-nceput te grăbeai îmi pare?

— Mă grăbesc şi acum!

— Nu prea se cunoaşte. În sfârşit! Mâine să-ţi alegi însoţitori şi arme, să-ţi pregătim pază pe unde vei trece…

— Nu-i nevoie, excelenţă. Paza ce-mi veţi da îmi ajunge!

— Te priveşte! Nu uita că răspunzi cu capul… Nu zic că n-ai chibzuit bine, nici că am îndoieli asupra destoiniciei dumitale. Dar, oricum, sunt zece mii de taleri…

— Ştiu, excelenţă, şi voi lua toate măsurile trebuincioase…

— Despre asta mai vorbim după cină. Să luăm un Kummel la repezeală şi şterge-o să te schimbi. Turnă băutura în două pahare: Prosit! şi miji ochii poznaşi: Dacă scapi nescărmănat de Yoli, înseamnă că eşti într-adevăr norocos…

— Nu mă ştiu vinovat cu nimic!

— Nu face pe prostul, consiliere! Când se supără contesa, ştie de ce. Dar asta-i treaba voastră: eu mă spăl pe mâini, ca Pilat… Scutură şnurul clopoţelului: Brauch! O trăsură pentru domnul consilier…

— La ordin, excelenţă!

— Am aici calul; pot pleca călare, domnule conte – căută Grigore să-i schimbe hotărârea.

— Nu, domnule! Calul rămâne zălog. Ţi-l iei mâine 1 Azi circuli cu echipajul meu… Fără discuţie! Şi-i făcu semn lui Brauch. Secretarul ieşi înclinându-se. Nu te supăra, domnule Csontos – râse contele. Dac-ar fi după mine, te-aş lăsa în pace… Dar ordinele contesei Yolanda sunt severe: trebuie să ne supunem amândoi…

Şi prinţul Lichtenstein era invitat la cină. De fapt se invitase singur… Îi devenise nesuferit boanghenul ăsta venit de nu se ştie unde, căruia Yoli îi arăta un interes neîngăduit unei fete de rang înalt, chiar dacă fiica erariului îşi bătea joc de consilierul „necioplit”, când el se afla

departe. Contesei nu-i era pe plac prezenţa monoclatului, dar nici să dai afară pe uşă un prinţ de sânge nu se cade. Şi bătrânul i-a atras atenţia în diferite rânduri, că-i poate primejdui situaţi prin, aroganţa ei.

— Nu pot să-l sufăr 1 Pricepi? – a izbucnit ea, indignată. Să se ducă dracului, caraghiosul 1 Cine l-a pus să vină de la Viena? Eu? Aş bea mai curând otravă decât să mă mărit c-un astfel de maimuţoi. Te rog să i-o spui tu, că pe mine nu mă ia în serios. Râde ca un zevzec: „Toane de fetiţă”… Am să-i dau eu toane de n-o să-l e poată duce 1 Şi trântise uşa, îmbufnată.

În realitate, dispreţuia şi pe „bădăranul” din Sătmar, dar prezenţa lui Grigore îi folosea unui joc pe care-l începuse de mult: să scoată pe Ademar din sărite şi să-l îndepărteze. Era prea deşteaptă ca să nu-şi dea seama că tenacitatea prinţului se datora zestrei mari şi în foarte mică măsură fizicului ei. Şi asta o făcea să turbeze: Yolanda Herbertstein nu va fi în niciun caz unealta care să aurească blazonul ruginit al prinţului Lichtenstein. Nu, să-şi mute gândul I

Atmosfera la cină fusese apăsătoare. Grigore scotea rareori câte un cuvânt, să răspundă Yolandei, care-i vorbea ungureşte.

Herbertstein grăbi cina, sărută mâna Herminei şi se ridică:

— Dacă doamnele permit, ne vom retrage în bibliotecă; avem de discutat chestiuni importante…

Tinerii se înclinară adânc în faţa conteselor şi-l urmară pe erai. El îi pofti pe fotolii, aprinse un trabuc şi le oferi ţigări:

— Câţi oameni ţi-ar trebui ca însoţitori, domnule Csontos?

— Aş vrea să fim cu totul doisprezece…

— Numai?

— Cred că ajung! Vă garantez…

— Bine. Şi cum vei forma escorta?

— M-am gândit aşa: un ofiţer călare să deschidă convoiul; pe capră un subofiţer înarmat, alături de vizitiu.

Patru gradaţi în stânga şi patru în dreapta furgonului, iar eu voi încheia coloana. Să fie bine înarmaţi: puşti, suliţe, pistoale… Şi am nevoie de oameni curajoşi. Pentru rest răspund eu… Mie nu-mi trebuie decât un cal solid. Cel pe care-l călăresc e de împrumut şi cam şubred. L-am şi gonit de ajuns; n-aş vrea să-l înapoiez beteag…

— Ai perfectă dreptate! – admise erariul. Se întoarse către ofiţer: Poţi să-i dai oamenii de care are nevoie, Ademăr? Sau să mă adresez garnizoanei?

— De ce? Regimentul nostru face parte din elita ulanilor! Ultimul soldat nu ştie ce-i teama; ostaşii mei au luptat contra francilor, polonezilor şi s-au acoperit de glorie…

— Perfect! Ai auzit, consilierule? Ia înţelegere cu prinţul: mâine să alegeţi ulanii şi armele; pistoale vei căpăta de la Haller. Vom merge împreună la el. Tot n-am mai dat de mult pe acolo. Şi ofiţerul?

— Locotenentul von Bemfeld este un as!

— Eşti de acord, Csontos?

— Dacă-l recomandă alteţa sa atât de călduros…

— Bun… Când vă vedeţi mâine? La opt?

— Avem instrucţie – se opuse prinţul. Cel mai nimerit ar fi la 11, când terminăm exerciţiile…

— Fie şi aşa – acceptă contele.

Îşi băură cafelele şi contele dădu tonul plecării, ridicându-se în picioare:

— Noapte bună! Mâine! a 12 vă aştept. Să-mi raportaţi cum aţi alcătuit escorta. Sună: Heinrich I Luminează calea tinerilor domni! Le strânse mâinile: Eu mai rămân, să-i scriu lui Loewenburg…

Transportul talerilor a ajuns cu bine la Sătmar, a patra zi în zori. Grigore a ales drumu’! ce! mai de şes: prin Şicarlău, Ilba, iar de la Berleni, pe şoseaua de la marginea Someşului până la reşedinţa guvernatorului. Au poposit prima noapte în Tăuţii Dejului, a doua în Poieni, iar ultima au petrecut-o umblând, deoarece oraşul era aproape. Cu locotenentul Bemfeld şi garda lui, aproape că n-a schimbat un cuvânt. Pe drum încheia convoiul, iar la popasuri luau

masa despărţiţi: neamţul cu subalternii săi, Grigore la han. În zorii zilei a patra, au ciocănit la poarta guvernământului şi au tras furgonul în curte. Caii au fost duşi la", grajd, ofiţerul fu poftit la popotă şi gradaţii la cantina reangajaţilor. Grigore porni spre locuinţa prefectului Mickes, să-l înştiinţeze de sosire. Se anunţase şi la guvernator pentru ora zece, când avea să-i predea scrisoarea erariului şi cheia furgonului.

Baronul Mickes l-a primit fără fasoane, în halat şi cu scufa-n cap. I-a strâns mâna, l-a felicitat şi I-a ameninţat cu degetul:

— Am auzit multe despre isprăvile dumitale de la Baia… Dac-ai izbutit să îmblânzeşti pe erai, eşti un pişicher fără pereche. M-aş fi mirat ca un unguraş de-al nostru să nu-I îmbrobodească pe neamţ 1 Ştii cum te-a botezat guvernatorul?

— Nu!

— Minunea mea oacheşă… Fiindcă eşti, chipurile, negricios la faţă. Poftim! Minunea lui… Ehei, unguraşii noştri-s oameni de nădejde: unul înfundă cinci nemţoi deodată. Dar eu trăncănesc şi dumneata poate eşti flămând… Sună. Intră majordonul în ţinută de casă: pantaloni scurţi şi vestă cu dungi: Aladar! Vezi să i se pregătească ceva de mâncare domnului consilier şi adu-ne o glajă cu palincă tare… Dar mişcă mai cu inimă, nu zăbovi! Face poftă de mâncare! – constată Mickes după plecarea valetului. Cât naiba ai lipsit? O lună… mai mult?…

— Aproape două, excelenţă!

Era un titlu ce nu i se cuvenea nici prin rang, nici prin slujba ce o deţinea. Dar îi prinsese slăbiciunea: îl invidia pe guvernator şi, ca nobil, ţinea la titluri mai mult decât la demnitate. Mickes îşi frecă mâinile, înveselit. Dacă i s-a spus „excelenţă", îi va merge bine toată ziua…

— Grozav mai trece vremea, tinere! Dar nici noi n-am stat cu mâinile-n sân; ţi-am găsit o locuinţă pe cinste, gata mobilată. E reşedinţa de burlac a tânărului Karolyi, plecat la Viena în garda împăratului. Fişpanul e bucuros că o vei locui dumneata. „Decât s-o ştiu dată vreunui ofiţer austriac

– zicea el – prefer s-o aibă Csontos alnostru”. Da, astea-s chiar vorbele lui: „al nostru”... E puţintel naţionalist fişpanul – râse Mickes – dar nu trebuie să i-o iei în nume de rău. Dacă noi, ungurii, n-am ţine unul cu celălalt, ne-ar sfâşia dulăii nemţeşti. Cum ai petrecut! a Baia?

— Credeţi c-am avut timp să petrec? Treburi...

— Da? Se zvoneşte că ai vârât spaima în magiştri şi perceptori... între noi fie vorba, ai procedat bine. Îşi fac de cap! Apropo... mă tot întreba Ibi ce-i cu dumneata. Ce-i puteam răspunde când n-aveam habar? Dar spune-mi cinstit: câte muieruşte ai dat gata la Baia? – şi chicoti obscen.

— Îmi pare rău, domnule baron; aveţi despre mine o părere proastă. Nici nu mi-a trecut prin minte să-mi pierd vremea ţinându-mă după fuste!

— Pricep! – zâmbi Mickes viclean. Te-a ţinut Yoli sub papuc...

— Contesa? Pe mine? îmi pare ciudat...

— Haide, nu te mai scuza, băiete!

— Dumneavoastră, domnule baron, aveţi impresia că m-aş fi tocmit curtezan – se burzului Grigore. Dacă *şi* excelenţa sa ar avea despre mine o părere asemănătoare, nu mi-ar rămâne decât să-mi dau demisia...

— Ai bolânzit, băiete? – se sperie Mickes. Abia te-am dibăcit şi vrei să speli puţina? Crezi c-o să-ţi meargă? Aş! Am şi eu prilejul să retez un pic ţâfna nemţilor, mândrindu-mă cu isprăvile dumitale, iar consilierul, poftim, se joacă de-a demisia... Nu, domnişorule, mută-ţi gândul! Să nu mai repeţi vorba asta nici în glumă. Şi unde pui că, după ce te vei odihni câteva zile, te aşteaptă o misiune nouă. Ai auzit de Spandarisn?

— Nu.

— E un neguţător armean, care ne furnizează stofe. A pornit din Lipsea şi ne aduce 500 valuri de postav pentru uniforme soldăţeşti. Ai să-l întâmpini la Halmeu cu o gardă şi ai să-l însoţeşti; să nu fie jefuit în drum. Până acolo vine cu paznici împărăteşti... Iei postavul în primire, pui să-l măsoare, faci cu el socoteala şi predai valurile lui Ilku,

starostele breslei croitoriceşti. Pe ăsta-l cunoşti, sper?

— Nici…

— Îl chem aici într-o dimineaţă: adică la prefectură. Vei fi de faţă! Bagă de seamă să nu te-nşele armeanul la măsurătoare, că-i viclean ca o vulpe. Şi să-i storci un dar…

— Domnule prefect I

— …pentru mine, prostule! Ştie el cumse-ncheie asemenea târguri. O să te mulţumească şi pe tine, de bună seamă, că-i păzeşti avuţia! Iar cu Ilku te tocmeşti: partea noastră-i zece la sută. Eu, în calitata mea oficială, nu pot s-o fac. L-aş putea trimite pe secretar, dar nu vreau! întâi că Pegri e un nătărău fără pereche, al doilea c-ar trebui să-i fac şi lui parte. Şi-ar fi păcat! El zvârle banii pe băutură şi nu mai e bun de nimic. Pe când cu dumneata, consiliere, se schimbă socoteala: eşti tânăr… ai nevoi multe…

Guvernatorul i-a primit cu bunăvoinţă:

— Nu-ţi prea toceşti încălţările pe scările noastre, tinere consilier! – şi-i scutură puternic mâna.

— Cred că aş nemulţumi pe domnul prefect dacă mi-aş irosi timpul fără folos pe sălile de aşteptare ale guvernământului, excelenţă – glumi Grigore. Mi-a şi dat o nouă însărcinare…

— Asta-i de la sine înţeles – încuviinţă Loewenburg.

Grigore scoase de la piept plicul sigilat: scrisoarea contelui Herbertstein… şi cheia…

— Mi-a dat el unele veşti despre isprăvile dumitale; se pare c-ai făcut treabă straşnică la Baia…

— Mi-a făcut cinstea să-mi spună şi mie. Iar ca să vă fie pe plac a dat zor, astfel că ceilalţi 25.000 taleri vor fi gata în scurtă vreme.

— Ai izbutit şi asta? – se miră Loewenburg.

— Nu eu, excelenţă! Patriotismul contelui…

— Să nu întrebuinţăm cuvinte sforăitoare, tinere! îl cunosc pe Herbertstein; meritul e al dumitale: ai ştiut cum să-l înşurubezi… Bravo! Ţi-ai câştigat dreptul la o recompensă. Ai ceas?

— Vreţi să ştiţi cât e ora?

— Nu, tinere! Fii bun şi-mi răspunde la ce te întreb, nu face pe naivul…

— N-am.

— Mi-am închipuit. Ţine ceasul ăsta – şi-l scoase din buzunarul vestei, cu lanţ cu tot. E al dumitale!

— Excelenţă…

— Fără vorbă! Ia-l. Eu mai am unul acasă: de aur… Mi l-a dăruit maiestatea sa serenisimă. Am să-l port pe acela… Dar un consilier destoinic fără ceas, nu merge! mai umplu paharele: Prosit 1 Când crezi că pleci pentru al doilea transport?

— N-ar mai fi nevoie de prezenţa mea, excelenţă I E şi părerea contelui Herbertstein. Escorta va fi dublată, domnul locotenent von Bemfeld o va însoţi, iar prinţul Lichtenstein ar putea comanda convoiul…

— De fapt ai dreptate. Ţi-ai făcut datoria şi asta-i mai curând treabă de militari. Sunt de acord 1 Ce faci cu el, Mickes?

— Îl trimit să întâmpine valurile de stofă…

— Ale armeanului? E nimerit… Am însă şi eu o sarcină pentru dumneata. Te pricepi la arme, la archebuze şi bombarde? Nu, că n-ai de unde… Ştii, am făcut comandă la meşterii armurieri din Braşov. Dar se mişcă încet… Ar trebui zgâlţâiţi puţin. Şi te pricepi la asta… Uite, îţi vom da ca însoţitor pe maiorul Bohm… (Mickes nu-şi încăpea în piele că ginere-său fusese cel ales.) îl cunoşti?

— Am avut onoarea…

— Perfect 1 El se va ocupa de partea tehnică, iar dumneata cu cea administrativă şi financiară. O să-ţi fie greu? Nu cred 1 Am încredere în iscusinţa dumitale…

— Voi încerca, excelenţă! Dar aş avea o rugăminte…

— S-o auzim!

— Deoarece voi fi ocupat o vreme cu postavul, ar fi nimerit ca domnul maior să pornească înaintea mea. Să vadă cum stau meşteriii cu lucrul, iar noi să ne întâlnim acolo…

— Nu-i rău ticluit. Ai ceva împotrivă, Mickes?

— Nimic, excelenţă!

— S-a făcut! Pregăteşte-ţi ginerele pentru drum. Dări unde naiba o fi Sziklay? Sună: Veress! Nu ştii pe unde s-a poticnit colonelul?

— Poate inspectează vreun regiment – minţi căpitanul.

În trăsură, Mickes îl firitisi din nou:

— Ţi-am prezis că ajungi departe! Guvernatorul n-a făcut nimănui vreun dar de când s-a pripăşit pe la noi. Iar dumitale, poftim, ţi-a dat ceasul de la brâu. Nu, zău, parcă ai iarba fiarelor: muierile-ţi fac ochi dulci – i-ai plăcut până şi cumnatei mele, surda, Herbertstein îţi deschide vistieria vraişte, iar Loewenburg... Ţine-o tot aşa, băiete, c-am să-ţi cer în curând audienţă! Mişka! – porunci vizitiului. Du-ne la casa tânărului Karolyi... Apoi către Grigore: Să-ii cunoşti reşedinţa... Ai grajd, loc de trăsură şi un budoar pentru fetişcane... – râse el pofticios. Ehei, cavaleriile, să vezi câte muieruşte o să dea năvală... Noi, ungurii, suntem daţi dracului! Nemţoii au bragă în vine şi bere în burtă, nu palincă tare!

Casa îi plăcu. Avea patru odăi mari, jos, două la catul de sus, o aripă pentru servitori şi era mobilată cu gust.

— Cât trebuie să plătesc chirie?

— Cât vrei – aşa mi-a spus bătrânul. Totu-i să nu stea casa pustie şi să îngrijeşti de gospodărie. Şi nu-i cine ştie ce: servitori ai, iar cu cincizeci de taleri pe lună poţi duce o viaţă de prinţ.

C A P I T O L U t XVI

O LECŢIE LUI LICHTENSTEIN

Grigore nu şi-a pierdut vremea prin Sătmar. Chiar a doua zi s-a pregătit de drum, explicându-i prefectului că n-ar vrea să întârzie la întâlnirea cu neguţătorul armean. De fapt, avea alte treburi: a mai cumpărat o duzină de pistoale şi patru durdiţe pentru voinici, şi-a umplut sacul şi a pornit de cu noapte. Îi era degrabă să-şi ştie soţii înarmaţi şi cu cai buni, spre a găbji al doilea furgon. „Dacă n-oi găsi pe uncheş la ascunzătoare – gândi el – am dat de Aghiuţă! Habar n-am unde-i peştera şi-oi pierde vremea căutând-o...” Dar Nichifor se afla acolo.

— Ai şi venit?

— Da. Mă trimite stăpânirea la Halmeu şi vreau să rostuim până atunci treburile noastre. Cum merge la peşteră?

— Fain 1 S-au îngrăşat flăcăii şi zburdă. Le-am adus făină, mălai, un cazan să-şi fiarbă ciorba, talere şi linguri de lemn, căncee de băut…

— Chiverniseală, nu glumă 1

— Nu se cuvine aşa la o oaste? – se miră unchieşul.

— Ba da. Dă-i cam mică… Şi de cai trebuie să facem rost neîntârziat. Uite de ce… Şi îi expuse întregul plan al atacului. Vor aştepta furgonul şi garda în pădurica dintre Ilba şi Poieni. Se vor năpusti asupra lor pe-nnoptat, când sunt osteniţi de drum; cheia furgonului e la căpitan. Îl legaţi şi i-o luaţi. Încărcăm sacii cu taleri şi-i ducem la ascunziş…

— Vii şi tu, căpitane?

— De bună seamă Totu-i să nu mă vadă ofiţerii, că mă dau de gol. Cunosc însă drumul şi am să aflu ziua când vor fi acolo. Ce ne facem de cai, unchieşule?

— Mă reped la peşteră, aduc pe Imre şi ciobanii şi ne-om sfătui împreună. La ziuă suntem cu toţii aici…

Nichifor n-a zăbovit mult. S-a aşternut la drum, iar pe-nserat s-a aflat la peşteră. I-a chemat deoparte pe Imre şi cei doi ciobani, anunţându-le hotărârea căpitanului.

Porniră la trap întins şi când se crăpa de zi se aflau în vizuină. Tâlcuiră împreună. Ciobanii erau bucuroşi că pot fi de ajutor la o treabă mai anevoioasă.

— Tu, Petrişor, când om ajunge la Botiza, mergi pe jos până la stăvar şi se une-i că stăpânul tău vrea să cumpere o pereche de cai. Cată să afii unde-i ţine peste vară. Restul l-om face noi…

Încălecară şi luară sub şei ploşti cu apă de izvor, pentru noapte, şi câte două pistoale la oblâncuri. Grigore călărea în faţă cu Nichifor:

— Avem mult de mers?

— Nu-i departe. Dacă tăiem gorganele Ţibleşului, mâine când soarele va fi de două suliţe, suntem la Botiza…

Petrişor se dovedi isteţ. Nu-l găsi pe Mezei, dar descusu o calfă de stăvar şi află că herghelia-i la Gura Podului, unde se află un imaş cu iarbă grasă şi un iaz pentru adăpat caâi. Le aduse vestea şi se îndreptară într-acolo. Spre seară ajunseră la stavă. Şi Mezei se afla pe imaş. Nichifor îi dădu bună seara.

— Mă mai cunoşti, jupâne? Ţi-am fost argat la stavă; ia adu-ţi aminte…

— Mi-oi fi fost I – mormăi ungurul înfricoşat, văzând în urma unchieşului patru zăplani călări. Câţi argaţi s-au perindat pe la mine… Şi ce pofteşti, mă rog dumitale?

— Ia, nişte cai… Dar n-am venit pregătiţi cu bani. Gândesc să mi-i dai pe răboj – chihoti hâtru Nichifor. Hai, ce zici?

— Tâlharilor! – răcni ungurul spre a da-argaţilor de veste.

Dar Imre, venit pe la spate, îl pocni cu coada pistolului de-i luă piuitul:

— Nu urla, câine, că-ţi vărs maţele!

— Ce vreţi cu mine? – se milogi Mezei. Sunt sărman; păzesc caii altora… Nu mă nenorociţi, creştinilor I Iacă: vă dau doi cai şi duceţi-vă cu Dumnezeu…

— Zi, aşa, ne faci pomană? – tună Grigore. Pintea haiducul n-are trebuinţă de pomana ta Flăcăi, legaţi-11 Petrişor şi Breban scotociră prin bojdeucă şi găsiră o funie, îl legară de mâini şi-l luară între cai.

— Arată-ne drumul! – porunci Grigore. Împleticit, înjurând la fiecare pas, Mezei îi duse până-n luncă. Grigore descalecă şi, cu pistoalele îndreptate către argaţii înspăimântaţi, ordonă cu glas puternic: Rămâneţi pe loc şi ridicaţi mâinile care face vreo mişcare îl culc 1 Se apropie de băieţi, îi privi în adâncul ochilor şi întregi blajin: N-avem cu voi nimic, flăcăi! Dacă staţi cuminţi şi vă ţineţi pliscurile, vă dăm pace. Am încheiat un târg cu jupânul vostru: ne dă cu-mprumut douăzeci de cai… Haide, Imre, să-i alegem…

— Ni-i… ni-i… ni-i… daţi înapoi? – se bâlbâi un argat, cu glas şovăielnic. Pe când?

— Când ţi-i vedea ceafa 1 – şugui Imre. Alese caii şi legă de căpestre câte patru. Treceţi şi voi, fraţilor 1 – făcu semn ciobanilor.

Nichifor luă caii săi, iar Grigore se apropie de Mezei:

— Te leg şi de picioare 1 Până la noapte să stai liniştit. Dacă ai de gând să guiţi, i-aţi nădejdea de la viaţă. Ţi-o făgăduieşte Pintea I

Stăvarul holba ochii nedumerit. Nu-l ţinea minte pe bătrân, iar tinerelul cu mustăcioară mică, ce se ţinea bine în şa, străpungându-l cu privire aspră, de oţel, de unde o fi răsărit? Căpitan de haiduci? Hm… N-a auzit! Dar când te ţintesc atâţia măgădani călări, cu pistoalele noi-nouţe, unde să caţi sprijin? Că băieţandrii lui tremură ca piftia… Ei, să fi avut barem o flintă şi să tragă nişte focuri în vânt, poate l-ar fi auzit oamenii din sat. Dar aşa… Pierde bunătate de cai 1 Unde să-i mai găseşti? L-au nenorocit tâlharii I Ar fi luat câte cinci sute de florini pe bucată cu ochii-nchişi. Aşa pierde zece miişoare… îi vine să urle. A şi deschis gura, dar Nichifor, care se ţinea pe lângă el, i-a închis-o cu un vârf de opincă. Îşi frământa creierii să-şi aducă aminte de bătrânel. Dacă l-a avut în stavă, musai să-i ştie numele. Şi l-ar putea urmări cu poteraşii. Dar nu şi-l aminteşte; o fi minţit…

— Gata, încălecarea! – porunci Grigore.

Însera. Au pornit în galop şi s-au înfundat în desişul codrului, înainte ca Mezei să poată striga după ajutoare.

— Ei, fu greu, nepoate? – chihoti unchieşul, apropiindu-se de Grigore. Te răţoieşti o dată la el şi de teamă se scapă-n iţari…

— De ne-ar merge tot aşa, vistiernice – încuviinţă Grigore – am haiduci fluierând. Dar mi-e că după câteva isprăvi, ne-or da poterele de furcă…

— Aşa socot şi eu.

— Da le-om veni de hac! Numai să fim uniţi. Noi cunoaştem codrul, ei nu… Şi ne-om vinde pielea scump, vistiernice!

Nichifor oftă şi se apropie de ciobani, să-i călăuzească. Grigore se alătură lui Imre:

— Vă însoţesc o bucată de drum şi mă opresc la vizuină. Tu ai grijă de struneşte flăcăii. Învaţă-i să se ţină bine-n şa şi să ţintească fără greş! Pistoale şi flinte nu vă lipsesc… Vom avea treabă curând; şi nu una uşoară…

— Dinspre partea asta nu duce grijă, căpitane! Le tragem un lmuştru ca la cazarmă… Şi cătanele ne sunt de mare folos…

— Da să-i şi hrăniţi bine. Ăsta-i lucrul de căpetenie. Omului flămând numai de fapte vitejeşti nu-i arde!

Au mai tâlcuit până-n dreptul Capnicului şi s-au despărţit. Cu Nichifor a rămas înţeles să se înapoieze la vizuină de cum s-or afla caii la adăpost. Acolo să-l aştepte pe el, sau un semn din partea lui. Iar voinicii să fie pregătiţi de drum la orice vreme. Grigore a mas peste noapte în ascunzătoare; în zori a pornit către Baia. S-a oprit la Marghit doar cât să fie Vifor hrănit, şi şi-a văzut de drum. La cazino a ajuns pe-nserat. A poruncit să i se cureţe calul şi s-a culcat fără să cineze. Era prea obosit… A doua zi, a poruncit prânzişorul în odaie şi, pe la opt, s-a îmbrăcat cu hainele cafenii. Se prezenta în audienţă la contele Herbertstein…

— Parcă era vorba să te afli aiurea? – îl întâmpină erariul. Aşa m-a anunţat guvernatorul. Ia să-ţi vedem ceasul, tinere! Hm… Nu-i urât de fel… Şi ţi-o prinde bine. Vezi? Ştiam eu că Loewenburg te va răsplăti…

— Am venit, excelenţă, spre a vă raporta cum a decurs transportul…

— Ştiu de la locotenentu! Bemfeld şi-şi mulţumit. Şezi, te rog! Altceva?

— Nu v-am informat despre verkeşi…

— Ai fost şi pe la ei?

„— De bună seamă.

— Cu Haller?

— Singur…

— Va să zică nu te laşi! Ei, ce-ai: aflat pe acolo?

— Destule! În primul rând, nu se ţine socoteală de extracţii şi nu se poate calcula exact care este cota ce se cuvine statului… Ori, arendaşii au tot interesul să”.

— Bănuiam. Dar nu ţi se pare că Haller ştie ceva?

— Gum adică?

— Foarte simplu; nu face pe prostul! Nu-i cumva înţeles cu ei? Nu m-ar mira…

— N-am impresia asta, excelenţă – răspunse Grigore evaziv. Ceea ce cred, este că verkeşii nu-s controlaţi. Asta le dă putinţa să înşele statul…

— Hm… – mormăi contele. Haller ăsta e bun de zvârlit la gunoi! Ascultă: Ce ai zice dac-aş cere la Viena să-l recheme şi să te pun pe dumneata în locul lui?

— Aş refuza, excelenţă, deşi mă onorează încrederea dumneavoastră…

— Asta-i prostie curată, domnule Csontos 1 Îţi dai seama ce înseamnă să ajungi la vârsta dumitale viceerar?

— Tocmai fiindcă-mi dau seama, n-aş primi. Nu am experienţa trebuincioasă şi nici obiceiul să mă-nham la o treabă pe care să n-o pot duce la bun sfârşit…

— Pretexte, tinere 1 Altul trebuie să fie motivul… în sfârşit, să mă văd scăpat de borţos şi mai stăm de vorbă… Baronul de Csontos… Ce zici, nu sună frumos? Mai gândeşte-te! Şi pe la băile închiriate voi trece cu Brauch, să văd cu ochii mei cum ne fură verkeşii 1 Când pleci?

— Mâine, excelenţă. Întâi la Halmeu, apoi la Braşov, pentru o comandă de arme…

— Vei lipsi mult?

— Depinde. Nădăjduiesc că până-n toamnă… I-am făgăduit şi excelenţei sale să fiu înapoi în septembrie…

— Îţi doresc drum bun şi succes, tinere consilier 1

— Mulţumesc. Pe când aţi hotărât să trimiteţi al doilea transport? Guvernatorul e grăbit…

— Dacă m-aş lua după el – râse Herbertstein – n-ar mai rămâne niciun taler pentru Viena. În două săptămâni: pe la sfârşitul lui iulie. Dacă l-ai fi însoţit dumneata, dormeam liniştit. Aşa…

— Locotenentul von Bemfeld e destoinic…

— Sunt de aceeaşi părere. Dar cine să comande convoiul? Nu poţi lăsa asemenea răspundere pe umerii

unui ofiţer inferior!

— M-am gândit la alteţa sa…

— Prinţul Lichtenstein? Ar fi o idee!

— Şi contele Loewenburg este de acord.

— El a…?

— Da. Oarecum…

— Bine. Am să vorbesc cu Ademar.

— S-ar putea dubla garda. Acum, vara, ziua e lungă. Se poate călători pe lumină. Nu văd vreo piedică…

— Poate să ai dreptate 1 Iar la înapoierea din Braşov, opreşte-te şi în Baia…

— Aşa voi face.

— Dă întâi pe la casierie să-ţi ridici leafa pe luna în curs: Din august vom vedea. Îi întinse mâna. Te va conduce Brauch!

Secretarul voi să-şi ia rămas bun.

— Nu aşa – protestă Grigore. Voi lipsi cam multişor. Şi o despărţire de acest fel se face mai straşnic la un pahar de vin. Sunteţi invitatul meu deseară. Vă aştept la opt la cazino.

— Voi fi punctual, domnule consilier… Şi-i făcu o închinăciune adâncă.

Grigore trecu pe la casierie, ridică cei 50 de taleri şi se uită la ceas: unsprezece… Rumega în minte cum, să afle din timp când va pleca convoiul, să-şi poată înştiinţa voinicii şi să-i aţină calea la locul potrivit. Principala lui grijă era ca guvernatorul şi erariul să-l ştie departe, astfel încât să nu poată fi bănuit.

Cel mai bun de iscoadă e Sava, Da, pe el îl va trimite La Baia. Şi o să se descurce…

La Halmeu, Grigore a luat contact cu locotenentul Csordas, comandantul companiei de pază. De armeanul cu postavul nici pomeneală…

— Iată despre ce e vorba, domnule locotenent – îi explică Grigore, după ce îi prezentă împuternicirea. Trebuie să-i asigurăm paza până la Sătmar; e ordinul guvernatorului…

— Am înţeles! – pocni ofiţerul din pinteni. Ordinul va

fi executat întocmai!

— Bun. Am încredere! Notează-ţi numele lui: îi cheamă Spandarian. Îl însoţeşti chiar dumneata cu o gardă puternică. La Sătmar, veţi trage la hanul lui Korondy. Să depoziteze postavul şi să mă aştepte; eu îl voi lua în primire, pricepi?

— Clar.

— Câţi oameni vei lua cu dumneata?

— Două grupe. Dar vă rog să-mi daţi ordin scris…

— Ai dreptate. Vino cu mine la cârciumă. Vom bea o sticlă cu vin şi-ţi voi întocmi ordinul. Mai stau până mâine-n zori şi mă îndrept către Braşov. Am o misiune confidenţială…

— Înţeleg… – clipi ofiţerul din ochi. Secrete de stat…

— Întocmai. În cel mult zece zile sunt înapoi. Şi voi face în aşa fel ca armeanul să te mulţumească pentru osteneală…

— Sunteţi prea generos, domnule consilier…

Ungurului i se umfla pieptul de mândrie. E o adevărată plăcere să-ţi slujeşti un conaţional. Nu-şi dă ifose, ca zevzecii de austrieci, îţi vorbeşte politicos, mănâncă şi bea cu tine, ba îţi mai făgăduieşte şi o răsplată. Iar domnul consilier se va ţine de cuvânt! Nu încape îndoială… Armeanul se poate culca pe cea ureche; n-o să-l supere nicio muscă… ÎI va păzi pe el şi valurile de aba ca pe o comoară personală…

— Ne-am înţeles, domnule locotenent? – zâmbi Grigore ciocnind cu el. Pot pleca liniştit?

— Fără nicio grijă, domnule.

A doua zi, în zori, Grigore şi-a luat rămas bun de la ofiţer.

La ascunzătoare, în timp ce Nichifor pregătea ceva de-mbucat, Grigore îl luă pe Sava în despărţitura lui. Băiatul era numai ochi şi urechi. Asculta şi încuviinţa din cap.

— Aşa… îi dădu Grigore instrucţiuni – vei locui la Polgar. Îţi dau ţidulă că eşti argatul meu şi pleci cu Vifor. Vezi să-i îngrijeşti ca lumea I învârte-te pe lângă zidurile

erariului; am să-ţi dau şi o scrisoare către Kuntze, secretarul lui Haller. Treci pe la el, chipurile să-i ceri veşti despre mine. Dar trage cu urechea şi fii cu ochii în patru. Când vei simţi că se pregăteşte convoiul, încalecă pe Vifor şi zboară până aici. Ia şi o sută de florini cu tine şi vezi să fii băiat isteţ! Nu te da în vorbă cu oricine şi să nu bei cu nimeni…

N-am să beau, căpitane, ţi-o jur 1

— Aşa-i cuminte. Să ai capul limpede. Când mi-i aduce vestea, punem la cale şi ce avem de tăcut…

Prânziră împreună. Sava luă banii şi vru să-şi înfigă pistolul la brâu:

— Ia-i pistolul, vistiernice! – ordonă Grigore.

— De ce? – se miră Sava.

— Fiindcă pleci ca argat, nătângule, nu ca haiduc! – 51 probozi Grigore. Şi nu umbla călare prin târg; te ia lumea la ochi… Asta ţi-ar strica 1 Strecoară-te nevăzut, fă pe prostul şi ţine-te ferit: de destoinicia ta îmi leg nădejdea…

— Las-pe mine, căpitane! Dacă nu te-oi mulţumi, să mă spânzuri de-un copac…

— Fii cu băgare de seamă să n-o facă alţii! Două lucruri să nu uiţi: întâi că-ţi zice Alexandru, al doilea că eu-s plecat la Braşov…

Sava era ager de felul său. Vârâse toate în minte şi m-ar fi ieşit din cuvântul căpitanului, chiar să-l fi tăiat bucăţi. Se legase atâta de Grigore, că de l-ar fi pus să se zvârle într-o bulboană adâncă, ar fi sărit fără. preget. Era încredinţat că tot ce spune şi face căpitanul e chibzuit şi fără cusur, încât n-ar fi pus la îndoială orice poruncă. Porni înainte de apusul soarelui şi ajunse la hanul lui Polgar noaptea. Cunoştea grăjdarul şi-i fu lesne să obţină adăpost pentru Vifor. A doua zi, în zori, vorbi cu hangiul, ceru să doarmă în podul grajdului, ceea ce i se încuviinţă: era doar argatul consilierului…

Peste vreo două ceasuri bătu la poarta grea, de fier, a monetăriei.

— Ce doreşti? – îl măsură Kuntze bănuitor, când

ajunse în biroul acestuia.

— Am o scrisoare de la domnul consilier: sunt argatul dumisale…

Secretarul citi scrisoarea şi privi băiatul cu mai multă simpatie:

— Îi îngrijeşti calul? Bine. Poţi să-l ţii în grajdurile noastre. Vei găsi hrană pentru cal şi pentru tine…

— Am tras la Polgar. Aşa mi-a poruncit domnul Martin. Zicea să nu vă stânjenesc…

— Cu atât mai bine! Ai bani?

— Mi-a dat…

— Ce pot face atunci pentru tine?

Sava învârtea căciula în mâini, făcând pe prostul. Privi oarecum sperios, cum şedea bine unui argat, apoi grăi:

— Apăi, socoteam să vin când şi când să vă întreb dacă n-aveţi veşti de la stăpânul meu. Spunea ca, dacă o avea vreo nevoie, va trimite la dumneavoastră un sol călare…

Kuntze îi scrise o ţidulă:

— Cu asta poţi veni oricând la mine. Dar numai ziua, înţelegi? După asfinţit nu-i slobodă intrarea în curte… Mai vrei ceva?

— Sărut mâna, nimic! – şi Sava împături hârtia. La poartă o arătă vagmistrului de gardă: Am să vin mai des pe aici…

— N-ai decât f

— Eu stau la Polgar. Dacă aţi binevoi, serile… Că sunt singur. Mai stăm la un taifas, îmbucăm ceva…

— Pesemne că eşti bogat! – îl luă vagmâstrul la vale – deşi după straie nu s-ar crede…

— Dacă am de stăpân un slujbaş înalt…

— Bine. Vin mâinfe seară, după ce ies din gardă.

— Vă aştept…

După vreo trei zile, când intră în curtea vistieriei, Sava zări un furgon în fundul ogrăzii. Cum se împrietenise cu vagmistrul, îl întrebă:

— Ce-i cu hărăbaia asta?

— Nu ştiu. Aud că porneşte spre Sătmar.

— Când?

— Poate mâine, poate joi… Când or socoti boierii de cuviinţă. Nouă nu ni se spune.

Sava se mai învârti o vreme prin curte, apoi fugi la grajd, scoase pe Vifor şi-l înşeuă:

— Încotro? – îl iscodi grăjdarul.

— Mă reped până-n Somcuţa, la neamuri. Tot nu vine stăpânul curând…

— Când te întorci?

— În două-trei zile…

Şi porni întins spre vizuină. Povesti lui Grigore ce a aflat.

— Bun. Du-te şi dă de veste lui Imre să vină de îndată cu douăzeci de flăcăi călări, îl aştept în pădurea Tăuţilor; tu rămâi acolo ştab până ne înapoiem…

— N-aş putea veni şi eu, căpitane?

— Nu! Unul din noi trebuie să păzească sălaşul… îl întrebă apoi pe Nichifor: Ai cumva bărdaşe, unchieşule?

— Am, de ce?

— Să doborâm copacii în Şicarlău… Ospătează-te că pornim la drum! Încălecă pe Sălbăticuţa. Avea straiele de ţară, cu căciulă moţească; anină de şa două, ploşti cu vin, un săculeţ cu merinde, al doilea cu grăunţe. Cu vistiernicul alături se îndreptă spre pădurea Tăuţilor. Îşi aflâră culcuş pentru noapte, iar în zori îl trimise pe uncheş să pândească venirea soţilor, îi era teamă să nu-ntârzie. Pe la amiezi, Imre gonea cu flăcăii pe cărare. Nichifor i se alătură şi veniră împreună la căpitan. Petrişor fu lăsat căpetenie peste fârtaţi, că era mai priceput. Grigore le arătă unde trebuie să aştepte convoiul şi ceru câţiva oameni. Au doborât împreună copaci şi au astupat drumul de trecere.

După ce isprăviră, în zori, Imre adună flăcăii, le porunci să nu se îndepărteze de cai, iar la primul şuierat să încalece şi să se îndrepte în goană către opritoare. Grigore îşi mânji faţa cu funingine, şi porunci flăcăilor să încalece şi să scoată pistoalele. Aşează oameni şi cai în cerc, să înconjoare escorta din toate părţile. Rămaseră apoi la

pândă. Convoiul se apropie după un ceas şi mai bine. Locotenentul Bemfeld trase o înjurătură:

— Pastele şi grijania!… La noi a plouat, dar se vede că pe aici a fost furtună, de a dezrădăcinat copacii…

Se înţelese cu prinţul şi ostaşii descălecară să înlăture buştenii. Atâta a aşteptat Grigore:

— Pe ei, flăcăi 1

— Rămâi în urmă, Grigore! – îl povăţui Nichifor. Ăştia te cunosc… Să preia comanda Imre 1

— Bine, voi sta mai ferit…

Pocnind din pistoale şi chiuind, flăcăii se repeziră printre copaci, în lanţ. Prinţul şi locotenentul răspunseră cu focuri. Un glonte lovi pe Imre mai sus de cot, zdrelindu-i carnea. Flăcăii, călări, aveau superioritate asupra oştenilor şi-i prinseră în cerc. Unii căzură la pământ, loviţi de gloanţe. Caii fornăiau speriaţi şi vizitiul, îngrozit, se pitulă sub furgon. Scrâşnind din dinţi de durere, Imre se repezi la locotenent, ferindu-se de gloanţe. Îl luă pe la spate şi-l apucă de guler, ridicându-l în aer de pe şa. Petrişor cu Breban îl înghesuiră pe Lichtenstein, care spumega de furie:

— Verfluchte Räuber L Eu sunt prinţ 1

— Arde-i una peste muzicuţă, Petrişor, să-i treacă pofta de chelălăit – strigă Breban. Prinţul tremura. Pe

Hoţi afurisiţi.

trişor îl lovi cu patul pistolului peste scăfârlie, de-i zbură chipiul cât colo. Apoi Breban, prinse calul de dârlogi:

— Coboară, luminăţia ta, până-i vremea! Altfel te trimit la împărat cu aripi de înger…

În învălmăşală, câţiva oşteni fugiră să se ascundă în codru:

— Pe ei! – tună Grigore. Să nu scape unul! Şi porniră galop.

După ce comandanţii fură cetluiţi, ulanii îşi pierdură cumpătul. Fură legaţi la rândul lor, iar fugarii, urmăriţi călare, au fost găbjiţi până la unul. Grigore îl strigă pe Imre. Văzu că braţul îi sângerează. Smulse o fâşie din cămaşa lui şi-i făcu o legătură:

— Stai deoparte! Se apropie de Nichifor: Cu pirpiriul am o socoteală… Leagă-l la ochi şi adu-l în luminiş!

Puse să-l dezbrace la piele şi să-l ungă cu funingine pe trup, apoi îl propti de copac, legat şi cu căluş la gură. Grigore îl scotoci prin haine, scoase cheia, descuie furgonul şi, ajutat de Nichifor, trase afară lădiţa cu galbeni. Porunci voinicilor să strângă puştile, pistoalele, săbiile şi caii, lipi de furgon o hârtie pe care mâzgăli: „Haiducii lui Pintea vă mulţumesc pentru dar!” şi dădu semnal de plecare, sub privirile îngrozite ale nemţilor cetluiţi cobză.

Hărţuiala se sfârşise după placul lui Grigore: niciun mort. Doar câţiva răniţi: opt din escortă şi doi de-ai lor: Imre şi un flăcău, împuşcat în coapsă. Şi luaseră pradă bogată: 24 de cai înşeuaţi, puşti, săbii şi suliţe, başca cei şase telegari ai furgonului. Cu douăzeci de la Mezei şi cinci ai lor, strânseseră herghelie bunicică. Pe drumul de întoarcere, Grigore se apropie de Imre.

— Te doare, frate?

— Aş! O zgârietură…

— Vezi de te doftoriceşte; pe flăcău de asemenea. Să nu vi se obrintească rănile. Dacă vă merge rău, trimitem după leacuri la spiţeria din Baia. Cum ajungeţi la tabără, mânaţi-l pe Sava la vizuină, călare pe Hoţoman al erariului. Îl trimit pe Vifor la Baia. Eu rămân cu unchieşul. V-ar trebui stănoage pentru cai şi grăunţe… Strânge sculele şi ţine-le sub lacăt. Să nu umble nimeni la ele fără ştirea mea I Săbiile le vom purta noi. Câte sunt?

— Cinci…

— Bun. Cea a prinţului o păstrezi pentru mine; el o ţinea ea pe un ciomag, nepriceputul. Celelalte sunt pentru voi. Le veţi lua la porunca mea 1 S-a înţeles?

— Da, căpitane!

— Să-i ceri lui Nichifor florinii tăi. Avem bani berechet…

— Nu-i grabă! Ce să fac cu ei în codru? Când mi-or trebui…

— Fie şi aşa! Umblaţi sănătoşi, Imre! Vezi să îi se

pregătească voinicilor un ospăţ îmbelşugat, cu băutură. Merită! Trei zile se vor odihni! Şi cată să nu se foiască pe afară. Mă tem să nu ne pomenim cu potere după isprava noastră… Ziua să nu faceţi zgomot, iar caii ţineţi-i cât mai spre fund; să nu li se audă nechezatul…

— Am înţeles!

Grigore îi strânse mâna şi se dădu pe lângă Nichifor. Unchieşul, ca vistiernic, ţinea la piept lădiţa cu galbeni:

— Te-ai gândit unde-i vei păstra, unchieşule?

— Altfel cum? – râse Nichifor. Ce stârpie de vistiernic aş mai fi, dacă n-aş fi dibuit batăr o ascunzătoare fără cusur…? Ai s-o vezi, Grigore! Le-o arătăm şi lui Imre şi Sava?

— Mai încolo dacă va fi nevoie… Treburile băneşti te privesc, iar eu te voi îndruma cum să-i folosim. E bine?

— Fain 1

— Ne mai lipsesc multe, unchieşule, până să-ntocmim oaste de temut: arme, hrană pentru oameni şi dobitoace, băutură, straie… Până una, alta, să facem rost de cizme pentru toată lumea. Dar trainice, să ducă la tăvăleală…

— Şi pentru cătane?

— Mai încape vorbă? Nu ne slujesc? Va trebui chiar să le dăm şi ceva simbrie. Om mai chibzui când mă înapoiez din Braşov.

După ce ascunseră lădiţa, acoperită cu un bolovan greu, năpădit de muşchi vâscos, luară cina.

Ciocniră cănceele în cinstea izbânzii din acea zi. După ce înfulecă un hartan de pulpă friptă şi se mozoli pe mustăţi de untură, Nichifor se şterse cu dosul mânecii şi plescăi din buze, mulţumit:

— Grozav a fost, Grigpre! Dând glas unui gând cel muncea, întregi: Cu ciubotele zic să le tocmim la meşteşugarii de ţară. Ăştia lucrează mai ieftin, fiindcă nu-s scrişi la ticăloasa de breaslă şi nu plătesc „taxie”. E şi mai cuminte: dacă le târgui de la oraş, te pofneneşti întrebat cum şi de ce. Aşa, la ţară, aduni două perechi ici, patru dincolo, le porunceşti după măsură şi plac, trainice şi cu talpa groasă, ca să ţină la tăvăleală. Şi, uite aşa, te

pomeneşti în Câteva zile cu un vraf de încălţări…

— Fă cum crezi că-i potrivit, unchieşule! Dar să stai o ţâră şi pe la tabără. Ştii doar că Imre şi Ghiţă-s vătămaţi! Sava să le facă rost de leacuri…

— Mă pricep la d-alde astea, nepoate. Ştiu să şi oblojesc…

S-au culcat târziu, deoarece mai aveau destule de pus la cale. A doua zi, în zori, Grigore călărea la trap, având în stânga pe Sava. Flăcăul încălecase pe Vifor al smolitului; Grigore se obişnuise cu Sălbăticuţa: era sprintenă, uşoară şi înţelegătoare. Dacă-i şoptea: „taci!”, pricepea ca un om şi nu mai necheza. S-au despărţit la o încrucişare: Sava se-ndreptă către Baia, să nu bată la ochi că a lipsit din târg taman când s-a întâmplat pătărania. N-or să-l iscodească, fiindcă-l ştiu slugă de dregător; oricum, va mai rămâne acolo preţ de-o săptămână, două, va da sfoară-n ţară că duce roibul la Sătmar şi-şi va aştepta acolo stăpânul, iar după ce se va vedea peste barieră, o s-o întindă spre şatră… Grigore o luă spre Unguraş, la Marghit, să-i lase iapa în păstrare, deoarece el va tocmi o diligentă până la Braşov. La nevoie, o găsi şi cai de olac: nu degeaba-i consilier guvernamental… Va rămâne o vreme cu Bohm şi neamţul va adeveri c-au fost împreună, dacă i s-o năzări cuiva… Dar nu! Asta nu-i cu putinţă! Se va întoarce apoi la Sătmar, pentru postavul armeanului. Şi poate c-o afla ce măsuri a luat stăpânirea, şi câte potere au fost puse în mişcare. Poterele ţin de prefect, iar jandarmii de comandamentul militar. Îl va putea trage de limbă cu uşurinţă pe Mickes cu privire la potere, cu atât mai vârtos cu cât i se pare că groful are de gând să-l ginerească; Dar îşi va pune pofta-n cui: şi el şi Ibi… Asta-i lipseşte: nevastă! Şi, pe deasupra, o prăslitură de grof…

PEDEPSIREA STUPULUI

Maiorul Bohm n-a făcut nicio ispravă ia Braşov. Era şi de aşteptat: e prost ca noaptea şi fudul ca o păunită. E bun doar de boroboaţe. Tot Grigore o s-o scoată la capăt, dar îi trebuie alte straie. Cele cafenii au ieşit de soare şi-s cam roase. S-a oprit la o dugheană şi a târguit un rând de

culoarea cerului la asfinţit, cizme cu carâmbi înalţi, o pălărie franţuzească cu streşini late şi două cămăşi cu încreţituri de horbotă la mâneci. Se tot foieşte în faţa oglinzii.

— Te-nsori, domnule Csontos, ori ai de gând s-ajungi curtean la Viena? – l-a întrebat Bohm când l-a văzut.

— Niciuna, nici alta – râde Grigore. Dar cum avem de-a face cu persoane de vază: comitele Ignatie Haan, prefectul Ehrlich…

— Fac pe nebunii. Ai să vezi cu ochii dumitale…

— Asta nu-i bine I O să se supere guvernatorul. Oricum, să ne grăbim. Eu nu pot rămâne prea mult la Braşov. Am de luat în primire şi postavul armeanului…

— Ştii ce? Vin şi eu la Sătmar. Voi raporta lui Loewenburg cum stau lucrurile pe aici: vei da şi dumneata mărturie… Dac-or avea ceva armament pentru noi în două, trei luni e mare minune 1

— Dacă credeţi nimerit, bine, plecăm împreună. Dar barem să le smulgem o făgăduială. Să nu se cheme că ne-am înapoiat cu mâna goală…

— N-ai decât să încerci 1 Dar îţi faci iluzii…

— Eu cred totuşi… Ne-am putea prezenta mâine?

— Cu alte cuvinte să te-nsoţesc? Mai are vreun rost?

— Negreşit 1 Dumneavoastră reprezentaţi armata imperială; rolul meu e târguiala administrativă şi cea bănească. Unde mai puneţi că sunt germani de ai dumneavoastră…

— Te-nşeli 1 Sunt saşi. Vorbesc şi un jargon pestriţ de te apucă ameţeala. Aproape că nu-i pricepi… în ce mă priveşte, prefer germana dumitale decât păsărească lor caraghioasă.

Cele două notabilităţi braşovene i-au întâmpinat cu duşmănie şi s-au purtat scorţos. Erau necăjiţi că fanfaronul de maior i-a luat cam de sus, fără să ţină seama nici de vârsta lor, nici că-s cârmuitorii unei cetăţi cu meşteşugari iscusiţi şi neatârnaţi.

Când Grigore a pătruns în biroul prefectului, însoţit de Bohm, saşii se porniră să tune şi să fugere împotriva lui

Loewenburg şi a prepuşilor săi, lipsiţi de bună-cuviinţă şi respect faţă de autorităţi. În timp ce le ţinea opredica sâcâitoare, comitele Haan s-a umflat în pene:

— Noi cârmuim o cetate liberă, domnule! – privi ei către Grigore – şi nu îngăduim să ni se dea porunci… Pricepi?

— Nici majestatea sa, împăratul…? – insinuă Grigore cu blândeţe.

— Nu amesteca, rogu-te, pe majestatea sa în treburile noastre! – se zborşi corniţele – un sas bondoc, apoplectic şi borţos, cu părul rar, năclăit de ulei şi tras către dreapta să-i ascundă chelia din creştet.

— De ce n-aş face-o? – stărui Grigore mieros. Oarg excelenţa sa guvernatorul nu reprezintă pe împărat în întreaga Transilvanie? Noi vă supunem o cerere a domniei sale, deci a împăratului. Şi, după câte ştim, şi Braşovul face parte din Ardeal. N-ar fi oare nimerit ca domniile voastre s-o satisfaceţi, cu atât mai vârtos cu cât este vorba de o comandă de arme, menite să întărească apărarea ţării şi totodată a cetăţii Braşovului?

— Să nu vi se rupă inima de mila noastră! – mârâi corniţele. La nevoie ne-om apăra şi singuri…

— Nu zic ba – încuviinţă Grigore, îngăduitor. Dar după câte îmi aduc aminte, când a izbucnit răscoala saşilor braşoveni în 1688, tot la oastea împăratului aţi cerut sprijin şi v-a scos din încurcătură…

— Să lăsăm trecutul, tinere! – interveni împăciuitor Ehrlich, mai puţin bătăios decât Haan. Asta-i treabă de scribi care întocmesc hronicuri, nu de oameni de stat! Cred că n-ar avea rost să ne ciorovăim pe chestii mărunte. Iacă, voi stărui eu pe lângă armurieri să se ţină de cuvânt Apoi vă vom trimite înştiinţare. Dar vreau să aflu precis ce anume v-au făgăduit meşteşugarii.

— Să ne predea cel târziu la 1 august puştile şi bombardele – îi lămuri maiorul. Şi vă ţinem răspunzători în cazul că… – strigă el scos din fire, gata să strice tot ce obţinuse Grigore prin stăruinţă şi politeţe.

— Domnul maior vrea să vă atragă luarea-aminte c-ar

fi bine să-i ţineţi de scurt – interveni Grigore, văzând că saşii devin stacojii la faţă şi-s gata să-şi ia vorba îndărăt 1 Noi ştim că purtaţi interes treburilor guvernământului şi suntem încredinţaţi de dragostea neştirbită ce o păstraţi scumpului nostru împărat. Ne bizuim, aşadar, pe bunăvoinţa şi luminata domniilor voastre înţelegere. Nu vom uita să împărtăşim excelenţei sale de câtă înţelepciune aţi dat dovadă, patriotismul ce v-a îndemnat să ne primiţi cu cinste şi să ne satisfaceţi rugăminţile…

— Ascultă ici, maiorule, şi învaţă în ce fel se vorbeşte cu doi înalţi reprezentanţi ai unei cetăţi libere – se răţoi corniţele. Domnul consilier, da, zic şi eu: are tact diplomatic, vorbă aleasă şi se pricepe să susţină interesele celor care l-au trimis. Aşa se vorbeşte, domnule, nu ca dumneata, care te înfoi ca un arici 1 Voi, târâie-sabie ăştia, fierbeţi în aceeaşi oală cătanele cu înalţii demnitari şi vă repeziţi ca toanta la pat… Crezi că şade frumos să te porţi astfel? Aş 1 Faci de ocară dolmanul şi tresele de fir… Se întoarse apoi către Grigore: Ne-am înţeles, domnule consilier! După cum v-a făgăduit prefectul, vom sili meşteşugarii să nu-şi calce cuvântul; mijloace avem destule… Sună un scrib şi îi porunci: Convoacă neîntârziat la mine pe starostele Banner! Să vină chiar azi, înţelegi? Dacă se codeşte, îl aduci pe sus, cu caraula!

— Am înţeles, excelenţă! – şi porni în grabă.

— Aşa, tinere domn, Banner e şi jude. Îi vom pune în vedere că răspunde pentru breslaşii săi, iar dacă aceştia vor cuteza să umble cu şoalda şi vor tărăgăna lucrarea, breasla va fi supusă unei amenzi usturătoare. Eşti mulţumit?

— Cât se poate de mulţumit, domnule comite! – se înclină Grigore cu exagerată, politeţe.

— După câte văd, ne-am împăcat – gâlgâi prefectul Ehrlich. S-ar cădea să pecetluim împăcarea, destupând o sticlă…

A doua zi, în zori, Grigore făcu rost de o diligentă şi bagajele fură încărcate peste poclit, Curând erau hurducaţi pe drumul colbăit şi plin de hârtoape ce

străbătea plaiurile Bârsei.

— Mai avem mult până la Făgăraş?

— Să tot fie cale de-o poştă, boierule – răspunse vizitiul, privindu-l cu coada ochiului.

În Sătmar, surugiul opri diligenţa în faţa casei prefectului. Bohm coborî. Grigore vru să plece acasă, dar maiorul stărui:

— Rămâi să cinezi cât noi 1 Te şi scuturi o ţâra de praf…

Pe Mickeş îl află cătrănit şi parcă mai adus de spate.

În vreme ce Yoli sărise de gâtul maiorului, prefectul îl luă pe Grigore de braţ, sprjjinindu-se de el şi-l trase în biroul său:

— Ai aflat, domnule Csontos?

— Ce anume?

— C-a fost prădat convoiul.

— Glumiţi, pesemne! – se arătă Grigore uluit.

— Din păcate, nu. Şi ne-au lefterit tâlharii de 25.000 de taleri aur. Îţi dai seama ce nenorocire a căzut pe capul nostru? Loewenburg face venin; a urlat, a făcut tărăboi… Nici nu te mai poţi înţelege cât dânsul 1

— S-au făcut cercetări? Aţi trimis potere în urmărire?

Mickes dădu din cap amărât:

— Am făcut-o şi pe asta! Fără folos… Nu s-au găsit urme. Poteraşii au întâlnit gornici, pândari. Altcum nici ţipenie… Doar n-o fi înghiţit pământul pe răufăcători! Am răscolit Ilba, Şicarlăul, Tăuţii, Baia… Zadarnic! Se pripăşise cândva prin părţile astea o şleahtă de răufăcători

— E drept. Căpetenia lor, unul Aiadar, a fost spânzurat la Bicsad; pe alţii i-au ciuruit în Telciu. Gândeam că le-a pierit stirpea. Şi-acum, poftim! Ia spune: Dac-ai fi condus dumneata convoiul, crezi că s-ar fi întâmplat nenorocirea?

— Ştiu eu ce să mai cred?

Grigore încercă să-l ogoiască, dar în sinea lui se bucura că voinicii i-au urmat povaţa şi au stat ascunşi. Or mai bântui ele poterele o vreme – se-nţelege – dar pân-la urmă vor face cale-ntoarsă…

— Pe oşteni i-a trimis Loewenburg la carceră, locotenentului i-a luat sabia şi mi-e că-l degradează, iar pe momâia de Lichtenstein l-a împachetat şi l-a trimis la Viena

— Îi mai dădu veşti Mickes. E prinţ, vezi bine… şi doar împăratul are dreptul să-l pedepsească. Din parte-mi să se frece pe cap cu el! Tot ce a putut obţine guvernatorul a fost să-i facă vânt. Vorba-i c-am rămas mofluzi. Am rămas! Şi mă tot întreb: cu ce să hrănim atâta soldăţime austriacă? Uneori îmi vine să-mi iau câmpii…

— Da, o să fie greu… – încuviinţă Grigore.

— Cum ai scos-o la capăt cu armeanul?

— N-am dat ochii cu el. L-am aşteptat câteva zile la Halmeu, am lăsat dispoziţii companiei de jandarmi şi m-am îndreptat spre Braşov. Să văd ce-oi tace de mâine-ncolo…

— Înainte de pleci – îl povăţui Mickes – abate-te pe la guvernator. Te aşteaptă 1 M-a întrebat de câteva ori de dumneata…

Locotenentul din Halmeu îl întynpină cu plecăciune:

— Vă cer iertare, domnule consilier, că nu v-am îndeplinit dispoziţiunile; dar nu-i din vina meaneguţătorul armean întârzie…

— Mi-am închipuit. Îl voi aştepta 1 Mi-oi face rost de o cameră; masa am s-o iau la han…

— Odaie? Am o locuinţă destul de încăpătoare şi e o cinste pentru mine să vă pot găzdui.

La ofiţer acasă, Grigore se spălă până la brâu şi îmbrăcă hainele sinilii, târguite la Braşov. Se pregătea să plece în comitat. Ofiţerul îi punea la dispoziţie trăsura şi o escortă puternică. La drept vorbind n-are ce să-i strice; face impresie… e bine şi din alt motiv: va arăta că se teme şi el de tâlhari. Ori, de când cu isprava din Şeini, dacă se uită careva mai lung la dânsul i se pare că-l bănuieşte. Aşa o fi pesemne când te simţi cu musca pe căciulă… De aceea a şi pregetat să se ducă la guvernator. Mai trece vremea, se mai potoleşte Loewenburg…

A vizitat Bicsadul două zile. S-a oprit la primărie, a trecut pe la magistru. şi jucuţei, a cercetat scriptele, a dat apoi dispoziţii şi porunci cum – se cuvine din partea unui

dregător de seamă, trimis de guvernământ. Sosirea lui, în trăsura companiei, păzit de caraule înarmate până-n dinţi, a făcut vâlvă în târguşor. P-aici se vântură, îndeobşte, doar obrazuri bisericeşti. Dar butcile ce-i poartă nu fac popas; stârnesc pe uliţe colbul şi gonesc ca din praştie, oprind la mănăstire. Acolo, pehlivanul de stareţ – Isaiia – se pricepe să-i îmbrobodească? Pregăteşte ospeţe îmbelşugate, băutură până cazi sub masă, ba chiar şi niscai trufandale mai pământene… D-aia, şi închid ochii preasfinţii la matrapazlâcurile băneşti ale arvanitului şi la curvăsăriile fără măsură de care-l învinuieşte norodul.

— Dacă rămâneţi peste noapte – propuse polgarmeşterul cu trie – ar fi nimerit să trageţi la mănăstire. În târg avem o singură cârciumioară: nici să iei un prânz mai acătării n-ai unde… Nu-i vorbă, la dejun veţi fi oaspetele meu! iar pentru înnoptat, stareţu-i bucuros de musafiri: îi omeneşte, are bucătar vrednic şi nici vinişorul nu-i de lepădat… Cerea să se dea bine pe lângă consilier, fiindcă a doua zi trebuia să-i verifice scriptele primăriei. Şi, oricum ai suci-o, tot se mai găseşte un clenci. Mai ales că banii de pe taxe, la obor, nu prea sunt trecuţi în catastife… Aşa, după un chefulet pe cinste şi o noapte petrecută în tovărăşia unei maici cu vino-ncca, nu4 i mai arde de condici: eşti obosit şi mahmur. Va trimite un vătăşel să-i dea popii de veste să-l mulţumească în toate privinţele. Îi e doar. Îndatorat, că împart câştigurile pe din două! Şi. atâta lucru…

— Vă mulţumesc, domnule polgarmeşter! – refuză Grigore. Dar ta drum îmi place să iau masa eu oamenii mei. Om găsi noi un gospodar milostiv, să nu rămânem flămânzi. Pentru noapte de asemenea… N-ar avea rost să tulbur obiceiurile mănăstireşti, nici să-l vâr pe sfântul stareţ la cheltuială. Ştia, Grigore, pasămite, ce pramatie-i beţivul în sutană şi nu ţinea să treacă pragul unei mănăstiri deocheate.

Armeanul a întârziat câteva zile. Grigore pornea „din zori în comunele din împrejurimi şi se-ntorcea noaptea obosit. Ofiţerul îl aştepta şi-i dădea raportul:

— Spiţerul Landmann ar dori să fiţi oaspetele său, iar polgarmeşterul vă trimite vorbă că pregăteşte o masă pentru sâmbătă seara; zice că vă puteţi hodini duminica şi vă roagă să-l onoraţi. Ce să-i răspund?

— Ce pofteşti! Până sâmbătă vom mai vedea… Poate soseşte şi Spandarian între timp şi mă scapă de belea. După ce vom lua în primire peticăria, îţi dai seama că nu mai am ce căuta pe aici: Te voi ruga să însoţeşti transportul „după cum ne-am înţeles.

— Voi face precum îmi porunciţi, excelenţă. Aţi cinat?

— Nu mie foame! Mă simt doar obosit şi plin de praf…

— Mi-am închipuit! V-am pregătit în odaie o gustare şi o cană cu vin. Vă doresc poftă bună şi somn uşor!

Vineri seara, când s-a înapoiat din Cărei, l-a găsit şi pe Spandarian. Îl aştepta… Era un om slăbuţ, cu faţa arămie, cu nasul încovoiat şi ochi vicleni, ce te priveau arareori în faţă; îi lunecau pe de lături… Trăsese peste hainele nemţeşti un caftan din postav cenuşiu, era încins c-un ser par de piele, iar pe creştetul pleşuv purta o-tichie arnăuţească. Locotenentul bătu în uşă:

— Îngăduiţi să vă prezint persoana aşteptată?

— Poftiţi!

Armeanul făcu o închinăciune adâncă, după obiceiul turcesc şi, duse ambele mâini spre piept, încrucişate.

— Luaţi loc – îi pofti Grigore. Nu i-a întins mâna, ca să-l ţină mai la distanţă. Ai întârziat cam mult, domnule Spandarian…

— Drumul păcătos, excelenţă, şi postavul atârnă greu. Am călătorit numai ziua, că mi s-au dat doar şase paznici. Şi în pusta ungurească bântuie răufăcătorii…

— Parcă la noi, nu? confirmă locotenentul, fără tact.

— Aţi tras căruţele-n cazarmă?

Ofiţerul înclină din cap. Spandarian oftă:

— Dacă le ştiu acolo, mi se ia un pietroi de pe inimă. Că am tras o spaimă pân-ce m-am văzut aici…

— Acum s-a isprăvit – îl încurajă Grigore, turnând vinul în căni: Să fie într-un ceas bun, jupâne!

— Să vă audă cel de sus, Înălţimea Voastră! Mi-am vârât averea în postavul ăsta şi, dacă m-ar fi încolţit răufăcătorii, rămâneam calic.

— De aici până la Sătmar vei avea pază bună! Te va însoţi domnul locotenent cu un pluton de jandarmi călări.

Duminică, în zori, Grigore asistă la pornirea convoiului, îşi luă apoi rămas bun şi porni în galop, înfundându-se în pădure. O ţinu într-o goană până la vizuină, unde ajunse în toiul nopţii. Noroc de vistiernic; avea somnul uşor... A dat uşa deoparte, a luat-o pe Sălbăticuţa de dârlogi şi a dus-o la grajd, dându-i grăunţe şi apă:

— Leapădă straiele boiereşti, Grigore – îl povăţui el. Întinde-te pe laviţă, în despărţitura ta, şi îţi voi pregăti ceva de-ale gurii...

— Nu-s grăbit! Ce mai e nou pe aici?

— Bună pace! Am stat cu voinicii aproape o săptămână. Au de toate; şi cizme... Da ştii că ne-am mai pricopsit cu opt?

— Nu. Cine-s ăştia?

— Nişte flăcăi bihoreni! Au fugit de cătănie. Şi fiindcă ţi s-a dus vestea de când” cu isprava de la Şeini, au umblat creanga prin codru, să ne caute. N-au venit împreună, ci pe rând. I-a întâlnit Sava...

— N-or fi cumva iscoade?

— Nu cred, nepoate. Is rumâni d-ai noştri. Pe unul îl cheamă Bârlea, pe altul, Albaş, al treilea e Marihiş... Tot nume neaoşe. Ba s-a mai pripăşit cu ei şi un ceteraş ţigan. Era prăpădit de foame, desculţ şi numai flenduri. Lui Imre i s-a făcut milă şi l-a strâns de pe cărări să-l hrănească. Zicea că nu mai vrea să plece. A plâns şi s-a rugat: „Tăiaţi-mă bucăţele, că eu tot stau! Un dărab de pită nu vă sărăceşte şi mă pricep la potcovit şi lăcătuşărie... Ce naiba să facem cu el?

— Cum îi zice?

— Are nume chisnovat: Gaftenie Hubariu...

— Tânăr?

— Aş! E trecut de patruzeci...

— Dacă-i om de ispravă şi meşteşugar, n-are ce să ne strice. Dar să fiţi cu ochii-n patru: bântuie potere prin codrii…

— Am auzit. Pân-la tabără n-au ajuns. În munţii Rodnei se pătrunde greu. Şi de la Borsa în sus nu găseşti un sat, o aşezare unde să bei o gură de apă…

— Le-ai spus barem soţilor să nu-l lase să umble pe-afară?

— Din capul locului, Grigore!

— Cât priveşte voinicii pripăşiţi, ar trebui să ştim dac-au grăit adevărul. N-ar fi rău ca unul din noi să dea o raită prin satele din care au purces.

— Eu?

— Nu, Sava! E descurcăreţ, are hârtie la mână că-i în slujba consilierului Csontos… Să ia un cal, nu din cei luaţi pradă – să nu-l recunoască oarecine – şi să pornească la drum.

— Bine! Dar lasă-mă să-ţi pregătesc ceva de mâncare.

În timp ce Grigore îmbuca cu poftă scrobul de ouă şi friptura de iepure, Nichifor turnă vinul din ploscă în două căni. Sorbind cu înghiţituri mici, potolite, clătină din cap cu tristeţe:

— Una-i rău, Grigore: ai cam uitat de muică-ta. Ce ştim de soarta ei? Nimic! Şi nici Mălina despre noi. Nu zic, am avut pătăranii destule, ne-au lipsit voinici, n-am huzurit de bănet… e drept. Dar acuşi, slavă domnului! datorită iscusinţei tale avem ce ne trebuie. Cât să mai şedem cu mâinile-n sân? Că mi se mipe inima de Mălina şi de ceilalţi.

— M-am gândit şi eu, unchieşule, la treaba asta. Şi nu o dată. Ai grăit cu chibzuinţă. Trebuie să ne abatem prin Măgoaja… Am şi o răfuială cufistupul şi Varvara lui. Să pornim mâine spre tabără şi să ne sfătuim cu toţii… Câţf poteraşi crezi c-ar avea Stupul?

— Mulţi nu! Să tot aibă zece, doisprezece. Floare la ureche! Dac-am, venit de hac la treizeci de husari imperiali, nu ne-om teme de câţiva şontorogi. Dă-i nimerit să dai şi pe la tabără… Le eşti doar căpitan, ce Dumnezeu!

Voinicii abia aşteaptă să le grăieşti, să te ştie-n mijlocul lor…

— Nu-i vremea potrivită! Dar om chibzui… Cât mai rămân slujbaş domnesc, în afară de voi, Petrişor şi Breban, ar fi oare nimerit să mă ştie ceilalţi? Ce zici? Ne-om strânge în codru să punem la cale preumblarea către Măgoaja şi, dacă ne-om hărnici, vă însoţesc. Altcum plec la Sătmar, că am treburi…

— Fe-ncumeţi, Grigore?

— Asta-i bună! – râse căpitanul înveselit. Ce haz ar avea dacă nu mi-aş bate joc o ţâră de sufleţelul Stupului? I-am făgăduit! Şi unuinat ce se pregăteşte a deveni căpitan de oaste, nu-i este îngăduit să-şi calce cuvântul! Altfel, cine l-ar mai crede a doua oară?

— Aşa-mi placi, nepoate! – se bucură unchieşul.

Sfatul s-a ţinut în inima codrului, după miezul nopţii. Imre, Sava, Petrişor şi Breban s-au adunat în jurul căpitanului şi vistiernicului. Grigore i-a lămurit ce-ar avea de făcut, cum să-nconjoare poteraşii şi să atace noaptea cârciuma Stupului, iar înainte de ivirea zorilor să se afle pe drumul de întoarcere cu Mălina, Glicheria şpMitru, Anus cu Piroşca şi părintele Avram – de-o mai fi cumva în viaţă. S-ar bucura şi el de sălaş tihnit la bătrâneţe, după toate câte le-a pătimit luând parte iobagilor măgojeni…

— Ne-ar prinde fain s-avem şi duhovnic – oftă Petrişor.

— Ai dreptate, băiete! îl luă Nichifor! a vale. Că prea sunteţi păcătoşi! Da să vă scoateţi de sub căciulă că veţi dosi păcatele sub patrafirul lui Avram…

— De adus, oricum, îl aducem! – hotărî Grigore. Mai ales că nici n-are unde sluji de când. s-au înstăpânit în bisericile noastre slugoii papistaşifor: uniţii…

— Ucigă-i-ar sfântul I sudui Nichifor, crucindu-se.

— Eu socot, căpitane – grăi Imre – că tot e cuminte să te abaţi pe la sălaş. Roţi vorbi flăcăilor din fundul peşterii: acolo-i beznă şi nu te-o recunoaşte nimeni. De-ai şti cum te ridică-n slăvi…

— Fie 1 Dacă voi socotiţi nimerit, să pornim 1

În zori, Sava răspândi veste printre flăcăi c-a venit căpitanul şi că vor sta curând la sfat cu el. Voinicii începură să chiuie de bucurie şi să zvârle cuşmele-n bolta peşterii:

— Trăiască Pintea căpitanul!

După cinuliţă s-au strâns cu toţii în fundul boltit, care aducea cu o catedrală. Stalactitele alcătuiau un fel de orgă şi picurii de apă ce se scurgeau din lespezi sunau în ţurţuri cu clinchet de piculină. S-a ghemuit fiecare pe unde a nimerit; chiar şi cele patru cătane. La-nceput vorbi Imre, ca unul ce-i avea pe voinici în seamă:

— Fraţilor! Grigore Pintea, căpitanul nostru, e aici. Vrea să stăm cu toţii la sfat.

— Oameni buni! – tună Grigore cu vocea lui adâncă şi melodioasă. Am venit să chibzuim împreună, ca oameni în toată firea. Iacă, suntem soţi de luni de zile; e drept că ne-am întâlnit rar, dar am daraveri şi aiurea, tot pentru tabără, de bună seamă. De la bun început, fraţilor, să ştiţi că nu suntem tâlhari, nici haiduci… Suntem oşteni; oşteni în slujba poporului, a iobagilor! Nu ne pasă ce naţie are iobagul şi la ce sfinţise-nchină: – dacă-i sărman şi obidit, e fratele nostru, iar pe cei care-l năpăstuiesc îi vom pedepsi cu asprime! Să ne ferim, totuşi, să facem vărsare de sânge fără temei. Când eşti încolţit, te aperi… Vom fi mereu mai mulţi şi musai să ne ţinem uniţi. Dacă ne-o vinde careva ştiţi care-i va fi pedeapsa?

— Moartea! – strigară câţiva flăcăi.

— Voi veţi fi juzii, voinicilor! Şi cum veţi statornici, aşa se va face. Juraţi să nu scoateţi un cuvânt chiar sub canoanele morţii?

— Jurăm! – răspunseră cei de faţă. Într-un singur glas. Lui Gaftenie îi dădură lacrimile. Crezuse la-nceput că a nimerit într-o vizuină de tâlhari şi că va fi rost de niscaiva ciordeli. Acum vede că-i altă mâncare de peşte şi pieptul i se umflă de mândrie. El, „un biet cripcar, batjocorit de oricine i-ar fi zvârlit un husoş, a intrat într-o oaste falnică… Ar trage o cântare de bucurie, dar îşi dă seama că nu-i vremea potrivită.

— Nu – spuse Grigore. Jurământul să sune cam aşa: „Jur pe numele lui Dumnezeu şi pe credinţa mea că nu voi sufla un cuvânt despre oastea noastră, chiar şi celui mai apropiat de t-ine: tată, mamă, frate, neam… Nici unde ne e sălaşul, nici cu ce ne îndeletnicim! Jur să slujesc iobăgimea şi să nu-mi apropii nimic fără ştirea ortacilor mei; să apăr pe cei slabi, să răzbun nedreptatea şi nelegiuirea.

Dacă-mi voi călca jurărnântul, ţărână să s-aleagă din trupul meu şi sufletul să-mi fie canonit în pârjolul iadului. Aşa să-mi ajute cerul, amin!”

Toţi repetară jurărnântul cu evlavie.

— Aşa, fraţilor 1 Acuşi să trecem la altă poveste! Aveţi cumva vreo nemulţumire? Vă lipseşte ceva? Grăiţi fără şovăire. Om îndeplini tot ce ne va sta în putinţă.

— Avem de toate 1 – răsunară câteva glasuri răzleţe. Am, primit şi ciohote faine., ca de mire…

— Eu tot aş avea o amărăciune… – se auzi dintr-un ungher.

— Care eşti, frate? – întrebă Grigore.

— Sunt Moisă Doroftei.

— Grăieşte, Moisă – îl îndemnă căpitanul.

— Iaca, de fel. mi-s cioban, ca şi alţi ortaci d-aici. Iar noi, J căpitane, o ducem prost fără lapte de oaie, urdă şi caş. Nu zic, avem hrană, băutură, tutun pentru cei care dohănesc… Dar nu-ţi fie cu supărare, căpitane, tare jinduim lăpturile. Şi mă bate gândul de n-ar fi cu putinţă s-avem şi noi un ciopor. Am îngriji mioarele, le-am mulge şi am avea de toate: lapte, lână, carne… Că te saturi de la o vreme de sălbăticiunile pădurii!

Grigore chibzui în şoaptă cu Nichifor şi Imre, apoi glăsui:

— N-ai grăit rău, voinice. Ne-ar prinde bine o turmu-Nţă; şi nici nu costă cât un cap de ţară. Avem şi loc… Dar încă nu-i vremea potrivită. Oile nu le poţi piti în vizuină; s-ar prăpădi. Caii se-nvaţă mai uşor. Dar mioarele au nevoie să pască pe imaş, să zburde… Şi au un cusur: behăie… Iar acuşi, când stăpânirea a împănat pădurile cu jandarmi şi potere, mioarele ne-ar da de gol. Şi suntem încă prea

puţini să ţinem piept duşmanului. Când ne. – om înmulţi, în scurtă vreme, s-o schimba socoata. Atunci veţi putea creşte oi după pofta inimii! Cine mai are ceva de spus?

— Eu!

— Cum îţi zice?

— Toma Guliei.

— Grăieşte, Toma!

— Apăi ni se cam flenduresc straiele… Nu-i vorbă, erau ele ferfeniţă şi-nainte, dar acuşi ne lasă de tot.

— Auzi, vistiernice? Are dreptate voinicul. Musai să facem rost de nişte ţoale.

— Dac-am avea aba de piuă – vorbi flăcăul – aşa cum se pricep să-l ţească muierile şi fetele noastre din Bihor şi Maramureş, le-am coase noi. Eu am fost calfă de croitor… Daţi-mi aba, foarfeci, aţă şi trântesc nişte straie să se scurgă ochii codanelor după haiducii noştri.

— Aşa om face, Toma I Te numesc staroste peste croitori…

Toţi făcură haz.

— Da’ de unde să iau calfe?

— Învaţă-ţi ortacii, băiete, că nici tu nu te-ai născut cu acu-n mână I – îl repezi Nichifor şi flăcăul se molcomi.

— Apăi aş avea şi eu o rugă, trăi-te-ar sfântul 1 – se vârî Gaftenie în vorbă.

— S-auzim, baragladină! – chihoti unul, batjocoritor.

— Cine a vorbit? – se supără Grigore. Toţi, tăceau. De ce nu răspunzi? – se-nverşună căpitanul. Eşti voinic! Ţi-e teamă şi te ascunzi după deget? Dacă-i aşa, n-ai s-ajungi oştean viteaz câtu-i lumea!

— Eu… – se auzi o voce spăsită.

— Cum îţi zice?

— Iliuţă Dunca.

— Uite ce-i, frate Iliuţă. De aici încolo să nu mai aud asemenea vorbe de ocară! Ne-am înţeles? Întinde-i mâna şi să vă ştiu prieteni! Aşa… Ei, să te auzim, frate Gaftenie.

— D-apăi eu, cu mintea mea cea nâroadă, ce mi-am zis I Avem cai – să ne trăiască – zmei, nu alta… îi cureţi, îi hrăneşti, îi adăpi, îi vindeci şi îi oblojeşti dacă s-au betegit

– că aleargă bieţii de le iese şi sufletul! Da vorba. i, încălţări nu le trebuie? De bună seamă! Eu mi-s şi potcovar şi meşter lăcătuş; nu vreau să fiu hrănit de pomană. Să am scule şi fiare… De mi-aţi face rost de nişte foale, un ilău, baroase şi cleşti, aş trânti o potcovărie să-i meargă vestea. Cuptor facem noi, nu-i mare scofală; iar mangal – vorba ceea: să dai şi de pomană. Sapi o groapa, vâri crengile, le afumi şi mangalu-i gata. Ce gândeşti, căpitane?

— Ai dreptate, Gaftenie! Şi vistiernicul se pricepe la meseria asta. Să-ngrijeşti, unchieşule, de cele trebuitoare. Când oi da iarăşi pe-aici, să-mi lauzi potcovăria lui Hubariu…

— Apăi să-ţi dea domnul ani mulţi şi o muiere pe plac! – mulţumi Gaftenie.

— Asta nu, frate! Uitasem să vă spun ce m-a povăţuit unchieşul, care-i mai vârstnic şi are înţelepciune cu carul: „Nevasta haiducului e flinta, iar copiii îi sunt pistoalele 1” Fireşte, oameni suntem… Oricare are o mândră pe undeva. Iubească-se cu ea sănătos! Dar pirostrii, nu! Cui nu-i place viaţa de codru, s-o spună cinstit: nu-l ţinem cu sila…

Nu se auzi o şoaptă.

— Bun.). Am lămurit-o şi pe asta – se veseli Grigore. Dar voi, cătartelor, aveţi vreun năcaz? S-auzim!

— De când ne-a făcut mama n-am dus-o mai bine, căpitane 1 – glăsui slovacul în numele tuturor. Nu ne lipseşte nimic şi trăim ca-n rai. Am avea însă o rugăminte: să ne iei şi pe noi la bătălii, că suntem oşteni, nu cloştii Mânuim flintele, călărim zdravăn şi ţi-om fi soţi de nădejde.

— Deocamdată sunteţi ajutoarele lui Imre, frate 1 Şi ne trebuie dascăli să-i deprindă pe voinici cu meşteşugul armelor. Mai încolo, când om fi mulţi, vă vom da pe seamă un steag şi veţi fi şutaşi de oaste. Până atunci, răbdare… Dacă mai are careva pe suflet un năcaz, să-i dea drumul.

— Da’ pe la că-şi n-om mere niciodată? – întrebă cu obidă Matei Purşa. Că ni s-o face dor de-ai – noştri.

— La iarnă, frate! Atunci îs drumurile întroienite, cătunele de asemenea şi poteraşii stau mai mult pe vatră;

nu bântuie după pradă, copoieşte. Veţi pleca fiecare, cu rândul… Dar să staţi pitiţi şi să nu v-apucaţi de prostii. Că vă-nhaţă „cocoşii”. Nu uitaţi că sunteţi fugiţi de la oaste şi, dacă vă prind, în cazarmă vă putrezesc oasele 1

— Aşa îi ghini – se mulcomi Purşa.

— Altceva?

Tăcerea stărui prelung. Nu se mai auzea decât clipocitul izvoraşului subteran şi plescăitul picăturilor de apă.

— Dacă ne-am înţeles, fraţilor, şi ne-am deşertat păsurile, trebuie să ne şi veselim – sfârşi Grigore. Azi am devenit oşteni; se cade să sfârşim ziua cu voioşie. Vistiernice, pregăteşte un ospăţ pe cinste 1 Totnatul să capete un cănceu de răchie şi o cană cu vin. Iar mâine purcedem la o treabă anevoioasă…

Grigore dădu tuturor mâna, dar ţiganul i-o apucă şi i-o sărută cu plecăciune. Nu avu vreme să şi-o tragă şi-l probozi glumeţ.

— Măi, Gaftenie, eu nu-s nici muiere, nici mitropolit să-mi pupi mâna 1 Şi nu şade frumos unui voinic asemenea faptă.

Grigore n-a rămas la ospăţul care s-a încins până noaptea. A plecat la vizuină cu Nichifor. Au rămas înţeleşi ca Imre să pornească înainte la Măgoaja, ca iscoadă. N-avea cine să-l recunoască: „fusese acolo o singură dată, cu cincisprezece ani în urmă, când l-a luat pe Grigore la Pitiritea. Căpitanul avea pe atunci doar şase anişori, iar lui abia îi mijea mustaţa. Acuşi e trecut de treizeci, peri cărunţi îi înspică claia neţesălată, de nu l-ar recunoaşte nici maică-sa, de-ar mai fi în viaţă. Dar s-a prăpădit… Nichifor să facă rost de-o căruţă cu coviltir şi să înhame doi cai iuţi. Căruţa va duce femeile şi pe sfinţia sa, iar Sava să plece cu flăcăii spre a-i călăuzi către bungetul de pe dealul Rohiei, unde vor căta adăpost pentru cai. Acolo să-i aştepte pe Grigore şi Imre, care vor statornici rostul fiecăruia. Vor coborî apoi cu toţii pe-nnoptat, către Măgoaja. În felul acesta va fi mai puţin bătător la ochi…

*

După ce-au legat caii de copaci, flăcăii s-au tolănit pe iarbă, în jurul lui Sava. Dohăneau, cântau încetişor doine de prin Ţara Moţilor şi istoriseau Snoave şi strigături.

— Ia să v-auzim strigăturile – îi îndemnă Sava, că Petrişor se tot laudă cu ele. Dă-i drumul, ciobane I

Petrişor chiui:

— Leliţă scurtă şi groasă bună-ar fi de toc la coasă; tătă ziua să cosesc şi şara s-o îndrăgesc…

— Eu ştiu una mai lungă – se făloşi Breban.

— S-auzim! îl îmbie Sava, după ce se potoli hazul.

Breban începu:

— Nu te ţine, lele, hei! Pui chiara fără fustei… Nu ştii ţese, nici urzi, Dar la joc te ştii suci. Pune lelea-un cot de chiară Din Sânmedru până-n vară; O pune pe după casă, Câţi or trece, toţi să ţească. Pântre iţe, pântre spată, Mere mânza-mpiedicată; Iar pe sulu* dinapoi, Tătu-i plin de lăturoi…

— Asta-i fain di tăt 1 – râse Ghiţă cu gura pân-la urechi. Da să vă dzic şi eu o strigătură:

Bată-te focu, pahar, Te-am beut şi-ai fost amar! îşi bea Stan caii şi boii, Brânza, urda, lâna oii; îşi bea Stan şi minţile, De îl râd catrinţele…

Şi tot aşa, le trecu vremea pe nesimţite. Ceva mai la vale, către Măgoaja, Grigore îi aţinu lui Imre calea. Când auzi tropot de cal, scoase un şuierat prelung. Vifor ciuli urechile şi Imre îl struni din zăbală:

— Prrrr! apoi strigă: Aici îs, căpitane!

— Descalecă, smolitule 1 Ce-ai aflat prin Măgoaja?

— Păi am grăit doar cu lelea Mălina şi cu părintele Avram…

— Unde l-ai aflat?

— Şade cu maică-ta, căpitane 1

— De Anus şi Glicheria ştii ceva?

— Sunt sănătoase; Piroş de asemenea…

— Le-ai văzut?

— Nu, că m-am ţinut mai mult pe lângă castelul grofilor. Ia ghici câţi poterasi are Stupul? Doisprezece în cap 1

— Stau laolaltă?

— Da. Într-o casă de-a grofilor, mai încolo de sat…

— Bun. Dar cu unchieşul ai dat ochi? La ceasul ăsta trebuia să ajungă…

— Poate c-o fi venit, dar n-am mai vrut să trec uliţa pe lumină. Şi aşa, cât am stat de vorbă cu lelea Mălina, am pitit roibul. Of, ce te-a mai bocit 1 Nu-i venea să creadă că eşti aici, cu toate că m-a recunoscut până la urmă.

— Biata măicuţă I Gând oi vedea-o scăpată, n-o mai las să muncească; a trudit de ajuns I

— De bună seamă.

— Acu, iată ce gândesc să facem: luăm cu noi opt flăcăi, fără cai… Şi tăinui cu smolitul, ducând calul de căpăstru, până ce ajunseră în bunget. Luară cu ei pe Treban. Petrişor şi încă şase voinici. „Lăsaţi caii şi veniţi cu noi!” – porunci Grigore.

— Da noi ce să facem? – întrebă Sava.

— Luaţi-o încet către Măgoaja. Ţineţi-vă aproape de cârciuma Stupului, dar fără zgomot… Dacă ajungeţi peste un ceas, e tocmai potrivit. Unde zici să ne-ntâlnim?

— Stupul ţine în câmp, în spatele casei, nişte căpiţe cu fân. Acolo ne vom piti – propuse Sava.

— Aduceţi şi caii noştri 1 – îl sfătui Imre.

— Unde-i căpitanul? – întrebă un flăcău.

— Ce mai întrebi? N-o vezi pe Sălbăticuţa?

Uryblau prevăzători, doi câte doi. Grigore purta straie ţărăneşti, căciula înfundată peste o. chi şi un brâu lat. Scoase ceasul: „Unsprezece. Dacă ajungem la miezul nopţii e tocmai bine…” După ce coborâră dealul Rohiei, ţinându-se pe lângă tufe, Imre îi arătă o luminiţă-n depărtare:

— Acolo stau poteraşii 1

Înconjurară casa în tăcere, iar Grigore bătu în uşa cu patul pistolului:

— Deschideţi!

— Cine-i?

— Om bun. Am găsit leşul unui creştin mai încolo: ar trebui să vedeţi ce s-a întâmplat…

Se auzi scârţâitul ivărului şi poteraşul care crăpase uşa se trezi cu două pistoale în nas:

— Nu te mişca, că tragem!

Încercă să trântească uşa, dar Imre avusese grijă să bage cizma în crăpătură.

— De ăştia-mi eşti, fârtate? Şi Grigore apucă poteraşul de gulerul tunicii, pe care o zvârlise pe umăr, la repezeală, fără să tragă mânecile. Îl ţinu strâns şi intrară în odaie. Ceilalţi poteraşi, buimaci de somn, cercară să coboare din aşternuturi, cu gând să se repeadă la rastelul cu puşti.

— Cine face o mişcare îl culc I – zbieră Imre cu vocea lui adâncă de bas şi-ndreptă pistoalele către laviţă. Între timp se apropiară şi ceilalţi voinici:

— Petrişor! – porunci Grigore, Aduceţi funii şi legaţi-i de paturi. Dar aşa ca să nu poată mişca. Luaţi pe nepregătite, cu patru pistoale aţintite către ei, poteraşii deveniră blânzi ca mieii. N-aveau chef să li se ciuruiască pielea… Dacă nu faceţi zgomot, scăpaţi teferi – îi asigură Grigore. Doar că veţi dormi ceva mai strânşi. Iar la ziuă, s-o găsi cine să vă dezlege.

Flăcăii se prăpădeau de râs, în vreme ce-i cetluiau. După ce isprăviră treaba, Petrişor întrebă:

— Le luăm flintele?

— La ce? – se miră Grigore. Astea-s bune să mâi cu ele vacile la păscut I Vârâţi-le şi câte un căluş în gură, să nu ţipe. Rupeţi cearşaful de colo, dar vezi să nu-i înăbuşiţi: o să mai aibă Stupul nevoie de paznici… Tu, Brebane, cu încă un flăcău, aşezaţi-vă la mijloc cu pistoalele întinse. Care mişcă, tranc I încuiaţi uşa cu ivărul şi nu deschideţi până la întoarcerea noastră.

— S-a-nţeles, căpitane!

În spatele şurii, găsiră pe flăcăi şi caii.

— Tu, Petrişor, rămâi aici şi ţine caii lui Breban şi Ghiţă. Îţi dăm noi semn când o fi să pornim. Pe unde intrăm, Sava?

— Veniţi după mine

Tropotul cailor trezi argaţii Stupului. Ieşiră în

ogradă, cu gând să pună mâna pe câte un par. Dar, văzând o droaie de voinici călări, cu pistoalele în mâini, rămaseră descumpăniţi. Glicheria, iţită în uşă, porni să urle: Hoţii 1 Ajutor 1

— Astâmpără-te, Glicherie! – o probozi Grigore, apropiindu-se cu calul. Ai bolonzit? Sunt eu, Grigore…

— Grigore al nostru 1 – hohoti femeia de bucurie. Gândeam că te-ai prăpădit…

— Uite că am înviat din morţi 1 Nu mai boci şi spune argaţilor să nu se teamă. Unde-i Anuşca şi Piroş?

— Mă duc să le vestesc.

— Stai 1 Nu-l văd pe Mitru.

— Dumnezeu să-l hodine! S-a prăpădit. Am să-ţi istorisesc eu în ce fel…

Bine. Acuşi fă degrabă ce te-a¥n rugat.

Stupul şi Varvara au sărit în capul oaselor.

— Ia vezi ce-i zarva asta – îl îndemnă Varvara.

Dar nu avu timp să-i mai spună o dată, fiindcă Grigore le ciocăni în fereastră:

— Deschide, jupâne 1

— Cine-i? – tremură bogătanul.

— Grămăticul dumitale, Grigore 1 Am poposit cu nişte ortaci, să ne ospătăm…

— Nu deschid 1 Ajutor… Argaţi… Poteraşi!…

— Nu zbiera de pomană, jupâne – îl povăţui Grigore, Argaţii îi ţinem sub pistoale şi poteraşii-s cetluiţi.

— Nu deschid, tâlharule 1 Ce mai vrei de la mine? Nu ţi-e de ajuns că m-ai prădat de cai?

— Spargeţi uşa, flăcăi I

Se proptiră vreo patru şi uşa se prăbuşi în ţăndări. Grigore îl luă pe Sava, descălecări şi intrară în casă.

— Pe ăsta-l cunoşti? Bună seara, coană Varvara 1 Iartă-mă, îs cam uituc… Uitaţi-vă bine la el. B Sava…

— Ai să-nâunzi ocna, tâlharule! Am să te spânzur de un copac! spumegă Stupul, cu ochii bulbucaţi de teamă şi mânie.

Grigore îi trânti doi pumni zdraveni, care-l liniştiră:

— Pân-atunci avem o răfuială. Nu mă sili să-ţi plătesc

pentru toate năcazurile pricinuite iobagilor măgojeni. O pot face şi pe asta. Păzeşte – Sava, să nu facă tărăboi!

— Sunteţi om cu carte, învăţat… – căuta Varvara să-l îmbuneze şi aţi mâncat pâine în casa noastră. Să vă-nhăitaţi cu răufăcătorii…

Grigore râse:

— Întâi că nu m-am înhăitat cu ei. Sunt căpitanul lor! şi nu. – s răufăcători, ci oşteni ai poporului. Şi pedepsesc pe cei ce năpăstuiesc iobăgimea. Işr dumneata, coană Varvara şi Stupul dumitale, aveţi multe păcate dinspre partea asta. Trebuie să ispăşiţi…

— Ticălosule! – şi-i plesni o palmă.

— Aşa? – râse Grigore ştergându-şi faţa. Are şi gheare dihania? Treci unul de-o leagă! Nu voiam să-ţi fac rău, dar dacă mă sileşti…

Imre se dădu pe lângă el:

— Piroş ar vrea să intre…

— N-o lăsaţi! – îi şopti la ureche. Spune-i să-şi ia catrafusele, cu maică-sa şi Glicheria şi să ne aştepte la mama.

— Am uitat să-ţi spun, căpitane! După ce ai fugit, Mălina a fost dusă la Dej, în ocnă, şi au ţinut-o câteva luni…

Grigore îşi ieşi din sărite şi se repezi la Stupul.

— Ce-ai avut cu mama, netrebnicule? şi începu să-i care la pumni cu nemiluita. Ce vină avea ea? Hai? Şi iar se porni să-l buşească. Sava îi dădea ajutor pe tăcute, pocnind Stupul peste ţurloaie cu patul pistolului.

— Au, nu mai da! Mă omori!

— Nu te omor, fii pe pace! Dar tu ai omorât pe alţii. Scoate banii 1

— N-am 1

— Minţi 1

— Jur! Am trimis grofului Pista…

— Lasă-i pe ăia! Ai tăi. Dacă nu-i scoţi degrabă, închină-te dacă ai vreun Dumnezeu, că ai să te socoteşti curând cu el!

Bogătanul aruncă o privire sperioasă sub pat.

— Ia vezi, Sava, ce-i acolo?

Sava se aplecă, cotrobăi şi scoase din fundul subpatului o ladă:

— Asta!

— Nătărăule! – scrâşni Varvara.

— Aşa-i că-i nătărău, cucoană? La fel ziceam şi eu. Dar să jefuiască iobagii se pricepe al dracului! Va să zică asta vi-i comoara? Bun… Sava! Du-te de vezi dacă mai au ceva în tejghea. Coboară apoi în pivniţă cu încă doi, trei flăcăi şi scoateţi nişte merinde; ai să găseşti de toate: cârnaţi, slană, brânză şi niscai vedre cu vin şi să ospătaţi în cinstea gazdelor noastre. Păstraţi ceva şi celorlalţi ortaci şi s-aveţi pentru drum. Îţi mulţumim cu plecăciune, coană Varvara I Rămas singur cu bogătanii, vârî un pistol îmbrâu şi ţinu celălalt pe genunchi. Să staţi cuminţi, puişorilor, şi să ne-nţelegem omeneşte. Nu vă mai luăm decât caii din grajd, iar cu voia voastră om împărţi grânele la iobagi: ei le au muncit! Pe Anuş şi Glicheria te luăm cu noi! Dacă vreţi să nu mai vin iară, să vă dau foc la hardughie şi să vă zvârl în mijlocul vâlvătăilor…

— Viperă! – scrâşni Varvara. Te-am încălzit la sân şi uite răsplata.

— Ai fi vrut dumneata să mă-ncălzeşti la sân, puicuţo! – făcu Grigore haz, dar nu ţi-a mers. Acuşi fă bunătatea şi zăvoreşte pliscul. Vorbeşte „căpitanul Pintea! îi zvârli o căutătură fioroasă, încât Varvarei îi îngheţă sângele în vine. După cum spuneam, de nu-mi ascultaţi povaţa, vă prăpădesc avutul şi pieriţi şi voi. Aşadar, să nu vă plângeţi nimănui. La ziuă, dezlegaţi poteraşii şi spuneţi c-a fost şotia unui şugubăţ. Să nu trageţi nici unui iobag din socoteală grânele. Eu le-am luat şi le dau cui am poftă! Şi să le plătiţi cinstit zilele muncite peste roboată. Dacă veţi face aşa. vă iert fărădelegile; de nu, voi fi necruţător. Ei, ce ziceţi, ne-am înţeles? îţi iert şi palma, cucoană, fiindcă mi-ai făcut ochi dulci cândva.

— Căţea! – gemu Stupul.

— Nu te supăra, jupâne! Muierea nu ţi-a terfelit cinstea cu grămăticul Grigore, fiindcă n-am vrut eu…

— Minţi, minţi! – urlă Varvara.

— Grigore Pintea spune adevărul 1 în faţa lui Dumnezeu «şi a semenilor, aşa să ştii. Aveţi de ales: ori moartea, ori să nu faceţi zarvă despre pătărania din noaptea asta. Imre!

— Aici, căpitane I

— Înfaşă-l şi pe jupân, să nu îngheţe la noapte!

— Ca pe un copilaş scăldat – râse Imre.

— Şi ţine-le o ţârâ de urât; eu am niscai treburi prin ogradă. Muierile-au plecat?

— De mult.

În ogradă, Grigore îl strigă pe Sava:

— Unde-i lădiţa?

— Aici!

— V-aţi ospătat?

— Am făcut provizii şi pentru ceilalţi, cum ai poruncit.

— Bun. Scoateţi caii din grajd şi duceţi-i lângă ceilalţi. Câţiva flăcăi să pornească-n sat şi să vestească iobagii că Grigore Pintea le împarte grâne. Unde-s argaţii?

— I-am încuiat în odaia Glicheriei.

— Cu ei mă socotesc eu; tu fă ce ţi-am zis. Să vină doi flăcăi la mine. Aşa, haidem, voinicilor I

Porni către odaia Glicheriei, o descuie şi intrară tustrei:

— După cum aţi aflat, eu îs Grigore, fostul grămătic al Stupului. N-avem nimic împotriva argaţilor. Stupul vă datorează bani?

— Oho – se auziră câteva glasuri.

Grigore aşeză lădiţa pe masă, o deschise cu ţeava pistolului şi porunci:

— Treceţi fiecare pe rând. Ţie cât îţi datorează?

— Douăzeci de florini.

— Dă-i treizeci 1

Flăcăul număra fiecăruia în parte cât spunea căpitanul.

Dădu lădiţa în primire lui Imre şi-l strigă pe Sava:

— Ia câţiva flăcăi şi desfaceţi hambarele…

De pe uliţă alergau iobagi desculţi, femei despletite, cu saci, coşărci, păturі…

— Îndrumează-i, Sava, fiecare câte un sac…

— Da boii nu-i luăm?

— Lasă-i dracului! Se târâie ca melcii şi nouă ni-e degrabă. După ce deschideţi hambarele, treceţi pe cai şi veniţi la mama. Privi la ceas: două… încalecă şi tu, Imre, şi să pornim!

Străbătură satul în galop, încrucişându-se cu arătări ce Alergau spre cârciuma Stupului. Mălina îi sări de gât hohotind!

— Puiul mamei trăieşte…

— Trăieşte, măicuţă, şi încă bine! – râse Grigore. La o margine, zări căruţa cu coviltir.

Nichifor, care sporovăia cu femeile, veni într-acolo.

Piroş se dădu pe aproape:

— De mine ai uitat? – şi-i întinse mâna, fâstâcită. Nu mai era Grigore cu care plivea buruienile în grădina lui Ratz, nici grămăticul Stupului, ci un căpitan falnic de oaste…

— Dacă uitam, Plroş, mai veneam? Să trăieşti, Anuş neni! Cum merge cu sănătatea?

— Amu, dacă te văd sănătos, băiete, bine!

Nichifor şi Imre cărau boarfele către căruţă, aşternură culcuş pentru părintele şi pitiră lada sub o boccea.

— Gata, pornirea! Poftiţi în diligentă. Ajutaţi-i părintelui să se urce, unchieşule! Imre vă va însoţi…

— Şi tu, maică? – scânci Mălina.

— Vă ajung din urmă! îmboldi uşurel pe Sălbăticuţa şi porni înapoi. Intră în odaia Stupului: Plecăciune, jupâne, şi dumitale, coană Varvară. Mă iertaţi dacă nu ciocnesc cu domniile voastre o cană cu vin, dar mi-e degrabă. Rămâneţi cu bine! făcu semn flăcăului şi ieşiră. În ogradă scoase un şuierat. Sava alergă spre el: Dă ordin de plecare, aghiotantule! Unde-s flăcăii?

— Mai sunt câţiva la hambare…

— Să lase rumânii să se descurce şi să vii cu voinicii

în spatele şurii, la Petrişor. Pornim Eu vă aştept acolo…

Flăcăii veniră cu câte un sac pe spinare:

— Asta ce-o mai fi?

— La „nişte grâu pentru noi şi orz pentru cai – răspunse unul.

— Li legăm de caii Stupului, căpitane! – vorbi şi Sava… Era păcat să nu luăm o amintire de la iubiţii noştri jupâni – chihoti el.

— Încălecarea! – porunci Grigore. Când fură pe cai, strigă: Număraţi-vă din stânga… Erau optsprezece. Cu cei doi rămaşi la poteraşi, ieşeau la număr. Se apropie de Sava: Tu porneşti cu ei şi ajunge-i din urmă pe Nichifor şi Imre. Dă-mi caii lui Breban şi Ghiţă. Eu vin cu dânşii 1 Executarea!

— Am înţeles, să trăiţi! – zâmbi Sava şi duse mâna la căciulă, în semn de salut…

După ce a intrat în odaia poteraşilor şi a scos voinicii din veghe, Grigore îi ajunse din urmă. În drum, a ţinut sfat cu Imre şi Sava. Au hotărât ca o parte din flăcăi, cu Breban, s-o pornească întins spre tabără. Imre, cu Sava şi Petrişor vor însoţi căruţa.

Îşi luă rămas bun de la toţi, sfătuind pe Imre să caute la tabără sălaş pentru maică-sa, femei şi părintele Avram, înfipse călcâiul în burta Sălbăticuţei, o mângâie pe coamă şi iapa se mistui ca o nălucă pe drumeagul ce ducea spre muntele Strâmbei. În zori gonea prin hăţişurile codrului, iar la amiază a ajuns la vizuină. Mai rămase câteva ceasuri, lepădă straiele haiduceşti şi intră în pielea consilierului Csontos. După ce socoti că Sălbăticuţa s-a odihnit de ajuns, îi puse şaua şi spre mijlocul nopţii ajunse acasă. Dormi câteva ceasuri. La revărsatul zorilor se abătu pe la prefectură. Nezărind carele în curte, se bucură. În felul acesta, nu se va şti că a lipsit. A pornit în întâmpinarea transportului. Îl află la vreo două poşte de oraş:

— N-aţi mai avut răbdare, excelenţă? – îi zâmbi ofiţerul.

— Cum v-aţi descurcat pe drum?

— Bine. Dacă armeanul n-ar fi temător ca un iepure

şi nu ne-ar fi cerut să oprim nopţile în sate, eram de mult ia Sătmar. Dar nu regret. Dumneavoastră vă pot spune: ca să-i fac pe plac, mi-a numărat cincizeci de taleri. Asta vine cam cât solda pe trei luni. Şi ostaşii-s mulţumiţi: au căpătat mâncare şi băutură pe săturate.

— Aşa m-am înţeles cu el. Se apropie de trăsură: Eşti mulţumit, domnule Spandarian? Iată, se apropie oraşul…

— Multu… mult”… Am să cer lui musiu Mickes ca şi altă dată tot dumilor voastre să faceţi pază.

CARTEA A III-a Oşteanul de la Baia

CA P 1 T O L U L XVIIJ

VIAŢA DE TABARA

Fugarii au ajuns la tabără a treia zi, spre seară. Imre le rostuise două firide mai largi: una pentru femei, a doua pentru părintele Avram. Flăcăii aşternuseră pat de frunze, iar Glicheria şi Anuş, pricepute la gospodărit, întinseră peste frunziş ţoluri şi pături. Singura plapumă ce o aveau o dădură părintelui… Piroş era tare bucuroasă: din slugă de cârciumar ajunsese peste noapte fată-haiduc 1 Multe surate se pot lăuda cu aşa ceva? Nici gând I Va umbla cu ei: de bună seamă! Să-nveţe numai cum se mânuie pistolul. O fi greu? Nu-i pare. Dacă stârpitura de Sava ţinea câte unul în fiecare mână, înseamnă că-i lesne… Va sta mereu în preajma lui Grigore, deşi e înciudată; aproape că n-a luat-o în seamă la Măgoaja; i-a întins două degete cam în silă… De-ar fi ştiut că se gândise mereu la el 1 Nopţile uda perina cu lacrimi, de teamă să nu-l fi răpus poteraşii. Altfel îşi închipuise revederea 1 Te pomeneşti că şi-a găsit ibovnică; ori poate mai multe… Că le-a cam mers haiducilor buhul şi s-a scornit o zicală pe seama lor: „În fiecare sat, o mândră de ţucat…”

Venirea femeilor a smintit într-un fel rostul voinicilor. Anuş, care bucătărise atâta vreme la Ratz şi la Stupul/ a strâmbat din nas văzând că voinicii înfulecă mâncarea aproape crudă; o perpelesc pe jărăgai şi o înghit. Da’ ce, sunt jivine? Carnea, chiar dacă-i de sălbăticiune, se cere gătită într-un fel anume; peştele aşi jderi… Iar o ciorbă gustoasă, cu varză, ori fasolică şi afumătură, trezeşti şi

morţii din mormânt. O să-i vorbească lui Nichifor. Pe el pare să-l fi pus Grigore staroste. Nu-i rea alegerea: e chibzuit şi gospodar! O singură meteahnă are: meliţează ca o teleleică şi spune măscări. Dar o să-l dezveţe ea I La nevoie, îi pune pe Mălina dădacă; ţine la ea ca la ochii din cap…

S-a înţeles cu Nichifor şi Imre, iar a treia zi a început să bucătărească. Piroş se oţărî: de asta au adus-o? Să slujească la bucătărie? Mai bine rămânea la Stupul. Acolo era barem sat! Aici e văgăună, umezeală… Dar n-avu încotro. Dacă şi Mălina trebăluieşte cu Anuş, mai poţi face nazuri? Glicheria îşi lua în serios rolul de intendent. Chitea aşternuturile cu voinicii, dădea cu mătura, spăla blidele, peticea câte un suman rupt (iţarii îi lăsase pe seama lui Toma Guliei, care suceşte acul îndemânatic), Imre şi Sava se îndeletniceau cu caii; aveau mulţi şi se cereau îngrijiţi… Flăcăii munceau cu dragă inimă la cele patru grajduri. Întâi că le trecea mai lesne vremea şi în al doilea rând fiindcă nu puteau suferi trândăvia. La drept vorbind, aveau de toate şi nu le zicea nimeni „du-te-ncolo”. Frecau cu şomoioage caii, îi scoteau noaptea la păscut – cum statornicise căpitanul – împleteau căpiţele şi funfi din coajă de tei, meştereau la stănoage sub îndrumarea vistiernicului, hăituiau. fiare şi le jupuiau de piele, prindeau peşti într-un ochi de gârlă, aflat într-o scobitură de stâncă, ajutându-se c-un soi de vârşe, împletite de uncheş şi Glicheria.

Vistiernicul avea şi altă treabă: să aducă făină, mălai, brânză… Cobora noaptea în câte un sat moţesc, unde îşi făcuse prieteni, şi tot noaptea venea înapoi. Grigore şi cele patru cătane muştruluiau flăcăii în ceasurile când n-aveau ce face: trăgeau cu pistoale şi durde la o ţintă, în vreo văgăună, dar nu cu plumbi – era păcat să-i prăpădească-n vânt – ci cu boabe de mangal, care lăsau urme pe pânza întinsă între doi copaci. Tragerile le supraveghea slovacul – Horacec – fiindcă făcuse instrucţia la bombarde şi era priceput, iar Imre şi secuiul îi învăţau cum să se pitească după copaci, să sape şanţuri, să folosească drept

ascunzători tufele şi moviliţele, după care îi goneau să se caţăre pe stâncile Cele mai colţuroase.

— Parc-am fi capre de munte! – bombănea câte un flăcău, gâfâind la urcuş.

— Capră, ţap, ied – îl probozea slovacul, totu-i să ştii să te fereşti din calea gonacilor. Ştii tu ce-i aia „folosirea terenului accidentat" î> N-ai de unde I Dar află, băiete, că pentru afurisitul ăsta de „teren accidentat" mi-au mutat căpriorii toţi gradaţii din companie şi am înghiţit la palme, că nopţile visam doar stele verzi.

Ziua se puneau patru paznici, ascunşi în coroana copacilor, cam la vreo două sute de paşi de tabără. Şi-au împletit un fel de plase din nuiele, de şedeau lungiţi pe burtă. Garda o făceau doar cei vechi, ciobaniiedată-l auzeai pe unul tţilburând liniştea;

— Ce faci acolo, pupăzo?

— Clocesc! – îi răspundea cel întrebat, în răspăr.

*

După ce văzu căruţele în ograda prefecturii, Grigore se repezi la locuinţa lui Mickes, să-i aducă vestea. Se aşează la biroul prefectului, scoase punga primită de la armean şi o împinse către el:

— De la Spandarian: o sută de galbeni... Mickes maturã cu mâna punga:

— Ce-mi spui mie? E a dumitale!

— Nu se poate! – îl contrazise Grigore. Mi-aţi spus că ce-oi rupe de la armean e pentru domnia voastră. Nu i-aş fi primit altcum.

— Ştiami De aceea te-am şi păcălit – râse Mickes. Mi-am închipuit că ai fi în stare să refuzi, ca un ungur ţâfnos şi îndărătnic ce te afli, aşa că n-aveam altă soluţie. Ia punga, domnule, până nu-mi ies din pepeni!

— Şi domnia voastră?

— Mă-nţeleg cu Spandarian, fii liniştit. Unde-i postavul?

— În curtea prefecturii.

— Va să zică e-n mâna mea! Şi cine-ncape aici – arătă el palma – nu scapă nejumulit. E măsurat, socotit?

— Până la un husoş.

— Bravo! Am să dau hârţoagele lui Pegri, să le verifice. De formă, bineînţeles! Am încredere în dumneata, dar trebuie să-i dau şi lui o treabă. Dac-ai şti cum te pizmuieşte… Ai fost pe la Ilku? Aţi căzut la învoială?

— Am executat întocmai dispoziţiunile domniei voastre.

— Zece?

— Atât 1

— Mulţumesc. Ai şi dumneata o parte. Nu, degeaba încreţeşti fruntea 1 E hotărârea mea şi nu îngădui să fiu contrazis 1 Dacă nu ţii să ne certăm… şi râse cu viclenie. Bei ceva? Aladar I Palincă! Turnă două păhărele, dădu pe gât paharul, se şterse pe mustăţi cu batista şi îi oferi ţigări: L-ai văzut pe Loewenburg?

— N-am avut vreme…

— Rău! O să creadă că-l ocoleşti şi nu-i în interesul clumitale. Ştii că-ţi port de grijă ca unui fiu?

— Mi-am dat seama şi vă rămân îndatorat.

— Aşa, băiatule! Să m-asculţi… Uite, chiar azi să i te prezinţi; o să te primească fără zăbavă.

— Gândeam să mă reped cu domnia voastră la prefectură.

— Nu-i nevoie; ţi-ai îndeplinit sarcina! Restul mă priveşte. Dacă ţii cu tot dinadinsul, te aştept la birou pe la amiazi şi vei prinzi la noi.

— Îmi pare rău, dar nu pot; Am un invitat la masă.

— Pe cine?

— Locotenentul de jandarmi din HalmeU, care a însoţit transportul.

— Perfect! îl luăm şi pe el.

Guvernatorul îl primi bombănind:

— Când dau de greu, fugiţi cu toţii I Şezi. Ai aflat?

— Da. M-a informat domnul prefect.

— Cum îţi place?

— Cum place şi excelenţei voastre.

— Răspunzi bine; eşti pişicher! Dar eu port răspunderea. M-ai vârât într-un bocluc… Ce-ţi veni, tinere,

să-mi propui pe dobitocul de Lichtenstein ca însoţitor al convoiului? Asta ne-a nenorocit 1

— Vă rog să mă iertaţi, excelenţă, dar nu eu l-am propus – îl contrazise Grigore cu îndrăzneală. Am amintit de locotenentul Bemfeld, pe care l-am văzut la drum; şi v-am sugerat dublarea gărzii. Pe prinţ abia îl cunoşteam; n-aş fi îndrăznit…

— Aşa? – încreţi guvernatorul fruntea. S-ar putea… Atunci care dobitoc mi-a pomenit de neisprăvitul ăsta?

— Chiar excelenţa voastră, nu vă fie cu supărare.

— Hm… nu cred 1 N-am înghiţit în viaţa mea obleţii în uniformă, care n-au alt merit decât acela de a fi avut o coroană pe scutece. Mi-o fi luat Dumnezeu minţile, dacă susţii că…

— Vă rog să fiţi convins!

— Să zicem. Dar vina mare e tot a dumitale! Ce-mi trebuia să-mi umbli după fleacuri? Braşov, Halmeu… Asta o putea. face oricine 1 Ai adus cu bine primii taleri 1 De ce ai dat bir cu fugiţii?

— Socoteam că e o răspundere prea mare şi chiar excelenţa voastră a fost de părere că e o treabă de militari, nu pentru civili.

— Am susţinut eu asta?

— Repet cuvânt cu cuvânt spusele domniei voastre.

— Pesemne c-am fost beat! În sfârşit, să luăm un Kummef… Dar sunt supărat pe dumneata, încât dac-ai fi băiatul meu, te-aş întoarce cu fundul în sus şi ţi-aş trage câteva zdravene.

— Cred că aţi fi îndreptăţit, excelenţă! Am şi eu o vină: trebuia să-mi dau seama că mi s-a oferit o slu jbă care mă depăşeşte. Am primit-o: asta mi-e greşeala! Sunt tânăr, poate nu îndeajuns de priceput… înţeleg să trag consecinţele şi, după cum mi-am îngăduit să-i amintesc şi domnului prefect, vă rog să-mi acceptaţi demisia, cu mulţumiri pentru încrederea dumneavoastră; n-am meritat-o…

Socotea că, în felul acesta, va scăpa de îndatoriri şi se va putea înapoia în tabără spre a se îngriji de oastea lui,

pe care o visa numeroasă. Bani aveau, sălaş bun de asemenea… Le trebuiau oameni 1 Şi i-ar fi putut aduna. Mai ales că ar rămâne cu paşaportul în buzunar.

— Baţi câmpii, tinere! Cine ţi-a spus că n-ai meritat încrederea mea? Mickes?

— Nu, dimpotrivă! Eu am avut impresia…

— Fii bun şi păstrează-ţi impresiile! Poftim: bea! Şi îi mai turnă un pahar. Acum totu-i să dregem o prostie de neiertat: dispariţia aurului. Cei vinovaţi îşi vor primi pedeapsa, desigur. Dar asta nu ne va aduce niciun taler. Şi ne-au intrat şi cele 12 regimente în subzistenţă. La raportul ce l-am înaintat împăratului, ştii ce apostilă a pus cancelarul? „Să facă ce o ştii. Îl priveşte!” Sigur, eu să-mi sparg creierii… Ce-i pasă lui? L-am chemat pe Herbertstein şi am stat cu el de vorbă. Despre asta ştii?

— N-aveam de unde. Abia azicdimineaţă m-am înapoiat de la Halmeu.

— Cu postavul?

— Da!

— Bun. La Braşov ce-aţi făcut?

— Vă va da un raport amănunţit maiorul Bohm…

— Iar îmi vâri un ofiţer pe gât? Nu! Pe dumneata te-am trimis şi te rog să-mi raportezi!

— Datorită intervenţiei maiorului, am obţinut de la comitele Haan şi prefectul Ehrlich asigurarea că vom avea gata comanda până la 1 septembrie, aşa cum ne-au făgăduit meşterii armurieri. Au pus şi om anume: să-i supravegheze…

— Septembrie… Hm… e bine… Tot n-avem cu ce. plăti acum… Veţi pleca înapoi?

— Aşa ne-am înţeles; când vom fi înştiinţaţi printr-un curier.

— În sfârşit! V-aţi descurcat… Dar să revenim la erai: ştii ce mi-a propus? Să te trimit din nou la el. Zice că ar fi un mijloc să ne întoarcem paguba, datorită unei propuneri ce i-ai făcut. Îţi aminteşti?

— Nu!

— Gum se poate? Eu n-am priceput tocmai bine. Era

vorba despre verkeşi, pulbere de aur, sau cam aşa ceva… Şi zicea că în câteva luni putem înlocui aurul ce ni s-a prădat – dacă vei veni acolo, fireşte… Acum ştii?

— Îmi amintesc. Cred însă că domnul erai îşi pune prea mari nădejdi în pulberea de aur…

— Cu alte cuvinte m-a minţit?

— Nicidecum. Mi-am îngăduit să-i întocmesc un raport şi am făcut unele sugestii…

— Bune! Aşa le socoteşte Herbertstein. Cum ai şi un pic de vină în treaba asta, eşti dator să ne ajuţi. De altfel – şi asta rămâne între noi – are planuri mari cu dumneata. Ar vrea să iei locul lui Haller, care-i nepriceput. Ştii ce înseamnă asta? Un titlu nobiliar… Ai vreunul?

— Tata a fost nemeş armatier.

— Asta-i titlu? Vax! Toţi ţărănoii puchinoşi l-au căpătat; nu face nici cât o ceapă degerată! Nobil, domnule, înseamnă un brevet semnat de împărat, spada pe care ţi-o înmânează personal, cu o acoladă, dreptul de a face parte din dietă; să ai castel, moşie, banderii… Asta, desigur, dacă ne faci treabă…

Grigore n-a rămas două zile la Sătmar. A doua zi, în zori, a înşeuat pe Sălbăticuţa şi s-a aşternut la drum. Voia să ştie cum au ajuns la tabără Mălina şi ceilalţi. S-a oprit seara la Unguraş, a cinat cu Marghit, iar a doua zi, spre seară, a ajuns la peşteră. L-au îmbrăţişat cu toţii, iar Hubariu, ţiganul, i-a tras din lăută un cântec haiducesc.

— Cine l-a făcut? – îl întrebă Piroş, mirată.

— De unde să ştiu? – ridică scripcarul din umeri. L-am auzit şi eu prin Sighet, în Maramureş, în Abrud… Toţi cântă acolo cântece haiduceşti, – că doar în haiduci mai au nădejde, să le aducă slobozenie…

— Îţi place la noi, Piroş? Nu-i.ca la Stupul – glumi Grigore în timpul mesei – avem voinici unul şi unul? Poate-ţi găseşti un mire, cu toate că haiducii se feresc de pirostrii.

— Dacă rămâi aici şi nu-ţi râzi de mine, îmi place! – îl înfruntă Piroş mândră. N-am lipsă de mire, nici de cratiţele măicuţei; vreau să fiu şi eu haiduc!

— Haiduc în zadă… – se hlizi Sava. Ar râde şi curcile!

— Ba proştii I – îl sudui Roşcovana.

— Iaca, na… – râse Nichifor – s-o vitejit fetica… Nu vrei să te alegem căpitan? Că Grigore prea se vântură pe cele coclauri.

A mai rămas de sporoavă cu Mălina până după miezul nopţii. Maică-sa îl asculta şi lăcrima: „Să te vadă bietul tata şi Cupşa, tare bucuroşi ar fi…”

— Tu nu te bucuri, mamă?

— Nu! Ai ales drum plin de primejdii. Dacă te prind, te spânzură-n furci, ori poţi căpăta un plumb în vreo harţă. Şi rămân singură, maică… Dacă n-ai fi venit, să te ştiu teafăr, mă prăpădeam. Fie-ţi milă de bătrâneţele mele şi fereşte-te! Atât mi-a mai rămas: un fecior mândru şi bun ca pita caldă…

I-a vegheat somnul, iar în zori l-a îmbrăţişat, crucindu-l să-l apere de primejdii.

Grigore a pornit într-adins doar cu unchieşul, să poată umbla nestingheriţi la comoară. Au deşertat lădiţa Stupului. Fişicurile de aur le-a vârât căpitanul în chimir, să le schimbe pe hârtii. Florinii i-au împărţit în trei grămezi: două mii pentru Imre – cât luase Grigore de la ibovnica Şari; cinci mii să-i păstreze Mălina, iar restul, lin purcoi măricel, să-l aibă*Nichifor pentru târguieli.

— La talerii din Şeini să nu umblaţi, unchieşule! Când om avea nevoie, îi schimb eu la zarafi, cu ţârâita. Un argat cu poli de aur bate la ochi. Şi ţinutu-i împănat de copoi…

— Da’ cum să umblu pe unde zici, fără ţidulă ia mână? Dacă m-or opri jândarii?

— Ai să capeţi! Şi dumneata şi Sava.

S-au călătorit noaptea şi în zori au intrat în Baia. Pe Nichifor şi Sava i-a lăsat la hanul lui Nemeth. Caii să-i ţină la grajd, iar ei să tocmească odaie cu luna. La cazino s-a schimbat de haine, să fie mai arătos; şi straiele sinilii îi veneau ca turnate. După ce i s-a curăţat calul, a pornit către castelul lui Herbertstein. Cum era încă devreme, s-a oprit în faţa unui şelar. Negustoruli-a ieşit în prag şi a

chemat o calfă să-i ţină roibul. Întrecându-se în ploconeli, l-a poftit în dugheană:

— Cu ce să vă servim, Înălţimea Voastră?

— Am nevoie de două şei.

— Astba s-ar potrivi?

— Mai ieftine; sunt pentru argaţii mei. Le plăti şi dădu poruncă să fie trimise la han. Să întrebe acolo de…

— Ştim, excelenţă – râse şelarul cu gura până la urechi; domnul consilier imperial…

— Mă cunoşti?

— Vă cunoaşte tot oraşul, excelenţă! Dar Înălţimea Voastră nu doreşte o şa? Aceea pe care o aveţi e cam roasă… Şi am una, din întâmplare, o minunăţie! A poruncit-o măria sa, prinţul de Lichtenstein, mi-a dat arvună, dar l-au chemat la Viena pe repezeală – nu ştiu pentru ce-şi am rămas cu ea în cârcă. Să vi-o arăt… Nu v-ar costa scump. Maria sa a tocmit-o cu 250; am primit 50 arvună… Când s-o întoarce, îi fac alta!

— Nu cred să se-ntoarcă prea curând – zâmbi Grigore. S-o văd I

Era frumoasă, cu scări de argint, încondeiate şi frâie galbene, subţiri, bătute cu bumbi de alamă. O încercă cu mâna:

— E moale ca un fotei, excelenţă! Am lucrat-o cu palmele mele! N-am lăsat calfele s-o atingă… S-o aşezăm pe armăsar? Dacă nu vă place, n-o luaţi…

— O iau! Cât zici că-ţi datorez?

— Numai două sute de florini, Înălţimea Voastră: chilipir!

*

— Ai venit? – se bucură Herbertstein. Ia loc 1 Un şfarţ? / Un pahar cu lichior, sau să-ţi aducă şi o gustare?

— Mulţam frumos! Am luat micul dejun la cazino…

— Ce spui despre pacoste? E drept, n-ai ce: ai fost departe – la Braşov… Nu credeam că prinţul poate fi atât de nătâng, iar Bemfeld ăla… a fost degradat: e ajutor de stegar la Mohaci. Bine i-au făcut 1 Au fost înarmaţi până-n dinţi şi s-au lăsat cetluiţi de câţiva tâlhari… Ziceau c-au

fost o sută, dar sunt sigur c-au minţit. Cine crezi că se bucură de treaba asta?

— Baronul Haller?

— Poate. Dar Yoli e în culmea bucuriei. Zăpăcita! Am vrut s-o mărit c-un prinţ…

Sorbi lichiorul şi scoase din sertar o hârtie:

— Ştii ce am aici?

— Bănuiesc: raportul meu.

— Ai ochi ageri! Aşa e. L-am recitit cu atenţie: în el stă salvarea noastră 1 Îţi predau încasarea cotei de la verkeş. Dacă nu ne-or mai prăda, cu diferenţa putem bate alţi taleri; depinde însă de abilitatea dumitale. Cu Haller m-am înţeles; orice greutate în plus faţă de ce primeam până azi va fi pusă deoparte şi vom bate monede. Dumneata vei supraveghea treaba asta 1 Ai vreun plan de activitate? Mă interesează…

— Mi-am adus două ajutoare: un conaţional şi un valah. Ungurul e mai vârstnic şi-i foarte şiret: îl cheamă… îl boteză pe dată-n minte: Miklós Torok. El se va amesteca printre băieşii unguri… I-ar trebui o hârtie specială; să poată circula nestingherit…

— I-o dăm, nu-i mare scofală 1 Dar valahul? Ce nevoie ai de el? Nu-i mai bine un german? îţi aleg unul viclean şi credincios, dintre slujitorii mei…

— Nu cred nimerit. Să nu uităm că cei mai mulţi băieşi sunt valahi şi putem afla de la ei multe… Cine s-o facă? Argatul meu, Sava Mintău, e ager, iscusit, şi-i va putea trage de limbă. Unui german sau ungur i-ar fi cu neputinţă să scoată ceva de la băieşii valahi. Şi fără să am date, nu voi şti dacă şi cu cât ne-nşală verkeşii.

— Poate să ai dreptate! Brauch 1 Scrie două hârtii: numele şi cuprinsul ţi-l va dicta domnul Csontos. Mi le aduci apoi la semnat L

Grigore vru să se scoale.

— Şezi, te rog, mai avem timp. Vrei o trăsură, desigur?

— Prefer calul; mă deplasez mai lesne…

— Dacă ţii cu tot dinadinsul să-ţi frângi oasele, mă

rog, nu te pot opri. Altceva?

— Mi-ar mai trebui o hartă cu minele închiriate, numele arendaşilor şi cota ce o dă fiecare.

— Avem aşa ceva. Asta-i tot?

— Nu. Pe lângă fiecare mină să numiţi un jucuţel, care să înscrie în catastif cât praf de aur se adună zilnic. Jucuţeii să fie sub ordinele mele…

— Nu crezi că slăbim aparatul fiscal?

— Nu. Cunosc comitatele; sunt prea mulţi jucuţei în sate şi iau simbrie de pomană. Lipsa unuia nu se va resimţi: garantez…

— Bine; voi da dispoziţiit Cred că ajunge!

— Nu sunt de aceeaşi părere. Mai trebuie să daţi un edict public, prin care hotărâţi pedepse aspre împotriva celor ce sustrag cotele statului.

— Măi, măi, măi, dar multe mai vrei, consilierule 1 În fine, dacă vei face treabă… Poftim 1 Şezi ta biroul meu şi formulează edictul.

Se sculă de pe fotoliu şi începu să se plimbe prin odaie, cu mâinile încrucişate la spate.

— Uneori se apropia şi privea peste umăr la ce scria Grigore. Acesta se oprea când şi când din scris, gânditor, apoi aşternea mai departe, pe hârtie, cuprinsul edictului:

„Noi, Heinrich Ademar Francisc von Herbertstein und Hellenbach, consilier imperial şi prim erai almonetăriei statului din Baia, în numele augustului împărat Leopold I al Austriei, hotărâm următoarele:

Edict

Cei care se sustrag dijmei ce ne datorează în praf aur de la minele închiriate, acoperindu-şi frauda pentru ea nu cumva slujbaşii noştri să descopere asemenea furtişaguri, deşi nu e greu să se stabilească precis cât poate să aducă un şteamp cu frauda tăinuită cu tot; drept care poruncim de îndată tuturor antreprenorilor de bai (verkeşij care au extras şi extrag aur din hotarele comitatelor noastre şi anume: Baia Sprie, Capnic, Herja, Dealul Crucii, i Băiuţ şi celelalte sate din jur, să citească sârguincios legea scrisă în Constituţie, art. 4, paragr. 2 şi să se întoarcă pe calea

bună, făcând dovadă că au predat aurul datorat până la zi şi că vor face jurământ în faţa trimisului nostru special, Martin Csontos, că li s-a trecut numele în registrul alcătuit în acest scop, ce va fi ţinut de un jucuţei numit de noi.

Cei ce nu se vor conforma acestui edict şi vor continua fraudele, vor fi pedepsiţi cu cinei până la zece. ani temniţă grea şi confiscarea avutului, iar în caz de recidivă cu spânzurătoarea. Domnul consilier Csontos, cu sprijinul magiştrilor urburari, al încasatorilor de dări şi jucuţeilor, va trece de îndată la îndeplinirea acestui edict. Toate autorităţile militare şi civile sunt datoare a sta la dispoziţia domniei sale, după cum a poruncit înaltul nostru guvernator, generalul conte Loewenburg.

Dat în Baia Mare, azi 5 iulie 1695.

Contele Francisc von Herbertstein und Hellenbach".

— Vă place, excelenţă?

Erariul râse pe sub mustaţă:

— Aspru mai eşti, consilierule 1 Ai fi în stare să-i trimiţi pe toţi la spânzurătoare…

— Credeţi că altcum s-ar purta cinstit?

— Nu, nu cred… Brauch! Transcrie pe hârtie de-a noastră, cu sigiliu, edictul ăsta: în două exemplare. Stai! Fă şi hârtiile de împuternicire pentru… cum ai zis că-i cheamă?

— Miklós Torok şi Sava Mintău…

— Aşa. Adu-le pe toate la iscălit!

Călare pe Vifor, cu şaua ce scârţâia plăcut, mirosind a proaspăt, Grigore călărea la pas pe uliţă, fără să privească în jur. Hoinări prin crâng, dădu frâu liber lui Vifor şi-l hrăni cu zahăr. Păcat că n-o are pe Sălbăticuţa: s-a obişnuit cu ea.

Pe seară se duse la frizer, dădu la periat hainele sinilii, îşi trase botforii de lac, pentru pantalon lung, mai comozi decât cizmele şi, când orologiul din turnul primăriei bătu de şapte ori, coborî agale treptele. În faţa salonului, cu şervetul pe braţ, Frautz aştepta clienţii.

Când se înapoie de la erai, uliţele erau pustii. Urcă scările agale şi rămase pironit: simţise un iz de tutun din

odaia lui… Deschise larg uşa. Îl aştepta o surpriză: pe scaun, fumând liniştit trabucul şi având în faţă o sticlă, cu rom şi un pahar pe jurhătate golit, şedea Haller.

— Dumneavoastră, aici, la ora asta? – rămase Grigore descumpănit.

— Bună seara! – răspunse baronul placid. Văd că te culci târziu; nu-i sănătos…

— Dar excelenţa voastră?

— E o excepţie: dacă nu vine Mahomed la munte… Şezi! îi umplu un pahar. Aveam să-ţi vorbesc confidenţial. Şi fiindcă vii la mine însoţit de guvernantă – ştii despre cine-i vorba? – m-am gândit să te surprind în cuib. Mi-a deschis Frantz, mi-a dat rom…

— Aşteptaţi de mult?

— Am mai fost odată. Mi-a spus că eşti invitat. Pesemne la…

— Greşiţi!

— În sfârşit, te priveşte… Eşti major! M-am înapoiat la unsprezece şi aştept. Careta e în curte…

— Vă ascult… – şi sorbi din pahar.

— Sunt om de legi, cred că ştii? Voi merge la ţintă, fără ocolişuri său fasoane.

— Foarte bine – aprobă Grigore. Nici mie nu-mi place să mi se vorbească în bobote…

— Cu atât mai bine! Vrei să-mi iei locul?

— Nici prin – gând nu-mi trece, excelenţă!

— Ciudat… Vuieşte oraşul 1 Se zvoneşte că Loewenburg, Herbertstein… Pe onoarea dumitale?

— Vi-o jur! Am vrut să scap şi de corvoada cu verkeşii, dar mi-a fost cu neputinţă. Abia aştept să mă-ntorc la Sătmar. Mi-am înaintat chiar demisia din pricina asta, dar mi-a respins-o guvernatorul…

Haller rămase gânditor. Ridică paharul, se oglindi în el şi sorbi rar o înghiţitură. Scutwră scrumul şi vorbi apăsat:

— Dacă spui adevărul, eşti un tânăr cu noroc: te-aş fi distrus! Sunt trimisul cancelarului şi, între patru ochi, te previn că erariul se clatină rău de când cu tâlhăria.

Ginerele său conducea convoiul…

— După câte ştiu, nici măcar logodiţi nu erau…

— N-are a face! Aşa era. privit Lichtenstein la Viena. O să zboare!

— Cine? Prinţul?

— Nu, Herbertstein! Cu Ademar se va răfui cancelarul. Credeam că faci parte din complot… Nu mă minţi?

— Am jurat, excelenţă I

— Te cred! înseamnă că se urzeşte peste capul dumitale. Dacă treci de partea meat n-ai să regreţi.

— Vă cer iertare, excelenţă I De partea dumneavoastră, de partea erariului… Eu nu sunt de nicio parte. Îmi văd de treburi; nu-mi vâr nasul unde nu-mi fierbe oala. Aveţi vreo nemulţumire?

— Acum, după cele ce-mi spui, nu… Dar aveam impresia că mă sapi. Şi cum mi-au fluturat la ureche unele şoapte, îmi părea că întreaga dumitale activitate din trecut şi prezent are un scop precis: să-mi submineze autoritatea…

— Vă dau cuvântul de onoare I

— Te cred. Ştii că mi-ai îngrozit magiştrii? – şi hohoti vulgar. De fapt nu m-a supărat: aveai dreptate! Mă temeam însă că prin ei vrei să loveşti în mine. De aceea nu mi-a plăcut raportul. Ştiu că tândălesc, dar mi-era greu să-i controlez: e obositor… iar Kuntze e o mămăligă. 11 întoarce pe degete şi un prunc… Şi cu verkeşii ai dreptate: ne fui-a de sting! Vei avea concursul meu. Dar te rog să-ţi dai încă o dată cuvântul că chiar dacă Loewenburg va obţine numirea dumitale ca viceerar…

— Vă jur, excelenţă, pe Dumnezeul meu 1 Şi dacă vă mint… – scoase pistolul de sub pernă – mă voi împuşca în faţa domniei voastre, ca un om dezonorat.

— Lasă drăcia la loc 1 – tresări Haller impresionat. Avea oroare de arme de foc. Jucăriile astea iau foc şi din greşeală… Cu alte cuvinte: aliaţi? Şi-i întinse mâna.

— Nu 1 Rămân neutru – zâmbi Grigore.

— E bine şi aşa – făcu haz baronul Haller. Nu-i

cuminte să te vâri în tărâţe… Dar te vei bucura de sprijinul meu, să ştii… ÎI voi informa şi pe cancelar 1

— Poate că voi avea nevoie de acest sprijin. Am intenţia să urmez dreptul la Viena…

— Minunat 1 Eşti un băiat de ispravă. Şi am să te ajut: toţi juriştii îmi sunt prieteni… Dar ce zic? Mai mult: îndatoraţi… Ai să-ţi iei diploma fluierând! Când vrei să pleci?

— De îndată ce mi se va primi demisia.

— Să mai ciocnim un pahar, prietene! – se veseli Haller. Pungaşul de Frantz are un rom pe cinste. Îl ţine dosit. Trebuie să şi plătesc…

— În casa mea? Mă jigniţi 1

Edictul îngrozi pe verkeşi. Lemniţă grea… spânzurătoare… înşelaseră din gros monetăria şi acum, poftim! – vor avea jucuţei în coastă. Dar parcă nu-i poţi corupe? Ba bine că nu! Se uită-n registre ca mâţa-n calendar. Şi cine ştie dacă va da pe la ei consilierul. Că nici Haller nu i-a călcat… Şi parcă mai prinseră curaj.

Nichifor şi Sava îl aşteptau pe-nserat, şezând pe scară, îi luă în odaie:

— Aţi aflat ceva?

— Oho! – se hlizi Sava. Fură ca-n codru! Ştiu toţi băieşii. Am scris şi pe hârtie…

— Şi la dumneata, unchieşule?

— Aidoma ca la Sava…

— Eram sigur! Iată ce vă sfătuiesc: porniţi înapoi în zori. Eu voi fi mâine după prânz la Sava, în Dealul Crucii. Dar să te găsesc în sat. Ai gazdă?

— Am. La un băieş: Rusaâim Lup. E om de ispravă. Că e mi-a povestit…

— Bine. Să fii acolo – şi însemnă pe o hârtie numele băieşului. Caută-mi şi mie loc de dormit. Ţi-oi spune apoi ce avem de făcut. Dumneata, unchieşule, unde şezi la Baia Sprie?

— La han.

— Nu te mai duce pe la verkeşi până nu te caut. Umblă seara prin cârciumi, cinsteşte băieşii, dar fii cu

urechile treze.

— Fii pe pace, nepoate! Am auz de ogar…

— Aşa. Duceţi-vă şi luaţi cina, dormiţi zdravăn, iar în zori, valea… Le scutură mâinile. Plecaţi! Era grăbit să-i ştie la treabă. Mâine vorbesc cu erariul – îşi făcu el socoteala; harta o am în buzunar; pornesc spre amiazi…

Ajuns la Dealul Crucii, privi pe listă: avea doi verkeşi: Baumgartner şi Steinitz. Hotărî să meargă! a primul. Trecu pe lângă şteamp şi opri calul. Meşterul, rotofei, trăgea tacticos din lulea şi îndemna la răstimpuri iobagii ce învârteau spiţele: Los! Los! zvârlind câte un scuipat negru prin strungăreaţă.

— Unde-i jupân Baumgartner? – întrebă Grigore pe nemţeşte.

— La birou… acas… caut şi domnita – răspunse neamţul fără să se sinchisească. Birou acolo… şi arătă spre deal, aproape de gura băii, o magazie de scânduri. Descălecă în faţa ei, legă pe Vifor de un bulumac, intră şi întrebă de domnul Baumgartner.

— Eu sunt! – se sculă de la o masă un lungan cu faţa rasă, pistruiat. Ce doriţi?

— Sunt consilierul Csontos!

1 înainte.

Verkeşul tresări şi căscă gura într-un rânjet umil:

— Îmi daţi voie: inginerul Baumgartner… Rămase cu mâna întinsă, fiindcă Grigore, întors cu spatele, privea la un desen pe perete:

— E schiţa băii? Dumneata ai făcut-i»?

— Eu. – t Câţi oameni lucrează la puţ şi câţi la şteamp?

— În primul rând, excelenţă – zâmbi verkeşul – nu ştiu cu cine am onoarea, ca să pot răspunde…

— Cum nu ştii? Nu m-am prezentat?

— Da, verbal. Dar pot fi sigur? Nu vă aşteptam atât de curând ia un Control.

— Serios? – şi-i arătă împuternicirea. Înseamnă că m-am grăbit… – şi zâmbi ironic.

— Ocupaţi loc.

— Mulţumesc 1 Rămase în picioare. Aştept un răspuns! – continuă tăios.

Baumgartner răsfoi un carnet:

— 42 de băieşi la puţ şi un supraveghetor; 16 oameni la şteamp şi un maistru…

Grigore notă în carnet:

— Registrul, te rog!

— E pe masă.

— Unde-i jucuţelul?

— Dumnealui…

De la altă masă se ridică un omuleţ pirpiriu, tieras, cu picioarele crăcănate, mustăcios şi cu ţepi în barbă.

— Cum te numeşti?

— Simon Bonihady, excelenţă!

— Ungur?

La răspunsul lui afirmativ, Grigore se întoarse către verkeş:

— Vă rog să ne lăsaţi singuri!

Indignat, neamţul ieşi afară: „Ce impertinenţă! Mă dă afară din biroul meu…” Şi se plimbă de colo, colo, bufnind de necaz.

— Ai cercetat registrul?

— Da… oarecum… ştiţi… n-am mai lucrat cu registre de mină, excelenţă… – se fâstâci Bonihady.

— Şi ce ai constatat? E ţinut bine? Nu ne fură?

— N-aş crede, excelenţă! Domnul antreprenor e ora cult, inginer…

— N-are a face; om vedea…

Se adânci în cititul cifrelor, şezând pe scaunul inginerului. Jucuţelul, în picioare, se schimba de pe un picior pe altul, ca un cocostârc şi broboane de sudoare îi alunecau pe obraji. De spaimă uita să le şteargă… Grigore aduna cifrele, le trecea în carnetul său, apoi porunci să fie adus inginerul. Acesta intră, urmat de jucuţel.

— Meştere Bonihady – i se adresă Grigore c-un zâmbet amabil – eşti bun să te vânturi niţel? Întoarce-te peste jumătate ceas.

— Am înţeles, să trăiţi 1 – lipi slujbaşul cizmele,

aducându-şi aminte de cătănie şi făcu o întoarcere clătinată. După ieşirea lui, zâmbetul pieri de pe buzele lui Grigore:

— Ia loc 1 Ţi-am cercetat registrul cu începere de la 1 ianuarie. Reiese că cea mai mare extracţie a fost de 335 grame praf pe zi. Gine a ţinut scriptele?

— Eu, excelenţă!

— Confirmi exactitatea cifrelor?

— Bineînţeles I

— Perfect! Scoase din buzunarul de la piept un edict şi citi cu glas tare: „Cei ce nu se vor conforma şi vor continua fraudele vor fi pedepsiţi de la cinci la zece ani temniţă grea şi confiscarea avutului, iar în caz de recidivă cu spânzurătoarea…" îl cunoşti, nu-i aşa?

— Nu vă-nţeleg atitudinea, excelenţă – protestă verkeşul. Nu sunt fraudator!

— Nu mă-ntrerupe – i-o tăie Grigore aspru. Asta vom vedea mâine. La ce oră începeţi lucrul?

— La şase…

— La şase fără un sfert voi fi la şteamp, iar ajutorul meu la puţ. Nu porniţi lucrul fără noi 1 Ne-am înţeles? Voi verifica la faţa locului exactitatea cifrelor. Iar dacă nu vor fi conforme…

— Îmi pare rău! Drept cine mă luaţi?

— Drept fraudator, domnule 1

Încălecă şi porni către sat. Întrebă pe uliţă de Rusa! im Lup. Un zgâmboi îl îndreptă spre casa băieşului. Sava îl aştepta.

— Ai stat cu oamenii de vorbă?

— D-apăi cum? Am şi băut împreună…

— Or face cum l-ai povăţuit?

— De bună seamă.

— Arată-mi unde voi dormi şi nu uita: sunt ungur…

— Ştiu, căpitane I

— Eşti nebun?

— Iertare! M-a luat gura pe dinainte. Veţi dormi aici, domnule consilier – spuse tare, pe ungureşte, deoarece apăruse în prag nevasta lui Rusalim. V-a pregătit şi cina în

odaie…

— Plăteşte-i cinci florini 1 Şi vino să cinezi cu mine…

Sava îl urmă supus. În odaie, Grigore duse un deget la buze: Sst!

După plecarea lui Grigore, Baumgartner simţi fiori reci pe spinare. Dacă-l dibuie, s-a nenorocit. Şi un slujbaş atât de aspru n-a mai întâlnit. Parcă n-are ochi, ci burghie… I-ar da bucuros o pungă cu praf, chiar două şi să se ducă unde a-nţărcat mutu' iapa! Dar poţi cuteza? Parcă te îngheaţă… O slujnică îi aduse cina. O mătură cu mâna: Schnaps!

— Ce-i cu tine, Albert? – se întrista nevasta.

— Necazuri! – şi recăzu în muţenie.

La cinci dimineaţa, Sava, cu caii înşeuaţi, aştepta în bătătură. Grigore ieşi înăbuşindu-şi un căscat:

— Ştii unde şade vagmistrul de jandarmi?

— Ştiu.

— Du-mă la el!

Grigore bătu la fereastră cu mâna înmănuşată:

— Cine-i? se auzi un glas răguşit, somnoros.

— Consilierul guvernamental Csontos! – răcni Grigore, încât geamurile, prinse slab în tocuri, cu cuişoare subţiri, porniră să dârdâie. La auzul numelui, apăru în prag cel căutat: desculţ, în izmene, cu tunica zvârlită pe spinare şi chipiul proptit peste chica ciufulită:

— Brigadier Mihaly Csoba, la porunca înălţimii voastre! – încercă jandarmul să se prezinte cât mai decent. Dar lipind picioarele goale se izbi de fluiere şi, de durere, fu cât p-aci să scoată mâna de la brăcinar şi să rămână gol puşcă.

Strângând din fălci să-şi astâmpere râsul interior, Grigore îl întrebă grav:

— Câţi subalterni ai?

— Şase, excelenţă!

— Ia cu dumneata doi mai isteţi şi… – scoase ceasul din vestă – e ora cinci şi douăzeci… Exact peste jumătate ceas mi te prezinţi cu ei la şteampul lui Baumgartner.

— Să trăiţi! – se poticni vagmistrul. Dar călăreţii erau

departe… îşi şterse năduşeai a de pe frunte cu mâneca vestonului, ce i se bălăbănea jalnic pe coaste: „Tartorul din proclamaţie…” murmură el cu groază, privind spre uliţa cu praful stârnit de copite. „Ajută-mi, sfântă fecioară, să nu dau de dracu’”…

Baumgartner a dormit prost şi avea chipul răvăşit. Venise la ţanc, dar consilierul se şi afla acolo. Şedea pe o grindă şi sporovăia cu tânărul pe care îl mai zărise lângă şteamp. Amândoi ţineau caii de dârlogi:

— Am onoarea 1

Grigore duse două degete la pălărie, neglijent:

— Noroc 1 Dumnealui este ajutorul meu, Mintău. Va sta la gura puţului.

Din depărtare se auziră cizme tropăind. Vagmistrul, asudat, alerga în fruntea celor două cătane, bâţâind puşcociul în mână. Fără să dea atenţie inginerului, pe care în alte împrejurări îi saluta până la pământ deoarece se-nfrupta adesea din dărnicia lui, înţepeni la trei paşi de „grindă: Porunca, excelenţă!

Dumneata, rărnîi cu mine. Un ostaş merge cu dumnealui, iar al doilea să ia caii în primire. Dă dispoziţie să fie hrăniţi…

Vagmistrul avu un scurt conciliabil cu soldatul rămas smirnă. Acesta luă caii de dârlogi şi vru să se depărteze.

— La cât sfârşesc băieşii lucrul, domnule inginer?

— Tot la şase, excelenţă! – răspunse verkeşul prompt.

— Ai auzit, brigadier? La şase să ni se aducă telegarii. Nu începeţi lucrul, domnule Baumgartner? Ar fi timpul…

— Aşteptam dispoziţiunile domniei voastre – zâmbi verkeşul slugarnic.

— Eu dau dispoziţii numai în birou; de oameni dispui dumneata…

Meşterul neamţ şopăcăia băieşilor, adunaţi ciotcă. Nu prea îl ascultau şi aruncau priviri piezişe, cu străluminări de bucurie, către domnişorul – „ştramm” de la oraş, care vârâse în cofă pe jupân. Baumgartner duse cu regret un fluier la gură şi roata şteampului porni să se-nvârtă,

scârţâind din încheieturi.

Mineritul în băile din jurul Băii Mari se făcea pe atunci aidoma ca pe vremea dacilor. Uneltele băieşeşti rămăseseră ciocanul cu care se scrijeleau pereţii munţilor şi burduful de piele de oaie, pe care băieşii îl înţărcau vârfuii cu minereu şi-l purtau cu spinarea pe suitori, până! a suprafaţă. Minele închiriate de verkeşi la administraţia de stat erau – de fapt – nişte gropi Săpate în vârful muntelui – adesea strâmb, după cum strâmb era şi filonul aurifer urmărit. Băieşii coborau în minele mai „moderne” pe un soi de scăriţe durate tot de ei, apoi se răspândeau pe galeriile înguste, pe care abia te puteai strecura de-a buşelea spre a ciocăni pereţii şi a desprinde bulgării de minereu. La celelalte băi, fără scăriţe, băieşul era coborât legat cu o funie, căreia ortacii de la gura puţului îi dădeau drumul treptat, odată cu înaintarea în coborâş; tot în acest fel era tras în sus burduful plin, iar băieşul rămânea îngropat de viu, câte douăsprezece şi chiar patrusprezece ore pe zi.

Munca era istovitoare peste măsură şi bolile. secerau viaţa băieşilor, înainte ca ei să atingă treizeci de ani. Cel mai greu tribut îl dădeau ofticii şi silicozii – o boală provenită din înghiţirea firicelelor de praf de piatră, care se încrustau în plămâni şi făceau tăieturi în ţesuturi, adânci şi fine, ca un brici tăios. În ce priveşte plata oamenilor, ea nu ajungea nici pentru hrana zilnică, compusă adesea din zeamă de ştir şi o turtă rece de mălai. În primii ani de la reluarea mineritului, cam prin 1670, verkeşii au adus mineri nemţi din Boemia şi Moravia, din Silezia şi Pomerania, plătindu-i mai omeneşte. Dar când vedeau mormintele în care trebuiau să se-ngroape, minerii străini fugeau îngroziţi. Rămaşi fără băieşi, verkeşii semnau convenţii cu castelanii şi închiriau iobagi de pe moşiile lor. Mai târziu, statul austriac a eliberat din iobăgie pe băieşii din mine, dându-le dreptul să-şi dureze gospodării personale şi i-a scutit de oaste. Datorită acestor avantaje – însemnate în aparenţă – a salariului pe care minerii îl puteau folosi pentru nevoile lor, mulţi iobagi

unguri şi secui, dar mai cu seamă valahi, au fugit de pe moşiile grofilor şi s-au angajat la băi. Ştiau că, odată cu iscălirea contractului, nobilul pierdea dreptul asupra vieţii şi avutului lor, nu-i mai putea canoni în pivniţa de cazne, nici să pună să fie spânzuraţi în afara porţilor pentru cea mai mică abatere.

Bizuiţi pe aceste împrejurări, verkeşii izbuteau să capete mereu noi băieşi în locul celor ce hodineau în ţintirim, cu brăduţul la creştet" – obicei păstrat de mineri, ca barem cei care porneau în călătoria fără de întoarcere să se bucure de mireasma sănătoasă a copacilor de munte. Se bătea, fireşte, şi la băi. Meşterii – îndeobşte bavarezi – şi vechilii croaţi şi sloveni, nu se despărţeau de gârbaci. Şi vai de pielea băieşului pe spinarea căruia era încercat 1 Dar asemenea pedepse erau date cu zgârcenie, fiindcă omul biciuit zăcea cu lunile şi arare mai scăpa teafăr. Mai era încă un motiv care ţinea pe băieşi legaţi de truda asta neomenească şi ucigătoare: prevederea legii că oricine se lasă de minerit înainte de a împlini vârsta de patruzeci de ani va fi luat la oaste, ca orişice iobag. Iar termenul serviciului militar era pe atunci de şaisprezece ani…

Şi la şteampuri munca era istovitoare… Oamenii împingeau nişte căpriori care învârteau roata şteampului. Prin rotire, bolovanii erau fărâmiţaţi, după care urma spălarea mâlului şi extragerea firicelelor de aur, aproape nevăzute. Să te învârţi douăsprezece ore în ţarc, împingând căpriorii, era şi asta o trudă peste puteri, mai ales că băieşii erau flămânzi, desculţi şi acoperiţi cu flenduri. De aceea, când se fluiera sfârşitul lucrului la şteamp, unii băieşi căpeau grămadă şi ajungeau la casele lor fie sprijiniţi de ortaci, fie purtaţi de-a dreptul pe braţe.

*

Trecuseră mai bine de trei teasuri şi băieşii de la şteamp erau lac de năduşeală. Baumgartner se apropie de Grigore şi-l îndemnă mieros:

— Nu poftiţi cu mine să luăm o gustare?

— Mulţumesc! Serveşte-l pe dumnealui – şi arătă spre brigadier. Eu rămân aici…

Făcu semn lui Sava, care se urni cu soldatul după el şi începu să se caţăre sprinten pe muchia dealului, către baie. Clocotind de mânie, inginerul se depărtă către şteamp, şopti ceva meşterului, în trecere, apoi o luă agale cu paşi târşiţi, spre baracă. Vagmistrul rămase descumpănit. „Tartorul” se purtase mai urât cu inginerul, decât ar fi făcut el cu un recrut: doar că nu l-a luat la palme…

— Meştere 1 – strigă Grigore. Cum strângeţi praful de aur?

Neamţul îi făcu o teorie întreagă, pe care o ascultă cu atenţie:

— Şi după ce l-aţi cernut prin sită?

— Îl întindem peste o piele, pe o scândură, la uscat.

— Trage-o aici, lângă mine! – porunci el vagmistrulul. Fumezi? – şi-i oferi o ţigară din pachet.

La răstimpuri, băieşii coborau de pe deal cu burdufele pe spinări, le răsturnau în şteamp şi goneau iar sus, ca maimuţele, cu îndemânare. Meşterul nu mai era calm ca ziua trecută şi nici nu îndemna cu „Ios!”-uri oamenii care învârteau la roată, sau mestecau cu maiuri noroiul gros de minereu. Dimpotrivă, ridica mereu din colţul buzelor, îşi ciupea nervos favoriţii, înjurând în gând: „Verflucht”! Puturoşii de valahi de la baie şi şteamp munceau în acea zi, fără îndemnul său, ca nişte diavoli…

— Şezi lângă mine! – îl invită Grigore. Poţi fuma… îmi place mirosul de pipă.

După o vreme, Baumgartner se întoarse. Îl luă deoparte pe meşter:

— Cum merge?

— Prost! Robotesc ca dracii…

Plin de năduf coborî spre baracă, se prăbuşi pe scaun cu capul îngropat în mâini şi gemu înfundat: M-a omorât, tâlharul!

La amiază, înainte de a se lăsa lucrul pentru dejun, Grigore trimise vagmistrul în sat. Acesta se înapoie ducând pe sfoară şase căncee, iar doi soldaţi purtau damigene pântecoase.

— Îmi îngădui, meştere, să ofer băieşilor câte o cană cu vin? – zâmbi Grigore viclean. Trudesc din greu şi e o zăpuşeală de-ţi vine leşin. Î) umneata nu bei?

— Nichts I Ich, Bier… – bombăni meşterul furios.

Grigore făcu semn vagmistrului să toarne. Bău o cană, dădu câte două căni jandarmilor şi trimise pe unul să cheme băieşii, cărora le împărţi restul vinului.

Baumgartner îşi făcu din nou apariţia:

— Înălţimea Voastră, e ora prânzului. V-am pregătit o gustare în birou.

— Nu-mi place să mănânc pe zăduf – surâse Grigore amabil. Şi până la şase nu mă mişc de aici; e de prisos orice stăruinţă.

— Komm, Karl – îi făcu semn meşterului. Essen… Ce f[13]avem cu ăsta? – îl privi întrebător pe drum.

— Dracu’ ştie! – sudui meşterul. Parcă-i înţepenit în cuie…

Când oamenii sfârşiră lucrul, Grigore ceru un săculeţ. Supraveghe să intre tot praful de aur, fără nicio risipă. Soldatul aştepta cu caii; dinspre deal cobora Sava, alergând, căruia îi ordonă să-l cheme pe vagmistr-Meşterul plecase.

— Vă pot fi de folos? – se înclină verkeşul cu o politeţe exagerată.

— Am turnat pulberea în săculeţ. Martori au fost meşterul dumitale, domnul şef de post şi dumnealui – arătă spre jucuţelul Bonihady. Aveţi un cântar în birou?

— Este…

— Să mergem 1 Porni în rând cu inginerul. Ceilalţi îi urmau de aproape. În baracă era întuneric. Grigore se opri în prag. Fă, te rog, lumină! Intră şi fă semn lui Sava şi jucuţelului să-l urmeze. Baumgartner instala pe birou terezia gingaşă, greutăţile… Grigore trânti săculeţul pe una din tipsii.

— Se vede. că n-aţi mai umblat cu pulbere de aur – zâmbi verkeşul conciliant. E un cântar de precizie şi se

13 Vino, Karl; la masă...

strică…

Fără să-i răspundă, Grigore aşează greutăţile pe a doua tipsie, de astă dată mai uşurel. Cântarul avea suport; nu trebuia ţinut în mână. Când cele două limbi se împreunară, se aplecă şi numără:

— Sunt 912 grame… E exact? – privi întrebător către Sava şi jucuţel.

— Este, Înălţimea Voastră! confirmă Bonihady.

— Mulţumesc. Vă rog să aşteptaţi afară cu jandarmii; am de făcut nişte socoteli cu dumnealui. Rămas cu verkeşul, îl pofti, ca şi în după-amiaza trecută, să ia loc „iată-ne, aşadar, la capătul verificării. Câte 912 grame pe zi, ţinând seama că luna are 25 de zile lucrătoare…

— Greşiţi, excelenţă, să-mi fie cu iertare! – îl întrerupse Baumgartner. Pulberea e încă udă. Scade…

— Să spunem 900…

— Glumiţi! Numai 12 grame?

— Ascultă, domnule inginer! – se răsti Grigore. Ieri ţi-am îngăduit să umbli cu viclenii, fiindcă n-aveam dovezi 1 Acum totul e limpede… Cât susţii că scade?

— Cel puţin o sută de grame, excelenţă! Cel puţin…

— Bine. Von. sigila săculeţul şi-l vom cântări împreună sâmbătă, la Baia Sprie, când predai dijma. Dar îţi atrag atenţia că va fi vai de pielea dumitale dacă m-ai minţit 1

Inginerul făcu feţe-feţe:

— Nu se poate preciza la gram, excelenţă!

— Cât? – îl sfredeli Grigore necruţător. Dar fără ocolişuri.

— Să zicem… opt sute cincizeci… bâlbâi verkeşul.

— Poftim! Să fie cum spui… Luă pana în mână şi începu să socotească cu glas tare: de la 335 la 850 grame, iese o diferenţă de… socoteşte şi dumneata: 515 grame pe zi. E exact?

— Exact! – aprobă inginerul acru.

— Voi calcula de la 1 ianuarie. Din păcate, legea nu ne îngăduie să revenim asupra anilor trecuţi. De când ai concesia?

— Din 1690…

— Jefuieşti, aşadar, statul de cinci ani…

— Domnule! Sunt inginer…

— Vorba I – răcni Grigore. Nu mai eşti inginer, ci răufăcător. Aşa sună edictul! Să socotim mai departe: cinci luni a câte 25 zile, fac 125 zile, înmulţit cu 515… 64 kilograme şi 375 grame. Controlează, te rog, să nu greşesc. De ia 1 iulie şi până sâmbătă sunt nouă zile; a 850 grame fac 7 kilograme şi 650 grame. Total 72 kilograme şi 25 grame. Ai socotit? N-aş vrea să te înşel, cum ai făcut dumneata cu monetăria. Dijma către? stat este de douăzeci şi cinci la sută… Am dreptate?

Inginerul încuviinţă.

— Ni se cuvin, aşadar, să vedem… 18 kilograme în cap. Lăsăm deoparte cele 25 grame. Fii bun şi dă-mi un înscris, iar sâmbătă să te prezinţi la Baia Sprie cu cele 18 kilograme de pulbere.

— E cu neputinţă! – sări inginerul de pe scaun. De unde să le scot?

— Din ascunzătoare 1

— Refuz!

— Am afară aoi jandarmi şi jucuţelul. Conform edictului te pot aresta şi trimite în lanţuri la Baia Mare. Iar din avutul dumitale se va despăgubi statul pentru cele 13 kiigrame de aur furat. Alege: aurul sau ocna. Fiindcă e prima abatere dibuită, mă voi arăta mărinimos: te iert de altă pedeapsă. Ce hotărăşti?

Inginerul începu să scrie, cu mâna tremurătoare. Ridică privirea:

— Va trebui să mă împrumut de ia vecini…

— Nu te sfătuiesc! – râse Grigore. Mă tem că şi ei vor veni *la* dumneata după împrumuturi. Dar noi suntem înţelegători: primim şi monedă bătută… încă ceva: de azi încolo registrul va sta la domnul Bonihady, care va face înregistrările. Îţi interzic să-l atingi pe viitor! La revedere, domnule inginer – schimbă el tonul, cu o politeţe prefăcută – şi îţi mulţumesc, în numele excelenţei sale, pentru sprijinul ce ni l-ai acordat să ne primim partea cuvenită, îi

întinse mâna.

De astă dată inginerul întoarse capul, lăsându-l cu mâna în aer. Grigore ieşi c-un surâs de triumf pe buze. Primul control se sfârşise peste aşteptări…

— Dumneavoastră – se adresă jandarmilor – sunteţi liberi. Vă rog să treceţi pe la han şi să luaţi masa în contul meu. Spuneţi că vin şi eu curând: să se pregătească o cină îmbelşugată.

— Să trăiţi 1 – se hlizi vagmistrul.

— Iar mâine dimineaţa, în aceeaşi formaţie, la Steinitz. Bună seara 1

La cel de-al doilea verkeş, lucrurile au mers mai repede. Steinitz, un vlăjgan înalt, spătos, cu o barbă răvăşită şi dinţii îngălbeniţi de tutun, îi ieşi în prag.

— Am venit pentru…

— Ştiu, excelenţă, am vorbit aseară cu Baumgartner…

— În cazul acesta… Unde-i jucuţelul?

— Încă n-a fost numit, Înălţimea Voastră.

Grigore-şi notă în catastif:

— Unde-i registrul?

— Ce să vă mai pierdeţi timpul, excelenţă? Greşeli se întâmplă peste tot. Ce să-i faci? Oameni suntem…

— Câţi băieşi foloseşti?

— Treizeci ia baie şi doisprezece la şteamp. Concesiunea mea nu-i aşa de întinsă ca a inginerului.

— 15 kilograme? – privi Grigore întrebător.

— 12, excelenţă… fiindcă mă gândesc şi la anii trecuţi.

Grigore râse din toată inima:

— Eşti un om înţelept, domnule Steinitz şi-mi placi. Scrie, te rog, chitanţa. Vezi? Cu oamenii înţelegători nu mă târguiesc.

— Pot nădăjdui că veţi lua micul dejun cu mine? – şi îi dădu înscrisul.

— Cu dragă inimă, domnule Steinitz! Dar am şi un slujbaş… Şi încă un lucru te-aş ruga: insistă să ţi se dea jucuţelul; el să treacă în registru. N-aş vrea să ai

neplăceri…

— Vom îngriji de toate, excelenţă. Şi omul domniei voastre nu va pleca flămând… Tăcu o vreme. Poftiţi dincolo; masa-i pusă. În timp ce înghiţea cu poftă, Steinitz vorbi cu gura plină: Inginerul e tare ciufut! Dac-aţi şti cum spumega aseară… Şi zău că n-avea motiv: aveţi o inimă de aur! Mă voi ruga pentru sănătatea domniei voastre la fiecare slujbă, duminicile… – şi hohoti gros, ca un lătrat.

— Şi eu pentru a dumitale…

Călărind pe drumeagul ce ducea spre Baia Sprie, Grigore fluiera voios. În urma lui, Sava nu-şi mai încăpea în piele: căpitanul frecase pe neamţ de i-a scos untul… Se apropie:

— Da bărbosului ce i-ai făcut, căpitane? L-ai vrăjit sau l-ai lăsat în plata domnului?

— Aş! – râse Grigore. A ridicat singur piciorul la potcovit.

Sporovăiau fără să-ndemne bidiviii.

— Dacă ne merge tot ca aici – aghiotantule – îl agrăi pe Sava, într-o lună sunteţi la tabără.

— Bine ar fi, căpitane! Tot acolo mă simt mai în larg.

Duminică, Grigore se prezentă la Haller.

— Ce revoluţie ai pricinuit, tinere? – se ţinu baronul de pântece. De marţi e pelerinaj la noi. Ştii ce pretind verkeşii? Să le trimitem altul. Ameninţă că fac plângere la împărat.

— Ca să le-ngăduie să ne jefuiască mai departe? – zâmbi Grigore supus. Din parte-mi n-are decât…

— Aşa zic şi eu. Şezi şi te felicit. Apropo! Câtă pulbere ai stors de la verkeşi?

— Nu ştiţi? Cred că peste 70 kilograme. Kuntze le-a luat în primire. Şi e abia o mică parte…

— Pfiu… Pfiu… fluieră baronul admirativ. Eşti dat naibii 1 Daciî-ţi merge tot aşa, te îmbogăţeşti! Numai cinci procente la sută…

— Înseamnă că sucim roata – râse Grigore. Nu mai jefuiesc verkeşii, ci consilierul Csontos…

— Nu, nu, te-nşeli! E dreptul dumitale: ideea şi

execuţia îţi aparţin în întregime. Am şi vorbit cu Herbertstein şi a aprobat. Până azi ai de primit trei kilograme şi jumătate: o avere… Plăteşti un banchet dacă-ţi dau o idee genială?

Chiar şi ei recepţie care şi ţină trei zile – râse Grigore.

— Dacă-i aşa: poftim 1 Tot lucrezi cu Kozerici: îi dai ceva şi ţi-o bate monedele în timpul liber; îi vom îngădui… Ce să faci dumneata cu pulberea? Vrei să te despoaie zaraful oficial?

— Vă sunt recunoscător, excelenţă 1

— Ştii ce? Între patru ochi te rog să-mi spui Haller: te consider pe aceeaşi treaptă, doar că eşti mai iscusit decât mine.

În odaie găsi un plic sigilat. Cunoştea scrisul… ÎI rupse şi citi:

„Excelenţa Sa contele Herbertstein vă invită la dejun, iar domnişoara Yolanda la o după-amiază de muzică.

P.S. Prezenta strict obligatorie, Yoli".

În timpul prânzului, erariul îşi privi fiica şi zâmbi poznaş:

— Yoli dragă, poeţii sunt cei mai mari cretini din lume!

— De ce papa? Şi, de uimire, Yoli era cât p-aci să se înece cu dumicatul.

— Fiindcă ridică în slăvi şi cântă osanale unor descreieraţi care spintecă în bătălii douăzeci de burţi, dar pe adevăraţii eroi nu-i văd: au orbul găinilor 1 Iar unul dintre aceştia şade în faţa înălţimii tale: iată-l!

Tenul lui Grigore, bronzat de soare şi de vânt, se închise cu o nuanţă, iar el tuşi stânjenit. Între patru ochi, Yoli îi făcu o destăinuire:

— Eşti primul om care-l entuziasmează pe tata – după împărat, bineînţeles! De aici trag concluzia că trebuie să fii sau un geniu, sau cel de pe urmă dintre borfaşi. Dar, orice ai fi, te bucuri de simpatia tuturor, inclusiv a mea…

e ar D l r l xrx

Grigore se pomeni mai bogat ca *trei* mii de galbeni,

ce vor folosi la îndestularea voinicilor. De astă dată câştigase cinstit galbenii: prin muncă, alergătură, iscusinţă şi ameninţări. Păreau chiar mai frumoşi şi cu zimţii mai drepţi decât ai monetăriei… Kozorici îi bătuse ca mişală şi sârg, după-amiezile, fiindcă-i căzuse drag tinerelul*” politicos şi filotim. Când mai primi şi trei sute de galbeni în dar de la consilier, începu să lăcrimeze şi-i sărută mâna, într-un elan de fericire.

— Să vă dea domnul numai bine, Înălţimea Voastră! Cu darul ce mi-aţi făcut, am să mă bucur de bătrâneţe tihnite laolaltă cu muierea. N-am să vă uit! Şi dacă m-aţi chema vreodată, aş alerga cu ciolanele astea nevrednice pân-la capătul pământului, chiar de-ar fi să-mi scot sufletul pe drum… Asta mi-i crucea, că nu vă mint!

— Poate că te vei ţine cândva de cuvânt, meştere! – zâmbi Grigore. Vorba e că, de-aş avea nevoie de dumneata, fără presa de turnat galbeni tot nu facem vreo ispravă.

— Numai să mă chemaţi!… – clipi sârbul şiret. Am eu una dosită… Se spărsese, dar am dres-o şi o ţin pitită. Să nu mă daţi de gol, Înălţimea Voastră, că mă bagă la ocnă şi rămâneţi fără meşter aurar – glumi Kozorici.

— Culcă-te pe cea ureche, meştere! Dar când vei primi ţidulă de la mine, să zbori… Vezi că ştiu să răsplătesc pe cei care-mi muncesc cu râvnă!

— Am văzut… Rămase deodată îngândurat şi-i înapoie pungile.

— Ce-i, meştere? Nu le mai vrei?

— Nu-i slobod să le scoatem pe poartă, boierule şi aici n-am lipsă de ele…

— Dacă-i aşa, găsim noi leacul. Treci deseară pe! a Cazino. Întrebi de mine, urci şi-ţi! e iei. Ţi-oi da şi însoţitor, să nu te prade pân-acasă.

— Pe mine? – râse Kozorici. Priviţi aici: am pumnii cât maiul…

Cu împuternicirea de la erai, Nichifor se vântura fără teamă. Târguise o nouă coşie cu coviltir, înhămase la ea doi cai zdraveni de-ai Stupului şi o umplea cu de toate. Dacă-l opreau jandarmii pedeştri sau poteraşii călări, doar le

flutura hârtia pe sub nas, că-i făceau semn: „slobod”. Unchieşul râdea în barbă şi aduna de prin satele iobăgeşti brânzeturi şi orătănii, slănină şi ouă, pielicele de vite; făcuse rost scripcarului de o covăcie, iar popei Avram îi rostuise luminări de ceară şi boabe de tămâie de la călugării lui Isaiia, care pentru bani şi-ar fi vândut şi mumele. Din târg aducea făină şi mălai, oale de lut smălţuite, cazane de aramă de la şătrari, pentru cuhnie, şi ce mai era de trebuinţă. Ba, tot învârtindu-se pe ici-colo, prin satele moţeşti, cinstea cu bătrânii, băsmea cu muierile, asculta jelanii şi dădea poveţe. Fiindcă plătea cinstit şi fără tocmeală ce târguia şi ajuta pe sub mână pe cei nevoiaşi, era aşteptat cu nerăbdare.

Adesea, oamenii-şi vărsau năduful:

— Ne-au adus boierii la sapă de lemn! Nu s-o găsi oare careva să ne izbăvească de stârpia lor blestemată? Porţii… dajdii… plocoane… Feciorii ni-s prinşi la cătănie cu arcanul, iar fetele slujesc la castele ca roabe…

— Deh, ştiu eu? – ocolea Nichifor să răspundă.

— Umblă vorba despre unul, Pintea, căpitan de haiduci. Ai noştri sau şi apucat să-i horească… Crezi c-o fi ceva de căpăţâna lui? Ori o fi vreun tâlhar de drumul mare, care n-ar pregeta să scoată şi cenuşa din vatra rumânului?

— N-aş crede… – clătina unchieşul din cap. Auzit-aţi, oameni buni, ca Pintea să fi prădat un nevoiaş?

— Nu, e drept… – încuviinţa careva din meseni.

— Şi s-ar părea că-i maramureşean de-ai vostru. Se-aude c-ar fi feciorul unuia de-i zicea Cupşa Pintea şi nepotul unui cioban de prin Dragomireşti, alde Irimie Costan.

— Vorba-i că unde-l poţi afla, când rumânul se află la strâmtoare şi vrea să scape de jăndari şi birişi?

— Prea-mi cereţi multe, oameni buni – râdea moş Nichifor cu haz. Doar n-oţi crede că mă pricep la dat cu bobii? Da mă bate gândul că, de i se urăşte omului cumva de silnicie, n-are decât să îndese-n traistă caşul, ceapa şi mămăliga, să-şi cioplească o bâtă noduroasă şi să ia calea codrului. Dar să nu umble pe la poale, că bântuie

poterele… E mai nimerit către creste. Şi musai va da cândva ochi cu Pintea ori cu vreun fârtat de-al său…

— Cam pe unde socoţi? – îl iscodea flăcăul şiret.

— Deh… Munţi îs cu duiumul prin părţile voastre şi se ţin lanţ – grăia unchieşul în doi peri. Ai Rodnei, ai Ţibleşului, Gutâii… L-ai afla pe undeva 1

S-a împrietenit la toartă c-un bătrânel de seama lui, Simion Botârlă, din Bârsana. Moşneagul l-a tras într-o zi către şură şi l-a privit rugător:

— Măi, Nichifore! Te văd om luminat la minte şi cinstit de felul tău. Iacă, grăim între moşnegi: tare mi-e că ştii multe despre Grigore Pintea, dar nu te-ncumeţi să le zici. Eu, după câte vezi, îs c-un picior în groapă şi-l trag pe-al doilea. Am eu chip de iscoadă? Nu I Curând oi fi chemat la judecata din urmă şi musai să mă-nfăţoşez cu inima limpede şi cugetul cinstit. D-aia, rogu-te, îţi zic: Fă-mă frate de cruce şi nu-mi ascunde nimic…

Nichifor a încuviinţat. Botârlă şi-a scos custura din carâmb, şi-a crestat o cruce pe braţ şi i-a întins lui Nichifor cuţitul. După ce şi-au înfrăţit sângele şi s-au sărutat pe amândoi obrajii, cum e de cuviinţă, Botârlă. l-a tras către un butuc retezat:

— Acuşi, că suntem fraţi, Nichifore, şezi şi grăieşte!

— Ai avut dreptate, frate Simioane – încuviinţă unchieşul. Mi-s soţ de-al lui Grigore Pintea. L-am crescut de pe când era atâtica… Şi când dau cuiva un gologan, din punga lui îl dau. Înlesnesc pe câte un rumân nevoiaş să-şi cumpere o capră, pe altul două mioare, un purcel, ori să-şi plătească dajdia către grof… Apăi să ştii că Pintea-l ajută, nu eu, calicul…

— Săruta-i-aş picioarele! – lăcrămă Simion Botârlă! a auzul acestei veşti. Iaca, aşa cum mă vezi, fără vlagă-n ciolane, dac-ai vrea tu, mi-aş lua traista-n spinare şi toiagul şi aş veni să-mi plec genunchii şi să mă-nchin în faţa lui, cu smerenie. Că după câte văd, în zilele pe care Le-am apucat, nu sfinţii fac minuni, ci feciorii maramureşeni… Da cu ai de i-o luat cătane, cum o fi? I-a scăpat au ba Pintea?

— Scăpat, frăţâne-meu 1 Petrişor Lupul, Breban,

Marchiş, Doroftei şi ceilalţi îs sănătoşi şi voinici cât stejarul…

— Văzutu-i-ai cu ochii tăi, Nichifore?

Altfel cum? – hohoti unchieşul. Pentru cine crezi că adun merinde? Pentru flăcăii voştri!

— Dacă-i aşa, Nichjfore, să n-ai grijă! Spune fratelui tău Simion ce vă lipseşte şi vă fac rost. Ba om pune şi noi mână de la mână – neamuri şi cunoscuţi ai flăcăilor – să le trimitem câte ceva de-ale gurii şi ţoale. Că nu-i drept să-i mănânce lui Pintea urechile…

— Fii pe pace, Simioane 1 Tot cu ei a adunat bănetul de la grofi…

Faima lui Pintea creştea prin ţinuturile Maramureşului, Haţegului, Chioarului şi Remetei. E drept că şi Nichifor vorbea cu dibăcie despre isprăvile îndrăzneţe ale viteazului, dar nu-i mai puţin adevărat că moş Simion îi dădea un ajutor de preţ. Iar codrii prinseră a se umple cu iobagi sătui de sărăcie şi cazne. Se adunau pe poteci, în sihlă, calici de toate vârstele şi credinţele. Se hrăneau cu jir şi mere pădureţe, dar umblau neostoiţi să-l afle pe Grigore Pintea, care i-ar izbăvi…

Grigore a mas câteva zile în tabără, cu voinicii, apoi s-a îndreptat spre Sătmar, călare pe Sălbăticuţa. Venise toamna… Fiindcă-şi terminase treburile în Baia, ceru îngăduinţă lui Haller să plece. I-a dat-o, cu toate că l-ar mai fi reţinut o vreme. Ajuns la Sătmar, s-a prezentat la guvernator. Loewenburg îl întâmpină voios:

— Ţi-ai răscumpărat greşeala, tinere, şi-ţi sunt recunoscător 1 Talerii turnaţi din pulberea ce-ai agonisit-o cu iscusinţă, ne-au scos din impas. Dacă şi prefecţii noştri ar fi o ţără mai inimoşi cu încasarea dărilor… Pe Mickes l-am schimbat că nu se pricepea; l-am înlocuit cu Karolyi 1

— Şi baronul?

— L-am pus comite. E O funcţie onorifică; nu-ţi cere bătaie de cap. Şi, după ce a nemulţumit pe Glockelsberg şi Herbeville, deoarece n-a ştiut să le aprovizioneze armatele prin rechiziţii, am aflat că lua şi mită… Nu holba ochii I Am primit jalbe destule 1 în sfârşit, e şi bătrân; să-şi vadă de

domenii, de iobagi! Nu era capabil de o funcţie politică.

— În cazul acesta, eu…

— Rămâi pe locul dumitale! Contele Karolyi te apreciază. Nu ţi-a dat locuinţa fiului său, căpitanul?

— E drept I

— În lunile ce vin, sarcina dumitale va fi să urmăreşti încasările fiscale în comitate. Cu rechiziţiile merge greu… Trebuie să plătim şi ceva cu bani, iar florinii nu pică din cer: se adună din biruri şi dajdii. Procedează ca la

Baia: ţine din scurt pe magiştrii urburari… *

Toamna n-a mai fost atât de plăcută pentru Grigore. C-un singur lucru s-a ales: a învăţat să mânuiască sabia şi spada. Primul dascăl i-a fost Bohm, dar nici el nu se pricepea cine ştie cât. Când şi-a dat seama că învăţăcelul e aproape să-l ajurtgă, i-a recomandat un profesor de scrimă. Italianul, pe nume Granetti, colindase mai toată Europa ca mercenar în oştile diferiţilor prinţi, duci şi regi, care aveau nevoie de săbii spre a putea cotropi ţinuturi învecinate. La unii se angajase ca simplu muşchetar, la alţii stegar sau căpitan. Nu-i păsa de grade: cerea doar să fie bine plătit. Din războaie, harţe şi dueluri rămăsese crestat pe trup şi pe faţă ca o jimblă, iar acum, în pragul bătrâneţii, când îi tremurau genunchii şi încheieturile la mâini, trăia dând lecţii de scrimă tinerilor ofiţeri sau gentilomi. Câştiga cât să nu moară de foame, dar era mulţumit. În ţara sa de baştină. Italia, nu-şi mai găsea rost: acolo se aflau mai mulţi profesori decât învăţăcei…

Fiindcă noul elev, consilierul, era darnic, veneţianul îşi dădea osteneala să-l scoată bun spadasin şi, cum vedea că prinde uşor orice figură sau şiretlic, dascălul se arăta din ce în ce mai pretenţios. Nu-l încuraja pe faţă, să nu-l înfumureze.

Grigore avu grijă să pornească în zori spre Cărei şi a rămas în ţinut până la sfârşitul săptămânii. Prefectul se bucura să-l ştie departe, iar secretarul, Madarasz, nu se încumeta să-i ceară socoteală, deoareee-l ştia ocrotit de guvernator. S-a înapoiat sâmbătă, către seară; a doua zi, n-a ieşit din casă, iar luni a pornit în jos, spre Baia, să se

repeadă” şi pe la soţi. A petrecut o seară cu Marghit, patru nopţi a rămas cu ai săi. A stat de vorbă cu alţi doisprezece voinici fugiţi din sate şi cu un bătrân cojocar Vasile Orza, pe care unchieşul îl adusese din Şicarlău. A statornicit cu Imre şi Sava ca nimeni să nu iasă ziua din peşteră, afară de caraulele ce porneau în zori şi se pileau printre coroanele ronacilor, a fost nevoit să asculte mustrările Mălinei şi oftaturile Roşcovanei, nemulţumită că-l vede atât de rar.

Doi voinici zăceau cu fierbinţeli: îi apucase o furtună în timp ce umblau după vânat. Plecaseră fără sumane şi au răcit straşnic.

— Repede-te până la Baia Sprie şi adu fceva leacuri – îl sfătui pe Sava.

— Nu-i nevoie – se amestecă Glicheria. Le dăm vin fiert, îi tragem cu oţet şi-i învelim zdravăn 1 Asta-i leacul cel mai nimerit…

Cancelarul Kollonitch nu-şi mai încăpea în piele. Avea şi de ce: papa Inocenţiu al XII-lea îl numise cardinal. Devenise, aşadar, conducătorul absolut al catolicismului din imperiul austriac, având puteri discreţionare pe tărâm religios. Această avansare la cea mai înaltă treaptă a ierarhiei catolice, de unde-şi putea arunca privirile jinduitoare şi spre jilţul suprem, îl punea oarecum la adăpost de intrigile şi uneltirile politicienilor de la curte. Ei îşi arătau pe faţă nemulţumirea că în fruntea trebilor de stat se află un popă. Ţinta lor era ca demnitatea de prim sfetnic al împăratului s-o ocupe unul din militarii aflaţi în suită sau, în cel mai rău caz, un consilier civil. Pe Kollonitch nu-l puteau suferi şi din alte pricini: caracter hrăpăreţ „apucături desfrânate… Iar după toate celea, era „un puturos de sârb” – cum îl batjocoreau curtenii între ei. Dar pss de flutură ceva la urechile împăratului: parcă-s astupate cu ceară de când afurisitul de popă îl joacă pe degete!

Nour „prinţ” al bisericii şi-a văzut poziţia de prim sfetnic întărită, de unde până atunci se clătina ameninţător. Pesemne că asta şi urmărise papa… Primise

rapoarte neliniştitoare din partea episcopilor din Austria şi a nunţiului de la Viena. Ele i-au şi grăbit hotărârea, deoarece n-avea interes ca Vaticanul să piardă influenţa politică asupra celui mai puternic imperiu din Europa şi, în acelaşi timp, foarte catolic.

În Franţa iezuiţii erau persecutaţi, şefii inchiziţiei spaniole nu se prea sinchiseau de bulele papale şi de instrucţiunile cancelariei Vaticanului – vădind o îngrijorătoare înclinaţie spre nesupunere, iar Suedia, Polonia, Flandra, Valonia şi cele câteva ducate germane, veşnic în harţă între ele, nu trăgeau la un loc în balanţa importanţei cât Austria singură. Fuseseră deci nevoiţi să-l numească pe Kollonitch cardinal, deşi nu-l înghiţea nici papa, nici consiliul eclesiastic. Ar fi fost greu să uite că în urmă cu câţiva ani, congregaţia financiară îl judecase pentru anumite nereguli băneşti. Dar nu se putea proceda altfel! De unde ai certitudinea că, o dată rostogolit Kollonitch de pe jilţul de cancelar, împăratul va numi alt prelat în această funcţie-cheie? E drept că Leopold s-a dovedit o oiţă blândă şi ascultătoare în turma păstorită de sfântul scaun. Vezi însă că-n jurul tronului mişună sumedenie de curteni pofticioşi de măriri şi generali ce-şi târâie săbiile pe lespezile palatului Schönbrunn. Şi nu o dată au încercat să îndepărteze pe cancelar prin intrigi şi lucrături pe la spate, de care se pare că nici împărăteasa nu era străină. La drept vorbind n-ar fi fost cine ştie ce pagubă; noul cardinal n-are nicio capacitate de cârmuitor politic, afară poate de viclenia şi dragostea de arginţi de care dăduse dovadă cu prisosinţă. Dar pentru Vatican este de o importanţă fără seamăn ca primul sfetnic al imperiului să-i îndeplinească poruncile fără cârtire.

După cum se orânduise în protocolul curţii, la orele zece noul cardinal se îndreptă către cabinetul împăratului, urmat de un secretar ce-i purta mapa cu acte. Îmbrăcase sutana purpurie, eşarfa albă de moar, tichiuţa de cardinal şi lăsa să i se vadă în degetul arătător, peste mănuşă, inelul pontifical pe care aveau să-l sărute credincioşii catolici, după canoane. Excepţie va face doar împăratul,

care are această îndatorire doar faţă de suveranul pontif. Trecu grav prin cele două rânduri de curteni ce se îndoiau cucernic, spintecă aerul cu palma întinsă în semn de binecuvântare şi se apropie de uşa păzită de halebardieri. Luă mapa din mâna secretarului, halebardele se îndepărtară cu respect să-i facă loc, şi Kollonitch se-ndreptă spre fundul camerei, adâncindu-şi botforii de piele subţire, roşie, în moliciunea covorului de Smirna. Împăratul – pirpiriu, spânatic, aproape chel, cu obrajii ofiliţi, buze vinete şi mâini slabe, descărnate – schiţă un gest spre a se ridica de pe jilţ, deoarece cancelarul i se înfăţişa pentru prima dată în ţinuta de prinţ al bisericii. I se părea că trebuie să primească benedicţiunea în picioare. Cancelarul îi făcu semn să rămână pe fotoliu, îi schiţă peste creştet semnul crucii şi i se adresă cu un zâmbet mieros:

— Maiestatea voastră să nu uite că are înaintea sa pe cancelar. Iar acesta vă datorează supunere şi umilinţă. Cardinal voi fi în catedrală, la reşedinţa eclesiastică, faţă de credincioşii catolici. Maiestatea voastră, conducător suprem al statului, armatei şi bisericii, este mai presus de toţi prelaţii, cu excepţia suveranului pontif…

— În tot cazul, primiţi felicitările mele, domnule cancelar, şi mă bucur că sanctitatea sa papa a binevoit să ridice la rangul de prinţ al bisericii pe primul meu sfetnic. Luaţi loc! Avem ceva de semnat?

— Cu îngăduinţa voastră, da. Scoase din mapă primul decret: aprobarea maiestăţii voastre pentru înaintarea episcopului George Szecheny ca arhiepiscop al bisericii catolice, în locul rămas vacant.

— Sanctitatea sa e de acord?

— Numirile se fac de către congregaţia apostolică şi sunt semnate de suveranul pontif…

Leopold semnă:

— N-ar fi cazul să-i acordăm şi o distincţie? Are colanul de aur?

— După câte-ştiu, nu.

— Vă rog să întocmiţi decretul…

Cancelarul se plecă în semn de încuviinţare. După ce mai semnă câteva acte de mică importanţă, Leopold se opri cu pana în vânt:

— Ce-i asta?

— Numirea generalului conte von Loewenburg în funcţia de şef al marelui stat-major, maiestate!

— N-aş fi de părere, domnule cancelar! Avem vreo nemulţumire despre felul cum îşi exercită atribuţiile în Ardeal?

— Dimpotrivă, maiestate! Ministrul nostru de război este însă îngrijorat de situaţia externă. În apus, Filip d'Anjou s-a aliat cu francii şi strânge oşti la graniţa noastră, electorii Saxoniei şi Brandenburgului le dau mercenari, Carol al Suediei nu ne-a fost nicicând prieten, iar Sobiesky al Poloniei…

— Ştim. Pentru aceste motive am rechemat pe Caraffa şi Veterani: să ia comanda trupelor noastre de la frontierele apusene. La ce ne-ar mai trebui Loewenburg?

— E un cap luminat, maiestate! Generali de front avem; ne lipseşte doar strategul… coordonatorul… Iar Slich nu se pricepe I

— Să zicem… Şi n-avem de unde alege? Să vedem: ducele de Baden, Starhenberg, Viard, Steineville, Tollet, Glockelsberg… Nu-s destui?

De acord, maiestate! Dar deşi dau o înaltă apreciere capacităţii lor ostăşeşti, îngăduiţi-mi să-mi exprim îndoiala că ar întruni calităţile trebuincioase unui şei de stat-major. Fcând Loewenburg…

— Mă rog! – făcu Leopold un gest cu mâna, plictisit. Şi pe cine propuneţi înlocuitor în Transilvania?

— Pe generalul Antonio Caraffa…

— N-a fost rechemat la sugestia dumneavoastră, domnule cancelar? Poate c-aţi uitat… Noi îl cunoaştem bine: e aspru şi car. i zurbagiu 1 Se adunaseră plângeri împotriva lui…

— Calomnii, maiestate să nu uităm că sarcina de căpetenie, în Ardeal, este să aducem în sânul sfintei noastre biserici catolice oiţele rătăcite care practică rituri

eretice: ortodox, protestant, calvin… Şi doar un catolic fervent poate duce la burt sfârşit această nobilă misiune, la care sanctitatea sa ţine cu o sublimă tenacitate.

— Loewenburg nu-i bun catolic după părerea domniei voastre? – ridică ochii împăratul, jignit de insinuările cancelarului.

— A susţine aşa ceva, maiestate, ar însemna o erezie! Am totuşi o obiecţie de făcut: ducem lipsă, în Ardeal, de o mână forte! îl văd mai indicat pe Caraffa. Nu e doar un stâlp al catolicismului, ci urmaş de papă. Să ne aducem aminte că sanctitatea sa Paul al IV-lea purta numele de înan Petru Caraffa, înainte să fi fost ales în sfântul scaun… A fost străbunul generalului 1

— Fie 1 întocmiţi decretul şi-l voi semna… – oftă Leopold. Sunt mulţi solicitanţi de audienţe pe ziua de azi?

— Sala e plină, majestatea voastră imperială. Dacă vă simţiţi obosit, mi-aş îngădui…

— Nu vă deranjaţi. Îi vom primi, deşi preferam o plimbare prin parc. Vă mulţumim, eminenţă, şi nu vă mai reţinem.

Kollonitch părăsi cabinetul dezamăgit. Nădăjduise că, în dubla sa calitate de cancelar şi cardinal, să fie reţinut la audienţe. Şi i-ar fi prins bine… S-ar mai fi potolit intrigile Ct se urzesc împotrivă-i în ungherele palatului. Va trebui să provoace o explicaţie serioasă cu împăratul. Cel mai potrivit ar fi după spovedanie. Dacă-l ţii în genunchi două ceasuri, slăbănogul devine cârpă şi poţi dobândi orice… în sfârşit în uşă dădu vicarului mapa, ascunzându-şi un zâmbet de triumf: se răzbunase pe Loewenburg I Ţinuse să-l îndepărteze din Ardeal întâi fiindcă legase o prietenie deocheată cu erariul şi-i încurca socotelile cu Haller; al doilea motiv era de natură eclesiastică: episcopul Szecheny ceruse guvernatorului să trimită în satele valahe unităţi militare, care să sprijine biserica unită. Situaţia era destul de precară: noul episcop, Atanasie – fost mitropolit ortodox – şi protopopii săi trecuţi la catolicism, nu izbutiseră să atragă de partea lor clerul mărunt, iar ereticii de valahi – fie că erau iobagi sau ţărani liberi – se fereau

ca de ciumă de biserica unită. Iar neobrăzatul de Loewenburg i-a răspuns cu insolenţă, de parcă s-ar fi adresat unui subaltern: – Eu nu mă amestec în treburile bisericeşti, sfinţia voastră, după cum v-aş ruga să nu vă amestecaţi nici domnia voastră în treburile militare. N-am fost trimis aici să trag de mânecă valahii şi să-i duc la biserică! Sunt pus să menţin liniştea şi să veghez ca drepturile cuvenite imperiului să fie respectate. Dacă aş urma îndemnurile sfinţiei voastre, aş comite o greşeală tactică cu urmări grave: aş fărâmiţa trupele. Iar în caz de răzmeriţă, până să le adun din nou, răsculaţii ar împresura în voie cetăţile, ar prăda castele şi moşii… Vedeţi deci că am temeiuri puternice să nu ţin seama de dorinţa domniei voastre…

Antonio Caraffa, corsican de origine, era tipul desăvârşitului aventurier de arme. O vreme fusese căpetenia unei bande de jefuitori în ţinutul său de baştină, iar când s-a văzut încolţit, s-a refugiat sub hlamida papei, intrând în garda Vaticanului. De aici şi până a fi vârât pe gâtul molâului de Leopold, ca general, n-a fost decât un singur pas. Şi Papa l-a făcut, ţinând seama de ilustra ascendenţă a tâlharului corsican. Arţăgos, pătimaş, desfrânat şi lacom de avere, Caraffa prefera să jefuiască sate valahe şi cetăţi ungureşti, decât să-şi expună pielea pe câmpul de bătaie. De fapt, nu cunoaşte meşteşugul armelor. Mânuia cu îndemânare pistolul şi gârbaciul, dar sabia şi spada îl stinghereau la culme. Recunoscător lui Kollonitch că l-a readus în Ardeal, unde huzurise ani de-a rândul, i-a făgăduit tot ce-i ceruse:

— Dacă-i vorba să silim valahii să treacă la catolicism, lăsaţi pe mine, eminenţă! Butucul, funia şi caznele conving uneori mai lesne decât cea mai înălţătoare predică din altar – rânjise Caraffa cu-nţeles, în timpul întrevederii cu cancelarul cardinal. Veţi rămâne mulţumiţi, senioria voastră!

— Mă bizui pe străşnicia dumitale, generale 1 În Transilvania, miroase a răzmeriţă… Micile răscoale din Chioar, Bărgău şi Remetea ne-au pus pe gânduri. Nici

iobagii de peste Tisa nu-s mai breji! Dacă le-ar sta în putere, ar spânzura toţi catolicii – cu mine în frunte. Să nu uităm că nici curuţii din 1670 n-au pierit cu toţii. Mai sunt încă mulţi, dar aşi ascund ghearele în teci atâta vreme cât armata noastră îi ţine de scurt. Ar fi de ajuns ca turcii să se mişte şi ai vedea uşgurii şi secuii trecuţi de partea lor, cu nobili cu tot. În ce-i priveşte pe valahi, sunt şi mai perfizi: ne urăsc de moarte! Iată de ce trebuie să-ţi conduci regimentele din Ardeal; ca trupe, de ocupaţie. Şi e ştiut că trupele de ocupaţie îşi pot îngădui orice... Loewenburg a nesocotit instrucţiunile primite din Viena şi i-a tratat pe valahi cu blândeţe. Roadele se văd: uneltiri şi duşmănie faţă de sfânta noastră biserică! Pune generali care nu ştiu ce-i cruţarea! Fă vânt lui Steineville şi Montecucoli: sunt slabi şi nehotărâţi!... în fine, cred că vei şti singur ce ai de făcut... *

Instalarea lui Caraffa ca guvernator în Sătmar şi comandant al armatei austriece de ocupaţie s-a resimţit de îndată în Ardeal. Jafurile şi silniciile oştenilor s-au înteţit la sate, rechiziţiile secătuiau pe iobagi, iar birurile pe meşteşuguri şi negoţ au sporit peste măsură. Caraffa dăduse ordin ca în afară de prefecţi, fişpani şi comiţi – prevăzuţi în diploma leopoldină că vor fi numiţi dintre civili – toate celelalte slujbe administrative să fie încredinţate ofiţerilor austrieci, pe care îi va alege personal.

Prefectul Karolyi îl cunoştea din auzite. Dar înfăţişarea guvernatorului întrecea cu mult faima proastă ce o căpătase în Ardeal. Înalt, uscăţiv, cu nasul coroiat de erete, faţa" tuciurie, sprâncene groase, ochii mici, răi, şi fălci puternice, de buldog, Caraffa semăna mai mult a tâlhar de drumul mare decât a ofiţer imperial. Cât era el Karolyi de bătăios, tot a băgat-o pe mânecă la vederea noului guvernator.

— Vei înlocui, domnule prefect, toţi slu jbaşii de seamă prin ofiţerii pe care-i voi numi eu! – porunci Caraffa autoritar.

— Şi pe consilierul administrativ Csontos?

— Consilier administrativ un civil? Exclus I Cinema

«e şi ăsta?

— Un cunoscut al contelui Loewenburg, excelentă 1

— Aha… e nobil? în vârstă?

— Niqi una, nici alta.

— Dă, M afară 1 – şi trânti cu pumnul în masă de se bâţâi călimara, gata să se răstoarne.

— Dacă dispuneţi…

— Chiar grabnic I Iar odată cu el, mătură şi pe ceilalţi; o să facem curăţenie generală, domnule prefect 1 Cu sau fără voia dumitale… Se sculă în picioare, dându-i a înţelege, că nu mai are ce căuta acolo: Când voi avea nevoie de /dumneata, trimit să te cheme…

Era pe la începutul lui decembrie. Ninsese *p* săptămână şi se aşternuseră troienele. În călătoriile sale /Grigore alegea cărările de pădure, mai ferite de omăt. Pleca în silă şi nu mai stătea pe capul magiştrilor şi jucuţfilor, cu gând să-l nemulţumească pe Karolyi şi să poată părăsi slujba. Trecea rar pe la prefectură şi de fel pe la guvernământ, încât n-avea habar de schimbările petrecute. Mare îi fu mirarea, aşadar, când se pomeni c-un trepăduş care-l pofti la prefectură fără zăbavă. Karolyi îl întâmpină stingherit.

— Sunt nevoit să-ţi dau o veste neplăcută, domnule Consilier! Noul guvernator, generalul Caraffa, a ordonat să renunţăm la serviciile unor înalţi funcţionari civili. Printre aceştia…

Grigore nu clipi din ochi:

— Vă este într-adevăr atât de neplăcută vestea?

— Dumitale nu?

— Dimpotrivă! De când aşteptam ziua asta…

Karolyi îl privi c-o neprefăcută uimire. E drept că-i amintise cândva despre demisie, când fusese instalat, dar o luase drept izmeneală menită să facă impresie, deoarece consilierul era convins că Loewenburg o va respinge, îată că s-a înşelat i s-a renunţi la un titlu invidiat, la cincizeci de taleri pe lună şi la celelalte înlesniri ce decurg din această slujbă, i se părea aproape de necrezut. Mai ales că Csontos are abia 25 de ani şi nici măcar nobil nu este.

— Vorbeşti serios, tinere?

— Glumesc rar, domnule prefect! Iar cu domnia voastră nu rili-aş fi luat această îngăduinţă…

— Îmi pare bine 1 – îşi frecă mâinile Karolyi înveselit. Mă temeam să n-avem discuţii şi nu te-aş fi sfătuit să te adresezi lui Caraffa. Îţi spun confidenţial: e un câine turbat F Muşcă…

— N-are decât I Dacă i se va îngădui, fireşte. Socot că şi noi, ardelenii, am avea un cuvânt de spus cu privire la felul în care ne tratează cârmuitorii. Avem un principe ales de Dietă, legi statornicite şi n-ar fi cu cale să ne-ndoim grumazurile în faţa primului venetic austriac şi să tragem ca boii la jugul Vienei. Din păcate sunt prea neînsemnat şi nu-mi pot impune voinţa; domniile voastre însă, nobili şi membri ai Dietei, cu moşii şi robi, cred că n-ar trebui să îngăduiţi! În curând veţi fi călcaţi în picioare şi de un vagmistru oarecare…

Karolyi se întunecă la faţă. Tinerelul dăduse glas unor gânduri ce-l frământau de când l-a întâlnit pe Caraffa. Îi fusese teamă să le exprime… Iată că un flăcăiandru fără titluri nobiliare îi serveşte o lecţie de demnitate naţională, destul de usturătoare. Şi are dreptate! Oare cât or mai îngădui nobilii unguri să fie înjosiţi de soldăţeii lui Leopold? Deveni binevoitor şi-l pofti să şadă:

— Mi-a plăcut cum ai vorbit: ca un adevărat patriot! Ar fi bine ca toţi cetăţenii unguri să dovedească aceeaşi mândrie şi dârzenie. Dacă stau să judec mai obiectiv, îmi pare rău că ne despărţim… Te rog să fii încredinţat că n-am nicio vină în treaba asta! Şi ca să te convingi, înainte de a ne lua rămas bun, prieteneşte spune-mi, rogu-te, cu ce-ţi pot fi de folos? Mă voi strădui să te servesc: ai cuvântul meu de onoare 1

— V-aş cere, domnule prefect, doar un paşaport pentru Viena. V-am amintit că intenţionez să studiez dreptul? Baronul Haller mi-a promis recomandaţii către colegii domniei sale – juriştii din Viena. Îmi lipseşte doar paşaportul…

— Şi bani?

— Mă voi descurca…

— Să stai trei ani într-un oraş străin, mare cum e Viena… Şi. toate-s scumpe foc acolo! O să-ţi vină greu…

— Sunt învăţat cu greutăţile, excelenţă! – zâmbi Grigore politicos. Îmi vor ajuta şi neamurile; au ceva dare de mână…

— Îţi doresc succes, tinere! Fii bun şi spune-i lui Madarasz să-ţi întocmească paşaportul. Păcat că trebuie să-l iscălească şi broscoiul…

— Caraffa?

— Da. Aşa-i regula. În sfârşit, nu cred să-mi facă dificultăţi…

— Mulţumesc. Aş dori să vă predau şi locuinţa. Cât vă datorez?

— Nimic, tinere! – hohoti Karolyi. I-am spus-o şi lui Mickes. Trimite-i slugile înapoi, iar una din ele să-mi dea cheile. Fu îţi mulţumesc; ai păstrat-o bine! Când ai de gând să pleci?

— Cât de curând…

— Treci poimâine pe la mine. Trag nădejdea să avem paşaportul iscălit.

*

După ce obţinu paşaportul, Grigore îşi pregăti plecarea din Sătmar. Se va opri şi la Baia, spre a cere lui Haller recomandaţiile pentru Viena, aşa încât să afle toată lumea încotro se îndreaptă; ceea ce nu va face desigur. Se va retrage în mijlocul voinicilor şi va încerca să aducă la îndeplinire hotărârea ce o luase încă din Măgoaja: aceea de a strânge o oaste de iobagi, iar el să-i fie călăuzitor.

După ce a trecut de porţile cetăţii a strunit pe Sălbăticuţa şi, privind înapoia sa, a ridicat pumnul ameninţător către reşedinţa lui Caraffa:

— Mai vin eu la Sătmar, câine austriac, dar nu singur, ci în fruntea unei oşti puternice 1 Şi ai să-mi dai socoteală pentru nelegiuirile tale!…

A ajuns la Baia pe înserat, a tras la cazino, iar a doua zi s-a prezentat lui Haller.

— Nu vrei să-ţi schimbi hotărârea şi să rămâi la noi,

domnule Csontos? – îl îndemnă viceerarul. Poate ai aflat că protectorul meu, cancelarul aulic Kollonitch, a fost înălţat la rangul de cardinal. Şi are puteri nelimitate. Dacă i-aş cere o favoare…

— Nu pentru mine, excelenţă! Scrisorile-mi ajung…

— Nu-ţi iei cuvântul înapoi, domnule şi te admir. Eşti un om dintr-o bucată! Şi cu asemenea calităţi trebuie să ajungi departe. Iar eu îţi voi fi cel mai statornic protector! Scoase sticla cu lichiorul gălbui, umplu două pahare şi ciocni cu Grigore: Pentru succesul dumitale, tinere jurist 1

Pe Herbertstein îl află mai puţin voios. Înălţarea în rang a cancelarului croat şi îndepărtarea lui Loewenburg erau semne neîndoielnice ale norilor ce se adunau. Şi furtuna pe care o presimţea va spulbera, poate, cariera sa de erai… Să te războieşti cu Vaticanul nu-i atât de lesne… De aceea îşi lua măsuri. Împărăteasa i-o ceruse pe Yoli în suită şi era pe cale s-o convingă. În primul rând îşi va face educaţia la curte, cum se cuvine unei fete de rang înalt. Ar mai îi cu putinţă ca fiica să capete influenţă asupra împărătesei, cum avusese şi mama, la vremea ei, asupra prinţesei Charlotte…

— Ne părăseşti, aşadar, tinere?

— Cu îngăduinţa domniei voastre.

— Bună idee 1 Viena nu-i Baia, nici Sătmar. Şi unui tânăr cu aptitudinile dumitale, capitala îi poate deschide multe căi şi cele mai însemnate uşi. De altfel, n-ar fi exclus să ne vedem mai des la Viena…

— Şi domnia voastră?…

— Da. M-am săturat de praful şi mojicia din Baia! Yoli trece în suita curţii şi Hermine ţine să fie în preajma ei. Avem o reşedinţă frumoasă pe Kaiseralee… Ai s-o cunoşti! îmi voi relua ocupaţiile financiare. De fapt, poate c-am să mă şi retrag; vârsta…

Când fu să plece, Yoli îl aşteptă în parc:

— E adevărat că te stabileşti la Viena?

— De unde ştiţi?

— Am ascultat din bibliotecă.» Nu faci rău 1 Ne-am putea vedea şi acolo… Ia-ţi haine bune; poate reuşesc să te

introduc la curte. Şi ţi-ar folosi mult…

— Vă mulţumesc. Când voi ajunge la Viena am să vă dau de veste.

Dar ştia că n-o s-o mai vadă şi era bucuros.

Ultimul popas, înainte de a rămâne statornic soţilor săi şi codrilor prieteni, îl va face la Unguraş. Biata Marghit… Cum îi strălucesc ochii de bucurie când îl vede! O femeie simplă, hangiţă, dar ce suflet… Fără viclenii şi gânduri ascunse! Da, ăsta-i adevăratul suflet al poporului: bun, cinstit, inimos… Călărea agale. Lăsa în urmă o viaţă searbădă, plină de minciuni şi făţărnicii… I-a prins bine, nu-i vorbă; făcuse şcoală… Acum ştie că hram poartă cei sus-puşi: blânzi şi mieroşi ca să te atragă de partea lor, dar necruţători când ştiu că le stai de-a curmezişul… Ajuns în vâlceaua din dreptul. Băii Sprie, i se păru că aude foşnele ciudate. Era lumină, ziua în amiaza mare, şi ştia că jivinele se feresc din calea tropotelor. Mirosul de cal le vesteşte apropierea duşmanului şi se mistuie către ascunzişuri. „Ce o fi asta? Strânse frâul şi opri iapa: Nimic. Mi s-a părut!” – râse Grigore. Şi îşi văzu de drum. Din spatele copacilor groşi se dezlănţui o adevărată grindină de plumbi. Încercă să scoată pistolul, dar simţi o arsură nesuferită între coaste. Apăsă şoldul cu mâna şi se lungi pe gâtul iepei. Fruntea îi era lac de sudoare, avea mâna stângă năclăită de sânge şi se lupta să nu alunece din şa. Dacă ar cădea, chiar de nu s-ar izbi de un copac, îl prind ucigaşii… Cine să-i fi asmuţit? Că sunt mulţi… în urma lui plumbii ţiuie şi pocnesc, dar Sălbăticuţa aleargă ca vântul…

După ce ieşise din bătaia plumbilor ucigaşi, un puşcaş cu accent nemţesc în glas întrebă pe vecinul său, a cărui flintă mai fumega încă:

— Ce zici, l-am nimerit?

— Întrebi prostii! – hohoti al doilea. N-ai văzut cum s-a frânt în şa? O să gonească iapa cu leşul în spinare, până va obosi. Chiar dacă mai are o ţâră de suflare, vine el de-a rostogolul, cu picioarele în scări. Şi de-ar avea ţeasta de fier, tot se va face zob cât l-o târî iapa…

— Bine ar fi – oftă primul. Altfel, ticălosul de

Baumgartner e în stare să ne tragă chiulul cu plata…

Cu ochii împăienjeniţi de durere, Grigore se săltă în şa, îndreptând-o pe Sălbăticuţa către Unguraş. Ajuns în curtea hanului şi-a pierdut cunoştinţa. Şi-a revenit seara, în patul hangiţei. Era dezbrăcat, cu o faşă pe şold, iar Marghit, cu ochii înlăcrimaţi, îl veghea:

— Ce-ai păţit, dragule? Am tras o sperietură… Ţi-e mai bine?

— Da… în pădurea Băiţei… M-au atacat cu flintele… Erau ascunşi… Cred că am plumbi între coaste… doare…

— Bea un pahar cu vin să-ţi vii în fire, iubitule 1 L-am trimis pe Sony călare, la Baia, după doctor. Trebuie să se întoarcă… Şi ochii îi înotau în lacrimi.

Doctorul Runtzler a rămas la Unguraş până în zori. A desfăcut geanta de piele, a scos instrumentele, i-a cerut Marghitei un lighean cu apă fierbinte, spirt şi feşe. Hangiţa i-a dat ajutor la extragerea celor doi plumbi înfipţi adânc, aproape de rinichi. Grigore scrâşnea din măsele fără să scoată un geamăt. După ce fu bandajat, a căzut în toropeală, istovit… La prânz i s-a adus o supă de pui. A sorbit două linguri şi a dat-o deoparte. Marghit îi ridică capul şi-i turnă pe buze vinul din cană:

— Întăreşte… Îi ţinu apoi mâna şâo sărută, scăldând-o cu lacrimi: Să te faci sănătos, iubitule, că de nu îmi iau şi eu viaţa!

Ziua se simţea mai bine. Din păcate, nu putea da voinicilor de ştire c-e-a păţit. Ar fi însemnat să dezvăluie cine este şi unde se află ascunzătoarea lor. Mai bine mort! Marghit nu l-ar vinde: o ştie. Seara avea fierbinţeli şi aiura. Marghit nu se depărta de la căpătâiul lui, îi dădea prafurile doctorului şi-i punea la cap prosoape ude. Seară după seară. La o săptămână se simţi mai bine. Era într-o joi. Se sculă în capul oaselor şi privi către Marghit, c-un zâmbet chinuit:

— Trebuie să plec!

Îşi trase surtucul, strânse cingătoarea peste banda] şi coborî din pat.

— Nu te las! – protestă hangiţa cu obidă. Eşti încă

plăpând şi te doare…

— Te-nşeli, Marghit! Mă simt bine – minţi Grigore. Şi treburile nu-mi îngăduie să fac pe lehuza; crede-mă…

— Pesemne c-aşa o fi, dacă zici… se resemnă Marghit. Dar atâta drum pe cal, cu rana deschisă, nu te-aş sfătui! Îţi pregătesc cina şi ceva merinde pentru1 călătorie. Aşteaptă…

Era neras, palid la faţă şi slăbit din pricina sângelui pierdut. Dar nu mai avea răbdare şi voia să ajungă la sălaş. Friptura de raţă, plăcintele şi vinul pe care-l sorbea cu plăcere i-au readus culorile în obraji. Surâse… Marghit simţi o uşurare: omul ei drag zâmbea, pentru prima dată de când flintele vrăjmaşe erau cât p-aici să-l răpună. De fapt era un zâmbet de recunoştinţă pentru râvna cu care-l îngrijise hangiţa. Mai avea, biata, ochii înroşiţi de nesomn după nopţile de veghe. O luă de talie:

— Îţi mulţumesc, Marghit! Ai un suflet nobil. N-am să uit…

*

A pornit la lăsarea nopţii, când netrebnicii, dacă ar mai fi pândit, ar ţinti la întâmplare. Marghit îi făcuse rost şi de o căciulă, fiindcă gerul pişcă zdravăn. I-ar fi dat frâu liber Sălbăticuţei, dar se temea de zdruncinături. La vizuină a ajuns abia când noaptea se-ngâna cu ziua. Descălecă. Picioarele-i erau îngheţate bocnă şi iapa făcuse chiciură la nări. Ciocăni cu pistolul, dar neauzind paşi vru să împingă portiţa cu umărul.

— Care bate? – se auzi dinspre fund glasul unchieşului.

— Pintea!

— Tu eşti, nepoate? – zori Nichifor să-i deschidă. Îl lumină cu opaiţul şi se sperie: Ce-i cu tine, Grigore?

— Ţi-oi povesti. Dar să nu mai ţinem iapa în frig c-a degerat de ajuns…

Unchieşul bombănea supărat, în timp ce purta pe Sălbăticuţa de dârlogi:

— Vezi în ce hal ai ajuns dacă nu te potoleşti? O oaste fără căpitan se spulberă, ascultă la mine 1 Treci în

despărţitura ta, dă-i cam frig… Scot şaua, grijesc de iapă şi vin mintenaş cu sacii…

— Îi duc eu 1

— Nu vezi că abia te ţii pe picioare?

Grigore se lungi pe laviţă, îmbrăcat. Era sleit de oboseală şi dureri.

A mai rămas cu unchieşul câteva zile, să prindă puteri. Nichifor îl hrănea cu ce avea mai de soi, schimba feşile cu îndemânare, ca o doftoroaie, şi vedea cum i se-nchide rana – că era voinic Pintea… Dar nu ştia ce junghiuri simte căpitanul când se mişcă ceva mai tare. De ce să-l îngrijoreze? O să treacă… Găsiră tabăra bine chivernisită: cu oale, cratiţe şi talere la cuhnie. Toma Guliei împungea cu acul, ajutat de doi ortaci şi de femei când aveau vreme, Vartolomeu încropise o cojocărie, iar Gaftenie pusese drugi la uşi, ba chiar şi lacăte la despărţiturile în care se ţineau proviziile, vinul şi răchia, pielicelele de jivină şi ovăzui pentru cai. Cheile le ţinea Anuş…

Mălina umbla cu capul în nori de fericire că feciorul rămâne lângă dânsa.

A doua zi, Pintea ţinu sfat cu soţii apropiaţi. S-a hotărât ca celor vechi să li se dea drumul acasă până la mijlocul lui făurar, împărţindu-se fiecăruia câte zece florini, să aibă de cheltuială. Petrişor, Breban şi Sava vor cutreiera satele abrudene şi maramureşene şi vor sta de vorbă cu flăcăii care ar vrea să intre în oastea lor, iar unchieşul va umbla cu căruţa să cumpere cele de trebuinţă, fiindcă avea hârtia de la Baia şi nu-l supăra nimeni.

Cum nu prea avea rost în tabără peste iarnă şi rana nu i se vindecase, Grigore se sfătui cu Nichifor şi Imre dacă n-ar fi nimerit să se repeadă la Viena. Îi lămuri că n-ar fi rău să dea pe acolo şi să fie văzut sub chip de Csontos. Va afla poate şi ce se pune la cale pentru Ardeal, se va duce la un doctor şi, de va fi cu putinţă, va cumpăra şi nişte flinte mai acătării. Că acolo-s armurării vestite…

— Crezi că vei izbuti să ajungi, căpitane? – stătu Imre în cumpănă.

— De ce nu?

Purta la dânsul împuternicirea de consilier, pe care nu i-o ceruse Karolyi, fie că nu ştia de ea, fie că uitase. Avea de gând să predea juriştilor scrisorile de recomandaţie şi să trimită solie lui Karolyi, erariului şi vicelui, ca ei. să fie încredinţaţi că Csontos rămâne la Viena. Era păcat să nu folosească paşaportul, mai ales că la întoarcere se va îndeletnici numai cu oastea şi cu nevoile iobagilor…

— Ştii la ce m-am gândit, Grigore? – grăi Nichifor după ce s-au înţeles cine ce are de făcut în lipsa lui; caută şi vreun cojocel cu solzi de fier, pentru tine. Prin el nu trec plumbii lesne… Iar dacă te nimeresc mai jos, la şolduri sau spre picioare, te poţi tămădui grabnic…

— Cămaşă de zale spui, unchieşule?

— Da'… Dac-aşa-i zice…

— Am să caut mai multe: câte una de fiecare căpetenie. Că nici voi nu sunteţi feriţi de plumbi…

Părintelui i-a spus drept, dar pe Mălina şi pe celelalte femei le-a minţit că pleacă la Sătmar să dea slujba în primire, iar după ce-or trece sărbătorile nu va mai părăsi tabăra decât pentru nevoile cetei şi mereu însoţit…

PREASFINŢIA SA E PRINS LA STRÂMTOARE

Odată cu Grigore a plecat şi Imre către Şeini. Primise de la Nichifor o mie de florini şi îi ducea lui Şari, pe care nu o mai văzuse de peste doi ani. Era nimerit: pica în preajma sărbătorilor. Va lua şi niscai daruri copiilor, iar dacă beţivanul de Mişka o fi pe acolo şi-o face gât, avea de gând s-o scoată cu plozi cu tot şi s-o aşeze în vreun sat maramureşean, nu prea departe de tabără. Îi va agonisi o căsuţă unde să-şi încropească gospodăria şi o va lăsa în grija unor vecini de omenie. Nichifor i-ar face rost de cele trebuincioase – că tot se vântură mereu prin Maramureş, unde a şi legat prietenii trainice – iar el, Imre, se va putea repezi când şi când pe la muiere şi să vadă plozii; că Steffi şi Aron sunt oarecum ai lui…

În hrana zilnică intra ciorba de fasole şi linte, ciupercile adunate de cu toamnă şi puse la uscat; în fundul

peşterii se strânseseră grămezi de crengi şi stive din lemn doborât şi cărat de voinici de cu toamnă. Afară viscolea; şuiera un vânt năprasnic, de îngheţau şi jivinile. Ghiţă dăduse chiar peste doi iezi de ciută, aproape degeraţi. Piroş i-a hrănit, le-a aşternut culcuş cald şi i-a înzdrăvenit. Acum se ţineau de fustele ei şi o împungeau cu corniţele, de hârjoană. Arareori ieşea vreunul din peşteră pentru apa ce-o aducea în burdufe, sau să hăituiască ţapi negri, cerbi lopătari şi mai ales mistreţi, că aveau carne gustoasă, iar slănina şi untura topită nu se deosebea de cea de porc. Vistiernicul s-a înapoiat de două ori cu căruţa plină. Adunase sub coviltir pânză de casă ţesută de muierile de prin Abrud şi Săcele, saci cu fasole şi porumb, scule pentru covăcie, gealăie şi tesle, piele pentru hamuri şi talpă de bou. Fusese oprit în drum de jandarmi călări, dar le-a arătat hârtia şi i-a minţit că duce târguielile la băi, pentru muncitori. Şi l-au crezut. Dacă avea hârtie cu sigiliul lui Haller… Cât rămânea cu soţii meşterea oişti, butuci şi roţi de schimb.

Se repezea uneori până la vizuină, să vadă ce mai e pe acolo, dar nu zăbovea mult, că n-avea ce. După ce se încredinţa că lădiţa cu aur şi hârtii e nevătămată şi scotea câţi florini avea nevoie, se-ntorcea la peşteră. Serile, la lumina chioară a opaiţului, trăgea din şerpar un catastif soios şi trecea în el, cu migală, cât a scos din ascunzătoare şi pe ce s-au cheltuit banii. Îl năpădeau sudorile, că nu era meşter la scris… Simţea însă că-i datoria lui de vistiernic să ţină socotelile până la o para, ca să poată dovedi oricând, cum şi în ce fel chiverniseşte comoara ce i-a fost încredinţată.

Când viforul se mai domolea, înhăma caii (după ce întreba cu o zi înainte de nevoile fiecăruia) şi pornea iar la drum. Mai afla ce se petrece în lume, avea prieteni în fiecare sat, până sus, spre Vişeu şi Sighet, iar la caz de trebuinţă fraţii i-ar fi ştafete credincioase, iscoade şi gazde, atât lui cât şi voiniciior. Aproape că nu era cătun în ţinuturile Maramureşului, Chioarului şi Abrudului, în care oamenii să nu tâlcuiască la gura sobei, serile, despre

isprăvile viteazului Grigore Pintea şi dărnicia sa. De bună seamă că fiecare mai punea ceva de la dânsul, înflorea cele auzite după cum îl tăia capul, iar flăcăii şi mândrele cântau hore pe care naiba ştie cine le ticluia. Una îi plăcea îndeosebi. N-o ştia toată, dar începea cam aşa:

Mândru ca un strop de soare, Umblă-n codru de-a călare Pe o iapă înţântată şi c-o şa în fir muiată. Cine-inatul ce goneşte şi cu grofi se războieşte? Este căpitanul Pintea, Cu ochi treji şi trează mintea 1

Când roteşte-n jur securea. Se cutremură pădurea; Vără spaima în ciocoi, Ce ne-au făcut pe noi… Alelei, Pintea, fârtate 1 Mai treci pe la noi, prin sate, Cu voinici ca nişte zmei, Să ne scuturi de mişei.

Nici treaba făcută de Sava şi Petrişor nu era de lepădat. Vestea că flăcăii luaţi cătane au fost scăpaţi de căpitan din ghearele stăpânirii şi că-s zdraveni şi sănătoşi, a ajuns din gură-n gură până în cel mai înfundat cătun moţesc şi maramureşean. Flăcăii temători de oaste îşi făceau socoteala că dacă s-or năpusti recrutorii peste cătunele lor, nu mai au grijă: codrul e la o zvârli tură de praştie, munţii-s înalţi, stâncoşi, plini de râpi şi grohotişuri! Acolo să-i tot caute dălcăuţii, că n-or să le dea de urmă… Sava, Petrişor şi ciobanii s-au înapoiat la sălaş către mijlocul lui făurar – cum le poruncise căpitanul.

— Cu tundrele albe, abia-i puteai deosebi de munţii de nămeţi. Au croit-o de-a dreptul printre cetini, să nu se-ncrucişeze cu vreo poteră. Li se mărise pâlcul. Din fiecare sat li se alăturaseră câţiva băieţandri buni de oaste. Îşi umflaseră desăgile cu slană şi caş, luau câte o bâtă zdravănă să se apere de jivine şi porneau pe urmele voinicilor, călăuziţi de câte un soţ de-ai lui Pintea. Tot umblând pe cărărui ferite, prin ocolişuri, au ajuns la tabără după patru zile şi tot atâtea nopţi de drumeţie. Plecaseră douăzeci şi doi – cu Sava şi Petrişor – şi s-au înapoiat optzeci…

*

Viena cu îmbulzeala ei n-a avut darul să-l reţină pe Grigore. E drept că oraşul era nămeţit şi forfota se

domolise. Primul drum l-a făcut la un doctor cu faimă. Pentru doi taleri, doctorul l-a ciocănit îndelung şi i-a dat nişte leacuri. A umblat apoi pe la armurieri de a târguit cam douăzeci de flinte noi-nouţe, cu câte două ţevi lucitoare, nişte cuţitoaie vârâte în teci de piele de puteau fi purtate la şold, praf de puşcă şi plumbi. N-a fost întrebat de ce şi pentru cine le cumpără. Ai plătit bănişorii? Ia-ţi marfa şi mergi cu Dumnezeu! Nu ca la Sătmar… A predat apoi scrisorile de recomandaţie şi i s-a făgăduit că, de cum s-o încălzi vremea, va intră la seminarul de drept: ca audient până la toamnă, apoi ca student. A întocmit apoi răvaşe amănunţite lui Mickes, erariului, lui Haller şi Yolandei. Le-a dus la staţia de diligenţe şi pentru cinci florini bucata vor ajunge la cei în drept… După aceea, n-au decât să-l caute cât or pofti! Că Viena nu-i Baia ori Sătmar, să găseşti omul pe dată. Aici, vorba ceea: „caută acul în carul cu fân”… După ce a gătat treburile şi a împachetat muniţia în două lăzi, başca patru cămăşi de zale, s-a pregătit pentru drum. A tocmit o diligenţă mai mică, singur, să aibă loc pentru toate. Şi, oricum, un slujbaş înalt nu se-nghesuie într-o hărăbaie cu mulţi călători, ca oile-n ţarc. E drept că s-a lefterit de peste trei mii de galbeni, dar aduce scule de preţ…

Diligenţa a tocmit-o până-n Vişeu, unde trebuia să-l adaste Nichifor cu coşia. Unchieşul n-a tras chiar în târg, să nu bată la ochi dac-o ţine căruţa atâta vreme, fără rost. S-a oprit la un cunoscut în Borşa, a lăsat căruţa cu unul din cai în păstrarea omului şi a plecat la târg, călare pe-al doilea. N-a tras la han, ci ia un frate de cruce, Indrieş. Dar nu i-a spus că-l aşteaptă pe Grigore, de teamă ca omul să nu scape o vorbă la loc nepotrivit. Trecea în fiecare zi pe la han, întreba dac-a sosit un consilier de la „Viana” şi, în dimineaţa când i s-a spus că-i acolo de cu noapte, s-a repezit pe scări, într-un suflet, şi i-a ciocănit în uşă:

— Cine-i acolo?

— Miklós Torok, Înălţimea Voastră 1 – îşi dădu vistiernicul numele scris pe hârtia erariului. Spusese aşa, fiindcă în urmă-i venea hangiul… S-au îmbrăţişat când au

rămas singuri, iar în timpul micului dejun, Nichifor i-a istorisit ce s-a mai petrecut la sălaş. Ne-au mai venit 60 de voinici, Grigore.

— Asta-i bine. Imre s-a înapoiat?

— Da. Muierea şi plozii i-a adus la Fereşti… Da ce-ai în lădoaiele astea?

— Când îi vedea, ai să te bucuri! Unde ţi-i coşia?

— În Borşa, la un prieten. Mă reped s-o aduc şi cel târziu mâine-n zori sunt cu ea aici, să ne aşternem la drum.

— Nu zăbovi, rogu-te…

Au oprit la ascunzătoare, în Gutin, unde au descărcat lăzile şi le-au vârât în despărţitura lui Grigore. Tare l-a bucurat pe vistiernic vederea flintelor strălucitoare, dar mai cu seamă cămăşile de zale. Le-a pipăit cu mâna, le-a încercat cu dinţii şi a clătinat din cap, mulţumit:

— Trage una pe tine, Grigore 1 Că de când te-au betegit blăstămaţii, n-am mai avut o noapte de hodină. Bine că te văzui teafăr 1 De-acuşi nu mai pleci nicăierea fără soţi…

— Aşa oi face, unchieşule 1 – râse Grigore. Dar cămeşile le-om pune când om porni la bătălie…

— Iaca-na 1 Parcă ştii dincotro te ţinteşte plumbul ucigaş? Ai pătimit doar…

— Bine, dar pune şi dumneata una…

Înainte de a porni spre tabără, Grigore chitea într-una din lăzi, cu socoteală, hainele boiereşti, cizmele de lac şi celelalte dichisuri.

— Ce tot taci acolo, nepoate? – se uita Nichifor strâmb.

— Îngrop în raclă pe consilierul Csontos, unchieşule! – îi răspunse Grigore cu haz. Fă-i semnul crucii să se hodine-n pace…

La tabără, venirea căpitanului însufleţise toată lumea. Chiar şi părintele Avram, care abia îşi mai târa picioarele şi sufla greu, ieşi să-l întâmpine şi să-i dea binecuvântarea.

Să hrăneşti o sută şaizeci de guri şi cincizeci de cai,

rostuind cele trebuitoare, nu-i de şagă. Nichifor lua la drum şi pe Sava, că nu mai răzbea singur. Dar tot nu se ajungea… într-o seară îl trase pe Grigore deoparte:

— Ni se cam topesc talerii, nepoate!

— Câţi mai avem?

Nichifor se uită în catastif:

— Cam douăzeci şi două de mii… Patru ţi-am dat când ai purces către Viana, târguielile, cât am împărţit voinicilor… Uită-te şi tu!

Grigore socoti în gând: 25.000 prada, 3.000 de la erai, cam tot atâţia de la Stupul… Se cheltuiseră vreo opt mii şi mai bine. E drept că li se mărise ceata şi strânseseră purcoi de flinte. Dar pentru cele ce avea de gând să izbândească, tot erau puţini.

— Ne-om mai gândi, vistiernice, cum să-ţi sporim comoara – hotărî Grigore. Să treacă iarna… Ţi-aduci aminte cu cât am pornit din Măgoaja?

— Cum de nu? Cu cincizeci de florini. Aşa-i?

— Este. Şi, după câte vezi, i-am sporit binişor. Avem ceată numeroasă, o tabără cu rost şi mare-i Dumnezeu!…

Acum, că se statornicise pentru totdeauna cu ceata, Pintea zăbovea mereu printre voinici. Sta de vorbă cu soţii şi cătanele în ce fel să-i călească pentru bătălii, călărea în fruntea lor pe Sălbăticuţa şi-i purta pe creste, între râpi, pe cai, spre a-i învăţa pe unde să se facă nevăzuţi dacă duşmanii vor fi în număr covârşitor. Se făceau exerciţii de tragere cu flinte noi, marşuri să-i întărească, iar Pintea alcătui şi un soi de hărţi cu locurile împrejmuitoare, pentru soţi, ca să nu facă ocoluri zadarnice. Un singur lucru îl supăra: straiele voinicilor şi tundrele de oaie se vedeau cale de-o poştă şi ar deveni ţinte sigure în caz la primejdie.

Le-ar trebui flăcăilor uniforme cafenii… Aşa s-ar simţi şi ei oşteni. Are cine să le coasă: Toma Guliei cu ciracii lui. Totu-i să facă rost de postav… Dar cum? La asta trebuia să mai chibzuiască. Să-l târgui la Cluj sau la Braşov, e lesne! Dar nu-i păcat de atâta bănet?

Deşi împănase ţinuturile valahe (de pe la Săliştea Sibiului şi până spre reşedinţa lui, Sătmarul) cu unităţi

militare, Caraffa era nemulţumit de rezultate. Parcă spre a-i face în necaz, iobagii români ocoleau bisericile în care slujeau papistaşii, iar ungurii şi secuii le dădeau dreptate. Doar castelanii, argaţii lor şi slujitorii statului luau parte popilor raşi pe faţă, ca măscăricii. Singurul lucru ce izbutise noul guvernator era să îndârjească mai avan populaţia nevoiaşă de la sate împotriva ocupaţiei chesaro-crăieşti. Ţinea conciliabule cu arhiepiscopul Szecheny şi, de fiecare dată, prelatul i se plângea de încăpăţânarea ereticilor ortodocşi.

Ungur de baştină, arhiepiscopul s-a dat cu austriecii încă de pe vremea diplomei Leopoldine. Simţise dincotro bate vântul şi s-a renegat de calvinism, intrând într-o mănăstire iezuită, unde s-a catolicizat. N-a făcut rău pentru el, că a ajuns arhiepiscop… Dar tot nu i-ar veni la socoteală ca nobilii unguri să aibă conflicte cu austriecii. S-ar găsi între ciocan şi nicovală…

Vestea despre călătoria popilor raşi pe faţă, ca măscăricii, s-a lăţit din sat în sat. Au aflat-o şi fârtăţii lui Nichifor, care au găsit cu cale să-i dea de ştire, vârând în scorbura copacului din Capnic o ţidulă pentru uncheş. Când se abătu pe la scorbură, vistiernicul dădu peste răvaşul cu blestematul Atanasie, care-bântuie prin aşezările iobăgeşti şi caută să ademenească suflete la credinţa papistaşă. Nichifor duse căpitanului răvaşul. Pintea îl citi cu fruntea încruntată şi-l pironi pe vistiernic:

— Dacă se-ndreaptă către Baia, musai să treacă prin apropierea vizuinei. Tare aş pofti să-l am în faţă, ca să-i zic câteva de ocară 1 – spuse Pintea. N-ar fi rău să-l adaste niscai soţi pe drumul Strâmbei…

— Şi apoi?

— Să-l aducă la vizuină, să mă răfuiesc cu ticălosul!

— Aşa om face! Câţi să pornim?

— Dumneata, Sava, Imre şi Petrişor. Ajung patru inşi! Luaţi merinde pentru câteva zile, pistoale, cai odihniţi şi aţineţi-vă prin codru. Când veţi zări caleaşca, o înconjuraţi…

— Dac-o fi păzită?

— Şi ce? Dezarmaţi paza şi luaţi-l pe sus 1 Mă găsiţi la vizuină…

Nu s-au aşteptat călătorii din butca să dea ochii, în zori, cu patru haiduci. Au pornit să tremure în faţa pistoalelor, iar Atanasie bâigui:

— Sunt episcop, oameni buni! Şi cine se atinge de o faţă bisericească păcătuieşte în faţa lui Dumnezeu…

— Papistaş? – îl sfredeli Nichifor. Că te-aud vorbind grai românesc. Şi bolobocelul de alături, aşijderi. Ori papistaşii vorbesc nemţeşte…

— Sunt episcop greco-catolic… unit… adică ortodox… – bolborosi Atanasie înfricoşat.

— Ce tot îndrugi acolo, popă blestemat? – îl probozi Nichifor. Dacă erai de-al nostru purtai barbă 1 Ia, flăcăi, daţi-l jos din butca! Sau nu: urcă-te, Sava, pe capră şi s-o pitim la loc mai ferit. Noi mergem pe de margini, iar Petrişor să-l ia pe vizitiu în şa…

— Vă blestem! – răcni Atanasie scos din minţi şi-i ameninţă cu crucea de aur, încrustată cu pietre scumpe.

— Blestemă-ţi zilele, spurcăciune! – îl repezi Sava. Şi ţitte-ţi botul, preasfinte, să nu te miruim!

Deshămară caii, cetluiră câte un popă de fiecare cal, le vârâră căluşe în gură să nu zbiere şi urcară spre creste, către vizuină. Vizitiul, ţinut strâns de Imre, tăcea mâlc. Au ajuns spre înnoptat la ascunzătoare. Nichifor intră în despărţitura lui Pintea:

— Am adus dihorii, căpitane!

— Mulţi?

— Doi… şi un vizitiu…

— Pe cei dintâi băgaţi-i până mâine într-o despărţitură lăcătuită. Drept hrană: pâine şi apă! Tot suntem în postul paştelui. Pe vizitiu adă-l încoace…

— Şezi! – îl îmbie Grigore. Eşti popă, călugăr…?

— Nu, argat…

— Cum îţi zice?

— Pista… Lakatos…

— De mult îi slugăreşti?

— Păi şi tata a fost rob la palatul episcopal; eu i-am

luat locul…

— Aha… Ţi-e foame? Ia adu, Sava, un taler cu mâncare şi o oală cu vin. Pare om cumsecade; să-l ospătăm…

— Da măria voastră cine sunteţi, dacă nu vă e cu supărare?

— Haiducul Grigore Pintea! auzit-ai de mine?

— Auzit… Şi o să mă spânzuraţi?

— De ce? – râse căpitanul înveselit. Te ştii cu vreo vină?

— Nu, vă jur pe credinţa mea!

— Vezi? N-avem de ce să te pedepsim. Vei sta cu noi o zi, două, te vom găzdui ca pe un oaspe cinstit, ba ţi-om mai da şi ceva creiţari de cheltuială…

Pista holbă ochii: omul nu-şi râde de el? Nu, că îl tot îmbie cu mâncare şi băutură.

— Dar pe ăia? Şi duse două degete la beregată.

— Nici! – hohoti Grigore. Le vom da drumul teferi. Poate niţeluş mai vătămaţi, dar nu cine ştie cât… I

Ungurul se linişti. Când Imre îl luă de braţ, vorbindu-i prieteneşte, în maghiară, era voios de-a binelea. Trecu la grajd să-şi îngrijească telegarii, dormi cu smolitul şi bău la vin cât nu i-ar fi dat pivnicerul episcopal într-un an întreg.

A doua zi, popii fură aduşi la judeţ. Aveau reverendele boţite, părul răvăşit şi ochii înroşiţi de teamă. Judecata se ţinu pe o stânca retezată ce aducea cu o masă. Cu braţele încrucişate peste piept, Grigore luă pe episcop la întrebări:

— Numele?

— Atanasie Bolony…

— Nu-ţi zicea cumva Bălan? – surâse Pintea maliţios.

— Da – se bâlbâi clericul – dar aşa mi se spune de când…

— De când ţi-ai vândut neamul şi credinţa pe treizeci de arginţi. Iudă 1 – tună Grigore necruţător. Nu ţi-e ruşine, ticălos bătrân? Te-au uns la Ţarigrad mitropolit ca să păstoreşti credincioşii ortodocşi din Ardeal… Şi ce ai făcut, spurcăciune? Te-ai vândut papistaşilor pentru un blid de

mâncare şi o cârjă episcopală 1 Ce meriţi?

— Îndurare, fiule, că greşim cu toţii…

— Mie îmi este îngăduit să greşesc. Ţie, ca mitropolit, nu-ţi era 1

Făcu semn lui Sava să-i scoată crucea şi lanţul de pe piept. Nu-i vrednic să le poarte 1 Le-om da unui cuvios de-al nostru, creştin, să le poarte. Buzunăriţi-l şi vedeţi ce mai are pe acolo! Scoteţi-i şi inelul din deget…

În buzunarul reverendei găsiră o punguliţă de piele cu două sute de galbeni. O aşezară pe masă.

— Asta rămâne zălog! Cu talerii vom ajuta câţiva iobagi sărmani… Ce-ai căutat în sate, popă caterisit?

— Eh… să-mi văd şi eu oiţele…

— Nu mai eşti păstor, scârnăvie, de când te-ai lepădat de credinţa strămoşească! Ce gândeşti să facem cu el, Petrişor?

— Eu socot, căpitane, c-ar trebui să-l înălţăm pe o cracă, să se zvânte… – propuse ciobanul, mucalit.

— Vă blestem! – urlă Atanasie – focul Ghehenei să vă ardă!…

— Mai domol, papistaşule, mai domol… – făcu Grigore haz. N-am să-ţi iau sufletul diavolesc. Mai nimerit e să dai seamă Celui de sus pentru nelegiuirile tale… Sava! Ia descalţă, rogu-te, pe sfinţia sa, că s-o fi încins. Şi mângâiecu joarda pe la tălpi să-i treacă mâncărimea…

— Câte să-i dau, căpitane?

— Douăzeci şi cinci, băiete! Cu cât pedepseşte şi sfinţia sa pe sslugi… Dar nu prea tari, să nu-l vatemi rău – îi şopti la ureche.

Nuiaua vâjâia şi se lipea de tălpile renegatului, care răcnea ca din gură de şarpe. După vreo zece nuiele, Grigore porunci:

— Ajunge! Se apropie: Imre, ia despoaie pe sfinţia sa, să se zvânte un pic; văd c-a asudat… Unde-i frizerul?

— La popreală! – râse Nichifor.

— Aduceţi-l degrabă!

Frizerul şvab Herman Blutigel – un omuleţ pirpiriu, ras, cu părul lins şi cănit – fusese prins cu vreo două zile în

urmă, în apropierea sălaşului. L-au adus în faţa căpitanului, care-l descusu:

— Spune drept: eşti iscoadă a poterelor sau frizer?

— Frizer, Ihre Hocheit! Jezuş Maria…

— Şi ce cauţi în codru?

— Vine de la Vişeu şi meri la Baia, să deschide frizerie.

— Dacă spui adevărul, dovedeşte! Tunde şi bărbiereşte-mi soţii. Te-om plăti. Dar de nu te pricepi, înseamnă c-ai minţit şi te spânzurăm!

N-a minţit şvabul. După ce i-a ferchezuit pe soţi, fu luat la vizuină, pe cal, cu ochii legaţi, să nu mai nimerească drumul altă dată. Tot cu ochii legaţi l-a adus Nichifor la masa de judeţ; acolo l-a dezlegat.

— Meştere Blutigel – zâmbi Pintea – fă bunătatea şi rade în cap pe sfinţia sa. Te-aş fi pus să-i tunzi şi barba, dar a făcut-o singur, fără noi. Pe celălalt la fel! Ia ăşti doi taleri ca plată: sunt darnici papistaşii…

Meşterul îşi făcu datoria. Tunşi chilug, popii arătau caraghios.

— Duceţi-l pe Blutigel înapoi 1 Iar dumneata, vistiernice, dacă ai cumva miere prin cămară…

— Se găseşte!

— Adă vreo două căni…

I-au uns cu miere pe trup şi i-au ţinut legaţi de câte un copac până seara, că se umflaseră de înţepăturile albinelor. A doua zi, în zori, l-au adus pe Atanasie la Grigore:

— Vă trimit călare până-n Baia Sprie. De astă dată aţi scăpat uşor 1 Vă iert! Dar, de mai cutezaţi să umblaţi prin sate româneşti şi să siliţi iobagii să-şi lepede credinţa, a doua oară voi asculta sfatul soţului: Vă spânzur 1 Scoate-l, Imre, de aici 1

Porunci să-i lege de şei şi scări, cu ochii înfăşuraţi; pe Blutigel de asemenea, iar noaptea să-i lase în vâlceaua dinspre Baia; caii să-i aducă înapoi.

— Şi vizitiul, căpitane?

— S-a îndulcit la noi, rămâne!

*

Noua ispravă a haiducului Pintea şi a voinicilor săi a stârnit – după cum era de aşteptat – vâlvă mare în toate straturile populaţiei ardelene. Iobagii au primit ştirea cu satisfacţie, clericii cu spaimă de moarte, cercurile nobilimii c-un soi de zâmbet amuzat, pe când Szecheny şi Caraffa cu explozii de indignare – ca pe un afront personal. Cei doi prelaţi fuseseră găsiţi într-o dimineaţă, în vâlceaua dinspre Baia Sprie, cetluiţi ca butucii, vineţi şi ciuruiţi de împunsăturile gângăniilor şi aproape muţi de groază.

Caraffa se plimba prin cabinetul său, furios ca un leu în cuşcă. Pe scaun şedea şi-l urmărea cu privirea secretarul său, Antinie Dunod – fost călugăr iezuit pe vremuri şi meşter ne-ntrecut în sforării şi intrigi.

— Nu vezi, Antinie? – spumega generalul – că tâlharii ăştia nu-s borlaşi de rând? Se dau la jafuri şi silnicii numai împotriva guvernământului 1 Au prădat talerii guvernului şi chinuiesc înalţii demnitari ai bisericii catolice. Nu ţi se pare că avem de-a face cu o ceată bine organizată? Poate-i chiar o banderie de nobil, cu reşedinţa la un castel... Că prea umblă nestingheriţi şi află toate mişcările noastre!

— N-aş crede, excelenţă – îndrăzni secretarul. Se zice că au de căpetenie un valah, Pintea şi nu mai ştiu cum...

— Aşa crezi? Dar Gavrilă Nagyszegy ce este? Nu-i valah? Nu-i nobil? Şi a fost căpitan în oastea imperială... A fugit la turci, în Bălgărad, a trecut la ortodoxie şi apără iobagii valahi şi ereziile lor spurcate. Nu m-ar mira ca Nagyszegy să fi luat numele de Pintea, sau cum naiba-i zice, şi să comande un steag de oştire turcească în straie civile. S-ar putea... Şi dacă nu-i dibuim să-i spânzurăm până la unul, multe necazuri or să ne mai căşune... Gândeşte-te! a un plan! Pentru după-amiază, am convocat comandanţii de jandarmi, de potere şi unii conducători de regimente. Să chibzuim împreună ce măsuri vom lua, iar dumneata, care eşti vulpoi hârşit, trebuie să scorneşti un şiretlic să-i prindem ca din oală...

C A P I T O L U L

UNU-I PINTEA CEL VESTIT, PE BOIERI I-A

ÎNGROZIT

Iscoadele unchieşului n-au stat cu mâinile-n sân. Umblau prin târguri, – iscodeau ici, colo, se opreau prin cârciumi şi trăgeau cu urechea la vorbele unor cătane austriece sau vagmiştri de jandarmi beţi peste măsură, spionau pe la uşile slugilor de dregători, aflau tot ce se pune la cale şi dădeau de ştire lui moş Simion Botârlă, din Bârsana. Ca frate de cruce cu Nichifor, el cunoştea scorbura din pădure, dădea bani ştafetelor şi iscoadelor şi îndruma către sălaşul voinicilor pe cei care-i socotea de credinţă. Într-o zi, cam la vreo săptămână după judecata papistaşilor – ori poate chiar două – când Nichifor vârî braţul în scorbură, îl scoase c-un răvaş înfăşurat într-un bolovan. Simion scria:

„Iubite frate.

Află că vrăjmaşii se adună şi au de gând să tulbure „nunta”. Am trimis cumetrii după ştiri şi am aflat că s-au pus oameni să prindă pe mire şi nuntaşi. Aşa că fiţi cu băgare de seamă şi nu vă-ncredeţi în cutre. Bântuie peste tot 1 Ţineţi-vă cât mai feriţi, iar nunta s-o faceţi fără multă zarvă şi, dacă se poate, cu uşile şi ferestrele zăvorâte. Eu, după cum m-ai povăţuit, am mânat vecini de omenie să strângă daruri şi plocoane pentru mireasă. Nu ştiu dacă le-oi putea aduce chiar eu, dar să ştiţi că le veţi avea la vreme. Spune-i finului Grigore să nu mai umble prin hanuri şi făgădăuri, că-s pline de caiafele duşmanilor, ce cată să-l prindă în plasă ca pe un avat. Am auzit de pătărania voastră cu cei doi cumetri ce şi-au dat jos bărbile şi toate neamurile se veselesc. Daţi-i înainte tot aşa c-o să fie bine!

XXI

Al tău frate până la moarte Simion”.

Nichifor tălmăci răvaşul împreună cu Pintea. Din el se desprindea limpede că s-au pornit pe urmele lor cete de poteraşi şi de jandarmi, poate chiar şi oşti austriece. Şi caraulele din copaci au desluşit într-o zi, mai spre poate, un pâlc de călăreţi care iscodeau pretutindeni, iar moţii ciubărari îl vestiseră că pădurarii şi gornicii primiseră flinte noi şi plumbi pe săturate. Toate astea dovedeau că

pentru o vreme „trebuie să se ţinăliniştiţi. Pintea şi-a adunat soţii în sobor, la şatră, s-a sfătuit cu ei şi a înnoit porunca să nu mai iasă voinicii pe lumină nici singuri, nici cu cai. Au îndoit paza în copaci: câte opt oameni, care porneau din sălaş şi se-ntorceau acasă după miez de noapte… Nichifor şi Sava şi-au făcut rost de măgăruşi, le-au încărcat samarele cu ciubere şi linguri, au tras pe ei câte o ţundră flocoasă şi pe capete clopuri mici, cât strachina. Aşa coborau la vale. „Ca ciubăfari nu-i băga nimeni în seamă; ei, în schimb, aflaseră multe… Un regiment întreg de vânători fusese răspândit în munţii Gutinului şi Rodnei, iar poteraşii împânziseră satele, drumurile şi trecătorile spre munţi. În Bârsana, Nichifor îl vesti pe Simion să nu mai trimită voinici în codru până nu i-o spune el, fiindcă-i împănat de copoii stăpânirii şi i-ar prinde. Sava s-a oprit la Ciocârlău, la părinţii lui Petrişor şi i-a îndemnat să vestească rumânii din jur să nu-şi mai lase feciorii la drum, că-i primejdie mare. Se înapoiau cu câte un săculeţ de făină, burţi de porc afumate, dosite în ciubere, luminări de seu şi tutun. Băutură strânseseră din toamnă, că fusese an bogat în roadă. Anus avea în cămări mălai şi făină, burduşele cu brânză, peşte sărat şi carne afumată de sălbăticiuni. Mai vânau flăcăii, noaptea, câte un cocoş sălbatic, o găinuşă, iepuri şi ciute, astfel că nu duceau lipsă nici de prospătură. Cât umblase cu coşia, mai bine de un an, Nichifor se dovedise vrednic şi strângător. Aveau şi pânză de casă, suluri de aba, fasole, linte şi orz pentru cai. Duceau lipsă doar de hamuri, iar Hubariu se plângea că i se termină fierul. Dar, chiar de ar fi fost să-nchâdă covăcia o bucată de timp, tot nu era rost să-l îndestuleze. Grigore adusese din Viena şi Buda nişte cărţoaie groase de istorie şi stătea mai toată vremea cu nasul vârât în ele, în despărţitura lui. Citise atâtea minciuni pe seama iobagilor şi a răscoalelor din vremurile trecute, încât clocotea de mânie. Hronicii care ticluiseră aceste letopiseţe fuseseră în slujba crailor din Ungaria şi a împăraţilor austrieci şi, ca să se gudure pe lângă stăpâni, minţeau cu neruşinare. Chiar şi căpetenia răscoalei din

văleatul al 16-lea, secuiul Gheorghe Dozsa, care fusese ars pe rug, aşezat pe un jilţ şi cu o coroană de fier încinsă pe creştet, era zugrăvit ca un tâlhar de rând. Ori, după câte aflase, Dozsa fusese un mic nobil, căpitan de oaste, şi singura lui vină era că a răsculat iobăgimea pentru pâine şi slobozenie. „Mâine, poimâine, cine ştie ce diac afurisit o să scrie şi despre noi că am tâlhărit şi am vărsat sânge spre a ne îmbogăţi 1” – gândi Grigore şi scuipă înciudat. Se ridică şi porni către cuhnie. Glicheria şi Piroş bucătăreau pe plită, iar Mălina curăţa picioci.

— Ce-i cu tine, băiatul mamei? – se-ntristă Mălina, când flacăra vetrei îi lumină chipul. Ce te roade? Că te-ai tras la faţă… Mori de urât în peşteră? Cred! Da parcă noi o ducem mai bine? Uite şi la fata asta: se topeşte da-n picioarele. Aşa-i, Glicherio?

— Aşa-i, lele Mălino 1

— N-o mai întrebaţi 1 grăi Pintea cu tristeţe-n glas. Ştiu ce o roade: viaţa de cârtiţă… E fată-n putere, ar dori să vadă bolta cerului deasupra capului, nu pereţii ăştia stâncoşi şi umezi… Se sculă de pe scăuieş şi o bătu pe umăr: Mai adastă, Piroş, că şi eu strâng din dinţi. Nu va trece mult şi vom avea o oaste puternică 1 Ne-om război cu bogătanii şi i-om răpune. Apoi vom trăi cu toţii – şi tu, şi eu, şi iobagii români, unguri sau de orice naţie – în tihnă şi slobozi. Ai să te măriţi, îţi vei creşte odraslele…

— Şi tu, Grigore? – ridică Piroş ochii înlăcrimaţi.

— Eu…? Sunt oştean în gloata poporului. Ştiu eu ce soartă mi-o fi hărăzită? Dar dac-o fi să mor, n-aş vrea să-nchid ochii pe o laviţă că tata, nici să putrezesc în vreo temniţă sau să fiu ars pe rug, ca Dozsa… Aş vrea să pier vitejeşte, cu sabia în mână, în luptă dreaptă cu asupritorii… Gata-i mâncarea, Glicherio?

— Parcă-i amiezi, căpitane?

— Nici mult nu lipseşte… Şi Grigore se depărtă îngândurat, bocănind cu cizmele pe podeaua de scânduri.

Munţii Rodnei fuseseră încercuiţi. Pesemne că-i vându-se careva, altcum nu înţelegea Pintea de ce s-a bulucit atâta copoime în jurul sălaşului. Nici ciubărarilor

moţi nu li se mai îngăduie să umble prin munţi. Vestea o adusese Nichifor de la ultimul drum „când s-a strecurat cu măgăruşul, destul de anevoie, prin împânzeala poterelor. Seara au ţinut sfat:

— Nu mai merge în felul ăsta, fraţilor! Până la urmă ne-or strânge ca în laţ 1 – izbucni Grigore.

— Ce-i de făcut, căpitane? – întrebă/lmre.

— Să-i încercuim pe încercuitori! Suntem două steaguri de fârtaţi. Unul îl vei comanda tu, pe al doilea, eu. Îi iei pe Breban şi Petrişor; Sava rămâne cu mine… Coborâm pe furiş, noaptea, fără cai, tăbărâm peste ei şi-i alungăm. Avem flinte la fel de bune ca poteraşii, ba poate mai de soi, iar flăcăii ţintesc aproape fără greş…

— Toate-ar fi bune – rosti gânditor Nichifor. De ne-om hărţui cu ei aici, la poalele Rodnei, în preajma sălaşului, nu înseamnă să-l dăm în vileag? Să zicem că i-am pune pe goană… N-or să vină alţii la loc, mai mulţi, dacă vor bănui că ne-am statornicit şatra prin părţile astea?

— Ai judecat înţelept, vistiernice! Ne-am încropit sălaş bun: adăpost pentru oameni şi cai, cămări, covăcie, cuhnie socotită… Mai sunt şi femeile… părintele Avram… Ar fi păcat să-l părăsim… Întrebarea-i ce avem de făcut?

— Să chibzuim… – mormăi unchieşul, trăgând din înlea.

— Dacă i-am atrage, de pildă către Ţibleş? gândi Grigore cu voce tare.

— E cam departe! – se împotrivi Imre. Şi fără cai…

— La nevoie luăm şi caii! – hotărî Grigore. Adăposturi în bungetul Tibleşului găsim destule – har domnului! Lăsăm cu ei doi voinici şi ne-ntoarcem să-i luăm… Mă munceşte un singur gând: cum să-i momim?

— Mă reped eu prin Maramureş, nepoate! – propuse Nichifor. Dau sfoară pretutindeni, prin moş Simion şi alţi ortaci, precum că ne-au zărit umblând între Poieni şi Slătioara… Cum or auzi copoii, odată se reped într-acolo. Îi prindem pe la spate şi…

— Altceva mai bun, nu văd s-avem de făcut! – statornici Grigore. Iar dacă niciunul din voi n-are ceva

împotrivă…

Au încuviinţat cu toţii. În zilele ce au urmat, în tabără era o forfotă ca în preajma unei întâmplări deosebite. Flintele şi pistoalele au fost unse, şeile şi harnaşamentul reparate, caii au fost trecuţi sub ochiul atotvăzător al unchieşului, Vartolomeu a meşterit punguţe pentru plumbi, iar Petrişor şi Breban îngrijeau de merinde, ploşti pentru băutură şi săculeţe cu ovăz. S-a hotărât ca unchieşul să coboare lunea, pe jos, iar pe vineri să se urnească întreaga ceată către Ţibleş: călăreţii sub comanda lui Grigore, pedestrimea cu Imre. Au ţinut femeile deoparte, să afle cât mai târziu. Dar Piroş a simţit şi seara a intrat în despărţitura lui Grigore:

— Văd că vă pregătiţi de drum, Grigore. Merg şi eu!

— Cine ţi-a spus, Roşcovano? – o privi Grigore mirat.

— Nimeni! Da ştiu… încalec bine, mânuiesc pistolul; vreau să fiu şi eu de faţă!

— Dă-i primejdios, fată! Ne-om războ poate cu ostile crăieşti…

— Şi dacă? Nu mă tem! Mi-a făcut Guliei iţari şi. suman de aba. Nici n-ai să mă recunoşti…

— Dacă ţii cu tot dinadinsul, Piroş, ţi-om face pe voie. Şi ce-o să zică maică-ta?

— Nu mai sunt copil, Gore: am 24 de ani… Mama n-are ce să se amestece!

— Bine, să te ţii pe lângă Sava…

Vineri, pe înserat, s-au pornit. În frunte, douăzeci de călăreţi, cu Imre, Petrişor şi cătanele – bucuroşi că i-au scos din bârlog şi că vor lua parte la o bătălie; veneau în urmă pedestraşii cu flinte, iar şirul îl încheiau ceilalţi, cu Grigore, Sava şi Breban, să poată sări în ajutorul voinicilor pedeştri dacă vor fi cumva atacaţi. Nu se vorbea. Şi caii se ţineau tăcuţi, veseli că-şi dezmorţesc ciolanele, cu călăreţi în şa. De pe vârful Moiseiului au pătruns în Ţibleş şi au ţinut-o printre creste până prin dreptul Şieului. În vale şerpuia Săcelul, iar dintre stânci ţâşneau izvoraşe limpezi. Au găsit un luminiş şi au poposit, făcând tabără. Cătanele au dat ajutor de preţ. S-au meşterit şi torţe îmbibate cu

răşină, să li se lumineze calea de s-o brodi o noapte întunecoasă. Au aprins focuri de vreascuri să alunge jivinele, iar opt voinici, după ce s-au ospătat, făceau de strajă cu flintele încărcate. Grigore se învârtea gânditor pe lângă flăcăii însomnuraţi. Purta hainele cafenii: tunică încheiată la gât şi pantaloni strâmţi, de cizmă. La şold purta sabia prinţului, iar trupul îi era strâns în cămaşa de zale care îl zgâria cu solzii, deşi o trăsese peste flanelă.

În faţa unui foculeţ tâlcuiau Imre, Sava, Petrişor şi Piroş. Fata, în straie băieţeşti, cu părul ascuns sub o căciulă teşită, aducea c-un flăcăiandru căruia nu i-au dat încă tuleiele. Grigore se opri mai depărtişor, sprijinit de un trunchi de gorun şi trăgea cu urechea.

— E cam îngrijorat căpitanul – rosti/ Sava molcom.

— Crezi că se teme? – întrebă Petrişor.

— Aş! hohoti gros Imre. Nu-l cunoşti! Răspunde însă de viaţa noastră, a tuturor a, şi asta-l îngrijorează.

— Aşa-i că-i viteaz căpitanul nostru? – îşi umflă Piroş pieptul. D-apăi că are şi cui să semene! zicea lelea Mălina că taică-său Cupşa, sutaş în cetele curuţeşti ale lui Rákóczi, când cu răscoala din 70…

— Nici nu erai născută pe vremea ceea – o împunse Sava.

— Şi tu erai moşneag! – i-o întoarse fata, bătăioasă* în hazul celorlalţi…

Zâmbi şi Grigore. Aproape că nu-şi mai aducea aminte cum arăta tăicuţul…

— …cică s-a războit năprasnic – urmă Piroş. Iar lelea Mălina, singură la Măgoaja, îi năştea feciorul… A fost croit din leagăn să ajungă conducător de oşti!

Era în glasul fetei atâta nestrămutată credinţă în puterea căpitanului, încât lui Grigore ise-ncrâncenă carnea pe braţe: „Nu! Chiar de-ar fi să-şi piardă viaţa, n-o să-şi dezamăgească voinicii”.

Către prânz veni şi Nichifor, însoţit de Simion:

— Dumnealui e fratele meu de cruce!

— Fii binevenit în tabăra noastră, unchieşule! Sava* adă ceva de-mbucat şi apropie-ne o ploscă. Un gât de vin

te-nviorează după atâta umblet…

Botârlă îngenunche smerit:

— Îţi aduc, viteazule căpitan Pintea, solia iobagilor maramureşeni şi bihoreni. Şi-au pus în tine şi în voiniciţi tăi nădejdea de slobozenie! Îţi trimit glas, prin mine, că-ţi vor fi supuşi statornici şi credincioşi până la moarte…

Emoţionat, Grigore îl ridică şi-i îmbrăţişă. Bătrânul lăcrima de bucurie. Îl avea în faţă pe căpitan, aievea, şi era taman cum îl visase: înalt ca bradul, mândru şi viteaz…

— Vă mulţumesc, unchieşule! – grăi Pintea întinzându-i plosca. Bea pentru izbânda noastră şi pentru slobozenia fraţilor noştri iobagi. Spune-le că Pintea a făcut jurământ să n-aibă pic de hodină până nu i-o vedea scăpaţi de sub jugul grofilor.

Flăcăii se strânseră roată. Petrişor se dădu pe lângă Simion:

— Mă mai cunoşti, unchieşule?

— Bată-te norocul, Petrişor, că voinic ai mai crescut! Eşti un adevărat oştean! Ce s-o mai veseli mumă-ta când o afla c-am stat de sporoavă… – şi-l luă în braţe. Unde-s ceilalţi?

— Aici suntem! răspunseră deodată flăcăii, în frunte cu Breban.

Nichifor îl luă deoparte pe Grigore:

— Ştii ce-a pus la cale Botârlă, căpitane? A strâns o ceată de vreo două sute de flăcăi, cu furci şi ţăpoaie, să-ţi fie de ajutor la nevoie. Sunt printre ei şi oameni în toată firea. Stau ascunşi în sat, la Poieniţa, şi la noapte s-or aduna în câmp…

— Da nemţii-s aici?

— Oho! – râse unchieşul – vreo patru steaguri de călăreţi împărăteşti. Ăştia au fost în văile Rodnei. Şi-au mutat şatra în câmp, cu corturi cu tot. Se zice că la noapte urcă spre noi…

— Le vom cădea în spate, vistiernice! Ar fi nimerit să duci pe uncheş devale… Oricum, va fi hărţuială…

— Nici gând, nepoate! Mi-a zis că nu se urneşte de lângă noi până nu punem nemţoii pe goană. Şi au nişte cai,

unul şi unul…

— Atunci rămâi cu el aici! Ce-ai zice să-i luăm pe nepregătite, în şatră? Călări sunt mai anevoie de răpus… Ne strecurăm până aproape, iar pe-nserat…

— Ar fi grozav, Grigore!

— Petrişor! – strigă Pintea. Uite despre ce-i vorba: unchiul Botârlă a adunat în Poieniţa nişte flăcăi. Sunt dealuri pe acolo?

— Destule 1

— Iată ce vei face: drumul îl ştii 1 Coboară până la ei şi dă-le de ştire că suntem aici şi, când s-o înnopta, tăbărâm peste austrieci. Să-i călăuzeşti cât mai aproape de tabără, iar când vei auzi şuierăturile noastre, alergaţi în goană… Ia şi două pistoale cu tine 1

De cum a pălit soarele au început să coboare, pitiţi după copaci şi tufe. Nu se auzea o şoaptă. Jos, în vale, se zăreau corturile, flintele puse piramide, vreo două focuri, şi se auzea nechezatul cailor. Când s-au aflat la vreo trei sute de metri, Grigore, Imre şi Sava s-au desprins de grosul cetei. S-au târât prin iarbă până aproape de străji şi au slobozit pistoalele. Apoi Imre scoase un şuierat şi furnicarul de lotri şi de flăcăi se năpusti asupra taberei. Austriecii luaţi pe nepregătite n-avură timp să încalece, deoarece Grigore, Imre, Breban şi oştenii îi alungau cu tocuri de pistol. Caii nechezau speriaţi; austriecii, împresuraţi, în Vârteau flintele ca pe nişte ciomege. Dar cădeau ca muştele… În vânzoleala care a ţinut mai bine de trei ceasuri, cătanele austriece care scăpaseră tefere din ciuruială au luat-o la goană, spre dealuri, îngrozite. Căzuseră şi vreo opt voinici, iar alţii sângerau… Răniţii austrieci se văitau amarnic, dar cine să-i ia în seamă? La lumina torţelor, voinicii au adunat soţii răniţi şi i-au dus pe braţe spre cai; alţii au strâns corturile şi flintele, în timp ce Grigore dădu poruncă să fie ridicaţi morţii şi îngropaţi la loc ferit, în pădure, ca să nu se afle c-au fost şi băştinaşi printre cei care au răpus batalioanele austriece. În apropierea lui, Pintea auzi un vaier:

— Mamă 1 Mor…

Lumină cu torţa faţa rănitului. Era un ofiţer austriac... îl privi îndeaproape:

— Toader 1 Tu...?

Rănitul deschise ochii anevoie: glasul ăsta... Grigoriţă!... şi recăzu în nesimţire. Pintea îl descheie, la piept şi; găsi jumătatea de ban a frăţiei lor de cruce. Toader sângera la umăr şi la picior. Îi rupse cămaşa şi-l legă, să nu mai piardă sânge. Apoi strigă puternic:

— Sava! Ajută-mi să duc rănitul la cai...

— Dă-i ofiţer neamţ, căpitane!

— Taci, prostule. Mi-e frate de cruce...

Până să strângă prada, se făcuse târziu. Ceasul arăta trei noaptea... Pintea adună voinicii:

— Fraţilor! Cei ce sunteţi de prin partea locului şi ne-aţi ajutat să răpunem soldăţimea austriacă, vă mulţumim din suflet! Dar socot că-i bine să vă răspândiţi pe la casele voastre încă în noaptea asta. Mâine, poteraşii or să răscolească satele, de bună seamă! Să vă găsească la vetre...

— Nu ne-ntoarcem, căpitane! – strigă unul mai vârstnic. Ia-ne cu tine! Aici ne-ar găbji până la unul.

— Cine a vorbit?

— Eu, Matei Şonţ... Aveţi cai, luaţi-ne în haiducie... Ne-om bate, când o fi nevoie, ca acuşi...

— Dar voi, ceilalţi, ce ziceţi? – roti Grigore privirea.

— La fel ca Matei! – răspunseră glasurile flăcăilor...

— Atunci pe cai!

Deodată, pe neaşteptate, din sute de piepturi izbucni un cântec de slavă.

— Cine s-o fi îndeletnicind cu asemenea scorneli? – se minună Grigore, privind pe Nichifor în adâncul ochilor.

— Deh, nepoate, se scuză unchieşul, de parcă el ar fi fost scornitorul cântecului – dac-ai ajuns vestit... Te horesc flăcăii şi fetele de pe la Ieud, de pe Valea Izei şi din Maramureş, ba chiar şi cei din ţara moţească. Şi tare fain le mai cântă 1

Se dădu binişor pe lângă flăcăi şi deşi avea glas scăzut şi cam hârâitor, le ţinu isonul, îngânându-se după ei:

— Pinteo, Pinteo, domn viteaz, Chiar când dormi, eşti încă treaz! f cu codrul te-ai înfrăţit, Cu voinici te-ai însoţit… Frunza tremură şi-ng armă, Cânt de laudă, de faimă, l-ai vârât groaza-n ciocoi, în bogâi şi în nemţoi.

Pedepseşje-i, măre, Pinte, Până-n iad să ţină minte! C-am ajuns cu toţii-n sapă, N-avem după ce bea apă;

Ne-au luat şi cal, şi vacă, Ne-au lăsat tinda săracă. Ne-au scos lada şi velinţa şi ne gâtuie credinţa… Măre, Pinte, alelei, – Dă năvală peste ei, Că sunt lacomi şi mişei 1

Pinteo, Pinteo, domn viteaz, Ne-a ajuns laţu-n grumaz! Buciumă şi strânge oaste De prin sătucurile noastre, Ceată mândră de voinici, Cu iţari şi cu Ilici…

Grabă ni-e; nu zăboviţi.

Că suntem năpăstuiţi;

De grofi de ne-ai mântui.

Noi de-a pururi te-om slăvi!”

Sus, în bunget, săpară o groapă lângă un stei şi în Tnormântară pe cei căzuţi. Între ei se aflau şi doi voinici din ceată: Ghiţă şi Năstase. Oblojiră pe cei vătămaţi, întinseră pe şei răniţii ce nu se puteau ţine în scări şi porniră către sălaş. Grigore ţinea de dârlogi calul pe care se afla întins Toader, pe un aşternut de frunze şi vreascuri.

Cu prada luată de la austrieci stava crescuse la trei sute de cai, cu şeile lor. Aveau şi flinte, iar ceata sporise ia patru steaguri. Imre, Sava, Petrişor şi Breban primiseră comanda unui steag, ajutat fiecare de o cătană. Nevoile aprovizionării crescură şi Nichifor fu nevoit să organizeze o adevărată reţea tainică spre a căpăta făină, mălai şi fasole, trebuincioase atâtor guri. De carne nu duceau lipsă: jivine se găseau în codru. Muierile îngrijeau pe cei vătămaţi, le oblojeau rănile şi le dădeau fierturi de buruieni să se înzdrăvenească, iar Grigoje îl luase pe Toader în despărţitura lui şi-l veghea. Matei Şonţ şi încă un român din Rozavlea, pricepuţi în doftoriceli, trăseseră cu cuţitele plumbii din răni şi turnară peste ele spirt să nu obrântească. S-au însănătoşit cu toţii… Toader, slăbit de boală, a zăcut cel mai mult: aproape două luni. După isprava din Poieniţa, iobagii se legaseră prin jurământ să

facă rost haiducilor de tot ce le-o trebui, cu atât mai vârtos cu cât două sute dintre ai lor îngroşaseră ceata.

Jandarmii şi poterele au răscolit zile şi nopţi de-a rândul comunele din preajma Poieniţei. N-au găsit nici cai, nici arme furate. Caraffa spumega, dar iobagii răsuflau uşuraţi. Căpitanul Pintea strânsese oaste ce cuteza să pedepsească pe cotropitori…

În serile cât au stat la sfat, Grigore şi Toader şi-au depănat amintirile de când s-au despărţit, la isprăvitul gimnaziului. Toader, aşa cum dorise taică-său, a intrat! a Buda într-o şcoală de cadeţi şi ajunsese locotenent.

— Ştiai împotriva cui ai fost trimis, Toadere?

— De unde! Ni s-a spus doar că pădurile-s împânzite cu tâlhari ce ucid şi jefuiesc. Dac-aş fi bănuit…

— Acum ştii cine-s tâlharii, frate, şi care li-e ţelul f Te-ai vindecat şi a venit ceasul să hotărăşti. Vrei să te întorci la regimentul austriac, nu te opresc. Îţi iei calul şi pleci 1 Ştiu că n-ai să dai în vileag ascunzişul nostru. Eu te-aş sfătui, spre binele tău, să-mparţi cu noi viaţa ce ne-am ales-o. Dacă rămâi, te pun căpitan peste oaste, că ai şcoală şi pricepere. Năzuiesc să-ntocmim o oaste bine strunită şi iscusită în meşteşugul armelor. Tu o poţi face, Toadere1

— Glumeşti, frate 1 – râse Toader. Sunt ani de când ai încropit o ceată isteaţă şi o conduci fără cusur. Să vin eu la de-a gata? Nici gând 1 Să mă întorc la regiment nu mai pot: e drept 1 După cele petrecute m-ar judeca şi, cine ştie? m-ar osândi la ocnă. La drept vorbind, Grigore, ne-am lăsat prinşi ca nătângii 1 Dar şi voi aţi ticluit-o fain f Rămân, dacă ţii tu: ca simplu cetaş. Să-mi câştig întâi galioanele, dacă le-oi merita…

— Fie – încuviinţă Grigore. Îţi predau însă instrucţia voinicilor, ca pârcălab peste cătane; ei îţi vor fi vagmiştri şi vor îndeplini poruncile tale. Te simţi în stare să te urneşti o ţâră?

— De bună seamă 1 Aerul de pădure şi călăria mă vor înzdrăveni mai vârtos…

— De baciul Năstase ce mai ştii?

— S-a prăpădit, bietul…

— Fie-i ţărâna uşoară 1 Mi-a fost ca un părinte…

Păstrară o clipă de tăcere în amintirea bătrânului Crăciun…

Viaţa de tabără şi-a reluat cursul. Soborul lui Grigore se aduna o dată la două seri şi punea la cale ce au de făcut. Pe Grigore îl nemulţumea îmbrăcămintea lotrilor. Ar fi vrut să-i vadă pe toţi otova, în uniforme, ca oşteni, şi gândea că cea mai nimerită culoare ar fi cafeniul închis, greu de desluşit în pădure sau pe-ntuneric. Dar de unde postav? Să-l cumperi te costă bănet! De croit n-avea grijă: Toma Guliei era priceput… Ar fi fost nimerit să plece careva la Cisnădie şi Braşov, să vadă cum ar putea face rost de postav mai ieftin. Hotărâră să-l trimită pe Sava, călare, că tot avea ţidulă de la erai. Şi flăcăul se pregăti de drum…

Toader zăbovea cam des pe la cuhnie şi căuta tovărăşia Roşcovanei. Dar Piroş îl lua în râs, cum făcea şi cu Sava sau alţi flăcăi ce ar fi vrut să se lungească la vorbă. Pe unii, mai obraznici, îi şi repezea mânioasă… Ea n-avea ochi decât pentru Grigore şi cu cât o ţinea mai la depărtare, cu atât se înflăcăra mai avan. Toţi îi ghiciseră taina; doar căpitanul făcea pe neştiutorul…

Părintele Avram a închis ochii într-o noapte de mai, ca un puişor. N-a scos un geamăt sau un oftat. Dimineaţa, când să-i ducă prânzişorul, Glicheria l-a aflat ţeapăn, cu braţele crucişe, galben şi cu ochii sticloşi. I-a oblonit pleoapele anevoie şi a dat zvon de moarte. Întreaga tabără s-a cernit de jale. Fu aşezat într-o raclă, în cupola în care slujise, vegheat de toţi cei apropiaţi, care abia-şi stăpâneau lacrimile. Femeile, mai slabe, boceau prin unghere. Noaptea, la lumina făcliilor, convoiul mortuar cu sicriul purtat pe umeri de Grigore, Imre, Nichifor, Toader, Petrişor şi Breban se îndreptă către pisc, unde voinicii săpaseră o groapă la rădăcina unui stejar falnic. Era adâncă de vreo opt coţi, să nu poată fi scurmată de sălbăticiuni. Nichifor, cu glasul gâtuit de jale, a citit slujba de îngropăciune. La fiecare „Doamne miluieşte!” flăcăii răspundeau printr-un

„amin!” plin de pioşenie tristă. Ţărâna dărăbăni peste sicriu, astupând pentru vecie lăcaşul celui ce le fusese duhovnic şi părinte. Aşezară deasupra trei bolovani ciopliţi, în formă de cruce, după care se înapoiară la sălaş cu durere în suflete.

Deşi Nichifor, ca vistiernic, strânsese băierile şi voinicii mâncau pe sponci, fără cârtire, talerii se duceau… Doar el şi Grigore ştiau unde se află şi câţi au rămas: douăsprezece mii. Trebuiau să se gândească la noi izvoare de bani.

— Dac-am da o raită pe la verkeşii din Baia Sprie, unchieşule, socot c-am strânge pulbere destulă – grăi Pintea. Îi pândim sâmbătă, când duc dijma către erai şi-i uşurăm de pungi. Iar în forfota din târg, ne strecurăm şi p-aici ni-e drumul!

— Ce să faci cu pulberea, nepoate? Dac-ai vrea s-o schimbi la zarafi, te dibuie mintenaş!

— N-o schimb de fel! Batem taleri…

— Cum?

— Las-o în seama mea; ai să vezi!

Sava s-a înapoiat cu veşti îmbucurătoare. La Bistriţa, în Ciuc, la Sfântul Gheorghe şi în Gherla, se statorniciseră sumedenie de negustori armeni şi greci, cu autorizaţie de la guvernământ şi sub oblăduirea principelului Mihai Apaffy, care le-a îngăduit să-şi exercite negoţul în târgurile ardelene şi să desfacă în principatele valahe, peste

Carpaţi, produsele meşteşugarilor saşi din Ţara Bârsel. Umpleau carele cu lipscănie, şelărie, fierărie, piei şi talpă” ciubote şi opinci, pe care le vindeau cu preţ straşnic, până către Suceava sau spre Dunăre. Drumul lor de trecere era. prin pasul Lainici şi trecătoarea Câineni…

— Dacă ne-am repezi pân-acolo douăzeci, treizeci de voinici, adunăm pradă socotită, căpitane! – sfârşi Sava raportul.

— Nu-s păzite convoaiele? – întrebă Grigore. Că. neguţătorii-s vicleni şi temători.

— Dacă au de fiecare convoi două-trei caraule, e mult Şi mai avan se tem în câmpiile valahe, unde tocmesc

arnăuţi pe bănet greu… Am văzut cu ochii mei!

— Să mai chibzuim – hotărî Grigore. Până una, altas avem o socoteală cu arendaşii de băi…

— Baumgartner? – se hlizi Sava.

— Şi el, şi alţii… Pe urmă om vedea ce-avem de făcut cu neguţătorii!

Şi aici Sava fu trimis înaintaş. Cunoştea băile, băieşii valahi şi putea afla lesne cum şi pe unde îşi duc verkeşii dijma la Baia Sprie. Vineri noaptea va aştepta voinicii în rariştea din Tăuţi, apoi se va orândui pânda. Baia Sprie era> înţesată de poteraşi, iar pe drumurile de şes patrulau jandarmi călări. Doar pe potecile de munte puteai prindeverkeşii la-nghesuială, fără zarvă. Nu umblau împreună „fiindcă se vrăjmăşeau; şi se fereau unul de celălalt. Astea le-a aflat Sava prin care iumi, bând cu băieşii. Trăsese în gazdă la Dealul Crucii, unde era cunoscut ca slujbaş al consilierului Csontos, pe care verkeşii n-aveau să-l uitemultă vreme… Vineri după-amiază încălecă pe Vifor, plăti nevestei lui Rusalim pentru găzduire şi porni întins către Tăuţi, la locul de întâlnire. Grigore şi Imre se-ndreptară într-acolo în fruntea a treizeci de călăreţi, înarmaţi cu pistoale. După ce l-au ascultat pe Sava, rânduiră câte treivoinici la fiecare punct pe unde aveau să treacă arendaşii, iar căpeteniile umblau de ici-colo, veghind ca voinicii să stea treji şi pe locurile hărăzite. Fiecare flăcău avea în traistăo funie şi o cârpă: să astupe gurile celor ce or ţipa… Primiseră consemn să nu folosească pistoalele decât la caz de primejdie. Arendaşii fură găbjiţi unul câte unul, pe tăcute, legaţi burduf de câte un copac şi uşuraţi de pungile cu» pulberea de aur. Doar Baumgartner fusese buşit în lege, fiindcă Grigore era încredinţat că el tocmise ucigaşi să-is ridice viaţa în desişul Băiţei. Pe la ceasurile opt treaba fu isprăvită şi voinicii călăreau pe potecile ascunse de frunziş, către Budeşti şi Bârsana. Doar Grigore a rămas:

— Am de rostuit ceva în Baia – îi spuse lui Imre.

— Ce?

— Ei, o treabă cu privire la pulbere. Treceţi pe la

vizuină şi lăsaţi pungile în paza lui Nichifor. Să nu plece de acolo până n-oi veni eu…

— Se execută, căpitane! Lipseşti mult?

— Nu! Mâine pe-nserat oi fi şi eu acolo…

Grigore se-ndreptă către Unguraş, potrivind s-ajungă la hanul Marghitei seara, după închidere. Ciocăni în spate, la fereastră, ca de obicei. Hangiţa îl privea neîncrezătoare:

— Dumneata eşti, domnule Csontos? Credeam că te-ai prăpădit. E mai bine de un an de când nu te-am văzut! Unde ai fost?

— La Viena. Să ducem calul la grajd şi ţi-oi povesti apoi…

Marghit îi pregăti cina la repezeală şi aştepta nerăbdătoare să o sfârşească. Grigore îi istorisi că-nvaţă dreptul la Viena şi se află în drum spre casă, într-o vacanţă de două luni.

— Aş avea o rugăminte, Marghit!

— Spune, dragule, te ascult!

— Dă-mi pană şi cerneală să scriu, iar Sony al tău să dudă scrisoarea la Baia, unui meşter. Dar să i-o dea în mână. Dacă nu-l găseşte acasă, să-l aştepte…

— Bine, dragule! Scoate haina, să te hodini… Dar asta ce-i? – se sperie hangiţa simţindu-i carapacea sub surtuc.

— Un cojocel de zale, Marghit – râse Grigore. Mai am prieteni prin pădurea Băiţei…

— Te-ai tămăduit, nu-i aşa?

— Am şi uitat…

Când s-a despărţit de hangiţă, i-a lăsat un teanc de florini:

— Ce să fac cu ei?

— Să mi-i păstrezi până la întoarcere; mi-e să nu-i cheltui p-acasă… Şi mi-or prinde bine la Viena.

— Aşa oi face, iubitule! Ţi-i voi păstra neatinşi…

De unde să bănuiască Marghit că Csontos al ei este vestitul Pintea despre ale cărui isprăvi se vorbeşte pretutindeni în Ardeal şi că-l va vedea tot mai rar?

Ceata se prefăcea cu încetul în oaste adevărată, cum

năzuise Pintea de la bun început. În uniformă, raşi proaspăt, tunşi la vreme, bine hrăniţi, oştenii erau fercheşi, vioi... Pentru căpetenii, Grigore târguise postav siniliu, poruncise lui Toma să coasă pe mâneci găitane, iar pe piept, ceaprazuri. Pentru timp friguros aveau dolmane îmblănite de Vartolomeu; oştenii purtau cojocele de miel sub tunică şi ciorapi de lână împletiţi, încât nu simţeau pişcăturile gerului. Baiul era că oastea se înmulţise într-un an la o mie şipeştera devenise neîncăpătoare. Strămutară o parte către Borcut, având pe Toader căpetenie şi pe Breban artelnic. Femeile începeau să-l încurce pe Grigore. Se gândea să leaşeze la loc mai ferit. Le chemă într-o seară şi se sfătuindelung cu ele. Aduse şi pe vistiernic la sfat. Le-au înduplecat cu greu, după ce Nichifor le-a făgăduit că le agoniseşte o gospodărie arătoasă.

— Aţi muncit de ajuns 1 – susţinu Grigore. Nu v-am; adus să slugăriţi la sute de inşi, ci să vă scot din laba Stupului. Şi, la drept vorbind, vreau să am şi eu o odaie-ntr-o casă curată, să-mi râdă soarele-n fereşti, nu să tot dorm în beznă 1 Ce zici, măicuţă?

— Dă, cum crezi... Da'.ai să vii pe-acasă?

— Negreşit!

— Eu rămân, Grigore! – se semeţi Piroş. Nu-s muiere „ci oştean. Vreau să împart soarta voinicilor, la bine şi la rău i

— Nu cumva ţi s-au aprins călcâiele după vreunul? – glumi unchieşul. Cum îi zice? Toader... Sava?

— Lasă snoavele „unchieşule! se bosumflă Roşcovana. Toţi mi-s dragi deopotrivă, dar stau fiindcă-mi place viaţa haiducească 1

— Ei, nepoate, ne-am aprins paie în cap? – dădu Nichifor din mâini, a neputinţă.

— Poate să ai dreptate, Piroş – încuviinţă Grigore cu blândeţe. Ştiu că ai suflet bun şi inimă vitează. Vrei să ne ajuţi, nu?

— Fireşte!

— Pleacă dară la Dragomireşti cu mama şi ai să ne fii om de legătură. Îţi iei calul şi pistolul, ca orice oştean şi,

când vei primi poruncă, te vei duce unde ţi se cere. Aici nu ne eşti de folos, îţi jur! Dimpotrivă. O fată tânără în mijlocul atâtqr flăcăi zdraveni, tânjitori după o îmbrăţişare, stârneşte zâzanii şi pizme. Dacă vrei asta, rămâi, nu te opresc!

— Ţi-ai pus în gând să mă goneşti fiindcă ştii…

— Nu ştiu nimic, Piroş; nici vreme n-am să aflu. Avem o sarcină anevoioasă şi stăpânul nostru, poporul iobăgesc, nu ne îngăduie şovăieli. Vrei să-l slujeşti, bine, nu – găseşte-ţi un flăcău şi te mărită 1 Mi-e că te-a ajuns vremea…

— Nu mă mărit nicicând! Aşa să ştii! În necazul tău…

— Cum crezi, drăguţo! Nu te sileşte nimeni. Dar un lucru te rog: pleacă din sălaş, dacă nu ţii să se înjunghie voinici? din pricina ta…

— Bine… şi aproape s-o podidească plânsul. Să ştii c-o fac de dragul tău…

După trei zile se aflau în Dragomireşti, spre bucuria Mariei, iar moş Simion le rostui o gospodărie cu o sfoară de ogor şi pomăt, din banii primiţi de la vistiernic… *

Instalarea lui Caraffa ca guvernator a adus o adevărată urgie pe capul iobagilor români. Fiecare poartă trebuia să plătească două sute de florini pe an, drept „porţie” pentru întreţinerea mercenarilor austrieci. În sate bântuiau foametea şi bolile, iar oamenii-şi vindeau vitele, uneltele şi chiar bordeiele, să răscumpere porţia. Altfel, dălcăuţii generalului prădau pe datornici, le necinsteau nevestele şi fetele şi dădeau foc la gospodării. Prinţul Esterházy recunoştea *că* iobagii din Ardeal au fost supuşi la mai multe dări în doi ani, sub Caraffa, cât nu plătiseră turcilor în o sută de ani de stăpânire. O seamă de iobagi, cu familie grea, porneau în bejenie să scape de urmăririle fiscale, treceau munţii în Moldova şi Valahia, iar cei fără copii şi flăcăii luau calea codrilor în căutarea lui Pintea şi a cetei sale. În anul acela s-au iscat răzmeriţe în Bargău, în Bileanda şi Calcău, unde iobagii au ieşit cu furci şi topoare să pedepsească pe grofi. Au ucis pe baronul Vecsey cu tot neamul, dar ostile austriece, sub comanda locotenent-

colonelului Tige din armata lui Steineville, au încercuit pe răsculaţi şi au înecat răscoala în sânge… Satele rămâneau pustii, pârjolite… Asta nu le venea la socoteală nici nobililor, care se vedeau fără braţe de muncă, întrucât iobagii fugeau ca iepurii de birurile stăpânirii.

S-au adunat grabnic în Dietă, la Alba Iulia, şi au înaintat un memoriu împăratului, la Viena. Ei arătau că din pricina străşniciei lui Caraffa şi trupelor de ocupaţie au rămas fără iobagi, roadele putrezesc pe holde şi că nu vor avea cu ce să-şi întreţină banderiile în situaţia de atunci. Memoriul a fost citit de cardinalul Kollonitch şi, de teamă să nu ajungă la urechile împăratului plângerile nobililor ardeleni, hotărî să-i ceară lui Leopold rechemarea lui Caraffa, sub pretext că noul rege al Poloniei, Stanislas Lesciński, unelteşte o invazie prin Galiţia şi e nevoie ca graniţele răsăritene să fie întărite şi puse sub conducerea unui general sever. Cu acel prilej au fost rechemate în Austria şi cele zece regimente din Ardeal, aflate sub comanda generalilor Glockelsberg şi Herbeville. Împăratul, căzut în bigotism şi bolnav, nu mai opunea împotrivire cardinalului şi semna cu ochii închişi. Un singur decret a respins: acela, de a îndepărta pe erariul din Baia, contele Herbertstein. Şi asta la stăruinţele împărătesei, care luase în suită pe Yoli şi o îndrăgise.

Kollonitch urmărea să îndulcească ocupaţia din Ardeal, în urma răscoalelor înfrânte. Plecarea lui Caraffa şi a celor zece regimente vor micşora cheltuielile de întreţinere ale trupelor şi, totodată, dările iobagilor. De altfel se înşelase asupra lui Caraffa şi în privinţa catolicizării valahilor. Nici el, nici Antinie Dunod, aghiotantul său, nu izbutiseră decât să îndârjească pe „eretici”. Cea mai grăitoare dovadă era păţania episcopului Atanasie, batjocorit de tâlharii valahi într-un fel nepermis faţă de un înalt slujitor al clerului catolic. În locul lui Caraffa numi pe Wolfgang Rabutin de Bussy, un ofiţer chefliu şi jucător de cărţi, care nu punea la inimă treburile guvernământului – tocmai ce trebuia pentru a potoli mânia nobililor şi a iobăgimii. Rămas cu armată

neînsemnată, Rabutin o retrase din sate, concentrând-o în cetăţi mari, fortificate. Când se trezi cu o deputăţie a neguţătorilor greci şi armeni, veniţi să se tânguie că atacurile tâlhăreşti se înteţesc, Rabutin înălţă din umeri:

— N-am trupe să vă păzesc negoţul. Asta-i treabă de paznici, nu de oşteni 1

— Dar avem priviledzii de la prinţipe, plătim dări grele… – s-au jeluit solii.

— Să vă dea el pază! Ce-aveţi cu mine?

— Nu s-ar putea… – sugeră armeanul Vannik Ei. emian, capul deputăţiei – să căutaţi o înţeledzere cu…

— Tâlharii? Niciodată! De altfel nici nu ştiu cine-s…

— Noi ştim, extelenţa voastră – zâmbi armeanul mieros. Sunt oamenii lui Grigore Pintea. Am strânge mână de la mână ţinţi pundzi cu galbeni pe an, numai să fim lăsaţi în paţe…

— Adică cinci sute?

— Nu, extelenţă. Ţinţi mii…

— Treaba voastră! Căutaţi-l, învoiţi-vă cu el… N-am nimic împotrivă!

— Cu noi, extelenţă, nu va sta la tocmeală. Dac-ar veni propunerea din partea guvernământului, ar fi altţeva.

— Ce părere ai, Hanemann – se adresă colonelului aghiotant. S-ar putea face vreun demers pentru neguţători?

— Greu, excelenţă – se codi aghiotantul. Întâi că nu ştim unde se află tâlharul şi dacă vrea să se învoiască…

— Lăsaţi asta în seama noastră, domnule colonel – se aplecă armeanul slugarnic. Daţi-ne o hârtie cu semnătura extelenţei sale şi peţetie de ţeară precum că sunteţi dispuşi să cădeţi la învoială şi ţereţi să vă fixeze locul de întâlnire a solilor, iar noi vom faţa în aşa fel, ca hârtia să ajungă la Pintea…

— Dar să ne asigure şoselele şi şleahurile, nu numai drumurile voastre, ale neguţătorilor – se-nvoi Rabutin.

— Asta va trebui să statorniţească solul vostru, extelenţă – întregi armeanul. Atârnă de ţel pe care-l veţi trimite şi de iscusinţa lui…

— Hanemann! Mergi dumneata?

— Dacă ordonaţi…

— Nu ordon, te rog – râse guvernatorul. Fă hârtia, adu-o la semnat şi-s curios dacă tâlharul se va învoi. Eu n-aş face-o! Dacă am putinţa să prad un an întreg, de ce m-aş mulţumi cu câţiva galbeni? În sfârşit! Să vedem dacă veţi izbuti…

*

Ceata se mărea neîncetat. Nu s-au mai trimis trupe împotriva haiducilor – asta ştia moş Simion de la iscoade – iar poteraşii şi jandarmii li se cam fereau din cale. Printre cei veniţi în ultima vreme se aflau patru oameni trecuţi de treizeci de ani, de felul lor din Şicarlău: Purşa Albuţiu, Ilie Pasăre, Ioan Orban şi Sava Popenţa. Fură daţi pe seama lui Toader, la tabăra din Bârsana. Erau morocănoşi din fire, dar erau vrednici şi inimoşi. Breban şi Horacec ţineau la ei. Călăreau straşnic, ocheau eretele-n zbor şi ulcica din vârful copacului, munceau fără crâcnire unde-i puneai, la grajd, în cuhnie, de strajă… – unde era nevoie. Erau înalţi, zdraveni şi netemători. Aduseseră merinde din satele învecinate şi ovăz pentru cai, doar cu câte un pistol la chimir. Nici vistiernicul nu se mai temea să apară în comune şi înhăma din nou caii la coşie. Punerea pe goană a unor batalioane de călăreţi împărăteşti luase piuitul cnejilor şi caraulelor de prin sate. Închideau ochii şi se făceau că nu ştiu nimic.

La peşteră, Pintea îi grăi lui Nichifor:

— Mi s-a făcut. dor de vizuină, vistiernice!

— Aşa, deodată? Mi-e că-ţi umblă ceva prin scăfârlie…

— Ai brodit-o, unchieşule! – râse Grigore. Aştept un oaspe…

— Muiere?

— Nu! Ai să vezi…

Înşeuară caii şi porniră către ascunzătoare. Pe drum îi istorisi că aşteaptă un meşter aurar – dacă omul s-o ţine de cuvânt…

— La ce?

— RSĂ facă din pulbere taleri, unchieşule!

— Nu, zău? – căscă Nichifor ochii. Mă văzui şi erai la bătrâneţe…

— Ce, e rău? – hohoti Grigore. Că de la vistiernic până la erai e un singur hop. Şi eşti încă destul de verde să-l treci…

Îl lăsă pe Nichifor la vizuină, să pregătească merinde pentru mai multă vreme, horincă şi vin – fiindcă ştia că sârbului îi place să tragă la măsea. Luă şi calul unchieşului să-l poată aduce pe Kozorici şi maşinăria lui, dacă s-o ţine de cuvânt, cum îi făgăduise la Baia. I-a scris să-l aştepte la hanul din Ocoliş, fără să piardă răbdarea de va întârzia cumva. Să bea şi să mănânce pe seama lui, fără zgârcenie. El va plăti totul…

A ajuns seara la han. Dădu caii să-i adăpostească, intră în prăvălie şi porunci o cină îndestulată. Bucatele le aducea chiar fata hangiului, cam urâţică şi cu priviri poncişe:

— Ia zi, frumoaso – o ciupi Grigore de bărbie – n-aveţi cumva în gazdă un meşter din Baia, pe nume Kozorici?

— Pe dumneavoastră vă aşteaptă? – se fâstâci fata. Sunteţi domnul conâilier imperial?

— Nu tocmai – râse Grigore. Dar să nu-ţi fie teamă, nu-s căpcăun. Fii bună, rogu-te, şi caută-l…

— Mi-e că doarme… Ştiţi… Bea straşnic şi se culcă devreme… Nu s-o supăra dacă-l trezesc?

— Nu! Ciocăneşte-i numai şi spune-i că-l aştept…

Ivan Kozorici se îmbrăcă în grabă şi veni într-un suflet când auzi că-i căutat. Grigore îi strânse mâna, voiniceşte:

— Eşti om de cuvânt, meştere! îmi placi…

— Dac-am făgăduit, excelenţă… Vă aştept de o săptămână şi-mi pare că răbojul hangiului e încărcat. Am cam băut o ţâră…

— Să-ţi fie de bine! Cât priveşte socoteala, ţi-am scris doar: cade; în seama mea… Ce bei? Vin, răchie?

— Vin…

— Fetico! xădu o cană mare şi un cănceu. După ce

vinul se odihni pe masă, Grigore ciocni cu sârbul şi-l întrebă: Ai adus şi maşinăria?

— Adus, domnule consilier. Apă tare, scule, tot ce-i de trebuinţă; după cum aţi poruncit…

— Dacă lipseşti mult, nu te-o căuta Haller?

— Nu, că-s la „penzie” de anul trecut. Cu talerii domniei voastre o duc ca-n sânul lui Avram!

— Şi baba?

— Am minţit-o că mă reped până la un frate, în Ciacova; nu mă adastă pe curând…

— Bun! Treci în odaie şi strânge-ţi calabalâcul. Eu voi face socoteala cu hangiul! Ştii să călăreşti?

— Oho! Cal să-mi daţi…

— E pregătit.

Sârbul a rămas la vizuină trei săptămâni încheiate, a bătut şase mii de taleri şi a plecat cu o pungă de două sute. N-a vrut să primească mai mult.

Într-o sâmbătă, Toader Crăciun învoi cei patru voinici din Şicarlău, care ziceau că se duc acasă după primeneli. S-au înapoiat abia marţi pe-nserat şi, cât a căutat el să-i descoasă pe Unde au umblat, soţii au tăcut mâlc. Dar peste vreo două săptămâni, Nichifor aduse veste lui Grigore că-n mănăstirea din Bicsad s-a săvârşit o tâlhărie cu omor şi că s-au prăduit sumedenie de odoare scumpe.

— Pe cine au ucis?

— Pe stareţul Isaiia şi au betegit cu custurile vreo patru călugări.

— Se bănuie cine-s făptaşii?

— Ei, sătenii pălăvrăgesc… Dar poţi să ştii?

— Anume ce?

— C-ar fi fost nişte oameni din Şicarlău…

Grigore tresări: Şicarlău… Văzu parcă în faţa ochilor pe rumânii morocănoşi, veniţi nu de mult în tabăra din Bârsana. Se aruncă în şa şi ajunse într-o goană la tabără. Trimise după Toader:

— Ţi-au lipsit oameni în ultima vreme?

— Cum adică?

— Să fi plecat de capul lor!

— Nu… Or mai fi întârziat unii, dar nu cine ştie cât… I-am muştruluit o ţâră şi n-o să se mai repete.

— Uită-te-n ochii mei, frate, şi răspunde fără şovăire: care a lipsit mai multe zile? De la peşteră niciunul… Vreau să ştiu negreşit! Nu cumva cei din Şicarlău?

Toader strânse din fălci, să nu strige. De unde o fi aflat căpitanul? Dacă nu i-a pârât careva, n-avea de unde să ştie.

— Te-a minţit ăl de ţi-a spus, Grigore…

— Dă-ţi seama ce faci, Toadere! S-a săvârşit tâlhărie cu omor la mănăstirea din Bicsad şi bănuielile apasă pe oamenii tăi. Nu-i cocoloşi; e spre răul vostru! Dacă voinicii or apuca pe calea tâlhăriei, ne putem lăsa păgubaşi! Nu pentru asta mi-am trudit soţii, ca să primim în tagmă lepădături şi furi…

Toader lăsă capul jos, cu vinovăţie:

— Nu ştiam de ce ţii să afli. Dacă aşa stă tărăşenia, n-am încotro: ţi-o spun p-a dreaptă. I-am învoit pe cei din Şicarlău până duminică seara şi s-au înapoiat marţi spre noapte. Gândeam c-au zăbovit la muieri şi i-am iertat…

— Cheamă-i aici!

Albuţiu, Pasăre, Orban şi Popenţa intrară pe rând, descumpăniţi. Gândeau că i s-a spus şi căpitanului de lipsa lor şi vrea să-i probozească. Nu-şi închipuiau că s-a aflat isprava din Bicsad şi nici că o să le-o pună în seamă.

— Unde aţi fost trei zile, voinicilor?

— Pe la că-şi – răspunse Purşa pentru toţi.

— Altunde nu?

Pe crucea…

— Lasă crucea! – i-o reteză Grigore. Purşa îl privi cu ochi răi. Răspunde la ce te-ntreb, Albuţiulei Sau voi, ăştilalţi.

Tăcură cu toţii.

— De tâlhăria de la mănăstirea Bicsadului aţi auzit?

— Nu! – se proţăpi Orban.

— Nici de uciderea stareţului Isaiia Sfetagoreţul?

— Nici! – încuviinţă Purşa.

— Darla crâşma din Blidari ştiţi cine a chefuit?

Voinicii tăcură feţe-feţe: „Asta-i diavol curat, nu căpitan! – gândiră ei. Cum i-a dibăcit?”

— Tăceţi, hai? Din ce bani?

— Ne priveşte I – se zburli Purşa. Şi nu-ţi îngăduim, căpitane, să ne socoteşti slugi! Suntem soţi… Te recunoaştem de căpetenie, dar să ne dai cinstea cuvenită!

— Pe oameni îi cinstesc, pe ucigaşi îi scuip în faţă! – se apropie de el Grigore ameninţător, şi-l apucă de piept, scuturându-l ca pe un cireş copt. De ce ai vărsat sânge şi ai prădat? Răspunde! Şi fără zăbavă…

— M-am răzbunat, căpitane – mărturisi Purşa cu glas stins. Netrebnicul mi-a ademenit muierea şi o ţinea să-şi facă mendrele cu ea. I-am trimis vorbă, l-am ameninţat… zadarnic! De aceea am venit cu ei în tabără: mi-s veri… Voiam să căpătăm cai şi pistoale… am sărit gardul, i-am cerut muierea înapoi, dar ticălosul şi-a chemat bărboşii într-ajutor şi m-a spurcat cu tot soiul de sudalme scârnave. Am văzut roşu… am scos cuţitul din carâmb… mi-am luat muierea şi asta-i totul. Verii mei n-au nicio vină: au păzit afară caii…

— Să te cred?

Voiniciise-nchinară.

— Să ne ardă focul Ghehenei, căpitane, dacă te-am minţit! Întreab-o şi pe Vasilica: e acasă la Şicarlău…

— Şi odoarele?

— Pe numele lui Cristos că nu m-am atins de ele! Nici n-aş fi putut: eram singur şi ei o droaie. I-am ţinut sub două pistoale până mi-am găsit nevasta încuiată într-o chilioară; am spart uşa şi am scos-o. Apoi am sărit zidul şi ne-am făcut nevăzuţi… Or fi dosit călugării odoarele şi mi le pun în spinare… Dar n-am pus mâna pe ele: să mi se usuce dacă nu spun adevărul! E drept c-am băut un pahar la crâşma din Blidari, de bucurie că mi-am văzut muierea scăpată de împieliţatul bătrân. Dar din bani cinstiţi! Nici nu ştiam că diavolul a amuţit pe veci…

Grigore rămase gânditor. Îl impresionase istorisirea

lui Purşa. De Isaiia ştia de mult că-i desfrânat, hoţ şi vândut papistaşilor… Iar voinicii nu-s jeluitori; au fost dornici de răzbunare… Dar nici să-i ţină în ceată nu mai poate. Au vărsat sânge şi nu în luptă dreaptă…

— M-am dumirit, Purşo! – glăsui Pintea blând. Ai avut dreptatea de partea ta. Dar nu era slobod să te răzbuni fără ştirea cetei. Îţi scoteam noi muierea fără vărsare de sânge. L-am fi lăsat să-şi ispăşească păcatele, în iad. Poate că-ţi burduşeam oleacă stareţul şi-i muiam ciolanele scârbavnice; dar moarte n-am fi făcut! Vă iert 1 Ai spus singur că aţi venit în tabără pentru cai şi pistoale: vi le dăruiesc! mai primiţi şi câte o sută de florini pe deasupra şi plecaţi unde v-or duce ochii: în tabără nu vă mai pot păstra… Lepădaţi şi uniformele! Nu v-aţi arătat vrednici de ele…

Purşa căzu în genunchi, lăcrămând:

— Am greşit, căpitane, şi te-ai arătat mărinimos! Dar nu ne goni, rogu-te! Ţi-om fi credincioşi pân-om închide cehii…

Grigore îl ridică:

— Te cred, Purşo! Dar hotărârea mea e nestrămutată. Duceţi-vă! Şi, dacă veţi rămâne pe calea cea bună, poate că… odată… îmi voi aduce aminte de voi. Daţi mâna aici, voiniceşte, şi luaţi-vă rămas bun şi de la căpetenia voastră, Toader Crăciun… Şi să ştiţi de la mine: el v-a acoperit. Am aflat de isprava voastră din altă parte. Iar noi vom păstra taina 1 Aşa-i, Toadere?

— Aşa…

— Drum bun, voinicilor! Să trăiţi în frica lui Dumnezeu şi cu ruşine faţă de semeni…

C A P I T OLUL XXII

În slujba la împărăţie

Deputăţia neguţătorilor armeni a ieşit de la guvernator plutind în al şaptelea cer. I se luase un pietroi de pe inimă, fiindcă Eremian purta în buzunar o hârtie de mare preţ. E drept că tărăşenia îi va costa gălbenaşi, nu glumă. Dar merită! Nu vor mai avea la drum temeri ce te scot din minţi, sau să se pomenească dintr-un tufiş cu o

ceată de haidamaci călări, cu flintele şi puşcoacele aţintite spre dânşii. Ai ce le face? Nu! Te uiţi cum te despoaie de mărfuri şi avut, mulţumind în gând că ţi-au lăsat barem viaţa… Parcă mai avuseseră îndemn să înjghebeze convoaie de care cu mărfuri pentru ţările valahe? De unde! Şi să te lipseşti de atâta alişveriş înseamnă pagubă mare…

Totu-i ca hârtia s-ajungă în mâna lui Pintea, iar tâlharul să cadă la-nvoială. După aceea or neguţători fluierând! îşi puseseră nădejdea în şiretenia lui Eremian. Acesta, viclean, ticluise cum să-nvârtă lucrurile când s-o afla în faţa lui Pintea, încât breasla negustorilor armeni şi greci să rămână mulţumită.

Odată înapoiaţi la Bistriţa, Eremian s-a pus pe lucru. A încărcat într-un car cinci valuri de postav, a mai tocmit alte patru care goale, cu coviltir – să nu se vadă ce-i înăuntru – a ascuns o pungă cu o sută de galbeni în surtuc, sub caftan, şi, însoţit de doi pândari pedestraşi, a purces la drum. Convoiul a poposit la Ciceu, la Sf. Gheorghe şi Braşov, după care s-a înfundat în codru, spre trecătoarea Câineni, prin care ajungeau în Muntenia. Poruncise chirigiilor să mâne agale şi să chiuie la răstimpuri, încât să fie auziţi. Ţinea să atragă luarea-aminte şi să momească haiducii…

Sus, pe creste, Sava, cu încă cinci voinici, aşteptau de vreo trei săptămâni să le pice un convoi negustoresc. Tabăra avea nevoie de postav şi talpă. Ţepii le crescuseră în barbă şi li se terminaseră merindele. De carne, e drept, nu duceau lipsă: vânau sălbăticiuni.: „Mai primiseră două burduşele cu brânză de la un ciubărar moţ, pe bani, dar se isprăvise de mult. Ar fi putut coborî în Satu-Lung sau în Bran: era însă primejdios. Iar căpitanul le poruncise să nu se abată din codru… Legaseră caii de copaci – înşeuaţi, ca să poată sări oricând în şa – şi sporovăiau, adunaţi roată.

— Mai rămânem prin coclaurile astea, părcălabe, ori ne vedem de drum? – întrebă Lucăcioiu pe Sava, în timp ce zgândărea c-un beţigaş spuza de jărăgai, să-şi frigă o halcă de carne. Că doar n-om putrezi până s-or hotărî neguţătorii să treacă!

— Răbdare, Andrei! Când pui capcane pentru jivine, trebuie să şi ai cuminţenia să adăşti prinderea vânatului. Crezi că nouă nu ne e dor de tabără? Şi nici nu ne dăm în vânt să ţinem de urât sălbăticiunilor. Dar şi să te-ntorci cu mâna goală…

Lucăcioiu oftă. Era dintre voinicii mai noi, care se alăturase cetei la Poieniţa, când au tăbărât peste austrieci. Nu duceau lipsă de-ale gurii, dar lăsase o mândră-n sat… Poate că nici nu ştie că el se află-rt viaţă. S-ar fi repezit batăr pentru o seară, dar căpitanul Toader nu-i îngăduie. Zice că satu-i ţinut sub ochi de potere şi l-ar dibui pe dată…

Indrieş rămase cu frigăruia-n vânt:

— Auzişi, părcălabe? Parc-ar fi zgomot de care şi hăulit de surugii…

Toţi ciuliră urechile.

— Aşa-i! – încuviinţă Sava. Pe cai, flăcăi!

Încălecară şi se lăsară la vale, cu băgare de seamă, către cărarea ce ducea spre trecătoare. Se pitiră după copacii groşi, molcomfind caii să nu necheze; ar speria pe cei din convoi… Zbieretele chirigiilor se desluşeau tot mai limpede, împreună cu scârţâitul osiilor neunse. Când începură să se zărească şi coviltirele clătinate, ceata se despărţi în două: Sava cu Lucăcioiu; Indrieş cu ceilalţi trei flăcăi. Scoaseră pistoalele din brâu şi aţinură poteca:

— Opriţi! Sava se apropie de primul coviltir, din care-şi iţea Eremian capul de cucuvaie. Ce-ai acolo, jupâne?

— Iaca, nişte postav. Ne lăsăm în jos, către Valahia.

— Ţi-l cumpărăm noi!

— Şi plata?

— La sfântul aşteaptă! – hohoti Lucăcioiu. Porunci surugiilor să se dea deoparte, ţinuţi de voinici sub pistoale.

— Coboară, jupâne I – îi făcu Sava semn. Ai mult postav?

— Ţinţi valuri, Înălţimea Ta – se căina armeanul t ăsta mi-i tot avutul…

— În atâtea care? Minţi I

— D-apăi ăţi vedea şi domniile voastre. Aiţi le am…

Telelalte-s goale. Gândeam să aduţem nişte grăunţe lantoarţere, cu te-om prinde pe postav. Flăcăii cotrobăiră prin care şi văzură că armeanul spusese drept. Sava fluieră a pagubă: pentru cinci păcătoase de valuri îşi pierduseră trei săptămâni…

— Luaţi-le pe cai, flăcăi, şi să mântuim povestea!

Armeanul se dădu lângă Sava:

— Măria ta, după câte se vede eşti comandir. Aş avea şi eu o rugă: îmi luaţi postavul fără plată; nu mă supăr, deşi rămân în pagubă… Dar mi-aţi faţa mare hatâr dacă maţi îndrepta către viteazul Pintea, că trebuie să-l cunoaşteţi…

— Pintea? – tresări Sava. Ce treburi ai cu el? î? ştii barem?

— Nu 1 Dar port o solie din partea guvernatorului Rabutin şi trebuie să i-o înmânez. O am aiţi! Şi se bătu ca palma peste piept. N-o să-ţi fie de pomană truda, domnule i uite o punguliţă: are o sută de galbeni în cap… Dacă mândrepţi către domnia sa… Şi i-o îndesă în mână.

O sută de galbeni… ai lui… Nu, nu-i ahtiat de arginţi, dar câte n-ar cumpăra lui Piroş din atâta bănet? Face oare să-i primească? Dacă-i întinde o capcană? Mai ştii?…

— Ei, te eziţi, Înălţimea Ta, mă iei la căpetenia voastră P – îl iscodi Eremian cu plecăciune. Zău că nu ţi-o părea rău… Şi nici să gândeşti c-avem potere pe urme 1 Ferit-a sfântul! Iacă, niţi pază n-am luat… Sunt negustor ţinstit, staroste de breaslă şi n-am să umblu cu şoalda. Dacă n-a fi aşa, sunt în mâinile domniilor, voastre şi faţeţi cu mine te-oţi pofti. Nu vă mint cât negru sub unghie! Doar atât vă ţer: să ajung în faţa viteazului…

Sava se sfătui pe repezeală cu Lucăcioiu şi Indrieş.

— Eu aş zice să-l cetluim zdravăn, să-i punem cârpă la gură şi ochi, nici să vadă pe unde-l purtăm, nici să ţipe spre a da de veste – glăsui Indrieş. Îl sui eu pe cal, părcălabe…

— Te-aş lua, jupâne – hotărî Sava. Dar trebuie să te leg. Şi, dacă zbieri cumva, flăcăul de colo te-o gâtui. Ce zici, te prinzi?

Eremian ridică braţele:

— Sunt gata! Mă dau legat…

Indrieş l-a urcat pe armean, legat burduf, iar ceilalţi duceau valurile de postav. S-au cocoţat pe creste şi au adăstat lăsarea nopţii. Nu puteau umbla ziua cu un om cetluit şi ditamai sulurile de postav, fără să bată la ochi. Armeanul se purta cuviincios, nu întreba nimic, îmbuca ce i se da şi nu scotea o vorbă pe drum. Sava tot pipăia chimirul unde vârâse punga. Parcă-l frigea aurul pe piele. O sută de galbeni… o avere! Dar nu i se cuvin cetei? Nu, lui i s-au dat… Şi cu darurile ce-i va cumpăra Roşcovanei, poate c-o va îmbuna să nu-l mai ia în răspăr. I-e dragă fata; de ce l-o fi repezind când îi caută vecinătatea?

După cinci nopţi de călărie, au ajuns la peşteră, în zori. Descărcară postavul, băgară negustorul într-o despărţitură ce se încuia şi Sava porni să-l caute pe căpitan. Îi dădu raportul şi aşteptă să fie certat că l-a pricopsit c-un străin în tabăra.

— Bune şi cinci valuri, băiete 1 – îl lăudă Pintea. Tot scoatem vreo cincizeci de rânduri de haine pentru voinicişi zici că armeanul are o solie?

— Aşa zice el. Mi-a dat şi o sută de galbeni, să-l iau. Dar n-am făcut-o pentru bani: uite-i 1 Mă gândeam că…

— Fiindcă eşti un flăcău cinstit, păstrează-ţi treizeci de galbeni. Ceilalţi să-i dai vistiernicului 1

Eremian intră umil în despărţitură căpitanului. Îi desfăcuseră legăturile, dar tot mai avea cârpa la ochi:

— Mă închin ţie, viteze căpitan Pintea, şi mă bucură că-ţi pot înmâna solia guvernatorului Rabutin.

— Scoate-i cârpa de la ochi, Sava! Şezi, jupâne – îl îmbie pe armean. Văd că mă cunoşti, dar eu nu ştiu cine eşti.

— Mă numesc Vannik Eremian şi sunt staroste al breslei negustoreşti din Bistriţa. Iată solia te-ţi aduc, viteze căpitan 1 şi scoase sulul cu pecetea de ceară.

Grigore îl citea zâmbind pe sub mustăţii

— Aduceţi o carafă cu vin, să cinstim solul I – porunci lui Sava. I s-a dat prânzişorul?

— Nu cred… am venit în zori… se fâstâci Sava.

— Trimite un voinic la cuhnie, Sava! Om lua prânzişorul cu toţii…

După ce se ospătară, armeanul vru să se dea în vorbă, dar se codea, zvârlind priviri piezişe către Sava.

— Poţi vorbi fără teamă, jupâne! Dumnealui mi-e locotenent şi n-am taine faţă de dânsul. Cunoşti propunerea din solie?

— Da, oarecum… N-am ţitit-o, că nu ştiu nemţeşte. Dar noi am ţerut guvernatorului să încheie cu domnia voastră o învoială…

— Cine plăteşte?

— Extelenţă să, desigur! Dar banii îi vom strândze noi, neguţătorii, dac-aţi binevoi…

— Să zicem că mă-nvoiesc… Nu mă mulţumesc însă cu cefi cinci mii de taleri ai guvernatorului; îmi trebuie şi postav pentru oşteni. N-o să-l iau pe veresie, fireşte, dar trebuie să mi-l lăsaţi mai ieftin. Cu cât îl daţi în Valahia?

— Trei coţi talerul…

— Nouă să ne daţi cinci coţi la un taler! Ne-ar trebui în fiecare an două mii de coţi. Dacă vom cădea la-nvoială cu guvernatorul, ne daţi şi postavul la preţul cerut?

— Dar n-o să ne mai prade nimeni? – ocoli Eremian răspunsul.

— Nu! Veţi fi păziţi de voinicii mei până veţi trece în Valahia. De-acolo vă priveşte…

— Dacă-i aşa, vă făgăduiesc să stărui pe lângă negustori să vă dăm şi postavul… Dar cum veţi faţa să vă-ntâlniţi cu împuterniţitu! guvernatorului?

— Oi vedea eu! Treaba voastră este să strângeţi talerii şi postavul. Îţi dau doi voinici să te însoţească până… Unde să te lase?

— La Beclean sau la Ilva. De acolo, azung eu la Bistriţa.

— Să fie la Beclean… Ştii să călăreşti?

— Ştiu.

— Dacă-i pe aşa, iei un cal şi vei călări slobod. Dar nu te superi dacă te-om purta legat la ochi? Când vor socoti

voinicii că s-au îndepărtat de ajuns de sălaş, ţi-or scoate legătura. Îţi dăm şi merinde pentru drum – că veţi umbla doar prin munţi – o ploscă plină cu vin… Ai ceva împotrivă?

— Nimic!

— Du-te, Sava, cu dumnealui şi orânduieşte cele de cuviinţă…

— Dar nu s-ar putea, Înălţimea Voastră, ca până veţi iscăli învoiala cu guvernatorul să nu mai fim vămuiţi?

— O fac şi pe asta, jupâne. Eremian! Nu mai trimit oşteni la Câineni şi! Lainici. Dar tocmiţi pândari mai numeroşi, că tâlhari se prăsesc destui… Când om asigura noi paza, e altă socoteală; nu veţi mai avea griji…

Armeanul ieşi c-o închinăciune adâncă, iar pe galeria întunecoasă îşi frecă mâinile bucuros. Făcuse treabă socotită. De-aici încolo, va reîncepe negoţul cu Valahia şi-şi vor întoarce galbenii cu vârf şi-ndesat.

Grigore făcuse. socoteala că o convenţie încheiată cu guvernământul înseamnă o recunoaştere oficială a cetei. Flăcăii nu vor mai fi nevoiţi să umble feriţi de potere şi jandarmi; vor putea scoate şatrele în lumină, să ţină vite şi oi, să facă nestingheriţi exerciţii militare… Totul atârna de condiţiile pe care le va pune guvernatorul austriac. Dacă încearcă un vicleşug să-l prindă, o să-i răstoarne el socotelile 1 Iar de-i cinstită învoiala, o va face 1 Nu-i place ca voinicii să tâlhărească şi să uşureze neguţătorii de mărfuri şi bani. Se-nvaţă cu năravi şi odată-i vezi că pornesc de capul lor fiindcă s-au îndulcit la pradă. Şi s-a dus oastea pe copcă… Se şi gândise că nu-i va mai trimite la asemenea treburi, iar propunerea armeanului picase cum nu se poate mai bine. Seara, în despărţitură lui, ticlui un răspuns pe nemţeşte, precum că-i gata să stea de vorbă cu împuternicitul lui Rabutin – colonelul Hanemann. Să vină însoţit de încă un ofiţer şi o escortă alcătuită din cinci oameni. Acelaşi număr va avea şi el. Locul de întâlnire să fie în pădurea Blidarilor. Solia să poarte steag alb şi să aştepte. Dacă va veni într-o formaţie mai numeroasă, nu răspunde pentru consecinţe. Semnă cu numele său întreg: „Grigore Pintea de Măgoaja, căpitan de oaste”.

Baiul era cum să ajungă mesajul în mâna lui Rabutin, fără să ştie cum şi prin cine a fost, trimis. El nu putea pleca în niciun caz: prea era ştiut că Csontos. Toader Crăciun ar putea fi recunoscut ca ofiţer dezertor, iar Imre nu-i destul de isteţ pentru asemenea treburi. Îl va ruga pe uncheş; el are cunoscuţi pretutindeni, iar unul din aceştia…

Se duse în căutarea lui. Îl găsi lacovăcie, tâlcuind cu Gaftenie:

— Noroc, scripcarule! – îi întinse mâna. Cum merge >

— Fain, căpitane 1 Muncim…

— Vistiernice – se întoarse către uncheş – aş avea 9 vorbă cu dumneata. Ai treabă în covăcie?

— Nu. Stăteam la sfat…

Ca-ntotdeauna, Grigore simţea nevoia să afle şi părerea unchieşului. Situaţia era gingaşă, iar două capete» judecă mai sănătos. Iar Nichifor este înţelept şi cumpănit., Vistiernicul îl însoţi în despărţitura lui, se aşează pe laviţă şi-şi aprinse luleaua. Ascultă în tăcere, păcănind din buze, fără să-l privească pe Grigore. După ce află povestea cu armeanul şi solia ce o adusese, a rămas pe gânduri.

— Ei, ce crezi, vistiernice?

— Eu socot, căpitane, că de voia să-ţi întindă e cap cană, te-ar fi chemat la Sătmar. Dar cum ţi-a cerut să statorniceşti locul şi ziua, înseamnă că guvernatorul nu umblă să te-nşele. La urma urmei ce păgubeşte? Nimic! Talerii îi dau neguţătorii…

— Aşa mi-am zis şi eu. Vorba-i cum ajunge răspunsul acolo? Nu-l pot încredinţa oricui… Să merg la Sătmar 7

— Ar fi o gugumănie, căpitane 1 Să te bagi în vizuina lupului de pomană? Asta nu se poate! Dă hârtia la mine şi-oi vedea…

— Te-ncumeţi?

— Dacă e musai, fireşte! Pe mine n-are de ce să pună laba; îşi bătrân; şi – mai rău te-ar îndârji…

— Poate să-ţi pună iscoade pe urme…

Nichifor hohoti vesel:

— Or fi ei şireţi, nu zic ba. Dă-i greu să mă vâre pe mine-n cofă… Nu te mai frământa zadarnic, Pinteo 1 O scot eu la capăt…

Înşeuă iapa, umplu o straiţă cu boabe şi alta cu merinde, anină o ploscă de şa, dădu lui Pintea florinii ce-i avea asupră-şi, oprind doar un teanc, îşi luă rămas bun şi se aburca în scări. Nu-i era teamă că va fi oprit de potere \ hârtia de la erai îl va scoate din încurcătură… A călărit întins două zile şi o noapte, iar pe-nserat a poposit în Botiza, un sătuc aflat în apropierea cetăţii Sătmar. Ceru găzduire unui creştin, peste noapte, duse calul la grajd, iar a doua zi porni pe jos către cetate. Se amestecă printre oamenii ce duceau la târg d-ale mâncării şi nu fu oprit de caraule. Se învârti o vreme în jurul reşedinţei guvernatorului – să-i cunoască intrările. Poposi apoi într-o cârciumă să bea răchie şi ochi un băietan mai răsărit. Îl luă deoparte:

— Măi, ţâcă, vrei să câştigi cinci florini?

Flăcăiaşul holbă ochii, neîncrezător. Pesemne că unchieftii se ţine de şotii. Ce i-a venit să-l amăgească?

— Dacă se poate! – ridică el din umeri.

— Uite! ţine două bumăşti şi scrisoarea asta. Intră în egrada guvernământului şi o dai unuia mai mare; cată să fie ofiţer. Dacă te întreabă de unde o ai, spune că ţi-a dat-o an oştean călare. N-ai să uiţi?

— Nu.

— Fain! întreabă dacă este vreun răspuns şi, de te-o iscodi careva unde îl afli pe voinic, spune că te aşteaptă seara la poarta dinspre apus.

— Şi să-l caut acolo?

— Nu – râse unchieşul. Iei ţidula, vii aici, te aşezi la masă şi ceri demâncare. Dacă mă apropii de masa ta, mi-o dai şi primeşti ceilalţi trei florini. Dacă mă aşez alttinde, aştepţi să ies şi te iei după mine. Ai priceput, băiete? Vezi să faci întocmai cum te-am învăţat. Dacă te dovedeşti isteţ, iacă, ţi-oi da încă cinci hârtii…

Băietanul porni bucuros. Nu ştia ce rost are scrisoarea din mână, dar, ca să-ţi pice o pleaşcă de şapte

florini pe neaşteptate, înseamnă că moşul e cam într-o ureche. Treaba lui I Florinii să iasă… Intră în curte, căută cu privirile un galonat şi-i dădu scrisoarea. Stegarul citi adresa, văzu că-i pentru guvernator şi-şi arcui sprâncenele.

— Cine ţi-a dat-o?

— Un călăreţ. Zicea că adastă răspuns…

— Unde?

— La poarta cetăţii, deseară…

— Eşti din Sătmar?

— Da. Mi-s ucenic la dubălarul Márton.

— Şezi colo, pe scară 1 Mă duc să văd dacă a fi vreun răspuns.

Stegarul zăbovi aproape un ceas. Se arătă în capul scării şi făcu băiatului semn să se apropie. Îl duse într-a cancelarie, unde un căpitan îi puse întrebări meşteşugite. Băietanul răspundea cum l-a învăţat unchieşul, fără să dea alte lămuriri. Văzând că oricât l-ar suci nu află mare lucru, căpitanul ciocăni la uşa colonelului Hanemann:

— Vă raportez cu respect că aducătorul scrisorii e aici.

— Bine; să intre! Iar dumneata vezi-ţi de treburi…

Colonelul fusese între timp la reşedinţa guvernatorului, aflată la catul de sus, deoarece Rabutin avea obiceiul să coboare pe la zece. Juca în cărţi sau chefuia până după miezul nopţii şi se trezea târziu, mahmur. Ascultă raportul colonelului din pat, îşi pocni degetele şi, înăbuşindu-şi un căscat, vorbi alene:

— Răspunde-i că primim! auzi! Domnul Pintea de Măgoaja… Grozav se mai răţoieşte nespălatul! Ia pe căpitanul Weiner, o escortă de cinci ulani şi pleacă să-l întâlneşti.

— Nu-i grabă, excelenţă! Ziua fixată e duminică, iar azi e marţi… Ce condiţii să-i pun?

— Cele pe care le-am discutat, colonele! Nu vreau să-mi bat capul cu porcăria asta! Principalul este ca ticălosul de armean să aducă talerii şi să pun mâna pe cele două mii ce mi se cuvin. Am avut în ultima vreme o ghină grozavă la

cărţi…

— Aveţi pesemne noroc în dragoste – îl flată aghiotantul.

Nichifor se aşezase într-un gang, aproape de cârciumă, lângă desagi. Ţinea să vadă când şi cum se întoarce băietanul şi de n-o fi urmărit cumva. Nu avea încredere în câinii de austrieci şi socotea că trebuie să fie cu ochii-n patru. Băietanul trecu cu sulul în mână, dar unchieşul rămase mai departe în ascunziş, cu privirile spre cârciumă. Nu zări niciun urmăritor vreme de un ceas şi intră înăuntru. Porunci un deţ la tejghea, îl bău pe îndelete, rotind privirile în jur. Plăti şi porni agale spre târg. Flăcăiandrul se luă după el, la câţiva paşi depărtare. Nichifor scoase cinci florini din şerpar, îi ţinu în pumn şi coti după un gard, unde începea un loc viran. Acolo, dacă s-o fi luat după ei un copoi, n-are unde să se ascundă… Dar nimeni nu se ţinea pe urmele băietanului. Aşteptă să se apropie, îi vârî banii în palmă şi-i smulse sulul; îl piti în sân, scoase un călcâi de pită şi o halcă de slană, pe care începu s-o despice tacticos, cu briceagul, ca un călător înfometat. Dar nu slăbea uliţa din priviri… Se ridică apoi, săltă desagii în spinare şi o croi peste câmp, către piaţă. Acolo se pierdu în mulţimea târgoveţilor şi se-ndreptă către miazănoapte.

La tabără, Grigore ascultă istorisirea unchieşului, citi răspunsul lui Hanemann şi se bucură că Nichifor nu întâmpinase neplăceri. Nu auzise de Rabutin, dar se părea că noul guvernator are intenţii cinstite. Se pregăti de drum. Va lua cu sine pe Toader, pe Sava şi încă patru voinici înarmaţi. Îşi trase uniforma sinilie peste cămaşa de zale, o pereche de cizme bune, cu pinteni şi se încinse cu sabia lui Lichtenstein. Ţinea să arate guvernământului că-i conducător de oaste, nu căpetenie de tâlhari. Şi ceilalţi purtau uniforme, flinte şi pistoale, caii erau arătoşi, şeile bune, cu valtrapuri sub ele, iar merindea o băgase în patru raniţe, purtate de voinici pe spinări, legate prin curele. Doar ploştile pântecoase erau aninate de şei; în ele clipocea un vin straşnic… Flăcăii, raşi şiferchezuiţi, cu

cămăşi curate sub surtucele cafenii, aduceau cu soli adevăraţi. Grigore le făcu inspecţie şi zâmbi mulţumit: ce ochi o să holbeze ofiţerul neamţ…

Au ajuns sâmbătă noaptea în pădurea Blidarului şi s-au urcat pe creste, către Borcut. Au făcut popas într-un desiş, s-au ospătat şi au durat culcuşuri de frunze. La căpătâi puseseră şeile, acoperite de valtrapuri. Au făcut de pază cu rândul, iar când s-a luminat de ziuă fu trimis, ca ştafetă, un flăcău din Negreşti, pe nume Demian, cu poruncă să se aburce într-un copac şi să pândească trecerea soliei. Dac-or fi cumva mai mulţi de şapte – cum rămăsese statornicit – se vor înapoia la tabără pe alt drum, prin Vama şi masivul Rodnei. Şi nemţii vor rămâne mofluzi…

Temerile se dovediră! neîndreptăţite. Solia era de şapte oameni… Toader aninase de sabie o năframă albă şi călărea în frunte. După o bucată de vreme, se auzi un nechezat de cai. Hanemann fuma cu Weiner, iar ostaşii, călări, stăteau rânduiţi în spatele lor. Când auziră tropote, colonelul comandă:

— Solie, drepţi 1 Ridicaţi steagul alb!

Toader se apropie cel dintâi. Duse mâna la tichie şi salută:

— Aşadar, dumneata eşti vestitul Pintea? – zâmbi colonelul şi admiră ţinuta ostăşească a călăreţului.

— Nu, domnule colonel 1 Viteazul Pintea e în urmă; eu sunt aghiotantul domniei sale. Mă numesc Toader…

— Colonel Hanemann! Căpitan Weiner 1 – se prezentară ofiţerii lui Rabutin.

La vederea lui Pintea – înalt, frumos, îmbrăcat elegant, cu o sabie încrustată şi călare pe o iapă sprintenă – colonelul tresări: „Aduce a căpitan de oaste… Mulţi ofiţeri i-ar invidia ţinuta…” Grigore duse mâna la /tichie şi rosti în germană:

— Grigore Pintea de Măgoaja, la dispoziţia domniei voastre, domnule colonel!

— Mă bucur că vă cunosc! – şi colonelul îi scutură mâna, alăturându-şi calul.

Întreaga solie îl impresionase peste aşteptări. Oamenii, ţinuta lor, armele, caii… toate vădeau organizare militară şi disciplină. S-ar putea să fie şi nobil, afurisitul, că prea e semeţ…

— Cunoaşteţi misiunea noastră, domnule Pintea, *şi* mi-ar face plăcere să stăm de vorbă. Cum credeţi c-ar fi mai nimerit?

— Eu v-aş propune, domnule colonel, să ne retragem cu aghiotanţii, iar pe oşteni să-i lăsăm aici. Ar putea prinzi împreună, deoarece oamenii mei au adus merinde şi băutură…

— De acord!

Dădu ordin ostaşilor să descalece, voinicii lui Pintea făcură la fel, iar cei patru călăreţi se-nfundară pe potecă-Ajunşi într-un luminiş, descălecări.

— Vă ascult, domnule Pintea! – rosti colonelul.

— Iertare! – zâmbi Pintea. Ne-aţi făcut o propunere aşteptăm amănunte.

Colonelul scoase un pachet din dolman şi împărţi fiecăruia ţigări. Trase un fum:

— După câte ştiţi, s-au întâmplat unele incidente ca neguţătorii armeni şi greci… Nu ştim cine sunt făptaşii; poate îi cunoaşteţi domnia voastră? Dar e supărător… Majestatea sa, împăratul, le-a dat înalta învoire să-şi exercita negoţul, iar alţii îi împiedică… Am dori ca oamenii voştri să ne ajute la pază. Pentru întreţinerea şi cheltuiala lor, suntem dispuşi a plăti suma amintită. Trebuie să vă mai informez că excelenţa sa, guvernatorul, pretinde să-i asiguraţi liniştea atât pe drumurile de munte, cât şi pe şosele şi-l şleahuri. Dacă vă stă în putinţă…

— Am vorbit şi cu neguţătorul Eremian, domnule, răspunse Pintea. El ne va furniza şi postav, fiindcă vedeţi şi domnia voastră că oştenii noştri poartă uniforme. Ne cereţi însă \în lucru cam anevoios. Ardealul e mare, drumuri sunt multe Mrântuie răufăcători…

— Şi n-aveţi oameni de ajuns?

— Ăsta-i secret militar. zâmbi Grigore. Să presupunem că v-am asigura drumurile de munte, dar

pentru şesele aveţi jandarmi şi poteraşi. Vom trimite şi noi patrule – desigur – dar nu putem asigura paza singuri.

— Astă cerem şi noi – încuviinţă colonelul. Mai aveţi vreo dorinţă?

— Da, Ne trebuie ordin scris că oştenii noştri pot circula slobozi, să primească întăriri la caz de nevoie, să aresteze pe răufăcători…

— Cu alte cuvinte – râse colonelul – aceleaşi drepturi ca şi trupele noastre de pază?

— Altfel nu merge, domnule colonel I Mai trebuie să fim înştiinţaţi la vreme când şi încotro se vor îndrepta convoaie de care negustoreşti, spre a le da însoţitori… în felul acesta, vă garantăm că nimeni nu se va atinge de ele. Pentru călătorii singuratici, sate, conace şi moşii, n-avem oaste îndestulătoare. Paza acestora va rămâne în seama jandarmilor şi poteraşilor.

— Se-nţelege! Cai, arme aveţi?

— Ne descurcăm, domnule colonel! Dacă n-aveţi nimic împotrivă, s-ar putea semna convenţia. Iar la iscălite, să ni se încredinţeze cei cinci mii de galbeni.

— Şi dacă nu vă ţineţi de cuvânt? – îl zădărî colonelul.

— În cazul acesta nu avem ce discuta. Dacă nu aveţi încredere în cinstea noastră… Toader, ar fi timpul să mergem!

— Nu sunteţi prea grăbit, domnule Pintea? Chiar dacă eu aş fi de acord, trebuie să avem şi încuviinţarea lui Rabutin, precum şi ordinul semnat de mâna excelenţei sale. Voi raporta ce am discutat, iar în cazul că guvernatorul acceptă – şi nădăjduiesc aceasta – propun să ne revedem peste două săptămâni într-o localitate oarecare. Unde v-ar conveni?

— Să zicem în vâlceaua de lângă Baia Sprie…

— Perfect – aprobă Hanemann. Deci, de azi în două duminici la Baia Sprie. În aceeaşi formaţie…

— N-am nimic împotrivă – acceptă Grigore. Mă văd însă nevoit să vă atrag atenţia că noi avem gânduri cinstite; vă cerem acelaşi lucru… Dacă s-ar pregăti vreun

vicleşug, vă asigur că ne vom răzbuna.

— Sunteţi prea neîncrezător, domnule Pintea! – itrâmbă Hanemann din buze.

— Suntem păţiţi, domnule colonel, şi ne ferim /de surprize... /

— Aveţi cuvântul meu şi al excelenţei sale ca totul se va petrece cum nu se poate mai corect. N-avem intenţii ascunse, vă rog să credeţi...

— Perfect 1 Vom fi punctuali la locul înti/nirii, domnule colonel. Cred că ar fi cazul să ne întâmpinăm escortele; avem de străbătut drumuri lungi şi e cuminte să călătorim pe lumină.

Cătanele austriece s-au simţit bine cu oştenii valahi. Mâncaseră pe săturate, Sava îi îndemna la băutură din ploştile aduse şi le păru rău când văzură superiorii ivindu-se din tufiş. Săriră pe cai...

— Drepţi 1 – comandă Hanemann. Prezentaţi arma pentru onor!

Soldaţii executară ordinul. Voinicii, în frunte cu Sava, stăteau smirnă pe cai. Se minunau că un ofiţer împărătesc acordă atâta cinste căpitanului lor. Pintea îşi luă rămas bun de la colonel şi Weiner, apoi se apropie de cătane şi le vorbi în germană:

— Vă mulţumesc, ostaşi, că v-aţi arătat prietenoşi cu oştenii mei. Le strânse mâna şi întoarse scurt zăbala: Grupă, drepţi! Onorul la dreapta!

Toader scoase sabia şi o ridică în aer; voinicii duseră mâna la flinte. Rămaseră aşa până ce se depărtă solia guvernatorului, apoi Grigore porunci:

— Acasă, flăcăi! V-aţi purtat ca oşteni vrednici...

Organizarea ostăşească a cetei intrase pe un făgaş nou după iscălirea convenţiei cu guvernământul. Scoaseră sălaşele la lumină, fără teamă; uniformele cafenii începură să se zărească prin sate, pe şosele şi pe poteci de munte. Oamenii de legătură din Bistriţa, Sibiu, Braşov şi Cisnădie vesteau când şi încotro pornesc neguţătorii cu carele încărcate, iar voinicii, sub comanda unui sutaş, le însoţeau, spre bucuria breslei. Flăcăii poposeau în sate, găseau

gazde şi ibovnice, stârneau admiraţia copiilor şi invidia tinerilor, care ar fi vrut să facă şi ei parte dintr-o oaste atât de mândră.

Grigore ţinuse sfat cu toate căpeteniile, împărţise voinicii pe comitate, cât *mai* aproape de ţinutul lor de baştină, în giuiţie de câte zece, sub conducerea unui fruntaş. Plecau la pază pentru două luni, iar alte două trebăluiau în tabere. VUnchieşul nu mai pleca la drum, după cumpărături, îi venela greu... Nu se „plângea, dar nu-i mai îngăduia căpitanul. Ca artelnici fură numiţi doi flăcăi: Gavrincea şi Surducan, de prin Maramureş. Nichifor rămase doar vistiernic. Printre noii veniţi, se pripăşiseră calfe de croitori, ciobotari cojocari; fură puşi la treabă de moş Vartolomeu şi de Toma Guliei. Se rostuiră în corturi, aveau vite, oi şi o1 căşărje la peşteră, iar Toader, ajutat de cele patru cătane, îi învăţa pe cei intraţi de curând în ceată meşteşugul mânuirii flintelor, călăria, tragerea cu pistolul, marşurile...

Vistieria, sporită cu cinci mii de galbeni, se rotunjise, iar cheltuielile de întreţinere scăzuseră. Jumătate din voinici erau împrăştiaţi; pe unde poposeau, găseau găzduire, adăpost pentru cai şi hrană. Iobagii români erau bucuroşi să-i ştie pe aproape, deoarece scăzuse puterea jandarmilor şi a vechililor de pe domenii. Grofii scrâşneau din măsele, mai trimiteau oamenii din banderii să caute râcă voinicilor, dar erau puşi pe goană. Sătenii săreau în ajutorul flăcăilor când se isca vreo încăierare cu banderiile grofilor şi n-aveai ce le zice; apărau o oaste devenită auxiliară guvernământului...

Pintea era mai toată ziua pe cal. Trăsăturile i se aspriseră, obrajii îi erau păliţi de vânt şi de arşiţa soarelui. Se apropia însă cu paşi grabnici spre ţelul dorit: să conducă o oaste numeroasă, bine pregătită. Trecuseră, ce-i drept, zece ani... Dar ajunsese departe. Privind înapoi, avea de ce să fie mulţumit.

Se scurseseră patru luni de când femeile se mutaseră în Dragomireşti, dar nu se învrednicise să se abată pe acolo. Hotărî să plece de sfântul Petru, luând cu el şi pe

uncheş. Dragomireştenii îl întâmpinară ca pe un voievod: cu pâine şi sare, cu fete şi feciori îmbrăcaţi în straie de sărbătoare. Judele sătesc îi ură bun venit în satul în care a copilărit, la casa lui Irimie Costan – om de seamă şi simţitor la durerile iobagilor.

Mălina îşi ştergea ochii cu năframa la cuvintele judelui şi privea cu evlavie spre feciorul său, care aşa, pe cal şi mândru, aducea ca un arhanghel. Acasă, Auuş cu Glicheria, ajutate de Marie, întinseră masă în ogradă, să cinstească venirea oaspetelui drag. Doar Piroş umbla îngândurată, ca ochii cerniţi: pe ea o uitase Grigore…

L-au condus cu alai până la casă, unde fură poftiţi judele, primarul şi preotul Binte. În capul mesei, k & aflau Grigore şi Mălina. Femeia îmbătrânise, avea faţa/brăzdată ca un Ian arat şi doar ochii mai păstrau prospeţimea de odinioară. Umbla adusă de spate şi simţea înfepături în picioare din pricina umezelii în care stătuse la peşteră. Dar nu se plângea nimănui. Pentru Grigoriţă al ei, mândru ca sfântul soare, ar fi îndurat orice…

— Nu mănânci, mamă? – o strânse Pintea de mână, drăgăstos.

— La ce-i slujeşte mâncarea, căpitane, după ce se satură privindu-te? – şugui Nichifor.

— Iar te ţii de şotii, unchieşule? – râse Grigore fără veselie; nu putea suferi să se facă haz pe socoteala Mălinei.

Mesenii ciocneau şi vorbeau cu glas tare, fără să-l asculte pe vecin; vinul şi horinca umpleau căncelele. În toiul chefului, nimeni nu băgase de seamă că au intrat pe portiţă trei lăutari tuciurii. Bieţii scripcari rătăceau din sat în sat şi adulmecau, cu nasuri de copoi, unde e rost să scoată un creiţar cu meşteşugul lor. Unul şi-a strunit scripca, al doilea, ţambalul, atârnat de grumaz cu o curea scorojită, iar cel de-al treilea porni să zbiere din rărunchi, gândind s-acopere gălăgia mesenilor:

— Mândru ca un strop de soare, Umblă-n codru de-a călare Pe o iapă înţântată şi c-o şa în fir muiată.

Cine-inatul ce goneşte şi cu grofi se războieşte? Este

căpitanul Pintea, Cu ochi treji şi trează mintea…

— Treceţi la masă, oameni buni I – îi pofti Grigore.

În timp ce scripcarii începură o chindie înfocată, Grigore îşi îndreptă căutătura către Piroş. Stătea între maică-sa şi Glicheria, trasă la faţă, cu ochii trişti. Se sculă de pe laviţă şi se apropie de ea cu cănceul plin:

— Nu ciocneşti cu mine, Piroş?

— Nu, Grigore! – îl repezi fata cu arţag.

— Măi, măi, măi… – râse Grigore – da iabraşă te-ai mai fă & ut I Cine te-a întristat?

— Mai întrebi? – îl fulgeră din priviri. Au un mi-ai făgăduit\că-ţi voi fi om de legătură după ce m-ai gonit din şatrăţ? Şi te-am crezut… Dar m-ai păcălit! Sunt patru luni de când mă perpelesc în ţoale muiereşti. Iar calul ronţăie boabele de pomană, în stănoagă…

— Ai dreptate, Piroş 1 – îi puse Grigore mâna pe umăr. Nu-mi era îngăduit să uit…

Simţind căldura mâjnii sale, Roşcovana se înfioră şi sângele îi năvăli în obrajii traşi.

— Am greşit – întregi Grigore. Şi, ca să-mi îndrept greşeala, ai să pleci cu unchieşul la tabără. Vrei să-i fii ajutor lui Sava? Că nu-i lesne să cârmuieşti un steag de «şteni…

— Dele lui Sava şi nu ţie, Grigore?

Privirea fetei era atât de învăpăiată, încât Grigore se sperie. Au un l-o fi îndrăgit cumva? Te pomeneşti… Dar asta nu merge! Ţine la Piroş; ar vrea s-o vadă fericită, ia casa ei, şi Sava o pierde din ochi de dragă ce-o are. Ar face o pereche nimerită! Pe când în inima lui nu încape dragoste pentru o singură făptură: şi-a dăruit-o neamului întreg…

— Eu prea mă vântur, fată, şi nu-s statornic – glumi Pintea. La drept vorbind, nici n-am steag sub poruncile mele. Mai mult încurc lumea… Fii înţeleaptă şi du-te unde e nevoie de tine! Nu ziceai că eşti oştean?

— Sunt!

— Dacă-i aşa, n-ai încotro! Ascultă ordinul căpitanului. Ne-am împăcat? Şi-i întinse cănceul. Fata

ciocni cu el şi-şi umezi buzele. Grigore o apucă de mână: Acuşi că suntem iar prieteni, treci lângă mama. De ce te-ai ascuns la coada mesei?

Ospăţul se întinse până seara, târziu, după care mesenii se împrăştiară. Tuşa Marie îi pregătise aşternut proaspăt, cu miros de levănţică. Se apropie de Grigore, îl mângâie pe ebraji. Pentru ea, ca şi pentru Mălina, Grigore rămăsese acelaşi băieţel cuminte şi ager, pe care-l adormiseră în poală.

— Da ştii că m-am înălţat, tuşică Marie? Nici la umăr nu-mi ajungi! – făcu Grigore haz, şi o ciupi de guşă.

— Se poate, băiete! – se burzului Marie. Dar tot fără minte ai rămas. Ia adu, Sandule, ciomagul de colo, să măsurăm copilul dacă nu ascultă…

Omul ei abia îşi ţinea râsul. Pintea ajunsese în/alt cât plopul, iar Marie era atât de puţintică şi parcă/ dădea înapoi… j

Patul, velinţa, ştergarele înflorate pe ziduri, ylcelele şi talerele încondeiate aşezate cu dichis pe policioara – toate îi aduceau aminte de taica şi de bunicul Irimie Costan, în casa de pe deal… Şi iată că de-atunci a trecut aproape un pătrar de veac. Ce iute curge vremea… Toate se schimbă pe lumea asta: oamenii îmbătrânesc şi mor, alţii se nasc… Doar două nenorociri stăruie la fel ca altă dată: sărăcia iobagilor şi câinoşenia nobililor… Adormi cu greu, frământat de nevoile mulţimii şi supărat că prea se puseseră multe nădejdi în puterile sale. Era şi el un biet om şi nu putea face cine ştie ce… Dimineaţa îl mângâie cu razele unui soare vesel. Se sculă odihnit şi împăcat: ce bine-i să ştii că ai şi tu o casă unde te aşteaptă fiinţe dragi, consăteni care-ţi dau bineţe şi te-ntreabă de sănătate… Dar bucuriile astea nu-i sunt pesemne hărăzite. Ca mâine va încăleca roaiba înţântată şi va cutreiera steagurile de oşteni şi taberele; e aşteptat…

Nichifor şi Piroş au pornit a treia zi; el a mai rămas, la rugămintea Mălinei. A folosit şederea stând de vorbă cu sătenii din Ieud, Rozavlea, Cuhea şi Săcel, aflându-le păsurile şi nevoile, ajutând cu bani pe cei mai nevoiaşi…

Pornea în zori, călare, şi se înapoia pe-nserat, cina cu femeile şi tâlcuia cu ele până la căderea nopţii. Într-una din zile, trecând pe o cărăruie de munte, zări o coşie îngustă şi un om cocoţat într-un măr sălbatic:

— Ce faci acolo, omule? – se miră Grigore.

— Ia, culeg mere pădureţe, să hrănesc cele două oiţe, că n-avem! cu ce cumpăra nutreţ…

— Da’ unde ţi-i calul?

— N-am cal, domnişorule! Trag singur coşia…

— Ai copii?

— Cinci – să-mi trăiască!

— Cum îţi zice şi de unde eşti?

— Mă cheamă Ion Ruşte şi-s de colea, din vale, unde se vede cătunul cela; îi zice Strâmtora… Da’ de ce vrei să ştii?

— Iac-aşa. Ai să vezi… Şi dădu pinteni Sălbăticuţei.

A treia zi, joia, plecă la târgul din Borşa, tocmi un cal şi o vacă, le plăti şi spuse vânzătorilor:

— NN-aveţi pe cineva să le ducă de funii până-n Strâmtora?

— Apăi le duc eu, că tot am drum pe acolo – spuse unul.

— Haidem! Că nu ţi-o fi drumul de pomană…

Ajuns în cătun, întrebă nişte plozi care se zgâiau la mândreţea de cal şi călăreţ:

— Unde şade Ion Ruşte?

— Acolo, ni… – şi copilandrii îi arătară o coşmelie povârnită, pe un suiş deluros.

Grigore scoase din chimir un pumn de husoşi, împărţi fiecăruia câţiva gologani şi porni spre casa omului. Îl găsi meremetisind la coşie. Nu văzu nici şopru, nici coteţ, nici îngrăditură.

— Bade Ruşte! – îl strigădin depărtare. Omul se apropie, ştergându-şi mâinile de iţari. Ziceai că n-ai cal…

— N-am!

— Da ăsta ce-i? Nu vezi că ţi-l aduce? Şi vaca tot a dumitale este. S-o stăpâneşti sănătos, iar copilaşii să aibă o ţâr de lapte, c-or jindu-i…

Lui Ruşte îi dădură lacrimile.

— Ale mele? Cine mi le dăruieşte, făcându-şi pomană cu bieţii copilaşi?

— Ei, un creştin oarecare… – vru Grigore să-şi ascundă numele.

— Dumnealui e viteazul Pintea, bădie! – îl lămuri omul care adusese vaca de funie şi calul de căpăstru.

Ruşte căzu în genunchi, atingând ţărâna cu capul.

— Ce faci, bade? – se supără Grigore. Sări jos de pe cal şi-l ridică de subsuoară.

— Mulţumesc lui Dumnezeu că a dăruit poporului nostru oameni viteji şi miloşi ca măria ta…

Grigore îi mai dădu un teanc de florini – vreo 20 – şi îndemnând pe Sălbăticuţa se mistui într-un nor de colb, lăsând în urmă doi oameni care priveau la vârtejul stârnit de copitele iepei, de parcă se topea în zare un Făt-Frumos din basme, darnic şi omenos…

*

Nu se mai auzea de tâlharii şi făcuiri. Borfaşii – câte unul, doi – nu mai cutezau să iasă la drumul mare, ştiindu-l păzit de voinicii lui Pintea. În sate, oamenii prinseseră inimă. Se bizuiau că are cine să-i apere de rele… Neguţătorii armeni şi greci îşi vedeau de treburi şi răsplăteau flăcăii care-i însoţeau cu băutură şi florini. Niciun convoi nu mai fusese atins de când cu învoiala; talerii daţi îşi dovedeau rostul…

Şi Marghit îmbătrânea. Sony ajunsese un flăcău de aproape douăzeci de ani şi se gândea cum să scape de caste, ca fecior de mamă văduvă. Dacă va fi nevoie, hangiţa ar da şi ceva bani; şi ce nu izbuteşti când deschizi băierile pungii şi saturi de arginţi pe zbirii stăpânirii? Grigore descălecă în curte şi zvârli frâul unui argat. Intră în dugheană şi se aşeză la o masă. Când îl zări, Sony se repezi la dânsul şi-i scutură mâna, zâmbind fericit:

— Mă duc să-i spun mamei… Dar înainte să se îndrepta spre cuhnie, aduse o cană cu vin: Poate că sunteţi însetat…

— Beau, dacă ciocneşti cu mine, Sony!

Flăcăul aduse un cănceu, dădu vinul pe gât şi se repezi spre cuhnie:

— Mamă 1 Domnul Csontos…

Marghit ieşi în prag, îşi şterse ochii cu năframa, de parcă nu-i venea să creadă:

— Doamnei Domnul Martin al nostru… Nu mai nădăjduiam să te văz 1 Lipseşti de atâta vreme… L-ar fi îmbrăţişat, dar îi vedea Sony şi muşteriii. Sunteţi în oaste? – să miră ea, văzându-l în uniformă.

— Cam aşa ceva… – încuviinţă Grigore cu jumătate gură. Sunt căpetenia unor oşteni de pază…

— Tot consilier?

— Nu. Acum ţin de militărie…

— Aşa? Da înnoptaţi la noi? – şi-l privi rugător…

— Dac-aveţi unde găzdui un drumeţ… – glumi Grigore.

— Vai de mine! – protestă Marghit. Patul domniei voastre n-a mai adăpostit pe altcineva. Vă aşteaptă…

Au cinat ca pe vremuri, în doi, sus în odaie. Pe chipul femeii se zugrăvise o mâhnire amară.

— De ce eşti atât de tristă, Marghit? Din pricină c-am venit eu?

— Vai! Cum puteţi rosti asemenea vorbe de ecară? Dar se apropie sorocul să-l ia pe Sony la caste… De când m-aţi uitat, băiatul mi-a rămas singura mângâiere. Dacă pleacă şi el, totul va fi pustiu…

— Am să pun eu o vorbă pe lângă colonelul Hanemann, aghiotantul lui Rabutin. Poate că…

Marghit îi sărută mâna, fără ca să fi avut vreme să ţi-e retragă. Totul s-a petrecut într-o clipă… Au băut cu măsură, au vorbit ca prieteni vechi, după care Marghit i-a urat. noapte bună!” şi s-a retras spre culcuşul ei, din cuhnie. Focul ce o mistuia odinioară se molcomise, făcând loc une prietenii trainice, nezdruncinate. Era fericită că „domnul Martin” n-a uitat-o, că se odihneşte în patul ei de nuntă…

C A P I T O L U L XXIII

se strâng norii pe cerul ardealului

Oastea se mărise cam la două mii de oameni şi, cum iarna se apropia, dădură drumul la jumătate din flăcăi până s-o desprimăvăra. Tot n-aveau cai pentru toţi, deşi mai târguiseră destui şi iepele aveau mânji. Chiar şi Sălbăticuţa născuse o mânză sfioasă, pe care Grigore a botezat-o Lăcrămioara, că avea ochii trişti şi umezi. Acum o lăsa mai mult pe acasă şi încăleca pe Vifor, care nu-şi pierduse încă agerimea. Cu căpeteniile de steaguri se întâlnea o dată pe lună, la vizuină, şi puneaţii la cale cele de cuviinţă pentru luna ce va veni. Grigore îşi petrecea vremea între cele două tabere din munţii Rodnei şi casa lor din Dragomireşti. Imre dădea mai des pe la Sari. Femeia îi plodise încă un fecior, pe care îl botezase tot Imre, ca pe taică-său. Şi el va rămâne peste iarnă acasă, cu muierea şi odrăslitura – dacă-i va îngădui căpitanul. Ar mai meşteri ceva pe la gospodărie, că odată şi odată tot se va retrage la vatră. Omul îmbătrâneşte: chiar şi acum umblă pe patruzeci…

Şi neguţătorii rămâneaui peste iarnă acasă. Viscole, şosele întroienite, pădurile pline de jivine flămânde şi sălbăticite îi împiedicau să pornească la drum. La tabere au rămas doar cei cu treburi statornice: meşteşugarii, bucătarii, artelnicii, grăjdarii şi ciobanii, precum şi voinicii care n-aveau niciun rost pe acasă…

Sărbătorile Crăciunului le-au petrecut, după datină, Ia Dragomireşti. Grigore a adus pe Toader, pe Sava cu Piroş şi pe uncheş. Casa Mălinei se umplea în fiecare seară de oaspeţi, veniţi să vadă şi să asculte vorbele înţelepte ale căpitanului de oşti. Se pomeniră şi cu moş Simion Botârlă şi cu ginere-său, care bătuseră drumul din Bârsana, călare, să aducă plocon viteazului şi să-i ureze „La mulţi ani” I Mult s-a mai bucurat unchieşul văzându-şi fratele de cruce. S-au îmbrăţişat şi au rămas mai toată vremea împreună. Fiecare sătean găzduia câte un neam sau prieten din ţinut, venit să cunoască pe căpitanul Pintea, a cărui faimă se lăţise până şi către munţii Dornei şi în ţările valahe. Marie, Glicheria şi Anus nu mai pridideau cu bucătăritul, iar Piroş aşeza mesele cu dichis, că nu era zi de la Dumnezeu să n-

aibă musafiri, fie la prânz sau la cină. Focul pâlpâia în vatră, fumul de mahorcă te-nţepa la ochi, dar nimeni nu sendura să plece. Părintele Binte şi judele Ursu Bălan erau oaspeţi de fiecare zi şi tăinuiau mereu cu Grigore şi Toader:

— Dac-ai porni o răscoală împotriva grofilor, căpitane – îl iscodea judele – ţi s-ar alătura toată suflarea iobăgească din Maramureş, Bihor, Zarand şi Sighet, ba chiar şi din alte comitate. De la Gheorghe Doja încoace, nimeni n-a fost îndrăgit ca tine! Ce mai aşteptăm?

— Vremuri prielnice, unchiule! – l-a molcomit Grigore. De oameni, nu ne-am plânge – e drept; am avea destui… Dar ne trebuie cai, scule, nutreţ şi, îndeosebi, o spărtură în rândul stăpânirii. N-aş vrea să pătimim ca răsculaţii curuţi din 1670, la care a luat parte şi taica. Mai bine să nu te grăbeşti şi să porneşti la timpul potrivit. Crezi oare c-am adunat oaste de dragul grofilor? Nu 1 Ţelul meu este să slobozim iobăgimea, ca să poată trăi omeneşte în ţara ei. Şi n-aş vrea să închid ochii până nu mi se va îndeplini visul…

— Să-ţi ajute cerul, fiule! – întregi popa Binte. Ţi se vor alătura şi slujitorii bisericii creştine, că avem o răfuială cu spurcatul de Atanasie şi arhiereii lui, care s-au dat cu papistaşii.

A treia zi de crăciun, poposi la casa Mălinei un voinic, Moisă Doroftei, călare. Gonise noaptea pe un cal de împrumut, să-l vestească pe căpitan de cele ce se petrec în satul lor, Budeşti.

— Avem un grof dat dracului, căpitane! – îi zice Nicolaie Palffy. Moşia lui se întinde până peste Crăceşti şi Ocna Şugatag. El e dregător la Buda, dar are o muiere dată-n mă-sa – să mă ierte dumnealor – şi arătă spre femei.

— Nu face nimic, Moisă – aşa vine vorba – îl încurajă Pintea. Zi mai departe!

— Şi cum spuneam… unii iobagi îi datorează bani…

— …şi n-au cu ce plăti – ghici Pintea.

— Întocmai. Şi ieri a trimis în sat pe încasatorul de dări, unul Veszpremy, cu jucuţei şi poteraşi. Au trecut pe la

casele datornicilor şi i-a adunat în piaţa primăriei. Au început să ia câte unul, să-l întindă pe dereş[14], legat cobză, şi să-i toarne câte o cofă de apă rece în cap pentru fiecare husoş datorat. Muierile se vaită, plozii ţipă, dar jucuţeii îşi văd de treburi. Dacă mai aveam cu mine vreo doi voinici… Aşa, am împrumutat un cal de la un vecin şi am venit într-un suflet, căpitane. Poate că te-i îndura…

Pintease-ncruntă:

— Va să zică aşa… cofe cu apă rece… Toader! Caută-l pe Sava şi spune-i să vină degrabă la mine; cu calul… Eu mă reped la grajd să înşeuez caii noştri; pornim la Budeşti…

Piroş s-a strecurat în cealaltă odaie, şi-a tras pe ea istraiele cafenii şi cizmele, apoi s-a îndreptat către grajd, să-şi scoată calul.

— Vin şi eu cu voi, nepoate 1 – hotărî Nichifor.

— Nu se poate! – se-mpotrivi Grigore. E ger straşnic şi să călăreşti două poşte… Lasă, ne descurcăm noi! Cu Doroftei suntem patru…

— Şi cu mine cinci! – se ivi Piroş pe uşă, cu pistolul lui Grigore înfipt în brâu.

— Vai de mine, maică – se sperie Mălina. O fată…

— Sunt oştean, tuşă Mălina, nu muiere fricoasă. M-am bătut şi cu austriecii… – dar îşi muşcă buzele, fiindcă acolo dăduseră peste Toader.

— Fie, Roşcovano 1 – încuviinţă Pintea. Dacă ţii morţiş, vino 1 Inşeauă-ţi calul!

— E gata, căpitane 1 – şi Piroş lipi cizmele cu haz, ca o cătană.

Curând călăreau prin nămeţi şi caii spulberau omătul sub copite. Au ajuns la Budeşti pe la amiazi. Sătenii erau strânşi roată, iar un iobag urla pe dereş, când i se turna apa îngheţată pe cap.

— Staţi I – porunci Grigore, cu pistolul întins spre poteraşi. Iobagii se dădură deoparte să le facă loc, iar un jucuţei rămase cu cofa-n vânt.

— Cine v-a poruncit să canoniţi oamenii fără milă şi

14 Cal de lemn,

să-i betegiţi?

— Da cine eşti să te amesteci neîntrebat în daraverile noastre? – se răţoi un jucuţei.

— Înhaţă-l, Sava! Iar voi, ceilalţi zbiri, adunaţi-vă la un loc.

Veszpremy vru s-o şteargă, dar fu înconjurat de săteni, care făcură gard viu în jurul oamenilor stăpânirii, nelăsându-i să treacă. Moisă dezlegă consăteanul, aproape leşinat şi vânăt de frig.

— Treci aici, jupâne! – îl pofti Grigore, mieros, pe administrator.

Veszpremy se apropie fără voie, împins de la spate de cameni.

— Tu ai poruncit, câine?

— Nu eu, stăpâna… se bâlbâi administratorul.

— Aha! Ei, ai să guşti mintenaş din papara asta i la legaţi-l, flăcăi, în locul iobagului! Să simtă şi ticălosul ce gust are apa îngheţată…

Veszpremy vru să se zbată, dar fu înhăţat de umeri şi adus târâş. Flăcăii îl cetluiră zdravăn. Toader. Ţinea poteraşii sub pistoale. Grigore privi în jur:

— Măi, oameni buni, care vrea să aducă apă cu cofa? Să scăldăm şi pruncii grofilor 1

Cât ai bate din palme fură aduse trei cofe pline.

— Tu, ăla de colo, care te pricepi – făcu Pintea semn jucuţelului, ia fă-te-ncca Şi degrabă!

Tremurând de teamă, jucuţelul se supuse poruncii.

— Toarnă!

— Cât?

— Pin ţi-oi spune să te opreşti.

Administratorul urla sub potopul de apă îngheţată, cefele pline treceau din mână în mână şi iobagii, răzbunaţi, uitaseră de ger. Făceau haz şi tropăiau din opinci. După zece cofe, Grigore îl opri. Administratorul fu dezlegat şi înlocui său trecu alt jucuţel, apoi al treilea, ultimul şi poteraşii, fiecare primind câte zece cofe. Dârdâiau şi le clănţăneau măselele, iar muierile îşi băteau joc de ei. Veni rândul şi jucuţelului care-şi îmbăiase ortacii. Primi şi el

porţia cuvenită de zece cofe, pe care le-a turnat Sava.

— Aşa să ştiţi, netrebnicilor 1 Dacă v-a poruncit castelana, să vă scoată ea frigul din oase; dac-aţi făcut-o de capul vostru, aţi primit răsplata I şi a doua oară nu voi mai fi atât de milos. Am să vă înec sub apă, ca pe nişte şobolani I

Careva, un pârâtor, se strecurase până la castel să vestească ce se petrece în vatra satului. Grofiţa spumega că are acolo doar un conac, iar moşia e departe, la Mişcolţ.

peste Tisa. Dacă ar avea banderia aici, ar pedepsi cum se cuvine pe nebleznici. Trimise totuşi câţiva argaţi să poftească la curte pe cutezători: ţinea cel puţin să-i vadă la faţă. Dacă n-or vrea, n-are ce le face, fireşte…

— Cât vă datorează oamenii, jupâne? – îl întrebă Grigore pe administrator.

Veszpremy se uită în catastif:

— 390 de florini cu totul…

— Îi pâlătesc eu! Care eşti jude sătesc?

Un bătrânel se apropie:

— Eu, măria ta!

— Ţine patru sute de florini. Să-i duci castelanei şi să-i spui că Grigore Pintea a plătit datoriile iobagilor, iar cu cei zece florini ce prisosesc să-şi cumpere sulemeneli, să-i ascundă chipul hain! Vouă, domnilor poteraşi, să vă fie de învăţătură: cine canoneşte pe nevoiaşi o sfârşeşte prost. Azi aţi căpătat arvuna, darcând vi-oi plăti şi capetele, nu vă mai scapă de urgie nici Dumnezeu sfântul!

Din mulţime izbucni un strigăt: „Să trăiască viteazul Pintea, ocrotitorul iobagilor!” Oamenii îşi zvârliră căciulile-n vânt şi se alăturară strigătului singuratic.

— Ajunge, oameni buni! Rămâneţi cu bine. Suntem grăbiţi… Se apropie de Moisă: Tu vii cu noi, Doroftei! Poate le-o veni chef poteraşilor de răfuială. Ai să pleci la tabără…

Dinspre capul satului se apropiară câţiva argaţi, călări. Unul din ei se opri în faţa lui Grigore şi săltă căciula:

— Doamna castelană Palffy vă invită la conac,

Înălţimea Voastră!

— Dacă avea ceva de întrebat – răspunse Grigore semeţ – n-avea decât să se obosească pân-aici, nu să trimită slugile! Spune stăpânei tale că altă dată, de s-o mai purta câinos cu iobagii, îi dau foc la conac şi o zvârl în mijlocul vâlvătăilor, să se prăjească de vie! Şi Pintea se ţine de cuvânt…

Aceste cuvinte lăsară mulţimea înmărmurită. Să fie oare atât de cutezător viteazul?

— Să pornim, voinicilor! Grigore întoarse calul şi înfipse pintenii în burta lui Vifor. Piroş, pe care nimeni n-o bănuise c-ar fi fată, cu laţele sub căciulă, se apropie de Pintea, cu ochii scânteietori:

— Ai fost grozav, căpitane!

— Eh… Poate* că i-o pieri cheful cucoanei să mai batjocorească pe nevoiaşi…

În primăvara acelui an, 1700, a închis ochii ultimul habsburg de pe tronul Spaniei – regele Carol al II-lea. Slab la trup şi nevolnic la minte, căzuse în ultima vreme sub înrâurirea surorii sale, nevasta regelui Franţei, Ludovic al XIV-lea, şi lăsase ca moştenitor al tronului, prin testament, pe un nepot al ei, ducele Filip d'Anjou. Dacă vestea a stârnit bucurie în cercurile cârmuitoare ale Franţei, care îşi asigurau un aliat trainic în noul rege al Spaniei, la Vatican şi în casa habsburgilor suirea pe tron a burbonului, sub numele de Filip al V-lea, a căzut ca un trăsnet. Papa vedea că influenţa sfântului scaun e gata să se prăbuşească în Spania catolică, iar habsburgii pierdeau un tron pe care se bizuiau spre a îngenunchea Franţa.

Cazanul diplomaţiei începu să clocotească. Curieri, ştafete, soli şi ambasadori alergau între Viena şi Roma, iar cardinalul Kollonitch fu chemat la un consiliu eclesiastic secret, unde s-a hotărât că Austria trebuie să pornească război împotriva Spaniei, căutând să atragă pe suedezi şi polonezi ca aliaţi. Întors la Viena, cardinalul-cancelar a forţat mâna neputinciosului Leopold, care a decretat mobilizarea generală. Speranţele că vor atrage de partea lor Suedia şi Polonia se dovediră zadarnice şi, cum

imperiul avea nevoie de1 oaste numeroasă spre a face faţă trupelor franco-spaniole, se dădură ordine severe în Ungaria şi Ardeal ca toţi oamenii valizi între 18 şi 40 de ani să fie înrolaţi; de asemenea să fie chemate şi banderiile nobililor…

Iobagii români, unguri şi secui n-aveau chef să se lase căsăpiţi de dragul austriecilor, iar cei de vârsta recrutării plecau în bejenie. Unii au izbutit să treacă munţii, spre Moldova, dar cei mai mulţi îşi puseseră nădejdea în oastea lui Pintea. Se alcătuiau tabere şi trimişi ai fugarilor umblau să-l găsească pe viteaz, spre a-i cere să ia oamenii sub oblăduire. Începu o forfotă ca pe vremea curuţilor, cu treizeci de ani în urmă. Băjenarii îşi aleseseră o căpetenie provizorie, pe căpitanul Pataki Liviu, fost ofiţer în armata austriacă. În fruntea iobagilor români fuseseră aleşi Iancu Balica şi Ilie Ciurilă de pe valea Chioarului, şi Vasile

Negru, din Arieş. Deşi n-aveau arme, nu se temeau de un atac al stăpânirii, deoarece cătanele austriece plecaseră cu ofiţeri şi generali, iar guvernatorul Rabutin păstrase doar unităţi mici, pentru rechiziţii şi recrutări. Îşi pusese nădejdea în jandarmi şi poteraşi, cetăţile urmând să fie păzite de gărzile meşteşugarilor – alcătuite din calfe şi ucenici.

Statul-major al lui Pintea lucra cu înfrigurare. Toader, Imre, Sava, Petrişor şi Breban alergau din tabără-n tabără, stăteau de vorbă cu căpeteniile şi căutau să afle ce le trebuie. Poporul ajuta pe fugari cu alimente şi-l nutreţ, dar şi iobagii erau strâmtoraţi, iar rechiziţiile se înteţiseră din nou. Lipseau îndeosebi caii şi armele. Fără acestea, fugarii alcătuiau o gloată pestriţă, neputincioasă să ţină piept unui eventual atac organizat al trupelor austriece – câte mai rămăseseră-n Ardeal. Şi la o năvală austriacă se puteau aştepta oricând… Iar cătanele aveau cai buni, archebuze şi bombarde, comandanţi pricepuţi… La şatră, Gaftenie Hubariu, ajutat de câţiva covaci aduşi din Borşa, meştereau spăngi, suliţe, un soi de săbii grosolane şi buzdugane. Dar armele de foc, cele mai nimerite să alungi

vrăjmaşul, nu se puteau făuri în covăcie; trebuiau cumpărate...

Căpitanul Pataki Liviu îşi orânduise tabăra în ţinutul Sătmarului, pe malul Someşului, aproape de Dolha. Avea sub conducerea sa cam şapte sute de iobagi unguri şi secui, pe care-i aşezase într-o pădurice. Oamenii trăiau din vânat şi pescuitul în Someş; duceau însă lipsă de făină şi mălai. În vreme ce căpitanul pornise călare către munţii Rodnei, să-l caute pe: Grigore Pintea şi să cadă cu el la învoială, fugarii se sfătuiră între ei şi, într-o noapte, se năpustiră peste conacul lui Sandor Karolyi, din Dolha. Prădară grâne, optzeci de cai şi uciseră pe vechil şi câţiva argaţi ce încercaseră o împotrivire. Şi dintr-ai lor au căzut vreo opt. Auzind aceasta, Karolyi ceru guvernatorului să-i îngăduie a strânge oşteni din târg şi să pornească întru pedepsirea lor. Rabutin, plictisit de toate sâcâielile astea, care-i tulburau metehnele (cheful şi jocul de cărţi), îl sfătui:

— Cere-i oameni lui Pintea! Hanemann pretinde că are oaste bine strunită; şi e în slujba noastră; îl plătim doar...

— A fost, excelenţă – rânji prefectul acru. Acum e în capul răsculaţilor! Şi nu m-ar mira să ne asedieze cetatea...

— Să-ndrăznească netrebnicul! Am să fac puzderie din tâlharii săi 1

— E uşor de zis, excelenţă! Dar ei sunt mulţi şi armata ce v-a rămas o numeri pe degete. Eu ţin minte că-n 1670, curuţii lui Francisc Rákóczi au mai pus stăpânire pe Sătmar...

— Atunci era altă situaţie, domnule prefect – îl contrazise guvernatorul. Ardealul era împănat de hoarde turceşti, Rákóczi avea banderii armate şi răsculase tot poporul. Era prinţ... cunoştea meşteşugul armelor...

— Mă tem ca Pintea să nu-l întreacă, excelenţă I şi dacă i-am zdrobi o parte din strânsură, poate că l-am potoli pentru o vreme.

— Fă ce pofteşti 1 Cai şi arme îţi pot da; oameni

caută-ţi singur!

Karolyi adună cam o sută de argaţi ai nobilimii, încă vreo două sute de calfe şi oameni fără căpătâi, cărora le făgădui câte zece florini pe zi, iar într-o noapte porni călare, în fruntea lor, după ce află, prin iscoade, unde şi-au statornicit sălaş jefuitorii conacului său. A ajuns în zori. Caraulele, la tropotul cailor, sloboziră flintele vechi şi dădură alarma. Unii săriră pe cai; cei mai mulţi trebuiră să se apere cu mâinile goale. Lipsiţi de căpetenie, speriaţi, fugarii au fost o pradă lesne pentru Karolyi. În patru ceasuri a măcelărit mai bine de jumătate; restul s-au împrăştiat, pierzându-se în desişul codrilor din Qutin. Strânsură lui Karolyi adună tot ce găsise în tabără şi lăsă leşurile celor ucişi pradă corbilor.

După ce a rătăcit două zile, Pataki întâlni în munţii Rodnei câţiva oşteni de-ai lui Pintea. Îi recunoscu după uniforma lor cafenie.

— Sunteţi din ceata lui Grigore Pintea? – îi agrăi Liviu.

— Ce vă pasă? – îi răspunse un flăcău. Nu dăm socoteală nimănui I – şi duse mâna la pistol.

— Nu umbla la pistol, oştene 1 – îl opri Pataki. Şi eu sunt căpetenie de răsculaţi. Îmi zice Liviu Pataki şi trebuie să dau de căpitanul vostru fără zăbavă. S-ar supăra foarte dacă nu m-aţi călăuzi spre dânsul I

— De vrei să te luăm cu noi, te-om lega la ochi. Nu ştim dacă nu eşti vreo iscoadă şi cauţi să ne dibui sălaşul. Primeşti? De nu, cată-ţi de treabă până nu-ţi ciuruim pielea cu plumbi.

— Faceţi ce poftiţi, voinicilor, numai să ajung la Pintea I

Flăcăii îl legară la ochi, apucară calul de dârlogi şi-l purtară până la peşteră. Acolo îl dădură jos, iar unul porni în goană să anunţe pe căpitan că i-au adus un ostatic.

— Ştiţi cum îl cheamă?

— Spune un nume cam aşa: Patacu, Potencu…

— Nu cumva Pataki? – şi privi către Toader şi Imre care se aflau în preajma lui.

— Aşa-mi pare, căpitane!

— Imre, adu-l grabnic aici…

Când fu adus în cort, Grigore se sculă în picioare:

— Eşti căpitanul Pataki Liviu?

— În carne şi oase, domnule Pintea I se prezentă el. Dar voinicii dumitale nu m-au crezut şi s-au jucat cu mine de-a baba-oarba…

— E porunca mea, căpitane! Trebuie să iau măsuri împotriva iscoadelor vrăjmaşe. N-am încotro… Şezi te rog! întoarse privirile către flăcău: Fă-ne rost de o cană cu vin şi cinci căncee… Să bei şi tu unul 1 Apoi treceţi pe la cuhnie şi îmbucaţi ceva…

După ce turnă vinul în căncee, îi prezentă pe ceilalţi:

— Dumnealor sunt soţii mei: Toader. Crăciun şi Imre, căpitani de-o seamă cu mine. Şi acum te ascultăm!

Pataki istorisi cum a strâns o oaste de 700 suflete – unguri şi secui – unde se află aşezată şi ce are de gând.

— Am venit să ne punem sub comanda dumitale. Uniţi, vom face treabă mai bună…

— Asta-i drept, căpitane! – încuviinţă Pintea după o vreme de gândire. Dar una nu-mi place: dacă n-aveţi arme şi cai, după câte mi-ai spus, nu-i chibzuit să aşezi tabăra în câmp deschis. Trebuie ţinută la adăpost, în munţi… Mă mir de dumneata. Ai fost ofiţer în armată şi n-ai ţinut seama de această prevedere pe care şi un vagmistru e dator s-o cunoască.

— Dar i-am cantonat într-o pădurice…

— De şes! Şi asta-i rău… Primesc oamenii dumitale în oastea mea şi le vei rămâne căpetenie, sub cârmuirea soţilor mei. Dar, înainte de toate, fă bunătate şi retrage-i în munţi. Îţi dau doi însoţitori, vă mutaţi sălaşul, iar când oamenii mei îmi vor vesti că sunteţi la adăpost, vom veni acolo să vedem ce avem de făcut. În orice caz, la cai şi arme să nu vă aşteptaţi; şi noi le simţim lipsa…

Pataki îşi găsi soţii eu greu, răspândiţi în desişurile Gutinului. Rămăseseră vreo patru sute scăpaţi cu viaţă. Se mânie grozav că au atacat moşia prefectului fără învoirea lui. El n-ar fi îngăduit asta, cât timp erau lipsiţi de arme 1

Îi certă pe şutaşi, vorbi fugarilor, dar răul nu mai putea fi îndreptat. Căzuseră jertfă sute de vieţi, fără niciun rost. E drept că aduseseră ca pradă optzeci de cai, dar preţul plătit era nemăsurat de mare. Abia acum îşi dădu seama ce înţelept l-a povăţuit Pintea. Dacă i-ar fi trimis în munţi, printre stânci, Karolyi n-ar fi putut căsăpi atâţia ca în câmp deschis. Asta îi va fi învăţătură de minte să nu mai lase oamenii de capul lor! De s-ar fi aflat el în tabără… îi purtă prin Borcut, ocoli Ţibleşul şi intră în munţii maramureşeni, unde găsi adăpost pe un tăpşan, mai sus de Fereşti. Voinicii rămaseră cu fugarii până şi-au durat sălaş, apoi se întoarseră la tabără să istorisească viteazului ce-au păţit ungurii şi secuii în bătălia cu oamenii lui Karolyi.

Pintea ascultă cu luare-aminte şi oftă:

— Păcat de cei ce S-au prăpădit 1 Oricum, trebuie să le venim într-ajutor cu ce om putea. Au greşit, e drept, dar aveau gânduri viteze. Şi Pataki ăsta! Umblă creanga şi-şi lasă oamenii fără căpetenie. E ştiut doar din bătrâni că „unde nu-i cap, e vai de picioare!” Mâine pornim într-acolo, Simioane. Vii şi tu, Imre? Sunt secui de-ai voştri…

— Vin, desigur!

— Să le ducem şi câţiva saci cu grâu, nişte brânză, luminări… Nu face să intrăm în tabără cu mâna goală, după câte au pătimit. Şi se îndreptă spre peşteră, unde artelnicii ţineau sub lacăte proviziile.

Fugarii cârmuiţi de Ciurilă şi Balica şi-au căutat adăpost în munţii Bărgăului. Erau şi ei vreo trei sute, dar se ţineau feriţi. Îi ajutau băieşii din Valea Arieşului, cioplitorii valahi din păduri şi moţii ciubărari. Le aduceau de-ale gurii, câteva ferdele cu mălai şi puşcoace vechi, ruginite, cu care unii mai răpuneau câte o jivină, pe ascuns, în pă. durile grofilor. Le-au mai făcut rost şi de plumbi… Cu toate astea, fugarilor nici prin gând nu le trecea să iasă la vedere, slab înarmaţi cum se aflau. Dacă nu i-ar prinde poterele, de bună seamă că i-ar înhăţa recrutorii şi i-ar trimite la Viena, cătane, legaţi fedeleş. Pe munţi, în ascunzişuri, se simţeau în siguranţă, mai ales că ţăpinarii şi comănitorii le-ar fi dat de veste să-şi mute şatra

aiurea, în caz că ar fi urcat într-acolo niscai jandarmi sau cătane. Fugarii ciopliră bâte noduroase, să aibă cu ce se apăra la nevoie, şi durară tabără într-o scobitură de stâncă, înconjurată cu stejari falnici şi goruni mătăhăloşi.

Una dintre căpetenii, Bucur Câmpeanu, era de fel din Câmpeni – cum îl arăta şi numele. Ţăran liber, nemeş, agonisise, după ce s-a înapoiat din răscoala curuţilor, patruzeci de jugăre. Nenorocul lui era că hotarul i se învecina cu moşia contelui Simion Forgacs. Groful a pus laba, prin silnicie, pe jugărele lui Bucur, fiindcă-i tăiau moşia în două. Ba mai mult, Câmpeanu arendaşe şi un iaz bogat în peşte, avea concesia podăritului peste Someş, ceea ce nu-i venea grofului la-ndemână. Cum să plătească el peştele şi pentru trecerea carelor peste gârlă unui „puturos de valah”? La-nceput a căutat să cadă la-nvoială cu Bucur, cerându-i să se lipsească de pământ şi de iaz de bunăvoie! ăsându-i-le la un preţ pe care să-l fixeze Forgacs. După cum era de aşteptat, Câmpeanu a refuzat să se învoiască după cheful grofului, A urmat un proces îndelungat, la Cluj…

Văzând Forgacs că nu poate dobândi pe această cale pământul râvnit, a pus argaţii să-l prindă şi l-au canonit în pivniţele castelului, până l-au silit să-i facă. hârtie de vânzare. Scăpat din mâna călăilor cu oasele frânte şi un picior beteag, Bucur şi-a trimis nevasta şi cele două fete la neamuri, în Huedin; el a luat calea codrului, alăturându-se lui Ciurilă şi Balica. Dar pe când aceştia – iobagi din tată-n fiu – năzuiau să scape de silnicia grofilor şi strângeau în jurul lor fârtaţi ajunşi cu cuţitul la os şi feciori cărei fugeau de oaste, Câmpeanu avea un singur ţel: să-şi recapete averea, ba să o şi sporească, după ce-l va ucide şi prăda pe Forgacs. De aceea se împotrivi când Balica vru să pornească în căutarea lui Pintea, să-şi pună flăcăii sub scutul căpitanului.

— Ce nevoie avem de ăsta! – se mânie Bucur. Eu mă pricep la meşteşugul armelor mai vârtos ca Pintea! Am fost sutaş la curuţi, am luptat în răscoală, pe vremea când el îşi întina scutecele. Mă tem că mai mult ne va încurca

socotelile „tinerelul ăsta înfierbântat, decât să ne fie de ajutor. Ne-om descurca şi singuri! Am ceva bănuţi, om cumpăra flinte, cai ne-or. mai pica în bătălii… Alegeţi-mă pe mine căpetenie şi o să ne meargă fain! Tu, Balica, şi cu fratele Ciurilă veţi rămâne locotenenţii mei. Şi, când ne-om întări oastea, vom trece prin foc şi sabie castele şi moşii, luând pradă bogată. Om cere apoi slobozenia iobagilor, dăruind viaţa la grofi şi la neamurile lor, doar dacă or iscăli hârtii cu iertarea iobagilor.

Cam sărăcuţi cu duhul, Balica şi Ciurilă căzură în leasa întinsă de Bucur Câmpeanu, care urmărea să scoată castanele din foc cu mâini străine, ţinându-se deoparte. Unde va fi primejdie să-ţi laşi ciolanele, îi va împinge pe prostovanii de iobagi! El va culege roadele şi, din fiecare prădăciune, îşi va opri partea leului…

Şi dincolo de Tisa izbucneau ici-colo răzmeriţe. Cârmtiirea împăratului austriac, care-şi apropiase cu de-a sila coroana Ungariei, nemulţumise întreaga nobilime maghiară, îndeosebi după izbucnirea războiului de succesiune pentru tronul Spaniei, situaţia se înrăutăţise. Ce le păsa ungurilor dacă la Madrid coroana o va purta un Habsburg sau un Burbon? Spania-i departe şi „ei n-au nimic de împărţit cu ea. Iar ticălosul de Kollonitch, care trage sforile la palat, cere mereu banderii, cai, arme, furaje, alimente şi bani pentru „războiul sfânt al catolicismului”. O fi el „sfânt” pentru Leopold şi cancelarul său, dar pe maghiari n-o să-i despoaie cu una, cu două 1 De aceea ajutau pe ascuns pe Esze Tatnâs – un fost iobag de pe domeniile lui Francisc Rákóczi al II-lea, luate în stăpânire, cu japca, de împăratul austriac. Tamás răşculase iobagii de pe malul Tisei, pusese stăpânire pe două moşii şi înrola ungurii nemulţumiţi în oastea lui de sărăntoci.

Ura care mocnea în sufletul poporului maghiar împotriva austriecilor se înteţise şi mai avan de când recrutorii umblau bezmetic să înroleze tineri în armată. De. aceea, nobilii lăsau pe tinerii iobagi să fugă în ceata răsculată condusă de Esze Tamás şi Kiss Albert, decât să-i ştie luaţi de împărat. Fireşte că le vor lipsi braţe la

plugărit, dar poate că în felul acesta vor slăbi şi rechiziţiile pentru armată, care nu se plătesc pe vreme de război. În fruntea nobililor nemulţumiţi se afla Nicolaie Bereseny, urmaş de magnaţi lobonţi, fost o vreme în slujba împăratului ca fişpăn, apoi comisar imperial şi, în sfârşit, colonel în bătăliile purtate cu turcii, pe când aceştia asediau porţile Vienei. Luptase vitejeşte, cucerise gradul de general, dar, de la înscăunarea lui Leopold şi, îndeosebi, după ce veninosul Kollonitch fu ridicat la rangul de cancelar, curtenii au început să-l persecute. Scârbit, Bereseny şi-a înaintat demisia şi s-a retras pe moşia sa din Mişcolţ…

Abia când s-a întors în Ungaria a văzut cu ochii samavolniciile împăratului şi ale curtenilor săi, iar mânia i-a crescut nemăsurat. Cumnat cu Emeric Thokoly, soţul de-al doilea al Elenei Zriny, Bereseny şi-a adus aminte de fiul lui Rákóczi, Francisc al II-lea. Şi el trebuie să fie nemulţumit, pe acolo pe unde s-o afla, că fusese deposedat de întinsele sale moşii care măsoară aproape două milioane de jugăre şi de cele 38 de cetăţi cu satele şi pustele înconjurătoare, ce-i reveniseră, ca moştenire, de la mamă şi de la tatăl său vitreg. Ajunsese om în puterea cuvântului; era prinţ de sânge, iubit de iobagii de pe domeniile sale, iar ca urmaş al viteazului Francisc I, fost principe al Ardealului şi conducător al răscoalei curuţeşti din 1670, se bucura de prestigiu în ochii populaţiei Ungariei şi Ardealului. „Dacă l-am câştiga de partea noastră – îşi făcu Bereseny socoteala – am strânge popor mult…” rumegat această idee câteva săptămâni, iar când socoti că e îndeajuns de coaptă, invită la o vânătoare, pe domeniile sale, câţiva magnaţi dintre cei mai de seamă: Paul Esterházy, Nicolaie Palffy, Simion Forgacs, Miklós Andrassy, Mihail Iosza şi pe cumnatul său, Ştefan Csaky.

În pădure, după vânătoare, i-a strâns pe toţi în coliba pădurarului, să stea cu ei la sfat. Ar fi putut-o face şi la castel, seara, după cină. Dar se temea să n-aibă printre slugi spioni ai cancelarului, care avea năravul să oploşească iscoade pe lângă oamenii de seamă, spre a afla

ce gândesc şi ce fac în intimitate. Bereseny, care cunoştea acest obicei al lui Kollonitch încă de pe când fusese general, avea temei să se ferească de urechi vrăjmaşe, mai ales că afurisitul de popă întinsese un întreg păienjeniş de spioni în jurul foştilor şi actualilor demnitari ai împăratului.

— Cred, domnilor – glăstti Bereseny – că a venit momentul prielnic să scuturăm de pe frunte păduchele austriac. Un Habsburg se împăunează pe nedrept cu coroana lui Ştefan! Şi dac-ar fi barem ceva de capul lui… Aş! Leopold e un cretin, iar sârbul Kollonitch, năimitul papei Clement, îl duce de nas ca pe-un sugaci. Ar trebui să batem fierul cât e cald! Strânsura nemţească e înglodată până-n gât în războiul de succesiune şi n-are cum să ne stânjenească, până una-alta, în treburile lăuntrice. Nădăjduiesc c-o să înghită o scărmănătură zdravănă de la ostile franco-spaniole, încât să pălească steaua Habsburgilor. Avem o datorie sfântă: aceea de a fărâmiţa netrebnicul petic de hârtie ce ne-a fost impus cu sila, în 1699. Acest tratat, iscălit la Karlowitz peste voinţa noastră, a nobililor, l-a făcut pe Leopold stăpân absolut peste Ungaria şi Ardeal. E o ruşine care trebuie spălată cu sânge! Eu unul atâta ştiu: coroana purtată cu falş de Huniady şi Matei Corvin trebuie să împodobească creştetul unui vlăstar nobil al poporului ungar! Şi cine ar purta-o mai cu falş decât Francisc Rákóczi al II-lea, fiul viteazului principe şi al neînfricatei Elena Zriny? Sunt sigur că de i-am cere să treacă în fruntea unui \război de eliberare naţională, n-ar sta o clipă să cumpănească. Am putea folosi, ca punct de plecare, răscoala iscată pe fostele sale domenii de pe Tisa. Esze Tamás e viteaz şi iobagii îl urmează. Dacă răzmeriţa va fi bine îndrumată – şi acesta e rolul nostru – ea se va preface lesne în război civil; iar acesta poate şi trebuie să ne aducă neatârnarea şi coroana Ungariei. Totul depinde de sacrificiile noastre! Să deschidem larg pungile şi magaziile… Oastea are nevoie de cai şi arme, de hrană şi nutreţ. Astea cer bani şi iar bani. Iar noi trebuie să aducem şi prinosul cunoştinţelor

noastre militare. În felul acesta vom izbândi fără doar şi poate!

Discuţia, prelungită până după apusul soarelui, a avut drept ţel să fixeze solia care va porni peste hotare, la Francisc, contribuţia pe care urmează s-o aducă fiecare nobil şi lozinca pe care o vor înscrie pe stindardul revoluţiei:

„Cum De-o, pro Patria et Libertate!”

Au depus apoi jurământ pe coroana lui Ştefan că nu vor trăda secretul cauzei; că-i vor rămâne credincioşi până la urmă, precum şi prinţului Francisc II. Seara, la castel, a urmat un ospăţ vesel; vinul de Tokay a curs fără zgârcenie. Doamnele se mirau că soţii lor erau, într-o dispoziţie minunată, cum nu mai pomeniseră de mult. De unde să bănuiască ele că o vânătoare obişnuită s-a prefăcut într-o conjuraţie – şi un consiliu de război?

După înfrângerea răscoalei condusă de soţul ei, Elena Eriny s-a retras la castelul din Munkacs, împreună cu fiică-sa Iuliana şi cu micul Francisc. Mercenarii lui Leopold au înconjurat castelul şi l-au asediat. Timp de doi ani şi jumătate, inimoasa Elena Zriny a stat zăvorâtă, păzită de o mână de oameni credincioşi. Rezistau eroic, fără cârtire, deşi hrana se împuţina. Abia când cămările fură golite, de teamă că cei doi urmaşi ai ei se vor stinge de foame şi văzându-i slăbiţi, hotărî, împreună cu însoţitorii ei, să arboreze drapelul alb de capitulare. Poate că ar fi şovăit s-o facă, dac-ar fi bănuit soarta ce le-o hărăzea Leopold, uzurpatorul tronului maghiar. După ce au deschis porţile cetăţii, împuterniciţii împăratului au surghiunit-o pe Elena într-un castel-închisoare din Tirol, Iuliana fu închisă în claustru, iar micul Francisc fu internat într-un seminar iezuit, cârmuit pe acea vreme de episcopul Kollonitch. Toate aceste nelegiuiri le-a săvârşit habsburgul ca să poată intra nestingherit în stăpânirea întinselor moşii ale Rakocziştilor, mult râvnită de spiţa lui domnitoare.

Când tânărul prinţa împlinit 21 de ani, Leopold n-avu încotro şi se văzu nevoit să iscălească decretul de emancipare. În acel, an, 1694, Francisc obţinu şi

îngăduinţa de a călători, pentru desăvârşirea studiilor sale, în câteva capitale apusene. I se dăduse această libertate, deoarece dascălii săi în sutane au încredinţat pe Leopold că n-are temei să fie îngrijorat de o eventuală nesupunere pe viitor a vlăstarului Rakoczesc, devenit prin grija lor un catolic fervent şi un credincios supus al tronului. E drept că în primii câţiva ani, tânărul Francisc, ademenit de viaţa uşuratică de pe la curţile domnitoare, nu se sinchisea de fel că i se confiscaseră înti nsele domenii şi habar n-avea cum trăiesc iobagii de pe moşiile sale. Nici nu-i cunoştea şi nici nu bănuia câtă suferinţă îndură din partea hulpavilor prepuşi ai împăratului. Francisc a schimbat cu un sentiment de adevărată reînviere viaţa bigotă şi plicticoasă de seminar şi mutrele spăsite ale viclenilor iezuiţi, cu saloanele strălucitoare, ospeţele, balurile, cavalcadele prelungite, asalturile de scrimă şi vânătorile în societatea aleasă; femei elegante, frumoase, şi tineri gentilomi cu blazoane şi purtări distinse. S-a potolit oarecum după ce s-a îndrăgostit de prinţesa Amalia-şarolta, iar căsătoria i-a adus înrudirea cu cele mai puternice case domnitoare de pe acea vreme. Ţinut departe de năzuinţele poporului, pentru care se războiseră bunicul, tatăl şi mama lui şi puternic influenţat de tânăra lui soţie, când i s-a cerut să preia frânele revoluţiei, în 1701, găsi cu cale să se repeadă la Viena, să îngenuncheze în faţa făţarnicului Leopold şi să-i reînnoiască jurărnântul de credinţă şi renunţarea la bunurile sale.

Avu prilejul să regrete amarnic acest gest nesăbuit, abia după ce fu pus în cunoştinţă, cu amănuntul, despre suferinţa şi umilinţele căşunate poporului maghiar de domnia lui Leopold, a clicii sale şi a soldăţimii austriece. După întrevederea personală avută cu unchiul său, Nicolaie Bereseny, i se destrămă vălul necunoştinţei. Îşi dădu seama că săvârşise o greşeală de neiertat şi că are datoria să urmeze calea înaintaşilor săi, izbăvindu-şi poporul de o dominaţie tiranică şi nepricepută. Vrând să se asigure de cât mai mulţi sorţi de izbândă ai revoluţiei, ceru ajutor rudei sale, Ludovic al XIV-lea, în bani şi armament.

Era încredinţat că regele Franţei va privi cu ochi buni o mişcare îndreptată împotriva habsburgilor, cu care se afla într-o încleştare necruţătoare pentru tronul Spaniei. Spre nenorocul său, scrisoarea a căzut – prin trădare – în mâinile lui Kollonitch, care ceru împăratului Leopold ca răzvrătitul să fie întemniţat în închisoarea din Wienerneustadt.

Francisc fu aruncat într-o celulă mucedă, zăbrelită cu drugi groşi. O singură ferestruică dădea în curtea închisorii. Avea un pat de fier, cu saltea de paie şi o pătură aspră, pentru cai, o măsuţă, un scaun şi un urcior cu apă. Slăbise, avea ţepi în barbă, hainele mototolite şi putea zări o bucăţică de cer doar dacă se căţăra pe pat şi pe scaun, ţinându-se cu mâinile de zăbrele. Vedea curtea pustie, zidurile înalte şi caraule cu flinte la umăr. Uitase aproape de când fusese scos din aşternut de o patrulă soldăţească condusă de un maior, vârât într-o trăsură şi adus aici, sub zăvoare groase. Trecuse puţin… mult… nu-şi dădea seama. „Zilele se potriveau una cu alta, nopţile auzea ronţăitul şobolanilor şi strigăte răzleţe de temniceri. Ce-o fi făcând Amalia? Era tare speriată când l-au ridicat în puterea nopţii… Nu aflase că fusese condamnat la moarte pentru trădare, nici că prinţesa s-a rugat în genunchi la împărat să-i cruţe viaţa tânără. Dac-ar fi ştiut, s-ar fi mâniat 1 Dar nicio veste nu răzbătea dinafară. Avea însă prieteni, care nu-l uitaseră. Şi prietenii lucrau în taină…

Într-o noapte fu trezit de scârţâitul ivărelor. Cine ar putea fi la ora ceea târzie, de noapte? Pesemne că vin să-l ucidă… Sări în capul oaselor:

— Cine-i acolo?

— Tăcere, alteţă! Un prieten… Să nu fim auziţi… Sunt căpitanul din gardă Gottfried Lehman şi am venit să vă scap. Îmbrăcaţi mantaua aceasta, puneţi-vă chipiul pe cap şi încingeţi sabia. Dar mai repede, până nu se apropie rondul.

— Nu-mi întinzi o cursă, domnule căpitan?

— Aveţi cuvântul meu de ofiţer! Am şi o scrisoare pentru Înălţimea Voastră de la principesa Amalia-şarolta…

N-o puteţi citi aici, că-i întuneric…

— Unde-i soţia mea? Au închis-o şi pe ea?

— Liniştiţi-vă! E la adăpost, în Polonia. Acolo veţi ajunge şi domnia voastră. Eu vă voi conduce…

— Mulţumesc! Vei avea recunoştinţa mea veşnică.

Abia în trăsura închisă, care ocolea Viena, căpitanul i-a istorisit lui Francisc despre condamnarea la moarte şi cum a aşteptat să-i vină rândul la garda închisorii spre a-i putea înlesni fuga. Caii goneau pe drumuri lăturalnice: pe capră, alături de vizitiu, stătea ordonanţa lui Lehman, un slovac devotat. Ţinea o puşcă între genunchi, gata să tragă asupra celui dintâi austriac ce ar cuteza să-i oprească. Căpitanul îi strecură un pistol:

— Poate vom avea nevoie să ne apărăm, alteţă!

Au înconjurat Tirolul şi, călătorind doar nopţile prin câmpiile Galiţiei, au ajuns cu bine în Polonia, la curtea lui Stanislas Lesciński. Acolo şi-a întâlnit soţia şi pe Bereseny…

— Şi dumneata, conte! – se miră Francisc.

— Era singura scăpare, alteţă! Umblau să mă aresteze. M-ar fi osândit la spânzurătoare, desigur, şi mi-ar fi trecut funia după grumaz. Acum sunt – un biet băjenar, sărac precum Iov…

— Şi moşiile?

— A avut grijă drăguţul de împărat să mi le confişte, cum a făcut şi cu domeniile tale. Dacă i-ar sta în puteri ne-ar căsăpi până la unul pe nobilii maghiari, spre a ne jefui de bunuri!

— Ticălosul 1 Scrâşni Francisc înciudat. Şi eu care… Ce dobitoc am fost, conte! Dacă te ascultam la vreme…

— Să nu exagerăm, alteţă – zâmbi fostul genera). Aţi fost prea credul, sau poate naiv. Şi nu-i de mirare! Mutra lui făţarnică poate păcăli pe oricine… Dacă l-aţi fi cunoscut ca mine, de aproape, v-aţi fi dat seama ce hram poartă. Dar n-aţi avut de unde…

— Trebuie să-mi îndrept greşeala, conte! Voi scrie din nou lui Ludovic, iar Stanislas ne-a făgăduit ajutoare. Ce se aude cu răsculaţii de pe domeniile mele?

— Vă aşteaptă, alteţă! Între timp, îşi strâng rândurile.

— Când pornim? – întrebă Francisc brusc.

— Să nu ne pripim, că am săvârşi o a doua greşeală. Vom fi înştiinţaţi la vreme…

De dincolo de Tisa se auzeau zvonuri ciudate. Cine le răspândea era greu de aflat, dar se şoptea că mai tot ţinutul de la Tisa şi până către miazăzi, spre Bălgărad, se afla în mâinile răsculaţilor şi că răscoala se întinde către apus, până la Tokay şi Debreczen.

Pintea, întors cu Toader din tabăra lui Pataki, auzise pe drum unele zvonuri. Ţinea să ştie cât adevăr ascund ele. Dacă unchieşul ar păstra agerimea de altă dată, treaba ar fi uşoară. El are prieteni peste tot şi ar aduce veşti sigure. Dar se mişcă anevoie, deşi e tare inimos. Abia îşi duce la capăt sarcina de vistiernic… L-a ajuns nevolnicia, dar nu se dă bătut. Va fi nevoit să-l trimită pe Sava. Cunoaşte oamenii, locurile, iar în ultima vreme s-a isteţit de nu-l mai recunoşti. Păcat că se află în tabăra cealaltă, la Fereşti, cu Infe şi Piroş. Va trimite după el fără întârziere: cel mai nimerit ar fi Petrişor…

Sava se grăbi la porunca lui Pintea, dar nu veni singur: îl însoţea Piroş… De la o vreme, fata nu-şi mai râdea de el; ba îi căuta chiar tovărăşia. Şi Sava era în culmea fericirii. Nu bănuia câte furtuni se zbuciumaseră în pieptul fetei; şi nu o zi, două, ci ani de-a rândul… Dar Piroş s-a dumirit – cam târziu, e drept – că s-a legănat în iluzii deşarte cu privire la căpitan.

Multe nopţi a bocit Piroş; până la urmă s-a ogoit. I se destrămase un vis, dar câştigase ceva mai de preţ; un căpitan viteaz, cum nu-l bănuise în anii copilăriei, când se fugăreau prin ograda Raţiului şi hârjoneau dulăii… Nu mai e copilita de atunci, fără minte, ci ditamai muierea de douăzeci şi şase de ani! Şi la vârsta asta se cuvine să ai un car de înţelepciune… Mai ales că ea nu-i o fată ca oricare, ci un oştean 1 Dar aici, în tabără, o apasă singurătatea. Şi s-a apropiat de Sava pe nesimţite… Parcă-i de lepădat? Cârmuieşte un steag, e „aghiotantul” căpitanului şi s-a

agent mult. Nu mai seamănă cu rândăşelul din grajdul Stupului… Ferit-a sfântul! De-ar fi fost batăr ceva mai înăltuţ… I s-a plâns şi unchieşului. Nichifor le dă însă toate spre glumă şi i-a trântit-o de la obraz: „Omul cu care vrei să te-nsoţeşti, măi fată, nu se măsoară după lungime, cu cotul, ci altminteri, după cum te potriveşti cu el la altele…” Şi i-a zvârlit o căutătură şugubeaţă, de-ar fi intrat în pământ. A simţit flăcări în obraji, dar groapa nu s-a căscat… Şi a fost nevoită să fugă, ruşinată. Mai zi ceva dacă ai ce!

De la o vreme-s mereu împreună şi, dacă Sava ar cere-o, n-ar zice ba. Dar flăcăul tace de te scoate din minţi.

Sava a trezit-o în zori:

— Plec la peşteră, Piroş! A trimis căpitanul după mine.

— Vrei să vin şi eu?

N-a zis da; i-au sticlit însă ochii ca la veveriţe…

— Trag ţoalele pe mine, înşeuez roibu] şi-s gata cât ai bate din palme!

— Ia-ţi şi pistolul, Roşcovano! – a povăţuit-o Sava.

Au pornit călări: Sava la o margine, Petrişor, de cealaltă, ea, în mijloc. Dimineaţa de toamnă era însorită, blândă… Frunzişul arămiu, aşternut pe potecă, închipuia o velinţă moale ce înăbuşea tropotul cailor. În crengile golaşe ţupăia păsăretul abia trezit, iar ghionoaiele – meşterii dulgheri ai codrului – ciocăneau, nevăzute, scoarţa copacilor bătrâni.

— Ştii cumva ce-o fi vrând căpitanul cu Sava? – suci Piroş frâul către Petrişor.

— Habar n-am, „voinice”! – o-nţepă ciobanul cu tâlc. O să afle el acolo! Doar că nu mi s-o poruncit să-i aduc şi rotaşul…

— Ia vezi! Îţi zic şi eu una de ocară să-ţi pocnească urechile!

— Pofteşte numai! – o zădărî Petrişor. Că am eu ac de cojocul muierilor certăreţe…

Piroş tăcu. Lăsă frâul moale şi buiestraşul şi o luă la goană, lăsând pe ceilalţi în urmă. Când au ajuns la tabără,

Sava zvârli dârlogii lui Petrişor:

— Priponeşte-mi calul că mi-e degrabă… Şi urcă repede suişul, în vârful căruia se afla ceadârul căpitanului, aşezat anume ca să poată avea sub ochi întreaga tabără.

— Şezi colea, Sava – îl pofti Grigore. Uite ce trebuie să-mi afli…

Au tăinuit preţ de un ceas: vorbea căpitanul, iar Sava-l asculta şi încuviinţa, clătinând din cap:

— Ştii ce ai de făcut, „aghiotantule”?

— De bună seamă, căpitane! Ţi-oi aduce veştile cerute.

— Treci şi pe la vistiernic, să iei florini de cheltuială!

— Treceam oricum, că tot ţineam să-l văd. Dar mai e un bai, căpitane: a venit şi Piroş…

— Zău? – se-nsenină Grigore. Uite, uite… Şi ai de gând s-o iei cu tine?

— Da!… Socot că n-ar strica: ne-am împărţi munca…

— Din parte-mi, n-am nimic împotrivă. O să se descurce… Bea de aici un cănceu, duceţi-vă şi cinaţi şi ai de grijă că unchieşul se culcă devreme. Aşa i-am dat poruncă, altfel nu s-ar cruţa… Nu zăbovi. Iar la ziuă porniţi şi să-mi aduceţi tolba plină…

Pe masa lunguiaţă din cort, Grigore îngrămădise maldăre de hârtii şi se-nfunda cu nasu-n ele. Întinse una şi trăgea cu pana când o linie dreaptă, când una frântă sau şerpuitoare. Era atât de adâncit, încât tresări la glasul Roşcovanei:

— Bună seara, Grigore!

Căpitanul îi strânse mâna voiniceşte şi o privi în adâncul ochilor:

— Ai stat de vorbă cu Sava?

— Da.

— Nu faci rău că-l însoţeşti. Doar eşti agent de legătură! Mă şi gândisem, dar mi-am zis: n-o fi prea obositor?

— Păi da, fiindcă mă socoţi o fetişcană nevolnică, nu un oştean din ceată. Asta-i!

— Mă nedreptăţeşti, Piroş! Ştiu că eşti inimoasă, am

văzut… Iar la vreme de cumpănă, ţi-aş încredinţa un steag fără şovăire. Un singur lucru mă-ngrijorează: eşti fecioară… Trebuie să pricepi că n-ai zece ani! Nu eşti urâtă, dimpotrivă… Iar voinicii, deh… ar vedea în tine fata, nu căpetenia. Şi asta-i rău! Ei, dacă ai fi nevastă, s-ar schimba tocmeala; niciunul nu ţi-ar zvârli căutături jinduitoare…

— Ai vrea, Grigore?

— Eu? Tu să vrei! Alege-ţi soţ vrednic, iar în ce mă priveşte, clacă ţi-o fi pe plac, vă cunun. Ce-ai zice de Sava? Crezi că v-aţi potrivi?

— Şi zâmbi sub mustaţă.

Inima Roşcovanei ticăia de zor şi se temea să n-o audă şi Grigore. Cum le ştie pe toate, că doar n-o x: îţi în sufletele oamenilor?

— Ai vorbit şi cu Sava…?

— Doar despre treburile pentru care plecaţi; altceva nimic 1

Piroş se lăsă în scaunul din faţă şi porni să sucească-ntre degete o pană de gâscă:

— De mult ţineam să stau cu tine la sfat, Grigore! Ai ajuns însă rar la vedere… Ţi-aş asculta povaţa, dar mă gândesc şi la tine: trăieşti singur, ca huhurezul… N-ai un suflet în preajmă, să te-ajute… Pe la tuşa Mălina ai mai dat?

— O dată…

— Vezi? Omul, oricât ar fi el de tare, are nevoie de o mână de femeie, de un tovarăş înţelegător, Să-i facă sălaşul plăcut, să-l doftoricească la un caz… Că boala nu alege; nici plumbul… O ştii prea bine 1 Şi baiul e că nu mergem spre tinereţe… Ar fi vremea să te strângi de pe drumuri, să ai şi tu un cuib…

— Un cuib? Nu, fată. Eu sunt pasăre călătoare 1 Şi, dacă-i vorba de cuib, uite-l! – şi făcu un rotocol cu mâna. Vezi harta asta? E Ardealul… Asta-i cuibul meu! Fiece rotiţă închipuie un târg, un sat, un cătun, în care jobăgeşte un frate, zece „o mie… Îi canonesc grofii, vechilii, jucuţeii, poteraşii… Nu-i slobod batăr să se-nchine în credinţa lor

strămoşească. Şi dacă aşa stă socoata, fată, îngăduit mi-e să mă gândesc la rostuire până ce nu mi-oi vedea neamul scăpat de robie? Nici pomeneală! Poate, cândva, după ce oi şti că tot iobagul are o sfoară de ţarină, o vitişoară-n bătătură, un acoperământ peste cap şi o laviţă pe care să-şi hodine ciolanele trudite…

— Şi pân-atunci, Grigore?

— Rămân cum mă vezi, Piroş! Aici, în cort, sau călare, cu sabia la şold. Şi nici nu mi-oi găsi hodina până nu voi fi încredinţat că flăcăii noştri nu vor mai fi prinşi cu arcanul, la cătănia nemţească, şi să fie minaţi, ca turmele, în zavistii la hotare îndepărtate, ori să fie puşi să-şi ucidă fraţii din pricină că li-e dor de slobozenie şi tihnă…

Piroş întoarse privirea. Avea ochii umezi. Dacă aşa socoate căpitanul, se vede că asta-i este soarta. Fiecare om are un drum statornicit în viaţă. Cel al lui Grigore sempleteşte cu necazurile celor năpăstuiţi. Să-l abaţi clin cale? Cu neputinţă LAcum, că-l cunoaşte bine, ştie că n-ar avea rost… Nu-i lesne să-nţelegi cum un ins cudarurile lui Grigore, care ar fi putut ajunge, clacă voia, nobil şi dregător înalt, să se mulţumească c-un lăicer în cort, cu aceeaşi hrană ca cetaşii, de care să aibă chiar mai multă milă decât de viaţa Lui. Pesemne că aşa-i este boiul şi nu degeaba îl îndrăgeşte mulţimea.

— Fă cum socoţi, Grigore. Dar una îţi cer. Dacă mănsoţesc cu Sava, ia-ne lângă tine. Vreau să-ţi fiu soră…

— Bine, Roşcovano! – râse Pintea. Îţi voi face pe plac. Pe când îţi jucăm la nuntă?

— Da grăbit mai eşti, frate 1 – i-o întoarse Piroş. Nici ladă cu zestre n-am; şi te pomeneşti că mirele se aşteaptă la cine ştie ce… Averea mea e calul, pistolul şi straiele astea. La drept vorbind şi ele sunt ale cetei. Mai trebuie să cer şi încuviinţarea mamei…

— Văd că vrei s-o lungeşti şi nu mi-e pe plac! Ori aici, cu Sava, ori la Dragomireşti, singură. Alege…

— Am ales! – râse Piroş.

— Să fie într-un ceas cu noroc!

C A P I T O L U L XXIV

sub steagul răscoalei rakocziene

Solii s-au înapoiat cam după. O lună. Cutreieraseră mai toate ţinuturile din Ardealul de nord, de la Baia până-n Bihor şi Zarand, întâmpinând pretutindeni, în sate şi aşezări iobăgeşti, aceeaşi jale: gospodării părăsite şi ogrăzi pustii. Dacă nu găseau vite ori grâne pentru rechiziţii, intendenţii austrieci nu pregetau să scoată aşternutul din bordeiele iobagilor. Oamenii îşi luau lumea-n cap şi toiagul pribegiei, cu atât mai vârtos cu cât soldăţoii împărăteşti lepădaseră orice pic de ruşine: dacă prindeau o muiere sau o fată de valah, socoteau ca un fel de bravură să le necinstească… Cum să scapi de asemenea urgie, dacă nu cu fuga? În ce-i priveşte pe flăcăi şi bărbaţii mai tineri, dacă nu – ar ascunde prin hăţişuri de codri, ar fi găbjiţi de recrutori, care bântuie mai dihai ca hingherii.

— Maramureşenii noştri – în cap cu nea Simion Botârlă – urmă Sava cu istorisirea, au îndemnat lumea să-şi ia tălpăşiţa. Acuşi îţi cer, căpitane, prin mijlocirea noastră, să-i culegi din păduri şi să-i iei sub ocrotire.

— Aţi întâlnit cumva fugari? – întrebă Pintea.

— Ici, colea, câte unul – confirmă Piroş.

— De peste Tisa îmi aduceţi veşti, că aţi fost pe aproape?…

— Se zvoneşte, căpitane, că pe acolo răzmeriţa e în toi. Cică se aşteaptă venirea unui crai tânăr, pe care să-l aşeze căpetenie peste răsculaţi – adeveri Sava. Pare că se află undeva prin ţara leşească şi au trimis solie să-l întâmpine.

— Hm… – scutură Grigore capul, gânditor. Cred c-a venit vremea să ieşim şi noi din toropeală, voinicilor. Duceţi-vă de vă hodiniţi, că v-aţi hurducat îndeajuns în şei, iar mâine, către prânz, ar fi nimerit să ţinem sfat. Om trimite să-l aducă şi pe căpitanul Pataki, să fim mai mulţi…

După ce rămase singur, căpitanul se îndreptă către peşteră. Vistiernicul se ghemuise într-o despărţitură mai mică; avea sângele subţiat, iar în cort, pe vremea ceea răcoroasă, îi cam clănţăneau cioantele rămase-n gura aproape ştirbă, cu toate că nu mai lepăda cojocul. Grigore

îl află curăţind un pistol. Scoase din chimir o cutiuţă de tablă, învârti o ţigară şi o aprinse la amnar. Se aşează lângă uncheş, privind o vreme cum freacă ţeava:

— Nu te oboseşte, bunicule?

Nichifor îl privi strâmb:

— D-apăi că n-am să stau de pomană! Vreme de hodină oi avea de ajuns când m-o chema atotputernicul… Şi, după câte-mie pare, a şi-nceput să-mi facă semne. Dar până să mă pregătesc de călătoria fără dentoarcere, iacă, mai robotesc şi eu câte ceva, după câte mă ţin puterile. Îl măsură apoi pe Grigore şi strâmbă din buzele pungite: Iar nu ţi-s boii acasă, Grigore? Că prea te-ai întunecat la faţă…

Grigore îi istorisi din fir-a-păr. toate câte le aflase de la Sava şi Piroş:

— Ce socoţi dumneata, vistiernice, că eşti om cu chibzuială?

Moşneagul chiţăi c-un râs lipsit de veselie:

— Dacă n-ai bătrâni, nepoate, să-i cumperi 1 în ce priveşte îngrijorarea ta, socot că-i întemeiată şi ar fi cuminte să ne urnim cu o ţâr de inimă. N-am huzurit de ajuns? Dacă şezi pe fund, cu braţele crucişe, nu faci vreo ispravă de soi…

— Ce-i pe la covăcia lui Gaftenie? Că n-am mai dat pe acolo de câteva zile. Mâine ţinem sfat mare. Mă bate gândul să-l chem şi pe covaci.

— Bine faci, nepoate 1 E unnat înţelept…

— Dac-am avea mai multe flinte… îşi urmă Grigore firul gândurilor, cu glas tare.

— Aiestea nu se meşteresc pe nicovală, nepoate, ca o suliţă ori un buzdugan 1 Fac şi covacii cât le stă-n puteri şi după priceperea ce o au; nu le poţi cere mai mult…

— Ai dreptate! Cum stai cu vistieria, bunicule”? Mai avem ceva galbeni?

Vistiernicul scoase un catastif din sân, îşi potrivi ochelarii căpătaţi; în dar de la părintele Avram şi începu să adune, împleticindu-se în socoteli. Până la urmă se lăsă: păgubaş, pufnind mânios:

— Ira… nepoate… Se cuvine să mă laşi a mă canoni

cu blestematele astea de ţifre când tu eşti tobă de carte? Numai cât le priveşti şi-i de ajuns să te apuce ameţeala!

Grigore zâmbi, luă catastiful şi isprăvi socotitul:

— Zece mii cinci sute… Se cam topesc…

— Doar n-au să se-nmulţească dacă scoatem mereu! – se zborşi unchieşul. După ce avem de hrănit atâta suflare voinicească, te mai apuci să-i şi împrăştii; cum deschide omu' gura, ai şi vârât mâna-n chimir!

— Am dat la bogătani, vistiernice? – râse Grigore.

— E drept c-au fost nevoiaşi – se molcomi unchieşul – dar tare eşti mână spartă. De n-aş fi fost eu să te mai ţin de scurt, ehei, de mult ar fi suflat vântul prin vistierie…

— N-are a face, bunicule! Noi i-am adunat, noi îi cheltuim. La nevoie om face rost de alţii, iar de nu, mai strângem o gaură la curea. C-aşa-i la oaste: nu-i bine să te deprinzi cu huzurul… Merg să trimit oamenii la căpetenii, să-i vestească. Vii şi dumneata la sfat, bunicule?

— Iaca, na! Doar n-o să lipsească Marte din post. Şi, fără dregătorul peste piţule, mare scofală n-o să faceţi!

Ca-ntotdeauna, sfatul s-a adunat în cortul căpitanului şi a ţinut până spre seară. Fumul era gros; mai să te-năbuşe. Fiecare venea cu o părere, cu un sfat, o cumpăneau, o întorceau pe toate feţele şi, abia după ce nimeni nu mai avea ceva împotrivă, Grigore o trecea pe o foaie de hârtie. Lăsa pe soţi să-şi frământe creierii, cu scopul să le dezvolte spiritul de iniţiativă. Mâine, când s-or afla răspândiţi care pe unde, în fruntea unui steag, vor fi nevoiţi să se descurce singuri, fără dădăceală. Intervenea rar, doar atunci când unul o lua razna. Îl lămurea cu stăruinţă, cu migală, până ce vedea că voinicul l-a înţeles şi-i dă dreptate. Altfel, se punea la vot şi cum hotărau cei mulţi aşa rămânea. Au rămas înţeleşi ca fiecare căpetenie să colinde o parte anume din munţi, însoţită de doi voinici, spre a strânge laolaltă pe fugarii răzleţiţi.

— Când veţi aduna aproape de sută – îi povăţui Pintea, ţi-imiteţi-i aici. Om înmulţi taberele, dar să le ştim pe aproape la ceas de nevoie. Mai avem ceva postav. staroste Guliei?

— Prea mult, nu! Dac-or mai fi zece valuri, e minune…

— Hm… Asta înseamnă că până om face rost de altul, să croieşti haine numai pentru stegari şi şutaşi şi doar când vei avea ţidulă iscălită de Toader sau Nichifor. Ceilalţi se vor mulţumi o vreme cu ce-i pe dânşii. Altcum nu merge 1 Dar dumneata, meştere Vartolomeu, cum stai cu cizmele, căciulile şi cojoacele? Dacă ne apucă viscolele într-o încăierare şi voinicii n-au încălţări trainice şi îmbrăcăminte călduroasă, or degera cu mâna pe flinte.

— Cizme sunt; pielicele de asemenea… Mai avem chitite niscai cojocele şi căciuli – adeveri Vartolomeu – aşa că dinspre partea asta om scoate-o la capăt. Doar că am ajutoare puţine…

— Caută, meştere, că ai de unde alege 1

Cătanele, ridicate şi ele ca stegari, au pornit odată cu celelalte căpetenii să strângă fugari pentru oaste. Până ce se vor înapoia, rămăsese statornicit ca Pintea, împreună cu unchieşul, să dea o raită prin Maramureş, Bihor şi Zarand, spre a călăuzi către tabere pe cei care ar voi să le îngroaşe cetele. Nu mai ţineau tăinuite locurile de adunare, căci n-aveau teamă să fie surprinşi. Erau atât de mulţi, încât ar ţine piept chiar mai multor regimente deodată, îndeosebi în munţi, unde ostile împărăteşti n-ar avea cum să se desfăşoare şi ar deveni ţinte sigure pentru voinicii aflaţi spre vârf, în poziţii bine întărite şi ascunse vederii. Pentru o bătălie de şes n-au încă scule trebuincioase, mai ales archebuze şi bombarde – arme cu care ţii vrăjmaşul ia depărtare.

În acea toamnă şi până au dat gerurile s-au strâns în taberele din munţi cam patru mii de iobagi, alcătuind o oaste de temut. Artelnicii şi intendenţii pregăteau cu înfrigurare adăposturile de iarnă în peşteri, grote şi văioage acoperite de stânci. Sava, Imre şi Piroş erau la Fereşti, Breban şi Petrişor îşi aveau steagurile în apropierea Borşei, iar Toader cu Horacec se statorniciseră în codrul Moiseiului: Pataki ceruse ca ungurii şi saşii să fie trimişi în steagul său, ceea ce sfatul căpeteniilor n-a

încuviinţat.

— Trebuie să ştii şi dumneata, căpitane – i-a arătat Grigore fără ocolişuri – ca nu vom alcătui steaguri pe naţii şi credinţe. Răscoala nu va fi a românilor, a ungurilor sau a saşilor, ci a iobagilor. Îi vom împărţi, aşadar, după nevoi, nu după aceea a limbii ce vorbesc. Ce ne-am face dacă Imre n-ar vrea să cârmuiască decât secui, iar Horacec. T slovaci şi cehi? Ar ieşi o încurcătură de pomină şi ne-am trezi că se iau la harţă între ei. Nu, căpitane, asta nu merge! Cât „voi fi eu cârmuitor, n-am să fac deosebire pe naţii, ca grofii şi împăratul, cu care ne pregătim să-ncrucişăm spadele!

Şi cu asta s-a sfârşit pentru totdeauna curentul de a împărţi iobagii pe steaguri ale unei singure naţii.

Balica şi Ciurilă, aflaţi cu oamenii lor pe Gutin, spre Sătmar, cam la o poştă de Bicsad, s-au lămurit până la urmă că Bucur Câmpeanu urmăreşte rosturi ascunse, de căpătuire, şi l-au alungat. De altfel, din toate făgăduielile ăstuia n-a ieşit nimic: nici bani, nici cai, nici arme; iar Bucur ţinea morţiş să nu se alipească de oastea lui Pintea, ci să atace singuri conace şi moşii, începând cu aceea a lui Forgacs, fiindcă avea răfuieli vechi cu groful.

— Va să zică ne ceri să tâlhărim, bade? – l-a repezit Balica. Sau, vrei să ne umplem chimirele şi să lăsăm oamenii căsăpiţi de dragul tău?

— Nici gând! – a căutat s-o încurce Bucur. Dar ce rost ar avea să ne băgăm slugi la dârloaga lui Pintea? Putem şi noi avea oaste tot atât de numeroasă ca a lui. Parcă el n-are de gând să tâlhărească spre a se chivernisi?

— Minţi! – i-o reteză Ciurilă. Eşti veninos ca o năpârcă de găzdoi! Pintea-i căpitan de oşti, nu borfaş ca tine. Pleacă şi vezi-ţi de ale tale, că noi n-avem lipsă de vulpi şirete. Bucur dădu să se repeadă la el, că era mai înalt şi mai voinic, dar Balica trase hangerul din teacă:

— Vezi-ţi de drum, omule, cât nu-i prea târziu… Iobagii nu te suferă; miroşi a stârv ciocoiesc… Şi să nu ne mai dai târcoale, c-ai s-o păţi!

Era atâta nestrămutare în privirea fulgerată a lui

Balica, încât găzdoiul scăpă o înjurătură năprasnică, scuipă a dispreţ şi se-ndreptă ţanţoş spre ieşire:

— O să vă frângeţi grumazurile, neputincioşilor! Şi tot la mine vă veţi milogi până la urmă…

— Mai bine împrăştiem ceata în cele patru vânturi, decât s-o ştim pe mâna unei ploşniţe dornice de arginţi! – îl sudui Balica. Şi c-un gest poruncitor îi făcu semn spre tisă: ieşi!

Îşi şterse cu dosul sumanului fruntea brobonită de sudoare şi zvârli o căutătură lui Ciurilă:

— Să nu mai irosim vremea, frate Ilie! încalecă şi porneşte în căutarea lui Pintea. Lămureşte-i starea noastră, câţi suntem şi ce avem de gând. Spune-i că vrem să intrăm în oastea lui şi să ne poruncească ce avem de făcut. Aşa, răzleţiţi, o mână de oameni, greu s-o scoatem la capăt. De te codeşti cumva, merg eu, cu toate că-i mai nimerit să stau cu fârtăţii. Dacă ne mai dă ocol netrebnicul de Bucur, e bine să mă găsească-n tabără. Ce zici?

— Socot că alta nu-mi rămâne de făcut, frate Balica. Mâine, în zori, înşeuez calul şi mă călătoresc.

— Dar să nu te-ntorni până nu dai cu ochii de Pintea.

— Asta-i la mintea cocoşului, Iancule! Doar n-oi bate atâta cale de pomană…

Când s-a înapoiat cu unchieşul, Grigore ştia multe. Se putea bizui pe iobagi, ba chiar şi pe ţăranii liberi, cioplitorii de buşteni şi băieşii urburaşi. Erau atât de nemulţumiţi, încât ar veni la prima chemare să-i îngroaşe cetele. Aştepta veşti şi de la Sava, de pe lângă Tisa. Dacă se porneşte şi acolo răscoala, înseamnă că nici ei nu trebuie să mai adaste. Războiul din Apus înghite aproape toate ostile lui Leopold şi dacă răsculaţii din Ungaria se vor întări, trupele din Ardeal, aflate sub comanda lui Rabutin, nu vor fi stavilă de netrecut. Oastea lui are o iarnă întreagă în faţă; că nu poţi porni o bătălie la sfârşitul toamnei. Vor trebui să împresoare cetăţi, să le asedieze, iar dacă te prind viscolele în câmp deschis, nu-i a bună… Şedea în cort, gânditor, şi învârtea o ţigară. Cine l-ar fi văzut, doisprezece ani după ce părăsise Măgoaja într-o

noapte, pe furiş, însoţit de uncheş şi de Sava, pe caii Stupului, greu l-ar fi putut recunoaşte. Se trecuse mult, deşi a rămas tot înalt şi frumos. Căpătase însă creţuri în jurul ochilor de tăciune şi câte un fir de păr alb îi înspica coama întunecată, pe care n-o mai îngrijea ca odinioară. Din fragedul grămătic al Stupului şi din fercheşul consilier al lui Loewenburg nu mai rămăsese urmă. Grigore Pintea se prefăcuse aproape neştiut într-un căpitan de oaste, aşezat şi chibzuit. Nu-i venea greu să stea în şa zile de-a rândul, ba învăţase şi să picotească pe cal. Cu toate că n-avusese prilejul să mânuiască sabia într-o încăierare crâncenă, era încredinţat că nu uitase lecţiile dascălului său italian, Granetti, şi, la caz de trebuinţă, o va folosi cu mai multă îndemânare ca ofiţerii lui Leopold, Avea şi ajutoare de nădejde: Toader Crăciun se arătase organizator fără cusur, Imre era viteaz şi călit după anii de haiducie, Sava, Breban, Petrişor şi Piroş se dovediseră pricepuţi, cătanele îi erau devotate cu trup şi suflet, iar Liviu Pataki, având experienţa de căpitan în trupele austriece, va fi un destoinic conducător de oşti.

Vântul se strecura pe la încheieturile cortului şi făcea; să foşnească hârtiile de pe masă. Luase pe lângă el pe Dumitru Cordiş, ca aghiotant. Flăcăul îl slujea cu credinţă, ca altă dată Sava. Avea de altfel un dar înnăscut să-şi apropie oamenii şi voinicii îl pizmuiau pe Cordiş, că poate sta mereu în preajma căpitanului. Chiar atunci când îşi asprea glasul, să certe pe careva căzut în vină, n-ai fi auzit din gura lui Pintea vorbe de ocară. Şi nimeni nu se supăra. Era cumpătat în vorbe şi gesturi, uitase aproape convorbirile de salon pe care fusese nevoit să le susţină pe vremuri, cu mărimile şi muieruştele de rang înalt. Când îşi amintea de acele vremuri se ruşina, deşi ele îi înlesniseră să adune oastea de care se mândrea. Arar mai scotea o vorbă de duh şi se ocăra în gând: „Să nu-ţi pierzi voioşia, Grigore, că vorba dulce mult aduce…” Dar prea avea griji multe: răspunderea pentru viaţa fârtaţilor şi slobozenia iobagilor ardeleni îl ţineau treaz destule nopţi.

Cordiş intră în cort, aduse două luminări şi le înfipse

în sfeşnicele de pe masă – că începuse a se întuneca – leaprinse şi întrebă:

— Când să-ţi aduc cina, căpitane!

— Mai încolo, Dumitre! Nu mi-e foame.

Voinicul se-ndreptă către ieşire, dar se întoarse:

— Am uitat să-ţi spun, căpitane 1 Au poposit de vreun ceas patru voinici călări. Aşteaptă-n tabără; vor să vorbească cu dumneata…

— Cine-s?

— Nu i-am mai văzut, dar susţin că-i cunoşti. Dacă porunceşti…

— Să vină, Dumitre. Or fi dintr-o gloata de fugari, cu solie… Fă bunătatea, dragule, şi cere-i artelnicului vreo două căni cu vin, să-i cinstim. C-or veni de departe.

După Cordiş intrară şi cei patru rumâni, cu căciulile-n mâini:

— Să trăieşti, căpitane, şi domnul să-ţi dăruiască zile senine 1 – glăsui cel mai înalt. Mă recunoşti?

— Bată-te norocul, Albuţiule 1 – zâmbi Grigore şi trecu pe după masă, întinzându-i mâna. N-ai uitat ceata, după câte se vede. Tu eşti pesemne Pasăre, tu Orban, iar cel din urmă Sava Popenţa… şi le strânse mâinile pe rând. Ce vânt v-a adus pe la noi?

„— Grozavă ţinere de minte ai, căpitane! – se veseli Purşa Albuţiu. Iacă, au trecut cinci ani de când ne-am despărţit şi nu ne-ai uitat pe niciunul… Aşa căpitan de oaste mai înţeleg şi eu!

— Şedeţi, oameni buni, şi ciocniţi cu mine un cănceu f

Voinicii se aşezară cam într-o rână pe scăuieşele fragedecă erau spătoşi cu toţii – sorbiră vinul, iar Purşa ochind cutia de tablă ce se afla pe masă, plină cu tutun mărunţit, clipi hâtru:

— Toate-ar fi bune, căpitane, dar n-am mai dohănit de ieri. Aşa, la o ţigară, limba ţi se dezleagă şi poţi sporovă! în voie.

,.

— Luaţi, fârtaţilor, fără sfiiciune – râse Grigore. Oi

învârti şi eu una…

După ce le-au aprins, Purşa grăi şi pentru neamurile sale:

— Am venit, căpitane, să te-ntrebăm dacă ne primeşti cetaşi. Se zvoneşte la noi că alcătuieşti oaste mare şi ai nevoie de fârtaţi.

— La voi, unde?

— Apăi, venim tocmai din munţii Dornei, în Bucovina. Pe acolo se aud fel de fel de vorbe. Şi nu ne-a mai răbdat inima: am încălecat şi iată-ne!

— Dar ce-aţi căutat acolo, aproape de hotarele leşilor?

— Ţi-aduei aminte când ne-am despărţit, căpitane? Ne-ai grăit aşa: „Trăiţi în frica lui Dumnezeu şi cu ruşine faţă de semeni. Poate că, odată…”

— Astea ţi-a-u fost vorbele, căpitane! – întări Pasăre. Nu le-am uitat…

— Parcă-mi aduc şi eu aminte – adeveri Pintea.

— Aşa am trăit, căpitane! – se filoşi-Purşa. În Şicarâăiţ nu ne mai putem întoarce, de teama poterelor. Cai ne-ai: dat… şi câte o sută de florini… Ce ne-am sfătuit? Să trecem peste graniţă, că ne-o pierde stăpânirea urma… Am luat-o pe Vasilica; ăştia erau burlaci… Şi am poposit la Cândreni, în dorna. Ne-am tocmit ţăpinari, că-s codrii mulţi p-acolo, şi iac. – aşa. Am trăit cinstit, precum ne-ai poruncit. Verii, mei s-au strâns şi ei de pe drumuri, au luat muieri ucrainene – că-s harnice şi aşezate – avem şi plozi… Dor or avea cu* ce să-şi ducă zilele, fiindcă n-am fost cheltuitori. O glajă de palincă sâmbătă, când porneam spre că-şi, un pac de tutun, de-ale gurii… restul am chitit pentru zile grele…

— Zi aşa… se; veseli Grigore. Mai aveţi tot caii Ceia?

— Tot. Ţi i-am păstrat, căpitane! Sunt zdraveni şi bine hrăniţi. Acuşi hotărăşte ce faci cu noi.: ne socoţi vrednici să-ţi fim soţi, rămânem… De nu, nu-i cu supărare; ne luăm rămas bun şi ne înapoiem la muieri, să luăm bărdaşul de coadă…

— Dar om fi barem cu cugetu-mpăcat – glăsui

Popenţa. Batăr să ştii, căpitane, că nu ţi-am ieşit din cuvânt.

— Vă opresc, fârtaţilor, ce mai vorbă! Mă bucura că v-aţi dovedit vrednici. Cordiş!

— Poruncă!

— Să li se facă loc soţilor în ceată, culcuş, stănoage pentru cai şi să fie puşi la hrană… Om mai sta noi de sfat, fraţilor, că vreme-i destulă. Trec şi mâine pe la tabără…

— Uhu 1 – chiui Orban de bucurie. Suntem iar voinici 1 Ce-ţi spusei, Purşo? Dacă ne-om înfăţişa căpitanului cu cinste, nesmintit ne primeşte în ceată…

— Aşa, fârtaţi 1 – îi îndemnă Grigore. Plecaţi de vă rostuiţi „că-nnoptează…

— Da care ne va fi sutaş, căpitane? – zăbovi Purşa.

— De, ştiu eu? – glumi Pintea. La nevoie, dacă-ţi dovedi pricepere, poate că o să vă fiţi singuri şutaşi…

*

Călărea prin munţii Gutinului, singuratic, un ins de statură potrivită, îndesat şi lat în spete, cu un ochi acoperit de o cordeluţă întunecată. Avea pe dânsul o haină cenuşie, cu găitane, încheiată sub bărbie, pantaloni largi vârâţi în cizme aproape nouţe, un dolman cafeniu agăţat pe umăr şi prins într-un lănţug de argint cu paftale, iar pe cap purta o căciuliţă de catifea roşie, împrejmuită cu blană de dihor, aplecată niţel pe o sprânceană. De centura lăcuită îi atârna pe şoldul drept o sabie lucitoare, iar pe cel stâng i se bălăbănea un toc de piele, în care ţinea pistolul. Calul murg, focos, juca în frâu, iar de şaua chipeşă spânzurau – de o parte şi de cealaltă – doi saci cazoni din pânză de cort, încheiaţi în catarame. Se vedea cât colo că-i de rang… Stătea ţeapăn în şa, purta pinteni de argint şi călărea cu pricepere, milităreşte. Chipul îi era aspru, c-un nas drept şi ascuţit, iar din mustăţile pleoştite răsăreau peri argintii. Să tot fi avut şaizeci de ani, poate şaizeci şi cinci, ori mai mult; ar fi fost greu de statornicit la prima vedere… Călărea în buiestru. Când întâlnea pe cărări iobagi fugari, le dădea bineţe pe ungureşte, îi întreba de unde-s de fel, ce i-a îndemnat să ia calea codrului şi dacă nu ştiu cumva

pe unde se află sălaşul lui Grigore Pintea. Rupea şi câteva cuvinte în valahă – taman cât să se înţeleagă cu iobagii români. Oamenii răspundeau cu voie bună, mai ales că domnul de neam, în straie socotite şi cu armăsar fălos, avea glas blajin şi prietenos. Îl îndrumau pe cât le sta în puteri; nici ei nu cunoşteau decât din auzite pe unde şi-a statornicit viteazul tabăra. Abia când dădu peste ceata căpitanului Pataki, află veşti mai amănunţite.

La vederea călăreţului, Pataki lipi cizmele şi luă poziţia de drepţi:

— Să trăiţi, domnule colonel! Căpitanul Pataki Liviu> la ordinele dumneavoastră!

— Uite, uite… – zâmbi călăreţul. Şi într-o pădure ardeleană dau peste foşti subalterni. Ai slujit în regimentul meu?

— Nu, domnuţe colonel! Dar în luptele cu polonezii am cantonat în aceeaşi tabără, în Galiţia. Făceam parte din trupele generalului Veterani…

— Aha – zâmbi călăreţul. Nu-ţi părea cam fricos broscarul?

— Nu-mi era îngăduit să fac aprecieri asupra comandantului – ocoli Pataki un răspuns direct.

— Lasă… nu te mai ascunde după deget. Parcă nu ştiu că-şi băteau joc soldaţii de el? În sfârşit… Aş avea o rugăminte către dumneata: Ştii cumva unde-l pot afla pe Grigore Pintea? îi duc o solie de mare însemnătate şi nu mă descurc în hăţişurile voastre din Ardeal.

— Aţi nimerit-o bine, domnule colonel, că şi ceata mea e sub cârmuirea viteâzului. Dar v-aş ruga să-mi faceţi cinstea şi să poposiţi noaptea asta la mine. Nu veţi găsî cine ştie ce îndestulare; dacă vă mulţumiţi cu o cină rece şi un aşternut de campanie… Iar mâine, în zori, vă pot conduce la Pintea.

— Mulţumesc, căpitane! Ca ostaş bătrân, sunt obişnuit să mă hrănesc pe cal şi să dorm pe câmp, acoperit cu o manta. Dar nu-i cazul să te oboseşti; eşti pesemne ocupat. Dă-mi un însoţitor şi mă declar satisfăcut…

— E o onoare pentru mine, domnule colonel! – şi vru

să-i ţină scara. Călăreţul coborî sprinten, sprijinindu-se prieteneşte de umărul căpitanului.

— Andrâş! – porunci Liviu unui flăcău ce şedea chircit pe vine în dreptul cortului – fă bunătatea şi ia calul domnului colonel. Aveţi grijă de el... Şi să pregătească o cină pentru doi...

— Am şi eu ceva merinde în raniţă 1 – spuse călăreţul. O să le gustăm împreună...

— Nici gând, domnule colonel! Sunteţi oaspetele meu, iar merindele vă vor prinde bine la drum.

— N-o să ne sfădim noi pentru atâta lucru – zâmbi călătorul. Dar un gât de palincă tare, ungurească, n-ai să refuzi! Am două stfele în raniţă – şi se-ndreptă să le descătărămeze.

Flăcăul fusese mai iute; le desprinsese din şa săltându-le pe umăr şi, cu calul de căpăstru, se-ndreptă spre cort, urmat de căpetenii. A doua dimineaţă, când şi-auluat rămas bun, Pataki îl rugă:

— V-aş rămâne îndatorat dacă m-aţi înştiinţa şi pe mine cum v-aţi înţeles cu Pintea. Ştiţi, e căpetenia noastră şi...

— De bună seamă, căpitane 1 Tot pe aici mi-e drumul la înapoiere şi-ţi voi aduce şi însoţitorii.

— Vă mulţumesc 1

— Şi eu pentru găzduire, căpitane. Se săltă în şa-cu o surprinzătoare uşurinţă pentru vârsta lui şi se întoarse către cei patru flăcăi ce urmau să-l însoţească: Sunteţi gata, voinicilor? Să pornim dară 1 Strânse mâna căpitanului şi-şi îndemnă murgul: Haidem, Gândăcel! Calul porni ca o vijelie... – v 4– *

Au ajuns în toiul nopţii la tabără. Oştenii de caraulă auzind tropote au întins flintele încărcate:

— Staţi că trag. Cine-i?

— Otvosz din ceata căpitanului Pataki, frate! Aduceim un sol de pe Tisa pentru viteazul Pintea...

Caraulele se apropiară:

— Socotim că doarme la ora asta târzie – se adresară celui mai bătrân. 11 ve: ţi adăsta până la ziuă, că se

trezeşte din zori… –.”…

— Taman bine! – râse bătrânelul. După ce am călărit atâta, e nimerit să-mi hodin ciolanele. Găsesc un pat?

— Se poate altcum? – şi se întoarse către a doua santinelă: Mergi ai dumnealor, Năstase, şi cată-l pe interidant. Să facă rost grabnic de aşternuturi…

Spre ziuă Cordiş intră în cort, ducând pe o tipsie o cană mare cu lapte proaspăt şi o azâmă caldă, rumenită de popotar:

— Bună dimineaţa, căpitane!

— Bună să-ţi fie inima, Cordiş! – răspunse Pintea. Cum ai dormit?

— Ca un prune scăldat! Dar bea-ţi, rogu-te, laptele, că se răceşte…

Grigore turnă lapte într-o cană de lut şirtipse-n două azima caldă:

— Îndeamnă-te, băiete!

— Lăsaţi, căpitane… Avem doar ceai pe plită…

— Măi Dumitre! – îl dojeni Pintea în glumă. Asta-i nesupunere sadea! Când porunceşte căpitanul, musai să îndeplineşti porunca, altcum te trezeşti judecat de soţi pentru răzvrătire… Ce noutăţi prin tabără?

— Ne-a venit az-noapte un sol de peste Tisa.

— Şi taci?

— L-au însoţit patru voinici din ceata lui Pataki şi aşteaptă porunca domniei tale…

— Să-l poftească fără zăbavă la mine!

Ianoş Bottyan, cunoscut îndeobşte sub porecla „chiorul”, a-ndurat destule în copilărie şi tinereţe. Nu-şi aduce aminte cum a nimerit, cu părinţii, la mănăstirea de călugări iezuiţi din Carinthia austriacă. De fel erau de prin părţile Clujului. Taică-său, rob la un grof, şi-a strâns într-o noapte catrafusele, a luat muierea şi năpârstocul şi a pornit încotro l-au> dus ochii. Se lehametisise de caznele vătăşeilor şi de birşagurile fără sfârşit! S-au strecurat nevăzuţi în Ungaria şi de acoloi peste graniţa Austriei. De i-ar fi prins în Ardeal sau peste Tisa, i-ar fi înfierat pe frunte şi îi trimiteau în lanţuri pe moşia grofului, după cum

era orânda. Mihaly Bottyan a răsuflat uşurat auzind grai nemţesc şi a ciocănit la poarta mănăstirii sfântului Sixtus, unde s-a rugat de adăpost peste noapte. Şi acolo au rămas… Mihaly a închis ochii după vreo doi ani, muşcat de o viperă, iar Agneta s-a tocmit spălătorească pe hrană şi dormit pentru ea şi micul Ianoş. Câţiva călugări mai de treabă i-a făcut rost de o sutană veche şi o bucată de pâslă, din care maică-sa i-a cârpăcit nădrăgei şi o pereche de târlici – că tare era golaş… De la şapte ani păştea Caprele mănăstirii, iar când împlinise doisprezece era „om la toate”. Se scula odată cu cântatul cocoşilor, mătura curtea, spăla lespezile, deretica chiliile şi stropea straturile cu flori, după care se proţăpea pe o bancă în spatele porţii de fier şi deschidea o ferestruie cu gratii ori de câte ori răsuna clopotul de intrare. Alerga apoi să-l înştiinţeze pe economul Mătuşek, iar dacă acesta încuviinţa, ridica drugul greu şi dădea la o parte zăvoarele: era portar… La căderea nopţii, înainte de a se retrage în chilioara maică-sii, curăţa lăcaşul de rugăciune şi altarul, freca sfeşnicele şi lustruia podoabele argintate, până cădea istovit. Agneta o ducea la fel de prost: spăla rufe până i se lua carnea fâşii de pe degete, iar ca hrană, din lobodă, ştir, urzici şi linte nu erau scoşi.

Femeia s-a prăpădit când Ianoş a-mplinit paisprezece ani şi fu îngropată în fundul grădinii, alături de raclele iezuiţilor răposaţi întru domnul. N-ar fi plecat el de-acolo, că tot primea o strachină cu zeamă şi avea culcuş, dar venise un stareţ nou, Lescovar, arţăgos şi ciufut. Avea mână grea şi te pocnea de-ţi muia căpriorii la cea mai mică abatere de ia canoane. Vârâse spaimă în novicii şi fraţii tineri, alături de care era silit şi Ianoş să-ngenunche la liturghii, până-i înţepeneau picioarele de umezeala podelei. Într-o bună zi, sătul să se tot ţină după sutanele stareţului şi economului, şi-a făcut vânt peste zidul curţii şi p-aci i-a fost drumul! Era un flăcăiandru de cincisprezece ani, neştiind nimic în afară de meremeturile mănăstireşti – că nu-i fusese îngăduit să iasă în lume, ca novice. A hoinărit o vreme pe cărări de ţară, s-a hrănit cu ştiuleţi de pormub

crud, cu napi şi vor ze smulse de pe câmp, până ce a ajuns în apropiere de Passau, unde se afla cantonat un regiment de dragoni imperiali. Mirosul ademenitor împrăştiat de bucătărie i-au dat ghes să-i dea târcoale, ca un dulău hămesit. Popotarul ceh, un roşcovan bărbos şi cumsecade, i-a întins o gamelă cu ciorbă fierbinte şi o jumătate pâine:

— Haleşte, copile! Dar fă degrabă; dacă dă intendentul peste tine, mă năuceşte-n palme. Mai treci deseară p-aici: după opt…

I-a păstrat o gamelă cu iahnie de cartofi şi o porţie de brânză din fainul călăraşilor, şi-a văzut de treburi până ce băieţandrul a lins blidul, apoi l-a luat la întrebări:

— Dincotro vii?

— Din Gratz…

— Cum îţi zice?

— Ianoş Bottyan.

— Ungur?

— Aşa se pare. Dar mămica ştia şi olaha…

— Aha… Şi unde ţi-s părinţii?

Băietanul ridică ochii către cer.

— Pricep: orfan va să zică… Ian ascultă, Ianoş, nu vrei să-mi ajuţi la gătit? Ai avea burta plină, ţi-am face rost de nişte straie de la reformă, încălţări să nu mai umbli desculţ şi ai dormi cu mine. Tot am pat gol pentru un ajutor. Dacă te-nvoieşti, oi cere încuviinţarea locotenentului popotar…

Aşa a-nceput cariera militară a lui Ianoş Bottyan. Fiindcă îndrăgise caii a ajuns la grajd: îi plimba prin manej şi învăţă să-i încalece, după care fu trecut în controalele regimentului. A rânit bălegar, a ţesălat crupe şi burţi până la istovire, a cărat găleţi grele şi saci de ovăz până la douăzeci de ani, când s-a iscat războiul cu prinţul elector de Hanovra. Pe câmpul de bătălie şi-a câştigat primul galon, de caporal, iar după patru decenii risipite în campanii militare – ba la graniţa leşească, în Flandra, Valonia şi Suedia, pe ţărmurile Mării Baltice şi îndeobşte acolo unde-l mânau poftele hrăpăreţe ale împăratului Leopold, – după ce şi-a tămăduit nu ştiu câte răni şi a

pierdut un ochi, străpuns de un hanger turcesc i s-a cusut pe epoleţi cea de-a treia steluţă de aur: gradul de colonel de husari. Mai primise el, când şi când, recompense băneşti pentru un act de bravură, dar nu l-au învrednicit cu vreo decoraţie. Ele se acordau doar ofiţerilor de viţă nobilă… Nici la curte n-a fost chemat vreodată. Glica ofiţerească din jurul împăratului trecea sub tăcere isprăvile de arme ale neînfricatului colonel, de teamă ca nu cumva împăratul să-l aleagă curtean şi cizmele mocofanului să întineze dalele de piatră şi duşumelele sclipitoare din palatul Schönbrunn…

Dacă ăsta ar fi fost tot necazul, pesemne că Bottyan ar fi slujit împăratului până la urmă. Nu râvnea la măriri şi onoruri. Era mulţumit cu comanda regimentului – el, orfanul care păştea odinioară caprele călugărilor iezuiţi. Îndurase totuşi prea multe umilinţe I Cele venite de la superiori în grad trebuia să le-nghită; n-avea încotro 1 Dar prea îşi bătea joc de el, din pricina obârşiei joase, ofiţeraşii sclivisiţi şi încorsetaţi, cu fireturi strălucitoare şi uniforme fără cusur, purtând nume şi titluri de conţi, baroni, duci, landgrafi, ba chiar şi prinţişori înrudiţi cu împăratul.

Veniseră să-şi facă ucenicia de călăreţi alături sau sub comanda „ţopârlanului” şi nu scăpau prilejul să-l înjosească pe fostul argat popesc. De aceea, când Nicolaie Bereseny, fostul său general, l-a chemat prin scrisoare, n-a stat mult să cumpănească. Şi-a înaintat demisia din armată (care i-a fost primită cu oftaturi de uşurare), a încălecat murgul şi s-a-ndreptat fără zăbavă către Debreczen, unde Bereseny îşi avea reşedinţa. Acolo a cunoscut şi pe prinţul Francisc Rákóczi al II-lea, care i-a propus să lupte, ca general, în oastea de curuţi, încredinţându-i o tabără de cinci mii de călăreţi.

*

Grigore şi-a întâmpinat în prag înaltu-i oaspete:

— Vă urez bunvenit în sălaşul nostru, domnule… colonel – după câte mi-au spus voinicii care v-au însoţit.

— Am fost colonel – râse străinul. Dar am demisionat

din armata austriacă. Prinţul Rákóczi a avut bunăvoinţa să mă înalţe la gradul de general în armata răsculaţilor. Îngăduie-mi să mă prezint: Ianoş Bottyan… Dar poţi să-mi zici „chiorul”, c-aşa mă ştie toată lumea. Şi râse înveselit.

— E o cinste pentru noi, domrtule general – rosti Pintea, fără să ia parte la veselia musafirului. Din păcate, nu veţi avea prea multe de văzut în tabăra noastră. La ce vă puteţi aştepta? Oaste iobăgească…

Generalul îl măsură din creştet în tălpi şi zâmbi mulţumit:

— Nu te prezinţi rău, domnule Pintea! Eşti un husar adevărat. Şi mă bucur să te cunosc! Ţi-aş încredinţa o taină, dac-aş şti că rămâne între noi: cred că n-a greşit de fel cel ce a susţinut cu tărie în faţa prinţului Francisc al II-lea că Grigore Pintea din Cetatea de Piatră (Kowar), şi-a încins mai cu pricepere sabia decât însuşi înălţimea sa…

— Pesemne c-a glumit – protestă Grigore.

— Se poate! – încuviinţă moaie generalul. Dar să ştii că fiecare glumă are într-însa un grăunte de adevăr.

Îşi strânseră mâinile şi Grigore îl pofti în cort. Bottyan îşi scoase dolmanul, descinse sabia şi se descheie la gât, apoi se trânti fără fasoane pe laviţa ce-i slujea căpitanului de pat.

— Îmi dai voie, nu? Că noi, ostaşii bătrâni, suntem cam bădărani. Şi vreau să mă simt bine, deoarece avem înmulţe de vorbit împreună.

— Vă rog. Simţiţi-vă ca la domnia voastră; păcat că vă primesc într-un biet cort… Facem şi noi ce putem!

— Împăraţii şi generalii viteji – i-o întoarse chiorul – îşi fac veacul în corturi. Doar nătângii şi neputincioşii, ca Leopold, se culcuşesc precum moşnegii între perine şi blănuri. Îmi place cortul domniei tale; e demn de un oştean viteaz 1

Artelnicul trimise un flăcău cu o tipsie încărcată: friptură de ciută, cârnaţi, caş dulce, ouă şi două căni pântecoase cu vin rubiniu.

— Ospătaţi, excelenţă! – îl îmbie Pintea.

— Mie să nu-mi spui „excelenţă”, dacă vrei să

rămânem prieteni 1 – se burzului generalul. De te ruşinezi să-mi zici „chiorul” ca toată lumea, să mă strigi, rogu-te, „Ianoş baci!” Ce Dumnezeu, suntem între căpetenii de oşti! Câţi voinici ai sub cârmuire?

— Patru mii.

— Şi eu cinci… Vezi deci că nu-i deosebire între noi, Grigore – că eu nu mă ruşinez: te strig pe nume… Şi dădu drumul unui hohot de râs.

— Bine, Ianoş baci! – încuviinţă Pintea. Să rămână cum zici domnia ta, că ştii mai multe…

— De bună seamă! Am trecut de şaizeci… Tu eşti tânăr: ai împlinit treizeci?

— Şi doi!

— Tot tinerel, va să zică…

— Gustă de aici, Ianoş baci; cinsteşte-mi bucatele şi vinul!

— Aşa oi face, băiete! Cine nu ştie să mănânce, să guste un vin bun şi să râdă la o snoavă, nu se pricepe nici pej câmpifl de bătaie la isprăvi mai de doamne-ajută. Să trecem la masă.

După ce au terminat de mâncat, Bottyan scoase luleaua, o pungă de mahorcă, luă cu degetele îngălbenite tutunul, îl îndesă sub căpăcel şi-i dădu foc. Păcănea cu nesaţ şi privea curios cum Grigore învârteşte o ţigară.

— Asta-i meserie de ţigănci şi de paţachine bătrâne cu titluri nobiliare, băiete-râse Bottyan. Oştenii trag din pipă…

— Generalii poate – i-o întoarse Pintea.

— Mă rog, fiecare cu gusturile sale – încuviinţă oaspetele. Şi acum, iată de ce am venit: ai auzit de bună seamă câte ceva din cele ce se petrec peste Tisa. S-a pornit răscoala. A-nceput-o Esze Tamás, în primăvară, pe domeniile lui Rákóczi, confiscate de hulpavnicul Leopold şi de scârbosul de popă – cancelarul său. De vreo lună s-a înapoiat şi principele din surghiun, din Polonia, trecând în fruntea răsculaţilor. Îţi trimite solie, prin mine, că te înalţă la gradul de colonel şi-ţi predă comanda răsculaţilor din Ardeal. Vrei să-ţi pui spada şi vitejia în slujba înălţimii

sale?

— Nu!

Bottyan îl privi surprins:

— Am auzit bine?

— Cât se poate de bine, Ianoş baci! Spada mea nu va sta nicicând în slujba unui prinţ, sau chiar a unui rege. Am jurat credinţă măriei sale poporului iobăgesc şi pe el îl voi sluji până la moarte.

— Aşa, da… – râse Bottyan. Mă speriasem… Dar răscoala a pornit tocmai pentru asta, băiete: întâi să alungăm pe năvălitorii austrieci şi, în al doilea rând, să slobozim iobăgimea!

— Asta rămâne de văzut, Ianoş bacii Fiindcă mi-ai făcut cinstea să-mi îngădui a-ţi spune pe nume, îţi voi vorbi pe şleau, ca unui tată: mă trag din obârşie iobăgească, de la Măgoaja…

— Şi eu din aceeaşi obârşie, din Boteni, spre partea Clujului. Iar maică-mea a fost româncă, la fel cu tine. Mă tem că şi tata… dar nu-l ţin minte, că s-a prăpădit, când aveam trei ani. Aşa că ne-am putea înţelege şi în valahă. O mai scrânteso eu pe ici, colea, că aproape jumătate văleat am fost nevoit să vorbesc nemţeasca împăratului, deşi nu-l pot suferit nici pe el, nici graiul său afurisit.

Bătrânul oştean îi devenea tot mai drag. Felul său deschis, cinstit, lipsa de lăudăroşenie – toate îl încredinţau că Bottyan e un foarte nimerit conducător de oaste iobăgească.

— Eu tot la trei ani am rămas orfan, Ianoş baci. Tata* Cupşa Pintea, a fost sutaş în răscoala curuţească a lui Francisc I, tatăl înălţimii sale, principele. Şi cu ce s-a ales? C-un hrisov de nemeş şi câţiva plumbi în burtă şi-n picior, care l-au dus la groapă! Ceilalţi răsculaţi? Cu praful de pe tobă! S-au războit pentru pământ şi slobozenie; n-au căpătat niciuna, nici alta 1 N-aş vrea să răsculăm poporul iobăgesc din Ardeal şi până la urmă unii să spânzure-n furci, alţii să cadă iar în robia grofilor…

— Îţi dau cuvântul meu de oştean!

— Cred în cuvântul domniei tale, Ianoş baci, dar mi-e

că nici domnia ta nu ştie prea multe. Sunt încredinţat că principele are gânduri cinstite faţă de iobagi. El nu s-a înfruptat din domeniile sale, necum din sudoarea altora. Dar ştiu de cine este înconjurat: Palffy, Esterházy, Iosza, Csaky… tot feudali cu mii şi mii de robi. Crezi că ei vor îngădui să le zboare iobagii de sub nas, ba să li se mai ciuntească din moşii, ca să capete fiecare câte o sfoară de pământ? Eu, unul, drept să spun, mă îndoiesc! Să nu ne furăm căciulile, Ianoş baci. Un război se poartă împotriva duşmanului dinafară, dar o răscoală încotro se-ndreaptă? înspre vrăjmaşul lăuntric! N-ai putea să-mi numeşti duşmanul lăuntric al iobagilor? – şi-l privi în adâncul ochilor.

Bătrânul ostaş se scărpină după ceafă. Solia începu să-i pară anevoie de dus la capăt. Crezuse, când a pornit din Debreczen, că tinerelul va fi încântat să poarte galoane de colonel şi să conducă răscoala curuţească în Ardeal, sub Francisc al II-lea. Dar iată că se află nu în faţa unui improvizat cetaş de tabără, ci a unui oştean care gândeşte mai adânc şi mai chibzuit decât multe capete încoronate. Îi este necaz pe isteţimea lui Pintea, dar îl admiră fără voie: „Cu asemenea cârmuitor, iobagii din Ardeal trebuie să izbândească!” – îşi spuse în gând. Răspunse cu glas tare:

— Dac-am judeca la suprafaţă, tinere, s-ar părea că ai dreptate. Nu trebuie să uiţi însă că ţinta de căpetenie a nobililor este să alunge domnia străină, să readucă la Pesta coroana lui Ştefan şi să scape Ungaria şi Ardealul de birurile grele pe care le plăteşte lui Leopold. Şi ca să izbândească vor face sacrificii! N-am stat de vorbă cu fiecare în parte, dar Tamás – fost şi el iobag – m-a încredinţat că principele a făgăduit abolirea iobăgiei, pământ celor ce vor lua parte la răscoală şi familiei celor căzuţi… Şi Tamâsz nu minte!

— Încă ceva, Ianoş baci. Prinţul e catolic. Şi catolicismul e cea mai afurisită pacoste pe capul iobagilor români. Ne-au ademenit mitropolitul şi vlădicii, ne-au furat bisericile, iar cel ce cutează a se închina în credinţa lui din bătrâni e prins şi pus la cazne. Înţelegem să ne războim şi

nu ne vom precupeţi viaţa şi sângele. Dar e musai să ni se dea scris că, la caz de izbândă, iobagii români vor primi slobozenia râvnită, un petic de pământ şi dreptul să-şi păstreze credinţa ortodoxă. Merg mai departe, Ianoş baci. Nu mă gândesc doar la valahi; am în oaste unguri, secui, saşi, sloveni… Cer slobozenia tuturor iobagilor, fără deosebire de credinţă şi fără asuprirea unora de către ceilalţi. E nedrept să ne despuiem unii pe alţii! Nobilii vor rămâne cu moşii, banderii, averi… n-avem încotro. Dar tot ce au făcutt de ia obştiile săteşti şi de la iobagi, bătându-şi joc de drepturile oamenilor şi de pravilele statornicite, să binevoiască a înapoia celor de drept. Şi, dacă nu s-o ajunge cumva pământul, să-şi scurteze moşiile, că prea le-au întins în pofida sărmanilor 1

Bottyan oftă:

— Mă tem că voi pleca cu mâinile goale. Şi m-ar mâhni foarte 1 Dar îţi atrag luarea-aminte că eşti pe cale să săvârşeşti o greşeală de neiertat: situaţia e prielnică pentru răscoală câtă vreme soldăţimea lui Leopold e adunată la hotarele Spaniei; prilej mai nimerit greu se va ivi… Dacă nu-l folosim cu chibzuinţă, tare mă tem că iobagii nu s-or scutura de robie veacuri de-aici încolo. Cumpăneşte fără pripeală, Grigore. Te sfătuiesc părinteşte!

Pintea avu o străfulgerare în priviri:

— Să nu mă crezi catâr, Ianoş baci 1 Vreau binele săracilor; asta”-i legea mea 1 Dar, fiindcă ai o solie cam îngustă, să încheiem un târg: prilejuieşte-mi o întâlnire cu principele şi nobilii amintiţi. Dacă vom cădea la-nvoială, bine, de nu, le îngădui să-şi adune singuri oşteni. Eu nu mă bag 1 Socot însă că-n Ardeal puţini le vor asculta chemarea…

— Nu-i greu, fiule 1 Ţi-o făgăduiesc. Scoase din raniţă un steag alb-albastru, cu o coroană în mijloc, având în jurul ei un şir de litere scrise cu aur.

— „Cum De-o, pro Patria et Libertate” – citi Pintea cu glas tare. Frumoasă deviză. Îmi place 1 Dar să se ţină şi grofii de ea 1

— Trebuia să ţi-l las, dar dacă nu vrei…

— Cine ţi-a zis că nu vreau? Într-o săptămână îţi răscol Ardealul, dar să ştim cu ce ne-om alege…

— Vino cu mine la Debreczen; om vedea acolo dacă nu vei rămâne mulţumit…

— Nu, Ianoş baci! Să ne-ntâlnim cu ei undeva la graniţa de pe Tisa.

— Fie şi aşa – oftă bătrânul amărât.

Grigore îi turnă vin în cănceu:

— Bea, Ianoş baci, că ţi s-o fi uscat gâtlejul.

— Ai dreptate, Grigore. Tu mi l-ai uscat, cu încăpăţânarea ta!

— Şi dădu vinul pe gât.

— Nu vrei să-mi vezi taberele, Ianoş baci? Să ai ce povesti înălţimii sale…

— Tabere? Ai mai multe?

— Patru. Una o cunoşti: a lui Pataki; a doua e aici, celelalte-s mai sus, pe Rodna…

Bătrânul rămase uimit de rânduiala ce o găsi. Se aşteptase la o gloată pestriţă, fără cai şi arme, cu o singură căpetenie: Pintea. Şi a dat peste formaţii ostăşeşti fără cusur: cu steaguri şi comandanţi destoinici. L-au impresionat uniformele cafenii, organizarea taberelor cu şutaşi, artelnici, bucătari, ateliere de covăcie, dubălari şi cizmari, depozite şi, îndeosebi, căpeteniile. Pe Toader, Sava, Imre şi ceilalţi i-ar fi primit bucuros în regiment, ca maiori şi căpitani, fiindcă-i păreau oşteni dintr-o bucată, ca Pintea, nu filfizoni precum nobilaşii austrieci, buni doar la cadril şi care se ţineau în şa ca vai de lume. Se înapoiară seara şi găsiră masa pusă în cort. Chipul generalului se înseninase. O inimă de ostaş bătrân tresaltă de bucurie când dă peste o oaste bine întocmită, după cum armăsarul bătrân, de călăraşi, tresaltă la auzul goarnei şi-şi călăuzeşte călăreţul în bătălie fără alt îndemn.

Bottyan cină cu poftă şi bău fără sfială.

— Vei dormi aici, Ianoş baci!

— Şi tu, Grigore?

— Găsesc eu unde…

— Nu! Să-mi aducă şi mie o laviţă. Om împărţi cortul ca doi fraţi de arme. Vrei? Şi, dac-ar fi după mine, ţi-aş da steaua de general cu ochii închişi.

Au stat de vorbă până se topiră luminările.

— Dacă vei cădea la-nvoială cu prinţul – şi trag nădejdea c-aşa se vor petrece lucrurile – ce să-i spun înălţimii sale că vă lipseşte? Veţi fi ajutaţi după puterile noastre…

— Întâi de toate flinte şi pistoale: câteva mii; bombarde, archebuze, cai… Se află cu nemiluita în pusta maghiară… şi grofii au herghelii întinse!

— Bani, hrană, furaje…? – îl privi Bottyan întrebător.

385

— Cu astea ne-om descurca într-un fel. Ne-or aproviziona sătenii, om mai cuceri cetăţi… poate vom „împrumuta” de la conace… La urma urmei, de ce să dea nobilii

25 – c. 23 a pentru întreţinerea soldăţimii lui Leopold şi nu pentru oastea de eliberare de sub jugul austriac?

— O să mârâie, Grigore! Ba o să şi latre te pomeneşti – râse Bottyan chiorul, înveselit. Dar tu să-ţi vezi de treabă! Nu-i drept ca hambarele să stea ghiftuite, iar oştenii revoluţiei să flămânzească I

Privi o vreme harta de pe masă:

— Tu ai făcut-o?

— Eu.

— Te pricepi la multe, băiete! Latineşte ştii… te pomeneşti că şi nemţeşte?

— Nu mai rău ca generalii austrieci – glumi Pintea şi începu să vorbească germana.

— Ştii că ai dreptate? – se miră Bottyan. Dacă Veterani, Caraffa, Croix, Viard, Montecucoli, Tollet şi ceilalţi venetici unşi generali ar cunoaşte nemţeasca ta, găgăuţa de-mpărat i-ar împodobi cu toate tinichelele aurite pe care le-a scornit.

S-au despărţit a doua zi, în zori, după ce s-au îmbrăţişat:

— Ştii, Grigore… Eu tot ţi-aş lăsa steagul. Îl meriţi!

Chiar dacă vei porni răscoala pe socoteala ta, păstrează-l ca dar din parte-mi.

— De dragul dumitale îl opresc, Ianoş baci! Şi tare aş vrea să iei comanda peste Ardeal.

— Asta n-o hotărăsc eu, Grigore, ci consiliul militar! Sunt un biet oştean; unde sunt trimis, acolo mă războiesc… Şi sări în şa.

Grigore îi dădu ca însoţitori încă patru voinici călări, în afară de Otvosz şi de soţii lui Pataki. Bătrânul ostaş fluiera vesel săltând în şa. Simţea o mulţumire sufletească pe care n-o avusese de mult. Voinicul ăsta-i dat naibii. Oştean din creştet în călcâie… Prinţul e mai firav; nu prea crede s-o ducă la tăvăleală. Pintea, da, va face treabă de nădejde în Ardeal 1

Nu mult după plecarea lui Bottyan sosi şi Balica, tot călare. Purta straie de munte, cam ponosite, şi o căciulă teşită, moţească. În brâul lat, cu ţinte, înfipsese-un pistol ruginit, iar din tureatca cizmei (singurul semn ce-l deosebea de ceata încălţată în opinci) ieşea la iveală mânerul unui cuţit bun de-njunghiat porcul la Ignat. Căpitanul fiind dus prin tabără, Iancu Balica legă frâul de un copac şi se aşează pe lut, cu căciula alături. Era asudat; părul lung, ce-i trecea peste Ceafă, se lipise de ţeastă. Iscodea pe Cordiş cum arată viteazul, ce fel de om e, dacă are arţag şi porcăieşte oamenii…

— Căpitanul nostru? – îl privi Cordiş mirat. N-ai să auzi vorbă de ocară pe buzele lui! E pâinea lui Dumnezeu, nu alta…

Balica răsuflă uşurat. Dac-ar fi fost vreun comandir spanchiu şi fălos, de bună seamă că n-ar vrea să ştie de strânsura lor iobăgească, hămesită şi zdrenţăroasă. Dacă-i însă om de suflet – cum îl laudă cei ce l-au cunoscut – de bună seamă că n-o să-i lase de izbelişte! Grigore se apropie cu paşi rari. Zărind unchieşul tâlcuind cu Dumitru, aproape de cort, se opri. Măsură calul fără şa, cu un ţol rupt pe spinare, încins cu o chingă peticită şi întărită cu sârmă, straiele sărmane ale noului venit, şi-l agrăi cu simpatie:

— Pe mine mă cauţi, unchiule?

Balica sări în picioare. Era înalt, spătos, mândru şi aducea grozav cu bunicul Irimie, pe care-l are întipărit în minte de parcă s-ar fi despărţit aseară. Învârtea căciula în mână, fâstâcit că are în faţă pe vestitul căpitan, căruia horitorii îi scot cântece de slavă:

— Dacă măria ta eşti viteazul Pintea, cu domnia ta aş avea o vorbă…

— Să intrăm în cort, unchiule 1 Nu ţi-e sete?

— Dă…

Grigore îi turnă un cănceu din vinul ce mai rămăsese, îl îndemnă să-l golească şi-i arătă un scăuieş, în faţa mesei:

— Pofteşte!

Balica îi povesti pe-ndelete cum au încropit ceata, unde se află, cine-i soţul Ilie Ciurilă, ce se petrece pe valea Chioarului şi păţania cu nebleznicul de Bucur Câmpeanu:

— Iac-aşa, căpitane! Acuşi nu ştim încotro să ne-ndreptăm şi hoinărim stingheri ca plozii lepădaţi. Ne-am gândit că s-o-ndura viteazul să ne ia sub oblăduirea sa, că vorba ceea: suntem de aceeaşi naţie, moţi sărmani, şi nu de bine am luat toiagul pribegiei…

— Câţi sunteţi, oameni buni?

— Aproape la şase sute.

— Tineri, vârstnici?

— De toată mâna.

— Cai, arme aveţi?

— Vreo şaizeci de gloabe costelive şi câteva puşcoace aidoma ăstuia! Şi scoase de la brâu pistolul ruginit. Pintea se-nvârtea gânditor prin cort, cu mâinile înnodate la spate. Balica îl urmărea cu ochii, aşteptând parcă osânda judeţului.

— Da. Sunteţi rumâni de-ai noştri, nu-i slobod să vă lăsăm în suferinţă…

— Fain ai grăit, viteazule, trăi-te-ar Dumnezeu! – şi pleoapele lui Balica se umeziră.

— Prisos în tabără nu prea avem… Dar ne-om strânge o ţârucă, ce zici? Şi fără să-i aştepte răspunsul, întregi: Mult, puţinul ce-l avem l-om împărţi ca fraţii! Du-te,

unchieşule, şi urneşte-ţi şatra la drum. Noi vă primim. Şi, după ce veţi fi rostuiţi, om vedea ce mai e de făcut.

Balica se sculă şi glăsui tremurat, gâfâind:

— Ţi-om fi soţi credincioşi până-n raclă, viteazule I Stârpia noastră moţească e statornică; nu cunoaşte minciuna, nici înşelătoria.

— Ştiu şi asta, frate Balica! D-aia nici n-am stat în cumpănă. Bine-ar fi să te grăbeşti. Or afla şi cetaşii c-am făcut la un fel… Umblă cu bine şi să veniţi sănătoşi!

— Închinăciune, măria ta, şi află că ne-ai luat lespede grea de pe inimă.

Grigore îi strânse mâna, îl însoţi până la uşa cortului şi stătu în prag până-l văzu înfundându-se în hăţişul potecii, apoi se-ntoarse către Dumitru:

— Fă bunătate, frate Cordiş, de-mi cheamă intendentul şi artelnicul. Trebuie să rostuim altcum tabăra, că ne mai vin cetaşi.

De câte ori avea răgaz, Grigore îl căuta pe uncheş. Nichifor ieşea rar, pe vremea bună, şi numai spre amiezi. Socotelile cu artelnicul şi intendentul le făcea în despărţitura lui, unde avea şi l adiţa cu florini. Când pleca punea drugii de fier şi lacătele, să nu-i umble careva la comoară. De când se şubrezise, scotea anevoie şi cu zgârcenie banii şi se târguia pentru fiecare husoş. Ba, mai mult, i se părea că fiecare caută să-l prade şi ajunsese certăreţ şi neîncrezător. Gavrincea i se tot plângea căpitanului de toanele unchieşului, care-i face zile fripte de câte ori se-ntoarce cu târguieli.

— Nu te-nfierbânta, artelnice – îl ogoia căpitanul, blajin. Când ai s-ajungi la vârsta lui şi vei trece prin câte a trecut vistiernicul, atunci să te aud! Fiţi şi voi mai îngăduitori – ce Dumnezeu? – că-i trecut de şaptezeci şi cinci…

Dar în sinea lui era nemulţumit. Pe de o parte unchieşul nu se cruţa: se amesteca în toate şi începuse a le cam încurca; pe de alta, n-avea cine să-i poarte de grijă. Iar la vârsta lui, oamenii devin mai firavi ca pruncii. Va trebui cumva să-l descotorosească de vistierie şi să-l ducă

la Dragomireşti, să se hodine. Mai ales că răzmeriţa-i aproape şi n-or să mai ştie unde li-e capul, necum să-ngrijească de moşneag. Acasă, măicuţa, Anuş, Glicheria, tuşa Măriuca… toate or sta în preajmă-i şi i-or doftorici beteşugurile: că suflă greu şi abia îşi târâie picioarele. De aceea, după ce rostui ceata lui Balica şi Ciurilă, intră în despărţitură din peşteră:

— Iacă, ţi-am adus un pac de mahorcă, unchieşule, pentru lulea.

— Mulţam!

— Cum o mai duci cu sănătatea?

— Dă… să nu mânii pe Dumnezeu. Nici să alerg ca ciutele nu se mai poate…

Îi era teamă să mărturisească lui Grigore că nopţile aproape se-năbuşă, iar după ce a dohănit o lulea îi zvâcneşte inima de o simte în gâtlej. Nu vrea să-l stânjenească, dar nici să plece din tabără.

— Mi s-a făcut dor de mama… – zvârli Grigore într-o doară. Mă gândesc să mă reped până la ea.

— Bine faci, nepoate! O uiţi mereu…

— Dumneata n-ai vrea s-o vezi?

— Dă…

— Ce-ar fi să-ncălecăm buiestraşii spre a le cădea în ospeţie. S-ar bucura şi maica, şi Glicheria, şi Anuş… Dar mi-e că ţi-o veni greu.

— Mie? – se făloşi unchieşul. Nu mă cunoşti pesemne! La nevoie stau şi trei zile în şa…

Pe asta se şi bizuia Grigore: pe mândria unchieşului. Doar zgândărindu-i ambiţia îl va putea urni din tabără.

— Dovedeşte-mi să te cred! – zâmbi Grigore cu-ndoială.

— Acuşi! – şi sări în picioare. Hai să-nşeuăm caii!

— Nu aşa… – îl potoli Grigore. Să pornim chibzuit, de dimineaţă. Strânge-n desagi câteva primeneli şi la ziuă vin să te iau.

— Şi vistieria? – întrebă Nichifor întristat.

— N-om zăbovi mult, unchieşule! Şi s-or descurca flăcăii-n lipsa noastră…

Acasă, la Dragomireşti, o luă pe Mălina deoparte:

— Aş pofti ca unchieşul să rămână aici; la tabără s-ar prăpădi, că-i şubred rău. Are nevoie de aşternut moale, o ciorbiţă de pui, un ou... Hrana voinicilor nu-i prieşte; molfăie pe gingii, mistuie anevoie carnea de jivine...

— Din parte-mi să rămână, Grigore, că mi-e drag! Dar o să vrea?

— Ia-l tu pe departe, mamă 1 Dacă-i zic eu, crede că vreau să-l alung.

După două zile se pregăti de drum.

— Pornim? se hărnici Nichifor.

— Nu. Mă reped doar prin Botiza şi Ieud, o zi...

— Bine-ar fi să treci şi pe la fratele Simion; nici nu ştie că-s aici...

— Oi trece, bunicule!

La Bârsana povesti moşului Botârlă tărăşenia cu Nichifor:

— Nu vrea să stea, nea Simioane, şi trebuie să-l silim cumva!

— Dacă l-am aduce aici? Aşa, două dărâmături, ne-am trece vremea lesne. Vorba ceea: „tuşea şi junghiul”...

— N-o să vrea, îl cunosc eu! mai nimerit ar fi să vii dumneata la Dragomireşti – chipurile să-l vezi. Rămâi cu el o vreme, că odaia mea e goală şi mama s-ar bucura... Până la urmă se-nvaţă!

— Dacă socoţi c-aşa-i bine, să vin... Strigă către ginere-său: Ştefane! Pune caii la căruţă; ne călătorim la Dragomireşti, că mi-a venit fratele de cruce!

Şi unchieşul a rămas, iar vistieria a luat-o Grigore...

Întâlnirea cu Francisc Rákóczi a avut loc pe la începutul lui octombrie, în Tarpa – un sat de pe malul Tisei, pe lângă Oradea. Grigore a venit însoţit de Toader şi Imre, principele avea în suită pe Nicolaie Bereseny şi Bottyan. Rákóczi era tânăr, sub 30 de ani, înalt, frumuşel, cu o musstăcioară mică, gălbuie şi obraji proaspeţi. Era îmbrăcat în negru, încins cu o spadă uşoară, iar pe umăr îşi zvârlise cu neglijenţă elegantă un dolman tot negru, cu guler de lutru şi brandenburguri roşii.

S-au văzut în casa judelui sătesc din comună, Daroczi. Francisc al II-lea începu să vorbească cu glas plăcut, cultivat:

— Generalul nostru de faţă, Bottyan, m-a încunoştinţat despre întrevederea ce a avut-o cu domnia ta, domnule Pintea. Şi, cum ţineai să ne întâlnim, am încuviinţat. Socot că-i o treabă de căpetenie ca revoluţia să se desfăşoare în acelaşi timp în Ungaria şi Ardeal; am avea mai mulţi sorţi de izbândă… îţi cunosc efectivul de oameni şi pretenţiile. De ce n-ai încheiat înţelegerea, că e doar în interesul iobagilor să pornim fără zăbavă? Sau nu eşti mulţumit cu gradul de colonel?

— Nu-i vorba de grad, Înălţimea Ta! Nu l-am cerut şi nici nu-l râvnesc. În afară de sprijinul în arme şi cai, avem nevoie să cunoaştem ce aţi hotărât cu privire la iobagi. Din însărcinarea sfatului meu de căpetenii, din care se află de faţă Toader Crăciun şi Imre Lacko – am cerut slobozenia iobagilor, pământ fiecăruia, dreptul de a avea gospodării proprii, fără să plătească nobililor porţii şi să le facă roboată, să le aducă şi plocoane, precum şi deplina neatârnare religioasă…

— Nu-s pretenţii cam mari? – se consultă principele cu Bereseny. Asta nu mai e înţelegere, ci ultimatum!

— Se poate, Înălţimea Ta, dacă vreţi s-o numiţi astfel… Dar vă rog să ţineţi seama că, la 1670, tatăl domniei voastre a făgăduit acelaşi lucru iobagilor români. Ba mai mult, pe cei care au făcut parte din oastea curuţească i-a înălţat în cin. Şi tata o fost sutaş la Francisc I şi a căpătat hrisov de nemeş…

— Ce zici, domnule general Bereseny? – îl întrebă Francisc.

— Arme, cai veţi avea… Şi pământ or căpăta cei care vor lupta în oastea noastră. Mai greu e cu slobozenia. Cine să muncească pe moşii? Că, de n-avem braţe, s-or duce tarlalele de râpă.

— Argaţii, domnule general, şi oamenii plătiţi la buna înţelegere! Nu să fie scoşi pe tarlale cu de-a sila de jandarmi şi vătăşei, cu ciomagul. Trebuie să înţelegeţi că şi

iobagii sunt oameni, nu vite şi nu putem îngădui să fie batjocoriţi şi prădaţi la bunul plac al moşierilor!

Rákóczi al asculta cu interes, puţin amuzat. Îl crezuse un iobag ceva mai isteţ, după isprăvile ce i se pun în socoteală. Dar are în faţă o căpetenie care ştie ce vrea şi pare instruit. Dar, oricum, prea şi-a luat-o mocofanul în cap. La fel a păţit cu Esze Tamás şi cu Bottyan! îi ţine la distanţă – că-s de neam iobăgesc. Prind bine în vreme de răscoală, că-i ascultă iobagii. Dar nici să iei de bune pretenţiile lor nu-i o socoteală 1 Ar pierde nobilii, care alcătuiesc statul-major şi finanţează răscoala. Şi, în definitiv, ei sunt cei mai nedreptăţiţi de ocupaţia lui Leopold, nu iobagii, care au îndatoriri statornicite, pe care nu e chibzuit să le sminteşti. Îi vorbi totuşi potolit, cu oarecare politeţe:

— Văd că ai şi şcoală, domnule Pintea, asta mă bucură… Să presupunem că nobilii vor fi de acord să îndulcească serbia, cu condiţia ca iobagii să rămână pe loc, în satele de pe domenii şi să muncească pământul contra plată…

— Pesemne că alteţa voastră glumeşte! i-o întoarse Pintea. Ce fel de slobozenie e aceea care te ţine legat de moşie şi te îndatorează să ieşi la câmp, vrei nu vrei? Ţăranul liber trebuie să aibă dreptul a pleca unde crede de cuviinţă, să aibă primari şi juzi aleşi de obşte şi să plugărească moşierului, doar dacă-s înţeleşi cu plata…

Bereseny încrunta din sprâncene, dar Bottyan avea străluciri ghiduşe în fundul ochilor. Îi plăcea că Pintea, pe care-l îndrăgise, înfruntă cu atâta demnitate pe nobili. Nu, ăstuia nu-i va sufla nimeni în ciorbă, oricât de sus-puş ar fi… Francisc se afla în schimb la strâmtoare. Îşi da, seama că iobagii din Ardeal nu vor mişca un deget fără încuviinţarea lui Pintea; dar nici să ştirbească drepturile nobililor nu-i cu putinţă!

— Şi încă ceva, alteţă. Asuprirea bisericii noastre din partea catolicilor… Noi respectăm credinţa altora; să nu ne-o batjocorească nici ei! Ne-au jefuit bisericile şi au vârât în ele papistaşi…

— Pardon! – protestă Bereseny – lucrurile s-au petrecut perfect legal! Aţi încheiat concordatul cu Vaticanul şi s-au unit credinţele. Nu eu am iscălit, ci mitropolitul ortodox…

— Asta-l priveşte! Iar poporul îl socoteşte înstrăinat şi vândut… I-am1 şi spus-o de altfel de la obraz!

— Îmi amintesc – râse Bottyan. L-ai şi uns cu miere…

— Asta a fost o răfuială între noi – încuviinţă Grigore. Dar clerul adevărat – preoţii din popor – nu s-au lăsat ademeniţi de iulie; credincioşii nici pe atât…

— N-ar fi nimerit să lăsăm problema religioasă pe seama clericilor? – interveni principele cu tact diplomatic.

Noi suntem oşteni, avem un ţel comun: revoluţia. Şi asta se hotărăşte pe câmpul de bătaie, nu din strană! Socot, de altfel, că n-am dreptul să m-amestec în certuri religioase; să lăsăm popii să se-nvoiască între ei. În ce priveşte raporturile dintre nobili şi iobagi, voi semna o patentă când talerul balanţei va înclina spre noi…

Nu îşi spusese gândul întreg. Episcopul reformat Paul Okolicsany îi ceruse egalitate religioasă pentru credincioşii săi, iar arhiepiscopul Szecheny îl tot bârâie la cap să nu cedeze. „Alteţa voastră e catolic – i-a pus în vedere Szecheny. După ce aţi rupt punţile cu împăratul Leopold, nu-i chibzuit să supăraţi şi sfântul scaun, cedând presiunilor reformate şi ereziilor ortodoxe. Ar însemna un gest de răzvrătire faţă de Vatican, care a încheiat concordate, şi asta vă poate atrage nu doar mânia papei, ci poate excomunicarea şi afurisenia. Ar fi un risc ce vă poate răsturna toate planurile…”

Poftim! S-a înapoiat să cârmuiască o revoltă împotriva dominaţiei lui Leopold şi se vede vârât până-n gât în certuri mărunte, religioase. Dacă mai pune la socoteală şi insistenţele nobililor, care i-au cerut răspicat să nu se atingă de iobagii lor că altfel îl lasă baltă, principele îşi dă seama că se poate înnămoli în smârcurile intereselor de tot felul, în loc să-şi vadă de oşti şi bătălii.

— Domnule Pintea – interveni Francisc cu hotărâre să târguim de pe acum pielea ursului din pădure, cred că

n-ar avea rost. Încă nu putem prevedea cine va fi ales principe al Ardealului şi cine va purta, în Ungaria, coroana sfântului Ştefan! Principalu-i să fim stăpâni în ţara noastră, după care va fi cârmuită spre mulţumirea tuturor. Veţi avea şi voi, valahii, un cuvânt de spus! Iar câtă vreme voi trăi eu, n-am să îngădui asuprirea. Eşti mulţumit, domnule colonel Pintea?

Bottyan îl trase deoparte:

— Spune da, Grigore, nu fi prost! Dac-or vrea nobilii să umble cu viclenii, nu uita că noi avem de partea noastră mulţimea. Şi când iobagul are o flintă pe spinare, e mai puternic decât toţi castelanii lumii la un loc.

— Acceptăm! – încuviinţă Grigore. Avem încredere în cuvântul înălţimii tale şi în nepărtinirea ce o vei arăta oştenilor curuţi de toate credinţele.

— Bravo! Aşa îmi placi – se bucură Francisc. Celelalte chestiuni – muniţiile, aprovizionarea cu cai şi hrană

— Le vei discuta cu generalul Simion Forgacs, pe care l-am numit şeful statului-major din Ardeal; comanda trupelor ţi-o încredinţez dumitale, bineînţeles…

— Nu generalului Bottyan? – rămase Grigore dezamăgit.

„— De el avem nevoie în nordul Ungariei şi la graniţa Austriei. Cunoaşte oamenii, locurile şi se bucură de încrederea populaţiei.

Pe drumul de întoarcere, Imre întrebă:

— Nu ţi se pare, căpitane, că Francisc s-a dat legat în mâna grofilor?

— Aşa cred, Imre – încuviinţă Grigore. Dar vom şti să apărăm drepturile iobagilor împotriva oricărui vrăjmaş!

Chiar în ziua sosirii în tabără s-a ţinut sfat mare. Căpeteniile, a rămas hotărât, să se răspândească şi să adune iobagii nemulţumiţi: Imre spre Sătmar şi Arad, Toader spre Maramureş, Zarand şi Bihor, Sava cu Piroş spre Bistriţa şi Bărgău, iar el, Pintea, se va lăsa în jos către cetăţile saşilor din Braşov, Sibiu şi Sighişoara. Petrişor şi Breban căpătară Blajul, Alba-Iulia, Clujul şi Dejul, iar

Horacec va lua pe seamă Lugojul şi Caransebeşul. Cetele să fie adunate în munţi şi, pe măsură ce vor primi caii şi armele, să fie împărţite cu chibzuială, după trebuinţă.

Grigore întolmi un plan pe care îl supuse căpeteniilor: după ce vor aduna o oaste de 12.000 până la 15.000 de oameni, să atace deodată Bistriţa, Braşovul şi Baia Mare. În Braşov, puteau captura puşti şi bombarde (fiindcă saşii aveau turnătorii), iar la Baia ar găsi aur pentru cumpărare de uniforme, hrană şi furaje. Le-ar putea la nevoie confisca, dar ar însemna să-şi atragă duşmănia breslelor negustoreşti şi a meşteşugarilor târgoveţi, ceea ce nu le venea la socoteală. Dar, ca să porneşti un asediu, ai trebuinţă de cai şi de arme. Iar contele Forgals, cu toate făgăduielile, întârzia să le facă rost. În tabere se adunaseră cam opt mii de voinici, talerii din vizuină se cheltuiau cu repeziciune, încât Grigore fu nevoit să lanseze o proclamaţie către iobăgimea din sate, cerând să-i ajute pe ostaşii curuţi, după puteri, cu alimente şi furaje. Dar tot nu se ajungeau…

Cu Forgacs s-a întâlnit la Budeşti, unde groful avea un conac. I-a vorbit lui Pintea de sus, cu dispreţ, fiindcă avea un dinte pe el de când îi scăldase administratorul şi jucuţeii pe dereş. Grigore, mânios, bătu cu pumnul în masă:

— Domnule general! Aţi primit dispoziţie să ne daţi cai şi arme! De ce ne purtaţi cu vorba de două luni? Oştenii mei nu pot pleca la bătălie pe jos şi cu ciomege; eu sunt comandantul lor şi răspund de viaţa oamenilor şi de mersul răscoalei! Iar domnia voastră ne puneţi beţe în roate… Nu cumva o faceţi dintr-adins? Dacă până într-o lună n-am pe puţin zece bombarde, cinci mii de cai şi tot atâtea puşti, voi cere principelui să fiţi înlocuit. Cred că un general mai grijuliu cu soarta răscoalei n-ar întârzia atât!

Forgacs se făcu stacojiu de ciudă. Puturosul de valafi şi-a luat-o în cap şi îndrăzneşte să-i poruncească lui, general şi nobil! L-ar lua la palme, dar ştie că el se sprijină doar pe argaţi şi vechili, pe când valahul conduce mii de oşteni. Se stăpâni:

— Uiţi, domnule colonel, că Francisc al II-lea m-a numit şef de stat-major şi că eşti obligat să-mi îndeplineşti dispoziţiile… Eu nu pot scoate din buzunar herghelii şi armament; dacă nu s-a trimis din Ungaria, ce pot face? La drept vorbind, nici n-are rost să începem operaţiile în prag de iarnă. Aşa că fii, rogu-te, mai puţin grăbit…

Grigore spumega. Era cu ochi şi cu sprâncene că groful caută să-ntârzie răscoala. De ce? Poate fiindcă se teme să nu i se ciuntescă din moşii. Dar aşa nu poate să meargă! Va întocmi un raport şi va trimite un sol la Francisc… Forgacs, cu mutra lui de dihor şi ochii vicleni vârâţi în fundul capului, nu i-a plăcut de la bun început. Presimţea ceva. De-ar fi ştiut însă că Forgacs, fost general austriac, se alăturase răscoalei în înţelegere cu Leopold şi Kollonitch, desigur că n-ar fi stat cu el de tocmeală. Dar n-avea habar, după cum nici Francisc – trăit departe şi prea credul în cinstea grofilor – nu ştia ce hram poartă. În anturajul lui Rákóczi, Forgacs mai avea un aliat în slujba habsburgilor: pe contele Nicolaie Palffy. Ei doi trebuiau să înştiinţeze curtea despre mişcările trupelor, să spioneze şi să le atragă în capcanele regimentelor austriece. Li se făgăduise pentru această învoială netrebnică moşiile celor ce se dau de partea lui Francisc şi, pe de altă parte, erau siguri că şi răscoala fiului va avea aceeaşi soartă ca aceea a bătrânului Francisc I, cu peste trei decenii în urmă.

După ce a citit raportul lui Grigore, principele s-a supărat. Luase frânele răscoalei cu trup şi suflet, preţuia într-un fel pe Tamás, Bottyan şi Pintea, dar, înrâurit de Bereseny, păstrase slujbele de conducători militari pentru nobili – apropiaţi de el şi cu legături de castă. Doar n-o să se dea pe mâna unor foşti iobagi, care emit pretenţii nesăbuite. Răspunse totuşi prin Ioan Orban, care-i adusese solia că va trimite neîntârziat la peşteră trei mii de cai şi tot atâtea puşti, sfătuind prieteneşte pe colonelul Pintea să nu se pună-n proptă cu Forgacs, întrucât generalul are legături cu prefecţii, fişpanii şi moşierii din Ardeal, cu ajutorul cărora va fi în stare să aprovizioneze ostile curuţe cu cele de trebuinţă.

Hotărât lucru: cu Forgacs nu va duce casă bună! Şi, dacă soţii vor încuviinţa, vor porni către cetăţile statornicite, de-ndată ce se vor aduna voinicii de trebuinţă, chiar peste capul grofului ce-şi spune general. Cu patru mii de cai şi vreo şase mii de pedestraşi, împresoară şi supun cea mai întărită cetate… Imre, care comanda steagul din Fericea, ceru îngăduinţă să atace cu ceata lui oraşul Bistriţa… Să i se dea trei bombarde şi patru sute de cai. Restul voinicilor vor lupta ca pedestraşi. Grigore nu era de această părere.

— Dacă vom fi înfrânţi la prima ciocnire – îşi lămuri Grigore soţul – am pierde încrederea mulţimii. Poporul cere izbânzi, nu înfrângeri… S-a hotărât deci ca în preajma iernii să nu se înceapă nicio operaţie militară de mare întindere. Până s-or topi gheţurile să facă rost de provizii şi cai, iar în anul ce vine, în 1703, de cum s-o desprimăvăra, să pornească primul atac asupra Bistriţei. Voinicii se adunau mereu, iar munţii Rodnei erau împânziţi de tabere. Grigore Pintea nu mai avea o clipă de răgaz. Ca un comandant grijuliu trecea pe la fiecare tabără, stătea de vorbă cu voinicii, numea stegari şi şutaşi dintre cei dovediţi destoinici, iar pe Albuţiu Purşa, Ilie Pasăre, Ioan Orban şi Sava Popenţa – cei patru din Şicarlău – îi trecu căpetenii de ceată. Ciobanii şi cătanele – primii cetaşi ai lui Pintea – cârmuiau de asemenea steaguri. El cu Toader şi Imre vor alcătui statul-major, luând parte la bătăliile mai anevoioase.

La fel de prinşi erau artelnicii şi bucătarii, iar covăcia lui Gaftenie, dubălarii şi cusătorii lui Toma Guliei trebăluiau până se-nnopta. Căpitanul şedea serile şi consulta hărţi, făcea socoteli, iar în zori pornea mereu spre alte cete. Se întăriseră şi taberele aflate sub cârmuirea lui Pataki şi a lui Balica şi Ciurilă. Când a ajuns le cea dintâi, căpitanul Liviu îl agrăi:

— Vom ataca şi. Sătmarul, colonele?

— Eu tot căpitan rămân, ca tine – râse Pintea. În ce priveşte Sătmarul, de bună seamă că-l vom împresura!

— Îl laşi pe seama mea, căpitane? Că am o răfuială cu

Karolyi. Mi-a măcelărit sute de soţi şi vreau să-i răzbun!

— N-aş avea nimic împotrivă, căpitane Liviu. Dar ai o tabără cam săracă... Cu o mână de oşteni nu poţi împresura o cetate şi încă aceea de reşedinţă a guvernatorului...

— Până la primăvară oi avea pe puţin trei mii de cetaşi; cai şi flinte să ne dai!

— Să nădăjduim, căpitane Pataki. Dacă nici principele Francisc al II-lea nu şi-o ţine cuvântul...

Pe Ciurilă şi Balica avea de gând să-i îndrepte către Sighet şi Vişeu, dându-le ca întăriri steagurile lui Sava şi Piroş. Oamenii-s de prin părţile astea, au neamuri şi prieteni, iar sătenii din Dolha, din Bărgău şi din ţinuturile Zarandului s-or alătura fără greş voinicilor, că s-au mai răsculat ei şi în alte rânduri. Iar Sava şi Piroş au devenit căpetenii de nădejde...

*

După ce a dat zăpada, se umbla anevoie şi voinicii rămâneau mai mult prin adăposturi. Doar ştafetele circulau de la o tabără la alta, cu veşti. Grigore nu se mai despărţea de Toader şi Imre: îşi mutară sălaşul în peşteră, în aceeaşi despărţitură. Inspectau taberele laolaltă, chibzuiau împreună... Doar Sava era niţeluş supărat. Pe el îl cam ocolea căpitanul de când se însurase cu Roşcovana. Nu era drept! Oare nu-i fusese primul aghiotant şi i-a adus cei dintâi cai de la Stupul? Pe acea vreme Imre tâlhărea fainârumos cu Aladar, iar Toader muştruluia cătanele împărăteşti. Cine a dus greul cetei? Grigore, unchieşul şi el. De Nichifor n-are ce spune. Bine că l-a trimis la hodină; i-a pierit agerimea şi nu-i de mirare: o fi având şaptezeci şi cinci... Dar el, cel mai tânăr, a dat dovadă de bărbăţie atât la Şeini, cât şi atunci când s-au războit cu batalioanele nemţeşti, după care s-au pricopsit cu Toader. Mă rog, unde a fost trebuinţă... Şi tocmai pe el îl ţine la depărtare!

Piroş, mai ageră, a înţeles pricina: pesemne că Grigore se simte vinovat c-a dezamăgit-o. Şi, avându-l pe Sava aproape, ar fi nevoit să-ntâlnească ochii ei mustrători. Of! Dacă n-ar fi fost atât de căpăţânos şi fudul,

Roşcovana i-ar fi rămas roabă pe viaţă. Nici aşa nu-l poate alunga din gând şi se trezeşte noaptea suspinând ca o năroadă. Nu se cade, fireşte! Şi-a pus pirostrii, are bărbat credincios şi ascultător… Dar poţi porunci inimii? O ia razna fără voia ta! Şi iar se pune pe oftat. Dar când Sava i se plânge de nedreptatea căpitanului, odată îi sare ţandăra:

— Ian ascultă, bărbate, să nu fi bicisnic! Dacă n-ar fi fost Grigore, ce erai astăzi? Nu tot rândaş la Stupul? Pe când aşa, eşti căpetenie de caste şi ai tot ce n-ai visat. De ce cârteşti?

Sava îşi înghite amarul şi tace, fiindcă vede că Piroş are dreptate. Dar, chiar dacă n-ar avea, tot ar ascultă-o, că o: ndrăgeşte pe zi ce trece şi, când e plecată o zi, parcă-i ciung de o mână…

Crăciunul l-au sărbătorit la Dragomireşti, cu Toader, Sava şi Piroş. Imre plecase la muiere şi plozi, în Fereşti. Tare s-a bucurat unchieşul când l-a văzut pe Grigore. De unde până atunci abia se mai urnea din aşternut şi Simion Botârlă îi ţinea de urât, parcă i-a revenit tinereţea de când îl vede pe căpitan în preajmă. Şi Mălina e bucuroasă, iar Anus e făloasă că fii-sa-i acum muiere la casa ei.

Unchiul Sandu îl luă într-o zi pe Grigore deoparte:

— Am auzit, nepoate, că porneşti răscoala. N-ai de gând să mă iei şi pe mine? Că doar n-oi rămâne să trândăvesc pe vatră, în vreme ce iobagii s-or războiu cu austriecii!

— Dar ce-o să zică tuşa Măriuţa? – hohoti Grigore. Că te cam ţine de scurt…

— Când m-oi zborsi la ea, nepoate, nu mai zice nici „pâs”!

— Dacă-i aşa, unchiule Sandu, află că am mare trebuinţă de tine. De când s-a betegit Nichifor nu mai avem vistiernic. Şi ducem lipsa unui om de nădejde. Vrei să-i iei locul?

— De vrut, vreau eu, nu-ncape tocmeală! Mă-ntreb, însă, m-oi descurca oare cu piţule şi răboaje, că nu prea ştiu carte?

— Te-om ajuta şi noi, unchiule! Tu să ai doar grijă de bănet şi să nu dai nimănui un florin fără ştirea căpeteniilor.

— Asta-i lesne, nepoate! O fac fluierând… Când pornim?

— După bobotează. Ţi-om rostui cal, straie, pistoale… mă rog, ca unui oştean.

— Uhu! – se veseli Sandu – ce-o să mai tacă Marie venin I

„*K*

În ianuarie, Grigore primi un musafir neaşteptat: pe Ianoş Bottyan. Purta o şubă cu blană, obiele groase în cizme şi avea chiciură pe mustaţă:

— Straşnic ger, Grigore! – spuse el în loc de „bună ziua", când intră în despărţitură din peşteră.

Pintea îi ajută să-şi scoată şuba, îi turnă palincă tare într-un cănceu şi-l pofti să şadă lângă sobă, spre a se încălzi.

— Mă tem c-am să torc precum motanii – şugui generalul. Se aşeză pe laviţă, îşi îndesă luleaua şi porni să scoată trâmbe de fum.

— Ce-mi prilejuieşte bucuria venirii domniei tale, Ianoş baci? – îl iscodi Grigore.

— De fapt nici nu sunt aici, Grigore – glumi Bottyan. Am venit în taină, să nu mă pun în proptă cu Forgacs. Nu prea mă are la stomac…

— Nici pe mine – adeveri Grigore.

— Nu-i de mirare, băiete: puţim a opincă şi a piele de oaie… Te-aş ruga să nu pomeneşti nicăieri de venirea mea. Am spus că mă reped până la Cluj, să-mi văd ţinutul de baştină. M-am oprit o zi la Forgacs şi iată-mă 1 Dacă nu mă laşi să flămânzesc şi-mi faci loc într-un aşternut, rămân două, trei zile la tine!

— Şi Clujul?

— L-oi vedea după ce ai să-l cucereşti cu oştenii tăi…

— Întinde-te pe patul meu, Ianoş baci, că eu mă duc să rânduiesc cele de cuviinţă. Ai fi obosit după drum… După ce te-i dezmorţi şi vei fi hodinit, am să-ţi povestesc o seamă de lucruri…

— Mor de nerăbdare, băiete 1 Dar ai grijă şi de nişte vin. Că de-ţi turuie gura ca o moară neferecată, ţi se usucă gâtlejul…

— Se face, Ianoş baci! – râse Pintea. Eşti oaspetele meu cel mai drag şi mai bine să-mi tai o mână decât să te nemulţumesc.

— Vezi-ţi de treabă, colonele 1 Căpetenii ciunge ne trebuie? Nu-i de ajuns că avem chiori?

Îi plăcea să-şi bată joc de beteşugul său, ca să n-o facă alţii. După ce s-au ospătat, Grigore îi istorisi cum merg treburile, câţi voinici s-au strâns şi, îndeosebi, cearta avută cu Forgacs. Bottyan asculta cu luare-aminte, mormăia câte un „hm… hm…” cu înţeles, dar îl lăsă să-şi deşerte sacul:

— Va să zică aşa… V-aţi luat la harţă? Şi pişicherul nu mi-a suflat un cuvinţel despre tărăşenia asta. Deh, ce să zic? Văd că nu-ţi place; mie nici pe atât. Dar, dacă l-a pus Francisc al nostru, trebuie să ne supunem.

— Cum să-l rabd, Ianoş baci, dacă are gânduri ascunse şi umblă să mă prostească?

— Măi băiete, lup să se prefacă-n miel blajin e greu să-ntâlneşti! Groful rămâne grof, orice-ai face I şi caută să tragă spuza pe turta lui… La viclenie, răspunde tot prin viclenie 1 Care o fi mai isteţ o să-l biruie pe celălalt… Tu ascultă ce zice el şi fă cum crezi că-i mai bine. Cunoşti Ardealul, păsurile oamenilor, te doare de ei… şi ştiu că ce vei face va fi chibzuit. De altfel nu pun preţ nici pe ştiinţa lui militară, deşi a fost general şi la austrieci.

— A fost? Nu ştiam.

— Află de la mine. N-am auzit însă de vreo ispravă mai de soi din partea lui. Pe când Bereseny… ăsta da! E un oştean desăvârşit.

— Să-l fi pus barem pe el în Ardeal, dacă n-a vrut să te numească pe domnia ta…

— El şi cu mine om cârmui ostile din nordul Ungariei, unde avem în coastă regimentele lui Leopold; Ştefan Czaky împreună cu Esze Tamás se vor îndrepta spre Dunăre-n jos, unde trebuie să se-ntâlnească cu ostile

francobavareze…

— Ne dau şi francii ajutor?

— Vezi bine 1 Sunt vrăjmaşii lui Leopold, se războiesc pentru Spania şi, lucru de căpetenie, regele lor Ludovic al XIV-lea e neam cu principele Rákóczi. Şi i-a făgăduit sprijinul…

— Dacă-i aşa, Ianoş baci – se bucură Grigore – îi facem chisăliţă!

— Nu zice hop până n-ai sărit, Grigore – îl domoli Bottyan. E mai greu să câştigi o bătălie decât să deşerţi o glajă de răchie… Cai, arme ai primit?

— Foarte puţin: câte două mii. Bombarde şi archebuze de fel.

— Se meşteresc la Buda, după câte am auzit. Oi pune o vorbă pe lângă principe să-ţi facă şi ţie parte. Cât priveşte caii, fii isteţ, flăcău! mai rătăciţi-vă pe la vreo stavă, la vreun conac… Şi, de s-or lua caii după voi, ce vină aveţi? Cine ce are cu ei dacă le place mai bine în tabără, decât în grajduri, la conovăţ? – şi râse cu poftă, cum avea obiceiul.

4 nn în cele trei zile cât a rămas la peşteră, Bottyan i-a dat lui Grigore o seamă de îndrumări nepreţuite. La fel a făcut cu Imre şi Toader. Pintea şi-a ciulit urechile, iar serile aşternea pe hârtie tot ce i-a spus. Omul acesta ascundea sub chipul domol şi hâtru un războinic neînfricat; dădea poveţe minunate, glumind. Dar fiecare glumă cuprindea un tâlc ascuns şi, dacă te pricepeai să-l descâlceşti, aveai ce învăţa… Grigore era un învăţăcel silitor: prindea orice… S-au îmbrăţişat, la despărţire, ca un tată cu un fecior:

— Dacă-i fi cumva la ananghie, Grigore – îl povăţui Ianoş baci – nu pregeta. Trimite-mi veste. Te-oi ajuta pe cât îmi va sta în puteri.

Guvernatorul Rabutin aflase, prin căpitanul Weiner, că iobagii părăsesc satele şi moşiile, fugind în munţi. Primise şi o seamă de jalbe din partea grofilor, dar n-avea cum să-i mulţumească. Îi rămăseseră în Ardeal regimente puţine – cât să facă faţă unor sarcini urgente – dar nu le putea răspândi în munţii ce se-ntindeau de la ieşirea din

cetate şi până spre Borşa încolo, ca un lanţ neîntrerupt: Gutinul, Ţibleşul, Rodna… iar în jos până spre Sărmăşag şi Zalău. Să găseşti fugari prin toate hăţişurile codrilor Transilvaniei îi părea mai anevoie decât să cauţi acul în carul cu fân. Şi asta l-ar stingheri grozav…

E mulţumit că-n vreme ce alţi generali se tăvălesc prin noroaiele de la hotarele Spaniei, umblă neraşi cu săptămânile şi dorm prin corturi sau bordeie sărmane, el, Rabutin, huzureşte în palatul guvernamental. Nimeni nu-i caută în oală cum trăieşte şi cu ce îşi omoară timpul de prisos. Şi ttmp are berechet… A lăsat treburile mai plictisitoare pe spinarea lui Hanemann, fiindcă ia prins slăbiciunea: îi place grozav să se simtă mare şi tare, jucându-se de-a înlocuitorul guvernatorului. Lui ce-i pasă? Joacă-se cât o pofti, numai să-l lase în pace 1 Aşa poate aduce oricând o femeiuşcă focoasă pe uşiţa dosnică din grădină, să schimbe băuturile după plac şi să învârtească foiţele până-n zori. Că vreme de dormit are destulă… Uneori şi-aduce aminte de Csontos, plecat la Viena, ori de tâlharul Pintea, care a dispărut fără urmă. I-a căşunat şi pagubă ticălosul, fiindcă armenii nu-i mai varsă cele două mii de taleri pe an; şi huzurea straşnic cu ei. Moşia din Stiria este înglodată în datorii. Bine că n-are urmaşi! Iar pe Fany n-ai urni-o din castel nici cu boii!…

G A P I T O L U L XXV

oşteanul de la baia

Abia dăduseră primii muguri şi glia mustea încă de apă nezvântată. Nopţile erau friguroase. Primăvara întârzia, cu toate că în alţi ani, pe acea vreme, la mijlocul lunii mărţişor, – zilele erau mai călduroase. Cetele s-au urnit. Steagurile cârmuite de Imre şi Breban şi-au ridicat într-o noapte corturile şi au coborât la vale, către Bistriţa. În frunte se aflau călăreţii – vreo patru sute – urmaţi de pedestraşii daţi în seama lui Purşa. Pe unde au trecut – prin Telciu şi Rodna, pe la Năsăud şi Prundul Bărgăului – iobagii li s-au alăturat, aşa încât a poposit în preajma cetăţii o oaste de peste două mii de răsculaţi. Şi-au statornicit sălaşul în jurul zidurilor, la o depărtare

bunicică, unde n-ar fi ajuns plumbii flintelor, nici ghiulelele bombardelor. Prima măsură de încercuire a cetăţii a fost îndepărtarea celor care aduceau alimente la târg. Şi, ca să nu le pricinuiască pagube, Imre cumpără cele aduse pentru hrana oştenilor săi. Deşi cetatea avea încă rezerve, unii brutari şi-au închis dughenele, iar starostele lor, Metzler, s-a plâns primarului Donner că, de nu vor izbuti trupele austriece, conduse de maiorul baron rFalkenhein, să străpungă încercuirea răzvrătiţilor curuţi, târgoveţii vor flămânzi curând.

— Depozitul de grâne e pe sfârşite, iar vite pentru tăiere sunt prea puţine în târg – îşi încheia starostele plângerea. Dacă nu luaţi măsuri la vreme, domnule primar, vom avea de înfruntat nu numai asaltul răsculaţilor dinafară, ci, poate, revolta târgoveţilor flămânzi din lăuntru. Şi asta-mi pare mai grav!

— Ce pot face? – înălţă din umeri Donner. Doar n-am să las vraişte porţile? întâi că nu-mi stă în putinţă, iar în al doilea rând ar fi o faptă de nebun. Războiul e treaba garnizoanei! Tot ea are datoria să ne-nlesnească aprovizionarea în vremuri tulburi, că doar n-om hrăni de pomană, din pungile noastre, o mie de dălcăuţi ai lui Leopold! Şi, după câte văd, Falkenhein nu se sinchiseşte de noi. Ba, colac peste pupăză, şi Sachs von Hartenek, judele regesc, mi-a trimis ordin să-i recrutez cinci sute de trabonţi dintre târgoveţi şi să le procur cai şi arme din vistieria cetăţii. Pentru cai şi arme trebuie bani, iar lada ni-e aproape goală… Iar în ce priveşte oştenii, ai să-mi dai cumva dumneata, staroste Metzler, cailele din prăvălie?

— Dacă nu se va putea altcum, n-om avea încotro! E poruncă împărătească…

— Fie. Şi arme? Să zicem că pulbere avem de ajuns. Fabrica lucrează… Dar de flinte ce te faci, că nici Falkenhein n-are destule?

Trecuseră două săptămâni şi situaţia aprovizionării se-nrăutăţise mult în cetate. Guvernatorul, la cererile stăruitoare ale lui Donner, consimţi să trimită, noaptea o companie de călăreţi, care să forţeze încercuirea. Dar

tabără aşezase iscoade pe lângă porţi, care vesteau orice mişcare din jurul lor. Iar când auziră la poarta de răsărit – de cealaltă parte a taberei – tropote şi nechezat de cai, înştiinţară pe Imre în grabă. El porunci să fie pregătiţi fără zăbavă optzeci de călăreţi înarmaţi cu pistoale (că se mânuiesc mai uşor), iar caii să stea înşeuaţi. Lăsară să se depărteze călăraşii lui Falkenhein, încât să nu mai poată primi ajutor din cetate, şi porniră galop după ei, trăgând din pistoale. I-au ajuns curând din urmă. Plutonierul neamţ, care comanda compania, porunci trupei să se-ntoarcă spre inamic, în front, şi să pornească la şarjă de suliţe. Dar i-a întâmpinat o ploaie de plumbi, ţintită fără greş. Cai şi călăreţi se prăvăleau d, c-a valma, în vaiete şi nechezături îngrozite. Cei rămaşi teferi s-au văzut nevoiţi să se predea, întrucât suferiseră pierderi grele şi retragerea spre cetate le fusese tăiată. Vreo şaizeci au căzut prizonieri; restul zăceau morţi şi răniţi printre leşuri de cai. Voinicii i-au încercuit, lăsându-le răniţii tinde s-au prăbuşit… Ajunşi la tabără, au strâns caii şi suliţele, în vreme ce Imre porunci plutonierului inamic:

— Te vei întoarce în cetate cu solie din partea noastră că vă îngăduim să vă adunaţi morţii şi răniţii în noaptea asta. Nu atacăm până la ziuă! Dar, de veţi încerca să strecuraţi pe porţi şi oşteni, vom împuşca prizonierii. Să se trimită numai sanitari şi brancarde 1 Ai înţeles? Mişcă-te I

Şi ceata suferise pierderi în bătălie. Puţine – e drept: zece cu totul, din care trei morţi. Breban fusese împuns de o suliţă în coapsă, deoarece se avântase în mijlocul duşmanului, fără să fi fost nevoie. Matei Şonţ îl legă cu feşi, ajutându-l să se înapoieze în tabără şontâc; pierduse şi calul…

Când îl zări, Imre îl întrebă cu-ngrijorare:

— Ai să poţi umbla, Brebane, sau să te dăm în grija felcerilor?

— Fleacuri – minţi Breban, Am o înţepătură şi în două zile pot juca chindia.

— Altă dată să nu te mai pripeşti, băiete, c-ai s-o păţi!

Şi, dacă ne-ar hăcui căpeteniile, ce ne-am face?

Încercarea de a sparge încercuirea eşuase. Pe zidurile cetăţii apărură saci umpluţi cu nisip, închipuind metereze, în spatele lor, Falkenhein rânduise pe cei mai destoinici ţintaşi, cu flinte şi archebuze. Ordonă ofiţerilor să se deschidă foc asupra oricărui străin care se va apropia la o sută de paşi de cetate. În tabără se auzea adesea pârâitul gloanţelor. Nici cerşetorii nu se mai foiau în jurul porţilor, ca altă dată. Doi! calici, care cutezaseră totuşi să se apropie, au fost ciuruiţi de plumbi…

Încurajaţi de vecinătatea cetelor curuţe, bărgăuanii s-au proclamat neatârnaţi şi au trimis ştafete să anunţe că au trecut de partea răscoalei. Imre, urmat de steagul lui, a intrat în Bărgău. A pus pe localnici să schimbe primarul şi notarii stăpânirii, alegându-i pe cei găsiţi mai pe potrivă. Noul primar, un fierar ungur pe nume Revay, ceru locuitorilor să predea fără întârziere dările şi merindele ce se trimiteau pân-atunci la Bistriţa, că trebuie îndrumate spre cetele curuţe. Adunară şi o sută de flăcăi din Bărgău şi împrejurimi. Li se dădură cai şi suliţe, după care fură trimişi în tabără.

Breban mergea spre vindecare. Pe cal nu-l supăra prea tare coapsa… În steaguri se aflau câţiva flăcăi pricepuţi în dulgherie şi comănit. Fură trimişi în pădure, să doboare copaci. Din blăni groase au fost durate un soi de cuşti închise, lăsându-se doar găuri prin care să fie scoase ţevile puştilor. Nu erau prea arătoase aceste care de asalt improvizate, dar cei aflaţi înăuntrul lor erau la adăpostul plumbilor austrieci (când se apropiau de cetate). Primul asalt fu pregătit pentru o noapte de aprilie, după ce vremea s-a încălzit şi se zbicise glia. Au meşterit scări din funie de tei pentru căţărat, câteva berbece, şi, la adăpostul carelor, pedestraşii se apropiară de ziduri. N-aveau nevoie de cai: i-ar fi stânjenit. De câte ori se apropiau de ziduri, rafalele de plumbi izbeau lemnăria carelor şi gurile pivelor lătrau necontenit, scuipând obuze şi flăcări. S-au retras către ziuă, cu pierderi serioase. Dezamăgit şi amărât, Imre mână un sol călare la Grigore, să-i ceară sfatul. Fără să

aştepte lămuriri, Pintea sări pe Vifor şi călări întins până la tabăra cetei din Bistriţa. După ce-şi însufleţi căpeteniile, se sfătui îndelung cu ele, chibzuind care ar fi cel mai nimerit mijloc. Se aflau în cort, afară de Imre, Breban şi slovacul Horacec.

— Carele v-au folosit cumva? – se interesă Grigore.

— Chiar mult 1 – adeveri Imre. Fără adăpostul din spatele lor, pierdeam o groază de voinici. Chiar şi cu ele…

— Dacă-i pe aşa – sugeră Pintea – ne-ar prinde bine vreo douăzeci de bucăţi…

Mintea lui ascuţită prindea învăţăminte din orice împrejurare şi îşi dădu seama că aceste care de asalt sunt mai nimerite ca apărătorile fragile din lemn. Chiar învelite cu tablă, erau străpunse de plumbi. A doua zi, voinicii se aşternură pe treabă. În mijlocul lor, în pădure, Pintea nu pregeta: punea mâna pe bărdaş, pe secure, şi le mânuia cu iscusinţă. Pilda căpitanului însufleţea voinicii şi codrul răsuna de bufnituri. Se muncea cu sârg şi voie bună, deoarece Grigore ştia să dea sfaturi potrivite şi să-nveselească flăcăii printr-o vorbă de duh. Căruţe aveau; le lungiră doar oiştele… întocmiră cuştile şi le înţepeniră prin cuie aduse din; Bărgău, iar în mai puţin de o săptămână aveau douăzeci şi cinci de care trainice. După ce le văzu gătate, Pintea întocmi o somaţie către bistriţeni, pe care o trimise c-un sol ce purta steagul alb. Somaţia suna astfel:

„În numele măriei sale principele Francisc Rákóczi al II-lea, vă somez ca în termen de 48 de ore să descuiaţi porţile cetăţii şi să-mi predaţi cheile oraşului. La caz că nu veţi asculta, vom asalta zidurile cu trei mii de oşteni. Odată cucerită cetatea, vom spânzura primarul, consilierii, magiştrii şi perceptorii, fără altă judecată. Dacă veţi urma porunca noastră, vă asigurăm viaţa şi avutul atât vouă, cât şi târgoveţilor. Oastea noastră are drept ţintă să scoată cetăţile şi, târgurile ardeleneşti de sub stăpânirea cotropitorilor austrieci, nicidecum să făcuiască ori să ucidă cetăţeni paşnici. Aşteptăm răspunsul până mâine, la ivirea zorilor.

Dacă se va aduce solului nostru orice vătămare sau

va fi întemniţat, vom împuşca zece dintre prizonierii pe care-i avem în tabără.

Grigore Pintea de Măgoaja, Cârmuitorul oştilor curuţe ale răscoalei din Ardeal”.

La primirea somaţiei, primarul Donner convocă grabnic pe consilieri. Trimise şi la judele regesc, Sachs von Har tenek, dar acesta, la îndemnul lui Falkenhein, a refuzat să asiste. Dezbaterile, agitate, s-au prefăcut adesea în certuri. Până la urmă a reieşit limpede că cetatea nu poate rezista asediului, cu atât mai puţin unui asalt a trei mii de curuţi înarmaţi. Cel care a susţinut cu mai multă stăruinţă predarea1 cetăţii era notarul sas Andreas Zierner, care-l duşmănea pe Donner încă de când l-a pus guvernatorul primar. De fapt, consilierii şi starostii breslelor îl aleseseră pe el, dar, cum guvernatorul avea cuvântul hotărâtor, predase lui Donner cheile oraşului. Zierner nădăjduia că răsculaţii îl vor scoate pe Donner din dregătorie şi cine ar putea veni în loc? Fără-ndoială cel ales de obşte! Tot el fu de părere să i se trimită un memoriu lui Falkenhein, pe care, ca notar, fu pus să-l întocmească. El aşternu pe hârtie doleanţele obşteşti:

„Pe lângă toată supunerea omagială faţă de împărat, oraşul nu mai poate rezista duşmanului din motiv că garnizoana este prea slabă, iar ajutor dinafară nu-i nădejde să se primească. Curuţii atacă neîncetat; muniţia şi alimentele sunt pe sfârşite. Saşii sunt ameninţaţi că, nerespectându-li-se privilegiile şi imunităţile, duşmanul le va aprinde casele, le va confisca avutul, iar ei înşişi vor fi spânzuraţi dacă nu vor capitula de bunăvoie. Cu un cuvânt, bistriţenii se văd nevoiţi să se prepare pentru predare”…

S-a; mai întocmit şi scrisoarea de răspuns către „înălţimea sa, comandantul trupelor revoluţionare”. În aceasta, erau relatate dezbaterile din consiliu, memoriul trimis lui Falkenhein şi se cerea o păsuire de cinci zile. Dacă în vremea aceasta guvemtorul nu se hotărăşte, peste capul lui vor fi deschise porţile cetăţii, iar oraşul se va pune sub oblăduirea măriei sale principele Rákóczi. Solia a dus-o Zierner personal. Pintea l-a primit cu cinstea

cuvenită unui sol, i-a dat un ospăţ, după care au stat la sfat împreună cu căpeteniile taberei. Grigore era bucuros că va putea cuceri oraşul fără vărsare de sânge, cruţând viaţa voinicilor. Această izbândă ar putea fi şi îndemn pentru alte cetăţi, să se predea de bunăvoie răsculaţilor.

— Ne garantaţi într-adevăr viaţa şi avutul, domnule comandant? – îl iscodi sasul.

— Am făgăduit şi mă voi ţine de cuvânt 1

Zierner nu uită să-i amintească cât a stăruit el în consiliu şi că a făcut-o, deoarece este cu trup şi suflet de partea principelui.

— Ne-am săturat şi noi, saşii, de îngâmfarea şi poftele hrăpăreţe ale austriecilor. Eu, unul, mai am şi o nemulţumire personală: guvernatorul l-a pus pe Donner primar, deşi starostii breslelor m-au ales pe mine. Dar pesemne că lui Falkenhein nu-i plac ochii mei, fiindcă nu m-am ploconit în faţa lui.

— Dumneata vei fi primar, domnule Zierner 1 Cu condiţia să ne verşi dările ce se cuveneau până azi guvernământului şi să ne predai armele şi caii disponibili… – îl asigură Pintea.

— Vă dăm şi cei cinci sute de trabonţi pe care Hartenek i-a cerut pentru împărat.

— Mulţumim! Dar dacă Falkenhein refuză şi vrea să opună rezistenţă?

— Îl silim noi, Înălţimea Ta I Adun toţi meşteşugarii, calfele de negustori şi cetăţenii şi-i dezarmăm.

— Perfect!

— Să presupunem că ar consimţi să se retragă cu trupele sale. Îi veţi îngădui? – îl chestiona Zierner mai departe.

— Fără arme şi cai, da! înarmaţi, îi vom considera vrăjmaşi şi îi vom ataca. Dar, dacă pleacă de bunăvoie, n-au decât să-şi ia şi cei şaptezeci de ostateci, că nu. vreau să-i hrănim de pomană. Ce ziceţi voi, soţilor? – se adresă lui Imre, Breban şi Horacec, aflaţi în cort.

— Ai hotărât chibzuit, colonele! – îi dădu Breban gradul pe care i-l conferise Bottyan, în numele pricipelui.

— Subscriem! – întăriră Imre şi Horacec, iar sasul se despărţi de ei bucuros că va fi în sfârşit primar şi va plăti o poliţă veche înfumuratului Donner.

— Suntem deci înţeleşi, domnilor! Dacă până sâmbătă seara nu vedeţi steagul alb fluturând pe cetate, în aceeaşi noapte vă deschid porţile cu oamenii mei.

După capitulare, noul primar Zierner dădu o proclamaţie către populaţia oraşului; să nu umble pe străzi după orele opt seara, să dea găzduire oştenilor şi să jure credinţă principelui Francisc Rákóczi al II-lea, în numele căruia va guverna cetatea căpitanul curuţ Horacec Adalbert. Mai porunci cârciumarilor şi hangiilor ca timp de trei zile să împartă hrană şi băutură fără plată oştenilor curuţi. Acestea vor fi scăzute din dările cuvenite statului. Lui Horacec i se lăsară cinci sute de voinici. Ceilalţi, sub conducerea lui Imre, se lăsară în jos către Târgul Mureş şi Cluj. Armamentul le sporise cu zece mortiere austriece, puşti, suliţe şi scuturi capturate de la austriecii care se retrăseseră spre Dej, başca vreo cinci sute de cai. Pintea luă cu sine pe trabonţii bistriţeni, călări, şi se-ndreptă cu ei către Sătmar, unde se afla tabăra lui Pataki. Se înţeleseseră să nu se pornească la atacul cetăţii fără un ordin al lui Pintea, iar oştenii se aflau cantonaţi în pădurea din susul Cehului Silvaniei. În drum poposiră la peşteră, unde se găseau steagurile conduse de Sava şi Piroş. Au pornit cu toţii prin Gutin, apoi au coborât prin Hideaga şi Ardusat, unindu-se apoi cu ceata lui Liviu Pataki, sporită între timp la o mie de oşteni.

Pintea, Liviu, Sava şi Piroş au ţinut sfat de război.

— Căpetenia va fi Pataki, având experienţă militară. El va conduce operaţiile, iar steagurile lui Sava şi Piroş se vor orândui pe câmpul de bătaie aşa cum va porunci el.

— Şi tu, căpitane? – îl sfredeli Piroş.

— Mă reped să văd ce auş făcut Balica şi Ciurilă spre Sighet.

— Opreşte-te şi pe la Dragomireşti, Grigore, la ai noştri! Spune-le că suntem sănătoşi.

— Aşa voi face, stegarule Piroş Mintău! – glumi

Pintea, dându-i numele de familie al lui Sava.

— Şi când te-ntorci?

— Nădăjduiesc să-mi ajungă două săptămâni. Dacaveţi cumva nevoie de mine mai curând, trimiteţi o ştafetă călare. Mă veţi găsi fie la Dragomireşti, fie la peşteră.

— Uitasem să te-ntreb, căpitane – îl agrăi Liviu. M-am pomenit zilele trecute c-un ofiţer. Îl cheamă Ianoş Magoş şi zice că-i aghiotantul generalului Forgacs, care va conduce operaţiile de la Sătmar…

— Să-şi conducă muierea şi plozii I – se înfurie Grigore. În Ardeal poruncesc eu şi nu ascult decât sfaturile principelui sau ale generalului Bottyan, dacă s-o abate pe la noi. Nu cunosc pe alţii! Iar dacă domnul Forgacs vrea să se joace de-a revoluţia, s-o Facă pe moşiile sale şi cu argaţii lui. În treburile noastre să nu-şi vâre nasuţ, că o dată i-l retez 1

— Aşa să-i spun ofiţerului, dac-o mai trece pe aici?

— Întocmai, căpitane Liviu 1 Mă tem că Forgacs umblă cu şezutul în mai multe luntre şi n-aş vrea să ne încurce socotelile.

*

Ceata lui Balica şi Ciurilă a primit întăriri. I s-au alăturat steagurile lui Petrişor, Ilie Pasăre şi Dumitru Cordiş. Ca artelnic şi şef al aprovizionării căpătaseră pe Simion Benţa. Pe unde treceau li se alăturau alţi iobagi, iar satele Borşa, Vişeul, Budeştii şi Ocna Şugatag trecuseră de partea răscoalei. S-au pus alţi juzi şi primari dintre voinici, li s-au lăsat întăriri şi papistaşii fură goniţi din bisericile oftodocşilor. Pintea dădu poruncă să nu se mai facă zile de roboată pentru grofi decât pe bani, desfiinţând prerogativele nobiliare în comunele care au trecut de partea răscoalei. De asemenea dările şi porţiile nu se vor mai plăti castelanilor, deoarece, atâta vreme cât vor dura luptele, ţăranii ajută cu alimente şi furaje ostile revoluţionare ale curuţilor.

Moşierii făceau zâmbre, dar nu aveau cum să-i silească pe iobagi. Banderiile le fuseseră luate de împărat, în război, iar poteraşii şi jandarmii – puţini la număr – n-

aveau putere să se împotrivească voinicilor înarmaţi ce păzeau satele şi avutul iobăgesc.

În timpul lipsei lui Grigore, Liviu Pataki, care nu-i ierta lui Karolyi că i-a căsăpit fără milă sute de oşteni, a atacat moşiile acestuia din Dolha şi Cărei, a confiscat proviziile, grânele, furajele şi caii pentru nevoile cetei, a gonit administratorii şi vechilii şi a lăsat moşiile şi conacele sub paza voinicilor. Auzind acestea şi simţind primejdia de a pierde moşiile, Sandor Karolyi se gândi la un şiretlic: demisionă din postul de prefect, se sui într-o caretă uşoară şi trecu graniţa Ungariei pe la Valea lui Mihai, în căutarea lui Rákóczi. Îl găsi în tabăra de la Nyiregyháza, aproape de Debreczen.

— Am venit să mă pun la dispoziţia răscoalei, luminăţia ta I

— Dumneata, conte? Eşti doar prefect al lui Rabutin!

— Am demisionat, Înălţimea Ta. Socot că-i de datoria fiecărui ungur cinstit să sprijine o mişcare pentru independenţa ţării. Şi eu îs om de onoare!

— Frumos vorbit! Aşa-i, domnule Bereseny?

— Sunt de părerea voastră, principe.

— Şi ce să facem cu domnia sa?

— Îl numim general, principe – stărui Bereseny. Domnul conte a fost cândva militar şi avem nevoie de conducători pricepuţi.

— Accept! – se bucură Francisc, ştiind că unul din stâlpii feudalităţii ardelene se alătură răscoalei. Vei conduce ostile dinspre Dunăre. Sunt cantonate la Szeged, iar statul nostru major opiniază să coboare în ţinuturile locuite de sârbi – la Senta, Kjkinda şi Vârşeţ – spre a înrola pe cei ce vor voi să vină în rândurile noastre. Vrăjmăşesc doar şi ei pe Leopold şi pe austrieci!

— Nu s-ar putea, excelenţă, să-mi daţi nordul Ardealului? – se rugă mieros Karolyi. Acolo am domeniile, familia… şi, la vârsta mea, eşti bucuros să te odihneşti când şi când în patul tău.

— Imposibil, conte! De Ardeal răspunde Forgacs; n-aş vrea să am1 discuţii cu el. Aşa a hotărât statul nostru

major, aşa rămâne!

— Dar ştiţi, excelenţă, curuţii lui Pintea mi-au ocupat moşiile din Dolha şi Cărei. Dacă aţi binevoi…

— Vor rămâne ale domniei tale, conte, te asigur! Deocamdată, însă, toate proviziile trebuie puse la dispoziţia oştenilor. Eu, personal, am – după câte ştiţi – domenii mult mai întinse în Ungaria şi Ardeal. Toate câte au fost scoase din gheara lui Leopold le-am decretat centre de aprovizionare pentru curuţi. Până ce vom izbândi, nu mă voi atinge de un capăt de aţă de pe aceste domenii pentru nevoile mele. Şi pretind ca sfetnicii şi generalii mei să procedeze la fel. Nu-ţi mai bate, aşadar, capul cu proprietăţile. Familia domniei tale se află, după ştiinţa mea, la Sătmar; aveţi un palat arătos şi, bănuiesc, provizii pentru câţiva ani… N-ai deci pentru ce să fii îngrijorat. Şi nici recoltele pe moşii nu vor fi mari pe timpul revoluţiei, dacă mobilizăm oamenii în putere.

— Dar acest Pintea, excelenţă, a ordonat să nu mai fie plătite porţiile şi dările cuvenite de la iobagi.

— Nu Pintea – îl corectă Francisc Rákóczi – ci colonelul de curuţi Pintea. Şi a luat o măsură chibzuită 1 Până la sfârşitul revoluţiei nu avem iobagi, ci oşteni. E de ajuns că iobagii îşi jertfesc vieţile, le mai putem pretinde şi dări? Exclus!

Karolyi îşi muşcă buzele de necaz. Dar tot era mai cuminte să facă pe generalul lui Francisc decât să fie de partea cealaltă. Dacă planurile răscoalei izbutesc, înseamnă că domeniile îi vor rămâne neatinse, iar de va fi înfrântă – şi asta-i dorinţa lui secretă – are oricând vreme să se pună sub oblăduirea lui Rabutin. De aceea, dintr-un anumit punct de vedere, e mai nimerit să se afle pe undeva prin ţinuturile sârbe, decât sub ochii guvernatorului. Fiindcă e lesne de înţeles că ostile curute nu vor cruţa Sătmarul…

*

Ceata lui Pataki ajunsese destul de numeroasă ca să se încumete a ataca Sătmarul. Liviu a şi pornit să aşeze dispozitivul de luptă – câte un steag în faţa fiecărei porţi –

sprijinit de şase bombarde cu patruzeci de ghiulele. N-avea rost să încerce forţarea zidurilor. Erau atât de înalte şi de groase, încât ar fi rezistat oricărui bombardament. De aceea şi aleseseră austriecii. Sătmarul ca reşedinţă a guvernatorilor lor. Nici să te caţeri pe ziduri nu era cu putinţă. Chiar să nu fi fost apărate cu străşnicie, după cum erau; de s-ar zvârli din metereze bolovani şi smoală încinsă, tot li s-ar pricinui pagube însemnate în oameni, fără să izbutească a le cuceri. Singura soluţie înţeleaptă era să-ncerce fărâmarea porţilor cu ghiulele, iar lupta cu apărătorii cetăţii s-o dea înăuntrul zidurilor, la învălmăşeală. Hotărârea o luase Liviu împreună cu Piroş şi Sava, mulţumiţi de planul căpeteniei lor. Aşteptau doar încuviinţarea lui Pintea; şi el se lăsa aşteptat… Dădu în schimb cu nasul prin tabără Ianoş Magoş. Pataki îl întâmpină cu răceală duşmănoasă, fără să-i dea mâna şi îi repetă cele spuse de Pintea:

— Adu-le la cunoştinţă celui în drept – dacă socoţi de cuviinţă. Scuteşte-ne însă, rogu-te, de aici încolo, de prezenţa domniei-tale. Altfel, mă vei sili să iau măsuri ce-ţi vor fi neplăcute.

— Şi anume? – îl înfruntă Magoş.

— Să te alung din tabără ca pe orice nepoftit I – îi răspunse Pataki calm.

— Nu vei cuteza! Tare aş vrea s-o văd şi pe asta…

— Poţi s-o vezi de îndată – dacă ţii cu orice preţ! Ba mă tem că ai s-o şi simţi…

— Vei fi tras la răspundere pentru cutezanţa ce o ai, domnule Pataki! – se împintenă Magoş. Dacă nu cumva repeţi porunca altuia…

— Eu conduc tabăra şi hotărăsc aici! – i-o scurtă Liviu. Bună ziua! – şi-i întoarse spatele.

Aghiotantul lui Forgacs mai iscodi pe la steagurile celorlalte porţi, fără a îndrăzni să se apropie, după care îşi văzu de drum. Puţintel pripit de felul său şi supărat de neobrăzarea ofiţerului, Pataki hotărî să atace porţile cetăţii chiar în noaptea ceea. Dar pe-nserat zarea se întunecă de mogâldeţe călări, iar pământul se cutremură sub duduitul

potcoavelor. La-jiceput, căpeteniile erau nedumerite. Oare o aduce căpitanul întăriri călări? Piroş, mai isteaţă, pricepu pe dată:

— Nu se poate! Călăraşii se văd dinspre Cărei, de la hotarele Tisei. Dacă erau cu Grigore, veneau dinspre Baia, de la peşteră…

Pataki ordonă călăreţilor să urce pe cai, iar sutele de pedestraşi să se desfăşoare pe flancuri. Căpeteniile, în frunte, scrutau zarea. Zăriră căşti de ulani şi se repeziră să-i întâmpine. Ei erau doar opt sute de călăreţi, iar husarii de sub comanda generalului Starhenberg patru mii… Cai şi călăreţi se învălmăşiră într-o încleştare năprasnică. Pataki, Sava şi îndeosebi Piroş dădură dovadă de vitejie fără seamăn. De pe flancuri ţiuiau pistoalele pedestraşilor. Dar, în întunecimea ce se lăsase, gloanţele nimereau adesea pe ai lor. Nu-şi dădeau seama câţi au căzut dintr-ai lor, dar puţini se mai ţineau pe cai. Piroş învârtea sabia bărbăteşte şi culcaul anii cese-ncurcau în suliţe. Se ţinea aproape de Sava, care nu se lăsa mai prejos şi răcnea să: şi îmbărbăteze soţii. Deodată îl văzu că se frânge pe şa, se împleticeşte şi cade grămadă. Piroş coborî din scări la iuţeală, îl prinse de subsuoară şi-l luă în şa. Trecu în goană pe lângă Pataki, plin de sânge şi el:

— Să fugim, căpitane, cât nu ne răpun pe toţi! Eu alerg să vestesc pedestraşii! îndrumăm călăreţii spre Gutin… – şi porni în galop.

Adăpostiţi de negurile nopţii, voinicii s-au retras în grabă. Pădurea era aproape şi pedestraşii alcătuiră un lanţ de pistolari, care împiedicau husarii austrieci să-i urmărească şi acopereau retragerea călăraşilor curuţi. S-au oprit, către ziuă, în codrul dinspre Ardusat. Lipseau cam trei sute de călăreţi; pedestraşi, mai puţini, că nu se amestecaseră în învălmăşeală, ci slobozeau pistoalele de la depărtare, mai mult pe nimerite. Sava era greu atins între coaste. Dacă n-ar fi avut cămaşa de zale, suliţa l-ar fi străpuns. Sângera şi Pataki la umăr. Piroş preluă comanda, porunci să fie caii deşeuaţi şi legaţi de copaci, să se aştearnă pentru înnoptat, unii să pornească după vânat, iar

cei care aveau merinde în straiţe să pregătească ceva de-ale gurii. Benţa şi Indrieş cu încă patru voinici nu mai pridideau să lege rănile celor vătămaţi.

Piroş sprijini capul lui Sava, care pierduse mult sânge. Îi dădu să bea din ploscă:

— Cum îţi este, bărbate?

— Iarba rea nu piere! – zâmbi Sava silit. Ne-au copt-o, arză-i-ar focul!

— Erau mulţi, bădie – îl molcomi Roşcovana. Am făcut ce ne-a fost cu putinţă…

Cu braţul în cârpă, Liviu şi-a revenit. Plesnea de ciudă că nu fusese destul de prevăzător să trimită santinele departe de tabără, spre a veghea să nu fie surprinşi de o năvală pe la spate. E drept că nu se aşteptase la una ca asta…

După ce forfota s-a mai domoiit şi au aşezat caraule până hăt, spre capăt, voinicii s-au trântit să se hodine după-o noapte atât de zbuciumată. Piroş aşteptă ca Sava să adoarmă şi se apropie de Pataki. Ar fi avut de ce să-l mustre, dar aşa-i la bătălie: o dată pierzi, altă dată ieşi învingător…

— Să trimitem o ştafetă de voinici să-l înştiinţeze pe căpitan, Liviule 1 Musai să ştie 1 Unul să plece la Dragomireşti, altul, la peşteră; o să-l găsească undeva…

Peste două zile, grupe de recunoaştere se apropiară de fostele poziţii. Câmpul fusese curăţat între timp; nu se mai vedeau nici leşuri de oameni, nici hoituri de cai. Pesemne că cei din cetate le îngropaseră, deoarece a-nceput să bântuie ciuma. Mortierele de lemn erau răsturnate, iar de ghiulele nici urmă…

Au strâns corturile din vale şi le-au cărat la sălaşul nou, în pădure. Pe-nserat sosi şi Pintea, înnegrit la faţă de supărare:

— Ce s-a petrecut, fraţilor?

— Nu ţi-a povestit Albaş?

— Da. Dar vreau să aflu şi de la voi.

Pataki îi istorisi scurt, milităreşte, cum s-a desfăşurat bătălia, iar Piroş întregi cu amănunte.

— Unde-i Sava?

— În cort… – şi ochii Roşcovanei înotau în lacrimi.

— Nu plânge, Piroş. Eşti fată vitează! îl facem bine pe Sava. Dar să ne lăsaţi singuri…

Îşi îmbrăţişă soţul şi-l trecu un junghi prin inimă când văzu cât e de gălbejit.

— M-au înţepat, căpitane, dar nu mă las – glumi Sava, clipind mărunt. Mai avem cu ei răfuieli…

— Păi dacă te-ai lăsa tu, „aghiotantule”, ce să zic de alţii? Şi pe mine m-au găurit netrebnicii, ţi-aduci aminte? M-am vindecat! După ce unchieşul zace mai mult pe laviţă, că l-a ajuns neputinţa, să-l piardă şi pe Sava? Ei sunt legaţi de copilăria şi tinereţea lui, de care aproape că nu mai are vreme să-şi amintească. Şi i-a tare dragi amândoi… îmi faci loc în cort la noapte, „aghiotantule”?

— Ne-om strânge şi noi, căpitane, şi-i avea unde hodini.

— N-am să vă stânjenesc, frate. Ziceam doar aşa… Dar om mai sta de sporoavă după cină.

— Pleci din nou?

— Mai stau, Sava.

— Atunci nu-i grabă. Şi tare mă simt prost să zac nemişcat, ca un butuc.

— Te doare?

— Nu ăsta-i baiul, căpitane! Dar cine s-o-ngriji de steagul meu cât bolesc? Face şi Piroş ce poate; mai mult chiar… Dă-i şi ea acolo un pumn de suflet. Şi cum s-a mai bătut, căpitane! Cât zece bărbaţi laolaltă…

— Nu mă mir㠖 V-aţi potrivit.

— Ea – i mai de soi; şi isteaţă… Dacă n-ar fi zis ea să ne retragem…

— Bine a făcut! De-ţi trebuie ceva doctorii, trimitem la Bistriţa să-ţi aducă. Dar prafurile nu-s nimerite pentru voinici: o friptură, o cană cu vin îţi pr. iesc mai avan ca leacurile de la spiţerie.

Ieşi să stea de vorbă cu voinicii şi tot rumega în minte cum de i-or fi surprins vrăjmaşii? Să fi pornit careva din cetate să-i vestească? S-ar putea… Dar nu se va lăsa!

Să pui stăpânire pe reşedinţa guvernământului înseamnă că ai slăbit vrăjmaşul zdravăn. Iar când vestea se va lăţi… Cu

Starhenberg va da şi el piept; doar că pe dânsul, Pintea, n-o să-l ia pe nepregătite. Trimise după steagurile lui Toader şi Purşa, chiar dacă ar fi să lase baltă o vreme Ardealul de jos. De Toader are nevoie îndeosebi. E mai cumpănit ca Pataki şi s-a dovedit bun strateg. Tustrei vor găsi un plan care să nu-i convină generalului neamţ… Între timp, ajutat de Liviu care tot mai avea braţul bandajat, organiză tabăra în pădure, reţeaua de aprovizionare, şi îmbărbătă pe soţi – cam abătuţi după înfrângerea suferită. Pe Roşcovană o lăsă să-şi doftoricească bărbatul, că Sava e doar căpetenie de steag, iar pe Liviu nu-l mustră. Şi aşa se simte prost… A mai pierdut o bătălie, pe vremuri, la Dolha. Doar că atunci nu fusese de faţă… Porunci artelnicului Benţa să facă rost de vin pentru voinici, să-i mai înveselească, iar serile, punea să doinească din fluiere, la focurile domoale de tabără, pe cei care se pricepeau la acest meşteşug. Încetul cu încetul chipurile s-au înseninat. Când s-au apropiat şi steagurile lui Toader şi Purşa, domnea chiar voie bună… Grigore avea cortul lui. A chemat în cort pe cele două căpetenii şi au chibzuit despre cele petrecute.

— Mă tem că le-a întins careva o capcană…

— Cine? – ridică Purşa ochii cu mirare.

— Eh, ne pot fi duşmani şi unii care se dau drept prieteni.

— Te gândeşti la cineva anume, căpitane?

— Întocmai, Toadere! Dar vă voi spune la vreme, când oi fi încredinţat de-a binelea…

— Un voinic din tabără?

— Nu. E cineva dinafară, Purşo I Soţii ne sunt credincioşi.

După ce s-au adus şi cele zece tunuri din Bistriţa, încercuiră din nou cetatea. De astă dată, tunurile acoperite cu frunze, pe nişte deluşoare, erau cu gurile îndreptate spre câmpia Careilor. Grigore mai organiză un lanţ de

pândari călări la fiecare poştă, către Cărei, Hust şi Bereg, pitiţi în vâlcele, să poată vesti oricând apropierea duşmanului; grosul călăraşilor îl reţinu în pădure, sub conducerea lui Purşa. Cetele din vale erau gata de bătălie. Dar nu către cetate; erau destul de departe de zidurile ei şi aşezate cu faţa către câmpia Careilor, cam răsfirate, ca să închipuie un cerc de învăluire în vreme ce călăraşii vor întâmpina vrăjmaşul, iar steagurile de călăreţi aduse de Toader şi Purşa îi vor cădea în spate. Planul îl cunoştea, în afară de cei doi, numai Piroş. Pe Liviu şi Sava nu i-au pus în cunoştinţă că erau încă betegi…

Într-o seară sosiră doi pândari, cu caii înspumaţi:

— Am auzit tropote, căpitane, că am stat cu urechea lipită de glie. Şi ne-am repezit încoace, să te vestim.

— Aţi desluşit cumva dincotro, Nichita?

— Dacă n-am auzul vătămat, socot că dinspre ţinutul slovac.

— Din dreapta, ori din stânga? – întrebă Grigore din nou.

— Dreapta…

Pintea cercetă harta. Avea însemnate cu câte o cruciuliţă locurile unde stăteau voinicii de pază. În dreapta, unde se aflau Pasca şi Nichita, spre Tisa, era Hustul. Dădu poruncă să-nşeueze caii, iar călăreţii, sub comanda lui Toader, să atace din faţă… Piroş va îndruma pedestraşii căutând să iasă vrăjmaşului în coaste, iar el şi cu Purşa, în fruntea steagurilor din codru, le vor cădea în spate, dintr-o parte şi cealaltă. Avea un cal negru ca pana corbului. Vifor se prăpădise, iar Sălbăticuţa pierduse mult din agerimea de odinioară. Tăun, însă, era ca un zmeu şi-şi asculta stăpânul. Grigore sări în şa. Urmat de cei doi pândari se înfundă în pădure. Acolo se-nţelese cu Purşa ce au de făcut şi urniră steagurile: unul către miazănoapte, al doilea spre apus. Cam înainte de ivirea zorilor se desluşi oastea de călăraşi, dinspre câmpie. Erau aceeaşi husari ai lui Starhenberg… Toader le ieşi în întâmpinare cu steagul răsfirat pe sute, cu o depărtare între ele, ca să poată ataca din mai multe părţi. Piroş împinsese pedestraşii adânc spre

câmpia Tisei şi-i culcă pe lanuri, de nu puteau fi văzuţi. De cum se porni bătălia pe cai, pedestraşii începură să culce duşmanul cu pistoalele. Trăgeau mai ales în cai, deoarece pe jos husarii erau mai lesne de răpus. Aşa o învăţase Grigore pe Roşcovana…

Toader rotea sabia şi spinteca austrieci; călăreţii îi luară la ochi cu flintele, iar caii duşmanului se prăbuşeau unul după altul, atinşi de gloanţele pedestraşilor. De astă dată ei erau cei încercuiţi, deşi veniseră în număr mare: cam trei mii… Maiorul care îi comanda, văzând că husarii săi rămân fără cai, dădu ordin de retragere, cu gând să-i surprindă altă dată nepregătiţi. Dar se trezi în spate cu două steaguri de călăreţi, răsărite ca din senin. Cei din faţă îi hărţuiau, din coaste caii le erau seceraţi, iar până să se întoarcă spre noul vrăjmaş, se iscă o asemenea învălmăşeală, încât se încurcară în propriile leşuri de cai şi oameni, în fruntea steagurilor, Pintea se bătea straşnic, iar Purşa îi ţinea isonul. Aveau cu toţii săbii, mai lesne de mânuit călare decât suliţele austriece. Husarii erau năuciţi şi căur tău să scape cu fuga. Dar n-aveau pe unde… Când se lumină de ziuă, căpetenia lor înălţă steagul alb, de predare. Spre mirarea lui Pintea, când l-au adus în faţă să predea sabia, văzu pe Falkenhein căruia îi îngăduise să plece din Bistriţa. Îşi dădu seama că făcuse o prostie. Un ofiţer vrăjmaş poate fi înarmat din nou… Mai bine să-l ţii prizonier, să-i dai demâncare şi să-l pui la corvoadă; dar nu trebuie să-l laşi slobod…

Până la vremea prânzului, prizonierii cărară morţii să-i îngroape, sub pază de santinele. Caii căzuţi erau duşi către un deal, unde se săpase o groapă adâncă. Îi trăgeau de şleauri, cu cai înhămaţi, zvârlindu-i grămadă, apoi le dădură foc. Prizonierii fură mânaţi în pădure, pe jos, iar de acolo spre peşteră, sub pază bună de trei sute de călăreţi. De data asta, Pintea. pierduse doar optzeci de călăraşi, în afară de răniţi, în timp ce dintre husari căzuseră aproape jumătate. Se mai îmbogăţise tabăra cu încă o mie de cai teferi, trei mii de şei şi h arnaşamente şi tot pe atâtea suliţe. În cortul său, Pintea luă la întrebări pe maiorul

neamţ:

— De unde aţi cunoscut poziţiile noastre?

— Secret militar 1 – îi răspunse maiorul băţos.

— Dacă nu spui, te împuşc 1 – îl ameninţă Grigore.

— N-aveţi decât, domnule 1 Mai bine mort decât prizonier…

Deşi îi ura pe austrieci, îi plăcu bărbăţia maiorului. Era şi el oştean…

Îţi cruţ viaţa, domnule. Te trimit într-o tabără, „sub escortă, legat.

— N-am să fug. Vă dau cuvântul meu de ofiţer!

— Fie. Dar, la prima încercare, pistolarii mei te vor ciurui. Şi încă ceva: odată ajuns acolo, atrage atenţia ofiţerilor şi ostaşilor dumitale, prizonierii mei, că-i aşteaptă aceeaşi soartă la prima încercare de fugă. Îmi pare rău că te-am prins pe dumneata în locul lui Starhenberg, cum socoteam. Cu generalul m-aş fi răfuit altfel…

— Dar şi el ar fi fost tot prizonier!

27 – C. 238

— Se poate! Mi-a ucis însă prin vicleşug sute de soţi. Şi l-aş fi pedepsit după legea războiului. Cu dumneata e altă situaţie. Ai executat un ordin.

Grigore a rămas în tabără până s-a vindecat Pataki. Între timp s-au mai adus opt bombarde din Bistriţa, cu pulberea şi obuzele lor. S-a alcătuit un nou plan de atac asupra cetăţii, fără teamă că le vor mai cădea alţi duşmani în spate. Aveau şi o cavalerie numeroasă… Conducerea bătăliei fu încredinţată lui Toader.

— Ai grijă de oameni, frate! – îl rugă Pintea. Să nu-i trimiţi orbeşte în gloanţele vrăjmaşe. Sunt fraţi de-ai noştri, au lăsat acasă neveste, copii, rude…

— N-ai teamă, căpitane! Nu eşti mulţumit de bătălia cu husarii? Şi n-am pierdut prea mulţi voinici…

— Drept e – adeveri Grigore.

— Te asigur, căpitane, că la asaltul cetăţii voi cruţa oamenii pe cât îmi va fi în putinţă! N-o vom putea cuceri fără nicio pierdere, decât dac-am asedia-o vreme îndelungată, spre a-i sili pe apărători să se predea prin

flămânzire. Dar asta poate ţine mult: ani de zile.

— Ai dreptate! Dacă Elena Zriny a rezistat doi ani şi jumătate unui asediu într-un simplu castel… Nu! N-avem timp de asediu! Trebuie atacat şi cucerit! Eu, unul, aş vrea să iau două steaguri de călăreţi şi pe Albuţiu Purşa. Mă voi îndrepta cu ei spre Reghin şi Târgul Mureş. Şi ele trebuie luate…

— Dar Baia Mare?

— Acolo treaba-i mai anevoioasă. Am trimis iscoade şi am aflat, prin ele, că au înţesat cetatea cu trupe austriece, precum şi cu o brigadă de călăreţi, sub comanda generalului Montecucoli. Ce vrei? E vistieria imperiului şi n-o vor ceda lesne. Avem şi noi nevoie de ea, de bună seamă, dar voi încerca o tactică nouă: să pun mâna pe băile înconjurătoare… Vom avea şi băieşii urburari de partea noastră! Şi, când nu vor mai avea pulbere de aur, să bată ludovici de vor avea cu ce… – şi râse cu şiretenie.

— Renunţăm aşadar la Baia?

— În niciun caz, Toadere! Dacă sfârşim învingători la Reghin şi Mureş, îndrept oastea în ţinutul băilor, pe Imre cu! steagurile sale către Deva şi Alba Iulia, iar pe Breban şi Petrişor în ţinuturile someşene. După ce vom pune mâna pe Turda şi Huedin, Apahida şi Clujul vor fi mai lesne de cucerit. Asta cere însă timp…

— Oameni… – îi veni Toader în sprijin.

— …şi, îndeosebi, aur! întregi Pintea gândul. Iar de aur ducem lipsă! După ce veţi pune mâna pe Sătmar… Căluaţi, nu-i aşa?

— Fără-ndoială, căpitane!

— Pune-l pe Liviu guvernator al ceftăţii. În bătălii nu prea e norocos. Fricos nu-i… Ba-i chiar viteaz. Dar altul i-e cusurul: e greoi de cap. Iar uneori cântăreşte mai greu în cumpăna bătăliei un dram de isteţime decât o oca de vitejie… în sfârşit, vă doresc izbândă, frate Toader! Şi-l îmbrăţişă ca pe un frate. Merg să-mi iau rămas bun şi de la cei răniţi, de la Piroş…

— Ai să lipseşti multă vreme, căpitane?

— Nu pot să ştiu. Trebuie să fiu peste tot. Fiecare

ceată are piedici şi trebuie îndrumată în bătălie. Mai dau pe aici, fireşte! Când? Nu ştiu… în orice caz, după ce luaţi Sătmarul, lasă-i lui Pataki atâţia voinici câţi crezi că-i trebuie spre a apăra cetatea, iar tu, cu Sava şi Piroş luaţi steagurile şi îndreptaţi-vă către Oradea…

Rabutin a aflat de păţania husarilor lui Starhenberg şi a intrat în panică. Nu i-a plăcut nicicând bătălia, că se ştie cam fricos. Pune asta în seama inimii, dar de fapt adevărul e altul: numai vederea sângelui îl făcea să leşine… Călăraşii lui Starhenberg trebuiau să-i sprijine cetatea dinafară. Şi s-a isprăvit cu ei! I se vor trimite întăriri de la Viena? Greu de crezut. Cele mai multe divizii sunt angajate pe frontul franco-spaniol; doar câte prisosesc au rămas în ţară. Iar pentru Ungaria şi Ardeal, aproape nimic… De la o vreme a lăsat greul conducerii pe spinarea lui Hanemann. Şi acum, în ceasuri de răscruce, tot pe el îl va pune să-ntărească cetatea şi s-o apere. Dac-o avea nevoie, n-are decât să mobilizeze şi civilii. La urma urmei tot viaţa şi avutul lor îl apără…

Când s-au pornit ghiulelele către porţi, Rabutin şi-a chemat aghiotantul:

— Ai să mă-nlocuieşti la comandă pentru o vreme, colonele!

— Vă simţiţi rău, excelenţă? – zâmbi Hanemann ironic.

— Nu, dar vreau să mă reped până la Viena, să cer întăriri. Ştii, eu am trecere la curte…

„Aha – gândi aghiotantul – fuge să-şi pună pielea la adăpost”.

— Când plecaţi, excelenţă?

— Chiar la noapte. Pregăteşte-mi o escortă puternică. Plec spre Dunăre. Oi găsi acolo un mijloc de călătorie pe apă până la Viena…

— Am înţeles, excelenţă, şi vă urez călătorie norocoasă. Cât veţi lipsi?

— Cel mult olună, colonele! Cel mult…

„Nu te mai întorci tu, tricosule – gândi Hanemann – nici dacă te trimit legat”. Dar nu-şi putea exterioriza

convingerile:

— Să n-aveţi grijă, domnule general. În absenţa domniei voastre vom tace tot ce ne va sta în putinţă…

Înţesase spatele porţilor cu grosul trupei, păstrând pe ziduri doar pe cei vârstnici, ca puşcaşi. A ghicit planul asediatorilor curuţi: să-i spargă porţile şi să năvălească prin ele în oraş. Dar n-o să-i lase. A mobilizat toţi meşteşugarii fierari şi lemnari, iar nopţile, când bombardamentele încetau, îi punea să dreagă stricăciunile. E drept că nici obuzele duşmanului nu erau prea grozave, iar porţile se dovedeau trainice. Mai rău era cu aprovizionarea… Iar ticălosul de Karolyi a şters puţina şi numai au prefect. A vrut să-i dea slujba lui Mickes, dar moşneagul a refuzat:

— După ce m-aţi scos afară ca pe o măsea găunoasă şi l-aţi uns prefect pe trădătorul de Karolyi, veniţi la mine când daţi de greu? Nu, puişorilor! Mickes n-o să-şi mai frigă degetele ca să vă scoată castanele din spuză. Căutaţi-vă alt nărod…

Şi cetatea a rămas fără prefect civil, deoarece nimeni nu voia să-şi asume răspunderea când Sătmarul era sub. asediu…

*

Până în primăvară, întregul Ardeal de nord căzuse în mâinile curaţilor. Târgurile neapărate de ziduri, orăşelele şi satele trecuseră de partea răsculaţilor; unele, de bunăvoie, celelalte, silite de populaţie. Iar iobagii intrau cu miile în steagurile lui Pintea. Deşi pierduse din frumuseţea de odinioară, trăsăturile i se aspriseră şi avea cearcăne mari în jurul ochilor, de oboseală şi griji, Grigore era întâmpinat pretutindeni ca un voievod, iar izbânzile din ultima vreme îi măriseră faima. Faptul că steagurile sale intrau în localităţile cucerite nu ca învingătoare, ci ca oşti de eliberare, că purtarea voinicilor faţă de populaţie era fără cusur, iar cei care greşeau şi se apucau de mici furtişaguri – că se aflau şi de ăştia, puţini la număr – erau pedepsiţi fără cruţare, măreau; încrederea iobăgimii în oastea lui Pintea. Şi aidoma se purtau voinicii faţă de

iobagii unguri şi saşi, faţă de neguţători şi meşteşugari, de calfe şi învăţăcei. Doar cu moşierii nu se târguiau; luau de la ei tot ce le trebuia, cu forme legale, ca o. trupă organizată. Rechiziţiile se făceau în numele principelui Francisc Rákóczi, iar veniturile obştilor se cheltuiau cu socoteală, pentru hrana trupei şi furaje.

La sfârşitul verii veni şi Francisc Rákóczi să inspecteze cetăţile şi oraşele cucerite de steagurile lui Pintea, în Ardealul de nord. Era însoţit de şeful său de stat-major, Ştefan Csaky, şi de generalul Ianoş Bottyan – chiorul. A rămas plăcut impresionant de ordinea găsită, nu i s-au prezentat plângeri despre fărădelegi şi, îndeosebi, tot ce se hotăra era făcut în numele său şi al revoluţiei. Dar mai bucuros era Bottyan: îi râdeau ochii, gura, mustăţile…

— Aţi văzut, principe, cât preţ se poate pune pe insinuările lui Forgacs?

Vizita principelui avusese un substrat: contele Forgacs, supărat că Pintea nu-l recunoaştedrept conducător şi că i-a alungat aghiotantul, începu să răspândească tot soiul de minciuni şi scorneli pe seama acestuia: ba că nu-l recunoaşte nici pe Rákóczi şi vrea să se înscăuneze domnitor în Ardeal cu sprijinul iobagilor români, ba că persecută pe catolici – şi ştia că asta va mânia pe Francisc – ba că umblă să exproprieze domeniile nobiliare, să desfiinţeze titlurile, ba că asupreşte pe unguri şi secui… şi câte altele, îl şi influenţase pe Rákóczi într-o măsură oarecare, deşi Bottyan îl combătea pe intrigant, susţinând neclintit că-i veninos şi că minte cu neruşinare.

— Îl iei pe garanţie, generale? – a căutat Francisc Rákóczi să-l pună în încurcătură. Dumneata ai luat primul contact cu Pintea şi ni l-ai recomandat călduros. Îţi mai susţii afirmaţiile?

— Până la capăt, principe! Pun capul meu chezaş că Grigore Pintea nu-i capabil de trădare. Despre Forgacs n-aş putea garanta…

Or Bottyan se dovedise general priceput, era iubit de oştenii curuţi, care-l urmau orbeşte. Era deci nevoit să ţină

seama de părerile sale, cu atât mai vârtos cu cât. Forgacs, la rândul său, nu făcuse nicio ispravă militărească.

— Vom merge la faţa locului, generale! Să vedem ce vei mai spune după ce vom aduna dovezi…

Dovezi a găsit el, dar împotriva lui Forgacs. E drept că nobilii şi moşierii i s-au văicărit că li s-au făcut rechiziţii masive, dar asta nu putea constitui un cap de acuzare. EI, principele, a pus la dispoziţie toate rezervele de pe domeniile sale. Dacă alţii n-o fac de bunăvoie, e bine că Pintea i-a silit. Doar nu se poate câştiga un război cu oastea flămândă! Se declară mulţumit şi cu organizarea steagurilor şi cu rezultatele militare, la care aproape că nu se aşteptase. Cu acest prilej, iscăli şi o patentă prin care reglementa relaţiile între nobili şi iobagi pe toată durata răscoalei: făgăduia curuţilor viteji eliberarea din iobăgie şi titluri de nemeş, iar văduvelor şi orfanilor celor căzuţi, câte patru jugăre de pământ. N-a pomenit nimic despre chestiunea religioasă, deoarece aici vederile sale se deosebeau de cele ale lui Pintea şi Bottyan. El era convins că ortodoxia nu-i o credinţă, ci un eres, şi că religiei catolice trebuia să i se dea întâietate asupra calvinilor şi reformaţilor. Dar lăsa rezolvarea litigiului religios după victoria definitivă şi alungarea austriecilor din Ungaria şi Ardeal. Cu Pintea nu s-a văzut, deoarece era plecat în jos, către Someş. Iar el se grăbea să se înapoieze în Ungaria…

— Îmi îngăduiţi, principe, să dau o raită şi prin celelalte cetăţi cucerite? – ceru dezlegare Bottyan. Ştiţi, un sfat al nostru prinde bine. Pe de altă parte, aş cunoaşte nevoile de armament ale steagurilor, spre a vă înainta un raport amănunţit.

— Da; n-ar strica… Dar să nu lipseşti mult! Sunt mai liniştit când te ştiu în Ungaria, în ţinuturile cucerite.

— Tamás e acolo, Înălţimea Voastră!

— E drept. Îi lipseşte însă experienţa de front. Şi dumneata ai aproape mai mult decât ţi-ar trebui – zâmbi Francisc.

Dorinţa lui Bottyan era să-l vadă pe Grigore. La început îl îndrăgise ca om; acum îl stimează ca oştean

viteaz şi căpetenie iscusită. Toţi generalii improvizaţi din preajma principelui nu ajung nici la pintenii lui Grigore 1 Alde Forgacs, Karolyi, Csaky şi ceilalţi habar n-au de conducere militară. Sunt nevinovaţi ca pruncii… Nici Pintea n-a învăţat, că n-a avut de la cine. Dar e conducător de oşti din născare. Unde mai pui că ei doi sunt cam în aceeaşi situaţie. Nobilii n-o să-i ierte lui Pintea că se trage din iobagi, după cum nu-i iartă nici lui că a fost argat de mănăstire şi soldat de rând. Dac-ar putea, l-ar înghiţi într-o lingură cu ciorbă! îl tolerează fiindcă au nevoie de priceperea sa în ale războiului. Dar după ce s-o termina răscoala cu bine, e sigur c-o să-i repeadă o cizmă-n fund şi-l vor trimite undeva la ţară, pe o sfoară de pământ, să hrănească porci şi să crească găini. Nu l-ar supăra, că n-are ambiţii… Tot ce doreşte e să nu mai vadă uniforme austriece; că prea l-au scârbit! La drept vorbind şi creşterea puilor e o îndeletnicire plăcută… Mai ales că atinge o vârstă când începi să preţuieşti aerul de ţară, viaţa tihnită, un pat odihnitor şi o lulea bună… Dar, până să ajungă acolo, va mai avea de furcă. Deocamdată-i încă general curuţ şi poartă pe umerii gârbovi aproape toată povara răscoalei – în Ungaria, desigur, fiindcă-n Ardeal Grigore se descurcă straşnic…

— N-oi lipsi mult, Înălţimea Voastră! în două, trei săptămâni cred că voi fi înapoi…

— Dacă nu lipseşti mai mult, poţi pleca.

L-a aflat pe Grigore în Blajul înţesat cu valahi. Trăsese la o casă nearătoasă, măruntă, la mahala; era îmbrăcat cam cu furca şi nebărbierit.

— Gândeam să dau peste un colonel falnic, Grigore – glumi Bottyan după ce l-a strâns la piept. Când colo, găsesc tin oştean „care ar merita pedepsit pentru ţinuta lui răvăşită. Ori te călugăreşti şi ai început să-ţi laşi barbă?

— Crezi că-mi arde de spilcuială, Ianoş baci? – zâmbi Grigore silit. Dacă te-ai uita bine la mine, ai vedea că am îmbătrânit în ultima vreme cât alţii în zece ani…

— Rău, băiete 1 O căpetenie are datoria să fie mereu „ştram”. Toţi ochii sunt aţintiţi asupra lui şi dacă el dă

exemplu prost… Chiar dacă eşti amărât, nu te lăsa copleşit: rade-te la vreme, înţoleşte un dolman arătos, încalecă un bidiviu falnic şi pune-i o şa mândră. Dar, îndeosebi, zâmbeşte şi fii vesel 1 Oricine are dreptul să fie morocănos. Un comandant, nu 1 Da ceva palincă n-ai? Bag seama c-ai uitat să-ţi omeneşti musafirii…

— Ai dreptate, Ianoş baci 1 Ca-ntotdeauna – râse Grigore, mai înseninat. Prea am ajuns ursuz şi delăsător…

Se-ndreptă către dulap, scoase o ploscă încondeiată şi două căniţe de lut, iar în drum smulse dolmanul din cui şi-l zvârli peste cămaşă:

— Noroc şi bine ai venit, Ianoş baci!

— Bine te-am găsit, băiete! Dădu palinca duşcă şi întinse ceşcuţa: Mai toarnă, Grigore! Parcă-ţi curge foc prin vine. Plescăi din buze şi-şi şterse mustăţile. Dac-ar fi după mine, aş trimite la spânzurătoare pe toţi cei care nu beau răchie. ăia n-au gânduri cinstite…

— Nu ţi-e foame, Ianoş baci?

— Întâlnit-ai vreodată oştean sătul?

Pintea râse cu toată gura. Omul acesta nepreţuit ştia să răspândească în jur voie bună fără strădanie. Era de ajuns să-ţi calce pragul şi toată casa se-nsenina. Se apropie de uşă:

— Lele Varvară, n-ai putea să ne pregăteşti ceva de-m bucat? Că ne-au picat oaspeţi de vază: un general crăiesc…

— Da steagurile unde ţi-s, băiete?

— În corturi, pe câmp. Şi eu stau cu ele, dar am avut treabă în târg, cu proviantul, şi m-au găzduit nişte rumâni de omenie. La nevoie, puteam încartirui şi voinicii în Blaj. M-am gândit însă că oşteanul, în război, trebuie să doarmă în cort, să mănânce de la cazan, altfel se moleşeşte… Şi nici n-are rost să-i trimiţi belea pe capul târgoveţilor!

— Ţi-ai isprăvit treburile?

— Da. După ce dejunăm mă-napoiez la tabără.

— Mă iei şi pe mine, colonele?

— Dacă-mi zici aşa, nu te iau, Ianoş baci…

— Nu-ţi place? Dacă te-aş striga „voievoade”?

— Te-aş da afară, Ianoş baci, deşi îmi eşti drag!

După dejun, cu urciorul de vin pe masă, au sporovăit pe-ndelete, că aveau să-şi spună multe, de când nu se mai văzuseră. Bottyan păcănea din lulea şi scotea fum ca băgeagul, iar Grigore învârtea ţigări groase şi asculta cu mirare istorisirea lui Ianoş baci.

— Ce-o fi având Forgacs cu mine, că nu ştiu să-i fi căşunat vreun rău?

— Ba i-ai făcut, băiete! Şi încă unul mare: l-ai măturat de pe jilţul de comandant. Şi bine i-ai făcut! Dar crezi că nătângul ţi-o iartă? Mută-ţi gândul! Să-l numească general pe Forgacs… Mai curând mă ungea pe mine mitropolit, că tot aş fi bolborosit ceva în altar. Pe când Forgacs… Ce să mai vorbim? E un bou fără coarne!

— Îmi pare şi necinstit, Ianoş baci!

— S-ar putea… Şi cum ţi-am zis: s-a apucat să împoaie urechile principelui şi ale celor din jur că Grigore Pintea-i aşa şi pe dincolo, că nu vrea să ştie de autoritatea prinţului, că umblă şi după coroana Ardealului…

— De aceea mi-ai amintit despre „voievod”?

— Nu, băiete, glumeam 1 Eu n-am crezut nicio clipă. Ar fi însemnat să nu cunosc la oameni. Şi mă-nşel arareori… Dar principele şi-a plecat urechea. De-aia l-am cărat cu mine în Ardeal, să vadă cu ochii lui că Forgacs e netrebnic şi să nu se mai încreadă în scornelile sale pline de venin…

— S-a convins că a minţit?

— Cred că da, deşi nu a suflat o vorbă. Dar ce vrei? Forgacs e nobil…

Seara, în cort, şedeau în faţa hărţii. În afară de Ianoş Bottyan şi Grigore Pintea, se aflau Ilie Pasăre, Sava Popenţa şi slovacul Horacec – toţi căpetenii de steaguri. Grigore explica încotro vor îndruma cetele şi cum vor ataca cetăţile din josul Ardealului, către hotarele valahe.

— Dar cu Baia cum rămâne, colonele? – se interesă Bottyan. Mi-ai amintit cândva că-i unul din obiectivele de căpetenie şi văd că nu vorbeşti nimic de ea. Şi ne-ar prinde grozav s-o cucerim. Avem nevoie de aur; voi de asemenea…

— E drept, Ianoş bacii Dar m-am gândit să curăţăm întâi ţinuturile înconjurătoare – Sătmar, Zalău, Sighet, Bistriţa şi Dej – de unde ne-ar putea cădea în spate oastea lui Leopold. Azi sunt toate în mâinile noastre… Şi încă ceva. După ştiinţa mea, erarul de la Baia, contele Herbertstein de Hellenb ach, a cerut la Viena şi a căpătat întăriri serioase. Se pare că în afară de o garnizoană puternică, Baia va fi apărată şi de brigada generalului Montecucoli…

— Şi te laşi păgubaş, Grigore?

— De fel! Dar vreau să-mi eliberez cele mai bune oşti pentru atacul Băii Mari. Şi asta-mi cere câteva luni. Trebuie să aşteptăm! N-aş vrea să păţim ca la Sătmar, unde Starhenberg mi-a căsăpit puzderie de voinici. Şi-a primit pedeapsa – nu-i vorbă – că i-am făcut praf călăraşii la a doua întâlnire. Dar am avut pagube? Neîndoios! Şi, înainte de a încercui cetatea, voi căuta să pun mâna pe băile mai mici, de unde se scoate pulberea de aur: Dealul Crucii, Baia Sprie, Săsar, Herja, Capnic… Astea-s sate neîntărite. Băieşii-s valahi de-ai mei. Îi cunosc bine…

— De unde?

— Are importanţă? E de ajuns să ştii, Ianoş baci, că-i vom avea de partea noastră… (Doar n-o să se apuce să-i povestească amănunte din trecut! De ce să ştie că el, Pintea, a tăcut pe consilierul sub nume de-mprumut, că-i cunoaşte pe Haller şi Herbertstein şi că are prieteni în băi, dar şi duşmani?)

— Bine, Grigore, fă cum crezi că-i nimerit! Gândeşte-te însă ce ţi-ar mai trebui – în afară de taleri, că şi noi le ducem dorul…

— Tunuri cu bătaie lungă, Ianoş baci, pive, muschete şi archebuze…

— Puşti aveţi?

— Am dibăcit un depozit la Sătmar: vreo cinci mii… S-au adus nu de mult de la Viena.

Bottyan notă pe hârtie.

— Să nu te aştepţi la toate câte ne-ai cerut, băiete. Dar, cât om putea, îţi facem rost. Unde să le trimitem?

— La Sătmar; e mai aproape de Baia…

*

Grigore se afla mai mult pe cal. Pleca din Făgăraş la Deva, de acolo la Beiuş, de unde se îndrepta tocmai spre Sighet, pe malul Tisei. Răscoala mergea mulţumitor, dar nevoile sporeau pe măsură – ce se rotunjeau steagurile. Moşierii şi găzdoii ascundeau grânele în gropi, să nu le dea de rechiziţie şi le scoteau la iveală doar dacă erau strânşi cu uşa. Iar căpeteniile curuţe nu-i cruţau – după cum le-a dat poruncă Grigore. Iobagii dădeau fără cârtire din puţinul ce-l aveau, preferând să rabde ei decât oştenii care luptau pentru slobozenie şi pământ.

Pintea a rămas mai multă vreme către Arad şi Oradea, luând parte la cucerirea lor. Prezenţa lui însufleţea voinicii şi atât Toader cât şi Sava l-au rugat să le dea sprijin în bătălie. Ar fi făcut-o el şi fără să fie rugat… Nu mai trăia decât pentru răscoală şi, cum vedea că-i aproape de izbândă. nu mai avea hodină nici nopţile. La sfârşitul toamnei, când cerul ajunsese de catran şi ploua cu găleata, umbla din tabără-n tabără să pregătească adăposturi pentru iarnă, încât voinicii să nu sufere de frig. Organiză bucătării pe roate, magazii cu alimente şi depozite de furaje. Se trecuse mult… Nu mai era flăcăul chipeş de altă dată, ci un oştean cu trăsături aspre şi îne cărunte în păr şi în barbă. Păstrase doar zâmbetul… Oricât ar fi fost de necăjit, nu-i puteai citi frământarea pe faţă. Dar i-ai fi dat cu ochii închişi patruzeci de ani, deşi împlinise abia treizeci şi patru…

Sărbătorile le-au petrecut la Dragomireşti, cu Mălina şi tuşa Măriuţa. L-a adus şi pe Sandu, care stătea la vizuină, deoarece luase locul de vistiernic lui Nichifor. Mai veniră Sava cu Piroş, spre bucuria Anuşcăi! îşi vedea atât de rar copiii… Iar li se umplu casa de oaspeţi, dar veselia de odinioară se risipise. Unchieşul bolea, vremurile erau grele, bărbaţii şi feciorii plecaseră în cetele curuţeşti, iar nevoia se cuibărise în multe gospodării. Primarul Ursu Bălan şi popa Binte căutau mereu să fie singuri cu Grigore. Într-una din zile, Ursu îl agrăi:

— Te-ai gândit, viteze, ce-o să se-ntâmple după ce s-o sfârşi răscoala?

— Cum adică?

— Pe cine să punem cârmuitor peste Ardeal.

— De asta duceţi grijă, oameni buni? Cârmuitori s-or găsi, numai că n-ar trebui lăsaţi s-o ia razna. Că aşa-i făcut omul: când se caţără sus, uită de unde-a pornit…

— Tocmai de asta ne şi temem, încuviinţă Ursu. Şi ce ne-am zis? Cel ce ne-a fost căpetenie cinstită la vremuri de izbelişte, se cuvine să ne cârmuiască şi pe timp de tihnă. Şi domnitor ca să-l doară de păsurile celor nevoiaşi nu-i decât unul: Pintea! Pe tine te vrem, viteazule, şi nu pe altul!…

— Asta nu merge, bade Ursule 1 – râse Grigore. Nu m-aş pricepe să cârmuiesc norodul şi nici nu mi-ar plăcea…

— De ce? – intră şi popa în vorbă. Au Dragoş şi Bogdan, neamurile tale, n-au domnit cu cinste peste Moldova românească? De ce n-ai face-o domnia ta în Ardeal?

— Fiindcă nu-mi place mărirea, părinte, nici jeţul de domnitor. Dacă dă Dumnezeu şi isprăvim răscoala învingători, vin şi mă aşez aici, în Dragomireşti, să fiu îngropat, când oi închide ochii, alături de bunicul şi de taica. Iar cât o fi maica în viaţă, să duc grijă de bătrâneţele ei; că mult s-a mai canonit biata de ea în vreme ce eu mă vânturam prin codrii… Asta mi-i hotărârea, oameni buni, şi e nestrămutată 1 De aceea, rogu-vă, să uităm cele vorbite aici şi să nu le răspândim, că mi-aţi face un rău şi vă socot apropiaţi, nu vrăjmaşi…

Ursu îşi întoarse capul şi-şi şterse o lacrimă din colţul pleoapei, iar popa Binte dădu pe gât vinul din cănceu, parcă în duşmănie.

*

Cam pe la sfârşitul lui Făurar, Grigore a adunat steagurile cele mai închegate, aliate sub comanda lui Toader, Imre, Sava, Piroş şi Albuţiu Purşa. În fruntea lor, a pornit să cucerească băile şi satele din ţinutul Băii Mari. N-au întâmpinat decât pâlcuri răzleţe de cătane austriece,

potere şi jandarmi care nu le-au putut ţine piept. Au zăvorât toţi verkeşii şi le-au confiscat pulberea, numind administratori dintre băieşi. Au schimbat de asemenea primarii şi notarii, lăsând în slujbă doar juzii aleşi de obşti. Ţăranii urburari se alăturară cetelor, lăsând muierile să muncească la băi în locul lor, să adune pulbere pentru răscoală, pentru slobozenie…

După ce au orânduit toate în ţinut, steagurile s-au îndreptat către Baia, s-o împresoare. Doar la Baia Sprie au mai avut de furcă: le-a aţinut calea un regiment de călăraşi de sub comanda lui Montecucoli, trimis să împiedice înaintarea revoluţionarilor curuţi. Dar fu pus pe fugă şi se întoarse grabnic după zidurile cetăţii. Glia, abia dezgheţată, era mocirloasă. În faţă, patru pâlcuri de călăreţi deschidea calea. Urmau carele, tunurile, pedestraşii, iar la sfârşit, grosul călăraşilor. Se temeau mai mult de un atac de la spate sau din flancuri, decât dinspre cetate. Li se tăiase pesemne pofta austriecilor să se războiască – n câmp deschis, după înfrângerea suferită de husarii lui Starhenberg, la Sătmar. Drumul de ţară era mocirlos, carele şi roţile tunurilor se-nglodeau şi trebuiau împinse cu mâinile până la locuri mai uscate, încât făcură trei zile de la Firiza de Sus până-n jurul cetăţii, unde-şi statornicirăşatrele. Grigore cunoştea împrejurimile, aşază un steag pe malul râului Amadia, altul, pe Valea Roşie, al treilea, într-o vâlcea spre pârâul Săsar, iar ultimul pe Dealul Florilor, într-o carieră de piatră, părăsită. Cetatea era împresurată în felul ăsta şi, în dreptul fiecărei porţi, se afla un steag de voinici. Se pregătiră pentru un asediu mai îndelungat, deoarece ştiau că nu vor putea cuceri cetatea decât după ce o vor lipsi de aprovizionare. Pintea împânzi drumurile de acces cu patrule călări, care îndepărtau pe oricine încerca să se apropie de Baia.

În cetate, generalul Montecucoli decretase starea de asediu, prelungise zidurile groase cu metereze de saci plini de nisip, aşezase guri. de tun în dreptul porţilor şi în turnuri, iar bărbaţii în putere căpătaseră puşti şi erau trimişi pe metereze, alături de armată. Din fabrica de taleri

se evacua aurul. Fu transportat în cimitir, unde se săpase o hrubă, zidită cu piatră şi cărămizi. Steagul lui Sava, aflat către miazănoapte, fu nevoit să se-ndepărteze, deoarece cădea în bătaia puştilor.

Forgacs, care nu avea interes ca singura monetărie de aur din imperiul austriac să cadă în mâinile răsculaţilor, trimisese pe Magoş în cetate, să ajute la apărarea ei. A mai expediat solie şi generalului Donath von Heisler – un cunoscut al său care avea cartierul general la Uzhorod, în Slovacia. Ştafeta ducea o scrisoare prin care Heisler era înştiinţat că cetatea Baia Mare se află încercuită de răsculaţii curuţi, iar augusta sa majestate Leopold I doreşte ca vistieria imperiului să nu cadă în mâinile cetelor de răzvrătiţi şi-l întreabă de n-ar putea trimite oaste în sprijinul cetăţii. Era a doua trădare mârşavă a acestui fost general austriac, trimis de împărat şi de Kollonitch ca om de încredere în anturajul principelui Rokoczi… Prima trădare fusese asmuţirea cavaleriei lui Starhenberg, căzută în spatele steagurilor ce asediau Sătmarul.

În oraş se raţionalizaseră alimentele, iar monetăria era păzită de o oaste numeroasă. Ianoş Magoş, care avea şi o scrisoare din partea cardinalului-cancelar că e omul curţii, devenise în cetate un soi de guvernator neoficial. Chiar şi Montecucoli asculta sugestiile sale, iar Herbertstein şi Haller îi dădură mână liberă să procedeze cum va crede de cuviinţă întru apărarea cetăţii.

Brauch, fostul secretar al lui Haller, numit primar pe timpul asediului, a rămas mirat când Magoş i-a cerut şapte care cu vin, pâine şi carne, pe care să le trimită steagurilor asediatoare. „Numai un duşman poate formula o asemenea cerere, mai ales când se drămuiau alimentele pentru târgoveţi” – gândi el.

— Trebuie să convoc consiliul, domnule căpitan superior – căută Brauch să câştige timp. Nu pot lua singur o asemenea măsură, că-mi ridic birişii pe cap şi pot stârni nemulţumiri în rândurile populaţiei.

— Când credeţi că veţi întruni consiliul?

— Ne trebuie o zi să-l înştiinţăm… – făcu Brauch

socoteala. Îl vom convoca pentru mâine după-amiază, iar poimâine veţi avea răspunsul.

După plecarea căpitanului, Brauch se repezi cu trăsura ia generalul Montecucoli, care era încartiruit la cazino împreună cu ofiţerii superiori. Îi relată discuţia avută cu Magoş şi nedumerirea ce-i stârnea cererea acestuia. Şi generalul rămase uimit: „Nu cumva aghiotantul lui Forgacs este o iscoadă curuţească?” ÎI va chema fără zăbavă, să-i ceară explicaţii. Lămuririle primite de la Magoş îl mulţumiră într-atâta, încât porni de-ndată călare la primărie, unde-i puse lui Brauch în vedere că cererea căpitanului trebuie satisfăcută neîntârziat, fără să-i spună şi de ce. Dar dacă generalul ordonă…

Într-o dimineaţă, după vreo patru zile, poarta cetăţii dinspre miazănoapte fu deschisă. Ieşiră şapte care încărcate, însoţite de o patrulă cafe purta steag alb. Sava rămase descumpănit: nu cumva e o viclenie şi în care s-or afla cătane? Aşează grabnic o sută de puşcaşi în linie de tragere şi aşteptă sosirea carelor. Patrula îi dădu un mesaj al consiliului comunal, care ura sănătate oştilor curuţe şi arăta că „deoarece se află în slujba «Mariei sale principelui Rákóczi al II-lea» pe care noi îl stimăm şi-l preţuim, am hotărât să contribuim la hrana lor cu ce ne stă în putinţă…” Fără să bănuiască ceva rău, Sava porunci să fie descărcate carele şi le lăsă să se înapoieze în cetate. Ceru apoi artelnicului să-mpartă merindele şi vinul în patru părţi drepte, pentru toate steagurile. Grigore Pintea, care trecea zilnic pe la fiecare steag, ascultă spusele lui Sava şi rămase pe gânduri: „Nu-i lucru curat; ori încearcă să ne cumpere, ori…” Deodată-l străfulgeră o idee: se repezi la bucătărie, tăie un hărtan de vită şi-l zvârli unor câint de pripas, care tot dădeau târcoale atraşi de mirosul cărnii. Potăile mârâiau şi se băteau între ele, care să apuce o halcă mai groasă, în vreme ce Grigore le privea, sprijinit în sabie.

„Ce l-o fi apucat mărinimia pe căpitan, să împartă javrelor un sfert de viţel?” – se miră bucătarul. Că oştenii n-o prea duc în huzur… Dar se lămuri pe dată, când văzu

că dulăii încep să se tăvălească în ţărână făcând spume la gură.

— Ce părere ai, Sava? – se strâmbă Grigore.

— Adică socoţi că…?

— Uită-te şi tu! Nu vezi că-s otrăviţi? Mi-am închipuit de la-nceput că-i un şiretlic… Sava se plesni cu palma peste frunte:

— Şi vinul? Şi pâinea?

— Fără doar şi poate, aghiotantule, că-s otrăvite!

— Olio, căpitane! Dacă nu dădeai p-aici, îmi otrăveam soţii, lua-m-ar naiba!

Voinicii săriră cu securile, să spargă butoaiele.

— Nu aşa, fraţilor! – îi opri Grigore. Trebuie să-i dăm drumul într-o groapă, iar carnea şi pâinea să le ardem…

În după-amiaza ceea se ţinu sfat mare şi se hotărî ca a doua zi, în zori, să înceapă bombardarea cetăţii, drept represalii pentru mişelia comisă, cu intenţia de a otrăvi oştenii c’uruţi. Văzduhul era plin de fum, obuzele izbeau zidurile, dar arareori porţile. Şi din cetate zburau ghiulele de bombarde ce se spărgeau în ţărână, departe de steaguri, zvârlind asupra oştenilor din prima linie o ploaie de noroi. Duelul de artilerie a ţinut până spre înnoptat, fără pagube mari de o parte şi de alta. În cursul nopţii, căpeteniile din tabără n-au închis ochii. Pe-ntuneric se trăgeau tunurile pe dealul care avea câmp deschis către poarta de miazănoapte. Se săpau eu înfrigurare gropi pentru tunuri şi metereze de apărare. Doar două bombarde fuseseră lăsate spre poarta mare, dinspre miazăzi, ca ele să înceapă focul spre a păcăli pe duşman. În spatele dealului se strânse. seră carele de asalt de la Bistriţa, ca, ocrotiţi de ele, pedestraşii să înainteze numai asupra acestei porţi. Bârnele groase începură să zboare, ţăndărite. Când spărtura se căscase de ajuns, carele de luptă ieşiră de sub colină şi se apropiară, făcând un baraj în care se opreau gloanţele flintelor şi săgeţile archebuzelor. În spatele. lor, două steaguri înaintau târâş, având în frunte pe Grigore şi Toader, Loviturile de tun se înteţeau şi spărtura din poartă era destul de mare ca să se

încerce un atac. Grigore trimise o ştafetă să cheme steagul de călăraşi al lui Sava şi să aducă cai pentru el şi Toader. Nu voia să dea bătălia pentru cucerirea cetăţii ca o râmă, târâş, ci călare, ca un adevărat comandant de oaste. Pe înserat porniră în iureş spre poarta ruptă, unde Montecucoli masase cavaleria; de pe metereze, toate puştile şi archebuzele erau îndreptate către miazănoapte, de unde veneau curuţii ca furnicile. Poate că ar fi izbutit s-o ia cu asalt şi să se strecoare, dacă Pintea n-ar fi săvârşit o greşeală – singura de când conducea ostile răsculate. Mânios pe vicleşugul celor din cetate şi dornic să-i pedepsească pe mişei, a comandat: „Înainte!”, a scos sabia şi s-a depărtat prea mult de soţi, fără să bage de seamă. S-a trezit singur, în faţa porţii. Se şi întunecase… N-avea rost să întoarcă murgul: ar însemna că dă bir cu fugiţii. Auzi tropot în spate şi strigă fără să întoarcă capul:

— Toată lumea după mine!

Se porni o rafală de gloanţe, din care unul îl răni la – mână; altele se izbiră de pieptarul de zale şi căzură turtite. Durerea din braţ îl făcu să-şi piardă cumpătul. Vru să sară în cetate prin spărtură, dar, de sus, de pe metereze, Ianoş Magoş care conducea archebuzierii, recunoscându-l pe Pintea, ordonă:

— Foc!

O ploaie de săgeţi se abătură peste cal şi călăreţ, deopotrivă. Murgul se prăbuşi… Grigore mai avu putere să smulgă săgeţile ce i se înfipseseră în braţ şi în grumaz, aproape de ceafă, şi rămase în nesimţire. Fu luat pe braţe şi scos din iureşul bătăliei. Toader dădu semnal de retragere, cu jale în suflet. Voia să alerge grabnic la căpătâiul căpitanului, pe care-l zărise căzând din şa. Nădăjduia că murgul s-o fi împiedicat sau a fost rănit şi că-l va afla pe căpitan teafăr. Dar inima îi era cuprinsă de presimţiri întunecate…

În cort, căpitanul zăcea pe laviţă cu braţul şi gâtu’! bandajate în feşi înroşite de sânge. În jurul lui, încruntaţi, stăteau Imre şi Sava, iar Piroş îi ţinea mâna teafără şi lacrimile-i şiroiau fără vrere:

— Să nu ne laşi, căpitane! Ce ne facem fără tine?

Grigore simţea că i se apropie ceasul de pe urmă şi se străduia să-nchâdă ochii bărbăteşte, ca un oştean. Nu scotea un geamăt, deşi simţea că-l părăsesc puterile. „Păcat! – gândi el într-o frântură de clipă. Barem să fi trăit până vom fi cucerit Baia Mare…” Cele două luminări din cort zvârleau licăriri slabe pe chipul palid al căpitanului, pe care începea să se zugrăvească seninătatea morţii. Toader, Imre şi Sava erau muţi de jale şi ochii le înotau în lacrimi.

Grigore strânse mâna fetei şi şopti fără putere:

— Să se apropie şi ceilalţi…

Piroş le făcu semn. Aplecaţi deasupra laviţei, soţii căutau să prindă fiecare şoaptă a căpitanului:

— Nu mă jeliţi, fraţilor! – rosti Pintea cu glas stins. Asta-i soarta oştenilor… Mi-am dorit să mor cu spada în mână şi Dumnezeu mia ascultat ruga. Fruntea îi era brobonită şi făcu o pauză, să mai prindă puteri: Tu, Imre, vei rămâne căpetenia. oştirii, fiindcă-mi eşti cel mai vechi soţ şi cel mai vârstnic; suntem prieteni din Pitiritea – aşa-i, smolitule? – şi zâmbi chinuit de ţi se sfâşia inima. Voi, Toader şi Sava, să-i daţi ascultare! Mâine-n zori porniţi iarăşi asaltul cetăţii… fără mine… întoarse capul către Piroş: Să-ţi cruţi viaţa, Roşcovano! Te rog în ceasul de sfârşit… Îţi las în grijă pe măicuţa şi pe unchieşul Nichifor! Să le faci bătrâneţele uşoare, surioară, că merită din plin… îngrijeşte-l şi pe Sava, că-i voinic de nădejde, iaţ după ce se va sfârşi răscoala, mutaţi-vă în Dragomireşti, lângă măicuţa şi Anus neni. Nu le lăsaţi să-şi sece ochii lăcrimând; tot nu mă vor scula din morţi…

Capul îi recăzu istovit. Le făcu semn să vină mai aproape:

— Să ne luăm rămas bun, soţi viteji şi credincioşi… cât mai e vreme… Imre, Toader şi Sava îl îmbrăţişară, iar Piroş îi săruta mâna în neştire: Aşa, Roşcovano! – suspină Grigore. Dacă n-o am pe măicuţa la căpătâi în ceasul din urmă, barem să simt aproape o surioară…

— Să chemăm pe preot, Grigore, să-ţi dea sfânta

împărtăşanie? – murmură Piroş cu glasul întretăiat de suspine.

— Nu, Roşcovano 1 Chiar dacă am săvârşit păcate, Dumnezeu o să mi le ierte, fiindcă am vrut binele celor nevoiaşi şi mi-am dat viaţa pentru ei.

Închise ochii, sfârşit. Piroş porni să ţipe:

— Grigore! Grigore! Căpitane!

Muribundul redeschise ochii şi zâmbi din nou:

— O căpetenie de steag nu se văicăreşte ca o muiere nătângă. Fii bărbat, Roşcovano! Ca noi…

S-a luptat cu moartea până la ivirea zorilor. Sutaşii se tot învârteau pe lângă cort, să ducă veşti voinicilor îndureraţi. Când Imre ieşi în prag şi-şi scoase tichia, sutaşii se descoperiră în genunchi.

— Duceţi-vă, fraţilor, şi vestiţi soţii că viteazul Grigore

Pintea a pornit în călătoria fără de sfârşit…

433

*

28 – c. 238

Grigore în îngropat a treia zi, pe dealul de pe care se pornise asaltul. A fost o înmormântare sobră ca pentru un oştean viteaz, care ducea cu dânsul, în raclă, stindardul sub care a luptat, cel al răscoalei rakocziene: „Cum De-o, pro Patria et Libertate!” Astăzi, cei ce poposesc în Baia Mare se descoperă cu smerenie în faţa dealului care poartă, până-n zilele noastre, numele viteazului Grigore Pintea…

Postfaţa

Răscoala a mai continuat încă şase ani, până în 1711. Rákóczi, ales principe al Ardealului, încerca să împace conflictele între nobi1» M iobagi, conflicte care se adânceau. Până la urmă însă, căzut sub influenţa nobililor şi au înd strânse interese de castă cu ei, renunţă să ia o măsură definitivă, care ar fi ştirbit întrucâtva prerogativele nobiliare.

Incapacitatea generalilor proveniţi din nobilime – unii fără nicio pregătire militară – şi trădarea multora

dintre ei au făcut ca răsculaţii, care ajunseseră la un moment dat până sub porţile Vienei, să sufere apoi numeroase înfrângeri. Îndeosebi în urma bătăliei de la Hochstadt, unde trupele austriece conduse de prinţul Eugen de Savoia au învins decisiv armatele lui Ludovic al XIV-lea, iar acesta n-a mai avut posibilitatea să-i dea lui Rákóczi ajutorul făgăduit.

Iosef I, suit pe tronul Austriei la moartea lui Leopold (1705), îndreptă trupele sale spre Ungaria şi Ardeal, spre a înăbuşi cât mai grabnic răscoala. Trădările se ţineau lanţ. Au trecut de partea austriecilor Karolyi, Forgacs, Paul Esterházy, generalii brigadieri Ocskay şi Bezredy, contele Ştefan Csaky şi însuşi aghiotantul lui Rákóczi, Alihai losza. Csaky, care era şi cumnat cu Bereseny şi deţinea funcţia de comisar suprem pentru aprovizionarea oştilor curuţe, purta în buzunar o scrisoare semnată de generalii Glockelsberg şi Herberville, care-i atestau credinţa către împărat, iar contele Nicolaie Palffy, ademenit de cei zece mii de taleri aur pe care împăratul îi pusese ca premiu pentru capul lui Rákóczi, umbla să-l prindă în capcană şi să-l ucidă. Spre a-şi ajunge ţinta a trimis pe amanta lui să-l ademenească într-un loc anume, unde el aştepta ca o bandă de ucigaşi plătiţi.

Planul a fost dejucat de Rákóczi, care a bănuit ce se pune la cale, iar Palffy, îngrozit de urmările trădării sale ieşite la iveală, s-a refugiat la Viena Isub pulpana împăratului.

Văzându-se părăsit de cei mai apropiaţi colaboratori – care se temeau mai vârtos de izbânda iobagilor decât de tirania habsburgică – cu ostile derutate şi aproape înfrânte, Francisc Rákóczi a pornit fără zăbavă la Petersburg, să ofere ţarului Petru I un tratat de alianţă în schimbul ajutorului militar. Dar nici Petru I – care îi făgăduise sprijin cu ani în urmă – n-a mai fost în măsură să-şi ţină cuvântul dat, întrucât ostile ruseşti erau angajate în războiul purtat cu regele Carol al XII-lea al Suediei. Acolo, în Rusia, Francisc Rákóczi a primit vestea că trădătorul Sandor Karolyi a încheiat – în numele său –

ruşinosul trpiat dă pace de la Sătmar din 1 mai 1711, care prevedea capitularea necondiţionată a curuţilor răsculaţi şi depunerea armelor.

Dezamăgit şi cu idealul spulberat, Francisc Rákóczi s-a refugiat în Turcia, unde a murit pribeag şi captiv la Rodosto, pe ţărmul Mării de Marmara, în anul 1735. Singurul care s-a dovedit prieten statornic şi devotat a fost Bereseny, care l-a urmat în exil şi şi-a găsit acolo sfârşitul.

*

Grigore Pintea, fiu de sutaş răsculat şi el însuşi un revoltat, a visat încă din copilărie să fie de ajutor iobagilor, fără să aibă o idee precisă de felul cum trebuie purtată lupta împotriva asupritorilor: nobili, generali, conducători ai clerului... A ales calea cea mai accesibilă pe acele vremuri – haiducia – prin care a izbutit să strângă în jurul său o armată impresionantă de iobagi revoltaţi şi dornici de libertate. Dar, chiar în scurta perioadă în care a haiducit, obiectivele lui Pintea erau acele ale unui căpitan de oşti, doritor să adune o armată disciplinată, înarmată şi echipată, capabilă să înfrunte armata imperială, să alunge pe nobili de la cârma Ardealului şi să apere apoi cuceririle revoluţionare, libertatea şi credinţa iobagilor. De aceea, fiecare plan, fiecare acţiune a lui Pintea şi oştenilor săi erau subordonate unei idei centrale, militare şi nicidecum unor acte sporadice de haiducie. Ele se integrau precis într-un plan general de răscoală, care să garanteze o viaţă mai puţin clinoasă pentru majoritatea populaţiei – iobagii de diferite naţionalităţi.

Chiar şi faptul că, odată cu primul semnal al răscoalei lui Rákóczi, Pintea n-a pregetat şi s-a pus în fruntea răsculaţilor din Ardeal cu oastea lui – remarcabilă pentru acea vreme – cucerind majoritatea oraşelor ardelene, dovedeşte că el a avut o clară viziune politică şi socială şi că a întruchipat în timpul scurtei şi zbuciumatei sale bieţi cele mai legitime aspiraţii de libertate şi neatârnare ale iobagilor din Ardeal. Dotat cu un rar talent de organizator şi de comandant, cu un nobil simţ de dreptate şi egalitate socială, Pintea a ştiut să atragă de

partea revoluţiei, alături de valahi, pe toţi nedreptăţiţii unguri, secui şi de alte naţionalităţi, înfrăţindu-i în năzuinţa comună şi înăbuşind încercările de dezbinare pe motive rasiale şi şovine, alimentate de nobili şi de pătura reacţionară a clerului superior.

Cu toate acestea, condiţiile social-politice încă nu erau coapte, astfel că răscoala a trebuit fatalmente să fie înfrântă. Dar ea a grăbit] procesul de lămurire în conştiinţa maselor exploatate şi a germinat alte răscoale ce au avut loc, mai târziu, în Ardeal.

Azi, visurile lui Gheorghe Doja, ale lui Grigore Pintea, ale lui Horia şi Cloşca, au devenit realitate, sub cârmuirea clasei muncitoare condusă de partidul său revoluţionar. Exploatarea a fost abolită, iar populaţia din Ardeal, egală în drepturi şi îndatoriri, munceşte înfrăţită la construirea socialismului, alături de fraţii lor din întreaga ţară, alături de puternicul lagăr al socialismului.

Cu aceasta, s-a încheiat o pagină dramatică din glorioasa şi frământata istorie a iobăgimii ardelene.

Autorul

Redactor responsabil: MĂCIUCĂ C. Tehnoredactor: MIHAI ŞTEFANIA

Dat la cules 20.01.1962. *Bun de tipar* li.03.19S2. *Apărut* 1962. *Comanda nr.* 3541. *Tiraj* 25HO. *Broşate* 23100 + *Legate* 2040. *Hârtie tipar* 50 *g/m*, 840X1080/32. *Coli editoriale* 26, 4. *Coli de tipar* 27, 5. *A.* 0835. *C.Z. pentru bibliotecile mici 8* (*R*).

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 93 – 95, Bucureşti – R.F.R. (Comanda nr. 238.)

1 Noroc.

1 Nu I Eu, bere...